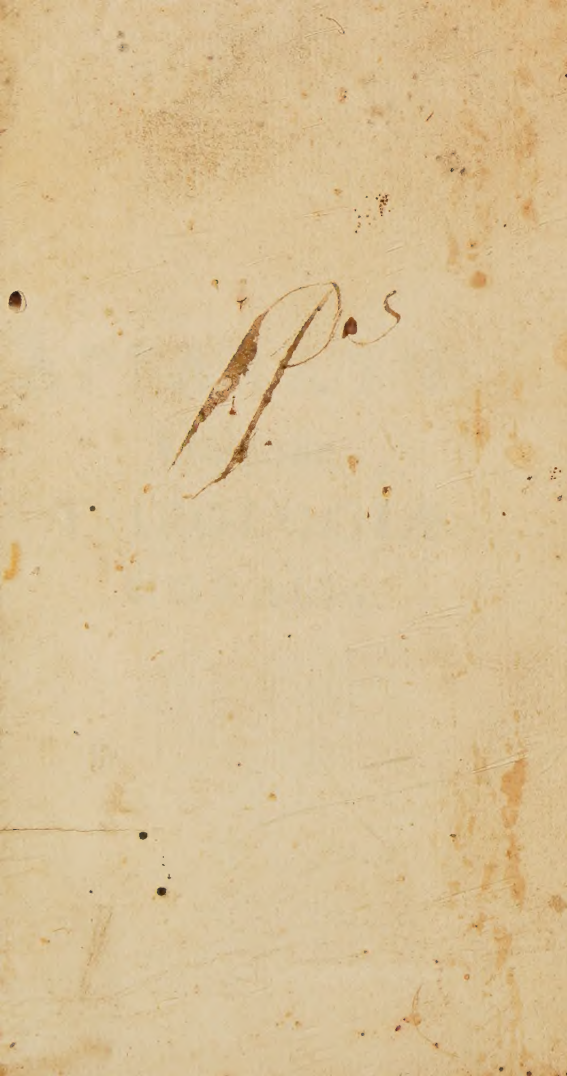

APPARATUS

Univerſæ

THEOLOGIÆ

MORALIS.

APPARATUS

Universitatis

THEOLOGICAE

MORALIS

APPARATUS
Universæ
THEOLOGIÆ
MORALIS,

Pro examine ad audiendas Confessiones
à Tyronibus sustinendo.

AVCTORE P. D.

THOMA FRANCISCO
ROTARIO

Astensi, Clerico Regulari S. Pauli
Barnabita.

*Editio novissima, ab erroribus qui in præceden-
tibus editionibus irreperant,
diligenter expurgata.*

VENETIIS, MDCCXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

APPARATUS

UNIVERSITY

THEOLOGICAL

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF

CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THEOLOGICAL LIBRARY

D. JOANNES CAROLUS
FUSCONIUS

Congregat. Cleric. Reg. S. Pauli Vica-
rius Generalis.

Cum Librum cui titulus est, Appara-
tus universæ Theologiæ Moralis
pro examine ad audiendas Confessiones à
Tyronibus sustinendo, à P. D. Thoma
Francisco Rotario Congregationis nostræ
Presbytero Professo compositum, duo ejus-
dem Congregationis nostræ eruditi Viri,
quibus id commissum fuit, accurata lectio-
ne, & gravi judicio recognoverint, & pos-
se in lucem edi probaverint; Nos, ut ty-
pis mandetur, quantum in nobis est, fa-
cultatem facimus. In quorum fidem has
fieri, Sigilloque nostro muniri jussimus.
Datum Romæ in Collegio nostro SS. Blasii
& Caroli hac die 19. Junii 1702.

D. Jo. Carolus Fusconius Vic. Gen.

Loco † Sigilli.

D. Hieronymus Sitonius Cancellarius.

I N D E X

CAPITUM, ET SECTIONUM,

Quæ in prima hujus Operis parte
continentur.

CAPUT I.	D E Ministro Pœnitentiæ.	14
CAP. II.	De Casibus reservatis.	21
Sect. I.	De Reservatione.	ibid.
Sect. II.	De Jubilæo.	28
CAP. III.	De materia remota Pœnitentiæ.	32
CAP. IV.	De Contritione.	38
CAP. V.	De Confessione.	42
CAP. VI.	De Satisfactione.	47
CAP. VII.	De Absolutione.	52
CAP. VIII.	De Sigillo.	57
CAP. IX.	De Conscientia.	61
Sect. I.	De Conscientia in genere.	ibid.
Sect. II.	De Conscientia dubia.	65
CAP. X.	De Confessario Monialium.	71
Sect. I.	De Conditionibus Confessarii Monia- lium.	72
Sect. II.	De administratione Sacramentorum facienda Monialibus.	81
Sect. III.	De Votis solemnibus.	98
Sect. IV.	De Clausura, Accessu, & Collocutio- ne cum Monialibus.	110
Sect. V.	De aliis Monialium obligationibus.	

I N D E X

7

PARTIS SECUNDÆ.

CAP. I.	DE primo Præcepto Decalogi.	122
Se&. I.	De adoratione Dei & illius contrariis.	ibid.
Se&. II.	De simonia.	134
Se&. III.	De virtutibus Theologicis, & de earum oppositis.	140
CAP. II.	De secundo Præcepto Decalogi.	146
Se&. I.	De juramento.	ibid.
Se&. II.	De adjuratione.	155
Se&. III.	De Voto.	157
Se&. IV.	De mendacio.	167
CAP. III.	De tertio Præcepto sanctificandi Fesla.	168
CAP. IV.	De quarto Præcepto.	174
Se&. I.	De obligatione Patris ad filios, & fratrum ad invicem.	175
Se&. II.	De obligatione servorum ad dominos, & inferiorum ad superiores.	180
CAP. V.	De quinto Præcepto Decalogi: Non occides.	184
Se&. I.	De occisione in genere.	ibid.
Se&. II.	De Bello.	198
Se&. III.	De Duello.	212
Se&. IV.	De Scandalo.	216
CAP. VI.	De sexto Præcepto.	218
Se&. I.	De cogitatione, & desiderio turpi.	ibid.
Se&. II.	De actibus impudicis.	223
CAP. VII.	De septimo, & decimo Præcepto: Non furaberis, & Non concupisces bona proximi tui.	132
Se&. I.	De furto.	ibid.
Se&. II.	De restitutione.	236
Se&. III.	De usura.	244
Se&. IV.	De contractibus.	249

3		
Sect. V.	De venditione & emptione.	260
Sect. VI.	De eleemosyna.	273
Sect. VII.	De correctione fraterna.	278
CAP. VIII.	De octavo Præcepto.	280
Sect. I.	De testibus.	281
Sect. II.	De revelatione secreti.	283
Sect. III.	De detractiōe.	385
Sect. IV.	De iudicio temerario, & suspiciōe.	
2 92		
Sect. V.	De derisionibus, iactationibus, & oavillationibus.	293
Sect. VI.	De susurratiōe.	295
CAP. IX.	De septem peccatis capitalibus.	297

I N D E X

PARTIS TERTIÆ.

PRÆLIMINARIA.	D	<i>E Præceptis Ecclesiæ in communi.</i>	304
CAP. I. De tertio Præcepto.			307
Sect. I. De jejuniis.			ibid.
Sect. II. De gula.			316
CAP. II. De Præcepto solvendi decimas.			320
CAP. III. De Sacramentis in genere.			324
CAP. IV. De Baptismo.			328
CAP. V. De Confirmatione.			344
CAP. VI. De Eucharistia.			348
Sect. I. De Communione, & Viatico.			350
Sect. II. De materia, forma, & Ministro.			358
Sect. III. De Eucharistia, ut Sacrificium est.			367
Sect. IV. De offerente Sacrificium.			369
Sect. V. De persona, cui, & pro qua offertur Sacrificium.			376
Sect. VI. De modo celebrandi, & offerendi.			384
CAP. VII. De Extrema Unctione.			388
CAP. VIII. De Ordine.			395
Sect. I. De Ordinibus.			ibid.
Sect. II. De obligatione recitandi Horas Cano- nicas.			398
CAP. IX. De Matrimonio.			408
Sect. I. De sponsalibus.			ibid.
Sect. II. De essentia Matrimonii.			416
Sect. III. De divortio.			424
Sect. IV. De impedimentis impediens.			429
Sect. V. De impedimentis dirimentibus.			433
Sect. VI. De debito conjugum, & usu conjugii.			431

10	
CAP. X.	<i>De Censuris in genere.</i> 457
CAP. XI.	<i>De Censuris in particulari.</i> 463
Sect. I.	<i>De excommunicatione.</i> ibid.
Sect. II.	<i>De suspensione.</i> 482.
Sect. III.	<i>De degradatione, & depositione.</i>
486	
Sect. IV.	<i>De interdicto.</i> 488.
CAP. XII.	<i>De irregularitate.</i> 493
Sect. I.	<i>De irregularitate ex delicto.</i> 494
Sect. II.	<i>De irregularitate ex defectu.</i> 508
Sect. III.	<i>De effectibus irregularitatis.</i> 515.
Sect. IV.	<i>Quomodo tollatur irregularitas.</i> 518.
CAP. XIII.	<i>De Confessariis sollicitantibus.</i> 520.

F I N I S.

LECTOR.

*Paratus hic Theologicus, ut me-
 ministerii necessitati consulere, &
 sedula diligentia ex Auctoribus
 mea Congregationis primò collectus
 meis Discipulis caput esse commu-
 nis, transit inde ad Amicos, &
 nunc Amicis impellentibus transit ad omnes. Cu-
 ra primò non fuit Auctorum citationibus atten-
 dere: nunc easdem ex fontibus, unde haustae sunt,
 aperire est fermè impossibile. Hinc plurima loca,
 & quidem ubi communiora trado, nullo invenies
 Doctorem firmata suffragio. Scias tamen omnia
 ut plurimum sumpta esse ex Auctoribus mea Congre-
 gationis. Alario, & Homobono, quos saepius
 ad manus habui: difficiliora etiam ex Bossio, Mo-
 neta, Rossignolio, Gavanto, qui ex mea Congre-
 gatione fuso calamo moralia scripsere. Nec velim
 putes ex aliorum Auctorum contemptu totius Mora-
 lis scientiam mea Congregationis Doctores fi-
 disse. Invenies enim saepius, & extraneos Au-
 ctore adductos, quos apud meos citatos inveni:
 vel illos in aliquo placito non mihi adeò arriden-
 tes apud domesticos, consultos volui. Si aliquid
 boni & utilis in hoc opere invenies, Auctori
 omnium bonorum gratias redde. Plura defectuosa
 & obvia in omnibus paginis hinc inde dispersa
 ubi offendes, parce Auctoris imbecillitati, qui
 animo Tyronum moralium utilitati consulendi,
 non docendi peritos, haec pauca ex probatorum
 Auctorum libris collegit. Vale.*

Divisio hujus Apparatus claritatis gratia est in tres partes; in quarum prima completor ea Generalia, quæ ad Pœnitentiam in genere, ad materiam, formam, auctoritatem Ministri, & debitum sigilli spectant; additur hæc Caput de Confessario Monialium. In secunda, quæ pertinet ad peccata contra legem naturæ, & sic decem præcepta Decalogi comprehendo, & septem peccata capitalia. In tertia, quæ spectant ad peccata contra legem positivam Christi, & ejus Ecclesiæ; sic Præcepta Ecclesiæ, Sacramenta, Pœnas, & Impedimenta Canonica breviter restringo; omnia verò methodo facillimæ ad formam Catechismi extendo; hæc enim rudioribus mihi visa est planior. In calce cujuslibet Capituli invenes sententias damnatas, quæ ad illud reduci debent; & in fine libri Indicem omnium Definitionum moralium, quæ in hoc Opere continentur.

APPARATUS THEOLOGICÆ MORALIS.

PARS PRIMA.

Preliminaria ad Primam Partem.

Uot modis sumi potest Poenitentia?

Resp. Duobus modis, ut est Virtus, & ut est Sacramentum. Poenitentia primo modo accepta, sic definitur: Virtus moralis supernaturalis, qua dolemus de peccatis commissis, quatenus sunt offensa Dei, ex supernaturali motivo, cum proposito non peccandi de cætero. Ut est Sacramentum, definitur: Sacramentum Novæ Legis, reconcilians hominem cum Deo virtute Clavium, seu absolutionis Sacerdotalis à peccatis commissis. Partes essentielles hujus Sacramenti sunt Materia, & Forma. Materia, alia est remota, & sunt peccata post Baptismum, vel in receptione Baptismi commissa; alia est proxima, & sunt actus Poenitentis, Contritio, Confessio, & Satisfactio: licet autem propositum

tum satisfaciendi sit pars essentialis; actualis satisfactio non est nisi pars integralis; nam ante illam Sacramentum habet suum effectum, scilicet gratiam peccatorum remissivam.

Peccata dicuntur materia hujus Sacramenti, quia subjiciuntur huic Sacramento, tamquam res destruenda & abolenda. Dicuntur materia remota, quia non componunt hoc Sacramentum tamquam pars constitutiva, sed tamquam materia circa quam, & objectum partium constituentium. Actus poenitentis dicuntur materia proxima, quia proximè subjiciuntur absolutioni, quæ est forma hujus Sacramenti, & requiruntur ita essentialiter, ut sine ipsis Sacramentum foret invalidum. Actualis satisfactio dicitur pars integralis, quia ita perficit Sacramentum, ut sine ea Sacramentum habeat jam suum effectum essentialem, licet non totalem perfectionem.

Materia remota duplex est, alia sufficiens, alia necessaria. Materia necessaria sunt omnia peccata mortalia, post Baptismum, vel in receptione Baptismi commissa, non confessa, neque directè absoluta: sufficiens sunt peccata venialia, vel etiam mortalia, directè absoluta, & confessa. Prima dicuntur materia necessaria, quia necessariè subdi debent absolutioni, ut de ipsis obrineatur remissio: secunda dicuntur materia sufficiens, quia licet remittantur per absolutionem, si clavis subiciantur; non obligant tamen peccatorem ad hanc subjectionem, & Confessionem.

C A P U T I.

De Ministro Sacramenti Poenitentiae.

Quamvis est Minister Sacramenti Poenitentiae?

Resp. Est Sacerdos habens potestatem Ordinis,

finis, & Jurisdictionis. Ejus munera sunt duo, Judicis, & Medici; Judicis scilicet ad solvendum, vel ligandum, juxta poenitentis dispositionem; Medici, ad curandam animam poenitentis, juxta exigentiam illius, scilicet qualitatem morborum, dando documenta salubria, & instructionem necessariam ad non peccandum imposterum, & satisfaciendum pro peccatis antecedenter commissis.

2. Quot sunt conditiones boni Confessarii?

Resp. Sunt quinque, Potestas, Scientia, Bonitas, Prudentia, & Sigillum. Nam sine potestate invalidè absolvit, sine scientia nescit quid faciat, sine bonitate, & prudentia poenitentibus nequit prodesse, & sine sigillo Sacramentum reddit onerosum.

3. Quid est Potestas?

Resp. Est spiritualis facultas ligandi, atque solvendi. Duplex est: alia Ordinis, & est illa, quæ traditur ab Episcopo, cum dicit super Sacerdotem consecratum: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remisero peccata, remittentur eis*: alia potestas Jurisdictionis, & est facultas ad certas personas in foro conscientie judicandas concessa: Et hæc duplex est; alia ordinaria, & est illa, quæ sequitur officium habentis Curam Animarum; sic absolvit Pontifex in toto Orbe, Archiepiscopus, & Episcopus in propriis Dioccesibus: insuper Archiepiscopus in Dioccesibus suffraganeorum, dum tamen actu visitat; Parochus in sua Parochia: alia est delegata, & est illa, quæ habetur per concessionem Episcopi.

4. Quot modis acquiritur potestas delegata?

Resp. Per concessionem, cum ab Ordinario facto examine tribuuntur Patentes cum auctoritate suscipiendi Confessiones; & hic est modus ordinarius acquirendi potestatem delegatam. Potest tamen Ordinarius ore tenens, & solo verbo eandem concedere. Approbatus ab uno Episcopo, non potest audire Confessiones, etiam
sua

fui antiqui pœnitentis, extra Diœcesim approbantis, putà si illum reperiatur in Æde Lauretana, vel alibi.

5. Potest-ne Sacerdos simplex, nullam habens potestatem delegatam, in aliquo casu absolvere?

Resp. Ex Concilio Tridentino *sess. 14. cap. 7. de Pœnitentia*, quilibet Sacerdos potest absolvere etiam à censuris, & quibuscumque casibus reservatis, pœnitentem in articulo mortis constitutum. Aliqui Doctores apud Dianam, *l. 1. tract. 5. de absolutione ab hæresi*, quibus ipse videtur adhærere, censuerunt, ad præsentiam Sacerdotis approbati posse absolvere etiam Sacerdotem non approbatum. Verùm contrarium sentio cum Nicolio *Lucubrat. utriusque juris partis 2. lib. 1. artic. 39. num. 43.* qui citat Decretum Congregationis repertum in lib. annotationum bonmem. Cardinalis Caraffæ, in quo habentur hæc verba; Congregatio censuris, Sacerdotem alioquin idoneum, non tamen ad audiendas Confessiones approbatum, juxta *cap. 19. sess. 23.* non posse validè absolvere pœnitentem in articulo mortis constitutum, ubi citra mortis periculum haberi potest copia Sacerdotis approbati; & longè id minùs si ipse Parochus præsens id prohibeat, paratusque sit infirmi Confessionem audire, illumque absolvere, nec ulla subsit causa Parochum ipsum recusandi. Ratio etiam evidens est; talis enim auctoritas conceditur non approbato ratione necessitatis, ne pœnitens inabsolutus ab hac vita decedat; ad præsentiam autem Sacerdotis approbati, hæc necessitas cessat.

6. Sacerdos excommunicatus vitandus, validè-ne, & licitè in articulo mortis absolvit, absente alio Sacerdote?

Resp. Affirmativè; imò, ut docet Alarius, Silvestrina, & Melchior Cano, hæc facultas extenditur etiam ad Sacerdotem hæreticum; nec peccat Catholicus confitendo Sacerdoti in hæresim lap-

so, imò ad id tenetur, nisi sit periculum subversionis, vel nisi immineat publicum scandalum, videatur cum eo in hæresi communicare.

7. Quid venit nomine articuli mortis?

Resp. Venire statum illum infirmitatis, in quo plurimi ordinariè decedunt. Gaudet etiam eodem privilegio, mortis periculum, ut cum quis ingreditur prælium, vel longum iter in mare, vel cum mulier est proximè paritura, vel tempore pestis, & febris acutæ: in quibus circumstantiis, si quis expectet habentem potestatem ordinariam, vel delegatam, propter periculum amittendi repentè usum rationis, prudenter metuit decedere inabsolutus.

8. Regulares nequeunt Confessiones Laicorum audire, nisi post Ordinarii approbationem. Circa approbatos, utrùm possint suspendi, & denudò examinari, distinguendum est sic: vel illi fuerunt simpliciter, & absolutè approbati; & in hoc casu possunt suspendi, & iterùm examinari, tantùm ex causa, quæ Confessiones concernat: ita habetur in Bulla Clementis X. quæ incipit *Superna* §. 5. vel fuerunt approbati solùm ad tempus aliquod determinatum, seu ad libitum Episcopi; & in hoc casu, juxta declarationem Alexandri Septimi de anno 1659. die 30. Januarii, quæ affertur à Cabasutio, in *libro praxi Juris Canonici*, cap. 10. n. 14. possunt suspendi, & iterùm examinari ex quacumque causa rationabili: neque tenetur Episcopus ipsis rationem reddere de causa suspensionis, & novi examinis.

9. Est-ne invalida Confessio facta Confessario non approbato?

Resp. Affirmativè, defectu potestatis jurisdictionis, quæ essentialiter requiritur. Neque bona fides excusat, nisi adsit error publicus, puta quia quis videt eum publicè sedere in Confessionario, eomodo quo solent cæteri Confessores approbati; & titulus præsumptus, eò quòd ipse
sit

¶ Parochus expositus ad Confessioneſ ſuſcipiendas , licèt pro eo tunc ſit incapax propter impedimentum occultum , quod tunc ignoratum eſt : ut ſi Episcopuſ datam juridiſtionem occultè revocavit , ſi tempuſ conſeſſionis expiravit . In hiſ enim caſibuſ Eccleſia ſupplet juridiſtionem ad evitanda incommoda , quæ ex hoc oriri poſſent in poenitentibuſ . Ita Berta ex Sanchez , & Navarra . Si autem confeſſeatur Sacerdoti non approbato , & non ſit tituluſ præſumptuſ , & habeat pro materia remota tantum venialia , vel mortalia jam conſeſſa , Sacramentum erit validum ; & Suarez cenſet fore etiam validum , ſi poenitens cum venialibuſ admiſceat aliqua mortalia ; tunc enim abſolutio directè tangit venialia , & indirectè mortalia , bona fide Sacerdoti non approbato expoſita . Cum verò quiſ conſciuſ fiet defectuſ juridiſtionis in abſolvente , tenebitur denuò ea peccata indirectè tantum abſoluta ſubdere claviſ . Advertant tamen Sacerdoteſ , juxta Decretum Congregationiſ Concilii ſub die 12. Februarii 1679. relatuſ à Caſſiano , in lib. cui tituluſ eſt , *Arbor omnium opinionum moralium* , p. 28. n. 15. eiſ non licere ſine approbatione ad audiendas Conſeſſioneſ venialium ſe exponere .

10. Scientia etiam requiritur in Confeſſario ſaltem talis , qua ſciat diſtinguere lepram à lepra , ſcilicet mortale à veniali , & in difficilioribuſ prudenter dubitare , & auctoreſ conſulere . Excusaſur ignaruſ Confeſſariuſ neceſſitate , ut ſi audiat poenitentem in articulo mortis , aut inter infideleſ , ubi alteriuſ copia eſſe non poteſt : item ſi audiat virum doctum , qui poteſt de ſe ſupplere . Qui dubitat , an ſit idoneuſ ad Conſeſſioneſ ſuſcipiendas , excusaſur præcepto Superioriſ docti eum cognòſcentiſ , examinantis , & approban- tiſ , modò deponat dubium , quod cenſeri debet ſcrupuluſ : Quod ſi non deponat , peccat ; ex conſcientia enim erronea exponit ſe periculo errandi in materia graviffima .

11. Peccat ne mortaliter poenitens, si data opera adeat Confessarium imperitum?

Resp. Affirmativè, & quia inducit Confessarium ad peccandum, & quia conscientia suæ pessimè providet de Medico, infirmitates animæ curare nesciente. Excipe tamen casus mortis, gravis necessitatis, & cum ipse est de se peritus, & sufficiens, & cum in Parochia rurali nullus Confessarius est sufficienter instructus; non enim propterea debet quis Sacramento adeò salubri privari: hinc potest confugere ad Sacerdotes tales, quales sunt.

12. Quid facere debet Confessarius, cum accidit casus difficilis in Confessione, quem ipse nequit statim resolvere?

Resp. Debet tunc Confessarius remittere poenitentem ad aliud tempus, ut interim, vel ipse consulat auctores, vel licentia ipsius doctum Confessum, à quo instruat, & sic in hoc casu Poenitentem absolvet à peccato; si tamen ipse promittat, quoad obligationes restituendi, compensandi, & similes, stare iudicio subsequenti, & eas implere. Ita Coninch, Sylvester verbo *Confessor*.

13. Si Confessarius in casu difficili peccatum mortale reputet veniale, vel è contra, Confessio erit ne invalida?

Resp. Negativè: non enim tenetur Confessarius omnis culpæ gravitatem ad amissim cognoscere; sed ipsi sufficit scire in genere, quid sit mortale, quid veniale, absque eo, quòd in arduis obligetur ad illa distinguenda in Confessione; hoc enim est nimis difficile, vel ratione ignorantia, aut scrupulorum in Poenitente, vel ex natura actus interni peccaminosi, qui non ita clarè se ipsum manifestat. Ita Bertau cum Suarez.

14. Quid debet facere Confessarius cum ad eum accedit poenitens, qui habet opinionem, quam ipse putat tutam, contra opinionem, quam Confessarius censet esse sequendam?

Resp. Erudiat eum cum charitate & patientia

tia de opinione, quam ipse putat esse sequendam, & si pœnitens sit vir doctus, habens pro sua sententia auctores, & rationes, ac proinde nolit ei acquiescere, illum absolvat; si tamen dignoscat ipsum esse contritum, & dispositum.

15. Bonitas, & prudentia Confessarii requiruntur-ne necessariò ad valorem Sacramenti?

Resp. Negativè. Licèt enim hæc valdè conferant ad utilem receptionem Sacramenti, non sunt tamen conditiones necessariò requisitæ ad valorem. Hinc validè absolvitur quis à Sacerdote existente in lethali, imò ab excommunicato non vitando, si nihil aliud ei desit, quia per talem excommunicationem non amittit jurisdictionem. Si autem Sacerdos sit excommunicatus vitandus, & non toleratus, & invalidè, & illicitè absolvit, nisi in extrema necessitate, aut in loco, in quo sit incognitus, & habeat titulum coloratum.

16. Peccat-ne pœnitens confitendo apud Sacerdotem excommunicatum toleratum, vel quem scit esse in lethali?

Resp. Si Confessarius sit Parochus, vel alius, qui ex officio tenetur Confessiones audire, non peccat; utitur enim jure suo: & in hoc casu Sacerdos etiam licitè ministrat: si prius actum Contritionis eliciat. Si autem Sacerdos non tenetur ex officio, pœnitens peccat contra charitatem; inducit enim illum ad peccandum. Excipe tamen casum necessitatis, vel cùm putat ipsum esse contritum.

17. Quid tenetur facere Sacerdos existens in lethali, vocatus ad Confessiones audiendas?

Resp. Tenetur priùs se ipsum per Confessionem ponere in statu gratiæ. Quòd si hoc commodè facere non possit, tenetur ad conterendum, vel ad procurandum dolorem, quem probabiliter putet ex contritionis motivo provenire.

18. Quantum ad conditionem sigilli, examinabitur in Capite VIII. hujus Primæ Partis.

Pro-

Propositiones damnatæ , ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VIII. 20. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ , etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas , & multi temporis diuturnitas confirmet ; nihilominùs ab Ecclesia non habetur pro usu , sed abusu .

Ab eodem 22. Confessiones apud Religiosos factæ , pleræque vel sacrilegæ sunt , vel invalidæ .

C A P U T II.

De Casibus Reservatis.

S E C T I O I.

De Reservatione.

1. Quid est Reservatio?

Resp. Est restrictio jurisdictionis in Confessario , ne certos casus absolvat , quòd si audeat absolvere , incurrit excommunicationem Summo Pontifici reservatam , officiis & dignitatibus privatur ; & fit ad illa inhabilis ; quod etiam dicendum de eo , qui sub dubio absolvit casus reservatos in Bulla Cœnæ , aut in statutis Synodalibus Episcoporum . Si tamen casus , de quo dubitat , reverà sit reservatus , non incurrit has pœnas , si absolvat non temerè , & per ausum , sed per oblivionem , & inadvertentiam , vel per ignorantiam ; dummodò hæc non sit supina , & affectu .

2. Quid debet facere Confessarius qui ex inadvertentia absolvit à reservato , vel à censura ?

R. Debet adire Superiorem , & ab illo petere auctoritatem absolvendi : inde si non timet scandalum futurum , vocare denuò pœnitentem , & petita

petita licentia discurrendi cum ipso de præterita Confessione, aperire reservationem, & sui inadvertentiam, hinc eum inducere ad Confessionem casus reservati reiterandam, & postea absolvere. Non est autem necesse, quod ille repetat alia peccata, à quibus jam fuit directè absolutus.

3. Est-ne necesse ad incurrendam reservationem, ut peccator sciverit, tale peccatum esse reservatum?

Resp. Negativè; quia reservatio non habet rationem poenæ, sed solum restrictionis jurisdictionis in Confessario. Hinc si quis commisit peccatum reservatum in sua Diœcesi, & accedit ad Confessarium in alia Diœcesi, in qua reservatum non est, rectè absolvitur, nisi fortè ad hunc accedat in fraudem reservationis; tunc enim ratione malæ dispositionis absolvi nequit; vel etiam si crimen sit notorium, & habeat adjunctam excommunicationem, cui quis satisfacere debeat, tunc juxta Alarium remittendus est ad proprium Pastorem.

4. Potest-ne delegatus ad absolvendum à reservatis, tollere reservationem, & remittere Poenitentem pro absolutione Sacramentali ad alium Confessarium?

Resp. Negativè; hoc enim est propriè subdelegare; quod non convenit delegato: non potest ergo absolvere, nisi sacramentaliter; & solum ille, qui reservavit; potest se sic gerere: qui enim reservat, potest & reservationem pro suo libito tollere.

5. Si quis habeat casus reservados, & fictè, sive sine dolore, confessus sit habenti auctoritatem absolvendi à reservatis; tenetur-ne iterùm reiterare Confessionem apud Superiorem, vel habentem potestatem delegatam absolvendi à reservatis?

Resp. Negativè; quia satisfecit Superiori, & implevit totum id, quod intenditur per reservationem; & sic quasi ordinario jure cessat re-
ser-

servatio. Ita Silvestrina, Sanchez, Alarius. In Bulla tamen Cruciatæ contrarium asseritur.

6. Potest ne simplex Confessarius absolvere in aliquo casu ab omnibus reservatis, & etiam à censuris, sine licentia reservantis?

Resp. In casu mortis, vel periculi ejusdem, potest inferior absolvere ab omnibus reservatis, & censuris; à peccatis quidem directè, sine onere ea iterùm confitendi; à censuris indirectè, & cum onere se præsentandi, cùm primùm poterit: hoc enim Sacri Canones jubent, ut excommunicatus satisfaciat Ecclesiæ, & congruam medicinam recipiat; quod si non facit, reincidit in eandem censuram, non quidem in illam numero, quia hæc ablata fuit per absolutionem; sed in omninò similem.

7. Incidit ne in hanc censuram, si primam occasionem præsentandi se Superiori negligat?

Resp. Nequaquam, nisi hæc negligentia fiat ex contemptu; nam Canon imponens hanc pœnam expressè habet, *Qui contempseris*, ut notat Suar. de Censuris.

8. Potest ne simplex Confessarius absolvere à reservatis in aliis casibus?

Resp. Affirmativè, in casu scilicet extremæ necessitatis, cùm quis sine scandalo non potest recedere à Sacramento vivorum, putà Communionem, & tunc non patet aditus ad Superiorem; potest absolvere directè à non reservatis, & indirectè à reservatis, cum onere ea subjiciendi Superiori. Alios casus adducunt Summistæ, scilicet cùm imminet damnum infamiæ, si quis recedat inabsolutus, ut in tempore amplissimæ Indulgentiæ, vel solemnitatis, vel generalis Communionis; quia evitatio scandali, & infamiæ cùm sit de jure naturali, debet prævalere.

9. Alium casum adducit Bertau, cùm pœnitens bona fide confessus est reservatum, putans se absolvi posse, & si dimittatur inabsolutus, perdetur fortassè occasio conversionis hujus animæ per confessionem, ad quam pro eo tunc
est

est benè dispositus . Videtur enim , quòd Ecclesia , tamquam Mater pia , ad facilitandam viam pœnitentiæ , facultatem concedat indirectè absolvendi , cum onere se præsentandi ; talis enim modus non aufert à Superiore potestatem casuum reservatorum , sed illam solùm pro aliquo tempore differt . Ita Berrau-citans Navarrum , Toletum , & Layman . Hoc tamen cautè , & rarò faciendum est , ne quod tribuitur necessitati salvandi animas , usurpetur ad vitæ licentiam .

10. Dubius de casu reservato , potest-ne absolvere ?

Resp. Affirmativè , nisi casus sint Pontificii ; sic ex Decreto Congregationis . Curet tamen Confessarius , casus reservados benè legere , ne ex ipsius inertia in huiusmodi dubia incidat .

11. Cùm Bulla dans facultatem absolvendi à censuris , semper habeat clausulam , *satisfacta parte* ; potest-ne pœnitens , qui de præsentis parti non satisfecit , nec satisfacere valet , absolvi ?

Resp. Si habeat animum præparatum , & seriò promittat se satisfacturum parti in prima occasione sibi oblata , potest absolvi ; per illa enim verba , *satisfacta parte* , satisfactio partis non ponitur tamquam conditio necessariò implenda ante absolutionem ; sed monetur Confessarius , ut eam à pœnitente exigat , & quam citius implendam procuret . Ita Navarrus , & Henriquez . Quòd si in confessione exigatur tamquam conditio præcedens , quòd exprimitur per hæc verba , vel æquivalentia , *prius satisfacta parte* , absolvi nequit : benè ergo quis attendat ad tenorem suæ concessionis .

12. Nonnulli sentiunt , pro puellis , quæ sine scandalo nequeunt Superiorem adire , nullam esse reservationem , & directè absolvi posse si-

ne onere se præsentandi cùm primùm potuerint . Tu verò cum Alario contrarium tene : tum quia sufficienter providetur præsentì animæ necessitati per absolutionem indirectam à reservatis, & directam à non reservatis; tum quia si non possunt præsentare se ipsas per se, possunt tamen præsentari per alium.

13. In occasione ergo, qua pœnitens exponat casus reservatos, Confessarius cum charitate eum moneat de reservatione, & hortetur ad Superiorem adeundum: si autem casus sit ex gravioribus, à quo nec Episcopus absolvere possit, eum juvet scribendo ad Sacram Pœnitentiarium, & faciat quantum potest, ut fratrem lucretur.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ sunt,

Ab ALEXANDRO VII. 12. in numero : Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate; alias vide in cap. de Absolutione.

Casus Summo Pontifici reservati.

1. Violatio Clausuræ Monialium ad malum finem.

2. Injicientium violentas manus in Clericos.

3. Simonia realis scienter contracta.

4. Confidentia Beneficialis.

5. Provocantium, & pugnantium in Duello juxta Concilium Tridentinum, & Constitutionem Gregorii XIII. cujus tenor habetur infrà sectione de Duello.

6. Violatio immunitatis Ecclesiasticæ circa confugientes ad Ecclesias; de qua hîc mox dicetur.

*De Immunitate circa confugientes ad
Ecclesias.*

1. GREGORIUS XIV. in quadam Constitutione, quæ incipit: *Cum alii nonnulli, &c.* statuit, ut omnes delinquentes, qui confugiunt ad Ecclesias, gaudeant Immunitate, exceptis casibus expressis, §. 3. cujus tenor est hujusmodi.

2. De laicis ad Ecclesias, locaque sacra, & religiosa prædicta confugientibus: si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur.

3. Aut depopulatores agrorum.

4. Quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur.

5. Aut qui proditoriè proximum suum occiderint.

6. Aut assassini.

7. Aut hæresis rei.

8. Aut læsæ Majestatis in personam ipsiusmet Principis rei, Immunitas Ecclesiastica non suffragetur. Si quis verò contra hanc Constitutionem læserit Immunitatem Ecclesiasticam, erit casus reservatus Papæ.

Casus reservati in Bulla Cænæ Domini.

1. Hæretici cujuscumque Sectæ, eorumque fautores, libros legentes, tenentes, aut imprimentes, & Schismatici.

2. Appellantes à Pontifice ad futurum Concilium, eorumque fautores.

3. Pyratæ, atque eorum receptores, & fautores.

4. Naufragorum Christianorum, cujuscumque generis, bona, etiam in littoribus inventa, subripiantes.

5. Im-

5. Imponentes nova Pædagia, & Gabellas, vel eas augentes.

6. Falsificantes litteras Apostolicas, aut falsò fabricantes.

7. Deferentes arma, & alia usui bellico idonea, ad Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos: & ad Reipublicæ Christianæ statum pertinentia iisdem in damnum Christianorum nunciantes.

8. Impedientes eos, qui victualia, & alia necessaria Romam convehunt.

9. Ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, sua aut aliorum opera lædentes, & sine jurisdictione vexantes in Curia commorantes.

10. Romipetas, ac peregrinos etiam in Urbe morantes, vel abeuntes, lædentes.

11. Offendentes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & alios Prælatos.

12. Ad Romanam Curiam pro negotiis suis recurrentes, per se, vel per alios lædentes.

13. Appellantes à gravamine, vel futura executione litterarum Apostolicarum, ad Laicam potestatem.

14. Executionem litterarum Apostolicarum, aut aliarum expeditionem impedientes, & prohibentes ad gratias impetrandas accedentes.

15. Judices sæculares, qui Ecclesiasticas personas trahunt ad sua tribunalia, quique Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

16. Impedientes Prælatos, ne sua jurisdictione utantur, quique illorum, & delegatorum judicia eludentes, ad Curiam sæcularem recurrunt, aut contra illos decernunt, præstantesque auxilium.

17. Usurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcumque Ecclesiarum jurisdictiones, vel etiam fructus sequestrantes.

18. Imponentes Decimas, & alia onera per-

sonis Ecclesiasticis , Ecclesiis , Monasteriis ,
aut eorum fructibus.

19. Judices sæculares , qui se interponunt
in causis capitalibus , seu criminalibus contra
Ecclesiasticas personas.

20. Occupantes bona , aut terras Ecclesiæ
Romanæ , & illius jurisdictionem usurpantes.

S E C T I O II.

De Jubilæo ,

I. **Q**uid significat Jubilæum ?

Resp. Nomen hoc desumptum fuit à ver-
bo Hebraico *Iobel* , quo Hebræi vocabant Annum
remissionis : in illo hæreditates venditæ redi-
bant ad suos venditores , sine ulla solutione ,
& mancipia in pristinam libertatem restitueban-
tur. Plura ergo utilia , & commoda tempora-
lia , quæ in Anno *Iobel* percipiebat populus ille
carnalis , præfigurabant spiritualia dona , quæ
juxta temporum opportunitatem extraordinariè
à Summis Pontificibus quandoque conceduntur
Fidelibus per indulgendum , quod Jubilæum vocatur.

2. Quid est Jubilæum ?

Resp. Est Bulla Summi Pontificis concedens
Indulgentiam plenariam , & alia privilegia præ-
stantibus certa opera , quæ in Bulla explicantur.
Hæc opera , ut plurimum sunt jejunium , eleemo-
syna , Ecclesiarum visitatio cum oratione , Con-
fessio , & Communio. Privilegia ut plurimum
sunt , absolutio à reservatis per quemcumque
Confessarium approbatum ab Ordinario loci ,
& item Votorum commutatio. In hoc autem ut
prudens Confessarius neque excedat latitudinem
auctoritatis à Summo Pontifice concessæ , ne-
que eam in damnum pœnitentium restringat ,
advertendæ sunt clausulæ , & verba , quæ in
Bulla continentur , & juxta eorum tenorem pœ-
nitentibus consulendum.

3. Qui-

3. Quinam est finis Jubilæi?

Resp. Est excitare fidelium devotionem, maximè in publicis necessitatibus, ut oratio totius Ecclesiæ unitæ in pœnitentia, & jejunio faciliùs impetret à Divina Misericordia earum remedium.

4. A quibusnam casibus reservatis potest simplex Confessarius approbatus absolvere, virtute Jubilæi?

Resp. Cum Bossio: Concessio casuum Papalium extenditur ad casus Bullæ Cœnæ, quia cum facultas detur pro omnibus casibus Papalibus, non est, cur aliqui excipiantur, præsertim in re favorabili, in qua concessionem sunt ampliandæ. Diana tamen est contrariæ sententiæ, ex eo quòd Summus Pontifex cum vult concedere casus Bullæ Cœnæ, eos explicat.

5. Quando conceduntur casus Papales, & Bullæ Cœnæ, intelligitur-ne concessa facultas absolvendi ab hæresi externa?

Resp. Cum Diana affirmativè, illam posse absolvi in foro conscientiae tantum, quia quamvis generaliter in concessionibus generalibus non intelligatur hæresis, nisi de ea fiat expressa mentio; tamen cum Jubilæum sit privilegium extraordinarium, procedens ex summa benignitate, & liberalitate Pontificum, ob universales necessitates Ecclesiæ, probabile est Pontifices vellere etiam hoc peccatum includere, quando illud expressè non excludunt, sicuti iustis de causis quandoque excludunt.

6. Si quis non habeat animum adimplendi onera imposita pro lucrando Jubilæo, potest-ne absolvi à reservatis?

Resp. Negativè: quia cum privilegium sit affixum Jubilæo, & veluti conditionatum, non habens animum adimplendi conditiones, neque est capax privilegii.

7. Si quis habens animum adimplendi omnia requisita ad Jubilæum, absolvatur à reservatis,

& postea illa non adimpleat, est-ne benè absolutus?

Resp. Affirmativè: Quia absolutio cadit supra dispositionem præsentem, quæ est in poenitente: non verò supra futuram malam voluntatem, quam postea habebit. Et licèt aliqui velint illum peccare, si absque rationabili causa non adimpleat onera Jubilæi; nihilominus Suarez putat, quòd si ab initio bona fide processerit, & postea nullus adsit Jubilæi contemptus, poenitens tunc non peccet, quia ille non promisit Confessario se facturum opera Jubilæi, nec Confessarius hanc ei poenitentiam injunxit, neque Pontifex in Bulla ad hoc obligavit. Cum ergo contra nullum præceptum faciat, non est cur oneretur aliquo peccato. Ita Diana.

8. Peccata reservata oblita tempore Jubilæi, eo transacto, possunt-ne absolvi à simplici Confessario virtute Jubilæi?

Resp. cum Bossio, Diana, & aliis apud ipsos, affirmativè; quia cum illa confessio fuerit valida, absolutio cecidit etiam indirectè supra peccata oblita; & Confessarius absolvendo habuit, & habere debuit intentionem tollendi quamcumque reservationem. Immo aliqui extendunt etiam hoc privilegium ad commutationem voti, cujus quis oblitus sit tempore Jubilæi: hoc tamen non ita universaliter sustinetur. Alarius cum Lugo docet, quòd incepta confessione tempore Jubilæi, si non potuerit perfici intra id tempus, eo transacto poterit quis absolvi ab omnibus reservatis commissis usque ad tempus finiti Jubilæi, & in votis dispensari. Homo bonus etiam, quem sequitur Diana, censet, quòd si quis in confessione aliquod peccatum reservatum ex justa causa non manifestavit, potest ab eodem, transacto Jubilæo, absolvi à simplici Confessario. Omnia ista procedunt ex eadem ratione; quia scilicet peccata reservata fuerunt indirectè absoluta.

9. Potest ne Confessarius absolutionem peccatorum commissorum in Jubileo differre extra illud?

Resp. Ex Bossio quem sequitur Diana, in duobus casibus potest hoc facere. Primò, cum poenitens judicatur mansurus in occasione peccandi, si absolvatur statim. Secundò, si poenitens, completis operibus, accedat ad confitendum Sabbato, & quia habet multos, & intricatos casus, non potest illius spirituali necessitati intra breve tempus sufficienter provideri; debet tamen vota dispensare, & reservationem tollere intra tempus Jubilæi. Si autem intra hoc tempus, in quo ex obedientia Confessarii differtur absolutio, poenitens incidat in alios casus reservados, Bossius putat etiam ab illis posse absolvi, quia is nondum consecutus est Jubilæum, & virtute Jubilæi absolvi potest ab omnibus peccatis commissis ante illius consecutionem. Hanc eandem sententiam amplectitur Diana, alias subdens rationes.

10. Qui committit peccatum reservatum in confidentiam Jubilæi, potest ne virtute ejusdem absolvi?

Resp. Cum Alario, & aliis affirmativè, nisi Summus Pontifex casum hunc in Bulla excipiat; concessionem enim limitandæ, & restringendæ non sunt. Dicitur autem peccans in confidentiam Jubilæi, non quicumque habita Jubilæi notitia fortè incidit in casum reservatum, in quem incidisset etiam extra hanc Jubilæi occasionem; sed ille, qui ex facilitate consequendi absolutionem à reservato, movetur ad tam grave peccatum perpetrandum, quod alias non commisisset.

11. Qui post confessionem iterùm reincident in casum reservatum, potest ne virtute Jubilæi absolvi?

Resp. Si pro ipso non expiravit tempus Jubilæi, potest absolvi; si autem sumpto Jubileo in prima hebdomada non possit amplius in secunda sumere, pro ipso expiravit omne Jubilæi pri-

vilegium. Hoc autem totum dependet à terrore verborum Jubilæi; sicuti & pro commutatione votorum, & operationum injunctarum, & absolutione à censuris, pro quibus verba Bullæ benè notanda sunt. Unum moneo, quòd in auctoritate concessa absolvendi à censuris, non intelligitur inclusa auctoritas dispensandi ab irregularitate, quæ censura non est, sed inhabilitas, neque tollitur per absolutionem, sed per dispensationem.

CAPUT III.

De causa materiali remota Sacramenti Pœnitentie.

1. Quid est peccatum?

Resp. Est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Differt à vitio, quia hoc est inclinatio ad agendum contra legem, illud verò est actio contraria. Hæc definitio propriè convenit tantum peccato lethali, quod est propriè contra legem; veniale verò est tantum præter legem, vel contra diminutè, & imperfectè, scilicet sine gravi legislatoris injuria. Verior tamen differentia inter veniale, & mortale est, quòd mortale privat peccatorem gratia sanctificante, & amicitia Dei; veniale verò privat tantum fervore amicitie.

2. Quomodo dividitur peccatum?

Resp. Dividitur primò in actuale, & habituale. Actuale est actus contra legem: habituale est macula relicta in Anima ex tali actu, & quidem si sit mortale, talis macula consistet in privatione gratie; si sit veniale, consistet in privatione fervoris amicitie, quam quis habebat erga Deum, seu in quodam torpore red-dente difficilem usum expeditum gratie, & charitatis. Dividitur ulterius in peccatum oris, corporis, & operis; vel in seipsum, in Deum, & in

& in proximum, vel in carnale, & spirituale; vel in peccatum per excessum, & per defectum; quæ omnia ex propriis nominibus nota sunt. Porro dividitur in peccatum commissionis, quod opere, five interno, five externo completur; & peccatum omissionis, quod est voluntaria omisso operis præcepti. Ad peccatum omissionis, tria requiruntur: quod quis possit non omittere, teneatur non omittere, & verè omit-
tat. Quandoque omisso, & commissio sunt ejusdem speciei; quia una essentialiter aliam comitatur, ut non jejunare, & comedere; non restituere, & retinere rem alienam. Quandoque specie differunt, quia non se comitantur essentialiter, sed additur nova malitia, sine qua omisso stare poterat; ut non jejunare, & comedere carnes; non amare Deum, & ipsum odio habere.

3. Quomodo distinguuntur specie peccata?

Resp. Non distinguuntur specie, quia sint contra diversas leges, & præcepta præcisè: quia ista possunt esse ex eodem motivo circa idem objectum, cum iisdem circumstantiis; sic furtum prohibetur lege divina, humana, & naturali, & tamen est idem specie peccatum: sed distinctio specifica sumitur ex diversa specie malitiæ, quæ reperitur in actu peccaminoso; & diversitas malitiarum sumitur, vel per oppositionem ad diversas leges, & præcepta, quæ respiciunt diversas virtutes; ut non restituere res alienum, cum adest præceptum Superioris, & extrema necessitas in domino, opponitur justitiæ, obedientiæ, & charitati; vel per oppositionem ad diversa præcepta respicientia eandem virtutem, sed sub diverso motivo, & ratione formali; sic lex divina prohibet ex motivo justitiæ furtum, lex ecclesiastica ex motivo Religionis prohibet furtum in Ecclesia; furans ergo in Ecclesia diversas specie malitias contrahit. Ita Alarius. Brevius, & exped-

Pedisius, diversitas specifica peccatorum sumitur ex diverso objecto, & diverso fine: alterutro multiplicato, in eodem actu multiplicantur specie peccata.

4. Præcepta, contra quæ sunt peccata, sunt-ne multiplicis differentiæ?

Resp. sunt duplicis, scilicet affirmativa, & negativa. Prima sunt, quibus præcipitur aliquid fieri; secunda, quibus præcipitur aliquid non fieri. Prima obligant aliquando, & in aliquibus casibus: secunda verò obligant ad semper, & pro semper. Contra prima est peccatum omissionis; contra secunda est peccatum commissionis. Circa eandem materiam potest intervenire utrumque præceptum: sic in sanctificatione Festi, est præceptum non faciendi opus servile, & audiendi Sacrum.

5. Peccatum veniale potest-ne transire in mortale?

Respond. Negativè. Materia tamen peccati venialis potest, variatis circumstantiis, fieri materia lethalis: sic idem mendacium, in circumstantia gravi damni proximi est lethale, quodam alia circumstantia foret tantum veniale.

6. Peccatum lethale cognoscitur esse tale, quando est in materia gravi contra aliquam virtutem, & præceptum; verum tamen hoc pendet à perfecta cognitione Legis Christianæ præceptorum.

7. Peccatum dubium est-ne integra materia Confessionis?

Respond. Nequaquam; nec potest absolvi, nisi addatur materia certa, vel peccati venialis, vel peccati mortalis, etiam alias confessi.

8. Potest-ne aliquid, quod est in se bonum, per accidens esse peccatum?

Resp. Affirmativè, quia actus bonus potest esse causa omissionis peccaminosæ; ut studere, ora-

orare, & similia, bona sunt: si tamen ex his oriatur omissio Missæ in die festo, erunt mala, quia causant malum.

9. Potest-ne fieri, quod aliquis actus inevitabilis, & necessarius sit peccatum?

Resp. Si fuit liber in causa, adhuc est peccatum. Sic omissio Missæ in die festo facta ab ebrio, qui amplius sui compos non est, tamen est peccatum. Adverte tamen cum Alario, quod quando aliquis dedit causam peccato, si antequam committatur peccatum poeniteat causæ, actus sequens non erit peccatum. Sic si ex cogitatione libidinosa, habita in die, proveniat postea in somno pollutio, hæc non imputabitur ad peccatum, si ante somnum quis poeniteat cogitationis, & eam retractet; tunc enim pollutio nec in se, nec in causa est voluntaria: causa enim retractata, voluntaria esse non potest. Et addit apud ipsum Sanchez, quod si quis præcipitaret se, & in præcipitio voluntatem retractaret, non erit apud Deum reus succidii.

10. Cum ex Concilio Tridentino certum sit, non solum peccatum confitendum esse, sed etiam circumstantias omnes, quæ mutant speciem peccati, sciendum est circumstantias esse accidentia, & modos, cum quibus peccatum committitur, adeoque ex verbo dicuntur circumstare peccato, & continentur in hoc carmine:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando:

11. Sunt-ne omnes istæ circumstantiæ aperiendæ in Confessione?

Resp. Non, sed quandoque una, quandoque altera; unde aliæ sunt circumstantiæ aggravantes in infinitum, & sunt illæ, quæ transferunt materiam venialem in mortalem, puta furtum notabilis quantitatis: & hæc semper sunt aperiendæ; aliæ verò sunt præcisè aggravantes finito modo, & sistant intra latitudinem materiæ venialis, ut furtum unius, vel alterius oboli:

& hæc necessariò aperiendæ non sunt: aliæ sunt immutantes speciem, & sunt quæ transferunt materiam unius peccati ad materiam contra aliam virtutem, & sic addunt malitiam novam specie diversam; sic copula illicita cum conjugata addit malitiam contra castitatem, aliam malitiam contra iustitiam; & istæ circumstantiæ speciem immutantes, in Confessione aperiendæ sunt. Aliæ sunt, præcisè aggravantes: & sunt illæ, quæ sistunt in eadem specie, ut intensio, quæ sit actio peccaminosa, putà major delectatio in copula fornicaria; & istæ non sunt necessariò aperiendæ, cum ex Concilio peccata confitenda sint quoad speciem, & numerum. Confitendæ tamen sunt circumstantiæ purè aggravantes, quæ faciunt casum reservatum, vel habent annexam censuram. Item Catechismus Romanus extendit obligationem confitendi circumstantias, quæ peccatum intra eandem speciem valdè aggravant, vel minuunt, scilicet, ut Medicus animarum cognoscat qualitatem morbi, quem curare debet. Brevius ergo interrogationi responde: Sunt explicandæ in Confessione circumstantiæ aggravantes in infinitum, immutantes speciem, & etiam non immutantes, si habeant annexum casum reservatum, vel censuram; item valdè aggravantes intra eandem speciem.

12. Quomodo multiplicantur numero peccata?

Resp. Peccata cordis numero multiplicantur, cum semel cessavit cogitatio, & postea de novo reassumitur; vel cum quis retractavit priorem cogitationem, & desiderium, dolendo de illis, & postea denuò reassumpsit; sic tot sunt peccata interna, quot fuerunt diversi actus interrupti, & reassumpti. Si autem una, & eadem cogitatio, vel desiderium, sine una interruptione, vel cum aliqua parvula morula duret per totam diem, erit unum peccatum numero, sed quidem gravius ratione extensionis ad tantum tempus.

Alio

Alio modo etiam multiplicantur numericè peccata cordis, cum est multiplex numero objectum ejusdem cogitationis, vel desiderii pravi; sic si quis eodem desiderio concupisceret decem solutas, essent decem peccata mortalia; licet enim actus physicè unus sit, moraliter tamen est multiplex. Breviùs ergo responde. Multiplicantur numero ex multiplicatione actuum distinctorum, vel ex multiplicatione objecti ejusdem speciei.

13. Hoc eodem modo cum proportionem multiplicantur peccata oris, & operis: si quis eodem sermone dicat decem homines esse fures, vel eodem ictu decem homines occidat, erunt decem lethalia: si quis sæpiùs interrumpat sermonem, & post notabile tempus denuò murmuret, & detrahat: interrumpat percussiones, & denuò percutiat, tot erunt peccata, quot sunt actus distincti interrupti, & reassumpti.

*Propositiones damnatae, ad hoc Caput
reducendae.*

Ab INNOCENTIO XI. 58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

Ab ALEXANDRO VIII. 2. Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: Theologicum verò, & mortale est transgressio liberæ Divinæ Legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna poena dignum.

Ab ALEXANDRO VIII. 3. In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum, sufficit illa libertas, qua voluntarium & liberum fuit in causa sua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.

Ab ALEXANDRO VIII. 8. Tamen si datur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.

Ab ALEXANDRO VIII. 9. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel Mundi. Si Dei, charitas Patris est: si Mundi, concupiscentia carnis est, malâ est.

Ab ALEXANDRO VIII. 10. Necessè est Infidelem in omni opere peccare.

Ab ALEXANDRO VIII. 11. Revera peccat qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo respectu ad Deum.

Ab ALEXANDRO VIII. 12. Intentio qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat Gloriam, non est recta, nec Deo placens.

Ab ALEXANDRO VIII. 13. Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

Ab ALEXANDRO VIII. 14. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet Beatitudinis operatur.

C A P U T IV.

De materia Pœnitentiæ, & primò de contritione.

Quid, & quoduplex est contritio?

Respond. Duplex est, alia est perfecta, & est dolor & detestatio peccatorum, ut sunt offensa Dei summè & super omnia dilecti. Contritio imperfecta, seu attritio, est dolor, & detestatio peccatorum, ut sunt offensa Dei propter timorem gehennæ, aut turpitudinem.

pec-

peccati, aut aliud motivum honestum supernaturale, involvens propositum saltem implicitum non peccandi. Dolor de peccatis propter poenas temporales, ut à Deo infligendas, si supernaturalis sit, est sufficiens ad attritionem pro Sacramento Pœnitentiæ recipiendo: attritio putata excusat à sacrilegio, non tamen disponit ad absolutionem recipiendam. Si quis veller eadem peccata confessa & absoluta de novo subdere clavibus, debet iterum novam attritionem elicere, tamquam materiam novam novi Sacramenti, & hoc nisi eadem attritio virtualiter perseveret. Ad hoc Sacramentum requiritur attritio ante absolutionem; non tamen est necesse, quod sit immediatè ante; sed sufficit, quod duret virtualiter; cum enim fuit antecedenter elicitæ, & ordinatæ ad Sacramentum, & non retractatæ, intelligitur moraliter perseverans. Attritio de mortalibus debet esse de omnibus, & de singulis, cum proposito vitandi omnia, & singula; de venialibus sufficit, quod sit saltem de uno, cum proposito illud vitandi: nam unum veniale sine alio remittitur; non tamen unum mortale sine alio. Contritio, aut charitas perfecta extra Sacramentum producit gratiam in voto Sacramenti; undè quis suo tempore teneatur confiteri sub lethali, & quidem si sit necessitas sumendi, vel ministrandi aliud Sacramentum, antequam ministret, & sumat, dummodò tamen habeat copiam Confessarii: si non urget talis necessitas, saltem intra annum.

2. Ad veram contritionem vel attritionem, requiritur ne dolor sensibilis de peccato commisso.

Resp. Negativè, quia dolor & detestatio peccati sunt actus partis superioris, qui non semper commovent partem inferiorem: dolor enim sensibilis est passio appetitus sensitivi, in quo recipitur dolor formalis; his autem recipi potest sine ulla alteratione, & commotione, ut patet in

Beatis, qui summè detestantur peccatum, neque tamen de eo habent dolorem sensibilem.

3. Est-ne rejiciendus poenitens, qui nullum actum doloris de suis peccatis elicit?

Resp. Si poenitens ex scrupulo dicat se non sentire dolorem, quem tamen procuravit de peccato, quod verè detestatur cum proposito non committendi, absolvendus est, quia verè dolet, licèt cognitionem doloris non habet ex sensibus. Si autem nullum procuravit dolorem, & nullum detestationis actum elicit, adjuvandus est, ut eliciat ante absolutionem: & si hoc non faciat, remittendus est ad meliorem occasionem, in qua sit benè dispositus.

4. Est-ne necessaria singularis attritio de singulis lethalibus?

Resp. Negativè; sed sufficit post cognitionem omnium peccatorum lethalium generalem contritionis actum de omnibus elicere cum proposito non peccandi impofterum. Ceterùm ita contritiones multiplicare, est valdè onerosum: ita *Commachus de contritione*, apud Bertau. Est tamen laudabile, de gravioribus, ad quæ quis est magis pronus, contritionem in particulari habere.

5. Requiritur-ne ad veram contritionem, ut poenitens credat se deinceps non peccaturum?

Resp. Poenitens debet habere propositum non peccandi, & spem in divina misericordia, quòd amplius peccaturus non sit; ceterum hoc credere non tenetur, cùm experientia constet, plures verè contritos iterùm lapsos esse: & in venialibus res est manifestissima.

6. Est-ne necesse, quòd propositum non peccandi impofterum sit explicitum, & expressum?

Resp. Negativè; sed sufficienter includitur in detestatione sincera peccatorum, & dolore de illis. Nullus enim habet voluntatem faciendi actum, quem ita detestatur, ut nolle fecisse, & si memoriz occurreret vita impofterum instituen-

da, utique vi hujus doloris, expressè præponeret non peccare deinceps: quod sufficit ad demonstrandum, dolorem virtualiter continere propositum non peccandi.

7. In quonam differunt, & in quonam conveniunt attritio, & contritio?

Resp. Conveniunt in odio & detestatione peccati, & in proposito illud non committendi; differunt in motivo, quia contritio procedit ex amore Dei super omnia, attritio verò procedit quidem ex amore Dei, sed imperfecto; immiscet enim semper aliquid proprii commodi, & utilitatis, scilicet timorem poenæ, vel privationis beatitudinis, vel punitionis à Deo infligendæ.

8. Attritus debet-ne ita detestari peccatum, ut si nullus esset Infernus, adhuc illud detestaretur?

Resp. Affirmativè; nam timor poenæ non est ultimus finis attritionis, sed satisfactio Deo danda; timor verò Gehennæ est finis proximus, quo quis excitatur ad detestandam offensam, & ad Deo satisfaciendum. Secus, si quis ita doleret de peccato, ut peccatum vitare nolle, si nullus esset Infernus, talis actus ex Divo Thoma malus est, eo quòd est conjunctus cum affectu ad peccatum. Valdè tamen periculosum existimo peccatoribus attritis talem suppositionem objicere.

9. Unde ergo habetur, quòd dolor propter timorem Gehennæ à Deo infligendæ sit actus bonus?

Resp. Habetur ex hoc, quòd omnis timor mali recipit suam bonitatem à bono illi opposito: Gehennæ autem est opposita Beatitudini; cum ergo laudabile sit Beatitudinem appetere, laudabile etiam est timere, & dolere de ejus amissione.

10. Ad attritionem veram sufficit-ne dolor ille, quo quis dolet se non posse dolere, & attritionem elicere?

Resp.

Resp. Negativè; dolere enim de carentia doloris, est dolere de defectu suæ voluntatis non detestantis peccata; non verò dolere de peccatis. Ut plurimum autem sic reflexè dolen de negatione doloris, jam dolet de peccato; sed dubitat scrupulosè de eo non dolere, quia non habet dolorem sensibilem, quem habere vellet.

Propositiones damnatæ reducendæ ad hoc caput.

Ab INNOCENTIO XI. 57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem modò honestam.

Ab ALEXANDRO VIII. 16. Timor Gehennæ non est supernaturalis.

Ab ALEXANDRO VIII. 17. Attritio, quæ Gehennæ & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentia Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

C A P U T V.

De Confessione.

Quid est Confessio?

Resp. Est legitima & Sacramentalis accusatio peccatorum coram Sacerdote Christi Vicario, ad veniam illorum, virtute clavium obtinendam. Ejus conditiones sunt sexdecim, ab auctoribus in his quatuor carminibus collectæ:

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis.

Atque frequens, nuda, & discreta, libens, & verasunda.

Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,

Fortis, & accusans, & sis parere parata.

Ex his conditionibus, quatuor tantum sunt essentialia, scilicet integritas quoad lethalia, fidelitas dicens dubia pro dubiis, & certa pro certis.

fine

sine æquivocatione, & cum circumstantiis aggravantibus ad infinitum, vel aggravantibus, & imminuentibus dolorē, & propositum satisfaciendi. Confessio, quæ facta fuit sine aliqua ex istis conditionibus, est iteranda, addendo insuper fecisse confessionem nullam ex defectu doloris, vel propositi, vel integritatis: neque sufficit confiteri peccatum relictum, vel de quo non doluit; sed omnia insuper repetenda sunt: nullum enim peccatum fuit remissum, eò quòd unum lethale sine alio non remittatur.

2. Debet-ne semper Confessio esse integra?

Resp. Regulariter loquendo debet esse integra materialiter, & formaliter, hoc est de omnibus peccatis commissis ab ultima confessione: potest tamen esse valida, si sit solum de peccatis, quæ pro eo tunc post diligens examinem memoriæ occurrunt; vel si relinquatur aliquod peccatum, eò quòd ex ejus confessione timeatur grave damnum poenitenti, vel alteri; vel in casu mortis, in quo poenitens non potest omnia exprimere; tunc enim confessio est integra tantum formaliter, hoc est in præparatione animi ad confitendum cuncta; non verò materialiter, quia omnis materia peccaminosa expressa non fuit. Verum cessantibus hisce circumstantiis, tenetur poenitens denuò subdere clavibus peccata relictæ, quia ista fuerunt solum absoluta indirectè.

3. Si quis dicat mendacium in confessione, facit-ne Confessionem invalidam?

Resp. Si tale mendacium est circa materiam necessariam, & varians speciem peccati lethalis, vel minuens ejus numerum, est invalida: & sacrilega. Si autem quis mentiatur in materia levi, vel ad confessionem non pertinente, nequaquam. Item etiam si mentiatur ex ignorantia, eò quòd pro eo tunc post diligens examē mēti non occurrant delicta, circumstantiæ, & numerus, tunc confessio invalida non est, sed tale peccatum est denuò clavibus subjiciendum; quia indirectè tātum fuit absolutum.

4. Si

4. Si quis ex inadvertentia dicat peccatum tantumquam certum, quod postea advertens cognoscit esse dubium, tenetur-ne denuò subdere clavibus?

Resp. Negativè, quia iudicium absolutivum criminis certi, à fortiori est absolutivum criminis dubii, quod continetur in certo. Res è contra decidenda est de eo, qui confitetur peccatum dubium, quod post deprehendit esse certum. Majus enim est crimen certum præ dubio, sic nequit in eo contineri. Idem dic de eo, qui dixit ex ignorantia numerum excedentem, qui utique continet numerum minorem: repetenda autem est confessio, si dixit numerum minorem, quem deprehendit postea esse majorem.

5. Si quis dicat in materia necessaria, peccavi decies circumcirca, & postea deprehendas se peccasse undecies, vel duodecies, tenetur-ne denuò subdere clavibus?

Resp. Cum Tamburino, si non sit magnus excessus in numero, ly circumcirca, vel plus minusve, extenditur etiam ad numerum parum distantem; quapropter non tenetur ad denuò confitendum. Si autem excessus sit in magna quantitate, tenebitur denuò confiteri.

6. Quantum ad peccata dubia, adverte cum Tamburino, quòd rustici, mulierculæ, & pueri, qui bona fide suas confessiones coram Parocho, etiam indocto, grossiore modo exhibuerunt, licet peritiores, & grandiores effecti videant in multis se defecisse, unde & multa dubia pro certis, & è contra, unumque numerum pro alio se dixisse animadvertant, non sunt cogendi repetere confessionem. Ratio est; quia satis superque saltem in confuso Confessarius eorum peccata percipit, & directè absolvit; & ex alio capite praxis fidelium est has confessiones non repetere; ad quod si fideles obligarentur, omnia scrupulis forent obnoxia. Hæc sunt verba Tamburini, qui citat pro se Fagundez, & Lugo.

7. Quomodo peccator habitualis, putà meretrix,

retrix, quæ ad bonam vitam reducatur, dicere debet speciem, & numerum peccatorum?

Resp. Duplex est opinio, alia nimis severa, & in praxi ferè impossibilis, quòd debet dicere speciem, & numerum suorum peccatorum. Alia nimis laxa, quòd sufficiat dicere, tanto tempore fui omnibus publicè exposita. Placet ergo hic cum Tamburino media via procedere; hinc meretrix tenebitur dicere non solum tempus mali status, sed etiam principales species peccatorum, quas memoria retinet, putà, peccavi cum solutis, conjugatis, cum propinquis, &c. & saltem in confuso, toties plus, minusve per menses, vel per hebdomadas; & sic de omnibus peccatis operis.

8. Circa numerum actuum interiorum, addit Tamburinus cum Vasquezio, non esse cogendos hos peccatores habituales ad explicandum frequentiam, & numerum per hebdomadas, & dies, quia hoc est moraliter impossibile sine magno periculo erroris per excessum, vel per defectum. Sufficere ergo, quòd dicat, per annum obvias feminas concupivi; & dicat species principales, an frequenter cognatas, an conjugatas, &c. Idem dic de eo, qui domi habuit concubinam, satis esse si dicat, per tot annos retinui apud me puellam tamquam uxorem; & addat, semel in die plus minusve eam cognovi, & animum semper habui paratum ad cognoscendam, prout libuerit.

9. Adverte hic cum Tamburino, & Vasquezio, quòd ille, qui propter inveteratam consuetudinem non potest numerum peccatorum distinctè explicare, & ideò dicit tempus, ut de meretrice, non tenetur iterum postea confiteri peccata particularia, quæ memoriæ occurrunt, si tamen non sint specie diversa, licet ea posset magis distinctè aperire, quia in illa confusa narratione comprehensa, & directè absoluta tuere.

10. Ut confessio sit integra, debet ne quis explicare media, quibus usus est ad peccandum?

Resp.

Resp. Si media sunt indifferentia ut ambulare, ire ad talem locum ad occidendum, ad fornicandum, non sunt declaranda; si sunt mala, & diversæ speciei à peccato, quod intenditur, ut furari, ad adulterandum inducere alium, ut ipsum adjuvet ad occidendum; sunt utique exponenda, quia in primo casu, est peccatum furti diversum ab adulterio; in secundo, peccatum scandali. Si media sunt mala, & ejusdem speciei, & sunt veluti actus initiativi in ordine ad actum consummatum, puta turpiloquium, tactus, & similia assumpta ad fornicandum, immediate ante, vel post, actu secuto; non sunt exprimenda, quia faciunt unum cum actu; & solum aggravant intra eandem speciem: actu verò non secuto, necessario exprimenda sunt, quia de se sunt mala.

11. Cum pœnitens aliter non potest explicare speciem sui peccati, quàm revelando complicem delicti, putà qui incestum habuit cum sorore utique Confessario nota, tenetur-ne complicem revelare?

Resp. Affirmativè: quia illa peccando cum fratre, quem scit aperturum suum delictum Confessario, cessit juri suo quoad bonam famam, quam apud Confessarium habebat. Deinde ordo charitatis postulat, ut priùs quis sibi consulat, & postea bonæ aliorum famæ, quæ non tantum læditur apud Confessarium, ut præponenda sit securitati propriæ conscientiæ. Si autem quis possit integrè fateri suum peccatum, etiam quoad speciem, absque complicis revelatione, tenetur hoc facere.

12. Si quis in sua adolescentia peccatum lethale tacuerit in confessione, deinde post multos annos recordetur illius, tenetur-ne omnes confessiones repetere?

Resp. Negativè: sed solum tenetur repetere illas, quas ficto animo propter erubescentiam sacrilegè fecit: secus necesse non est, quòd omnes
repe-

repetat: cum in aliis confessionibus, in quibus conscientiam peccati relictæ non habuit, hoc fuerit indirectè absolutum, cetera autem directè.

Sententiæ damnatæ, reducendæ ad hoc caput.

Ab ALEXANDRO VII. II. Peccata in confessione omiſſa, seu oblita obſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confessione exprimere.

Ab INNOCENTIO XI. 36. Frequens confessio & communio etiam in iis, qui gentiliter vivunt, est nota prædeſtinationis.

C A P U T VI.

De Satisfactione.

Quid est ſatisfactio?

Resp. Est compenſatio pœnæ temporalis debitæ ob injuriam Deo illatam, conſiſtens in operibus pœnalibus & ſanctis à Confefſario injunctis. Cum non ſit pars eſſentialis Sacramenti ut actu à pœnitente exercita, & conſummata; ſi quis ante illam peractam decederet, adhuc ſalvaretur. Ut eſt tamen propositum ſatisfaciendi Deo offenſo, & reparandi meliori modo quo poteſt Jus divinum læſum, eſt pars eſſentialis; & ut notat Camacchius, continetur in proposito ſervandi mandata Dei, inter quæ utique eſt pœnitentiæ præceptum.

2. Si pœnitens nullam in hoc mundo vellet pœnitentiam facere, ſed omnem ſibi reſervaret in purgatorio faciendum, eſſet-ne abſolvendus?

Resp. Cum Camacchio, & Bertau, non foret abſolvendus; non enim præſumitur contritus, & paratus ad ſervanda præcepta, cum nolit pœnitentiam facere tantoperè à Scripturis commendatam, & à tota Eccleſia in praxi poſitam.

Teme-

Temerarius insuper, & præsumptuosus censendus est; & sapit manifestam tentationem Dei, cum periculo suæ æternæ salutis reservare sibi in alio mundo, cum nemo certus sit, quid sibi in alia vita sit reservatum.

3. Potest-ne pœnitens mitiorem pœnitentiam petere, antequam absolvatur?

Resp. Affirmativè; licèt hoc enim indicet animum imbecillem & mollem ad satisfaciendum Deo, non tamen totaliter aversum à satisfactione, cum paratus sit mitiorem adimplere. Quòd si Confessarius nolit eam moderare, potest à confessione desistere, & sibi quærere Confessarium minùs rigidum: nam pœnitens non tenetur obedire Confessario, nisi titulo absolutionis judicariæ, quam reportat; si ergo absolutionem ab eo non accipiat, nullam injuriam ei facit, pœnitentiam non acceptando. Quòd si acceptet, tenetur sub lethali pœnitentiam lethaliu facere, & sub veniali venialium, nisi tamen pœnitentiam aliquam dederit Confessor sub consilio, aliam sub præcepto: quæ enim data est sub consilio, sub nullo peccato urget conscientias. Potest, ut vult de Lugo, Confessor aliquando nullam pœnitentiam imponere, ut si pœnitens sit impotens, & ita morti propinquus, ut nihil exequi possit. Extra hunc casum, non video alium, in quo Judex sine ulla pœna possit prudenter absolvere à culpa.

4. Quanta nam imponi debet pœnitentia?

Resp. Confessarius attenta qualitate personæ & delictorum debet cum proportionem pœnitentiam injungere, observando quæ vult *Trid. sess. 14. c. 8.* dicens fieri peccatorum participes, qui sine iusta causa pro gravibus peccatis leves pœnitentias injungunt. Adverte tamen cum Tamburino, spectandam esse utilitatem & necessitatem spiritualem pœnitentis, adeòque persæpè moderandam esse pœnitentiam, leviorēque, quàm pœnitens mereatur, imponendam ut si timetur pusillanimitas, vel horror Confessionis in pœni-

ten-

tente. Item cum prudenter timetur, quod pœnitens non exequatur maiorem pœnitentiam, quam meretur, minor potest injungi, reliquum Deo commendando. Ita Præpositus in tertiam partem ad Pœnitentiam dub. 7. Cui adde illud operis imperfecti in Matthæum; *Et si erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere Deo, quam propter crudelitatem?*

5. Observa etiam, quod addit Polanicus in Directorio Confessionis; Confessor quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, ut si dicat; hoc facies, vel si malis illud. Demùm potiùs unum Pater & Ave imponat, quàm recedere sinat afflictum, vel desperatum pœnitentem, ob pœnitentiæ gravitatem. Quando autem exigua injungitur pœnitentia, indicari potest, quàm maiorem mereatur: siquidem septennis pro quolibet peccato lethali in usu erat primis Ecclesiæ temporibus. Si tamen timeretur nimia dejectio, vel dissidentia, neque expedit hoc dicere.

6. Quia tamen in hoc scrupulosè nimis, quàm par est, aliqui se gerunt Confessarii, attendat ad illud, quod habet de Lugo; Pœnitentia debet esse salutaris, & conveniens: hoc est, primo loco attendi debet ad utilitatem spiritualem pœnitentis, ne scilicet laquei ei injiciantur, & nova peccata committat. Ex hoc potissimum capite excusari potest hodierna praxis, qua leves pœnitentiæ injunguntur pro gravissimis peccatis; idem enim sæpè fit propter spiritualem infirmitatem pœnitentium, qui gravioribus pœnitentiis scandalizabuntur, & vel confessionem fugient, vel certè ineptos Confessarios adibunt, qui eos curare nesciunt. Denique in dubio inclinandum est ad partem benigniorem, in qua minus est periculi. Monendi tamen sunt pœnitentes de insufficientia satisfactionis injunctæ, & consulendus est ipsis usus Indulgentiarum, ut sic suppleatur defectus propriæ satisfactionis. Hæc omnia de Lugo.

7. Quænam sunt opera pro pœnitentia injungenda?

Resp. Hæc sunt triplicis differentia. Primò, Oratio, ad quam reducuntur visitationes Ecclesiarum, auditiones plurium Sacrorum, & similia devotionum genera. Secundò, Jejunium, ad quod reducuntur quælibet carnis mortificationes, ut usus Ciliciorum, & Disciplinæ. Tertiò, Eleemosynæ, ad quas reducuntur omnia opera misericordiæ in proximos. Opus tamen, quod injungitur pro pœnitentia, non debet esse alio titulo debitum; ut si injungatur auditio Sacri, non intelligitur illa, ad quam quis tenetur ratione festi. Possunt etiam omnia opera bona unius diei, vel hebdomadæ, quæ factururus est pœnitens, injungi pro parte pœnitentiæ. Sic enim elevantur ad satisfactionem Sacramentalem ex opere operato. Hæc tamen confusa pœnitentiæ impositio facienda non est, nisi simul cum alia particulari prius imposita.

8. Si Confessarius injungat pœnitentiam leuem pro mortalibus, aliàs jam absolutis, tenetur-ne eam pœnitens facere sub lethali?

Resp. Negativè: quia licèt causa de se gravis sit, tamen materia præcepti non est ad tam gravem obligationem sufficiens. Ita Tambur.

9. Quo tempore pœnitens tenetur pœnitentiam adimplere, si nihil à Confessario determinatū sit?

Resp. Quamprimùm commodè potest, sicuti obligant votum, & alia præcepta positiva. Dilatio ad longum tempus, si minuat pœnitentiæ rigorem, erit utique lethalis; si non minuat pœnitentiæ rigorem, sed sit diuturna, & notabilis, Bonacina putat eam esse censendam mortalem. Unde autem sumenda sit hæc dilatio notabilis, hoc pendet à prudentia Confessarii, qui judicare debet juxta qualitatem temporis, & acediæ impediens satisfactionem, & de ejus gravitate, quæ utique tanta censenda non est, si procedat ab aliqua gravi necessitate, vel negotio. Dixi,

si Con-

si Confessarius non determinet; casu enim quod tempus præscribat, & determinet, & omissio sit gravis, utique lethalis erit in casu Confessionis lethalium.

10. Potest-ne pœnitens pœnitentiam facere, dum est in peccato lethali?

Resp. Affirmativè: quia quamvis non sit in statu meriti, est tamen in statu tali, in quo potest satisfacere præcepto Confessarii, sicut etiam in eodem satisfacit aliis præceptis Ecclesiæ. Ad summum erit peccatum veniale propter levem irreverentiam Sacramenti, ejus partem integram ponendo in lethali.

11. Potest-ne quis satisfacere per alium?

Resp. Regulariter loquendo: Satisfactio debet præstari ab offendente per se, non per alium, nisi fortè sit eleemosyna, quæ ex genere suo, sive per se, sive per alium præstari potest. Non tenetur impotens, putà ad jejunium, quærere alium, qui pro se jejuset, quia posita impotentia cessat obligatio præcepti.

12. Ad quid tenetur pœnitens, qui oblitus fuit pœnitentiæ?

Resp. Non tenetur ad repetendam pristinam confessionem, sed confiteri solum de sua oblivione, & tunc judicio Confessarii imponenda est nova pœnitentia juxta præsentem statum pœnitentis.

13. Obligatur-ne pœnitens non solum ad substantiam operis, sed etiam ad circumstantias, putà ad recitandas preces ante tale Altare flexis genibus, & similia?

Resp. Quando substantia operis est levis, & circumstantia gravis, tunc pœnitentia, si est pro lethalibus, obligat sub lethali; quando è contra substantia est gravis, & circumstantia levis, tenetur ad eam sub veniali.

14. Potest-ne pœnitentia injuncta ab uno Confessario, immutari ab alio?

Resp. Novus Confessarius directè pœnitentiam

immutare non potest; cum hæc non spectet ad suum iudiciũ; poterit tamen indirectè immutari, si status præsens pœnitentis fuerit immutatus; ut si qui antecederet erat liber, evadat nuptus. Vel directè, si denuò repetantur peccata, & fiant novi iudicii materia. Vel etiam si fuerit nimia, & irrationabilis. Confessor non habens casus reservados, etiam si audiat reiteratam pœnitentis Confessionem reservatorum, non potest immisceri in iudicio factò ab habente auctoritatem, nisi fortè sit adeò magnus excessus in pœnitentia, ut evadat onus intolerabile.

Sententiæ damnatæ, reducendæ ad hoc Caput.

Ab ALEXANDRO VII. 15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

Ab ALEXANDRO VIII. 18. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

Ab ALEXANDRO VIII. 21. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

Ab ALEXANDRO VIII. 23. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

C A P U T VII.

De Absolutione.

1. **Q**Uænam est forma absolutionis?
 Resp. De necessitate Sacramenti est:
 Absolvo te à peccatis tuis; nec ultima verba
 omitti

omitti possunt absque lethali ob periculum invaliditatis, & ob praxim communem Ecclesiæ. Reliqua præcedentia, scilicet: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducatur te ad vitam æternam, Amen. Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego autoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges. Deinde, ego te absolvo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Passio D. N. Jesu Christi, & merita B. M. semper Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen. Nota, quòd si poenitens non fuerit Clericus, omittitur verbum *suspensionis*. Hæc omnia in ordinariis Confessionibus omitti nequeunt sine causa absque peccato veniali. Tamen in articulo mortis, cum timetur ne poenitens in absolutus decedat, sufficit dicere: Ego te absolvo ab omnibus censuris, & peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. In magno Populi concursu sufficit incipere à verbis: Dominus noster Jesus Christus te absolvat; & desinere ad illa verba Passio Domini nostri.

2, Si auditis peccatis Confessor suspendat absolutionem ad aliquos dies, putà, ut prius poenitens restituat, vel ut ipse obtineat auctoritatem super reservatis, quæ audivit: tenetur-ne poenitens Confessionem integram repetere?

Resp. Pro primo casu, si Confessor jam poenitentiam imposuit, non est necesse, quòd recorderetur status poenitentis, vel quòd poenitens repetat peccata, quia judicium jam terminatum fuit, & solum sententia suspensa est usque ad purificationem conditionis, quæ posita, si nova

peccata commisit, debet illa dicere, & absolvi. Si autem poenitentia imposita non est, debet poenitens in confuso denuò peccata dicere, ut Confessarius, cognito statu poenitentis, congruam poenitentiam imponat. Ita Suarez. Melius tamen mihi videtur, quòd in omni eventu, saltem in confuso repetantur peccata, ut status poenitentis denuò rememoretur Confessario, iudicium terminanti per absolutionem.

Resp. Pro secundo casu, reservata debentur denuò exponi, quia prima vice non fuerunt subdita Judici, cùm Confessarius defectu auctoritatis, Judex pro eo tunc non fuerit.

3. Absolutio à censuris debet semper præcedere absolutionem à peccatis: effectus enim censuræ est privare participatione passiva Sacramentorum. Debet ergo poenitens prius per absolutionem à censuris fieri habilis ad Sacramenta suscipienda, deinde ei absolutio sacramentalis impertiri.

4. Si Confessarius obliviscatur absolvere à censura, qua irretitus est poenitens, erit-ne hic benè absolutus à peccatis?

Resp. Si censuræ non excedunt potestatem absolventis, poenitens erit ab illis absolutus, quia earum absolutio virtualiter continetur in illis verbis, Absolvo te à peccatis; nam ab habente auctoritatem, peccata absolvi possunt, tum quoad reatum culpæ, tum quoad poenas Ecclesiasticas: hinc cùm Confessarius dicit, Absolvo te à peccatis, si non præmittat absolutionem à censuris, implicite intelligitur absolvens quoad omnia, quæ potest; secus non fungeretur rectè suo munere. Si autem censuræ excedunt potestatem absolventis, & poenitens bona fide omisit confiteri censuras, erit per accidens absolutus à peccatis, remanentibus censuris. Gratia enim sanctificans est compossibilis cum censuris, quæ privant hominem passiva Sacramentorum receptione: Si tamen Confessarius absolveret à peccatis, qui non potest à censura absolvere, peccaret mortaliter.

liter, quia faceret contra præceptum Ecclesiæ in materia gravi.

5. Potest-ne dari absolutio sub conditione?

Resp. Si conditio est de præsentī, putè. Absolvo te, si es dispositus; vel de præterito, si restituisti, potest dari. Si autem de futuro, putà, Absolvo te, si restitues: non potest dari. Non enim potest suspendi effectus gratiæ, casu quo quis de præsentī sit dispositus.

6. Potest-ne Confessarius, auditis peccatis, denegare absolutionem?

Resp. Sine causa justa non potest, & si deneget, peccat mortaliter; cum causa justa, non solum potest, sed debet; & maximè in tribus casibus. Primò, propter occasiones proximas non amotas, vel rem alienam non restitutam, quæ omnia in aliis confessionibus seriò promisit. Secundò, propter frequentem relapsum in eodem peccato, sine ulla emendatione. In his enim duobus casibus, moraliter censerī debet pœnitens ind dispositus defectu propositi emendationis. Tertiò, propter spirituale emolumentum pœnitentis; quin Confessarius advertat, quòd ex dilatione absolutionis, ferventiùs pœnitens se disponat ad eam habendam. In hoc tamen casu, cautè quis se gerat.

7. Quomodo absolvi debet Moribundus, qui loqui non potest?

Resp. Si Moribundus dedit signa doloris, putà percutiendo pectus, restringendo manum præsentē Sacerdote, vel aliquo fide digno, qui hoc testetur, Sacerdos potest eum absolvere ritè, sine ulla restrictione mentali, aut vocali. Si autem signa veniæ à Deo petendæ sint dubia, debet absolvi sub conditione, scilicet, si es dispositus, ego te absolvo, &c. Si nulla potuerit dare signa, eò quia subito sensibus fuerit destitutus, dico cum Patre Homobono, Molfesio, & aliis ab eodem citatis, quòd Moribundus sufficienter dedit signa suæ ultimæ voluntatis confitendi, per mores Christianos toto tempore vitæ suæ peractos, ne-

que censendum est, quòd qui sanus laudabiliter usus est Sacramentis, in periculo mortis ea non petat. Hinc propter talia signa interpretativa voluntatis, poterit absolvere sub conditione de præsenti, scilicet, si es dispositus, ego te absolvo, &c. Si autem quis, dum actu lethali peccat, subito destituatur sensibus, tunc attritus præsumentus non est, nec absolvendus. Tamburinus docet, quòd neque huic absolutionem sub conditione denegaret, quia potest esse, quòd non ita destituatur sensibus, ut vicinus morti non reflectat ad suam salutem, ad quam per attritionem se disponat: quia ex una parte in extrema necessitate consulitur de medio ad salutem necessario, ex alia per conditionem de præsenti providetur reverentiæ Sacramenti.

*Propositiones damnatæ, ad hoc Caput
reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 3. Sententia asserens Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Trident. in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Concistorio Sac. Congregationis Eminentiss. Cardinalium visa, & tolerata est.

Ab eodem 4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscumque Sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurfa.

Ab INNOCENTIO XI. 56. Licet sacramentaliter absolvere, dimidiatè tantùm, confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis potest verbi gratia contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.

Ab INNOCENTIO XI. 60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra Legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec est differen-

ferenda absolutio, dummodò ore proferat se dolere, & proponere emendationem.

Ab INNOCENTIO XI. 61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quinimò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

Ab INNOCENTIO XI. 64. Absolutionis capax est homo, quamvis labore ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis D. N. J. C.

Ab ALEXANDRO VIII. 19. Per illam praxim mox absolvendi ordo Pœnitentiæ est inversus.

C A P U T VIII.

De Sigillo.

1. Quid est Sigillum?

Resp. Est obligatio tacendi ea, quæ audita sunt in Confessione Sacramentali: & obligat ad silentium de Lege Divina, Ecclesiastica, & Naturali. Differt à secreto naturali, quia in hoc se offerunt plures casus, ut boni publici in rebellionem, & similibus; in quibus secretum negligi potest, & debet; ac sigillum Confessionis in nullo casu sine licentia pœnitentis violari potest; secus odiosa nimis redderetur confessio. Non licet Confessario revelare peccata, neque directè, neque indirectè, neque in vita, neque post mortem pœnitentis.

2. Cadunt sub sigillo non solum peccata in specie, sed etiam in genere, si loquamur de mortalibus, non verò si de venialibus: unde dicere: Hic mihi confessus est venialia non est fractio sigilli. Benè autem si dicatur: Confessus est multa venialia, vel venialia gravia: Cadunt etiam sub sigillo defectus naturales in Confessio-

ne comperti, de quibus quis valdè erubesceret, complices delicti, & pœnitentia gravis injuncta, dilatio absolutionis, negatio ob casus reservados, & quidquid, si reveletur, minuere potest bonam famam Pœnitentis, & reddere confessionem odiosam. Hinc Tamburinus vult, quòd si quis secretò confessus est, neque hoc possit revelari, quia pœnitens esset invitus, cùm ob talem Confessionem factam secretò detur ansam suspicandi malum statum Pœnitentis, qui ad hanc faciendam obligavit; maxime si quis habeat Confessarium proprium, & ad alium secretò accessit. Bonacina vult, quòd nec generaliter liceat loqui de vitiis alicujus parvæ Parochiæ, dicendo verbè gratia: In ista parva Parochia vitium luxuriæ multum dominatur; hoc enim esset offendere graviter pœnitentes, qui ad istum Confessarium accedunt; & fortè facile erit, facta inductione pœnitentium, devenire in cognitionem eorum, qui tali vitio sunt irretiti.

3. Ex quamam Confessione oritur obligatio sigilli?

Resp. Ex Sacramentali, sive validè, sive invalidè facta, dummodò peccata dicta sint in ordine ad claves, seu ad absolutionem sacramentalem habendam. Hinc si quis consulat aliquem in ordine ad modum explicandi peccatum in Confessione, hic tenetur ad sigillum. Insuper si quærat, num hoc confitendum sit, vel reticendum. Si autem Pœnitens sua occulta negotia sub sigillo Confessionis protestetur narrare; & si quis adeat Sacerdotem animo narrandi aliquod, vel proprium, vel alterius crimen, vel provocandi ipsum ad peccatum, vel aliud quid simile agendi, sine animo obtinendi absolutionem, tenebitur quis audita reticere sub secreto naturali, non sub sigillo sacramentali, quia hæc in Confessione accepta non sunt, neque cum ordine ad claves.

4. Si quis cum juramento obligetur à Judice

Sic

Supremo ad aperiendum crimen auditum in confessione, quid tenebitur facere?

Resp. Potest absolutè dicere se nescire illum esse reum talis criminis. Ita Tambur. Verùm mihi videtur cautius nolle jurare, & dicere Judici se non posse loqui de auditis in Confessione, & hoc tenetur facere Sacerdos, etiamsi ipsi immineat grave damnum; hoc enim est patri propter iustitiam.

5. Licet ne duobus Confessoribus, qui pœnitentem de iisdem peccatis se accusantem audiverunt, adinvicem colloqui de auditis?

Resp. Negativè, quia uterque sigillo obstrictus est.

6. Si quis in confessione deprehendat aliquem esse uxoratum, nobilem, Religiosum, & quid simile, spectans ad qualitatem personæ, potestne hoc revelare?

Resp. Si de revelatione pœnitens non sit invitatus, potest revelare. Si autem invitatus sit, eò quòd fortè notitia qualitatæ personalis sit ipsi gravis, vel damnosæ, reticere omninò debet.

7. Potest ne quis colloqui cum pœnitente de auditis in confessione?

Resp. Sine licentia non potest, hoc enim est ipsum confundere: si autem pœnitens prius ipse loquatur ad petendum consilium, potest de iis loqui; censetur enim, quòd loquens cum obligatione ad respondendum, det facultatem. Si autem Confessarius petat licentiam loquendi de auditis in Confessione propter gravem errorem, quem commisit in administratione Sacramenti, & pœnitens nolit licentiam dare, Suarez vult non frangi sigillum, quia tunc pœnitens est irrationabiliter invitatus.

8. Monere super generalia Matronam, ut melius consulat domui suæ, & invigilet super filias, & famulos: item Dominum, ut caveat se à domesticis: Gubernatorem, ut præmuniat melius se, ne à proditoribus subripiatur, est semper fractio si-

gilli, reddens Confessionem odiosam. Imò si ex Confessione præterita complicitas sciat poenitentem esse ream adulterii, vel incestus, vel alterius peccati, quod reticet, poterit quidem eam interrogare; si autem hæc semper neget, nullum potest dare indicium suæ notitiæ, sed tutò absolvere, committendo rem Deo. Neque ad cavendum grave damnum licet dicere: In isto loco, designando scilicet partem Civitatis, vel Monasterii, perpetratur grave crimen. Neque, Ad hunc locum deberent benè advertere iudices, vel Civitatis excubiæ.

9. Si Confessarius ex confessione sciat vinum pro suo Sacrificio esse veneno infectum, vel aliunde sibi mortem imminere, potestne uti scientia confessionis ad mortem vitandam?

Resp. Suarez vult nullo modo posse uti prætextu aliquo, si ex hoc conjurati suspicari possint complicem delicti revelasse in confessione mortem Sacerdoti dandam, & hinc immineat grave damnum poenitenti. De Lugo vult prætextum aliquem, quo vitæ suæ provideat, non esse illicitum, etsi ex hoc immineat damnum poenitenti. Ratio est, quia aliud est factio ipso parefacere peccatum; aliud est simulato prætextu facere aliquid, vel omittere, ex quo aliunde scientes possint suspicari peccatum fuisse confessum. Primum est fractio sigilli, secundum non, cum non sit aliqua aperitio secreti, nec verbo, nec factio exhibita: ex aliorum enim malitia provenit, quòd culpa innotescat.

10. Quinam tenentur ad sigillum?

Resp. Confessarius, interpret, alii fortuitò audientes confessionem, inventes chartam cum descriptione peccatorum in ordine ad confessionem, is à quo petitur consilium peccati in confessione exprimendi, Prælati ad quem acceditur pro licentia à reservatis, omnes isti tenentur ex fidelitate, ex

Reli-

Religione, ex præcepto divino, naturali, & ecclesiastico.

C A P U T IX.

De Conscientia.

S E C T I O I.

De Conscientia in genere, recta, & erronea.

1. **Q**uid est Conscientia?
 Resp. Conscientia, quæ est prima regula proxima morum, definitur iudicium præcticum particulare ordinatum ad operandum, quo quis iudicat hanc, vel illam rem esse malam vel bonam. Quintuplex est, scilicet recta, erronea, dubia, probabilis, & scrupulosa? Conscientia recta, est qua quis prudenter iudicat operationem, quæ est bona, esse bonam, & quæ est mala; esse malam. Erronea est, qua quis imprudenter determinatè iudicat bonum malum, & malum bonum. Dubia est, qua quis determinatè nescit, an aliquod sit bonum, vel malum, sive suspendendo iudicium ad utrumque, sive positivè dubitando. Probabilis est, qua quis ex aliquibus rationibus non levibus, vel ex Doctorum auctoritate, assentitur uni parti cum formidine oppositi. Scrupulosa est, qua quis ex aliquibus rationibus levibus iudicat rem bonam esse malam. Hinc frequenter dubitans in omnibus de contrahendo peccato, dicitur scrupulosus.

2. Operans contra conscientiam rectam, peccat-ne?

Resp. Affirmativè; Quia conscientia recta est proxima regula voluntatis creatæ in ordine ad benè operandum, participata à prima regula omnium actionum humanarum, scilicet lege æterna Dei; & de illa dicitur: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

3. Cujusnam speciei est peccatum?

Resp. Est illius speciei, contra cujus virtutem iudicium practicum iudicat aliquem peccare; sic qui osculatur puellam contra conscientiam rectam dictantem puellam non esse osculandam, ut servetur castitas, & vitæ puritas, peccat contra castitatem.

4. Operans contra conscientiam erroneam peccat-ne?

Resp. Si conscientia sit inculpabiliter erronea, operans contra illam peccat, quia habet affectum ad malum, & voluntatem determinatam ad illud faciendum: iudicat ex ignorantia, & errore, putat, non mentiri cum damno proximi esse malum, & Dei offensam, & nihilominus mentiri non vult: in quo casu jam patet, quod voluntas est malè affecta erga legem, & Deum, quem vult offendere potius, quam mentiri: sicque peccat. Et hinc Sancti Patres explicant illud dictum S. Pauli ad Rom. 14. *Omne quod non est ex fide peccatum est*: hoc est, omne quod non est ex conscientia.

5. Si conscientia erronea iudicet aliquod esse præceptum sub lethali, quod revera præceptum non est, illud transgrediens peccat-ne?

Resp. Affirmativè: sic qui putat se ante vigesimum primum annum, vel post sexagesimum teneri ad jejunium, & non jejunat, peccat, quia habet voluntatem malam ad legem transgrediendam, & quantum est ex se, vult legem transgredi, casu quo sit. Si visitationem subtiliorem, est in promptu illa, quam ex D. Thoma tradunt Scholastici: quia objectum cognitum specificat actum voluntatis, non ut est tale in se, sed ut proponitur ab intellectu. Cum ergo conscientia erronea proponat in casu supra assignato fractionem jejunii tamquam malam, & oppositam legi Ecclesiasticæ, fractio jejunii erit actio mala.

6. Quid est conscientia inculpabiliter erronea?

Resp.

Resp. Est iudicium practicum imprudenter dictans bonum malum, & è contra, post factam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem de bonitate & malitia rei, qua non obstante quis errat. Conscientia culpabiliter erronea est iudicium practicum dictans bonum malum, post nullam, vel saltem modicam & insufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem de bonitate & malitia rei.

7. Qui operatur ex conscientia culpabiliter erronea, peccat-ne si operetur juxta conscientiam, vel si operetur contra conscientiam?

Resp. Peccat in utraque parte, & si operetur juxta, & si operetur contra. Sic qui v.g. putat ex conscientia erronea culpabili & vincibili mentiri in iudicio ad evitandum grave damnum in proximo esse præceptum sub lethali à lege charitatis, peccat si mentiatur, & peccat si non mentiatur. Ratio primi est, quia ignorantia vincibilis non excusat à culpa; cum enim sit in nostra potestate ignorantiam vincere, & errorem deponere, peccatum ex tali ignorantia est voluntarium indirectè, scilicet in eo actu, quo possumus, & nolumus erudiri in necessariis ad salutem. Ratio secundi est, quia qui facit contra conscientiam erroneam, facit contra dictamen rationis ostendentis non mentiri esse malum: igitur si mentiatur, vult malum facere, Deum offendere, & hinc peccat. Debet ergo secundum Layman, & Beccanum, homo sic constitutus errorem deponere, quod facere potest, cum conscientia erronea culpabilis est; postea operari secundum conscientiam rectam. Si hoc non facit, liberè in causa peccat, vertendo se ad alterutram partem.

8. Agere contra conscientiam erroneam, est-ne mortale, vel veniale?

Resp. Ex Homobono, tale peccatum est, quale dictat conscientia; nude si dicter expuere in Ecclesia esse mortale, expuens peccat mortale.

liter ; si veniale , venialiter . Ex D. Thoma enim , voluntate & proposito maleficia distinguuntur .

9. Quomodo quis eruditior factus , explicare debet peccatum commissum contra dictamen conscientiae erroneae ?

Resp. Ex Homobono *traff. 5. cap. 10. quest. 63.* Regulariter non tenetur exprimere circumstantiam conscientiae erroneae , sed sufficit , quod quis in die , quem purat festum , vel j. junii , omisit sacrum , vel jejunium , dicat : omisi sacrum in die festo : fregi jejunium cum tenebar jejunare : dico regulariter ; si enim aliquam circumstantiam mutantem speciem secum afferat , tenetur illam exprimere ; sic qui peccavit cum ea , quam credebatur consanguineam , vel voto castitatis alligatam , tenetur dicere ; peccavi cum foemina , quam falsò credebam consanguineam , vel voto castitatis alligatam . Iste enim duplicem habet annexam malitiam , peccati fornicationis scilicet , & incestus , vel sacrilegii . Eodem modo se habet committens peccatum , cui falsò putat annexam excommunicationem ; habet enim superadditam malitiam inobedientiae , & spretum Ecclesiae . Imò quandiu est in hoc errore , licet excommunicationem non incurrat , tenetur tamen se gerere ut excommunicatus ; & si in divinis communicet cum fidelibus , peccat mortaliter . Item qui putat teneri ad restitutionem per accidens , ratione conscientiae erroneae ita urgentis , restituere debet , licet æs alienum non habeat .

S E C T I O II.

De Conscientia dubia.

I. Quid est Dubium?

Resp. Est suspensio assensus circa objectum apprehensum, per quam fit, ut neque judicet rem esse bonam, neque malam; sed circa utrumque est perplexus. Dubium duplex est, aliud universale, seu speculativum, quo quis in genere dubitat de bonitate, vel malitia objecti, putà an liceat piscari, & venari in die festo. Aliud practicum, seu particulare, quo quis dubitat, an hìc & nunc, putà in festo Paschatis, venari, & piscari liceat. Hinc conscientia speculativè dubia est, quæ in genere dubitat: practicè dubia, quæ in hoc particulari hìc & nunc agendo perplexa est.

2. Qui operatur cum conscientia practicè dubia, peccat ne?

Resp. Affirmativè, & quidem peccato ejusdem rationis, & speciei, de qua dubitat. Sic dubitans de mortali, si operatur, peccat mortaliter; de veniali, venialiter. Dubitans, an sit furtum, committit peccatum furti; & quidem, etiamsi speculativè quis certus sit de bonitate rei, & practicè tantum dubius: putà, quis certus licitum esse venari in die festo, & dubius an in hac magna solemnitate hoc ei liceat, si venerit, peccat: ratio est, tum quia se exponit periculo offendendi Deum, & facit, ut dicit Homobonus, injuriam amico, dubitans, an hoc cedat in gravem amici offensam, & nihilominus illud vult facere: tum quia, ut diximus de conscientia erronea, omne quod non est ex fide, hoc est ex conscientia distante hoc posse fieri, peccatum est.

3. Dubitans, an sit mortale, vel veniale hoc facere, quodnam peccatum committit?

Resp.

Resp. Ille, qui est certus opus esse malum, & incertus, num sit mortale, vel veniale, & tamen operatur, ex Bonacina & Navarro, & aliis, probabilius, peccat tantum venialiter, nisi fortè esset paratus ad tale opus faciendum, etiamsi sciret esse mortale; in hoc enim casu propter affectum ad lethale, utique lethaliter peccat. Ratio primi est, quia velle malum in genere, est velle malum, quod transcendit, & commune est mortali, & veniali; si autem hoc malum excederet veniale, non esset malum in genere, & in communi, sed malum tale, quod utique volitum non est ab eo, qui vult malum in confuso. Nihilominus Vasquez putat illum peccare mortaliter, quia se exponit periculo mortaliter peccandi. Verum, ut notat Tamburinus, sic operans cum conscientia dubia in confuso, non advertit ad hoc periculum, adeoque ratione illius non potest fieri peccatum lethale culpabile.

4. Instante necessitate alicujus operis faciendi, de quo quis dubitat, an licitum sit necne: quid debet facere, ut vitet peccatum? puta, in tali festo quis dubitat, an debeat relinquere infirmum domi solum, ut sacro intersit; an relinquere sacrum, ut maneat apud infirmum?

Resp. Debet hic se determinare ad alterutram partem, adhibendo diligentiam in perscrutandis rationibus, quæ ei tunc menti occurrunt; quo facto persuadere sibi debet licitum esse hoc facere, & expedire præ alio, v.g. ad stare infirmo, relicto sacro, vel è contra: quòd si perpensis rationibus maneat adhuc anceps, & dubius, neque possit se resolvere, hoc sibi licere præ alio, debet facere id, quod existimat melius. Si neque discernat de meliori, faciat quod velit. Tunc enim perinde se habet, ac si quis haberet sententiam ex utraque parte æqualiter probabilem.

5. Quomodo intelligitur axioma illud: *In dubiis tutior pars est eligenda?*

Resp. Secundum aliquos, hoc axioma procedit,

dit, cum ex una parte res est certa, & ex alia res est dubia. Tunc utique tutior pars est eligenda juxta illam regulam juris; *Tene certum, & dimitte incertum*. Beccanus existimat, illud procedere, cum dubium est practicum; non verò quando dubium est speculativum. Navarrus, Sanchez, & Bonacina putant hoc axioma, saltem in universum acceptum, esse consilium, non præceptum.

6. Qui in dubio constitutus, post diligens examen nescit se resolvere, tenetur-ne sequi partem faventem præcepto, an illam, quæ favet libertati?

Resp. Si sit æquale dubium, & ille sit in possessione libertatis, potest eligere partem, quæ favet libertati. Si verò præceptum sit in possessione, tenetur eligere partem, quæ favet præcepto, juxta illud: *Melior est conditio possidentis*.

7. Undenam dignoscitur, pro quo stat possessio?

Resp. Est nimis difficile, regulam generalem assignare, & hoc dependet à notitia particulari singularum materiarum. Nihilominus in genere ille censetur possessor, pro quo stat præsumptio in foro externo: Pro illo autem stat præsumptio, qui transfert in alium onus probandi in contrarium. Sic dominus vineæ est possessor illius, quia pertinet ad alterum probare, quod non habeat legitimum dominium.

8. In quibusnam casibus stat possessio pro libertate?

Resp. In his, & similibus; cum quis post adhibitam sufficientem diligentiam dubitat, an lex, & præceptum fuerint imposita, putà jejuni; an votum emisit, an juramento ad aliquid se obligaverit. In his casibus possessio stat pro libertate, quæ transfert onus probandi legem, præceptum, juramentum, & votum adesse; non enim obligant, nisi sufficiente pro-

ponantur ; cùm autem proponuntur sub dubio, tunc non sunt sufficienter proposita . Item qui dubitat , an vigesimum primum annum attigerit , non tenetur jejunare : & cùm cras est dies jejunii , & quis dubitat , an media nox pulsaverit , potest cœnare , & carnibus vesci . Qui post contractum matrimonium bona fide , dubitat de ejus valore ; quod dubium , post adhibitam sufficientem diligentiam , deponere non valet ; potest petere , & reddere , quia possessio stat pro matrimonio . Item qui certus est de voto , dubius de eo , ad quod se extendit votum , ut si sciat se vovisse Religionem , dubitet tamen , utrùm voverit certam aliquam , putà Cartusianam , an verò Religionem in communi ; non tenetur voto quoad illam partem , de qua dubitat . In istis ergo , & similibus possessio stat pro libertate , cui cùm non proponatur sufficienter ejus obligatio , potest pro libito ad alterutram partem se convertere .

9. Quinam sunt casus usitatiores , in quibus possessio stat pro lege ?

Resp. Esse istos : qui certus est de lege , voto , vel juramento , vel debito , & dubitat , an satisfecerit , vel restituerit , tenetur satisfacere , vel restituere . Item qui dubitat , an recitaverit Officium , qui etiam certus de lege dubitat , an sit abrogata . Qui in die jejunii dubitat , an transacta sit media nox , tenetur abstinere à carnibus : quia in his omnibus præceptum , & obligatio sunt in possessione , proinde transferunt onus probandi contrarium in volentem licitè contravenire . Similiter , si quis dubitet de ætate necessaria ad Ordines Sacros , vel ad Beneficium , non potest assumere , quia præceptum est in possessione ; si dubites , an post mediam noctem aliquid gustaveris , non potes Communionem sumere , quia lex jejunè sumendi est in possessione . Hæc autem omnia procedunt , cùm , facta sufficienti diligentia , menti non occurrit motivum sufficiens , nec ratio ad dubium prudenter tollendum . Cæterum

terum cum pro una parte major ratio habetur, quam pro alia; tunc illius rationis dictamen sequendum est.

10. Quantum autem ad modum agendi cum conscientia speculative dubia, eò quòd ex Theologia habeatur tanta sententiarum diversitas, ut difficile iis possit formari conscientia practice ita certa, ut pro alterutra parte aliquantisper non nutet: sequentes propositiones damnatæ satis erudiunt, in quibus casibus non liceat uti sententia probabili, relicta probabiliori; in aliis autem in istis non comprehensis, habetur ex Bonacina referente plures, quòd absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliori, & tutiori propria; seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis.

11. Quid est scrupulus?

Resp. Est morio iudicii ex levibus indiciis, & conjecturis ad dubitandum quasi de qualibet re, quòd sit peccatum. Hinc quandoque ira angit, & perturbat mentem operantis, ut apprehendat culpam tam in actione, quam in omissione actionis.

12. Potest-ne scrupulosus agere contra dictamen conscientiæ scrupulosæ?

Resp. Scrupulosus juxta iudicium prudentis Confessarii non solum potest, sed etiam debet operari contra dictamen conscientiæ scrupulosæ, quæ cum moveatur ex levibus, & insufficientibus fundamentis, non potest esse regula prudenter operandi. Hinc juxta Homobonum, hac laborantes infirmitate, à prudenti Confessario dirigendi sunt: animi dubia semper in mitiorem partem interpretando, sentiendo de Deo in bonitate, nec illum, ut captiosum Judicem existi-

mando: sed leges, ac Sacras Scripturas secundum æquitatem, & epichejam sapienter interpretando.

13. *Scrupulosus*, qui valdè dubitat Confessiones præteritas invalidas fecisse defectu doloris, vel integritatis, debet ne illas reiterare?

Resp. Cum Vasquesio, Layman, Sanchez, & aliis, scrupulosus non tenetur repetere aliquid de confessionibus præteritis, nisi certò sciat, illud, quod oblitum fuit, esse peccatum mortale, ita ut, ait Sanchez, habeat certitudinem talem, qua jurare possit, se hoc peccatum mortale fecisse, & numquam confessum esse; quòd si hac certitudine careat, abstineat à reiteratione confessionis, quæ, ut compertum est, scrupulos non amovet, sed eis potiùs ansam subministrat. Unde estò fortè scrupulosus aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno & periculo perpetuæ anxietatis procurare integritatem materiale confessionis, cum ab ista minores sæpè difficultates excusent, ut notat Bonacina.

14. Privilegia scrupulosorum ex pluribus authoribus hæc tria potissimùm colliguntur. Primò, non tenetur facilè scrupulosus ex dubio nullitatis præteritas confessiones repetere, maximè si quandoque generalem fecit. Secundò, non tenetur in agendo adhibere tam exactam diligentiam, sicuti cæteri, ne in aliquo offendat: sed sufficit pro ipso, examen, & diligentia ordinaria. Tertiò, dum angitur scrupulis, & nescit ad quamnam partem actionis, vel omissionis se convertere debeat, nec est in promptu prudentis viri consilium, posse agere quidquid vult, nisi certò ei constet aliquod esse peccatum. Ultimò assuefacere se ad sequendas sententias mitiores. Ratio horum est, quia ex nimio timore peccandi perturbatur ratio, ita ut non possit rectè rem examinare.

*Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem
reducendæ, sunt,*

Ab ALEXANDRO VII. 29. Si liber sit aliquis junioris, & moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.

Ab INNOCENTIO XI. 2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.

Ab eodem 3. Generatim dum probabilitate, five intrinseca, five extrinseca, quantumvis tendi, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

Ab eodem 35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

Ab ALEXANDRO VIII. 5. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles, probabilissimam.

C A P U T X.

De Confessariis Monialium.

Sectio I. De conditionibus Confessarii Monialium.

Sectio II. De administratione Sacramentorum facienda Monialibus.

Sectio III. De Votis solemnibus Monialium.

Sectio IV. De Clausura Monialium, & de accessu, & colloctione.

Sectio V. De aliis Monialium obligationibus.

1. **Q**Uænam sunt munera Confessarii Monialium?

Resp. Duo, Judicis, & Medici specialiter

ter deputati ad curam illarum animarum, quæ degunt in clausura Monasterii, ipsi ab Ordinario assignati: hinc ejus conditiones quinque sunt, potestas, scientia, bonitas, prudentia, & sigillum, & licet istæ etiam communes sit Confessariis Laicorum, unaquæque tamen ex illis specialis est respectu Confessarii Monialium, sequens naturam sui ministerii, cujus judicium non versatur tantum circa præcepta legis divinæ, naturalis, & Ecclesiasticæ, sed etiam circa consilia Evangelica, vota solemnia, & obligationes Regularum sui Monasterii; & ejus cura spiritualis non est tantum ad sanandos morbos omnibus Fidelibus communes, sed etiam ad curandos languores spirituales animarum ad majorem perfectionem tendentium.

S E C T I O I.

De Conditionibus Confessarii Monialium.

Qualis potestas requiritur in Confessario Monialium?

Resp. Requiritur potestas, specialis jurisdictionis, tradita ab Ordinario, audiendi Confessiones Monialium degentium in tali Monasterio: hinc non sufficit; ut quis sit approbatus ad audiendas Confessiones in genere, vel etiam ex Gavanto, ut sit approbatus ad audiendas Confessiones unius Monasterii, ut inde Moniales alterius Monasterii in eadem Diœcesi degentes validè absolvat; sed debet specialem deputationem ad hoc numero Monasterium habere. Post Constit. Gregorii XV. quæ incipit *Inscrutabilis*, etiam Confessarii Monialium, Regularibus subjectarum, debent ab Ordinario approbari, & idenei judicari, approbatione gratis concedenda: & ex eadem Constitutione: si post approbationem in eodem ministerio minùs idonei inveniantur, debita facta monitione suis Superioribus, potest illos

los amoveré : neque tenetur causam significare superioribus, cur illos amoveat, sed quoad hoc Episcopi tantum oneratur conscientia . Hæc omnia Gavantus sub titulo *Monialium cura spiritualis* .

2. Qualis scientia requiritur in Confessario Monialium?

Resp. Requiritur , ut habeat scientiam obligationum specialium, & generalium sui Monasterii, hinc debet scire, num Constitutiones, & Regulæ suarum Monialium obligent sub lethali, vel sub veniali quoad aliqua, an vero sint solum directivæ ad majorem perfectionem in vinculo dulcissimo charitatis sine onere conscientia: insuper tenetur scire obligationes ortæ ex votis solemnibus, & earum extensionem, & restrictionem, ut rectè discernere possit, quandonam contra istas peccatum sit lethale, quandonam veniale: præterea Decreta Pontificia, & Congregationum, & etiam Constitutiones Synodales suæ Diocesis super statum Monialium.

3. Qualis bonitas requiritur in Confessario Monialium?

Resp. Talis, qualis decet eum, qui Custos, & Rector est Sponsarum Christi tendentium ad perfectissimam unionem cum ipso: hinc debet habere notitiam, & exercitium orationis mentalis, jaculatoriæ, & vocalis, insuper omnium virtutum, præcipuè humilitatis, abnegationis suæ voluntatis, mortificationis suarum passionum, quæ si non exercet in se ipso, malè utique poterit suis poenitentibus insinuare, & instruere de mediis ad cavenda vitia opposita . Habeat ergo præ manibus sæpè libros spirituales, quales esse possunt opera omnia S. Francisci Salesii, & præcipuè ejus Philoteam, & epistolas plenas monitis Sanctis Monialibus utilibus; Thomam à Kempis; librum Confessionum Sancti Augustini, ejus Soliloquia, & Meditationes Christi amore plenissimas. Utile quoque erit, unum, vel alterum

habere ex istis libris, Rodriqu. Esercizio di perfezione: Jo. Baptista Sangiure, Erario della Vita Christiana e Religiosa: opera Ludovici Granatæ, le Vite di S. Terefa, S. Maria Maddalena de Pazzi, della B. Chiara di Montefalco, della B. Catterina di Genova. Si enim Medicus corporum, & jurista implent Bibliothecas, ut benè proprio fungatur officio; multò magis id præstare debet Medicus, & Judex animarum. Valdè enim deplorabile est, aliquibus Monialium directoribus non solùm in praxi exercitium perfectionis esse ignotum, sed etiam speculativè; ita ut etiam vocabula abnegationis sui ipsius, obedientiæ cæcæ, orationis jaculatoriæ, & similia, quæ claustralibus familiaria sunt, ipsis totaliter nova & incognita videantur.

4. Qualis prudentia requiritur in Confessario Monialium?

Resp. Requiritur maxima, quæ omnibus se accommodet, ut omnes Christo lucrifaciat; omnibus itaque debet confidentiam dare pandendi morbos animæ, tentationes quibus propulsantur, & occasiones peccandi quando Dæmon proponit: quod utique alio modo obtinere non poterit, nisi summa prudentia se gerat, ut vel ipsam suspicionem acceptionis personarum auferat: ne uni videatur præ alia addictus, ita ut uni cedat omnia, & alteri nihil in controversiis, quæ in communitatibus quotidie occurrunt; non durè eas incipet, sed alloquatur eas modestè & suaviter, damnando quod est damnabile, verbis quæ peccatis quidem horrorem ingenerent, nulla tamen injuria afficiant poenitentem: caveat à multiloquio, in quo non deerit peccatum; caveat ab hoc verbo, filia cara, & similibus quibus licèt usus sit in suis Epistolis Sanctus Franciscus Salesius, non tamen id quod decebat virum sanctitate, morum candore, & miraculis clarum, ab omnibus usurpari potest; & experientia compertum est, verba hæc non levam suspicio-

nem

nem sollicitationis ingenerasse, melius ergo dicere poterit, Anima Dei Sponsa, Anima Christi sanguine redempta; quæ satis suavia sunt, & aliena ab omni culpæ, vel pravi affectus umbra: Multa etiam patientia opus est in audiendis tot nugis, quæ à foeminis solent in Confessione admisceri, & mille aliis ad rem non pertinentibus; longas scrupulosarum Confessiones audire non recuset, nec tædium demonstret, secus ansam daret timidis foeminis non aperiendi omnia, quæ non nisi cum circumlocutione explicare sciunt.

5. Quale debet esse sigillum Confessarii Monialium?

Resp. Debet Confessarius Monialium, ne reddat Confessionem odiosam, & ne frangat debitum sigilli, valdè cautè procedere, cùm opus est, ut de statu Monasterii alloquatur Episcopum, Vicarium Generalem, Abbatissam; imò cùm suscipit Confessiones unius Monialis, ne incautè revelet id quod est dictum illi ab alia; breviter ergo aliqua ponam, ex quibus poterit alia colligere.

6. Interrogatus ab Abbatissa, num aliqua Monialis apta sit pro tali officio, aut Novitia pro professione, aut Educanda pro admissione ad habitum; non potest uti scientia & notitia habita in Confessione, & dicere sic generaliter non esse aptam; fortè enim hæc responsio magis gravat poenitentem; quàm si detegeret unum peccatum tantum; datur enim ansa suspicandi de omnibus; deinde si non licet ex scientia habita in Confessione negare alteri secretum suffragium, ne promoveatur, à fortiori non licet suadere alteri, ne promoveat ad officium, aut ne acceptet ad professionem; sanius ergo poterit respondere, ipsam melius agnoscere, quæ cum iis quæ degunt in Monasterio conversatur, præ Confessario, qui audit tantum eas in confessione.

7. Interrogatus ab Abbatissa, num audierit Confessionem unius vel alterius Monialis, frangit ne sigillum, si dicat se non audivisse, cùm re-

vera audierit, sed negaverit absolutionem?

Resp. Affirmativè: hoc enim idem est, ac asserere se negasse absolutionem pœnitenti: quod utique est violare sigillum, quando ex occurrentibus circumstantiis negatio absolutionis probabiliter præsумitur provenisse ex indispositione pœnitentis: ita Jo: de Lugo cum Navarro, Soto, Suarez.

7. Violat-ne sigillum Confessarius, si ex scientia habita in Confessione moneat Prælatum, vel Abbatissam, ut mutant claves portarum Monasterii, attollant magis ex tali parte parietes, invigilent ad crates, curent aliquam fenestram claudi, vel similia, non nominando peccatum; pro quo impediendo suggerit Superioribus remedium?

Resp. Affirmativè, quia similia remedia proposita à Confessario indicant de se malum ab eo cognitum; si autem aliundè à fide dignis sciat imminere aliquod periculum honestati Sanctarum Mulierum, nisi attollatur murus &c. potest hoc remedium proponere; non enim tunc utitur scientia confessionis, sed notitia aliunde habita. In simili casu hæc duo caveat; primò, quòd audierit à fide digno, cui credidisset etiam nulla præcedente confessionis notitia; secundò, ne Moniales sciant hoc remedium ab ipso propositum fuisse, ne sanctæ illæ Virgines ex fragilitate sexus ad suspicandum facillimè hinc dissidentiam acquirant erga ipsum, & peccata vel non confiteantur, vel saltem non ita sincerè, sicuti exigit veritatis Tribunal.

9. Potest-ne Confessarius suggerere Concionatori, ut hoc, vel illud vitium in particulari reprehendat?

Resp. Negativè, si talis suggestio oriatur ex vi notitiæ habitæ in confessione; & multò magis si ipse concionetur, debet valdè præcavere; ne descendat ad particulares circumstantias alicujus vitii; agit enim cum fœminis natura sua suspicibus; proindè cum advertentia removeri debent omnes

omnes occasiones dubitandi de violatione secreti sacramentalis.

10. Potest-ne, ut provideat propriæ ignorantia consilii causa manifestare amico docto peccatum Monialis, non manifestato nomine?

Resp. Si delictum non sit gravissimum, & infamatorium loci, seu Religionis, potest hoc facere; providet enim ex una parte suæ ignorantia, & eruditur in modo exercendi benè suum munus; ex alia, cum nec manifestetur persona, nec manifestatio delicti infamet Religionem, nulli fit injuria. Melius tamen erit proponere casum in genere, simul admiscendo plures alios casus in confessione non auditos, ita ut docens amicus suspicari non possit illud delictum in confessione audivisse: & consultius, si tantum ab ipso quærat libros, unde haurire possit cognitionem necessariam, quam ignorat.

11. Potest-ne Confessarius colloquendo cum amico recreationis gratia, non nominata persona, aliquos defectus aperire auditos de monialibus in confessione?

Resp. Licet ex tali aperitione sic in genere facta colligi nequeat, quænam fuerit persona delinquens, nihilominus si delictum sit grave, ex quo oriatur infamia Monasterii, cujus membrum est persona delinquens, peccare peccato violationis sigilli, docet Jo. de Lugo d. 23. de pœn. n. 63. non tamen peccaret peccato revelationis confessionis, qui diceret se nolle vacare confessionibus talium Sororum, quia magno tædio afficitur in solvendis dubiis scrupulosis de rebus nullius momenti: quia longissimas Confessiones faciunt, quæ ei caput continuò frangunt; hæc enim, & levia, & de se nota sunt, & si aliàs notorium sit in illo Monasterio esse aliquas scandalosas, non est lethalis culpæ statim damnandus, qui diceret nolle amplius fungiri tali officio, ne se exponat periculo æternæ damnationis: ab istis tamen locutionibus omninò absterneat, ne odiosa reddatur confessio.

12. Quomodo imminere potest periculum revelandi peccata unius Monialis, suscipiendo confessionem alterius?

Resp. Multipliciter; primò, cum occasione audiendi aliquod factum inter plures, putà contentionem, vel quid simile, incautè aperitur uni circumstantia, quam audivit ab alia: abtineat ergo Confessarius ab inutili indagatione circumstantiarum, ne revelet jam ab ipso audita. Secundò, cum peccatum commissum est inter duas Moniales, quarum una jam confessa est, & alia delicti complex recitet culpam: in hoc ergo casu non demonstret se conscius sui criminis, & solum interroget super generalia, putà, si nihil aliud habeat, animum addendo, ut confiteatur peccata sua; & si hæc nihil aliud addere velit, eam absolvat, rem Deo committendo. Tertiò, cum una se fingit aliam, putà Jacob pro Esau: hìc si occurrat petita debita licentia discurrere de statu animæ suæ, juxta cognitionem quam habet ab aliis confessionibus, curet benè dignoscere personam, quam alloquitur. Quartò, cum deprehendit ex confessione, familiaritatem, quæ ex parte unius Sororis innocens est, ex parte alterius vitiosam esse: cum maxima ergo dexteritate curet amputare familiaritatem, tamquam indecentem Sponsæ Christi, quæ charitatis & benevolentiae signa debet omnibus facere communia, fugiendo particularis amoris notam, quæ cor soli Deo debitum dividit cum creaturis. Quintò, cum occasione reconciliandi aliquam rixam se immiscet in tractatu reconciliationis, in quo, ut fugiat periculum revelationis, nihil tangat de dictis, aut factis, quæ occasionem dederunt fractioni pacis; sed charitatem tantum promoveat ex motivis generalibus sanctæ unionis inter Sorores. Sextò, occasione alicujus furti, vel actionis injuriosæ occultè factæ in Monasterio, vix potest in hoc casu demonstrare se suspicari de una potius, quàm de alia, quin utatur scientia

confessionis, dependenter à qua compertum illi est, quænam sit ad tale vitium proclivis: excuset ergo innocentem, si hæc injustè gravatur, absque eo quòd demonstret se dubitare de alia. Septimò, si occasione audiendi confessiones aliarum Monialium comperiat aliquam de ipso murmurasse, ne demonstret propter hoc se contra illam iratum, & multò minùs eam reprehendat. Si autem illa eadem, quæ murmuravit, subjiciat clavis peccatum murmurationis factæ de directore suæ conscientiæ, poterit illam in spiritu lenitatis reprehendere. Ex istis casibus poteris ad plures alios consimiles proprio iudicio pervenire.

13. Quomodo se gerere debet Confessarius Monialium in petendo dispensationem à Prælato, ut absolvat ab aliquo casu reservato Monialem?

Resp. Cautissimè gerere se debet; cùm enim sigillum Saeramentale obliget de jure naturæ, Ecclesiastico, & Divino, & reservatio sit de jure Ecclesiastico, non debet pro tuenda minori obligatione frangere majorem, hinc non est manifestanda circumstantia peccati, ex qua Prælatus devenire possit in cognitionem Personæ, quæ reservatum casum per Confessarium ipsi præsentat. Advertat insuper, Prælatum non debere esse curiosum indagatorem casus reservati, neque posse uti hac noticia pro foro externo, committendo v.g. janitricibus, ut meliùs invigilent ad januas Monasterii, vel ut mutant seras; potest tamen absolutionem suspendere, donec illa, quæ habet clavem, quæ utitur pro nocturno egressu, eam tradat Confessario; hoc enim pertinet ad forum internum; nam clavis apud ipsam retenta, est occasio proxima egrediendi, item ex eadem ratione, quòd remittat vestes, quibus induitur in egressu nocturno, & similia, quæ media sunt ad peccandum. Postquam ergo Monialis confessa fuit omnia tam non reservata, quàm reservata, si immineat Communio, quam penitens non possit differre sine scampo, tam.

absolvat directè à non reservatis, & indirectè à reservatis, cum onere ea omnia confitendi habenti potestatem absolvendi etiam à reservatis. Data hoc modo absolutione, si casus reservati habeant annexam excommunicationem, ut plerumque contingit in Monialibus, quamprimum petat facultatem à Prælato eam directè absolvendi: si non habeant annexam excommunicationem, poterit expectare tempus opportunum, quo, sine suspitione complicitis detegendæ petat casu reservati absolvendi auctoritatem; putà solemnitatem aliquam, cujus occasione poterit petere majorem auctoritatem, ut Moniales, si casus opus sit, absolvat à reservatis, non manifestando de præsentī hac indigere; si hoc non juvet, & Prælatus neget, dicat se illa indigere in generali; & si hoc neque juvet, dicat casum in particulari sine circumstantiis, quæ possint manifestare personam: si hoc neque juvet, & circumstantia necessariò manifestanda sit, disponat pœnitentem, ut det ei licentiam pro salute animæ suæ alloquendi Prælatum. Si autem Prælatus esset adeò indiscretus, ut nollet concedere facultatem, & pœnitens nollet se manifestare Prælato, remedium esset recursus ad Sacram Pœnitentiariam.

14. Potest-ne Confessarius denegare Communionem Moniali, cui denegavit absolutionem, eò quòd sit occasione proxima peccandi, quam potest, & non vult abjicere?

Resp. Si accedat, non potest illam denegare; si enim denegatio sit publica, indirectè manifestatur peccatum, quo redditur pœnitens indisposita ad Sacramentum: si autem sit secreta, hoc redderet odiosam confessionem, dum in aliqua actione extra confessionem exprobratur ei delictum, quo redditur indigna ad suscipiendam Eucharistiam.

S E C T I O II.

*De administratione Sacramentorum faciendæ
Monialibus.*

QUænam Sacramenta Confessarius Monialium debet ipsis ministrare?

Resp. Triâ, Pœnitentiam nempe, Eucharistiam, seu Viaticum, & Extremam Unctionem; de his ergo ea dicam, quæ specialiter ad Moniales pertinent, communia enim suis locis disposita sunt.

2. In quonam loco debet Monialibus administrari Sacramentum Pœnitentiæ!

Resp: Ex Gavanto verbo *Monialium cura spiritualis* num. 31. qui affert Decretum Congregationis Episc. sub ann. 1603. confessionalia ne sint in Sacristiis, seu locis occultis, & remotis, sed in Ecclesiis exterioribus: debet ergo in istis Pœnitentiam administrare ordinariè: Si autem aliqua infirma ad hæc descendere non potest, administret in loco decenti, & quidem solitis velis ita præparato, ut mutuus vitetur aspectus: idem dic in aliis necessitatibus. Si ingredi debet ad ministrandum infirmæ Sacramentum Pœnitentiæ, si non sit adeò imminens mortis periculum, & petere commodè possit licentiam ingrediendi, eam petat; in casu necessitatis statim ingrediatur, etiam post signum vespertinæ Angelicæ salutationis, Superpelliceo, & Stola indutus: comitetur ad Cellam infirmæ à duabus comitatricibus maturæ ætatis, quæ ad Cellæ januam morentur, ita ut Confessarius ab iisdem commodè cerni possit; ita statuit Sacra Congreg. 13. Septembris 1583. apud Barbosam, addentem, ex Decreto ejusdem Congregationis, Confessarium Monialium clausuram ingressum ad ministranda Sanctissima Sacramenta Sorori indigenti, debere recta via ac sine diverticulo ire & redire, nec in alia Monasterii parte divagari. Crederem tamen, quòd si alii

Monialis infirma instanter peteret confessionem, etiam si confessio non esset necessaria ob mortis periculum, vel ob Communionem, expediret, quòd Confessarius ad illam accederet pro audienda ejus confessione.

3. Quænam Confessarius Monialium observare debet in administratione Pœnitentiæ, ut dignè impleat suum ministerium?

Resp. Primò, vitet personarum acceptionem, & citra necessitatem ne diutius immoretur cum una, quàm cum alia: vitet loqui de inanibus, & ne curiosus sit indagator tricarum, quæ inter Moniales fiunt, & suspiciat solùm ea, quæ materia sunt Sacramenti, aut quæ observari debent ad promovendum spirituales pœnitentis progressum. Secundò, ne auferat confidentiam Moniali, properando, vel quid simile faciendo, ex quo pœnitens cognoscere possit illius tedium: sit cautus, in interrogationibus circa votum castitatis, ne sibi, aut pœnitenti injiciat laqueum perditionis. Tertiò, nè interrumpat pœnitentem inter confitendum, nisi circumstantia aliqua quærenda sit, & dubitet in fine confessionis posse oblivisci: neve reprehendat inter confitendum, ne pœnitens, deterrita hinc animum amittat confitendi reliqua: & si advertat pœnitentem ex erubescencia non audere exponere peccatum turpe, illam benignius solito excipiat, viscera paternæ compassionis exhibens, & omni studio alliciat ad confitendum. Ultimò det pœnitentiam accommodatam viribus, & statui pœnitentis: arguat, obsecret, increpet in omni bonitate & patientia.

4. Qualem potestatem habet Confessarius absolvendi pœnitentem Monialem?

Resp. Habet super illos casus, quos ei concedit Episcopus absolvendos, non autem supra reservatos ab Episcopo, ad quem debet accedere pro ulteriori facultate: & si casus sit Papæ reservatus, juxta Homobonum *tract. 25. cap. 6. resol. 3.* Episcopus potest facultatem tradere, ut eam
ab

absolvat, etiam si casus habeat annexam censuram in Bulla Cœnæ: quinimò etiam si casus esset manifestus, & publicus, absolutionis beneficium ei impendere liceret, cum iustum impedimentum adeundi Pontificem subsit; nam nec Romam mittere, nec scribere tenetur: verba sunt laudati auctoris. Quantum ad Confessarium Regularem Monialium proprio Generali subditarum, habet eandem facultatem, qua gaudent Confessarii sui Ordinis in Religiosos masculos: & si eveniat, quòd aliqua ex ipsis incidat in casum Papæ reservatum, putat Homobonus, Episcopum posse pro hoc absolvendo auctoritatem tradere, his verbis Moniales, etiam ab enormem excessum ab Episcopo absolvi debent, quia extra Clausuram exire non possunt. Alii tenent, quòd Prælati Regulares habeant facultatem absolvendi Moniales suas subditas in illis casibus. Sed cum Bonacina *de Censuris in communi disput. 1. quest. 3. punct. 2. num. 3.* ego existimo teneri mittere saltem epistolam, si commodè potest, pro absolutionem obtinendo, ut patet à simili in impedimentis matrimonii: non enim credibile est, Papam velle ab Episcopo absolutionem impendi, quando patet recursus ad Sedem Apostolicam per Procuratorem, vel per Epistolam.

5. Qualiter debet procedere Confessarius cum Moniali existente in occasione proxima peccandi, siue interna, siue externa, quam potest, & non vult dimittere?

Resp. Regulariter loquendo, absolvenda non est; quia volens occasionem proximam, virtualiter vult peccatum, quod cum ea conjungitur, adeoque caret vero & sincero proposito non peccandi, quod ore tantum dicit se habere; adeoque ei credendum non est, cum protestatio sit contra factam. Limitat tamen Joannes de Lugo *disp. 14. de pæn. 151.* nisi ex tali dimissione poenitentia imminet grave damnum infamiae,

aut periculum scandali; vel cum demonstrat extraordinarium dolorem, ratione cujus fortior evadit ad resistendum, adeoque occasio antecedenter proxima jam talis non est; vel cum poenitens seriò proponit adhibere media ad cavendum peccatum, ut si occasio sit ex foemina, statuat numquam cum sola manere, & colloqui.

6. Si Monialis, cui tolerata est occasio proxima propter grave damnum, unà cum dolore extraordinario demonstrato, iterum relabatur in eandem actuum frequentiam, est ne absolvenda?

Resp. Negativè, quia illa peccatorum frequentia sine ulla emendatione demonstrat sufficienter propositum fuisse fictitium: si autem esset aliqua emendatio, licet non totalis, adjuvanda est salubribus poenitentiis, ut Deo adjuvante perficiat opus, quod jam incepit. Contrariam sententiam, durante eodem periculo damni, infamiae & scandali, tuetur idem Joande Lugo unà cum Vivaldo, & Sancio: hoc tamen mihi videtur in praxi satis periculosum. Curet ergo Confessarius Moniali insinuare, nullum damnum æquiparari posse damno animæ, & nihil magis infame esse, quàm esse turpem coram Deo, ut hinc animetur postposito quocumque humano respectu occasionem rescindere, & abjicere.

7. Potest-ne Confessarius differre absolutionem Moniali, quæ sæpè promisit occasionem dimittere, & numquam dimisit?

Resp. Affirmativè; dilatio enim absolutionis, quæ est in utilitatem poenitentis, non est injuriosa.

8. Debet-ne Confessarius erudire Monialem, quæ bona fide persistit in occasione proxima peccandi, putans non esse novum peccatum in illa permanere?

Respond. Affirmativè; quoad hoc enim puto falli Doctores contrariæ sententiæ in applicatione

ne doctrinæ generalis alioquin bonæ, quam & ego de impedimentis Matrimonii trado, scilicet, cum Confessarius apprehendit pœnitentem laborare ignorantia invincibili juris, aut facti, & alioquin prævitet ignorantiam ablatam redundare in detrimentum pœnitentis, qui prosequetur facere cum peccato id, quod antea licite faciebat; proinde debet dissimulare, & non erudire. Hoc non currit in aliis casibus, & vix cum maxima limitatione in impedimentis Matrimonii, quæ non nisi cum maxima difficultate auferri possint; & multo magis non currit in nostro casu: licet enim Monialis nesciat occasionem proximam non abjicere esse peccatum, scit tamen se peccare peccato ad occasionem consequente, & illud aperit Confessario; cum igitur nihil illi proficiat sua ignorantia, neque illi nocet ablatio illius, & eruditio.

9. Quando non debet Confessarius Monialium auferre ignorantiam circa peccata, quæ pœnitens bona fide, & sine scrupulo committit?

Respond. Cum Confessarius videt remedium esse difficilius, & hinc prudenter judicat suæ correctione, & eruditione nihil profuturum, tunc melius est, ut relinquat pœnitentem in bona fide: cum sperat emendationem: tunc tenetur admonere, tum ex charitate, tum ex officio Pastoris, & Magistri: si ignorantia pœnitentis sit vincibilis, & culpabilis, tunc cum talis ignorantia non excuset à peccato, erudire debet: si ignorantia etiam sit contra Monialem pœnitentem, quæ ex conscientia erronea putet esse peccatum, quod reverà peccatum non est, erudiri debet.

10. Quid debet facere Confessarius, qui reperit Monialem in præteritis confessionibus minùs integrè fuisse confessam?

Resp. Si instet Communio Monialibus, quam sine nota infamiæ, & periculo scandali omittere

tere non potest, tunc eam absolvat cum onere se præsentandi tempore opportuniori, & quia primùm reiterando omnes Confessiones sacrilegè factas. Si autem non instet, eam remittat pro diligenti examine faciendo, ut integrè, & materialiter, & formaliter confiteatur, antequam ad Sacram Communionem accedat. Si autem Monialis sit rudis, & hebetioris ingenii, quales solent esse nonnullæ simplices **Conversæ**, ita ut & si pluries dimittatur ad novum examen, non idè sit exactiùs confessura, quàm si statim à Confessario cum patientia interrogetur: tunc de præsentì, si fieri potest, adjuvanda est ad repetenda peccata ommissa, & commissà; hanc enim regulam pro rusticis, & idiotis communiter tradunt Doctores, ea ducti ratione, quòd dimissio ex una parte poenitentibus est molesta, ex alia non est utilis, quòd & si millies se examinent, non sunt magis apti, quàm si breviter à Confessario interrogentur.

VI. Potest-ne Confessarius cogere Monialem surdam, ut scripto confiteatur?

Resp. Negative, quia peccata scribere, & Confessario scripta præbere, est modus confitendi insolitus, & de se publicus, ad quem non obligat Ecclesia, maximè cum huic occurrì possit præcipiendo, ut Moniales recedant, & longè distent à loco, cum confitetur surda, vel surdastra. Sentit tamen Laym. *lib. 1. tract. 6. cap. 6.* posse surdam scripto confiteri, si velit; item ægrotam, quæ ex angore gutturis aliter nequeat confiteri. Item quæ magno pudore afficitur ex peccatis turpibus commissis, quia hæc consuetudo ore tenus confitendi, cum adest causa rationabilis recedendi ab illa, non obligat sub lethali. Si autem Confessarius angatur scrupulo in suscipienda confessione hoc modo extraordinario, maximè illius, quæ non audet turpia à se patrata confiteri, provideri huic poteri sic; legat ipse chartam, & interroget de quolibet peccato ibi

scri-

scripto, putà: polluisti-ne te ipsam: & ipsa respondet, utique; quot vicibus? tot: &c. Non video, quomodo hic modus providens integritati confessionis, quæ res agendo de Monialibus est maximè consideranda, virtuosus dici potest. Caveat tamen hanc consuetudinem introducere, & sit tantùm ultimum remedium extremæ necessitatis pro confessione integra tandem obtinenda, de qua aliter ob erubescentiam desperetur necessaria integritas.

12. Confessarius Monialium potest ne absolvere Monialem ex repentino morbo sensibus destitutam, quæ nec petit confessionem, nec ullum dedit contritionis signum?

Resp. Ex Homobono tract. 13. cap. 6. q. 18. absolvi potest, si aliàs erat Monialis bona, nec notoria peccatrix; nam talis censenda est moraliter petens, & testimonium hujus petitionis est vita religiosè transacta. Immò Diana vult in hoc casu adesse etiam materiam sensibilem Sacramenti, quæ per testificationem, & famam publicam efficiatur præsens, quatenus foemina proba, maximè Religiosa, & Christiano more vivens, supponitur quotidie conteri, & dolere de peccatis. Adde censendum esse, Religiosam ex consuetudine promptam ad actum pietatis, morbo correptam velle confiteri, licet hoc signis exprimere nequeat. Hinc cum absolutione ei tradita sub conditione, scilicet, si es disposita, & providetur necessitati spirituali, & consulitur reverentiæ, & decentiæ Sacramenti; & in hoc utique crediderim, nihil mali immisceri.

13. Quas interrogationes debet facere Confessarius Monialium, maximè in fine vitæ, ut detestentur omnia peccata commissa?

Resp. Infirmam utique adjuvanda est ad generalem, & particularem, quantum fieri potest, omnium peccatorum detestationem; omissis ergo materiis, quæ Laicis etiam communis sunt, brevè eam interroget super delicta Religiosarum.

propria; pro quibus notum hîc facio: **Contra** Deum ergo interrogetur: An divinum Officiumpotest professionem sine causa omiserit: An cum debita reverentia Sacramenta receperit: An orationi mentali aliisque spiritualibus exercitiis juxta præscriptionem sui Ordinis vacaverit, An à vigiliis, & jejniis propriis sui instituti cum affectata necessitate se liberaverit: An doluerit de vocatione ad Religionem, Deumque sibi nimis duram sortem dedisse aliquando dixerit: An diffiderit de Divina Misericordia, vel nimis de ea præsumperit: An superstitionibus, vel vanis observantiis vacaverit: An verba Sacrae Scripturæ ad vanos usus, & indecentes transtulerit. **Contra** Religionem interrogari poterit: An Statuta Religionis scienter violaverit: Quomodo in capitulis de Regimine Monasterii cum Justitia se gesserit: An in præjudicium Religionis, in gratiam alicujus aliquid faciendum curaverit: An in electionibus Abbatissæ respexerit ad amicam potius, quàm ad meritum eligendæ; & hujus occasione, an violaverit aliquod juramentum: An ambiverit per media illicita promoveri ad dignitatem: An in ea posita permiserit introductionem novorum abusuum, vel toleraverit inobservantias Regularum, vel inordinatè correxerit, vel ex vindicta, & odio contra aliquam processerit inpenitentiis dandis, & assignandis officiis onerosis, vel præeminentibus in Monasterio, injustè deprimendo unam, & attollendo aliam. **Contra** votum Obedientiæ, An aliquid fecerit: An ex spretu aliquam observantiam noluerit facere, vel recusaverit ex odio genus flexionem, & solita obsequia deferre suis Superioribus: An vi, vel prætextu falso, vel favore externo emendicato, à subjectione suæ Abbatissæ debita se injustè subtraxerit. **Contra** votum castitatis, si necessitas non postulet, sobriè se geret: interroget de diligentia in expellendis cogitationibus impuris, de aliquo pravo affectu erga aliquam personam in vel extra Mo-

nafterium, de epiftolis cum verbis æquivocis, vel amatoriis: an pœnituerit corpus fuum Deo dicafle. Contra paupertatem, interroget, An munuscula fine licentia dederit, vel receperit: An vanū aliquod, aut pretiofum fupra neceffitatem licentia extorta fibi comparaverit: An aliquid de Monafterio diffipaverit: An aliquid notabile, five in pecunia, five in re, fupelleftili pretiofa, fine licentia detinuerit; & fi adhuc detineat, curet, ut ftatim confignet Superiori, vel ab ea licentiam detinendi, ad ufum habeat, ne proprietaria difcedat ab hac vita: An videns fe proximam morti, de rebus ad fuum ufum conceffis difpofuerit pro aliqua amica, vel quæ illi infervit; quòd fi comperiatur, curet, ut petita facultate ab Abbatiffa illud donet, vel quod melius eft, ut omnia in manu Abbatiffæ dimittat, deprecans illam, ut gratam fe exhibeat illis, quæ ei inferviunt. Contra fe interroget, An nimis fibi indulferit in commoditatibus procurandis: An superbierit jactando nobilitatem, & fæcularem gloriam præ aliis: An fibi gravia mala fit imprecata: An fibi complacuerit de peccatis aliàs commiffis: An doluerit non arripuiſſe occaſionem ea committendi: An ea jactaverit: & qualiter exceſſerit in edendo, dormiendo, & bibendo: An fe expoſuerit ſcienter periculo peccandi: An impatiens, iracunda, otioſa fuerit. Contra proximum, interroget: An illum oderit, an calumniata fit, an invidia alterius honoris procuraverit impedire alterius electionem ad dignitatem fui Ordinis, & quibus artibus: an curaverit diſſolvere alterius amicitiam, ut illam fibi conciliaret; an diſſeminaverit diſcordias: an ſervaverit ea, quæ ſecretò fibi commiſſa ſunt; an murmuraverit, rapuerit, vel aliquid detrimenti alteri fecerit; an negaverit reſalutare ſalutantem, & ſigna externæ charitatis; an alicui moleſtiam tulerit; an nimis imperioſè gravaverit ſervas, vel etiam verbis offenſivis, aut turpibus: an aliquando ex ira percuſſerit: an aliquam ex Officio de-

poni

poni injustè curaverit. Ille autem qui habet suæ poenitentis noticiam, & cognoscit figmentum ejus, poterit cum majori diligentia immorari in iis, in quibus novit eam frequentius incidisse. Absoluta confessione, ante delationem Sacri Viatici, adjuvet illam, ut eliciat actus fidei, spei, & charitatis, quos sub lethali unusquisque tenetur instante morte elicere: confortet eam ad sperandum in Divina Misericordia, maximè si scrupulis angatur: si è contra Religiosa fuerit benè semper vivens, & timeat elationem, superbiam, & jactantiã, illi demonstret, quàm terribile sit judicium Dei, qui scrutabitur Jerusalem in lucernis. Det ei salutarem poenitentiam, quæ infirmam valdè non gravet, & eam confortet ad pignus salutis devotè recipiendum, & priùs curet, ut humiliter petat veniam ab omnibus Sororibus de molestia illis data; & si cum aliqua in particulari rixam habuerit, eas simul reconciliet, & uniat; & curet tam ex parte infirmæ, quàm sanæ, ut honore se invicem præveniant; & ut alteri veniam petat, & oblivionem de præteritis, ut Deus etiam ejus obliviscatur peccatorum. Confessarius verò in se ipso reflectet, non esse necessariam generalem Confessionem ante mortem, si poenitens moraliter certa sit se ritè confessam fuisse de suis peccatis. Hinc si nolit generaliter confiteri, non est ad hoc adstringenda, sed tantùm hortanda, ut in genere se accuset de commissis contra Deum, contra proximum, contra Religionem, & vota, &c. Inservire etiam poterunt istæ interrogationes aliis Confessionibus generalibus, cùm expedites, vel necessariae sunt.

14. Expedit ne Confessario, ut permittat Mortali frequentem usum Confessionis generalis?

Resp. Negativè; hoc enim est scrupulos fovere, cùm experientia constet, animas timoratae conscientia, quibus permissum est repetere ter, vel quater totius vitæ Confessionem, innumeris scrupulis fuisse subjectas. Cùm ergo unam per-

missit

misit pro dubietate, quam habebat de malè factis confessionibus in juventute, alias prohibeat; & solum singulis annis. generalem annuam confessionem peccatorum ejusdem anni facere permittat. Hoc enim valdè commendatur à Directoribus conscientiarum. Cæterum quod attinet ad regulas conscientiæ scrupulosæ, hoc dictum est in capite de conscientia, ad quod recurrat.

15. Quam nā frequentiam Sacre Communionis debet Monialibus præscribere, aut permittere?

Resp. Quantum ad præscribere: Ultra generale præceptum, quod extat confitendi, & communicandi semel in anno; Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 10. de Regularib.* hæc habet: Attendant diligenter Episcopi, & cæteri Superiores Monasteriorū Sanctimonialium, ut in constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, ut saltem singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & Sacrosanctam Eucharistiam suscipiant: *Miranda q. 10. de mon. art. 1. Fagund. præc. 5. Eccl. l. 1. cap. 6. num. 8. Tambur. & alii*, reflectentes supra *ly admoneantur*, putant talia verba non esse præceptiva, & obligativa sub mortali. Contrariæ sententiæ est Navarrus. Cajetanus putat, Moniales teneri sub lethali confiteri semel in mense, etiamsi habeant tantum venialia, propter Clementinam. *Sanè*, in qua dicitur: Singulis mensibus tam in Monasteriis, quàm extra, sublata occasione quacumque, ad confessionem saltem semel accedant omnes, & singuli Monachi, & in prima Dominica mensis cujuslibet in Monasteriis semper communicent: quæ verba utique præceptiva sunt, & non tantum consultiva. Sotus rejicit hanc opinionem tamquam nimis rigidam, *in 4. d. 116. q. 1. art. 3.* & alii putant Constitutionem hanc moderatam fuisse à Concilio Tridentino, & præceptum transisse in consilium expressum per illud verbum *Admoneantur*. Certum mihi videtur, Monialem sequentem singulis mensibus ad Sacramentum

acce.

accedere, versari in pessimo statu salutis, aliunde enim provenire nequit hæc panis cœlestis nausea, nisi ex eo quòd cor divertat ad alia extra Deum; eam ergo moneat, & si nihil proficiat, dicat Ecclesiæ, scilicet Superioribus, ut provideant. Ultra hoc generale, sive præceptum, sive consilium, debet cavere, ut sumant Sacram Communionem juxta præceptum suarum particularium Constitutionum: hoc quantum ad præscribere. Quod attinet ad permittere, non debet permittere, ut communicet feria sexta in Parasceve, neque in Sabbato Sancto, neque in nocte Nativitatis statim post Missam mediæ noctis. Frequentiam Communionis regulariter permittere poterit octava quaque die, item aliquando intra hebdomadam, si mediet solemnitas, vel dies devotionis, ut sunt feriæ sextæ occurrentes mense Martii. D. Bonaventura de *profectu Relig.* c. 77. habet, vix inveniri Religiosum non Sacerdotem adeò sanctum, cui non sufficit semel in hebdomada communicare: nihilominus si advertat aliquam Monialem valdè deditam silentio, & orationi, multum proficere frequenti usu Sacramentorum, poterit ei etiam impartiri Communionem quotidianam: id utique damnare non aude-rem, cum in nonnullis locis Moniales Capuccinæ strictissimæ observantiæ ea utantur; nihilominus regulariter alii permittenda non est, nisi fortè approbata earum constitutio aliter præciperet.

16. Potest-ne Confessarius Moniali asserenti se vivere ex sola sumptione Eucharistiæ, ad noscendam veritatem hujus facti hostiam non consecratam pro consecrata ei tradere?

Resp. cum *S. Th.* p. 3. q. 80 art. 1. ad p. Non licere, porrigere hostiam non consecratam pro consecrata, cum hoc sit præbere adstantibus occasionem proximam idololatriæ: & eo magis hoc firmum esse debet, quia supersunt alia signa ad probandum, num spiritus illius Monialis ex Deo sit, an verò decipiat a Dæmone se transformante

in Angelum lucis : & quamvis difficile sit discernere , an Monialis , quæ censet se pati divina , putà revelationes , extases , aliosque divini amoris favores extraordinarios , vero spiritu ducatur , nihilominus ex Card. Turrecrem *in libris revelationum S. Brigittæ ante Bul. Canonizationis ejusdem* , ponuntur quinque signa . Primum scilicet , quando graves & experti sapientes spirituales viri id judicant . Secundum ex parte effectus : nam revelatio divina efficit hominem humilem , flexibilem , & disciplinatum ; spiritus verò diabolicus reddit animum tumidum , præsumptuosum , & pertinacem . Tertium est puritas , & integritas veritatis eorum , quæ revelantur ; quando enim revelationes per totum continent veritatem sine admixtione alicujus falsitatis , non est dubium , quin sint à Spiritu Sancto , qui doctor , & inspirator est veritatis ; quando verò habent falsitatem , aut errores permixtos , non à spiritu Dei , sed diabolico procedere dignoscuntur . Quartum est conformitas ad S. Scripturam , & Sanctorum PP. doctrinam ; cum enim revelatio conformis reperitur Divinis Scripturis , & Sanctorum sententiis & exemplis , arguitur esse revelatio Spiritus Dei ; si autem dissonat , & discordat ab eis , suspecta merito talis habenda est : unde Ricar. *Suspecta est mihi omnis veritas , quam non confirmat Scripturarum auctoritas* . Quintum , quòd Persona , cui revelationes factæ leguntur , approbatæ sanctitatis est in Ecclesia Dei : reflectat ergo ad secundum signum ; & bene videat , num præ cæteris humilior . silentio dedita , facilis ad propriæ voluntatis abnegationem , prompta ad obediendum etiam in minimis sit . Quandoque etiam neget ei Sacram Communionem , si hoc sine scandalo fieri potest : & observet , qua animi promptitudine acceptet imposita . Si enim eam reperiat duram , obstinatum , loquacem , & pluribus sine necessitate aperientem secreta sui cordis , hujus protectio revelationes habendæ sunt tamquam fabulæ & deli-

ria, vel certè tamquam mali spiritus deceptiones.

17. Quænam observare debet Confessarius in administratione Eucharistiæ?

Resp. Primò, eam propriis manibus ministret, & non per Capellanos, aut alios Religiosos. Secundò, clavem Tabernaculi apud se retineat. Tertio, clavem ostioli, seu fenestræ, ad quam accedunt pro Communione Moniales, apud se habeat, & nullo modo consignet Abbatisiæ. Hæc omnia declarata esse à Sa. Congr. refert Jacobus Massi, *lib. l' Abbadessa instruita*. Si casu inter communicandum particula decidat intra clausuram, non ideò potest ingredi clausuram, ut eam sumat; sed curet, ut eadem Monialis lingua eam sumat, & communicet; & si ad hoc difficilem se præbeat, porrigat ei patenam, ut media eadem decenter elevet à terra, & præbeat Sacerdoti. Uterque iste modus nihil sapit irreverentiæ, & indecentiæ; non primus, quia propriis manibus non communicat, quod prohibitum est: non secundus, quia contactus patenæ in casu necessitatis non est illicitus. Curet demùm, ut Monialis diligenter locum, super quem cecidit hostia, abradat, & lavet, & ablutio in Sacrarium projiciatur ad præscriptum Rubricæ.

18. Quomodo se gerere debet Confessarius Viaticum ministrans?

Resp. Superpelliceo, & Stola indutus debet Pixidem ponere super fenestellam, ex qua Moniales Communionem sumunt, deinde ingredi clausuram (sine comitatu aliorum: Moniales enim sufficienti decencia poterunt Sacramentum comitari,) & à Choro procedere ad infirmam: si alius modus decens sit in usu illius Diœcesis, eum observet. Si occurrat pro spirituali solatio alicujus infirmæ, quæ in longa infirmitate communicare velit ex devotione, hæc eadem observet, petita & obtenta licentia ingrediendi ab Ordinario, qui non debet esse difficilis in concedenda hujusmodi licentia, occurrente solemnitate, vel men-

strua

strua Communionem, ne afflictioni corporali superaddatur hæc alia afflictio privationis Sacramentorum.

19. Quomodo procedere debet Confessarius cum infirma, si delata ad eam Communionem, antequam communicet, dicat velle confiteri, & ex confessione deprehendat illam plures confessiones irritas fecisse, adeòque reiterandas?

Resp. Primò, antequam Confessarius accedat cum Communionem, eam adeat, & curet ita disporre, ut cum accedit cum Sacramento, iste casus non succedat: nihilominus si non obstante diligentia adhibita succederet: Respondeo cum Diana p.5. tr.7. res.75. vel infirmitas est periculosa, ita ut timeatur Monialem sine confessione morituram, si differatur ad tempus immediatè post Sacramentum repositum suo loco: & tunc Confessarius curet, ut Monialis confiteatur eo meliori modo, quo potest, subdendo clavibus peccata mortalia, si non omnia, saltem graviora, quæ tunc menti occurrunt, animo cum majori diligentia subdendi omnia Confessario revocato post Sacramenti Eucharistici sumptionem; curet item, ut generaliter se accuset de omnibus, & actum contritionis, quem possit, ferventior eliciat; deindè eam absolvat, & communice. Sic enim permittitur confessio possibilis pro illius temporis angustia, ministratur Eucharistia, & providetur scandalo, & notæ infamiae, quæ oriri posset, si eam dimitteret non communicatam. Vel infirmitas non est adeò periculosa; & tunc si prævideatur Monialem brevi temporis spatio, putà dimidiæ horæ, non expedituram confessionem, mihi videtur, quòd etiam in hoc secundo casu confiteatur de aliquibus gravioribus, quæ menti tunc occurrunt, eliciendo actum doloris ex motivo generali de omnibus peccatis à se commissis, cum proposito confitendi singula exactè; & data absolutione, quæ directè cadit super peccata confessa, indirectè super non confessà,

falsa, eam communicet; cum enim difficile sit excitare statim ferventem contritionem, quæ peccata deleat, melius providetur dignæ, & decenti Eucharistiæ sumptioni per confessionem præmissam juxta temporis angustias.

20. Confessarius accedens cum Pixide ad fenestellam, ut Monialem communicet, debet ne audire peccatum, si hæc velit iterum confiteri; vel permittere, quòd recedat incommunicata?

Respond. Neutrum faciendum est; non primum, quia ibi adstat, ut Minister Eucharistiæ, non Pœnitentiæ, nec sine indecentia posset hæc ministeria confundere; maximè cum respectu Monialis sanæ non sit illa necessitas, quæ militat pro infirma; & si hic abusus introduceretur semel, daretur ansa multis aliis consimilibus abusus: non secundum, quia talis recessus regulariter nequit fieri sine scandalo: sicut docent de laico, qui ad linteum Altaris pro Communione adstat, & recordatur alicujus lethalis, communiter Auctores, qui tunc debet sibi consulere per actum contritionis, animo illud exponendi post Communionem. Hæc responsio tenenda est, cum plures Moniales ibi adsunt pro Communionem. Secus quando una esset tantum Monialis communicatura, nullum apparet scandalum, si Confessionem obliti peccati suscipiat pro digna receptione Sacramenti Eucharistiæ.

21. Quantum ad extremam Unctionem nihil aliud advertendum est à Confessario Monialium ultra ea, quæ de hujus Sacramenti administratione habentur in tertia parte hujus libri; nisi quòd Confessarius ingressus ad illam ministrandam debet curare, ut tempore ministrationis Moniales septem Psalmos Pœnitentiales recitent; item Oleum Sanctum detineri debet in Ecclesia exteriori, non interiori Monialium; in loco decenti, non tamen in Tabernaculo simul cum Pixide: & clavis illius esse debet penes Confessarium.

22. Quomodo debet Confessarius Monialium tempore interdicti se gerere?

Resp. Si interdictum sit generale locale impositum à Papa, debet illud servare, si servetur ab Ecclesia Matrice: item si sit impositum ab Episcopo, etiam si Moniales exemptæ sint, & Episcopus mandet servari interdictum: hoc enim habetur à Concil. Tridentino, sess. 25. c. 15. Potest tamen januis clausis celebrare Missam suis Monialibus, nullo præcedente campanæ sonitu; eis ministrare Sacramenta, sepelire &c. quæ omnia præstare debet interdictis non admissis. Hæc eadem præstare potest etiam erga puellas, & alias intra claustra degentes, dummodò ipsæ interdictæ specialiter non sint, aut interdicto causam non dederint: ita Borbonus: Quoad privilegia celebrandi, & administrandi Sacramenta etiam laicis (exceptis tamen excommunicatis, aut illis qui interdicto causam dederunt) in nonnullis solemnitatibus, vide in tertia parte de Interdicto; & observa privilegia Regularium respectivè transire ad Moniales gestantes habitum illius Religionis.

23. Possunt ne Confessarii Monialium in dicenda Monialibus Missa conformare se Officio Monialium ea die in Choro recitato?

Resp. Ex Gavanto verbo *Monialium cura spiritualis*, n. 33. qui citat pro se Decretum Congregationis rituum, Missam dicere possunt, quæ concordet cum Officio Monialium in Choro, sed ritu Romano, qui Romano utuntur Breviario, & Missa sumpta de communi, si propria non habetur in Missali Romano.

S E C T I O III.

De Votis solemnibus.

1. **V**ota solemnia Monialium ea sunt, quæ in regulari professione Deo fiunt; & regulariter tria sunt, scilicet Paupertatis, Castitatis, & obedientiæ, sub qua continetur votum Clausuræ. Dixi, regulariter, quia in nonnullis etiam adest quartum quadragesimalis perpetuæ observantiæ.

2. Quibusnam tenentur Moniales ex vi voti obedientiæ obedire?

Resp. Tenentur primò Papæ, deinde Episcopo, seu Ordinatio loci, si non sunt exemptæ; si autem exemptæ sint, in iis quæ pertinent ad clausuram tenentur obedire Episcopo, in aliis proprio Superiori regulari, & Abbatissæ, qui omnes possunt eas obligare ad faciendum, vel omittendum aliquid etiam sub mortali, si materia gravis sit, & earum Regulis conformis, directè, vel indirectè, ut infra explicabitur; supra Regulam enim præcipere nequeunt; secus omnes adstringi possent ad observantiam Capuccinarum.

3. Quomodo Moniales tenentur obedire Abbatissæ præcipienti in virtute obedientiæ?

Resp. Ex Suar. tom. 4. de Relig. tr. 9. l. 1. c. 12. Moniales cum promittant obedientiam Abbatissæ, ut constat ex formulis omnium Professionum, si Abbatissa ita præcipiat, ut fidem datam exigat, obligavit in conscientia, jussione se habente per modum conditionis applicantis obligationem voti ad talem materiam: sive ergo formaliter præcipere possit virtute obedientiæ, ut sentiunt Rodriquez cum pluribus: sive solum, ut sentiunt alii communiter, præcipere possit ut Materfamilias habens potestatem gubernativam domesticam, & civilem, Confessario resolutio hujus quæstionis parùm utilis est; & sufficit,

cit, quòd sciat Monialem frangere votum, quo se obligavit obedire Abbatisſæ, ſi huic exigenti in re gravi juxta Regulã nõ obediat, vel renuat obedire. Dixi, juxta regulam, ſi enim jubeat inſolitas pœnalitates, longiſſimas orationes, j. junia, aut abſtinentiam in ſuo Ordine inconfuetam, niſi hæc dentur ad modum pœnæ cum proportione ad patratam culpam, non obligabit ſub lethali.

4. Hinc ſi Abbatiſſa jubeat in virtute ſanctæ obedientiæ alicui renitenti, ad Chorum accedere, ut Horis canonicis, cùm non eſt impedita, interſit; ſi nolit accedere, peccabit mortaliter. Item ſi præcipiat, ne accedat ad collocutorium ad colloquendum cum perſona aliqua determinata, ne mittat ad eam litteras impertinentes, & ſimilia, quæ ſunt contra Regulæ præſcriptum, ſi non obediat, peccabit; ſi autem præcipiat aliquod vanum, leve, aut præter Regulam, putà ut elevet paleam à terra, ut abluat veſtem, vertat partem domus, & ſimilia, quæ levia ſunt, ſi non obediat, non peccabit mortaliter, niſi fortè omittat facere ex ſpretu, & contemptu: tunc enim mortaliter peccabit, non contra votum, ſed contra reverentiam debitam Superiori; & culpa hæc reducenda erit ad ſuperbiam. Excusat etiam à lethali nedum levitas materiæ, verùm etiam inadvertentia, parva moroſitas ad obediendum, & reliqua, quæ in aliis præceptis poſitivis excuſare poſſunt à lethali.

5. Quænam poteſt Abbatiſſa præcipere in virtute obedientiæ?

Reſp. Ea, quæ ſunt juxta Regulam, ſive directè, & expreſſè, ut ſunt ea, quæ in Conſtitutionibus ſui Ordinis continentur; ſive indirectè, & implicite; ut ſunt ea, quæ valdè neceſſaria ſunt, & ſine quibus Regula nequit obſervari: ita Sanchez, Layman, Leſſius. Hinc Confeſſarius, ut judicet rectè, quodnam peccatum fecerit illa, quæ ſe accuſat de transgreſſione præcepti injuncti ab Abbatiſſa, debet attendere ad hæc tria, nimirum ad

qualitatem materiæ, an scilicet sit gravis, vel levis, honesta, & iuxta Regula Monasterii, ad qualitatem præcepti, an scilicet sit impositum cum intentione obligandi: ad qualitatem personæ cui fit, an scilicet sit potens vel impotens ad obediendum: ad impossibile enim nemo tenetur.

6. Circa qualitatem præcepti; observandum est Abbatissam posse tripliciter modo proponere Moniali aliquid faciendum, per modum consilii, per modum mandati, per modum præcepti. Ita Archidiaconus 14. q. 1. §. *si quis*. Mandatum est quid medium inter consilium, & præceptum; majus consilio, & minus præcepto: exprimitur verbis significantibus intentionem Abbatissæ, ut faciat, non autem ut obliget obligatione stricta voti obedientiæ; puta dum dicit; Verrat cubiculum, Audiat Missam, Accedat ad chorum, nihil aliud addendo. Præceptum dicit intentionem obligandi obligatione strictissima voti; & solet exprimi sic: In virtute sanctæ obedientiæ fac hoc, vel in aliis verbis denotantibus se velle obligare subditam ad obediendum, ut notat Suarez tom. 2. de Relig. lib. 10. c. 4. n. 11. Consilium est, cum proponitur aliquid faciendum tanquam melius, eligendum tamen, vel omittendum ad arbitrium subditæ; ac exprimitur verbis: Poterit hoc facere, vel Erit perfectior, Deo magis placens, si hoc faciat; Laudabile valdè est hoc facere. Solum ergo præceptum obligat ex voto obedientiæ, & faciens contra consilium, vel contra mandatum, deficit in virtute, & perfectione obedientiæ, non autem in substantia voti; Caveat Abbatissa, nè frequens sit in faciendis præceptis, quæ prudenter ex occasione gravi facienda sunt; secus laqueum conscientiis injiciet: neque si intendit in re levi obligare sub mortali, ideò quæ transgreditur, mortale peccatum committet, putà si præcipiat tali hora silentium, promptum accessum ad chorum, abstergere vestium maculas, quia, ut benè notat Suarez, cum neque lex naturalis,

ralis, aut divina, in re levi obliget sub lethali, neque poterit obligare lex humana.

7. Circa qualitatem materiæ, nota eam debere esse juxta Regulam, non præter, aut supra Regulam; est enim Abbatisa, ut notat Sanchez l. 6. moral. c. 1. n. 30. solùm executrix Regularum, potens imponere ea præcepta, quæ sunt necessaria, ut Moniales quietè vivant absque scandalis, & perturbationibus regularis observantiæ, non autem ut magis proficiant in virtutibus; profectus enim spiritualis subditorum est finis potestatis spiritualis, cujus est incapax fœmina. Hinc notat Sanchez cap. 2. n. 25. posse quidem Prælatum regularium Monialium, cui competit potestas spiritualis, & non tantùm domestica, & civilis in poenam violationis Regulæ, aut alterius delicti, aut in cautelam ad præcavendum recidivum, ne relabatur in peccatum, imponere formale præceptum obedientiæ, majoris austeritatis in Regula non contentæ; non autem Abbatisa, ob rationem jam insinuatam. Unde nequit Abbatisa præcipere Moniali, ut denuò aliquod peccatum fateatur, ut tentationes suas aperiat Confessario, & similia. Credo tamen eam præcipere posse, ut audiat Missam in diebus ferialibus, quicquid in contrarium dicat Sanchez n. 30. quia hoc non respicit præcisè finem spiritualem majoris profectus, sed executionem Regulæ, quæ hoc mandat similiter, ut confessionem mensuram faciat, in quibus præceptis præcipiuntur etiã indirectè actus interni. Layman, & Suarez putant, Religiosis, actus internos indirectè etiã præcipi posse, quia videtur Religiosum virum ad id se obligare, cum per Religiosam professionem se quasi in holocaustum Deo tradat. Hoc tamen non est in usu.

8. Circa qualitatem personæ; nota, physicè impotentem utique non teneri; quæ autem habeat eam impotentiam moralem, quæ excuset ab observantia Legis Ecclesiasticæ positivæ erit,

etiam excusata ab observantia præcepti Abbatissæ. Adverte tamen cum Sanchez l. 6. mor. cap. 5. n. 56. Rodriq. tom. 3. q. 11. 2. 3. quorum tamen opinioni refragantur Tabiena, & Armilla, quoad Religiosos, eademque ratio currere videtur quoad Moniales: quòd licèt Lex humana ordinariè non obliget cum periculo mortis, gravis infamiae, aut magnæ honorum jacturæ; fieri tamen potest, ut quandoque Monialis teneatur obedire etiam cum periculo vitæ, ut si jubeatur inservire Monialibus tempore pestis, gerendo curam temporalem infirmarum, præbendo eis cibum, & necessaria ad vitam: quia ad conservationem & bonum regimen Monasterii spectat; ut mutuò se succurrant in necessariis. Excusant tamen Religiosam citati Auctores in casu, quo tam tenui valetudine prædita sit, ut cum longè majori periculo contagionis, quàm infectæ, id munus exercere valeat.

9. Res indifferens potest ne cadere sub rigoroso præcepto obedientiæ obligantis sub lethali?

Resp. Cum Layman l. 4. tract. 95. c. 9. si constet rem præceptam esse ex natura sua indifferentem, & item præceptum ex fine vano, & inutili, Monialem non teneri obedire: secus si res indifferens præcipiatur ex fine bono; tunc enim accipit à fine honestatem, quam non habet à natura. Hinc monet Suarez, quidquid præcipitur à Superiore, nisi appareat turpe, reputandum esse honestum, quia in dubio melior est conditio Superioris, & ratio petit, ut pro eo præsumatur.

10. Peccat-ne mortaliter Monialis transgrediens Regulas sui instituti?

Resp. Si Regula sit obligans ad aliqua sub lethali, ut Franciscana circa jejunia, transgrediens illam, peccat mortaliter peccato sacrilegii, quia subditus obligans se voto obedientiæ ad observandam Regulam, obligat se eo modo, quo Regula intendit obligare; si ergo hæc sub mortali præ-

præcipiat, etiam sub mortali obligat; non enim minus efficax est Regula, quam vox Superioris; Si autem sub nullo peccato obliget, nisi interveniat spretus religiosæ observantiæ, Monialis non peccabit nisi fortè venialiter ex acedia, & torpore in rebus salutis; poterit etiam peccare lethaliter, si nullam observando Regulam graviter perturbat religiosam disciplinam, & aliis sit scandalum, & occasio peccandi. Et docet Vasquez, hoc etiam procedere, licèt Monialis ex errore vovens Regulæ observantiam intenderet se obligare sub mortali, vel veniali ad observanda singula in Regula contenta: putans ita exigere professionem sui Ordinis. Si enim resolvatur hæc intentio, solum est ad id, quod exigit sui Instituti professio; & major obligatio est involuntaria, utpotè orta ex errore.

11. Transgrediens jejunium, ad quod obligatur tum à Regula sub lethali, tum ab Ecclesia, committit-ne duplex peccatum?

Resp. Licèt probabilius mihi videatur committere duplex, eò quòd transgressio Regulæ præcipientis sub lethali involvat malitiam sacrilegii: nihilominus Bordon. ref. 18. n. 13. tenet unicum esse peccatum, quia jejunium à Regula & ab Ecclesia præscribitur sub eodem motivo temperantiæ; multiplicatio autem specifica actuum sumitur in ordine ad diversas virtutes habentes motiva diversa.

12. Ad quid obligat votum Castitatis?

Resp. Obligat ad abstinentiam ab omni voluntaria delectatione venerea, tam interna, quam externa. Ita Lessi. & Layman. c. 8. ex D. Th. 2. 2. q. 186. art. 4. probans perpetuam continentiam, ad quam tenetur Religiosus professus, utitur auctoritate D Pauli 1. ad Corinth 7. *Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore, & spiritu.* Hinc sive externè, sive internè peccans contra castitatem, duplex peccatum committit, alterum luxuriæ, alterum

sacrilegii. Et advertendum est, quòd si peccatum committatur cum altera Moniali, erit duplex sacrilegium; proinde hæc circumstantia aperienda est in confessione. Violat ergo castitatem Monialis in sequentibus casibus. Si deliberatè capiat delectationem morosam de venereis; si venerea desideret; si pollutionem procuret; si de ea sequuta, voluntariè delectetur: si litteris, & munusculis turpes foveat amicitias; si obscænos sermones audiat, vel habeat; si libros turpes, & amatorios legat; si obscænas imagines, vel imaginem proprii Animali detineat; si aspiciat impudica, vel se impudicè aspiciendam tradat; si lasciva canat, aut indifferentia, animo excitandi alios ad turpem amorem: si à somno excitata delectetur voluntariè de somnis turpibus antecedenter habitis, si carnaliter delectetur osculis, tactibus inhonestis, & similibus: si indebitè se ornet ad malum finem, & ex Homobono tr. 5. q. 22. si se fuco inficiat, si mortuos crines gestet: si ubera nuda demonstret, cùm hæc à statu cælibatus prorsus sint aliena.

13. Circa votum Paupertatis. Curet primò Confessarius, ne munera acceptando sit Monialibus perditionis occasio, & hinc discant sine scrupulo aliis dare, quod sine scrupulo vident ab ipso acceptari. Sciat Confessarius, hanc esse in Claustris communem Doctorum & piorum hominum opinionem, plures Religiosos propter fractionem voti paupertatis damnari. Attentè ergo respiciat ad obligationes strictissimas voti Paupertatis, cujus violationis occasiones frequentes & quotidianæ sunt, & ut plurimum palliatæ sub titulo necessitatis, & quandoque etiam virtutis gratitudinis, charitatis, & beneficentiæ.

14. In quo consistit votum Paupertatis à Moniali emissum?

Resp. Ex Homobono *pat. 1. tr. 7. q. 122.* in hoc ut nihil proprium, ac per modum domini possideat,

fideat, & affectum etiam seu desiderium possidendi ad modum dominæ à se abdicet. Nomine proprii, intelliguntur non solum pecuniæ, sed etiam bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, & facultatem disponendi in perpetuum abdicavit. Ex hoc patet, violari votum paupertatis, si aliqua, absque expressa, vel saltem tacita, (ut infra explicabitur) Abbatissæ facultate detineat etiam ad usum: occultet, ne Abbatissa videat: accipiat, & multò magis si donet, alienet, disperdat; & quidem si res esset notabilis, adeò grave est peccatum, ut si in illo moriatur, jubeatur in sterquillinio cum eo sepeliri, *cap. cum ad Monasterium, extravag. de statu Monachorum.*

15. Quot modis violatur paupertas?

Resp. Præcipuè tribus, scilicet acquisitione, detentione, & donatione.

16. Quomodo violatur acquisitione?

Resp. Certum est, Monasteria Monialium sub quacumque rigidissima observantia posse acquirere redditus stabiles, & eos in communi possidere. Urbanus V. circa Moniales Sanctæ Clare voluit earum Regulam observari sine tali paupertate, spoliata redditibus annuis in communi, & Pius V. suo motu proprio, qui incipit, *Circa Pastoralis*, & Gregorius XII. Constitutione 13. *De Sacris*, omnibus modis providere voluerunt, ut Monialium Monasteria habeant ex propriis, unde valeant sustentari: quæsuare enim plura inconvenientia affert honestati, & clausuræ Monialium. Quantum ad Moniales in particulari, sibi ipsis nihil acquirere possunt: sed quicquid acquirit Monachus, acquirit Monasterio. Hinc donationes ipsis factæ, legatæ ex occasione mortis consanguineorum, & similia, statim transeunt ad Monasterium, & sunt illi propria. Non prohibetur tamen, ut Monialis habeat annuos redditus moderatos, ex bonis Parentum assignatos, ut suppleat necessitatibus victus, vestitus, & me-

dicinalium, de quibus non sufficienter provideri potest à paupertate Monasterii, cùm hoc tamen ut usus talium reddituum sit dependens ab Abbatisſa, & revocabilis ad nutum illius, & ſerventur ea, quæ de hac re diſponuntur à Concilio Tridentino *ſeſſ. 25. c. de Regularibus*: Ita Miranda *qu. 9. de Monialibus*, Azorius, Barbosa, & alii.

16. Annuus census relictus Moniali cum hac conditione, ut nihil Monasterio acquiratur, valet-ne?

Reſp. Cum Homobono *par. 1. tract. 7. q. 123.* non potest fieri legatum Religioſæ profeſſæ cum hac conditione, ut nihil Monasterio acquiratur: hoc enim conſtituit Monialem proprietariam, & dominam deſpoticam annui proventus, quod eſt contra paupertatem: ut ergo ſuſtineatur validitas legati, debet ita intelligi, ut nihil Conventui, ratione utilitatis directæ, accreſcat, non tamen ut nihil juris, & domini; ſcilicet ut proventus illi expendantur in utilitatem Monialis pro ejus uſibus neceſſariis & honeſtis, Religioſæ paupertati decentibus; non tamen intelligitur, ut illa Monialis poſſit ad ſui libitum annuos redditus detinere, & expendere; pro hoc enim neque Abbatiffa potest facultatem concedere. Hinc ut Sanctimonialis tuta conſcientia frui poſſit hoc pio legato, quatuor ſervandæ ſunt conditiones; Primò, ut non illos habeat quoad dominium tamquam ſuos proprios: ſed quoad merum ſimplicemque uſum facti ſibi convenientem & decentem, & revocabilem ad nutum Abbatiffæ. Secundò, ut non illis abutatur in malos, vanos, aut ſuperfluos uſus. Tertiò, ut eos habeat cum expreſſa licentia Superioris. Quartò, ut poſſeſſio, & adminiſtratio census & pecuniarum non penes ipſam habeatur, ſed apud illam Religioſam, quæ ab Abbatiffa, vel à Monasterio designatur, & ſolet nuncupari Depoſitaria, vel Capſaria. Cùm ergo occurreret neceſſitas utendi dictis fructibus,

ad. ac

adeat Abbatissam, huic sincerè referat suas necessitates, postulet licentiam, & ejus nutui obediat.

17. Violat-ne votum Paupertatis, Monialis, quæ volentem ei aliquid dare, rogat, ut potius det alteri tertiæ personæ?

Resp. Ex Homobono *ubi supra*, q. 122. non infringit votum Paupertatis, nec violat Constitutionem Clementis VIII. quia hæc nullam facit alienationem; cum enim ipsa neque tacite, neque expressè donationem acceptaverit, nullam rei exhibitæ acquisitionem facit. Hinc non ipsa donat, sed rogat, ut à proprio domino donetur alteri: intercedere autem pro tertio non est contra paupertatem.

18. Circa distinctionem: Nihil Monialis detinere potest apud se, sed quidquid habet, ad necessarios usus debet sibi concedi ab Abbatissa, & esse ad nutum ipsius revocabile: Superflua, inutilia, vana, & pretiosa, statui paupertatis indescensia, si concedantur ab Abbatissa, peccat, & detinens (nisi excuset ignorantia, & concedens, excedit enim limites suæ facultatis: licentia tacita suffragari tantum poterit in levibus, quæ ad usum quotidianum detinentur, putà acus, filum, & similia, quibus utuntur Moniales in quotidiano manuum labore. Circa extraordinaria, tacita & interpretativa licentia est laqueus animarum. Pretiosæ picturæ etiam ad devotionem excitantes, item vasa argentea, & aurea, aut ex alia materia, multa arte elaborata, nequeunt concedi, utpotè quæ sapiunt sæcularem pompam, & non Religiosam moderationem. Detinere peculium apud sæcularem, qui nomine suo expendat, est pallium inobservantiæ, & veræ paupertatis fractio.

19. Monialis magnam tristitiam sentiens, quia privatur ab Abbatissa aliqua re, quam cum licentia detinebat ad usum, peccat ne?

Resp. Negativè, quia ex voto tenetur abdicare

affectum proprietatis; quæ autem parata est rem derelinquere, non habet affectum proprietatis; & tristitia in adimplerione præcepti est affectus partis inferioris, quæ pugnat adversus spiritum; & solum est mala negativè, quatenus indicat non extare habitum perfectæ virtutis, quo quis operatur promptè, & delectabiliter; non autem positivè, quatenus indicet vitium oppositum.

20. Circa donationes: In his, magni excessus, & abusus continuò videntur, quibus occurrere volentes Summi Pontifices, Constitutiones & Decreta ediderunt, additis etiam pœnis contraventoribus, quæ omnia continentur in Bulla Clementis VIII. de munerum largitione, quæ Bulla ex Homobono *part. I. cap. 5. quæst. 10.* quatuor habet fines; primò, ut Religiosa disciplina habeat in pristinum restituatur, & quæ incolumis permanet, conservetur: secundò, ut votum Paupertatis integrè servetur: tertio, ne bona Monasteriorum, vel quorumcumque Regularium dilapidentur: quartò, ne parva ambitione Religiosi compulsi, pro consequendis officiis alter alterius gratiam, vel Protectoris, seu aliorum benevolentiam aucupetur; Ea quæ vetita sunt Monialibus vñ hujus Bullæ, describuntur à Gavanto verbo *Munerum largitio vetita Monialibus*; primò, nihil donare possunt Regulares utriusque sexus; secundò, præter leviora esculenta, aut poculenta, seu ad devotionem spectantia, nomine communi; tertio, neque per se, neque per alios; quartò, neque Ordinarii ex causa benedictionis, habitus tradendi, aut professionis Monialium; quintò, neque ipsis Religiosis inter se, nisi minima, & cum licentia Superiorum in scriptis; sextò, prohibetur etiam erogatio pecuniæ in honorem alicujus, seu grati animi reificationem quovis modo significandam: septimò, quicumque recipit, tenetur ad restitutionem Monasterio: octavò, pœnæ imponuntur dantibus, privationis officiorum, inhabilitatis vocis

activæ, & passivæ ipso facto, furti; & simoniæ; Quantum ad pœnam, quæ incurritur à Moniali faciente munera, adverte extare declarationem vivæ vocis oraculo factam à Clemente VIII. Generali Societatis Jesu, quam etiam refert Diana, scilicet Religiosam sine licentia suæ Abbatisiæ facientem munus, non excedens valorem duorum aureorum frangere quidem votum, sed dictas pœnas non incurrere.

21. Quia ex hac Bulla plurimæ oriebantur in Regularibus dubia circa exactam illius observantiam, ideò Urbanus VIII. innovat eandem Bullam, irritans, & damnans omnem prætersum non usum: mandat quotannis. eam publicè legi mense Januario, unâ cum declarationibus ab ipso editis, nimirum, quòd munera à prædictis largiri possunt causa gratitudinis, conciliationis, aut conservationis benevolentia erga Conventum, & quavis de causa respiciente de sui natura actum virtutis, modeste tamen, & discretè, & cum licentia Superioris, & consensu majoris partis Conventus, ubi talis consensus ex consuetudine, aut ex constitutione postulatur. Hæc omnia fusè Diana, descendens ad casus particulares, ut videri potest in illo coordinato *tom. 7. tract. 3. de Paupertate Religiosa*, & in ejus Summa, verbo *Religiosa paupertas*.

22. Quantitas gravis in violatione paupertatis. est illa eadem, quæ in furto regulariter requiritur, & sufficit pro lethali.

23. Advertat Confessarius ex Palud. *in 4. dist. 38.* vota emissâ à Monialibus ante professionem Religionis, per professionem extingui non commutatione, aut relaxatione, sed solutione illorum perfectissima, quia talem esse obligationem perpetuò Deo inserviendi reputat Jus. Præterea Castro Palau adducens Lessium, putat in novitiatu suspendi ea vota personalia, quæ, onera Religionis, & novitiatus exercitia reddunt difficiliora, quæ cum sint impeditiva majoris boni, ipso
jure

jure sunt suspensa. Si autem quis huic sententiæ acquiescere nolit, poterit novitia etiam cum consilio Confessarii commutare vota sua personalia in aliqua novitiatus exercitia, utpotè in rem evidenter meliorem. Quantum ad vota personalia facta post professionem, poterit Abbatissa irritare tantum ea vota, quæ spectant ad gubernationem domesticam & politicam, in ordine ad quam Moniales ei subdunt suam voluntatem. Ita Castro Palaus de *voti relaxatione*, disp. II. punct. 8. Reliqua de votis personalibus Religiosarum habentur proprio loco in secunda parte.

S E C T I O VI.

De Clausura, Accessu, & Collocatione cum Monialibus.

1. **C**lausura Monialium est strictissima Monialis obligatio manendi intra septa Monasterii sine admissione alicujus sæcularis, cujuscumque generis, conditionis, sexus, aut ætatis fuerit, sine licentia Episcopi, vel Superioris in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, ex Gavanto, qui adducit pro se declarationem Congregationis Episcoporum 19. April. 1619. Votum Clausuræ venit sub voto obedientiæ. Hinc Monialis, illam violans, peccat peccato sacrilegii.

2. Quot modis violari potest votum Clausuræ?

Resp. Duobus; per egressum Monialis extra septa, & per ingressum extraneorum intra septa Monasterii sine debita causa, ex Episcopi facultate in scriptis, obtenta. Causa debita facultatis concedendæ non requiritur, ut sit strictissima, & absoluta necessitas, sine qua Monialis nec vivere possit, nec salvare animam: sed sufficit necessitas moralis, gravis, rationabilis, & manifesta, respiciens animarum, vel corporum utilitatem

gravem. Verba enim Constitutionum, vel legum, civiliter, & modo honesto ac possibili sunt intelligenda. Ita Homobonus *cum pluribus*, p. 3. tract. 15.

1. Quænam est causa rationabilis reddens licitum ingressum Confessarii?

Resp. Est salus animarum, cui aliter consulere nequit, nisi ingrediendo. Hinc quoties necessitas urget ministrandi Sacramenta Pœnitentiæ, Viatici, & Extremæ Unctionis, non est dubium posse ingredi, servatis quæ diximus de administratione Sacramentorum: & si periculum sit in mora, non est, cur petat licentiam ab Episcopo: cum enim clausura introducta sit in favorem animæ, ne honestas sanctarum Virginum exponatur periculis sæculi, servari non debet in earum detrimentum. In aliis casibus debet omninò licentiam petere; causæ autem hujus concedendæ, esse possunt, moralis necessitas sumendi Sacramenta semel in mense respectu illius, quæ nequit accedere sine magno incommodo, & salutis detrimento, ad locum in quo ei ministretur Pœnitentia. Item si intra mensem aliqua infirma dicat se Pœnitentia indigere, cui Episcopus debet credere, nisi fortè ei constet hanc simulare, & fingere prætextus pro alio suo fine. Ex Gavanto citante plura Congregationis decreta, istæ causæ sufficientes sunt: Aspergere domum in Sabbato Sancto, aut alia die: Comitari Medicos, aut Operarios: Occasio sepeliendi Monialem, aut Officium funerale peragendi: Causa Professionis, vel exorcizandi Monialem obsessam, vel ferendi infirmæ Sacram Reliquiam, vel imprimendi benedictionem Episcopalem, aut Indulgentiam Moniali morienti, vel baptizandi puerum intra clausuram natum. Ex his enim, cum aliqua necessaria non sint, & aliqua suppleri possunt per Moniales, non constituunt causam rationabilem, necessariam, urgentem, ac manifestam, quam Jura requi-

runt pro licito ingressu in Clausuram.

4. Ex Gavanto citante Decretum Congregationis 13. *Septembris* 1583. Confessarius ingressus non divagetur ad aliam partem Monasterii, nec etiam occasione visitandi alias infirmas: & administrare Extremam Unctionem, ex Bulla Alexandri Septimi, quæ incipit *Felici Sacrarum Virginum statui*. 5. ingredi etiam debet ad commendandam animam, ut eam adjuvet in puncto, à quo dependet æternitas. Pro quiete conscientie Confessarius sciat, si divagetur paulisper peracto suo officio per quartam partem horæ curiositatis gratia, ex Diana non committere peccatum lethale, neque censuram incurrere. Confessarius Regularis, semper ac ingreditur, debet forciū habere maturæ ætatis; neque ex Gavanto nova licentia requiritur pro socio, sed sufficit illi data Confessario.

5. Simplex Sacerdos transiens ante fores Monasterii, si vocetur pro suscipienda confessione Monialis, quæ extet in proximo mortis periculo, & dubitetur moram esse valdè periculosam, potest ne Monasterium ingredi?

Resp. Ex Rodriquez, Sorbo, Mancino, Sanchez, & aliis potest ingredi, ne Monialis decedat inabsoluta. In hoc casu enim non solum est interpretativa licentia Episcopi, verum etiam Pape; si enim non præsumitur extendere obligationem clausuræ ad casum incendii, in quo periclitatur salus corporis: multò minùs ad casum, in quo periclitatur salus animæ. In simili eventus requiri licentiam Abbatisse, docet Navarrus.

6. Quantum ad Medicos, Chirurgos, Servos, & alios qui habent licentiam generalem ingrediendi Monasterium in casibus necessariis, hæc extendi non debet ad casus supplebiles per Moniales: tunc enim non est manifesta, urgens, & rationabilis causa ingrediendi, & finito officio debent statim recedere, nec possunt per Monasterium divagari, ut dixi de Confessa-

rio: nec possunt mutari ad eorum libitum, ita ut unus pro alio substituatur, nisi in causa extremæ necessitatis.

7. Quantum ad licentiam generalem, quam Abbatisa habet ab Episcopo pro bajulis necessariis ad ferenda ligna, vel alia onera gravia ultra vires Monialium; hæc non debet extendi ad viros nobiles, aut alios, qui hujusmodi famulatu ordinariè non infervint; hoc enim esset licentiæ collusio. Servitute completa debent omninò recedere: nec servitus hæc præstari potest sub ferro, aut de nocte, sed ante signum vespertinæ salutationis Angelicæ. Similiter Notarius ingredi potest pro receptione Testamenti Novitiæ, si hæc ad crates ratione infirmitatis accedere nequeat: Et Procurator pro invisenda scriptura, quam Moniales in Archivio reperire nesciunt, ac totam sarcinam scripturarum ad januam adducere fieri non posset, nisi cum periculo confusionis, & dispersionis. Similiter. Architectus, & alii artifices, cum opus est, ingredi possunt: tales enim graves causæ sufficientes sunt pro licentia impetranda ab Ordinario, non ab Abbatisa, nisi periculum gravissimi damni esset in mora. Si reus confugiat ad Monasterium, quod reperit apertum, ut in tuto se recipiat, debet ejici: & si ad hoc Moniales non sufficiant, possunt convocari Curie officiales, qui eum extrahant, & in loco sacro reponant; non autem in Ecclesia Monialium.

8. Abbatisa, vel aliæ Moniales, quibus custodia clausuræ commissa est, admittentes, vel permit- tentes extraneos intra clausuram extra casum gravis, evidentis, rationabilis, & urgentis necessitatis, prætextu licentiarum generalium obtentarum ab Episcopis, & Superioribus, incidunt in excommunicationem Papæ reservatam. Adverte hîc Doctrinam Sanchez *lib. 6. mor. c. 16.* scilicet Moniales privatas, quæ ad clausuræ custodiam non sunt deputatæ, posse etiam incur-
rere

rere censuram Papæ reservatam ex constitutione Gregorii XIII. in qua habetur : *Neve Moniales admittere præsumant*; si ergo cooperentur ingressui positivè, vel invitando, vel hortando, vel scrupulum ingrediendi auferendo, incurrunt; hoc enim propriè est admittere. Abbatissa verò, & custodes clausuræ incurrunt, non tantùm si positivè cooperentur, sed etiam si negativè, cùm Constitutio dicat; *Ingredi facere, aut permittere*: qui autem non repellit, cùm potest, & tenetur, dicitur permittens. Cum persona indebitè ingressa colloqui, non videtur comprehensum in Bulla, ut notat Sanchez ibidem; hoc enim neque est ingredi facere, aut admittere, aut permittere. Hæc de violatione clausuræ quoad ingressum.

9. Quoad egressum Monialis è septis Monasterii, Tridentini sess. 25. c. 5. habetur : *Nemini Sanctimonialium post professionem liceat exire etiam ad breve tempus, quocumque pretextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbata*. Ne in hujus legitimæ causæ recognitione detur facultas errandi, hæc Pius V. extendit ad tres casus, scilicet incedii, lepræ, & epidemiæ. Nomine epidemiæ ex Gavanto, qui refert Decretum Congregationis Episcoporum 8. Novembr. anno 1594. venit quicumque morbus popularis contagiosus; & tunc debet haberi consensus Episcopi in scriptis, etiam si Monialis sit Regularibus subjecta, juxta Constitutionem Pii V. apud Barbosam allegat. 102. & ex eodem concedentes licentiam exundi sine causa, comitantes; recipientes incurrunt censuram Papæ reservatam cum privatione dignitatum, officiorum, cum inhabilitate, & aliis. Hinc malè sibi consuleret qui à casibus prædictis, licitum egressum permittentibus, se extenderet ad alios consimiles, quia, ut putat Diana in Constitutione Pii V. *Nulla alia occasione ac pretextu*, legitur; qui utique dicit nullam, omnes consimiles excludit. Sententiam contrariam tenet Azorius. Cùm Concilium dicat, *Post*
pre-

professorem, putat non comprehendere in huiusmodi decreto Novitias, quibus tamen ex Decreto Congregationis à Gavanto citato non debet concedi licentia exeundi ad visitandos Parentes.

10. Violat ex Homobono clausuram Monialis, quæ per duos pedes toto corpore egreditur à janua Monasterii, quicquid dicant alii in contrarium citati à Diana. Clausura enim habet sua confinia, & natura confinii est indivisibilis, cum inter, intrà, & extrà, non detur locus medius, in quo Monialis neque sit intrà, neque extrà. Quæ unum pedem extrahit è janua Monasterii, se extendens curiositatis gratia, ut aliqua videat, non dicitur egressa; nec ascendens super tectum perpendiculariter Monasterii suppositum, nec se ponens in rota, & eam volvens versùs partem externam; Rotæ enim sunt intrà, non extra parietes, qui sunt confinia clausuræ. Idque non ratione parvitatis materiæ, quam puto in violatione clausuræ non dari; sed quia confinia clausuræ non excessit.

11. Circa collocationem & accessum, advertite, accedere ad Moniales vetitum esse omnibus tam Laicis, quàm Clericis, quàm Regularibus, in *Cap. periculosa, de statu Regularium* in 6. In *Cap. Monasteria, de vita, & honestate Clericorum*, rationem ibi adducit Bonifacius Octavus, ut Sanctimonialia à publicis & mundanis aspectibus separata, omninò servire Deo valeant liberiùs: & lasciviendi opportunitate sublata, eidem corda sua & corpora in omni sanctimonia diligentius custodire. Strictius prohibita est Religiosis. jussu Sixti V. edito 1590. & Clementis IX. anno 1669.

12. Quid est accedere ad Monasteria?

Resp. Ex Bonacina, est transferre se ad locum clausuræ, ubi degunt Moniales, ut Monialem alloquatur, inspiciat, & ab ea inspiciatur; *ly inspiciat*, intelligitur, ut alloquens quantum est

ex natura rei inspicere possit ; collocutio enim est illa , quæ primariò prohibetur . Poenas incurrun-
t Regulares accedentes ad Monasteria etiam Regularibus subjecta , quia accessus fit in territorio Episcopi , qui est Sedis Apostolicæ delegatus pro conservanda Monialium clausura .

13. Qui cum falso prætextu obtinet licentiam accedendi ad Monasteria , habens pro fine turpiloquium , incurrit-ne censuras ?

Resp. Affirmativè , quia in foro interno licentia subreptitia ita se habet , ac si non fuisset obtenta . E contra qui ex fine bono obtinuit licentiam , & postea tentatus immiscuit aliquod turpe in sermone , dictam censuram non incurrit . Observet tamen , num sint aliæ Constitutiones Synodales prohibentes sub censura turpiloquium cum Monialibus .

14. Regulares per modicum tempus colloquentes cum Moniali , vel aliqua intra clausuram degente , peccat-ne mortaliter ?

Resp. Affirmativè ex Decreto Congregationis Clementis IX. jussu edito , in qua habentur hæc verba : Qui absque legitima facultate accedunt ; colloquendo etiam per quodcumque modicum tempus cum Monialibus , aut aliis intra clausuram degentibus , peccare mortaliter , & posse carcerari ab Ordinario .

15. De anno 1678. emanata est alia declaratio Sac. Congregationis responsiva ad hæc duo dubia ; Primum , an Regularibus missis ad crates Monialium pro munere Prædicationis obeundo , prohibitum sit sub peccato mortali , censuris , & poenis , immediatè post cum ipsis Monialibus absque expressa licentia ad colloquendum , immiscere sermones cum quæstionibus , vel dubiis spiritualibus , aut materiis ipsius Concionis : Secundum , an talis prohibitio intelligatur tam de colloquutione cum aliquibus Monialibus , quam cum una tantum , omnibus tamen aliis audientibus , immediatè post concionem : & ad utrumque

que die 21. Maji respondit affirmativè.

16. Si Regularis colloquatur Monialem per fenestram existentem extra clausuram, peccat-ne?

Resp. Affirmativè, quia accessus est prohibitus ratione colloctionis; si ergo quis colloquitur uno, vel altero modo, semper facit contra præceptum: & hoc clariùs videbitur, si reflectas accessum Concionatoris licitum esse, colloctionem illicitam. Locutio per nutus eadem lege prohibita est; nam est modus loquendi humanus, quo utuntur muti, & idioma commune ignorant. Item locutio per interpretem: qui enim per alium facit, per se ipsum facere videtur. Non autem hac lege prohibentur epistolæ, quia scribere non est loqui.

17. A Gavanto adducitur Decretum Congregationis 13. Sept. 1583. ut non permittatur accessus ad Moniales sub prætextu docendi sonum cymbalorum, aut musicam, cantumve ad crates.

S E C T I O V.

De reliquis Monialium obligationibus.

1. **T**enentur-ne Moniales tendere ad majorem perfectionem?

Resp. Affirmativè ex D. Thoma 2. 2. q. 186. a. 1. dicente: Status Religionis est quædam disciplina, vel exercitium ad perfectionem perveniendi; & ille qui statum Religionis assumit, non tenetur habere perfectam charitatem, sed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, ut habeat. Hinc postea assignans, quomodo quis peccet contra hanc obligationem, docet non esse prætermissionem mediorum, seu Regularum Ordinis sui, sed earum contemptum, his verbis: Non peccat, si ea prætermittat, sed si ea contemnat. Peccat ergo lethaliter nolens tendere ad perfectionem essentiali sui status, quæ consistit in observantia essentiali votorum solemnium; similiter peccat

con.

contemnens Regulam aliquam, vel Regulas, quæ sunt media secundaria ad perfectionem habendam. Item ex Suarez, si omnia monita, & Regulas suæ Religionis nolit observare, eò quòd non obligent sub lethali. Tale enim propositum vix potest præscindi à contemptu. Si autem ex tædio, ex fragilitate, ex accidia, ex inconstantia in bono, frequenter etiam frangat Regulas, & Constitutiones in iis, quæ non obligant sub lethali, non peccabit mortaliter, sed tantùm venialiter, nisi tamen, ut benè monet Sanchez, ita perturbet Religiosam Disciplinam, ut suo malo exemplo inducat alias ad Regulæ laxitatem.

2. Tenetur ne Monialis deferre habitum suæ Religionis?

Resp. Debet etiam ipsa incedere in habitu & tonsura sibi propria, ex c. *ne Clerici, vel Monachi in 6.* & contra hanc obligationem multipliciter peccare potest. Primò, si nimiam munditiam in cilicio quærat, hoc est; si nimia diligentia, & studio ornet se, habitum tamen non alterando; & hoc ut plurimum est veniale. Secundò, si eum alteret in forma, ut venustior appareat; & si talis alteratio taliter fiat, ut ubera demonstret contra virginalem modestiam ipsi debitam: & maximè si fucata etiam sit, aut concinnata; sentit Homobonus eam peccare mortaliter. Tertiò, si habitum alteret in materia; si hæc pretiosa sit, peccat contra paupertatem graviter, vel leviter juxta quantitatem pretii inaniter, & ex pura vanitate expensi; & hæc si magis delicata tantùm, puta si laneam vestem, vel subuculam ex lino gerat contra Regulæ præscriptum, tale est peccatum, qualiter obligat Regulam. Dimittendo habitum in Cella propter nimium æstum, vel ut faciliùs aliqua operatio servilis fiat, vel etiam extra Cellam ad repræsentationem faciendam, ubi hæc est tolerata, non peccatur contra prohibitionem *in dicto cap.* insinuatam; ibi enim habetur: *Temerè habitum suæ Religionis dimittat,*
hìc

hic autem non ex temeritate, sed ad finem toleratæ recreationis Monialium dimittitur; nullatenus tamen id permittendum, nisi servatis alijs servandis, ex Gavanto, qui refert Decretum Congregationis Episc. 12. Jan. 1604. Tollatur abusus secedendi in Cellam, vestiendi vestes lugubres in morte Parentum.

3. Tenentur Moniales Choristæ professæ recitare sub lethali Officium Divinum, vel in Choro, vel si legitimè absint, extra Chorum; & ex Privilegio Clem. VII. teste Casarubio *in comp. verbo Moniales*, n. 30. concessum fuit Monialibus degentibus sub cura Patrum Minorum, ut si quæ Chorista ex imperitia nesciat perfectè recitare Officium Divinum, judicio Prælati, Confessarii, aut Abbatisæ, satisfacere possit recitando Officium Conversarum; seu illas preces, quas ex præscripto Constitutionis recitant Conversæ loco Officii Divini. Non tenentur sub lethali recitare preces impositas ab Abbatisa pro Benefactoribus: hæc enim obligatio non excedit vim Regulæ, quæ sub lethali non obligat. Quæ non intersunt ea die in Choro, neque tenentur sub lethali recitare Officium Mortuorum pro satisfactione pii Legati cum hoc onere relictæ; hoc enim est onus Chori afficiens communitatem, non verò singulas, ex Gavanto, qui citat Decretum Congregationis Rituum 18, Augusti 1627. Moniales ne dicant in Confiteor ad Primam, & Completorium, *Tibi Mater, Vobis Sorores*: sed ut in Breviario. Reliqua quæ pertinent ad Horas Canonicas, habentur in tertia parte. Unum moneo, quod extirpandis scrupulis valdè juvare poterit, ex Indulto Leonis X. Monialibus, & aliis horas Canonicas ex obligatione recitantibus remitti omnes defectus, & culpas ex humana fragilitate contractas, si post recitationem devotè dicant hanc orationem:

Sacro sanctæ ac individua Trinitati, Crucifixi Domini nostri Jesu Christi Humanitati, Beatissimæ Virginis Mariæ fecunditati, & integritati, ac
omniuni

omnium Sanctorum universitati, sit sempiterna laus, honor, virtus & gloria ab omni creatura, nobisque remissio omnium peccatorum nunc, & semper, & per infinita sæcula sæculorum. Amen.

V. Beata Viscera Mariæ Virginis, quæ portaverunt æterni Patris Filium.

R. Et Beata Ubera, quæ lactaverunt Christum Dominum. Pater noster. Ave Maria.

Laicæ non tenentur sub lethali recitare preces loco Officii eis impositas.

4. Sub obligatione Regulæ tenentur audire Missam omnibus diebus; & tenentur sub eadem obligatione ad jejunia Adventus & alias abstinentias à carnibus, puta die Mercurii, si hoc in earum Constitutionibus mandetur. Observet tamen Confessarius, num suarum Monialium Regula obliget ad aliqua jejunia sub lethali, & quænam sint. Tenentur sub lethali ad omnia jejunia ceteris Fidelibus communia: item ad jejunia Diœcesis, si quæ sunt; habito tamen respectu ad ætatem, quia quoad hoc, & cetera alia præcepta, non sunt diversæ, aut deterioris conditionis à ceteris Fidelibus: tenentur item ad festa imposita ab Ordinario loci.

5. Abbatissa cum super omnes habeat regimen politicum sui Monasterii, tenetur sub lethali, abusus, & relaxationem Regulæ non permittere, & si possit, introductos extirpare; tenetur corrigere inobservantias Regularum, & multò magis peccata, si quæ videat, eo modo quo mater familias in sua domo: tenetur etiam non solum corrigere, sed castigare juxta methodum suæ Constitutionis, & morem Monasterii; imò in gravioribus, quæ occurrere possunt in suo regimine, Prælatum consulere. Debet ex Concilio Tridentino sub pœna suspensionis ab Officio divino ad arbitrium Episcopi, monere Episcopum per mensem ante diem professionis, de tempore professionis Novitiæ.

Finis Primæ Partis.

APPA-

APPARATUS¹²¹

PARS SECUNDA

De decem Præceptis Decalogi.

Preliminaria ad secundam Partem.

Ræcepta Decalogi sunt decem Leges Naturales traditæ Moyfi à Deo; quorum tria prima conscripta in prima Tabula respiciunt Deum, septem sequentia scripta in secunda tabula respiciunt proximum.

Hæc tenetur quilibet Christianus sub pœna peccati lethalis scire, si non quoad verba, saltem quoad substantiam, itaut interroganti respondere valeat, fruari esse peccatum, adorationem, & cultum Dei esse necessaria, & sic de reliquis. Generaliter transgressio præceptorum Decalogi est lethalis, nisi excuset parvitas materiæ, vel non plenus rationis usus, vel inadvertentia, vel quid simile. Primum præceptum est, Unum cole Deum: secundo, Ne jures vana: tertium, Sabbata sanctifices; quartum, Honora Parentes: quintum, Non occides: sextum, Non machaberis; septimum, Non furaberis: octavum, Non feres falsum testimonium: nonum, Non concupisces rem alienam, decimum, Non concupisces alienam mulierem. Tria ex his præceptis affirmativa sunt, neque obligant ad semper, & pro semper; neque enim quis tenetur semper colere Deum, honorare Parentes, Sabbata sanctificare; sed statutis temporibus. Reliqua septem negativa sunt, & obligant semper, & pro semper. Hæc præcepta licet fuerint à Deo data, sunt tamen naturalia.

C A P U T I.

De primo Præcepto.

Seçtio I. De adoratione Dei, & illius contrariis.

Seçtio II. De Simonia.

Seçtio III. De virtutibus Theologicis, & de earum appositis.

Primum Præceptum est, Unum cole Deum.

1. **Q**uomodo huic Præcepto quis satisfaciet?
 Resp. Cultu Latriæ, qui est actus voluntatis, quo subjicimur Deo tanquam ultimo fini, propter ejus excellentiam, dignitatem, & superioritatem. Hoc autem facimus præcipuè usu Sacramentorum, & assistentia ad Sacrificium Missæ: item orando, & omnibus actibus, quibus tanta præstatur reverentia, & veneratio, quæ nulli umquam præter Deum præstaretur.

2. Quinam actus sunt contrarii adorationi Dei?
 Resp. Blasphemia, Tentatio Dei, Magia, Superstitio, Divinatio, Vana observantia, & similia, quæ vel includunt spretum Dei, vel Dæmonibus tribuunt Divinam Potentiam. Item cultui Dei sicut quis præcipuè satisfacit actu virtutum Theologicarum, ita vitia contraria illi opponuntur. De his ergo omnibus in hoc capite agendum erit.

S E C T I O I.

De adoratione Dei, & illius contrariis.

1. **Q**uid est superstitio?

Resp. Est vana, & falsa Religio, ut cum colitur Deus cultu vano & indebito; ut
 si quis

si quis coleret nunc Deum Sacrificiis antiquæ legis; vel si colatur aliis modis illicitis, addendo Sacrificio Missæ aliquid propria auctoritate, vel adorando Reliquias falsas, vel fingendo miracula. Potest etiam evenire ex alio capite, ut si adoretur Dæmon; quod si hæc adoratio fiat cum errore in intellectu, quo quis credat, Dæmonem esse Deum verè adorandum, erit etiam hæresis; si autem solum fiat ob finem impetrandi aliquid ope ipsius, erit tantum sacrilegium Idololatriæ. Quocumque autem modo præstetur hic cultus, sive implicite, sive explicitè, ligat semper peccatorem supersticiosum excommunicatione in Cœna Domini in foro externo: Quoad forum internum non incurritur, nisi sit annexus error in intellectu.

2. Quodnam est signum superstitionis?

Resp. Signum est, cum omnes; sive viri sive mulieres, sive Clerici, sive Sæculares, indifferenter cum rebus sacris, signis, vel orationibus ab ecclesia non receptis operantur res extra ordinem naturæ: tunc enim tales ritus censendi sunt supersticiosi, eo quia donum miraculorum non est ita universaliter & indifferenter concessum. Hoc signum clariùs indicat superstitionem, non desunt tamen alia; ut patebit in sequentibus casibus.

3. Est ne superstitio, dum aliquis permittit se tangi, & signari in aliqua infirmitate à filio septimino; item à viris, vel foeminis nonnullarum familiarum curantium à diversis morbis?

Resp. Ex Azorio, Sanchez, Lessio citatis à Bertræu, peccatum non esse, dummodò post solum examen Theologorum, nihil quod supersticiosum sit reperiat; ob bonum enim Reipublicæ potuit Deus donum curationis ligare aliquibus familiis, cum sit gratia gratis data, quæ quandoque etiam peccatoribus concessa fuit. Et de facto usu recepta est curatio quædam sciaticæ, quæ Fulginei apud unam familiam viget, à Sancto Petro,

ajunt, concessa, & ad tempora nostra usque traducta, qua infirmitate Pater D. Romulus Marchellus Generalis nostræ Congregationis curatus fuit. Item Alberonæ in Pullia altera familia extat, quæ à D. Paulo gratiam curationis à veneno viperarum retinet. In his ergo signis, quæ communiter & publicè sunt usu recepta, censendum est, nullam esse superstitionem; alioquin Ecclesia talem non ferret abusum.

4. Dubius, num aliquis modus curationis extraordinarius superstitiosus sit, peccat ne mortaliter, si eo utatur?

Resp. Si ante usum non adhibeat diligentiam ad dignoscendum, num hæc curatio extraordinaria superstitiosa sit, peccat mortaliter, quia se exponit periculo superstitionis; si autem adhibita diligentia dubium deponat, nullum committit peccatum. Hinc in praxi, cum non cognoscitur virtus naturalis alicujus extraordinariæ curationis standum est dicto hominis periri illius artis, & timoræ conscientie. Non enim cuiuslibet innotescunt effectus mirabiles, qui ex simpathia, vel aliis qualitatibus, quæ ideo dicuntur occultæ, oriri solent.

5. Peccat ne peccato lethali rusticus, qui ex pio affectu permittit se signari à bona, ut putat, vetula?

Resp. Ignorantia eum excusat; neque enim dum in dictis precibus & signis putat se obsequium præstare Deo, eum offendit, ita Less, l. 2. cap. 44.

6. Quid est Magia?

Resp. Est ars falsa à Dæmone tradita ad effectum faciendi effectus mirabiles & extraordinarios opera Dæmonis. Magus est semper suspectus de hæresi, vel de Apostasia; solet enim Dæmon adorationes, acinicia, & abjurationem veræ fidei exigere ab hujusmodi perditæ conscientie viris. Adverte, quod si aliquando videtur Magus facere miracula excedentia vires
natura

naturales, puta, suscitare mortuum, vel quid simile, tunc Dæmon decipit, illudendo sensus humanos.

7. Quid est Divinatio?

Resp. Est superstitiosa prædictio, quæ fieri nequit vi ordinaria & humana. Malitia talis peccati in hoc consistit, quòd cum quis adhibeat media improporcionata & vana ad effectum dignoscendi aliquod occultum, putà si quis ponat herbas sub cervicali, ad effectum cognoscendi in somnio aliquid ipsi ignotum, talis manifestatio expectatur à causa aliqua plusquam naturali; non à Deo, nemo enim sperat à Spiritu Sancto revelationem secreti ex medio tam vili: ergo à Dæmone; sic iste adhibetur ut cooperator & adiutor horum effectuum: in quo est grave peccatum. Est enim, fœdus, amicitiam, & correspondentiam habere cum generali inimico Dei & humanæ naturæ. Hinc in huiusmodi divinationibus intervenit semper pactum, vel implicitum, hoc est, quo tacitè vult Dæmonem authorem talis effectus; vel pactum explicitum, quo verbaliter convenit cum Dæmone, vel quo habet expressam intentionem, ut Dæmon concurrat positis dictis mediis ad effectum, qui intenditur.

8. Si quis sit dubius, num medium, quo vult uti ad divinandum, licitum sit, nec ne, sufficienter ne sibi providet, si expressè renunciet cuicumque pacto implicito cum Dæmone?

Resp. Negativè, quia protestatio est contræ factum, dum ore tenus dicit unum, & revera facit aliud. Ita Bonacina tom. 2. Limita tamen in casu, in quo quis haberet aliquam rationem naturalem valdè probabilem, qua teneat in medio esse connexionem cum effectu; tunc enim renunciando pacto, ex una parte, & ex alia adhærendo rationi, satis piè & prudenter operatur.

9. Est ne peccatum mandare Astrologo, ut delineet oroscopum, vel chîromantico demonstrare manum, ut inde aliquid præfagiat?

Resp. Si hoc fiat ex vana tantum curiositate, & sine credelitate, nullo modo est peccatum grave: si autem qui dictis præsagiis certè, & firmiter adhæreat, maximè in iis quæ pendent à libero arbitrio, peccat mortaliter, cum sit velle attribuere combinationi astrorum illam cognitionem futuram, quam Deus sibi soli reservavit. Peccatur etiam peccato inobedientiæ, eò quòd Summi Pontifices, & maximè Sixtus V. astrologiam judicariam condemnavit. Adverte tamen, quòd aliquid de temperamento credere ex inspectione manuum, linearum, aut oculorum, non est peccatum, nisi fortè hæc judicio certò & infallibili vellet tenere; quod esset veniale, quia nimis dilatarer activitatem causæ naturalis. Item velle è Zingaris scire bonam, vel malam sortem, ex sola curiositate, ad summum est veniale; cum credulitate, fide, & assensu, est lethale. Tunc autem dignoscitur aliquem assentire, cum esset paratus quasi jurare, quòd res ita eveniat, sicut prædictum est; secùs censenda est apprehensio, & suspicio, non verò assensus firmus.

10. Est-ne peccatum observare somnia?

Resp. Adhibere fidem somniis est peccatum lethale; cum enim non sit verisimile, Deum ad satisfaciendum curiositati loqui in somniis, & revelare occulta, talis divinatio nequit evenire nisi ex opere Dæmonis, cui credere est peccatum lethale: sic etiam plura sinistra, vel felicia judicare futura ex garritu avium, ex fortuito occurso animalium, ex punctis apparentibus in ungulis, esset lethale, nisi ut plurimum in talibus judiciis excusaret, vel ignorantia, vel levitas assensus, qui ordinariè firmus non est, licèt aliqua spes, vel timor oriatur; qui animi affectus, ut docet experientia, quandoque excitantur etiam in sola imaginatione bonæ, vel malæ sortis possibilis.

11. Si quis per timorem nollet facere actionem aliquam propter vanam observantiam, peccaret

ne

ne lethaliter ; putà si nollèt sedere decimus tertius ad mensam ?

Resp. Negativè, ex Sanchez lib. 2. c. 4. Hæc enim fierent ad præcautionem, quia sæpè visus est effectus posterior ad dicta signa ; non autem quia præstetur firmus assensus ?

12. Divinationi addi potest vanæ observantia ; quæ est augurium boni, vel mali, ex consideratione certarum rerum casu accidentium, & naturaliter incapacium præfagire, ut v. g. præfagire aliquid mali, eò quòd fortuitò sal cadat in mensa. De hac discurrere debemus ; sicut supra de Divinatione.

13. Quid est Maleficium ?

Resp. Est ars falsa à Dæmone tradita ad finem nocendi aliis, opere ipsius Dæmonis accurrentis ad nutum alicujus dicti, signi, vel facti. Arte hac utuntur Lamiæ, seu Stryges, quæ si ad conficiendum maleficium utantur rebus sacris, vel Sacramentalibus, debent hoc explicare in confessione, quia est nova species sacrilegii, utpotè abusus rerum ad cultum Dei pertinentium. Hinc maleficium multiplicem habet malitiam : Primò quia divertit homines à Deo, & eos convertit ad Dæmonem, ad quem recurrunt, & in hoc est malitia peccati contra Religionem, & contra primum mandatum, præcipiens cultum Dei. Secundò, quia causat morbos, & mala in proximo ; sicque est contra justitiam. Tertio, quia ex parte modi ut plurimum intervenit abusus rerum sacratum, & sic est malitia sacrilegii. Hinc non licet unum maleficium alio maleficio solver, quia licèt in hac solutione non sit species injustitiæ, est tamen semper malitia irreligiositatis, & recursus ad inimicum Dei, & humanæ naturæ. Potest tamen comburi instrumentum maleficum, putà statua, vel quid simile, si in tali combustione nullum interveniat pactum. Qui scit aliquem esse Magum, vel maleficum, tenetur eum revelare Prælato, vel Inquisitori-

bus, non solum ex obedientia, quia hoc graviter præcipitur ab Ecclesia, sed etiam ex iustitia, quia tenetur consulere bono communi proximi.

14. Si filia sciret matrem esse maleficam, tenetur ne sub lethali eam denuntiare Inquisitoribus?

Resp. Cum Homobono, si filia certa sit, & nullo modo dubitare possit de arte maleficæ exercita à matre, tenetur eam accusare: si enim filius tenetur denuntiare patrem molientem aliquid contra Rempublicam, faciendo tractatus, & ineundo fœdus cum inimicis illius, multò magis tenetur denunciare, si aliquid moliat contra Christi fideles.

15. Posset-ne filia denuntiationem suspendere, donec eam fraternè corrigat?

Resp. Licet aliqui ab Homobono citati obligationem denunciandi non tollere usum fraternæ correctionis asserant, si hæc commodè fieri possit, maximè in materia sortilegiorum, & superstitionum, in qua aliqui quandoque cadunt ex levitate vel simplicitate, ut in rusticis; nihilominus putor cum Homobono, statim matrem veneficam denuntiandam esse, eò quia nulla subit spes correctionis, cum experientia doceat ferè nullam ex iis rebus fœminis resipuisse: nec verisimile est correctionem filiæ tantam vim habere posse, ut ab errore adeò turpi, & involvente plures promissiones, & pacta cum Dæmone, eam avertat.

16. Quid agere debet Confessarius, cum ad eum accedit pro absolutione sortilegus, magus, divinator, aut aliqua hujus fursuris persona?

Resp. Consideret prius ad quidnam se extendat ejus auctoritas circa casus reservatos in ea Diœcesi, inter quos ut plurimum erunt hujus generis crimina. Deinde eos interroget, num exercendo hanc artem alias confessi sint reticendo hoc grave peccatum; nam, ut ait Homobonus, hoc solent promittere Dæmoni malefici, scilicet, accede frequenter ad Sacramenta cum confessione

sione sacrilega. Secundò interrogandi sunt, an renuntiaverint Christianæ fidei, & tunc sunt Apostatæ; an verò aliquem tantum articulum ex animo negaverint, & tunc sunt Hæretici: an Diabolum adoraverint, & tunc idololatria cum hæresi conjuncta erit: an usi sint rebus sacris in fortilegiis, an retineant adhuc libros, vel alia Diabolica instrumenta hujus artis: an alios de hac re docuerint: & quoad hoc ultimum obligandi sunt ad eos corrigendos, ut quantum est in se, avertant ab hac mala arte, qua eos imbuerunt. Advertendum, quòd cum isti sint complices delicti, non tenentur eos accusare Judicibus, ne se ipsos prodant.

I. In quodnam peccatum incidit legens libros prohibitos?

Resp. Si libri contineant hæresim, aut sint de hæresi suspecti, legens non solum peccat lethalter contra obedientiam, quam debet Ecclesiæ, & propter periculum notabile amittendæ fidei; sed etiam incidit in excommunicationem, quam tulit Pius Quartus contra habentes, vel legentes libros cujusvis authoris damnatos propter hæresim, aut falsi dogmatis suspicionem. Ab hac excommunicatione, quæ in Bulla reservata non est, potest absolvere quilibet Confessarius. Quia tamen etiam altera excommunicatio est in Bulla Cœnæ Domini contra delinquentes in hac materia, advertendum est, ad incurrendam hanc secundam excommunicationem tres conditiones requiri: primò, ut legens sciat librum esse prohibitum, & tamen consultò velit legere: ad excommunicationem enim requiritur scientia, & contumacia: secundò, ex parte authoris requiritur, quòd hic sit hæreticus: tertio, ex parte libri, ut hæresim contineat, vel de Religione ex professo tractet. Cæterum, si liber indifferens sit, & casu admisceatur error, non est cum hoc rigore pœnæ prohibitus. Si quis tamen ex libro habente hujusmodi condiciones

legeret curiositatis gratia, octo vel decem lineas, propter parvitatem materiæ eximeretur à dictis pœnis, non autem à peccato lethali; sicut enim parvitas materiæ in furto, quando est conjuncta cum gravi damno proximi, non excusat à lethali: ita etiam hic non excusabit parvitas materiæ, cum conjuncta sit cum periculo fidei amittendæ; potest enim in paucis lineis quis imbui veneno erroris gravissimi.

18. Quid sentiendum de his, qui legunt libros prohibitos, eò quòd contineant amatoria, vel alia contra bonos mores?

Resp. Certum est, eos peccare lethaliter contra Ecclesiam præcipientem abstinentioniam à dictis lectionibus propter gravia motiva, & etiam contra charitatem, qua tenetur unusquisque fugere periculum proximum luxuriæ. Verùm quoad hoc secundum, juxta scientiam, quam unusquisque habet de se ipso, debet sibi providere. Ita Homobonus hic de primo præcepto.

19. Quid est blasphemia?

Resp. Est dictum aliquod contumeliosum contra Dei honorem, & cultum ipsi debitum. Potest autem hæc fieri duobus modis. Primò, cum ex pravo affectu voluntatis affirmatur de Deo id, quod non est, vel negatur id quod est; ut si dicatur, injustus Deus; vel, Deus nequit bonum facere; & ista est blasphemia per modum enunciationis. Secundò per modum imprecantis, vel detestantis: ut cum dicitur, ad despectum Dei, per corpus, per sanguinem, & sic aliæ imprecationes, quæ in impetu iræ dicuntur ad Dei, vel Christi Domini contemptum; non autem per modum juramenti. Porro blasphemia duplex est, alia hæreticalis, in qua quoad verba continetur error contra fidem, qui tamen error non includit assensum intellectua, secùs esset hæresis; alia est simplex, quæ scilicet est in contemptu, & dehonoratione Dei, sed sine ullo errore. Similiter verba dicta in dehonora-

tionem Sanctorum, sunt blasphemiae, quatenus hæc redundant in contemptum Dei.

20. Est ne exprimendum in Confessione, num quis blasphemaverit in Deum, an verò in Sanctos, & B. Virginem?

Resp. Cum Sanchez: negativè; eò quia omnes blasphemiae specificantur à dehonoratione Deo facta, sive immediatè per blasphemantes Deum, sive mediatè per blasphemantes Sanctos. Suarez verò vult, quòd specie differant, eo modo, quo specie differunt cultus præstiti Deo, Beatæ Virgini, & Sanctis.

21. Est ne blasphemia deridere Dei attributa, aut illudere rebus sacris, puta aquæ benedictæ, & similibus?

Resp. Affirmativè: quia licèt nihil auferatur à Deo, aut tribuatur; tamen cùm attributa non sint illi tamquam aliquid contemptibile, in illorum illusione quis blasphemat: sicut etiam quis blasphemaret, si cum contemptu nominaret pudenda Christi, vel Beatæ Virginis, vel Sanctorum, quia membra non sunt in Sanctis tamquam aliquod contemptibile; unde gravi injuria afficiuntur in hujusmodi dictis.

22. Blasphemia triplicem habet causam. Primò, odium Dei, & Sanctorum. Secundò, impetum iræ. Tertiò, lapsus linguæ. Si ex prima causa oriatur, semper est gravissimum peccatum lethale contra religionem; ex secunda tamen, & tertia, ut plurimum non est, nisi veniale; propter indeliberationem voluntatis, quæ advertens ad factum; horret tam impiè se gessisse contra Deum, contra quem in verba imaginata prorupit, quorum significationem non consideravit: nam si consideraret ad significata verborum, tunc ex D. Thoma 2. 2. art. 1. ad 3. non excusaretur à peccato mortali; & etiam ex Alario, si sic assuetus blasphemare, & negligat emendationem, quia cum sit in culpa præcedenti, peccat mortaliter.

23. Quid est Sacrilegium?

Resp.

Resp. Est violatio, seu læsio alicujus rei sacræ. Sic tria sunt genera rerum, ex quarum prophana-
tione committitur sacrilegium. Primò, persona
Deo dicata, quales sunt Sacerdotes, vel San-
ctimoniales, cum quibus aliquis committens pec-
catum luxuriæ est sacrilegus; item injiciens in il-
los, vel illas, manus violentas. Secundò, locus sa-
cer, putà Ecclesia, vel Cæmeterius, Vestes sa-
cræ, & vasa pertinentia ad usum Sacrificii. Hinc
polluere Ecclesiam, vel per feminis, vel per san-
guinis violentam effusionem, vertere vasa sacra
ad res turpes, vel inhonestas, sacrilegium est, li-
cèt dictæ prophana-tiones occultè fiant; mali-
tiam enim habent ex natura rei, non ex publica-
tione facti; sic ex fornicatione occulta remanet
polluta Ecclesia, quæ tamen denuò benedici non
debet, nisi factum reddatur publicum. Ita Ber-
tau contra nonnullos.

24. Verba, aspectus, tactus impudici in Ec-
clesia sunt-ne sacrilegium?

Resp. Quoad verba, & aspectus, negativè;
quia ex istis non remanet pollutus locus sacer-
itatus celebrari nequeat. Quoad tactus autem,
quia isti sunt semper cum periculo pollutionis,
pro sacrilegio confitendi.

25. Est-ne sacrilegium excitare querelās, & ri-
xas in Ecclesia?

Resp. Suarez vult, propter gravem injuriam
loci, excitatores rixarum in Ecclesia esse sacrile-
gos, eò quòd transgrediantur Canonem Docet,
de Immunitate Ecclesiastica: alii verò sentiunt
negativè, nisi intercedat gravis contemptus, vel
perturbatio Divinorum Officiorum.

26. Quot modis sacrilegè peccatur in mate-
ria furti?

Resp. Tribus modis. Primò, quando quis fu-
ratur sacrum de sacro, putà planetam de Eccle-
sia: vel non sacrum de sacro, putà depositum quod
est in Ecclesia: vel sacrum de non sacro, putà
Calicem consecratum de domo Curati. Tamen
si res,

si res, quam quis furatur in Ecclesia, non sit Ecclesiæ curæ commissa, aliqui volunt non esse sacrilegium. Item furari funem campanarum, vel Breviaria Chori, si quis etiam parvam quantitatem materiæ, putà solidum de alicujus crumena in Ecclesia furaretur, non committeret sacrilegium.

27. Peccare in die festo, est-ne sacrilegium?

Resp. Negativè: quia tempus, cùm sit successivum, non est capax consecrationis veræ; sed solum tempora dicuntur sacra ex Mysteriis, vel aliis actionibus sacris, quæ in illis præstantur.

28. Est-ne sacrilegium vertere Sacram Scripturam in materiam ludi, & joci?

Resp. Si hoc fiat cum advertentia, est sacrilegium, cùm sit prophanatio verbi Dei scripti, quod utique est magis sacrum, quàm sit vestis sacra, aut res, quibus abuti, & vertere ad res inhonestas, sacrilegium est. Multò magis prophanare verbum Dei. Adde, quòd ex derisu, & joco Scripturæ Sacræ, ortæ sunt hæreses, ut notant Historici: & maximè ad præsentiam Sæcularium ludere Religiosos verbis sacris, nequit esse sine magno scandalo. Pluribus ergo titulis gravis injuria fit Deo, & Spiritui Sancto, vertendo ejus verba venerabilia Angelis in jocum; imò quandoque etiam ad significanda inhonesta, & turpia.

29. Tentatio Dei quid est?

Resp. Est actus contra Religionem, quo quis absque justa causa aliquid dicit, vel facit ad capiendum experimentum de divina perfectione, putà de Justitia, Sapientia, Omnipotentia: ut si v. gr. indoctus vellet disputare de rebus fidei contra hæreticos, sperans se in actuali disputatione illuminandum. Potest tentatio Dei esse, vel expressa, qua quis facit actionem cum explicita intentione cogendi Deum ad parranda miracula, vel implicita, & tacita, qua quis solum faceret actionem, quæ de se esset exigitiva miraculi; ut si quis expanso pallio super aquas vellet trajicere flumen ad imitationem D. Raymundi. Excipe ergo

ergo instinctus peculiare Spiritus Sancti, juxta quos operari est Deo obedire, non verò illum tentare. Tentatio Dei de genere suo est peccatum lethale, cum includat semper aliquale Dei contemptum. Potest esse veniale ratione inde liberationis, vel parvitatæ materiæ.

SECTIO II.

De Simonia.

1. Quid est Simonia?

Resp. Est venditio rei spiritualis, aut spirituali annexæ, pro temporali. Simonia ex genere suo est sacrilegium, & peccatum mortale, cujus malitia oritur ex contemptu rerum spiritualium, quas appretiat, & commutat rebus temporalibus. Hinc est peccatum oppositum Religioni, cujus manus est, maxima cum reverentia res aliquo modo ad Deum pertinentes tractare. Dicitur pluribus in historiis sacris Hæresis Simoniacæ, non quia Simonia de se contineat errorem in intellectu, qui sit contra fidem; sed quia de facto in capite ejus, unde nomen sumpsit, scilicet Simone Mago, illum habuit. putabat enim impius ille vim posse pecuniæ emi Spiritum Sanctum; & quia ab Ecclesia antiquitus iisdem præniis puniti sunt Simoniaci, quibus hæretici.

2. Quotplex est Simonia?

Resp. Triplex est; primò mentalis, & est traditio alicujus rei temporalis pro spirituali, sine pacto explicito, sed tantum mente retento; secundò conventionalis, & est quæ committitur ex conventionem partium, quæ paciscuntur de temporali dando pro spirituali, vel pro re spirituali annexæ; tertio, realis, quæ re-completur. Differt ergo realis à conventionali, per hoc, quòd in reali de facto solum sit pretium; ubi in conventionali est solum promissio, pactum, & conventio.

dan

dandi pretium obtentare spirituali. Adde, allatis Simoniae divisionibus, Simoniam confidentialem; & est illa, qua sub confidentia rei temporalis acquirendae renuntiatur, vel resignatur Beneficium, sine licentia legitimi Superioris. Et haec Simonia potest esse realis, si solvatur de facto pretium; conventionalis, si tantum fiat promissio; mentalis, si speretur. Adde etiam Simoniam fictam; cum scilicet fictè fit conventio dandi aliquid pro Beneficio obtinendo, cum intentione non adimplendi. Poenae illatae à Jure Canonico contra Simoniacos afficiunt tantum Simoniam realem, aut conventionalem, aut confidentiam beneficalem; non verò fictam, aut mentalem.

3. Quo jure prohibita est Simonia?

Resp. Triplici jure, scilicet Naturali, Divino, & Ecclesiastico: Naturali primo, quia ratio naturalis dictat spiritualia, & supernaturalia esse naturalibus, & temporalibus longè digniora: Divino, juxta illud, *Gratis accepistis, gratis date*: Demùm Ecclesiastico, ut innumeris Canones hoc testantur.

4. Quenam poenae imponuntur Simoniacis?

Resp. Tres: excommunicatio major Papae reservata, privatio Beneficiorum, & privatio fructuum obtentorum, etiam ante Judicis declarationem. Hinc licet per nonnullos possit Episcopus absolvere Simoniacum, non tamen potest dispensare, ut retineat Beneficium, aut fiat habilis ad alia obtinenda; sed hoc tantummodò spectat ad Summum Pontificem.

5. In quibus rebus potest incurrere Simonia?

Resp. In tribus maximè, scilicet in Ordine, in Beneficio, & in Professione Religiosa. In primo scilicet est Simonia proprie contra Jus divinum, quia emitur manuum impositio, & character Ordinis. In secunda, & tertia incurritur Simonia contra Jus Canonicum.

6. Summus Pontifex potest-ne incurrere in Simoniam?

Resp.

Resp. Si Simonia committatur immediate contra Jus divinum, vel naturale, Summus Pontifex verè contraheret Simoniam, quia Summus Pontifex cum non sit supra Jus divinum potest ab illo obligari: pro exemplo adducunt authores, si venderet Sacramenta, reliquias sacras, definitiones alicujus Dogmatis, aut omne aliud, quod sacrum est ex natura sua: Item si venderet ea, quæ sacra sunt ex institutione Ecclesiæ, ut si majori pretio, quàm postulet materia, vellet vendere ceras benedictas, picturas sacras, imagines, & quid simile habens Indulgentiam, & Benedictionem: nam superfluum reciperetur pro Benedictione, & Indulgentia. Quo ad alia autem, volunt plures Doctores cum nostro Homob. in Summum pontificem, nec posse cadere suspicionem Simonix, ratione plenitudinis potestatis supra omnia bona temporalia Ecclesiæ; & casu quo peccaret simoniace, non incurreret tamen supradictas poenas, quæ cum sint de Jure Canonico, inferiori ad Summum Pontificem, idèò nequeunt ipsum ligare.

7. Episcopus tradens Beneficium indigno ad preces alicujus viri potentis, committit-ne Simoniam?

Resp. Si Episcopus conferat Beneficium ad preces viri potentis, sperans inde aliquod emolumentum temporale, putà negotia sua facilius, & favorabilius expediri in aula, tunc est Simonia mentalis; tunc enim traditur spirituale propter temporale mente conceptum: quod intelligi debet, si præcipuum motivum sint preces, reduplicativè, ut pretio æstimabiles, scilicet, ut reportantes lucrum temporale. Si autem sint preces hominis præpotentis, vel ut æstimari, vel ut amari, tunc preces non habent locum pretii; collatio autem est sacrilega, quia datur ob favorem humanum, quod debet dari ex meriti: Ita Homob. cum quo sentiunt Navarra, & Suar. dicentes, preces non facere collationem simoniacam,

cam, si permancant in propria natura precum, secus si transeant in rationem pretii; nam dare aliquid per preces non est vendere. Nec obstat, quod collatio Beneficii propter humana patrociniâ sit à Jure Canonico prohibita; hoc enim factum est, quia aliunde sequuntur in Ecclesia Dei plura absurda, non quia committatur Simonia.

8. Si Episcopus traderet propriis famulis Beneficia, committeret ne Simoniam?

Resp. Ex Homobono, si Beneficia tradantur loco mercedis famulatus, utique intervenit ibi Simonia; secus si soluta mercede tradantur illis famulis repertis idoneis, etiamsi hoc fieret intuitu amicitiae, vel gratitudinis.

9. Potest ne Episcopus recipere aliquid indirectè propter collationem Ordinis, putà saltem pro litteris testimonialibus?

Resp. Garzia vult, neque posse Episcopum recipere à Notario partem mercedis, quæ ei datur propter dictas litteras; sic multò minùs poterit recipere pro labore habito in collatione Ordinum, quia dictus labor est annexus rei spirituali: dum enim Christus instituit spiritualia gratis danda, ministris consequenter præscripsit laborem ad talem ministrationem præstandum, gratis conferendum esse. Idem dic de labore Sacerdotum respectu cujuscumque Sacramenti conferendi, si sermo sit de labore necessario.

10. Sacerdotes locantes opera propria ad Sacramenta, & aliqua spiritualia administranda in Ecclesia, committunt ne simoniam?

Resp. Negativè: quia merces non sumitur pro re spirituali, quæ administratur; sed quia qui Altari inservit, de Altari vivere debet. Poteest ergo pro servitute, & assistentia, ad quam quis non tenetur, fidelium eleemosynas recipere. Hinc qui ex iustitia, ut Parochi tenentur administrare, & assistere Ecclesiæ, nihil ultra possunt recipere.

11. Si fiat collatio simoniaca alicujus Beneficii Clerico ignorantì pretium, & mercedem à par-

à patre solutam, collatio esset-ne valida?

Resp. Molfesius; si invincibiliter factum ignoreretur à recipiente Beneficium, collatio valida est, quia Ecclesia non punit, nec privat Beneficio innocentem, etiam, ne detur malis hominibus occasio impediendi promotiones ritè faciendas, apponendo occultas Simonias. Verùm alii substinent contrarium communiter, & hoc etiam verisimilius approbatur à dicto Molfesio, eò quia Prælati simoniaci privantur jure conferendi; hinc collatio erit nulla. Provisus ergo tali modo, cum primum scit, tenetur dispensationem petere.

12. Potest-ne sine nota simoniæ provisos de Beneficio tradere aliquid, ne impediatur à possessione illius?

Resp. Eicitum est redimere pretio aliquo, & mercede se ab injusta vexatione, & etiam ad terminandas lites, & conciliandam amicitiam. Ita Homo bonus sentit, post collationem Beneficii, posse provisos sibi nota Simonie vexantes, & impediennes pretio aliquo sibi conciliare: Injustus autem vexator recipiens pretium, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem.

13. Potest-ne quis sine nota Simonie tradere aliquid Procuratori, Sollicitatori, vel expeditionario, vel amico-existenti in aula, ut sibi procuret Beneficium, præsentando litteras patentes, cum requisitis, & habilitatibus concessis ab Ordinario?

Resp. Ex Lessio, potest aliquid tradere pro labore juxta eam quantitatem mercedis, quæ daretur, si rem prophanam tractaret; si enim detur aliquid plus, illud censendum erit dari pro re spirituali, & illud committetur Simonia. Verùm Diana tenet, quòd etiam si detur majus pretium, quàm exigant proprii labores, Simonia non est; sed tantum intervenit injustitia emptionis, & vnditionis. Intellige tamen, si majus pretium pro diligentia ab expeditionario præstanda; si

autem

autem esset pro favoribus in Curia emendis ad Beneficium obtinendum, Simonia esset. In casu ergo majoris pretii, benè examinanda est intentio dantis.

14. Potest ne resignans Beneficium recipere aliquid titulo donationis ab eo cui resignat, putà dicendo, Tradò ego tibi meum Beneficium, trade tu mihi tuum Equum?

Resp. Ex Homobono, negativè: est enim hic simonia palliata nomine donationis, si enim alter Equum non exhiberet, Beneficium numquam fuisset traditum.

15. Quotuplex est pretium simoniacum?

Resp. Est triplex contentum sub nomine munus; scilicet, munus à manu, munus à lingua, munus ab obsequio. Nomine munus à manu, venit pecunia, aut quodlibet bonum temporale, quod solet dici fortunæ, traditum ad emendum spirituale. Nomine munus à lingua, veniunt preces, laudes, adulationes, quæ transire possunt in pretium, si fiunt modo supra explicato. Nomine munus ab obsequio, veniunt famulatus, & quælibet alia servitia exhibita cū pacto explicito, vel implicito reportandi aliquid spirituale.

Propositiones damnatæ ad secundam Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VII. 22. Non est contra justitiam, Beneficia Ecclesiastica non cōferre gratis, quia collator conferens Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed velut pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Ab INNOCENTIO XI. 45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiā quando temporale sit solū gratuita compensatio pro spirituali, aut è contrà.

46. Et

46. Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale; imò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluri æstimetur, quàm res spiritualis.

SECTIO III.

De Virtutibus Theologicis, & eorum oppositis.

I. **Q**uot sunt Virtutes Theologicæ?

Resp. Tres: Fides, Spes, & Charitas. Dicuntur Theologicæ, quia habent pro objecto motivo, & terminativo Deum: sic Fides est Virtus Theologica inclinans intellectum ad credendum rebus à Deo revelatis propter ipsius auctoritatem, seu quia Deus verax dicit. Spes est Virtus Theologica, inclinans ad sperandam Beatitudinem, auxiliante nos gratia Dei, non verò nostris naturæ viribus. Charitas est Virtus Theologica, inclinans ad amandum Deum super omnia propter suam bonitatem, & proximum propter Deum.

2. Fac actum fidei?

Resp. Credo Deum esse unum, & trinum, quia Deus ita revelavit Ecclesiæ, & Ecclesiæ mihi proponit credendum. Fac actum Spei: Spero propter gratiam Dei, ex meritis Christi obtinere beatitudinem supernaturalem: Fac actum Charitatis: Diligo toto corde Deum, quia summè bonus, & amabilis est.

3. Obligant ne istæ virtutes in aliquo casu sub lethali?

Resp. Obligant multoties in vita, & primò ex D. Thoma, cum quis pervenit ad usum rationis moralem. Secundò, plusquam semel intra quinquennium. Tertiò, in articulo mortis. Quartò, urgente gravi tentatione, quæ sine exercitio harum virtutum vinci non potest.

4. Qui

4. Qui nesciret, quonam modo isti actus fieri deberent, esset-ne excusatus à lethali?

Resp. Affirmativè, usque dum sufficienter esset instructus, postquam instructionem, si differret ad longum tempus, peccaret lethaliter; ita Layman.

5. Quænam sunt credenda fide divina?

Resp. Omnia, quæ proponit Ecclesia, ut credenda: sic omnia contenta in Sacra Scriptura, in Traditione, in Decretis Summorum Pontificum, & Conciliorum universalium, & doctrina unanimi Sanctorum Patrum adversus hæreticos; in his enim omnibus circumstantiis certissimum est Deum esse locutum. Item, si Deus aliquid ita revelaret personæ particulari, ut ipsa dubitare non posset de illusione Dæmonis; in hoc autem quis prudenter se gerere debet, prius consulto docto Confessario, qui ante oculos habeat illud Scripturæ: *Nolite credere omni spiritui: sed probate spiritus, si ex Deo sint.*

6. Est-ne eodem modo nec pariter credere hæc omnia?

Resp. Negativè: quædam enim sunt necessaria necessitate mediæ, hoc est, necessitate absolutæ, quæ nullam admittit excusationem: talia sunt, Deus unus, & trinus: remunerator bonorum, & vindex malorum: Incarnatio secundæ Personæ, passio & resurrectio. Alia sunt necessaria necessitate præcepti, quæ si invincibiliter ignorantur, non offiunt saluti. Hinc si Confessarius inveniat rusticum nescientem penam, debet de iis cum erudire, antequam absolvat. Circa verò alios articulos fidei, sufficit, quòd implicite pro eo tunc illis credat, credendo scilicet quicquid credendum proponit Sancta Mater Ecclesia.

7. Sufficit-ne, quòd pro toto tempore vite quis credat implicite ea, quæ sunt necessaria necessitate præcepti?

Resp. Negativè; quia talis confusa credulitas æquipollet ignorantia, ex Bonacina. Tenetur ex-

go quis curare beneficio temporis; ut sufficienter erudiatur, ita ut credat explicitè omnes articulos contentos in Symbolo Apostolorum; item scire omnia præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, orationem Dominicam, & ea saltem Sacramenta, quæ quis tenetur recipere. Qui enim non vult nubere, non est necesse, quòd sciat, in quo consistat Sacramentum Matrimonii. Multi tamen Authores tenent, quòd rudiores, titulo incapacitatis non obligantur ad hæc omnia: secùs multi ex his, alioquin timoratae conscientiae necessario damnarentur.

8. Quid est hæresis?

Resp. Est error intellectus cum pertinacia voluntatis, contra aliquem articulum fidei. Hæc pertinacia consistit in hoc, quòd quis sciat suam opinionem esse contra doctrinam, & definitionem Ecclesiæ, & nihilominus velit obstinatè in ea perseverare.

9. Si quis dubitet de veritate alicujus articuli fidei, quem tamen negare non audeat, esset-ne hæreticus?

Resp. Affirmativè, ex regula Innocentii III. *Dubius in fide est Infidelis*. Vel enim dubitat positivè, ut si existimet propositionem fidei esse dubiam: vel negativè, ut si territus difficultatibus in contrarium, omittat credere dum tentatur contra fidem. Dico, territur difficultatibus; si enim omitteret ex alio motivo, vel ut exerceat libertatem suam, vel ut se divertat ab hac importuna, & molesta cogitatione, non peccat. Primis autem duobus modis est infidelis: nam in casu primo negat firmitatem, & infallibilitatem, quam habent articuli fidei: in secundo tanti facit difficultates naturales, quanti facienda esset divina autoritas; quod est valde injuriosum divinæ veracitati.

10. Si autem quis involuntariè dubitet sine ullo consensu præstito, quinimò dolens se habere hujusmodi dubia, & per actus fidei ea repellat,

pellat, nullo modo peccat: quinimò merebitur patiando, & repellendo hujusmodi tentationes; quod frequenter evenit in pluribus timoratae conscientiae viris: Signa verò, quòd defuerit consensus, est dolor, & molestia, quam quis patitur in istis dubiis, quæ nullo modo vellet habere; recursus ad Deum pro iis repellendis, & similes pii affectus, qui in tentatione excitantur in piis viris.

II. Si quis negaverit aliquem fidei articulum, est-ne à simplici Confessario absolvendus?

Resp. Si hæresis nullo signo externo manifestata est, nec dicto, nec facto, nec scripto, absolvi potest: si autem aliquo ex his modis manifestata fuit, distinguendum est sic; Vel adsunt conscii talis criminis, qui nimirum illum audierint, & viderint; vel nullus audivit, aut vidit: si hoc secundum, scribatur ad Sacram Pœnitentiarum, & obtenta facultate absolvatur: si primum, remittendus est blasphemus ad Inquisitorem, vel Episcopum, à quibus tamen absolvi non potest in foro pœnitentiae, sed tantum in foro judiciali: postquam autem fuerit ab illis judicialiter absolutus ab excommunicatione, poterit à quolibet Confessario approbato à peccatis absolvi. Hinc etiam in Jubilæo universali, nisi Papa concedat auctoritatem absolvendi à casibus in Bulla Cœnæ, hæreticus absolvi nequit ab habente jurisdictionem delegatam.

12. Est-ne peccatum respectu laicorum, disputare cum hæreticis de articulis fidei?

Resp. Si laici docti non sint, est peccatum propter periculum subversionis, cui temerè se exponunt; si autem sint docti, est prohibitum per Sacros Canones omnibus laicis congregari cum hæreticis. Valentia tamen notat, hanc Constitutionem esse abrogatam per consuetudinem in contrarium.

13. Catholicus, qui ob damnum sibi imminens in locis hæreticorum non audet se declarare

rare talem, potest-ne die prohibita manducare carnes?

Resp. Affirmativè, dummodò non cogatur illam carnem manducare in odium fidei, & absque scandalum, & Religionis contemptus. Non enim quis semper tenetur manifestare, & protestari suam fidem. Et licèt Hæretici per talem manducationem protestentur propriam fidem, hoc est per accidens, neque Ecclesia censenda est velle obligare cum tanto incommodo. Ita Bertau, qui adducit pro se Sanchez.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VIII. Prima: Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinatorum ad has virtutes pertinentium.

3. Ab eodem: Sententia afferens Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem Hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in quo de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Concistorio Sacr. Congregationis Eminentiſſimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientie absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

Ab INNOCENTIO XI. 4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret? condemnare non audemus.

6. Probabile est-ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis ad Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificemur.

16. Fides non censetur cadere sub præcepto speciali, & secundùm se.

17. Satis est, actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo, tacere ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere; ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum noticia solùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non locutus sit Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Ab ALEXANDRO VIII. Prima: Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis verò in conformitate actus cum regula morum: ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè. Hinc homo non tenetur amare Deum neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.

11. Necessè est infidelem in omni opere peccare.

12. Omne quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

14. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; & etiam si vi-

deantur credere, non est fides divina, sed humana.

17. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

10. Attritio, quæ gehennæ & poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentia Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

15. Similiter arcendi sunt à Sacra Communionem, quibus nondum adest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

18. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

C A P U T II.

De secundo Præcepto Decalogi.

Sectio I. *De Juramento.*

Sectio II. *De Adjuratione.*

Sectio III. *De Voto.*

Sectio IV. *De Mendacio.*

S E C T I O I.

De Juramento.

1. **I**N secundo præcepto statuitur, quòd homo non juret vana; scilicet damnatur tamquam peccaminosa omnis actio, quæ irreverenter usurpet Dei nomen; quia tamen potest hoc fieri tribus modis, scilicet juramento, adjuratione, & voto, de his omnibus modò agendum est.

2. Quid est jurare?

Resp. Est Deum, vel aliquod divinum vocare in testimonium illius, quod asseritur, vel negatur, vel promittitur.

2. Est-ne licitum jurare?

Resp. Juramentum factum cum debitis modis

dis est licitum, & meritorium. Est enim actus latriæ, quo quis honorat primam Veritatem, dum in suis necessitatibus eam implorat, ut homines fidem adhibeant Deo invocato, quam negant homini asserenti. Hinc nonnulli asserunt, juramentum dici à jure tamquam inventum à jure inductum, ut facta sua, vel dicta homines confirmant, & reddant fide digna, casu quo suspecta sint. Alii autem volunt, juramentum dici à jure, quia id quod juratur, ita debet esse firmum, ac si esset ipsum jus, vel lex aliqua.

Quotuplex est juramentum?

Resp. Quadruplex est, scilicet, assertorium, promissorium, comminatorium, & execratorium. Juramentum assertorium est, quo rem præsentem, vel præteritam affirmamus, vocato Deo in testimonium dicti, ut si quis juret hoc esse, vel non esse, hoc fecisse, vel non fecisse. Promissorium est, quo, vocato Deo in testimonium, confirmamus aliquam promissionem futuram in bonum tertiis; ut si quis juret se donaturum centum scuta. Comminatorium est, quo quis invocato divino testimonio jurat se poenam daturum alicui. Execratorium est, quo quis in confirmationem suorum dictorum invocat creaturas aliquas, in quibus justitia Dei elucet, ut ab illis in casu mendicii puniatur; ut si quis dicat: fulmine tangar, statim moriar, si hoc non est verum. Potest autem juramentum fieri per ipsum Deum implicite, vel explicitè, scilicet vel invocando nomen Dei, vel creaturas ut ad Deum ordinatas, vel per Sanctos, vel per Cælum Dei, & similibus modis.

5. Quænam sunt conditiones, quæ dicuntur juramenti sociæ?

Resp. Sunt tres, scilicet veritas, judicium, & justitia. Veritas est, qua quis prudenter putat rem esse veram, vel habet animum adimplendi id, quod jurat. Judicium est, quo quis jurat reverenter cum advertentia, & cum necessitate in

materia honesta. Justitia est, cum non offenditur irrationabiliter proximus nostro juramento; contra hanc conditionem faceret jurans coram amico se vidisse mulierem fornicantem. Defectu primæ, vel tertiæ conditionis, juramentum regulariter est lethale, scilicet si injustitia sit gravis, Defectu secundæ est veniale.

6. Juramentum de re levi indifferēti obligat-ne?

Resp. Jurans pro re indifferēti, puta se nunquam lusurum cartis, se nunquam iturum in talem domum, si juret propter motivum honestum, putà se nunquam lusurum ob periculum rixæ, amissionem temporis, scandalum, grave damnum, vel quid simile, est obligatus ad servandum juramentum, quia res indifferens ex motivo honesto & bono non est amplius indifferens, sed bona; hinc tenetur eam servare, sicuti in aliis rebus bonis. Si autem motivum sit etiam indifferens, tunc, cum res non mutetur, juramentum cadit supra actum inutilem, & nullo modo obligat. Ita Homobon. qui citat pro se Suarez de Juramen. lib. 2. c. 6.

7. Est-ne licitum jurare cum æquivocatione?

Resp. Tunc esse licitum, quando licita est æquivocatio; in casu autem, in quo quis interrogetur ab habente legitimam auctoritatem, tunc, cum in judicio non liceat æquivocare, neque licet jurare sub æquivoco. Solus ergo casus periculi mortis, aut gravis damni injustè ab alio inferendi, reddit licitum jurare cum æquivocatione.

8. Quænam intentio requiritur ad juramentum?

Resp. Requiritur expressa, aut saltem tacita, qua quis judicetur vocare Deum in confirmationem, vel testimonium sui dicti; sine hac intentione, quibuscumque terminis qui juret, solum materialiter jurat, & est potius invocans Dei nomen in vanum, quàm jurans, vel perjurus, Hinc ut plurimum dicentes, per Deum;
in

in fide Sacerdotis, Christiani veri, per veritatem Dei, vel aliis modis; adhibent verbum istud Deus ad exaggerationem, & energiam locutionis, potius quam velint Deum vocare in testimonium. Si ergo per lapsum linguæ, & inadvertenter adhibeant tales voces in mendacio, non sunt censendi peccasse lethaliter, sed solum venialiter ratione irreverentiæ.

9. Si quis juret falsum in materia levi, & vel sine, vel cum parvo damno proximi, peccatne mortaliter?

Resp. Si juret cum advertentia, semper peccat mortaliter; non enim ex gravitate materiæ est gravis culpa perjurium, sed ex natura rei, quia quis adducit primam Veritatem ad confirmandum mendacium.

10. Dicere in casu veritatis, Res ita est vera, sicuti verum est Evangelium, vel sicut verus est Deus, est ne peccatum?

Resp. Similia juramenta ut plurimum non sunt peccatum lethale; quis enim non intendit æquare veritatem humanam cum veritate divina, quod esset blasphemia; sed solum intendit dicere, quod ita suo modo res est vera, sicuti suo modo verus est Deus. Hinc Sanchez vult similes locutiones non habere vim utamenti.

11. Si quis juravit facere rem aliquam malam, teneretur-eam adimplere?

Resp. Cum Homobono, Negativè, quia juramentum non est vinculum iniquitatis: Unde malè quis fecit jurando, & pejus faceret observando juramentum. Et sic sicuti non obligat votum factum de re mala, ita & juramentum; utraque enim obligatio est à Deo: in voto quidem obligamur Deo, debito fidelitatis, in juramento autem debito reverentiæ. Hinc benè attende, in juramento principaliter intendi naturam actus; proinde si actus, supra quem cadit, est malus, ita etiam juramentum; sic incidens in latrones, si non coactus juret ex timore se illis

daturum pecuniam, tenetur eam tradere; si verò coactus juraret se daturum, sine intentione tamen adimplendi, nihil tenetur dare; quia primus actus seu prima promissio ex natura sua est valida, secunda non est; sic in primo casu obligat juramentum, non in secundo.

12. Si quis juret se soluturum pecuniam, & lucrum mutuanti, tenetur-ne tali promissioni usurariae stare?

Resp. Juramentum solvendi usuras obligat quidem in foro conscientiae, non autem in foro exteriori judiciali, ut patet ex praxi. Ratio est, quia ex juramento duplex insurgit obligatio; prima est ratione promissionis factae danti mutuum; secunda Deo, qui vocatur in testem; Hinc cum promissio prima sit injuriosa, & injusta, ruit, & non obligat; secunda verò tenet, donec Superior dispenset; & si quis jurasset se non petiturum absolutionem juramenti, ac ea non usurum, debet insuper prius ab hoc juramento absolvi, & postea ab alio. Licet hæc sententia sit verior, & tutior in conscientia; non desunt tamen qui contrariam teneant, quos recenset Sanchez cap. 11. n. 19.

13. Si quis captivus ad obtinendam aliqualem relaxationem juret post determinatum tempus redire ad carceres, tenetur-ne stare juramento?

Resp. Si justè detinebatur in carceribus, tenetur stare juramento, & se restituere in carceres, etiam si adsit periculum vitæ, quia jus divinum, & naturale conservandæ vitæ tunc vigent, quando quis habet jus formatum ad illam conservandam; quod est extra usum hominis, qui supponitur reus mortis. Unde neque potest in hoc juramento dispensari, nisi alia esset gravissima causa. Si autem injustè detinebatur in carcere, potest petere, & obtinere dispensationem. Jurans apud infideles se rediturum, vel missurum pretium redemptionis, tenetur omnimodo stare juramento propter scandalum Religionis Christi.

Christianæ; quod oriretur infidelibus, & infinita alia damna, quæ reddunt inutilem absolutionem à tali juramento.

14. Juramentum traditum per errorem obligatne in conscientia?

Resp. Si error est antecedens circa substantiam rei promissæ, dans motivum contractui, utique juramentum non tenet; hic enim error cum auferat consensum, & volitionem promittendi, tollit vim juramenti, quod eam supponit. Si autem error sit concomitans, obligat, quia ita concomitatur actum, ut eo etiam existente promissio facta & jurata fuisset. Proinde, cum non destruat subjectum juramenti, nec destruit juramentum. Exemplum: Petrus promisit se daturum anulum, quem putabat valoris duorum aureorum: reperit postea valere decem aureos: si quando juravit, scivisset valorem justum, & majorem, & nihilominus jurasset, tenetur tradere: si verò non habuisset animum dandi tantum, non tenetur.

15. Si quis juravit dare Ecclesiæ in eleemosynam mille aureos infra triennium, eo moriente transitne obligatio ad hæredes?

Resp. Obligatio juramenti non transit ad hæredes, sed solum afficit jurantem, qui potest esse perjurus non solvens. Hæredes autem tenentur solvere dictam pecuniam, quia ex justitia & fidelitate sunt obligati satisfacere omnibus contractibus testatoris; hinc etiam dictæ promissioni, non quia jurata est, sed quia promissio est.

16. Dantur ne causæ, propter quas juramentum non obligat?

Resp. Plures dari; primò cum factum est contra justitiam, vel contra meliora bona, ut si quis juraret se numquam facturum eleemosynam alicui, se numquam daturum mutuò, quia hæc repugnant pietati Christianæ, qua tenemur vicissim nobis subvenire. Sic etiam jurans se nolle emere cariori pretio, aut vendere tam vili; quia hoc juramentum, cum non contineat obsequium.

Dei, sed solum utilitatem jurantis, potest jurans seipsum dispensare. Sic etiam domini jurantes dimissuros famulos, vel percussuros pueros, vel pueri jurantes se denunciuros aliquod crimen sociorum Magistro; quia dicta juramenta sunt potius sub ratione culpæ, quàm sub motivo virtutis; sunt nempe regulata ab ira, vel vindicta. Er etiam si jurassent ex motivo bono correctionis, possunt omittere ad cavendas rixas, & discordias ad invicem, vel si emendatio secuta sit, aut proximè speretur, ut etiam jurans se nolle primum ingredi, vel egredi ab aliquo loco, quia hæc juramenta sunt facta urbanitatis gratia, & ex levitate tali, quæ non sufficit ad inducendam obligationem sub lethali.

17. Si quis sit dubius de intentione, qua juravit, num scilicet habuerit veram intentionem dandi, promittendique, tenetur ne dare, & adimplere juramentum?

Resp. Tenetur eligere tutiorem partem, & servare juramentum, nisi deveniat ad illum casum, in quo si scivisset quantitatem materiæ dandæ non jurasset; tunc enim non tenetur, ut supra diximus. Imò dubium non est causa sufficiens petendæ, & obtinendæ dispensationis à Prælato, qui sine causa nequit dispensare, maximè in juramento promissorio, in quo dispensatio est semper in præjudicium tertii, cui facta fuit promissio.

18. Potest ne quis sine peccato exigere juramentum à solito pejorare, vel ab infideli jurante per falsos Deos?

Resp. Si adsit necessitas, nullum peccatum est; unusquisque enim justè & licitè providet sibi mediis necessariis ad proprii negotii securitatem; neque intendit perjurium, sed ut jurans more humano meliori se obliget. Idem dicendum est de exigente juramentum ab infideli jurante per Jovem, vel Venerem, quod perjurium ex D. Thoma gravius est perjurio Christiani; quia illud pertinet ad Idololatriam. Docet etiam D. Tho-

mas, quòd Christianus juraas per falsos Deos, quos existimat falsos, licèt non peccat peccato perjurii non adimplendo juramentum, quod nullum est, peccat tamen contra justitiam decipiendo proximum.

19. Reus & Testis ad fugiendam vexationem in tribunalibus, possunt-ne licitè falsum jurare?

Resp. Numquam licet ex quacumque causa neque mentiri, neque falsum jurare: & tales jurantes sunt verè perjuri, & sacrilegi.

20. Potest-ne saltem adhiberi æquivocatio, puta dicendo se non commisisse crimen, ut tibi dicendum, ut à te puniendum, & similibus modis?

Resp. In his casibus sentiebant Doctores licere, cum vel Judex non est competens, vel delictum est occultum; nam de occultis nullus hominum habet auctoritatem; vel quando quis occidit ad defensionem sui, vel furando usus est compensatione licita & justa; hæc enim non habent rationem delicti. Item docet Bannes de gladio reperto prope occisum, quod potest innocens jurare non esse suum, scilicet ad finem occidendi. Aliàs nec erat sententia improbabilis, quòd propter solam spem evadendi mortem posset quis, etiam interrogatus à Judice juridicè, uti æquivocatione, eo quia vel esset solùm semiplena probatio, vel indicia essent tantùm sufficientia ad torturam, per quam reus satis evacuat omne crimen. Vtùm hæc sententia damnata fuit ab INNOCENTIO XI. qui reverà damnat omnia juraamenta facta cum amphibologiis, & æquivocationibus; hic tutius est respondere, numquam licitum esse uti æquivocatione in judicio.

21. Quidnam facere debet ille, qui degens in carcere, ob dolorem torturæ sibi imposuit falsum crimen?

Resp. si sit spes evadendi mortem, aut infamiam ex impositione hujus criminis sibi prove-

nientem, tenetur retractare se ipsum, quia cum non sit dominus propriæ vitæ, & honoris, nequit sibi apponere causam mortis. Si autem nulla sit spes, ad nihil tenebitur, nisi ad patienter tolerandam mortem propter alia gravia peccata à se commissa.

22. Adverte cum Molfesio, quòd Confessarius cum reis vel testibus detentis in carceribus, non debet esse nimis curiosus ad sciendum, si velint, vel nolint deponere veritatem, dum juridicè interrogantur, quia exponit illos periculo proponendi pejerare; sed sufficit disponere pœnitentem, ut in genere proponat abstinere se ab omni lethali; quod satis est ad hoc, ut in præsentì dispositus sit ad obtinendam absolutionem; imò si pœnitens diceret ei, se nolle faceri veritatem, quamvis sciat se esse convictum, posset Confessarius disponere illum, ut in futurum proponat cavere omnia lethalia, & quòd circa responsionem Judici dandam Deus dabit illi gratiam, ne eum offendat. Si autem nec ad hoc generale propositum posset induci, nullo modo deberet absolvi.

23. Amicus qui sub sigillo secreti iurati scit aliquod crimen, tenetur-ne juridicè interrogatus illud aperire?

Resp. Si è revelatione secreti imminet majus bonum, vel cavetur malum publicum, tunc juramentum non tenet, quia, ut diximus, juramentum nequit umquam impedire majus bonum, & in omni promissione etiam iurata intelligitur semper exceptum jus Superioris. In his casibus docebat olim communis sententia cum Molfesio, posse hunc æquivocè coram Judice respondere, se nescire crimen, intelligendo in mente, ita ut tibi dicam: hoc tamen nunc non concordat cum Sententia damnata ab INNOCENTIO XI.

Propositiones damnatae, ad hanc Sectionem secundam reducendae.

AB INNOCENTIO XI. 24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, si res sit levis, si gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, si interrogatus, si propria sponte, si recreationis causa, si quocumque alio sine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea qua fecit, vel quodcumque aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

S E C T I O II.

De Adjuratione.

Quid est Adjuratio?

Resp. Est actus, quo inducitur persona ad faciendum aliquid, vel omittendum invocatione Dei, vel alicujus rei sacrae: quod potest fieri duobus modis, petendo scilicet, & deprecando, vel imperando, & cogendo. Adjuratio debitis modis facta est actus Religionis.

G 6 qua

qua utuntur Exorcistæ ad expellendos Dæmones ab energumēis, vel ab aliquo loco.

2. Quinam sunt modi debiti adjurationis?

Resp. Sunt tres, scilicet Veritas, Judicium, & Justitia, sicuti in juramento. Veritas est, qua quis adjurat per Deum verum, vel per Sanctos, aut res, & mysteria verè sacra. Unde si quis adjuraret per falsos Deos, peccaret contra Religionem peccato reducibili ad Idololatriam: Secundò, veritas etiam consistit in hoc, ut quis petat animo obtinendi, & adducat motivum verum; unde si quis propter fictam paupertatem peteret eleemosynam per Deum, & vulnera Christi, vel per Sanctos, peccaret contra Religionem; ex hoc tamen defectu peccatum non est lethale, nisi fortè adsit contemptus. Judicium in adjuratione est, quo petatur cum debita reverentia, necessitate, & utilitate. Ex hoc defectu, peccatum in adjuratione esset tantum veniale. Justitia consistit in eo, quòd res quæ petitur non sit injusta, & peccaminosa; hinc juxta malitiam rei, malitia adjurationis erit quoque venialis, vel lethalis: unde si quis per Deum peteret à fœminâ consensum in adulterio, peccaret lethaliter etiam contra Religionem,

3. Quasnam personas possumus adjurare?

Resp. Directè omnes Creaturæ rationales operis boni faciendi capaces ob amorem Dei adjurari possunt; item potest adjurari Deus per se ipsum, vel per Sanctos, tanquam personas sibi gratas. Possunt adjurari Beata Virgo, & Sancti omnes, per omnes Beatos, non autem per creaturas inferiores. Imperativè & coactivè possunt adjurari Dæmones: hoc etiam modo potest superior adjurare Subditos per Deum; hæc tamen adjuratio non habet vim obligandi distinctam à præcepto Superioris. Indirectè possunt adjurari creaturæ irrationales, & animalia nociva, quatenus scilicet mittuntur à Deo in pœnam peccati, vel à Dæmonē ob invidiam: & sic respectivè ad Deum.

Deum adjuratio erit deprecatoria, relatè ad Dæmonem imperativa. Possunt etiam ab habente virtutem miraculorum adjurari immediatè, sicuti fecit Christus, qui imperavit ventis, & mari.

4. Exorcista adjurans Dæmones existentes in obsessis, potest ne ab ipsis petere aliquid curiosum, & vanum?

Resp. Negativè; sic enim haberet commercium cum inimico communi, quod pertinet ad superstitionem; unde nisi excuset parvitas materiæ, peccaret mortaliter.

S E C T I O I I I.

De Voto.

Quid est Votum?

Resp. Est promissio facta Deo de meliori bono. Unde duas habet conditiones; unam ex parte voventis, quòd sit voluntaria, & libera, sicuti debent esse omnes promissiones; alteram ex parte materiæ voti, quòd sit aliquid melius. Hinc remanet solum dubium, rem scilicet indifferentem, ut indifferentem non posse cadere sub voto, nisi subfit conditioni, quæ eam reddat meliorem. Votum duplex est, aliud solemne, aliud simplex. Primum est, quod sit per professionem Religiosam, vel per receptionem Subdiaconatus. Secundum, quòd sit sine dictis solemnitatibus spontanea voluntate privatim, vel in aliis circumstantiis. Differunt prædicta vota, quòd prima sunt solum circa castitatem, paupertatem, & obedientiam: secunda vagantur per omnem materiam bonam. Prima etiam sunt indispensabilia, & possunt tantum declarari in aliquibus circumstantiis non tenere. Secunda vero possunt dispensari.

2. Quænam personæ possunt vovere?

Resp. Omnes personæ, quæ à jure non prohibentur. Est autem à jure prohibitum votum

amentibus, furiosis, ebriis, quamdiù durat ebrietas, pueris ante usum rationis; si autem pueri sint rationis compotes, possunt vovere ea, quæ pertinent ad proprias personas, putà jejunare, audire sacrum, dicere Coronam, ingredi Religionem; at si puer esset minor annorum quatuordecim, & puella duodecim, possent eorum parentes, vel tutores, sub quorum potestate vivunt, hujusmodi vota irritare. Quoad professionem autem solemnem, nullus ejus est capax, nisi habeat decimum sextum annum completum, & integrum annum probationis in dicta Religione compleverit. Hinc minores dicta ætate ab emissâ professione nullam contrahunt obligationem, neque vota solemnia transeunt in vota simplicia, quia Ecclesia annihilat hujusmodi vota, ac si facta non fuissent.

3. Filii familias egressi à pubertate, sed minores annorum viginti quinque, dum manent sub patria potestate, nequeunt emittere vota realia, scilicet dandi rem, vel distribuendi peculium in aliquo opere pio, quia omnia ipsorum sunt parentum, nisi fortè aliqua bona castrensia possiderent; circa hæc enim cum sint veri domini, possunt de iis disponere independenter à patre, & sic de consequenti etiam vovere. Neque etiam possunt emittere personalia vota, quorum observantia impediret eos, ne possent vacare servitio parentum, ut essent vota jejunandi, vel peregrinandi in artibus. Et sic de aliis arbitrio Confessarii, qui re cognita debet ea commutare in opera pia possibilia cum proprio statu.

4. Potestne Religiosus emittere aliqua vota personalia, vel pœnalia?

Resp. Religiosus circa ea, quæ sunt necessaria ad salutem, inconsulto Superiore potest vovere, putà ad impletionem alicujus præcepti, vel Regulæ suæ Religionis; & hoc etiam valet de filiis familias, de conjugibus, de servis independenter

ab iis, quibus subsunt. Cum enim sint jam obligati ad observantiam præceptam à lege, possunt hanc obligationem etiam gravare voto?

Resp. 2. Religiosus potest etiam facere votum de conducentibus ad majorem perfectionem, dummodò hæc non sint contra Sacros Canones, nec impendant regularem observantiam; ut sunt recitare Coronam, audire plures Missas; hæc statim obligant, donec Superior dispense, & irritet. Si autem esset votum ingrediendi Religionem Camaldulensium, hoc teneret etiam contradicente Superiore, quia in hoc non est subditus suo Prælato, sed solum tenetur benedictionem humiliter petere..

5. Quid si Religiosus voveat aliquam majorem perfectionem, quæ tamen sit contra ejus Regulam, putà si quis voveret integram abstinentiam à carnibus, aut nuditatem pedum?

Resp. Non peccaret, quia ex una parte, materia hujus voti est aliquid melius, & ex alia subintelligitur semper tacita conditio, si Superior concedat. Debet ergo subditus petere licentiam à Superiore, ut possit adimplere promissionem Deo factam, quia post emissionem voti tenetur quilibet facere quantum in se est, ut reddat quod vovit: si autem licentiam non peteret, partem suam non adimpleret. Tutior etiam sententia est, ut non solum debeat petere licentiam voti circa materiam, putà pedum nuditatem; sed etiam manifestare votum factum, ut facilius eandem licentiam obtineat. Quam obligationem tamen manifestationis voti ex pluribus aliis Authoribus apud Navarrum non habet, maxime si simpliciter constet Superiori de voto.

6. Potest-ne Religiosus vovere se daturum pauperibus aliquid proprii cibi ad hunc effectum studiosè relictæ?

Resp. Negativè, quia etiam illud, quod parè vivendo acquirit, Monasterio acquirit; hinc nequit de eo disponere, sed requiritur saltem taci-

ra Superioris licentia: quod etiam procedit de vestibus, & aliis datis ad usum.

7. Potest-ne Maritus vovere castitatem?

Resp. Quantum in se est, potest hoc votum facere; tenetur tamen reddere debitum, & non potest petere sine peccato. Possunt etiam uxores facere vota personalia, quæ non impediunt bonum Matrimonii, puta recitandi Coronam, vel quid simile; non autem peregrinationes, vel jejunia valdè debilitantia, nisi de consensu alterius conjugis.

8. Potest-ne debitor in damnum creditoris fieri Religiosus, & vovere?

Resp. De jure antiquo poterat hoc fieri: sicuti enim quis cedendo propriis bonis cum infamia, ita liberatur à creditoribus, ut non possit molestari quoad ea, quæ sunt ejus victui necessaria: multò magis ingrediendo Religionem gratia inserviendi Deo, maximè, ut notat Sanchez, si hic vir esset inhabilis ad acquirendum propria industria tantam pecuniam, qua satisfaceret creditoribus. Verùm quia sub hoc Religionis prætextu oriebantur scandala, & damna in proximis: idè Sixtus V. prohibuit, ne hujusmodi viri debitis onusti in Religionibus recipiantur. Quod etiam procedit de iis, qui tenentur aliis rationem reddere pro administratione, sive publica, sive privata. Adverte tamen, quòd licet Sixtus Quintus voluerit in Bulla professionem debitorum omninò esse nullam: Clemens VIII. postea declaravit, professionem validam esse, & solùm, quòd debitores puniantur pœnis dictas Bulla contentis. Nomine debitorum non veniunt hic illi, quorum bona in sæculo relictà sufficiunt ad debita extinguenda: Neque illi pro quibus alius vellet satisfacere proprio ære: Neque illi qui sunt impotentes solvere donationes ex propria liberalitate factas, quia nullus potest spontè promittere plus quàm possit erogare. Neque illi, qui pauca, & parvi mo-

menti.

menti habent debita, quia in dicta Bulla habetur, *Ingente aere alieno gravati*. Volunt nonnulli etiam hinc non comprehendi debitores, qui non ex propria culpa, sed ex puro infortunio sunt tales: Item nomine Religionis non intelligi militias equitum, in quibus potest quis possidere, & acquirere bona pro satisfactione creditorum.

9. Filii habentes patrem egenum in saeculo, cui possunt propria industria succurrere, possunt ne ingredi Religionem, & ibi vivere?

Resp. Negative: quia talia vota sunt contra naturalem obligationem succurrendi parentibus; valeret tamen dicta professio, & solum teneretur professus petere dispensationem à Summo Pontifice exeundi è claustris, ut consuleret vitæ, & honesto statui suorum parentum: quod est juxta stylum curiæ.

10. Vovens Religionem, si assumatur ad Episcopatum; tenetur ne amplius adimplere votum?

Resp. Nonnulli considerantes Episcopatum tamquam statum perfectiorem, existimant, assumptum ad Episcopatum ad nihil amplius teneri. Verum probabilior sententia est, hunc teneri dimittere Episcopatum, & Religionem ingredi, quia Episcopatus non est major perfectio ejusdem ordinis cum Religione, sed diversæ. Hinc existens Episcopus nequit sine dispensatione Pontificis facere votum Religionis, aut longæ peregrinationis, aut alterius rei impediens à cura Episcopali: & casu quò faceret, teneretur eorum petere relaxationem à Summo Pontifice.

11. Vovens aliquid, putà ingredi Religionem, quoniam tempore tenetur adimplere?

Resp. Cajet. in votis factis sine determinata circumstantia temporis, putà ea fore adimplenda, quando conscientia incipit remordere; sed ut notat Molfesius, regula hæc pro scrupulosis est nimis arcta, quia citò eos sollicitat remorsus con-

scientiæ: & è contrà salutis immemores, cum numquam patiantur tales scrupulos, numquam etiam tenerentur adimplere. Circa ergo tempus adimplendi votum, obligatio est cum primum illud potest commodè adimpleri, juxta illud Deuteronomii: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requireret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Hinc docet D. Tho. Deum acceptare votum pro commoditate voventis, quando scilicet arbitrio viri prudentis illud commodè adimplere potest. Non ergo quis tenebitur statim post decimum quintum annum completum, si tunc non sit habilis ad ferendos labores Religionis, vel litteras sufficienter non didicerit; debet tamen attentè observare, ne dilatio sit causa, ut amplius votum non adimpleatur.

12. Si quis potest votum partim adimplere, partim non, tenetur-ne adimplere secundùm partem, quam potest?

Resp. Affirmativè: quia impotentia, quæ excusat à voto, cum non afficiat totam materiam, sed aliquam partem relinquat adimplebilem, secundùm illam quis tenetur. Sic vovens dare mille in eleemosynam, vel jejunare per mensem, si valeat tantùm dare centum, vel jejunare per decem dies, tenetur præstare hæc opera: neque in hoc valet illa regula, quòd major pars trahat ad se minorem.

13. Tenetur-ne hæres adimplere vota Testatoris?

Resp. Si vota sunt personalia, putà servare castitatem, jejunare, vel quid simile afficiens personam, hæc non transeunt ad hæredes, sed pereunt, pereunte persona: neque tenetur hæc vota commutare in certam eleemosynam dandam, nisi fortè sic legaverit Testator; tunc enim tenetur, non ex voto, sed ex dispositione Testatoris. Si autem vota sint realia, & non excedant vires hæreditatis, putà solvere centum in
elee-

eleemosynam, ædificare Ecclesiam, & similia, tunc hæredes tenentur cum proportionem ad hæreditatem, vel totum, vel secundum partem adimplere, eo modo, quo tenentur solvere alia debita realia defunctorum.

14. Qui non adimplevit votum suum eo tempore quo vovit, tenetur-ne elapso eodem tempore adimplere?

Resp. Ille, qui peccavit non adimplendo, non tenetur tamen amplius adimplere, si principaliter votum factum sit in honorem temporis determinati, ut jejunare die Sabbati in honorem B. Virginis: si autem tempus non sit motivum principale, tenetur: ut v.g. vovens facere eleemosynam in prima hebdomada mensis, præter lapsa illa hebdomada tenetur, cum conditio illa primæ hebdomadæ non sit motivum, sed potius aliqua præscriptio, quæ violata non debet quis reportare commodum ex iniquitate, & absolvi ab onere eleemosynæ.

15. Si quis per metum voveat aliquid, tenetur-ne illud adimplere?

Resp. Si metus fuit injustè incussus ad finem inducendi ad votum, non tenetur: ut si quis minetur alicui mortem, vel verbera, nisi voveat Religionem, non tenetur illam ingredi. Si autem metus non fuerit à causa, quæ habeat pro fine votum, sed solum fuerit occasio repræsentans homini periculum vitandum, tunc tenetur, quia ex hoc metu quis liberè vovit, eligens votum tamquam medium proprium ad evitandum periculum: & hinc valet illa regula theologica: Quæ sunt ex metu, sunt simpliciter voluntaria, & secundum quid tantum involuntaria.

16. Potest-ne obligatio voti cessare in aliqua circumstantia?

Resp. In pluribus cessat, & præcipue in quinque circumstantiis; primò, interpretatione, seu epicheja; secundò, ex causa rationabili; tertio, irritatione, quando Superior irritat vota subditorum;

torum: quartò, dispensatione, seu absolutione, quando Prælatus dispensat à voto; quintò, commutatione. Hinc per justam interpretationem, & causam legitimam votum cessat ex natura rei, quæ non obligat in dicta circumstantia. Sic vovens jejunare in diebus Veneris, per interpretationem non intelligitur in die Nativitatis, ab Ecclesia dispensato etiam quoad carnes, ratione maximæ solemnitatis. Neque intelligitur quando est infirmus, vel labore impossibili cum voto gravatus, & hoc ex justa causa. Per alios modos votum cessat ex voluntate Superiorum, vel irritantium, vel declarantium, vel commutantium.

17. Adverte solùm, in dispensationibus, vel commutationibus votorum debere esse justam causam, vel ex parte materiæ voti, quia in hac faciliè quis peccare posset, ut esset in muliere votum nunquam petendi debitum; vel ex parte ventis, ut si votum esset illi nimis molestum, ut indiscreta recitatio plurium orationum; vel ex parte boni publici, ut si quis Princ. ps vovisset castitatem, quæ non expedit proprio statui ratione imminentium bellorum ex defectu suæ prolis. Cum causa, commutare votum in aliquod majus, vel æquivalens, potest quilibet Confessarius; in aliquod minus, non.

18. Si quis voveat sine intentione adimplendi, tenet-ne votum?

Resp. Negative; sed peccat mortaliter; sicuti si voveat aliquod impossibile, quod cognoscat esse tale; sicuti etiam si voveat rem bonam propter malum finem, putà visitare Ecclesiam alicujus Sancti ad impetrandam mortem inimici; peccat mortaliter; & si voveat propter finem solum venialiter malum, peccat venialiter.

19. Si quis dubitet se vovisse, tenetur-ne ad votum?

Resp. Possessio stat pro libertate, & votum non tenet; E contra si sciat se vovisse, & dubitet
num.

num adimpleverit, possessio stat pro voto, & tenetur adimplere. Item si sciat se vovisse, & dubitet de materia voti, scilicet, an voverit recitare Rosarium, vel Coronam; tutior pars est eligenda, tenetur recitare Rosarium.

20. Quomodo quis se gerere debet in commutatione votorum?

Resp. Debet considerare tria, qualitatem voti, qualitatem personæ, & qualitatem finis, propter quem factum est votum. Si enim votum sit circa materiam asperam, & difficilem, debet in alio genere seligere etiam materiam gravem, putà quis vovit longam peregrinationem, quam adimplere illi valdè molestum est; commutet ergo in frequentem visitationem Ecclesiæ cum elemosyna pro rata sumptuum, quos in peregrinatione fecisset. Debet quis attendere qualitatem voventis; sic pauperibus faciliè commutanda sunt vota elemosynæ, debilibus vota jejuniorum, & peregrinationum, in alia opera faciliora proportionata statui, & complexioni. Insuper attendatur finis, qui semper (quantum fieri potest) debet retineri, vel commutari in aliquod magis conducens ad perfectionem; ut voventi non ludere propter evitanda perjuria, debet, si difficile nimis illi sit, abstinere à ludo: commutari votum in aliquod refrænans à perjurio, putà ut accessurus ad ludum invocet corde nomen Jesu, breviter orans, perens gratiam non blasphemandi, & subeat pœnam elemosynæ, vel jejunii, si perjuret, vel blasphemet. Si finis sit devotio alicujus Sancti, debet commutari in visitationem, vel ornatum Altaris ejusdem Sancti, servata consideratione qualitatis voti, & personæ, secundum rectum prudentiæ ordinem, quem commutans debet attendere.

21. Debet ne commutari votum non committendi aliquod peccatum, putà non fornicandi?

Resp. Si votum est frænum removens à peccato, non debet commutari, ne liberiùs facultas
pec-

peccandi poenitenti detur. Si autem ob fragilitatem voventis esset occasio gravificandi offensam, & transferendi illam à simplici peccato ad sacrilegium, tunc volunt Authores, quòd sufficeret commutare votum non fornicandi, putà, in recitationem Coronæ singulis mensibus per triennium. Mihi videtur melius commutare votum absolutum in poenale, putà jejunandi bis, vel semel in pane, & aqua, casu quo quis fornicationem committat; hoc enim esset majus frænum poenitenti.

22. Est-ne servanda aliqua forma in commutatione, vel dispensatione votorum?

Resp. Si hujusmodi commutationes fiant à Summo Pontifice, vel Prælati habentibus auctoritatem ordinariam commutandi vota, possunt prohibito fieri intra, vel extra Confessionem quibuscumque verbis exprimentibus commutationem, vel dispensationem: Si autem tantum à Confessario privilegiato, debet semper esse in Confessione.

23. Dividitur votum in reale, quod pertinet ad rem aliam à persona, ut dare eleemosynam, ædificare Ecclesiam; & personale, quod afficit personam voventis, & debet adimpleri per ipsam, ut recitare Officium, jejunare, & similia. Dividitur in absolutum, conditionale, & poenale: Absolutum est, quod fit amore virtutis: ut si quis voveat castitatem, quam scit Deo placere. Conditionale est, quod fit sub aliqua conditione, qua solum posita, votum ligat voventem; ut Voveo castitatem, si Deus liberabit me ab hoc periculo. Poenale est, quod fit in poenam alicujus actionis, v.g. si juravero si lusero, voveo me daturum eleemosynam. Probabile est, vota conditionalia, & poenalia non esse Summo Pontifici reservata, etiam si sint Castitatis, & Religionis.

S E C T I O IV.

De Mendacio.

1. Quid est Mendacium?

Resp. Est verbum prolatum cum intentione fallendi, & decipiendi proximum, qui existimat verum id, quod dicitur. Hinc malitia peccati consistit in illa injustitia, qua quis intendit, & vult proximum decipere. Quare si quis dicat rem falsam, existimando esse veram, non mentitur; e contra, si quis dicat veritatem, credendo rem esse falsam, cum intentione decipiendi, mentitur. Dicere aliquod falsum sine intentione decipiendi in circumstantia tali, in qua prudens auditor possit concipere rem aliter se habere, non peccat. Neque apud Layman citantem D. Augustinum peccant mulieres, quæ dicunt infantibus lugentibus lupum esse foris, vel quid simile, quia intendunt primario juvare, non verò decipere.

2. Quot sunt species mendacii?

Resp. Tres, scilicet mendacium jocosum, & ludicrum, quod habet pro motivo delectationem, & hoc non excedit malitiam peccati venialis. Officiosum, quod habet pro motivo aliquam utilitatem; & ad hanc speciem spectant mendacia aulicorum, servorum, & filiorum simulantium magnū affectum, & æstimationem erga dominos, & parentes. Tertium est perniciosum, quod habet pro fine damnum proximi, vel spirituale, vel temporale. Hoc mendacium juxta malum, quod proximo inferre intendit, recipit etiam gravitatem; sic ex gravi damno mortale est, ex levi veniale.

3. Tenetur-ne quis dicere veritatem?

Resp. Affirmativè: termini tamen ad illam dicendam possunt esse varii, alii clarè exprientes sensum verum, alii autem æquivocè, qui habent duplicem sensum, unum occultum, & verum, alterum manifestum, & falsum.

4. Est

4. Est-ne licitum uti hujusmodi æquivocis?

Resp. In debitis circumstantiis possumus illis quandoque, sobriè tamen, & prudenter uti, scilicet quando interrogatur de re aliqua, quam quis non est obligatus manifestare, neque potest aperire sine suo, vel alterius damno, tunc licitum est æquivocare; & hujusmodi æquivocis usi sunt Sancti veteris, & novi testamenti. Extra necessitatem non debet quis uti hujusmodi æquivocis, secùs duplicitate sua perturbaret modum vivendi humanum.

C A P U T III.

De tertio Præcepto: Sabbata sanctifices.

1. Quid est sanctificare Sabbata?

Resp. Est præbere Deo certis dièbus ab Ecclesia destinatis exteriorem cultum, abstinendo se ab operibus servilibus, & exercendo se in operibus sanctis. Hinc præceptum duplicem affert obligationem, unam positivam ponendi certa opera servilia. Hoc præceptum est mixtum Jure Divino positivo, quo Deus præcipit in Decalogo, & pluribus locis Scripturæ, sanctificationem solemnitatum, quas sibi reservavit: & Ecclesiastico, quo postea declaravit Ecclesia singulas Dominicas, & solemnitates B. Virginis, & Apostolorum, & nonnullorum Mysteriorum nostram præcipuè fidem commemorantes, sanctificandas esse. Hinc pro toto Orbe solus Pontifex, vel Concilium Oecumenicum: pro Diocesium particularibus Episcopi habentes auctoritatem spirituales possunt festa statuere; Principes verò sæculares possunt solum inhibere laicis opera servilia, & judicia fori sub pœnis corporalibus, non verò obligantibus in conscientia.

2. Quid est opus servile?

Resp. Illud, quod ordinariè fit per servos, & op-

opifices, licet etiam aliquando fiat per dominos. Hujus præcipuè duo sunt signa: primum, quod fiat per corpus tamquam per instrumentum ei consentaneum: secundum, quod tendat ad utilitatem corporis; non ponitur tamen sub opere servili scribere, etiam si hoc fiat intentione lucri; alia etiam opera, quæ fiunt ad se divertendum, ut piscari, venari, digladiari, nam istæ actiones non fiunt potius per servos, quàm per dominos, neque sunt ad commoditatem corporis per se.

3. Quando incipit obligatio diei festi, & quando desinit?

Resp. A media nocte vigiliæ usque ad mediam noctem alterius diei; sic enim moraliter constituitur una dies spatio vigintiquatuor horarum.

4. Si quis die festo laboret per horam in operibus servilibus, & mechanicis, peccat-ne mortaliter?

Resp. Per Bonacinam integra hora est materia gravis constituens peccatum mortale; per Suarez verò requiruntur saltem duæ horæ.

5. Laborare per notabile tempus parvis, & diversis vicibus interpollatis in die festo, est-ne peccatum mortale?

Resp. Sanchez affirmat, quia festum consideratur totum per modum unius; unde discontinuatio illa brevis non facit, quin gravis injuria irrogetur toti diei. Imò Toletus tenet, quod in diversis diebus festis laborans parvo tempore, in quolibet committat peccatum mortale, eò quia irreverentia commissa per tale opus mechanicum in die festo, continuanda est moraliter cum irreverentiis dierum solemnium subsequen- tium; probabiliùs tamen negatur ab aliis authoribus; quia obligatio afficit singulas solemnitates secundum se, non ut conjunctas cum cæteris.

6. Sunt-ne prohibita etiam opera artium liberalium?

H

Resp.

Resp. Negativè , dummodò earum professores Missam audiant . Hinc scribere , & transcribere , ut faciunt Notarii , informare Judices , & Lectiones publicas facere , etiam cum stipendio , non est peccatum mortale ; non enim opus prohibetur ratione mercedis , sed ratione sui : secùs , quis posset sine mercede fodere , & arare ; quod est falsum .

7. Potest-ne pictor die festo pingere ?

Resp. Certum est , pictorem posse tangere picturam jam inceptam , si esset periculum , quòd pictura sic relicta per plures dies festos reciperet notabile damnum . In casu tamen , quo nullum damnum ei immineret , Lopez cum nonnullis tenet pictorem posse sine scrupulo pingere , quia pictura est ars liberalis , cujus opus non est magis servile , quàm scribere , cùm consistat etiam ipsa in lineamentis , & figuris , quæ manu deducuntur , & diriguntur mente . Verùm hanc sententiam putat tantùm probabilem Molfesius , si sermo sit de designatione , quæ magis consistit in opere mentis , quàm manus : secùs , ne nimia tribuatur licentia hujusmodi viris violandi ad libitum dies festos ex desiderio lucri , & affectu avaritiæ , tenet Reginaldus probabilius esse picturam non esse opus licitum : quia hæc ars communiter reputatur mechanica , & sufficit judicium commune ad interpretandam obligationem præcepti .

8. Est-ne diebus festis prohibitum judicium publicum , seu strepitus fori ?

Resp. Omne judicium , sive civile , sive criminale , prohibitum est , nec licet iis diebus judicem sedere , & definire . Excusatur tamen in judicio civili , si federet causa pietatis ad providenda alimenta pupillis , & viduis , vel causa necessitatis , si esset timor fugæ alicujus debitoris ; in criminali etiam potest judicium ferre ratione temporis , ut tempore belli in Civitate obsessa . Ratione magnæ urgentiæ licet judicium criminale ferri , & exequi : vel in casu necessitatis , si ti-

mea-

meatur de fuga delinquentis: vel quia, si iustitia differatur, sit periculum alicujus impedimenti. Est etiam prohibitum juramentum, non solum judiciale, sed etiam extrajudiciale; & ideo usus obtinuit, ut diebus festis non fiant contractus, qui solent juramento firmari. Potest tamen dari juramentum causa pacis tuendæ, vel occasione pietatis, vel necessitatis, ut supra. Hinc ob subitam lucri occasionem, quæ cessaret, si differretur ad tempus feriale, licet facere contractum civilem sine violatione festi. Ita Hilarius citans Cajetanum.

9. Potest-ne quis iter aggredi in die festo?

Resp. Iter facere de se non est opus servile, sive equestre sit, sive pedestre: tenetur tamen iter agens, dum discedit à loco, ubi servatur solemnitas, Missam audire. Nautæ etiam, & muliones cum rhedis, vel equis oneratis, post auditam Missam possunt iter habere. Item si reperiantur in itinere, non tenentur hærere loco, ubi sit aliqua particularis festivitas, ut ibi Missam audiant. & quoad nautas, si sine gravi detrimento possunt die Dominica aggredi littus, in quo audiant Missam, tenentur illuc appetere; secus tamen, si hoc foret illis valdè incommodum, quia Ecclesia non obligat cum magno detrimento.

10. Possunt-ne diebus festis alii artifices mechanici opus servile facere?

Resp. Illi, qui necessarii sunt ad sustentationem vitæ, vel corporis, possunt opera propriarum artium exercere: sic Coqui, Macellarii, Pistorum, Molendinarii, Tabernarii, venditores herbarum, & fructuum: Quoad Molendinarios, subintelligi debet, quando tantam farinam præparant, quæ est necessaria ad commodam sustentationem loci. Idem dicendum de operibus necessariis pro salute; & ideo excusantur Medici, Chirurghi, Pharmacopolæ, & Aromatarii. Milites etiam in bello defensivo possunt eorum opera exercere. Quoad offensivum, res est valdè

dubia, & sunt hinc inde sententiæ.

11. Poteſt-ne quis conſultò egredi à ſua Parochia, vel loco, ubi celebratur dies feſtus, & tranſire ad alium, ubi non celebratur, ex intentione fugiendi ſolemnitatem?

Reſp. Affirmativè: quia nullum extat præceptum in contrarium; & egrediens potiùs fugit obligationem, quàm frangat. Adverte tamen, quòd ſi egrediatur manè ſolemnitatis, tenebitur priùs Miſſam audire, quia audire Miſſam eſt præceptum affirmativum, obligans pro primo tempore, cùm prævidet ſe poſtea audire non poſſe.

12. Quiſnam poteſt dies feſtos diſpenſare?

Reſp. In tota Eccleſia Summus Pontifex ſicuti poteſt veteres abrogare, ita novos dies feſtos inſtituere, hoc enim præceptum quoad temporum determinationem dependet totaliter ab ejus authoritate: quoad ſolemnitates autem particulares propriarum Eccleſiarum, ſinguli Epifcopi habent eandem authoritatem diſpenſandi.

13. Poteſt-ne ex neceſſitate Prælatuſ in ſua Dioceſi diſpenſare ſolemnitatem communem totius Eccleſiæ?

Reſp. Si neceſſitas ſit præſentanea, ut venire ſolet tempore ſeminationis, collectionis frugum, & vindemiæ ratione detrimenti imminentis ex dilatione, diſpenſare poteſt. Hoc idem facere poſſunt Parochi forenſes, quando non eſt facilis acceſſus ad Prælatum. Pro neceſſitate autem futura hoc facere non valet, ſed abſolutè recurrendum eſt ad Summum Pontificem. Si autem nulla, vel levis, vel ficta ſi neceſſitas, tunc caſu quo diſpenſet, diſpenſatio non valet, quia inferior non habet auctoritatem diſpenſandi in lege ſuperioris, niſi ex graviffima cauſa, in qua impoſſibilis eſt reſcurſus ad ipſum.

14. Epifcopuſ diſpenſans abſtinentiam ab omni opere ſervili in die feſto ex aliqua cauſa, debet-ne commutare in aliud opus bonum?

Reſp. Affirmativè, quia quoties diſpenſatur

ab

ab aliqua lege secum onus ferente, debet imponi proportionaliter aliud onus; sic in dispensatione festorum solet imponi pro onere largitio alicujus eleemosynæ locis piis.

15. Circa secundam obligationem audiendi Missam diebus festis, tenetur quilibet habens usum rationis ita assistere Sacrificio, ut censeatur illi moraliter præsens, etiam si non audiat vocem Sacerdotis, neque illum videat. Debet etiam esse præsens toti Sacrificio. Potest tamen sine mortali aliquam partem omittere, vel usque ad Epistolam exclusivè, vel post consumptum Sacramentum, non tamen potest relinquere utramque partem. Coninch. tenet posse partem unius Sacri conjungi cum parte alterius Sacri, atque sic cointegrari una auditio Missæ.

16. Si quis devotionis causa audiret unum Sacrum cum animo adimplendi præcepto per aliud, potest postea mutare voluntatem, & satisfacere præcepto per prius auditum; si tamen ipse putet se non satisfecisse, tunc peccabit ex conscientia erronea. Hinc requiritur intentio, & attentio talis, qua quis voluntariè non distrahatur ad cogitandum alia, quæ pia non sùnt. Confabulationes per majorem partem Missæ impediunt satisfactionem præcepti. Discedens ab uno loco die festo putans probabiliter se posse audire Missam in loco vicino, si amplius ibi non adfit Missa, non peccat. Habens subditos, putà filios, vel servos, tenetur dare illis commoditatem audiendi Sacrum. Excusatur ab auditione Sacri impotens physicè adire Ecclesiam; putà si est ægrotus; si clausus domi, vel impotens moraliter; quando scilicet necessitas, vel charitas, vel justitia eum detinet domi, vel si est excommunicatus, aut interdictus.

Propositiones damnatae , ad hanc Sectionem reducenda .

Ab INNOCENTIO XI. 52. Præceptum servandi festum non obligat sub mortali seposito scandalo , si absit contemptus .

13. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro , qui duas ejus partes , imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit .

C A P U T IV.

De quarto Præcepto : Honora Parentes .

Sectio I. De obligatione Patris ad filios , & fratrum ad invicem .

Sectio II. De obligatione servorum ad dominos , & inferiorum ad superiores .

PRæceptum honorandi Parentes meritò ponitur tamquam primum secundæ Tabulæ mandatum , quia post Deum , nullus est nobis magis conjunctus illo , qui dat nobis esse ; eique majorem præ omnibus obligationem habemus . Hoc præceptum importat explicitè debitum filiorum erga Parentes , & è contra ; implicitè autem importat obligationes , quæ intercedunt inter quemlibet superiorem , & inferiorem : sic hoc præceptum nomine Parentum importat etiam Magistros , Patres spirituales , Principes , Senes , Dominos . Non est tamen æqualis erga omnes obligatio , sed aliquibus est debita reverentia tantum , aliis verò reverentia , obedientia , & alimenta congrua eorum statui , si indigeant , nec aliunde ea possint commodè habere .

P A R S II. 135
S E C T I O I.

*De mutua obligatione Patrum ad filios,
& fratrum ad invicem.*

1. **C**ontra quam virtutem peccat filius non honorando Parentes?

Resp. Contra pietatem, & justitiam; & hoc peccatum, nedum est contra Jus Divinum, & Ecclesiasticum, sed etiam contra jus naturale, quod subordinat filios parentibus. Hinc non sufficit in confessione dicere: Gravi injuria affeci hominem; sed explicari debet circumstantia Patris, quæ immutat speciem peccati.

2. Est-ne semper peccatum mortale non obedire Parenti?

Resp. Si materia gravis sit, licet domestica, vel ex inobedientia contristentur valdè Parentes, filii voluntariè inobedientes peccant mortaliter. Si autem sit levis, & rationabiliter inde non sequatur gravis tristitia in parentibus, peccant tantum venialiter. Hinc ducere uxorem indignam contra voluntatem parentum est peccatum mortale. Similiter nolle ducere dignam, quam parentes offerunt propter magnum emolumentum, quod ex tali matrimonio orietur; posito tamen quòd filius non habeat voluntatem servandi castitatem. Multò magis mortale erit gravi injuria eos afficere, percutere, odio habere; & deum quidquid de honorativum, vel læsivum est alterius personæ, si Parentibus irrogetur, semper magis gravificabit offensam.

3. Ad quænam extenditur hoc debitum filiorum erga Parentes?

Resp. Præcipuè ad quatuor: ad amorem, reverentiam, obedientiam, & auxilium. Amor debet esse non tantum internus, quo illis nullum malum optet; sic filius sine lethali nequit dissidere mortem Patris, ut in illius hæreditate suc-

cedat ; sed etiam debet esse externus per signa benevolentiae ; hinc aspicere parentes torvè , & obliquè , ipsis durè loqui , eis illudere os distortuendo , ex Silvestrina est lethale , nisi fortè hæc faceret in impetu iræ , vel pro parvo tempore ; tunc enim ratione levitatis materiæ , vel imperfecta deliberatione non esset , nisi veniale .

4. Filia , quam parentes diù differunt nuptui tradere , peccat-ne mortaliter , si sine licentia parentum nubat ?

Resp. Si sit emancipata , scilicet annum vigesimum quintum compleverit , ex hac sola inobedientia nubendi non peccat mortaliter ; nam si ducat indignum , vel ex tali matrimonio grave damnum afferat Patri , cum possit æquè benè ducere dignum , & sine detrimento , etiam peccabit mortaliter : cæterum licet filia antedictum annum ducens virum sine licentia Patris possit exheredari , non tamen si ducat post dictum annum , aut quod pejus est , si cum dedecore familiæ se ipsam prostituat , quia in foro exteriori infortunium filiæ tribuitur patri , qui congruo tempore ei non consuluit bono aliquo marito .

5. In aliquo casu possunt-ne filii facere contra voluntatem Patris graviter præcipientis ?

Resp. Præcipuè in duobus ; primò cum aliquid præciperet contra præcepta Dei , vel Ecclesiæ ; secundò cum conaretur impedire electionem status perfectioris , scilicet Religiosi ; in istis enim duobus casibus intelligitur illud Evangelii : *Qui non odit Patrem suum , & Matrem suam , non potest meus esse discipulus .*

6. Patre , & Matre indigentibus , quinam debet à filio præferri in alimentorum subministracione ?

Resp. Quæstio est de filio , qui possit uni tantum subvenire ; si enim pariter possit ambo-
bus , certum est , utrumque parentem ab eo fore alendum . Aliqui ergo volunt , relicta Matre teneri ad subveniendum Patri , quia hic cum verè

det esse filio, habet jus ad recipienda alimenta præ omnibus aliis. Mofesius vult, quòd relicto Patre teneatur succurrere Matri ratione sexus infirmioris? qui mendicando, gravioribus incommodis & periculis subest. Potest ergo sustineri, quòd circa obedientiam, filius debet præferre Matri Patrem, utpotè prudentiorem; circa sustentationem filius debet præferre Patri Matrem, utpotè infirmio rem.

7. Debet-ne filius succurrere priùs Patri, & Matri, an propriæ uxori, & filiis?

Resp. Speculativè potest utraque pars sustineri, cum non desint hinc inde Auctores, & rationes. Verùm cum in foro judiciali priùs quis alligetur ad alendam uxorem, & filios, quàm parentes; ideò hæc pars videtur etiam tutior.

8. Filius tenetur-ne sibi victum coarctare, ut parentes indigentes sustentet?

Resp. Si victus sit tenuis, non tenetur: priùs enim quis est debitor sibi, quàm aliis; si autem sit in eo aliqua superabundantia, saltem ex charitate si non ex justitia, tenetur aliquid sibi subtrahere, quo valet Parentes nutrire, si sit superfluitas, omninò tenetur. Quæ dicta sunt hucusque de filiis, procedunt tam de naturalibus, quàm de adoptivis, quàm de spuris, quia omnes sunt filii, & ad omnes transeunt supradictæ obligationes, cum hac differentia, quòd in spuris cum Mater sit Patre certior, debet in omnibus, posita paritate circumstantiarum, Patri præferri. Adverte etiam, quòd sub nomine Parentum veniunt Avus, Abavus, Proavus, & sic omnes ascendentes usque ad stipitem inclusivè; sicuti nomine filiorum veniunt Nepotes, & Pronepotes, omnesque descendentes à stipite in infinitum, quibus omnibus in casu gravis necessitatis quis tenetur alimenta præstare cum relatione ad invicem sanguine magis propinquorum.

9. Ad quid tenentur Parentes respectu suorum filiorum?

H 5 Resp.

Resp. Præcipuè ad duo, scilicet ad educationem bonam, & alimenta præstanda. Nomine educationis, nedum venit instruere eos Mysteriis nostræ Fidei, mittendo ad Catechismos, seu Doctrinam Christianam audiendam, & virtutibus Christianis imbuere, prohibendo ne vitiis, aut malis sociis adjungantur, verùm etiam curare, ut virtutibus sæcularibus proprio statui convenientibus erudiantur. Hinc qui ex avaritia, vel ex ignavia filios sinerent sine virtutibus crescere, peccarent mortaliter. Graviter etiam peccarent dissipantes notabiliter bona propria filiis relinquenda, vel conviviiis, vel ludis, vel inertia, non adhibendo saltem diligentiam mediam, ut ea custodiant.

10. Quale nam peccatum committunt Parentes, qui filios, vel filias compellunt ad ingrediendam Religionem?

Resp. Committunt peccatum mortale habens annexam excommunicationem ex Concilio Tridentino, quam incurrunt, nedum injiciendo manus violentas in liberos, ut Religionem ingrediantur; verùm etiam importunis precibus, increpationibus, signorum exhibitione, seu testimonio, per quæ significant Parentes se hujusmodi prolem numquam amaturos, nisi in hac parte sibi complaceant; ita Bertau, qui citat etiam alios.

11. Peccant ne mortaliter Parentes cogendo filios ad ineundum Matrimonium contra eorum voluntatem?

Resp. Affirmativè, quia faciunt contra justitiam in re gravi; violant enim jus, quod habet unusquisque ad faciendum contractum proprii corporis. Non peccarent tamen impediendo, ne filii ducant uxorem proprio statui indecentem; sic enim conarentur avertere injuriam ipsis quoque communem, & alia mala, quæ ex istis Matrimoniis, ut plurimum eveniunt conjugatis.

12. Peccant ne Parentes tenerius unum filium amando præ alio?

Resp.

Resp. Si motivum hujus amoris sit major virtus, & obedientia filii, nullo modo peccant, cum rationabiliter se gerant, magis amando, quod est magis amabile: si autem tenerius ament ex aliquo geniali motivo, ratione cujus notabilem differentiam faciant in victu, vestitu, & ornatu, quod sit causa rixarum, & odii inter fratres, non excusarem eos à peccato mortali; causant enim grave damnum illis, à quibus deberent pro viribus omne malum avertere. Si major amor sistat pure in interno, sine ulla notabili exteriori differentia, erit tantum peccatum veniale.

13. In juramento execratorio, in quo Pater grave malum filiis imprecatur, quocumque peccatum committitur?

Resp. Si ex odio hoc faciat, & quidem deliberatè, committit triplex peccatum, nempe contra justitiam, contra charitatem, & contra Religionem.

14. Quamnam obligationem habent fratres, ad invicem?

Resp. Ultra debitum mutui amoris fraterni, tenentur etiam in gravi necessitate sibi succurrere, & alimenta ministrare. Hinc si quis propria industria posset consulere paupertati fratrum, aut sororum, nequit Religionem ingredi, quia fortius urget præceptum naturale succurrendi fratribus in gravi necessitate positis, quam consilium ingrediendi Religionem. Hoc etiam viget de Clericis Ecclesiastico Beneficio divitibus, quia Clericatus non minuit, sed auget charitatem.

Propositiones damnatae, ad hanc Sessionem retractandae.

Ab INNOCENTIO XI. 14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio Pa-

rentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consequutas.

S E C T I O II.

De Obligatione Servorum ad Dominos, & Inferiorum ad Superiores.

1. **A**D quid tenetur servus erga dominum?
 Resp. Ad tria, scilicet ad honorem, quo reverentiam præstet ejus dictis, & factis; ad obedientiam, qua ejus mandatis, quæ contra Legem Dei non sint, aut præcepta Ecclesiæ, vel Reipublicæ, obtemperet; ad fidelitatem, qua ministret bona domini juxta ejus intentionem, nihil sibi retinendo, aut distribuendo aliis sine domini sui licentia. Hinc si disperdat aliquid parvi valoris, putà amphoram vini, frustum panis, parum telæ, vel fili ad resarciendas proprias vestes, peccat tantum venialiter, nec tenetur ad restitutionem, quia dominus est probabiliter potius invitus modi occulti, quo hæc parvi valoris sublata sunt, quàm rei ablata. Quod si dominus sit stricti juris, & foret etiam malè contentus de pretio rerum, tunc tenerentur servi illas restituere: tenentur etiam cum ablatio rerum vilium sit adeò frequens, ut constituat pretium, & damnum notabile, quod utique dominus invitè patitur.

2. Si aliquid pereat domino ex incuria servi, tenetur-ne hic ad restitutionem?

Resp. Si res illa sit sub speciali servorum cura, & si incuria, & negligentia, propter quam res perit, vel sublata fuit, sit gravis, tunc tenentur servi ad restitutionem, quia peccant contra justitiam, omittendo debitam vigiliam, & curam; hinc ex fractione illius tenentur restituere. Si autem res, quæ perit, non sit speciali servorum curæ commissa, tunc cum peccent tantum contra charitatem, non tenentur restituere.

3. Ad

3. Ad quid tenentur domini respectu servorum?

Resp. Præcipuè ad duos; ad justum salarium, & ad vitiorum correctionem. Hinc domini peccare possunt, si negligent culpabiliter procurare ipsis, ea quæ ad salutem sunt necessaria, ut sunt Sacramenta in gravi morbo; ut catechizentur, & sciant ea, quæ credenda & servanda sunt à quolibet fidei, ut præcepta Ecclesiæ observent, jejunent, Missam audiant diebus festis; si non corrigant, cum audiant eos blasphemare, vel sciunt esse adulteros, fornicatores, si eis impendant aliquid, quod sine culpa exequi nequit, ut v. g. percutiant proximum, aliquem inebrient, foeminam seducant; si verba contumeliosa contra eos proferant, & multò magis si graviter verberent, quia ad dominum tantum spectat correctio, & punitio spectat ad Magistratum; in his omnibus pro modo negligentiae domini in servos erit & culpa, quandoque mortalis, & etiam aliquando venialis.

3. Tenetur-ne dominus dimittere servum deductum vitiis, puta blasphemiis, ebrietati, scortis?

Resp. Si dominus timeat pravo exemplo reliquos servos malis moribus imbuendos esse, vel si speret servum rediturum ad meliorem frugem, si dimittatur, in his casibus, facto prius exprimendo correctionis, tenetur dimittere, ut avertat malum à domo sua, & à proximo suo: ceterum si non immineat aliis conservis periculum imitationis parvæ, & ex dimissione nulla speretur emendatio, poterit retinere.

5. Potest-ne servus, qui præcipitur, ut dominum ad ædes mulieris malæ comitetur, vel nuntia, aut litteras deferat, obedire sine ullo peccato?

Resp. Homo bonus tenet, litteras à servis certè scientibus amatoria continere deferre non posse sine peccato lethali; multò magis nuntia determinatè continentia tractatum de loco, de modo, vel de aliis circumstantiis peccati: quæ senten-

tia mihi videtur certa, quo ad comitatum autem, nullum committitur peccatum.

6. Tenetur ne quis sub lethali obedire Superiori Ecclesiastico, & Laico aliquid præcipientibus?

Resp. Affirmativè, si res gravis sit; si autem sit levis, vel habeat adjunctam poenam temporalem, dummodò non sit neque mortis, neque excommunicationis, sed tantùm pecuniaria, vel confimilis, tenebitur poenam subire, & peccat tantùm venialiter. Contemnere Superiorem, siue Laicum, siue Ecclesiasticum, semper est mortale.

7. Tenetur ne quis obedire Prælato mandanti sub poena excommunicationis, ut denuncientur scripturæ, complices delicti, vel quid simile?

Resp. Affirmativè, excusat ab hac poena ignorantia, vel impotentia moralis; item si pars, ad cujus instantiam lata est excommunicatio, intendat, siue expressè, siue tacitè, illum eximere ab hac obligatione denunciandi; multò magis si per verba Monitorii quis excipiat, vel si ex tali revelatione quis timeret grave damnum sibi, vel personæ sibi valdè conjunctæ; item si hoc sciat secretò sub obligatione sigilli naturalis, & si verba Monitorii continerent errorem notabilem, vel injuriam. Socius criminis non tenetur denunciare, nisi in judicio, cùm interrogatur à Judice. Hæc omnia valent in iis causis, quæ non pertinent ad Fidem, seu ad sanctæ Inquisitionis Tribunal. Fusiora de hoc videri possunt in parte tertia, Cap. de censuris.

8. Tenetur ne quis denunciare personas in fide suspectas Inquisitoribus intra tempus ab ipsis definitum sub poena excommunicationis.

Resp. Affirmativè: si quis per ignorantiam non revelet, cessante ignorantia tenetur revelare: Neque excusat ab hujusmodi revelatione, si quis non possit probare delictum, sicuti in aliis Tribunalibus, quia in Inquisitione denunciator adhibetur tamquam testis. Crimina hæresis denun-

denuntianda sunt, etiam si sciantur sub quovis sigillo naturali, etiam jurato, excepto sigillo Confessionis.

9. Tenetur ne quis denunciare crimen occultum, & jam mendatum.

Resp. Negativè, excepto crimine hæresis, & causis fidei, quia in istis criminibus emendatio semper suspecta est, & potest ex eo timeri grave damnum.

10. Potest ne quis licitè fraudare gabellas à Principe impositas?

Resp. Si justæ sunt, fraudari non possunt: à subditis autem semper censendæ sunt justæ, nisi evidenter constet de earum injustitia; hinc fraudans tenetur in conscientia fraudatam pecuniam restituere, non tamen solvere poenam, nisi post sententiam Judicis. Ministri quoque, qui assunt portis, si permittant fraudari gabellas, tenentur ad compensationem damni, nisi fortè fraudator satisfaciat; non tamen ad solutionem poenæ.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VII. 3. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

45. Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Ab INNOCENTIO XI. 51. Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter; si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo ejiciatur.

CAPUT V.

De quinto Precepto Decalogi , Non occides .

Sectio I. De occisione in genere .

Sectio II. De Bello .

Sectio III. De duello .

Sectio IV. De scandalo .

I. **N**omine occisionis prohibet hoc præcepto non solum venit injusta hominis occisio, sed etiam vulneratio, mutilatio, & quælibet alia violenta sanguinis effusio, seu actio nociva proximo in salute corporali; quæ semper est contra justitiam, & contra naturam: contra primam, quia nemo habet jus in vitam alterius; contra secundam, quia natura semper inclinat ad conservationem, non ad destructionem sui similis in specie. Hinc agitur etiam de Bello, de Duello, & de Scandalo, quod spiritualiter occidit.

S E C T I O I I.

De occisione in genere .

I. **Q**uotuplex est homicidium?

Resp. Duplex, unum deliberatum, quo deliberatè, & cum intentione nocendi perimitur corpus humanum, vel per se, vel per alium, aliud casuale, quod succedit præter intentionem agentis, ut si quis in sylva putans occidere feram, occidat hominem.

2. Est ne aliquando licitum homicidium?

Resp. In duobus casibus licet: primò cum malefactor ob bonum publicum à Magistratu condemnatur ad mortem: tunc enim publica auctoritate

ritate ut participante dominium Dei poterit quis occidi, juxta præceptum ejusdem expressum in Exodo, cap. 22. *Maleficos non patieris vivere*. Alius casus, est cum quis non potest repellere aliter violentiam injusti aggressoris, qui nos, vel nostra bona notabiliter damnicat: nam jus naturale dicitur vim vi repellere, & permittit non solum vitam nostram, sed etiam bona, quibus vita conservatur, defendere morte violentis injustè rapere; & licet pluris facienda sit vita hominis, quam bona fortunæ, tamen malitiæ injusti aggressoris tribuendum est, si, dum justè repellitur in justa violentia, ille occiditur; primus enim utitur jure naturali necessariæ defensionis, & alius taliter se gerit, ut possessor vitæ & bonorum nequeat alio modo se defendere, quam illum occidendo.

3. Quænam condiciones requiruntur ad hoc, ut sit licita occisio publica auctoritate facta?

Resp. Requiritur observantia juris, scilicet, quod reus prius citetur, audiatur, & postea condemnatur; ex Cajetano enim actus publicus fieri debet ex scientia, & auctoritate publica. Hinc si Princeps, vel Magistratus scientia privata sciant aliquem esse reum mortis, nequeunt mandare occisionem, nisi ordine juris servato: aliter peccant mortaliter.

4. Possunt-ne justè occidi banniti, seu proscripti capitales?

Resp. Affirmativè, quia hoc fit auctoritate publica ob necessitatem publici, & boni Regiminis. Peccant tamen juxta Layman, qui non ex zelo justitiæ, sed ex odio, aut privata vindictæ causa hoc faciunt: non tamen tenentur ad compensationem damnorum, de qua infra dicemus, quia peccant solum contra charitatem, non contra justitiam?

5. Si tyrannus minetur Urbi excidium, nisi innocens occidatur, potest-ne hic publica auctoritate occidi?

Resp.

Resp. Directè talis occisio est illicita. Nec valet paritas, quæ communiter solet adduci, nimirum sicuti membrum potest abscindi pro salute corporis, ita & civis pro salute Civitatis; quia homo est tantum pars moralis Civitatis, à qua non accipit esse, & vivere, sicuti membrum à corpore: Potest tamen in aliquo casu indirectè licita esse occisio, scilicet poterit Respublica cogere talem civem, ut adest tyrannum; & si nolit adire, ad quod tenetur ex charitate, & justitia legali obligante civem vitam exponere pro Republica, fit statim reus; inde cum desinat esse innocens, Respublica non peccat tradendo illum tyranno; nam traditio de se est indifferens, & mor tantum sequitur indirectè, & præter intentionem Reipublicæ: ita cum Molina, Lessio; Cardinalis de Lugo, qui docet hoc licere casu: quo qui exigitur, tyranno fit subditus, non autem si peregrinus, aut alienigena.

6. Quanam conditiones requiruntur ad occidendum licitè privata authoritate injustum aggressorem?

Resp. Requiritur duo: primò, ut occidatur cum moderamine inculpatae tutelæ, hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majori vi, quam necessarium sit ad arcendam violentiam; hinc qui potest alio modo, quam occidendo, se, aut sua defendere; si occidat, peccat contra justitiam; quia excedit moderamen inculpatae tutelæ. Secundò, ut occisio fiat statim ante injuriam illatam; si enim inimicus jam fugeretur tunc cum talis non sit amplius aggressor, occisio non esset defensio, sed vindicta. Utrum possit quis potens fugere aggressorem, & declinare ejus vim, terga vertendo, teneatur hoc modo se defendere; respondeo, si aggressus sit miles, aut nobilis ex fuga contrahens magnam ignominiam, non tenetur hoc facere; si autem sit Religiosus, aut alius, cujus fuga non cederet in gravem ignominiam, tenetur hoc suavis modo.

modo suæ & alterius salutis consulere.

7. Quænam quantitas bonorum fortunæ requiritur ad hoc, ut sit licita occisio furis ob illorum defensionem?

Resp. Quantitas unius aurei regulariter non reputatur adeò gravis; duorum aureorum admittitur à Diana; cuius sententia à pluribus censuratur tamquam nimis laxa; trium, vel quatuor aureorum à Bonacina admittitur tamquam quantitas notabilis. Adverte, tunc licitum esse occidere furem ob defensionem rei notabilis, & magni momenti, quando alia via v. g. auri, aut aliter recuperari non potest; hinc cum Jura dicent furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, supponunt, quòd fures nocturni aliter arceri non possint, diurni autem possint. Cæterum si fur nocturnus possit capi, non debet occidi: si diurnus capi non possit, neque recuperari ab eo illud notabile, quod aufert, licitè potest occidi.

8. Potest ne quis pro defensione suæ pudicitiae occidere invasorem impudicum?

Resp. Affirmativè: sic Puella ad evitandum stuprum, nupta adulterium, & quælibet alia mulier prostitutionem sui corporis, possunt occidere invasorem cum moderamine inculpatae tutelæ: si enim quis potest occidere furem rei temporalis notabilis, multò magis furem pudicitiae. Silvestrina dat aliam rationem, scilicèt, quòd ad evitandum decedens conjunctum cum periculo peccandi satis justificatur dicta occisio; imò licitum est vocare audituros, vociferando, ut si aliter nequeant, occidant impudicum oppressorem: si autem foemina consentiat peccato luxuriae, nequit quis superveniens occidere masculum, quia mulier tunc per consensum cessit juri suo; neque tunc sumus in casu violentiae, quæ debeat alia violentia repelli: Mulier ad fugiendam oppressionem non tenetur vociferari, quia se exponeret periculo infamiae: satis ergo est,

est, ut non consentiat peccato, & meliori modo, quo potest, salvet honorem suum.

9. Maritus deprehendens uxorem in adulterio, potest-ne illam occidere?

Resp. Negativè, quia Ecclesia, ad quam pertinet explicare latitudinem præcepti homicidii, expressè in Sacris Canonibus hoc prohibuit. Deinde non est nimis extendenda licentia occidendi, dum adsunt alia media licita, quibus potest quis consulere honori suo, detrudendo uxorem in Monasterium, separando thorum, accusando coram Judice, ut puniatur poena mortis. Nec valet, quòd in foro fori Maritus, qui occidit uxorem, & adulterum, non puniatur; lex enim civilis has occisiones tolerat, considerando excessum doloris, & iræ, quæ in simili casu gravissimæ injuriæ nequit contineri. Si hæc responsio tibi minùs placet, dic cum aliis Doctoribus, quòd in hac re lex canonica legem civilem correxit.

10. Potest-ne quis occidere alium, putà ob defendendum honorem?

Resp. Universaliter licitum non est: licet ergo cum aliquis aggressor vellet viro nobili, vel alteri, qui suum honorem tueri maximè obligatur, cuique fugere magnam afferat ignominiam, vellet, inquam, dare alapam, percutere baculo: vel fuste, possit illum occidere cum moderamine inculpa tæ tutelæ, antequam dictam injuriam inferat, ob justam defensionem ab illa; non tamen post illatam injuriam ad reparandum honorem læsum poterit quis illum occidere, quæ occisio est species vindictæ. Dixi, Universaliter non licet, justa damnationem propositionis trigesimæ factæ ab Innocentio Undecimo, quam inferre non auffer am.

11. Petrus repertus in adulterio à Marito, potest-ne vitam suam defendere, occidendo invasorem?

Resp. Affirmativè cum Homobono, quia licet culpa sua inveniatur in periculo mortis, non tamen

tamen omittit jus occidendi invasorem cum moderamine inculpatae tutelae. Adverte tamen, quòd si invasus posset se defendere fugiendo, teneretur fugere, etiam si esset vir nobilis, & timeretur notabilis infamia, quia hæc oritur culpa sua, & debet præponi vitæ mariti innocentis aggredientis.

12. Est ne licitum prævenire aggressorem, si innocens aliud refugium non habeat ad vitam suam salvandam?

Resp. Cum Mofes. de homicidio affirmativè, quia non tenetur quis expectare percussionem inevitabilem. Verùm magna cautela adhibenda est, ut res ita revera se habeat, nè fortè vana & levis suspicio det locum delicto adeò atroci, Affirmatio procedit, quando nullum aliud est remedium ad vitam salvandam.

13. Hinc si interveniant duæ conditiones, & mortis sequuturæ, & privationis omnis remedii, poteris provenire hostem insidiantem, non solum armis, sed veneno, torquendo venenum in venenantem. Sed verè docet Lessius casus istos esse potius metaphysicos, & speculativos, & in praxi carentiam omnis refugii numquam invenies; qui enim est tantæ potentiae, ut præveniendi possit mortem tradere, à fortiori poterit se ab illa liberare. Hæc doctrina locum etiam habet; si quis quærat alium occidere per mandatarium; idem enim est occidi per manus hostis occultè insidiantis, ac per illas sicarii. Indubitatum est, quod, qui pot. est salvare vitam verberibus tantum, vel minimis, vel alio modo, teneri hanc mitiorem viam eligere, quia tantum licet nocere proximo, quantum sufficit ad justam defensionem, & ad vim repellendam.

14. Ultimò adverte eum, qui occidit vel præveniendi, vel se defendendo cum moderamine inculpatae tutelae, debere mortem inferre, non solum vindictæ, sed ex defensione sui; si enim odio hoc faceret, licet mors tradita non sit

pecca-

peccatum; modus tamen, seu motivum mortis non est sine culpa, quæ gravis, vel minùs gravis erit juxta quantitatem odii, & livoris; ordinaria ergo erit mortalis.

15. Habens jus occidendi ob defensionem sui aggressorem, potest-ne hoc præstare licitè per alium?

Resp. Cum Filiucio, Tannero, & Molina affirmative: aggressus enim censetur innocens; quilibet autem potest ex charitate innocentem adjuvare in conservatione sui juris illi naturaliter competentis.

16. Si quis faciat opus, unde contra ejus voluntatem sequatur mors in tertio, peccat-ne?

Resp. Si det operam rei licitæ etiam periculosa, puta medicinæ, & adhibeat debitam diligentiam, ne sequatur homicidium, si sequitur, non peccat, dummodò post factum, illud ratum non habeat: si adhibeat negligentiam parvam, veniale erit: si magnam, mortale. Si det operam rei illicitæ propter periculum mortis, ut est exercitatio taurorum, ludi cum ensibus per homines imperitos; tunc si sequatur mors, peccat, quia liberè se exponens periculo proximè peccandi, & aliis graviter nocendi, peccat. Si autem res sit illicita non ex periculo mortis, sed ex alio capite, veluti venatio per Clericos, si ex eadem, facta debita diligentia, per accidens sequatur mors, non peccat.

17. Quot modis homicidium dicitur voluntarium?

Resp. Sex præcipuè modis. Primò, fit voluntariè, dum quis per se ipsum homicidium committit, vel ferro, vel lapide, vel veneno, vel per subtractionem omnis cibi, vel quovis alio modo, quo suis manibus, & viribus infert alteri mortem. Secundò, præcepto: ut si mandet alteri ut occidat; & si detur pro hoc mandatario pecunia, dicitur assassinium. Tertiò, consilio; ut si quis consulat alteri, puta marito, ut uxorem adulteram necet: vel si consulat alteri rem, ex qua verisimiliter sequatur mors. Quartò, negatione

tione auxilii justè debiti, dum quis potest commodè impedire homicidium, & non impedit; ut Judices, qui ex officio tenentur impedire duellum, rixas, ex quibus verisimiliter alicujus sequutura est mors. Quintò, patrociniò; ut si quis defendat, vel tueatur homicidas; dum homicidium committitur. Sextò, cooperatione; ut si quis voluntariè subministret auxilium, vel instrumenta, ut mors causetur, putà dando gladium, & arma, ut quis occidat. Isti omnes, cum causa sit voluntarii homicidii, tenentur in solidū ad refarciēda damna hæredibus occisi, sicut mox dicā.

18. Ad quid tenetur is, qui voluntariè occidit, vel vulneravit injustè alium?

Resp. Hæc actio injusta est radix restitutionis: proinde voluntarius occisor tenetur compensare damna omnia provenientia ex occisione: Hinc tenetur ad omnes expensas, & sumptus durante ægritudine factos, tenetur ad omnia damna ex lucro cessante provenientia, putà, quia quis artifex, si tantū vulneratus, & mutilatus est, sit redditus inhabilis ad opera lucrosa suæ artis: at si defunctus est, tenetur refarcire damna, quæ proveniunt in hæredibus defuncti, putà respectu filiorum, uxoris, & aliorum, juxta judicium prudentis Casistæ: Pro vita defuncti, vel licatrice facta, ad nihil tenetur, quia hujusmodi res non sunt pretio æstimabiles, nec possunt per justitiam commutativam compensari. Ita Lessus, Layman, Vasquez, apud Homobonum. Excipe casum puellæ notabiliter deformatæ per aliquod vulnus; sic enim redditur vilior quoad nuptias: hinc compensanda est, augendo tantum solius dotem, ut possit cum æquali nubere. Respectu funeralium ad nihil tenetur, quia quovis tempore ejus mors evenisset, parentes & hæredes tenebantur ad funera, quæ proinde cendæ sunt tamquam expensæ ortæ ex nostra conditione, non verò casualiter ab occisione. Neque tenetur occisor procurare, ut oreretur
pro

pro occiso, vel solum ex charitate, non ex iustitia.

19. Quænam circumstantiæ exprimi debent in confessione ab occisore?

Resp. Primò, qualitas personæ occisæ, scilicet si fuerit sæcularis, vel Clericus; in hoc enim secundo casu est sacrilegium: si fuerit propinquus, puta pater, vel mater, vel soror, vel frater, vel conjux; quia utique consanguinitas adeò stricta novam speciem deformitatis & horroris superaddit simplici homicidio. Secundò, qualitas loci in quo patrata est occisio, puta, si fuit sacer, est sacrilegium. Tertiò, complices, quot in numero adhibiti sunt pro parrando homicidio; tot enim sunt peccata numero distincta, quot cooperatores juncti fuerunt, vel ex amicitia, vel ex stipendio, vel ex autoritate ad homicidium complendum: si tamen quis non vocatus venit ex succubitu, & spontè, tunc respectu hujus quis non censetur causa peccati.

20. Potest-ne aliquis occidere se ipsum?

R. Directè nemo potest se ipsum interimere: nisi Deus hoc revelet, & evidenter constet de tali revelatione, quæ ut plurimum censenda est Dæmonis illusio. Ratio est, quia nemo est dominus suæ vitæ, & membrorum: & tenetur præstare a fortiori erga se, quæ ex charitate præstat aliis: sicuti igitur nequit aliis vitam auferre, ita nequit sibi: & si quis ex desperatione se ipsum occideret, nisi constaret pro eo tunc caruisse usu rationis, privandus esset Ecclesiastica sepultura, & nullum faciendum esset pro eo sacrificium, tamquam inutile ei, qui certò damnatus est; cooperantes etiam dicto homicidio peccant peccato mortali.

21. Dixi, nisi constet de revelatione Dei, sicuti habuerunt plures Virgines, & Martires, qui projecerunt se in flammæ, ne virginitatem, & fidem amitterent: sicuti etiam fecerunt Samson, & Eleazarus, qui duo, ut docent Sancti Patres, etiam ut milites poterant se exponere morti, ut

ti, ut occiderent plures hostes. Nemo tamen facile huic revelationi credere debet: & nisi sit evidens utilitas Ecclesiæ, rejicienda est tamquam illusio Diaboli; sic neque in pœnitentiam alicujus peccati commissi potest quis sibi mortem injungere, ut volebant Donatistæ; pœnitentia enim fieri debet juxta Ecclesiæ præscriptum, & pœnitentia conjuncta cum voluntaria morte est pœnitentia Judæ. Neque etiam ad evitandum periculum proximum peccati mortalis, potest quis se ipsum interficere, quia debet expectare auxilium à Deo, qui fidelis non permittet nos tentari supra vires, Imò Divus Thomas docet, quod virgo proximè opprimenda, & violanda ab infideli, nequit se interficere, ut conserveat virginitatem, quia in tali casu voluntate dissentiens non peccat, & remanet intrinsecè virgo, licet non extrinsecè in corpore,

22. Dixi, directè; nam indirectè quis potest se ipsum interficere, ut quando quis intendit finem optimum, & justum, quem assequi non potest, nisi cum periculo mortis; tunc enim directè intenditur finis, & per accidens mors; sic milites, qui defendunt Civitatem usque ad extremum, sic etiam qui serviunt infirmis tempore pestis, evadenti periculo mortis se exponunt sine peccato. Hinc volunt aliqui Auctores, quod tempore famis, si superesset unicus panis, posset quis eum tradere ob charitatem amico digniori. Item in naufragio unica existente tabula posset eidem illam committere; & in fuga exercitus ab inimico evastati, posset quis equum tradere Principi, vel amico digniori; & multò magis posset aliquem jejunare, induere habitum pœnitentiæ, aut quid simile facere, ex quo indirectè sequatur mors, quia non est prohibitum homini vitam suam periculis exponere, sed tantum non hoc facere temerè sine causa, tamquam habens illam exosam.

23. Potest-ne infirmus recusare medicinam oblata à Medico?

I Resp.

Resp. Si medicina est ad vitam solum prolongandam, probabiliter non tenetur; si autem iudicio Medici ex medicina rationabiliter speratur salus, & alioquin mors sequutura: tunc tenetur eam sumere, eo modo quo sanus cibum, est etiam conservativa vitæ ex necessitate. Si salus acquirenda foret cum mutilatione alicujus membri valdè dolorifera, tunc volunt Doctores posse in firmum recusare adeò doloriferum remedium.

14. Potest-ne fœmina pragnans ad tuendum proprium honorem, & fortè vitam, & complacitis delicti, procurare abortum?

Resp. Cum Homobono, & aliis communitate hoc esse illicitum, sive fœtus sit animatus, sive inanimatus: quia procuratio abortus est intrinsicè mala, pugnans cum fine naturali: cum ergo non sint facienda mala, ut eveniant bona non est licita procuratio abortus.

25. Quot modis dicitur procurari abortus?

Resp. Tribus: primò impediendo ne fœtus occasione copulæ concipiatur; secundò, ut jam conceptus ante animæ rationalis infusionem ejiciatur; tertio, ut post animæ rationalis infusionem ita immaturè pariat, ut pereat. Hinc cum malitia abortus consistat in hoc, quòd tendat ad pueri occisionem, peccatum erit gravius, vel levius prout magis ad perfectum homicidium accedit: quapropter est gravis, & lethalis culpa, si conceptio impediatur; gravior, si postquam est conceptus; & gravissima, si postquam est animatus fœtus causetur abortus: in hoc tertio statu, de quo propriè dicitur abortus, omnes qui abortum vel causant, vel consulunt, vel eidem scienter cooperantur, incurrunt in excommunicationem latam à Sixto V. & Episcopo reservatam: ut videtur potest in Constitutione, quæ incipit *Effrenatam*, quæ tamen moderata fuit à Gregorio XIV. in Bulla, quæ incipit *Sedes Apostolica*, in qua quoad abortum fœtus inanimati tollitur in totum Constitutio Sixti V. quoad abortum fœtus animati po-

næ latæ contra complices delicti temperantur in hoc, scilicet, ut peccatum cum excommunicatione Episcopo reservata tolli possit per quemcumque Confessarium habentem ab Episcopo specialem delegationem absolvendi ab hujusmodi excommunicatione. Remanent ergo integræ aliæ pœnæ pro clericis cooperantibus, vel consulentibus abortum, quæ sunt irregularitatis, privationis, inhabilitatis, degradationis, traditionis Curiae sæculari, & præventionis; Ita Homob. par. 3. tr. 13. cap. 11. res. 4.

26. Quandonam foetus animari dicitur?

Resp. In mare post quadraginta dies à conceptione, & in foemina post dies octoginta. Quando dubitatur, an foetus sit mas, vel foemina, post quadraginta dierum spatium à conceptione, & mas, & animatus præsumitur. Hinc cooperans tali abortui debet se gerere tamquam excommunicatus, & irregularis, in dubio enim facti, cui annexa est excommunicatio, & irregularitas, quis irregularis, & excommunicatus censendus est? Non est tamen eodem modo censendum quantum ad pœnam privationis Beneficiorum, quæ à Judice pro irregularitate, & censura poni solet, ut enim habet hic Homobonus, pœna ordinaria pro certo delicto statuta, non est infligenda in delicto dubio, sed tantum extraordinaria, temperata tamen juxta qualitatem dubii.

27. Incurrit ne istas pœnas, qui rem habens cum prægnante, causa est, ut partus intempestivus, licet vivus, pariatur?

Resp. Docet Homob. p. 2. tr. 12. c. 3. negativè: non enim est propriè abortus, & homicidium, cum non intenderit hoc crimen, neque aliquid per se cum illo connexum; si quidem voluntate, & proposito maleficia distinguuntur. Adulter ergo de abortu nec cogitans, non incurrit pœnas procurantium abortum.

28. Potest-ne Medicus dare infirmæ prægnanti medicamenta curativa matricis, ex quibus

per accidens sequatur abortus?

Resp. Intelligenda benè est quæstio, quæ procedit, cum salus matris alio modo haberi nequit, nisi per medicamenta directè quidem tendentia in salutem matris, ex quibus indirectè, & per accidens sequatur abortus: in hoc ergo valdè obvio casu distingui benè debent circumstantiæ diversæ, juxta quas diversa etiam est responsio. Primò enim, si fœtus necessariò expellendus pro conservatione vitæ matris nondum sit animatus anima rationali, adhiberi possunt medicamenta cum intentione directa ad sanandam matrem; quæ utique cum sit vivens præponi debet fœtui, qui nondum vivit. Secundò, si fœtus sit animatus, adhuc distingui debet; vel judicatur matrem simul cum fœtu morituram, nisi medicinam sumat, ex qua sequatur probabilis spes vitæ matris cum periculo abortus; & tunc potest sumere medicinam, quia in pari casu, & necessitate mater debet prius respicere, & consulere sibi, quàm proli. Ex Diana: hoc etiam tenendum est in dubio, an medicamenta sint matri allatura vitam, vel mortem, quia melius est dubium medicamentum experiri, quàm illam finire sine medicina certò perire. Vel judicatur certè, aut valdè probabiliter sine medicamento matrem quidem morituram, sed vivum è secto utero matris posse extrahi infantem Sacro Baptismate regenerandum; & tunc illicitum est cum notabili prolis periculo, & detrimento adhibere medicamentum. Ita Homobonus, Diana, Lessius, & alii communiter, quia vita spiritualis infantis præponenda est vitæ temporali matris, ut ordo charitatis Christianæ servetur. Si enim pro fratribus animas ponere debemus, ut habemus Joannis III. quantò magis mater pro salute spirituali filii, ne æterna beatitudine privetur? Citantur tamen pro hac ultima sententia tamquam contrarii Lopez, & alii pauci apud Bonacinam, c. 8. n. 3. Sanchez judicat hunc casum rarò posse contingere, cum

ob communicationem humorum, ut plurimum, mors matris secum trahat illam infantis.

29. Ex eodem Homobono, etiamsi sciatur certè puerum moriturum sine Baptismo, nisi mater, quæ ad mortem ægrotat, viva aperiatur, nullo modo scindenda est adhuc viva, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona: neque licet occidere matrem, ut saluari lavacro regeneretur filius; postquam autem ipsa decessit, statim aperienda est, ut puer baptizetur.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VII. 17. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propriæ auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

Ab INNOCENTIO XI. 39. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum est, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus; sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravidâ occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem foetum quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum patitur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

S E C T I O II.

De Bello.

1. **B**ellum, aliud est offensivum, aliud defensivum: offensivum est illud, quo quis armis, & aliis instrumentis martialibus vim alteri infert: defensivum est, quo quis armis, & aliis instrumentis martialibus vim illatam repellit.

2. Est ne licitum Bellum?

Resp. Bellum defensivum, ad hoc ut sit justum, unicam debet habere conditionem, scilicet quod possidens sit moraliter certus se justè possidere ea, quæ à contraria parte invaduntur; tunc autem habet sufficientem certitudinem moralem, cum invadens non probat contrarium. Bellum offensivum, ad hoc ut sit licitum, tres condiciones requirit: primò, ut fiat auctoritate Principis supremi, quales sunt Papa, Imperator, Rex, & alii, qui idè dicuntur habere altum dominium; secundò, ut adsit justa causâ, & quidem gravissima, ut necessitas boni communis, & quietis conservandæ, recuperatio injustè ablatorum, coercitio rebellium, & similes: tertio, ut fiat ex recta intentione, scilicet amore boni communis, non autem ex odio privato. Si desint duæ primæ conditiones, bellum est injustum, & invadens tenetur resarcire omnia damna regionis invasæ; si desit tertia, invadens peccat juxta qualitatem odii, quod utique mortale est, cum gravissimum damnum intenter inimico, non tamen tenetur restituere.

3. Potest ne dari casus, in quo duo gerentes bel-

bellum ita se habeant, ut nec invadens, nec invasus bellando peccent?

Resp. Affirmativè ex Filliucio, non quidem per se; fieri enim nequit, quòd eadem Regio, Civitas, vel Castrum justè pertineat ad duos, ita ut unus habeat jus retinendi, & defendendi, & alius spoliandi, & occupandi: per accidenstamen ex ignorantia invincibili potest invasus justè retinere pro viribus, & invadens tentare occupationem.

4. Quamnam diligentiam tenentur adhibere bellatores ad cavendam ignorantiam affectatam, vel supinam?

Resp. Requiritur primò, ut proponant jura sua, & causas belli doctis, & piis consiliariis; qui nec facilè decipi possint in examine negotii adeò gravis, nec suspecti sint, quòd decipere velint: & etiam securius erit, si adhibeant Theologos, qui totum discutiant secundum legem Evangelicam, & cum plena libertate opinionem proferant; & istis auditis, invocato Spiritu Sancto, Principes, vel Magistratus antequam deliberent, rem coram Deo ipsi secundum interius conscientiae lumen denuò probent, & illud eligant, quod in puncto mortis vellent se elegisse: quibus peractis, si adhuc juxta proprias conscientias, & consiliariorum, & Theologorum opiniones videatur licitum bellum, poterit sine scrupulo indici.

5. Est-ne sufficiens causa indicendi bellum gravis injuria Principi, vel Reipublicae illata?

Resp. Ex Alario, & Diana, tunc licere ad vindicandam gravem injuriam: cum pars opposita condignam satisfactionem dare recusat; sic enim habetur exemplum in l. 2. Regum c. 10. Adverte, quòd injuria debet esse gravissima, & satisfactio prius petita, & non obtenta.

6. Est-ne causa sufficiens indicendi bellum alteri, quia auxilium praestat inimico contra ipsum injustè bellanti?

Resp. Affirmativè, quia licet vim vi repellere, cum hæc contra justitiam inferitur. Ita Diana

adducens exemplum ex lib. 2. Regum cap. 8.

6. Est-ne sufficiens causa indicendi alteri bellum, quia hic impedit, ne rei puniantur?

Resp. Cum Diana affirmativè, & exemplum adducit ex libro Judicum, c. 20. ubi Israelitæ Beniamitis bellum justè indixerunt, eò quòd Gabaonitas gravissimi sceleris reos tradere recusarunt. Ex quo infert Bannes Principem læsum esse Judicem directum rei lædenti, & tantum habere jus morte plectendi reum, ut possit respuere quamcumque aliam satisfactionem, quam fortè ipse exhibet; unde si iste sit apud alium Principem, qui ei dederit refugium, & nolit eum tradere morte plectendum, sed solùm velit alias satisfactiones exhibere, posset justè bello illum cogere. Mihi tamen videtur sententia nimis laxa, neque placet hanc causam acceptare tamquam sufficientem, ut ea solùm attentata, bellum adeò communi bono gravosum aggredi possit; & meæ sententiæ utique mitioris, & Evangelicæ charitati magis accommodatæ, est etiam Coninch. dub. I. n. 18.

7. Est-ne sufficiens causa indicendi bellum Principi, quia foedus violavit non sine damno, injuria, & dedecore, patientia cujus etiam legati violati sunt contra jus gentium?

Resp. Affirmativè ex Diana citante plura exempla in libris Regum, & maximè 2. Cap. 10. ubi David Ammonitis bellum intulit ob violatos legatos. Verùm notat ipse non esse formalem legatorum violationem, si puniantur à Principe, in cujus territorio graviter ultra terminos legationis deliquerunt.

8. Est-ne causa sufficiens indicendi bellum alteri ob denegata ea, quæ jure gentium debentur, ut transitus per alienam regionem sine mora, & nocumento?

Resp. Affirmativè, nisi fortè agatur de transitu exercitus armati sine necessaria cautione dampni compensandi; nam transeuntes tenentur omnen-

securitatem facere non nocendi. Hinc quia ab exercitu armato ferè semper timeri potest damnum, illi transitus justè negatur: Ita Alarius citans alios. Hæc eadem ratio est causa sufficiens indicendi bellum prohibenti auxilium sociis afferri.

9. Est-ne causa sufficiens indicendi bellum, si Populi Idololatræ sint, vel in hæresim, & infidelitatem lapsi, & alios secum trahant, & dissensionem in Provinciis excitent?

Resp. Cum Alario verbo *Bellum* n. 13. distinguendo, quando Regnum defecit à fide Catholica per Idololatriam, vel per hæresim, tunc est causa justa; aliàs falsum videtur propter peccata etiam pugnantiæ cum natura, infidelibus bellum inferri posse, si subditi non sint.

Reginaldus assignat septem causas, propter quas contra infideles bellare licet. Prima, si possideant Terras Christianorum, ut Turcæ. Secunda, si Christianos injuria afficiant, & in servitutem redigant. Tertia, si Christianos à vera Religione abducant. Quarta, si Prædicationem Evangelii impediant: cum enim Summus Pontifex habeat jus Prædicationis Evangelicæ in toto Orbe, & propagandi Fidem, & destruendi Idololatriam, potest ad hoc opus pietatis præstandum mādare alicui Principi, ut debellet Idololatrias, & adieum aperiat Legi Evangelicæ: & hæc potissimum de causa potuit Alexand. VI. donationem novi Orbis facere Hispanis. Quintò, quando à Christiano Principe eorum domino subditi leges naturæ cōsentaneas recipere, & observare nollunt. Sexta, si committant peccata non solum contra Deum, sed etiam contra proximum, putà humanæ carnis ingluvie, & execrandis innocentium sacrificiis. Septima, si subditi Principis Catholicici incidunt in hæresim; nam Deus Deuter. 13. præcepit filiis Israel, ut delerent Civitatem, quæ in tale crimen incideret. Servandus tamen est ordo juris, ut bellum eis non inferatur, nisi priùs ab Ecclesia Romana declarentur hæretici.

10. Dubius de iustitia belli potest ne bellum movere?

Resp. Cum Sylvio in 2. 2. q. 40. de art. 1. & q. 4. concl. 2. 3. & 4. cum hac distinctione: in causa injuriæ dubius de iustitia belli non potest bellum movere, quia res adeò Reipublicæ gravosa, & periculis plena, exequi non debet in causa dubia: in causa possessionis non possidens nequit bellum movere, quia in dubiis melior est conditio possidentis; & si possidens armorum videtur a possessione, posset hic rursus movere bellum: quia gravissima injuria fuit affectus, patiendi spoliationem bonorum propter causam dubiam. In hac eadem causa possessionis non possidens potest movere bellum, si ipsi, & consiliariis suis videatur habere plus juris, & petens compensationem admissus non fuerit; nam possidens in dubio tenetur admittere legatos partis adversæ pro examinando dubio etiam æquali; si autem neuter possidet, & dubium est æquale, potest non possidens movere bellum, non pro acquirendo toto, sed parte, quia res in tali dubio aut dividi debet, aut ex æquo compensari ad proportionem juris, quod quis habet: Advertit tamen Diana cum Granado, quòd si possidens magis inclinet in eam partem, quòd res sit aliena, non ideò ad restitutionem aliquam tenetur, quia cum talis propensio non evacuet dubium, hinc à possessione superatur, quæ in dubiis facit meliorem conditionem possidentis.

11. Habita iustitia belli debet ne illaturus bellum proponere prius jura sua parti adversæ ad videndum, num pacificè velit ipsi reddere, quod suum est?

Resp. Cum Molina affirmativè; & si hæc offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut idem asserit, si inceptum sit, debet, si non ex iustitia, saltem ex charitate, terminari; secus gravis injuria fit innocentibus, quando cum eorum maximo damno quæ-

ritur id, quod sine illo potest obtineri. Addit Diana, teneri quandoque Principes desistere à bello justo, si inde oriatur scandalum, & spiritalis ruina multorum, & detrimentum fidei & Ecclesiæ; pensatis enim omnibus, quantitas mali excedit bonum, quod ex bello speratur.

12. Licet-ne advocare infideles in auxilium pro bello justo?

Resp. Cum Alario n. 6. qui citat pro se Sanctum Antoninum, Molinam, & alios, affirmative; nisi tamen immineat periculum fidei, ut v. gr. quod proprii subditi pervertantur, & hæresis dilateretur: licet etiam adjuvare Principem infidelem in bello justo contra alios infideles.

13. Quænam sunt illa peccata, in quibus tempore belli incurrere solent Duces?

Resp. Cum Diana, hæc ut plurimum sunt: primò, si minuunt numerum milicum ob avaritiam, presentando suos famulos in milites, ut approprient sibi stipendium, & si defectu militum, quos habere debent, perdatur Arx, vel Civitas. patiatur damnum, tenentur refarcire. Secundò, si ab Oppidis, per quæ non transeunt, studiosè divertendo ad alia, extorqueant pecuniam in redemptionem hospitii; licet enim possint aggravare hoc, vel illud Oppidum, ut transeant; facere tamen hanc electionem venalem est contra justitiam; si stipendium militibus subtrahentes, permitterent eos sumere è rusticis necessaria ad victum, si dimissis veteranis militibus, inexper-
 tos conducant minori stipendio: si faciles sint in concedendo militibus licentiam, quæ solet dici *Comiato*, quando urget eorum necessitas, pro qua supplenda gravatur publicum ærarium novis expensis: si notabile peculium exigant à Populis, ad hoc ut milites sub disciplina debita retineant, seu *per il quieto vivere*, ut solet dici; ad hoc enim tenentur ex justitia. Hæc & his similia sunt illa crimina specialia, in quæ propter

avaritiam incidere possunt Duces ; & cum ut plurimum in iis offendant nedum charitatem , verum etiam iustitiam , tenentur ad compensationem damnorum .

14. Præterea si milites certæ mortis sine necessitate exponant ; si aliquem ex speciali odio , vel pravo sine collocent in loco valdè periculoso , & ibi sine auxilio relinquant , ut percussus intereat , sicuti ex commissione Davidis factum est cum Uriæ , qui propterea dicitur à Scriptura ab ipso Davide percussus : si castra ponant in locis palustribus , & noxiis , cum periculo mortis , aut contagionis : vel milites infirmos non dimittant ad eorum hospitalia , quæ non debent fieri , nisi extrema necessitate impellente : si militibus provideant victualia noxia , vel præparent in minori quantitate , vel dolosa , vel vilia contra Principis intentionem , detinendo sibi ipsis majus pretium : si pulveri tormentario alium pulverem , vel mixturam immisceant , propter quam victoria , vel defensio reddatur magis difficilis : si plus à militibus pro cibo , potu , vestibus , & armis exigant , quàm præscriptum sit : si in designandis hospitibus alicui , ad plures domos schedulas præbeant , ut in unam se recipiant , & ab aliis exigant pretium ; & demùm generaliter si gravent plusquam par est vel Principem , vel Milites , vel Populos .

15. Possunt ne Duces militantes in navibus contra Turcas , vel Hæreticos , cum aliter manus hostium fugere nequeunt , ignem pulveri admove- , ne & ipsi , & naves in potestatem hostium deveniant ?

Resp. Primò : Miles privata authoritate hoc facere nequit ; excedit enim ejus officium , tam grave facinus cum damno plurium aggredi . Quantum ad Ducem in ea navis supremum , communis sententia negativa est , quia nemini licet se , & suos directe occidere . Solum ergo navis incendium tunc videtur licitum in casu , quo Milites in

mare

mare se dejicerent cum probabili spe salutis, licet cum periculo incendii. Fagundez à Diana citatus tenet contrariam sententiam, putans licitum esse ex hoc motivo, scilicet si Dux incendendo navim intendat hostis debilitatem, ne præda capta insolentior fiat in ejus Regem: sic enim propria & suorum mors est solum per accidens; imò sperare hostem occidere, & se suos servare incolumes.

16. Peccata militum, ultra furtum ipsis familiariare, de quo infra, ut plurimum sunt fugere, & deserere exercitum, asportando arma & vestes sui Ducis; quod utique lethale est, cum adscribendo se militæ, vitam suam tali statui obligaverint: propter hoc ergo tenentur arma, vestes, & quæ sunt Ducis restituere, & insuper compensare damnum, quod in adscribendo alio in sui defectum patitur: non tenetur tamen redire, cum certus sit, se spontè etiam redeuntem morte esse plectendum: tenetur etiam servare arcem, & stationem commissam defendere cum periculo vitæ, quoadusque eas derelinquere permissum sit ab habente auctoritatem. Neque sufficientes fuga licita fiet, eò quòd spes prævalendi & vincendi non sit; ex fuga enim militum ante tempus, gravior fit jactura, & quamplurima amittuntur, quæ alioquin fuissent servata. Tenetur etiam positus ad custodiam vigilare, nequit rescriptum aliquod ab hostibus recipere, & si sciat alterius militis rebellionem, tenetur Duci revelare. Contra has ergo obligationes miles faciens, ut plurimum peccat mortaliter, quia tempore belli hæc omnia gravissimi damni sunt causa. Præterea miles peccat contra justitiam, si occasione itineris, vel hyemalis hospitii, aliquid plus recipiat à populis, quàm sit ei permissum à Principe: si etiam excedat facultates traditas à Ducibus in deprædatione hostium, & eos gravet proprio arbitrio.

17. Potest ne aliquis adscribere se militæ, &

ire ad bellum, non curando de iustitia belli, sed de stipendio?

Resp. Cum Alario n. 3. qui citat pro se Cajetanum, & Navarrum, hoc modo ire ad bellum mortale est, etiamsi miles sit subditus: neque ergo antiqui milites stipendiarii, neque denuò adscripti possunt ire ad bellum evidenter injustum; hoc enim est cooperari gravamini innocentium, quod non licet; sicuti nec Carnifex stipendiarius potest exequi sententiam evidenter injustam.

18. Dixi in responsione, non licere ipsis pugnare in bello evidenter injusto: quousque tamen evidenter non constat illis de injustitia belli, bellare possunt, etiamsi dubii sint de iustitia: nam in dubiis præsumendum est pro Principe, cui quis faceret gravem injuriam, si sine evidenti ratione ipsum judicaret publicæ quietis perturbatorem. At si miles decursu temporis evidenter sciatur bellum esse injustum, tenetur à malitia desistere, & restituere spolia inimicorum, si quæ habet, vel id in quo fortè factus est ditior; erat enim possessor bonæ fidei. Milites stipendiarii non subditi, per Reginaldum tenentur ad restitutionem omnium, non solum si evidenter scientes bellum esse injustum, sed etiam si tantum dubitent. Advertat tamen Confessarius militum, qui hoc ignorant, valdè periculosum esse illos erudire, nam cum nimis difficile sit derelinquere militiam, quod facere nequeunt sine vitæ periculo, ponantur in mala fide sine spe emendationis.

19. Quænam sunt licita in bello iusto contra hostes?

Resp. Ea quæ necessaria sunt ad finem belli obtinendum. Hinc primò licitum est directè occidere defensores partis contrariæ, & illos spoliare. Innocentes tamen, sub quo nomine veniunt pueri, senes, mulieres, Clerici, Religiosi, alique ad arma gestanda inepti, ut peregrini, advenæ, mercatores, & rustici, qui non præliantur, di-

rectè

rectè, occidi nequeunt, quia sine eorum morte finis belli potest obtineri. Possunt tamen spoliari bonis externis, utpotè pars Reipublicæ hostilis, quæ propter delicta totius corporis puniri potest in iis, quæ subsunt Reipublicæ, & ex quibus hæc sumit commodum ad se defendendum contra justos aggressores.

20. Hinc primò ex Alario nu. 10. licitum est inimicum exercitum, aut Civitatem, contra quam justum geritur bellum, in depopulationem tradere, aut incendere, si aliter capi non possit, licet multi innocentes occidantur: quia isti non occiduntur directè, sed per accidens, indirectè, eò quòd moraliter separari nequeant à nocentibus.

21. Hinc secundùm licitum est per accidens aliquando comburere Ecclesiam, & hostes extrahere, in ea spoliare, & occidere, si Ecclesia veluti castro ad repugnandum utantur.

22. Hinc tertio licitum est aliquando juxta belli leges permittere militibus, ut vulgò dicitur, *il sacco*, seu Civitatem militibus in prædā, & direptionem dare, si judicetur necessarium ad expediendum bellum, incendiendos militum animos, & hostes deterrendos. Cavere tamen tunc debent Duces, ne res Ecclesiæ, & Ecclesiarum personæ simul cum laicis comprehendantur; non enim sunt membra Reipublicæ, & populi reduplicativè, ut inimici; sed indifferentes, & sacri, adeoque ab istis injuriis excepti. Debent prohibere etiam, quantum commodè possunt, & impedire alia crimina, ut stupra, adulteria, Templorum spoliationes, non autem rerum profanarum, quæ ad templa asportata sunt pro majori securitate: & multò magis ne injuria afficiantur Sacræ Virgines Deo dicatæ, & Sponsæ Christi Domini in Claustris degentes: si autem quoad ista non invigilent, sunt omnium istorum criminum rei; & utique Duces tenentur ad compensationem damnorum.

23. Hinc

23. Hinc quartò, Repræfalia licita sunt cum istis conditionibus: primò, si manifestè constet Cives alterius Reipublicæ gravem injuriam fecisse; secundò, si Superiores illorum rogati recusent congruam & justam satisfactionem præbere: tertiò, si constet culpabiliter denegatam satisfactionem; quartò, si princeps supremus illa concedat, non autem minister privata auctoritate; quintò ut non inferatur plus damni, quàm postulet justa satisfactio; sextò, ut Ecclesiastici & eorum bona non tangantur.

24. Est-ne licitum contra hostes adhibere insidias & stratagemata?

Resp. Affirmativè, dummodò absint mendacia, & multò magis perjuria. Unde quòd exploratores se fingant quandoque amicos, mortale non est. Adverte tamen, veneno inficere fontes, vel puteos, vel arma, licitum non esse: & est impietas contra Jus gentium, neque à Turcis, vel aliis Barbaris usitata.

25. Est ne servanda fides hostibus data?

Resp. Si spontè data est, servanda est, nisi cedat in grave damnum Reipublicæ, aut Religionis: cum enim in hoc casu non potuerit se obligare, neque servare tenetur: nec etiam obligat, cum altera pars fidem non servat: frangenti enim fidem, fides servanda non est. Hinc obsides occidere per se non licet; an verò in aliquo gravissimo casu liceat, hoc benè erit examinandum.

26. Capti in bello possunt-ne ab hostibus fugere?

Resp. Si bellum sit justum, fugere nequeunt, maximè si cum parva custodia relinquantur propter datam fidem non fugiendi: si autem bellum injustum sit, per se possunt fugere, & hostium bona auferre; per accidens tamen hoc neque licet, quia alii concaptivi duriùs inde tractantur, & plurima incommoda innocentibus oriuntur.

27. Bona capta ab hostibus in prælio justo, cujusnam sunt?

Resp.

Resp. Bona mobilia sunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut aliqua pars cedat Principi, aut Communitati; tunc enim illa pars segreganda est à capiente, & danda cui competit. Ad hoc ut fiant capientium, duas conditiones addunt Doctores, alteram scilicet ut hostis prædam ad Castrum devexerit, & in tuto posuerit; secus, si dum ab illo asportatur sit spoliatus, eadem bona prioribus debentur dominis, qui adhuc circa illa suum retinent jus, secunda, ut inter apprehensionem & detentionem viginti quatuor horarum spatium possessionis intercedat, seu saltem una nox; si enim manè Turcæ Christianos spolient, & serò Turcæ deprædentur ab aliis, isti non poterunt illorum Christianorum bona sibi appropriare; possunt tamen bona captorum, quæ numquam in potestatem domini ventura sunt, emi quocumque vili pretio, ut domino comparenti restituantur.

28. Si Dux prohibeat militibus hostes spoliare, tenentur-ne illi, qui spoliant, restituere?

Resp. Si Dux prohibeat ob commiserationem infelicium, vel ob conventionem cum illis factam, ut facilius cederent victoribus, rapientes tenentur restituere; si autem prohibeat, ne milites onusti spoliis victorum, minus apti reddantur ad prælium, peccant solum contra debitam obedientiam, & restituere non tenentur. Ita Diana: cui adde; si prohibeat, ut ipse solum cum suis amicis ditetur spoliis victorum, nec peccant contra obedientiam, quia tale præceptum ex motivo avaritiæ est injustum.

29. Clerici possunt-ne militare in bello justo?

Resp. Quidquid sit, an Clericis prohibita sit militia de jure divino, sicuti volunt nonnulli colligentes hanc prohibitionem ex verbis Matthæi 26. *Mitte gladium tuum in vaginam*: an etiam de jure naturali, sicuti volunt alii, eò quòd Clerici sunt Deo dicati, & illius ministri; quæ tamen non videntur adeò certa, quia

quia si de jure divino, vel naturali militia esset Clerico interdicta, neque Summus Pontifex dispensare posset hoc præceptum; quod tamen est contra quotidianam experientiam: nihilominus certum est ex pluribus Canonibus militiam esse Clericis interdictam sub gravissimis poenis, scilicet interdicti ab usu Ordinum, reclusionis in Monasterio, & si in bello decedant, privationis Sacrificiorum: hinc Clericus militans, si ab urgente causa non excusetur, peccat mortaliter.

30. Quænam sint causæ urgentes excusantes Clericum à culpa, si militet?

Resp. Ex Alario, si bellum sit repentinum, & Clerici necessarii sint ad urbis custodiam, in quo casu non solum possunt, sed etiam tenentur urbem custodire. Secundò ex Cajetano, Clerici bellare possunt in defensionem propriæ vitæ vel proximi innocentis, & valdè utilis Reipublicæ. Item ad defensionem Patriæ contra injustos invasores, ad obtinendam victoriam Ecclesiæ valdè utilem: & in istis casibus Mendoza, & Coninch tenent, Clericos per seipsos vulnerantes, & occidentes non fieri irregulares; & Diana superaddit ita tenendum esse, quia talis occisio aut vulneratio culpabilis non est.

31. Datur-ne casus, in quo Clerici militare possunt in bello offensivo?

Resp. Cum Maldero, negativè, quia bellum offensivum numquam est adeò necessarium: & casu quo valdè necessarium sit, huic providere potest per laicos.

32. Constituti in Ordinibus minoribus tantum, peccant-ne mortaliter militando offensivè, vel defensivè sine urgente necessitate?

Resp. Lorca docet *disp. 51. n. 12.* per se non peccare; per accidens tamen peccare possunt quatenus se exponunt periculo irregularitatis, & inhabilitatis ad proprium officium; & etiam si beneficiati sint, non peccabunt mortaliter nisi beneficia postulent residentiam, aut ec-

rum obligationes non impleantur. Si tamen per se ipsos aliquem occidant, vel vulnerent, debent Beneficium resignare, aut dispensationem petere.

33. Clericus dispensatus à Summo Pontifice, ut possit ire ad bellum, sit-ne irregularis, si aliquem vulneret?

Resp. Cum Alario, negativè; nam tunc Pontifex censetur tollere irregularitatem, cum dat licentiam pugnandi, quæ per se conjuncta est cum vulneribus, & occisionibus.

34. Placet hic addere doctrinam Molinæ *tomo 2. tract. 2. dist. 110. concl.* Etiam in casibus, in quibus Clerici in bello justo pugnantes lethali-ter peccant, non sunt irregulares, non solum si hortentur ad pugnam, armaque & subsidia præbeant; sed etiam si ipsi aliquos percutiant, & vulnerent; quod apertè colligitur ex capite *petito de homicidio*: & multò magis id valet in laicis: ratio est; quia cum bello justo Ecclesia, & Respublica defendatur, voluit Summus Pontifex eis favere, ac proinde non irretire irregularitate omnes in eo ad homicidium concurrentes, in percutiendo, hortando, & consulendo, &c. quod esset irretire totum exercitum, & homines à justo bello cum magno Ecclesiæ & Reipublicæ damno retardare. Hæc sunt verba Molinæ à Diana citati.

35. Clerici possunt-ne bello assistere, ut ibi ministeria spiritualia circa animarum salutem exercent?

Resp. Affirmativè; imò hoc charitatis officium, cum sit animarum periclitantium saluti valdè utile, laudabile est. Neque peccant, aut sunt irregulares, si milites horrentur ad pugnam, & animent ad victoriam, imò si hostium occisionem in generali suadeant. Diana tenent licentiam quandoque esse suasionem in particulari, quod Ego cum Suarez, & pluribus non admitto. Molina vult, Clericos sic assistentes retinere posse

se quidquid de hostium spoliis acquisiverunt dummodò Dux non prohibeat; at si constet de contraria Ducis voluntate, restituere debent cui ipse mandat. Melius est, ut ab hoc abstineant non enim ibi adstant contra hostes, sed in favorem animarum militum decedentium, quibus accuratè consulere debent, ne defectu illorum aliqui pereant sine Sacramento Pœnitentiæ, & damnentur, quorum animas Deus à manibus illorum exquireret.

S E C T I O III.

De Duello.

I. **D**Uellum, aliàs monomachia, est pugna duorum, facta ad alicujus rei probationem. Nunc autem, ut cadit sub prohibitione, & alii pœnis Ecclesiasticis impositis duellantibus à Concilio Tridentino, & à Bullis Pii IV. Gregorii XIII. & Clementis VII. est pugna duorum, aut plurium cum periculo mortis, aut vulnerationis gravis, ex illicito fine, & ex condicito assumpta. Differt à simplici rixa, quia hæc non fit ex condicito, sed ex subito, & improvise casu. Differt à bello quod non fit inter duas, aut plures privatas personas, sed inter multitudinem hominum, publicam potestatem repræsentantium.

2. Sub quibusnam pœnis prohibitum est duellum?

Resp. Sub pœna excommunicationis majoris, quæ afficit primò provocantes ad duellum, & duellantes; secundò, superiores temporales concedentes locum ad duellum; tertio, patrinos, consulentes, suadentes, spectatores. Nomine spectatorum non veniunt illi, qui casu transeuntes per locum, ubi fit duellum, illud videant; sed illi, qui consultò veniunt, ut interfint duello, tamquam focii, & comites; aut etiam qui ex professò accedunt

dunt, ut illud videant, licet tantum ex curiositate, non verò animo adjuvandi, aut consulendi super hoc. Hæc excommunicatio ex vi Concilii nulli est reservata; sed per subsequencia decreta Pontificia excommunicationes ex duello reservatæ sunt Summo Pontifici, ita ut ex Gregorio XIII. non possint tolli neque ab habentibus casus; Papales extra Urbem; & per hanc excommunicantur primò duellantes, etiam privatim sine patrinis; secundò Principes permittentes, & non prohibentes, insuper faventes, & non punientes; tertio, fautores, adhærentes, portantes cartas duelli, subscribentes, affigentes, publicantes, dictantes, componentes, mittentes, deferentes, divulgantes, vel imprimentes, vel etiam solo verbo denuntiantes; consilium, & favorem præbentes; & in dictam excommunicationem omnes suprà enumerati incidunt, etiam si illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt, impediti, pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quin committatur.

3. Si accedentes ad locum, ubi pugnare debent, impediti sint à duello, incurrunt ne in prædictam excommunicationem ratione illius particulæ, *Si per ipsos non steterit, quin comitatur?*

Resp. Ex Alario verbo *Duello* n. 7. qui sic distinguit: Si duellantes, dum pergunt ad locum designatum pro duello, impediuntur taliter; ut neque pugnent, neque perveniant ad locum, non incidunt in excommunicationem latam à Gregorio XIII. quia utrumque copulativè exigit, ut accedant ad locum, & per ipsos non stet, quod pugnent: comitantes autem ad locum, licet ad locum non perveniant, incidunt. Ita laudatus Doctor, qui citat pro se Sanchez, & Comitol. contra Graffium, qui contrarium tenet tam pro principalibus, quam pro comitantibus. Adverte, neque comitantes incidere in excommunicationem, si etiam ipsi addantur prohibentibus; & sua.

suadeant non pugnare, & verè pugnatum non sit.

4. Si altera tantum pars perveniat ad locum pugnae, incidit ne in excommunicationem?

Resp. ex Alario n. 8. non incidit, quia Bulla Gregorii XIII. cum loquatur pluraliter, requirit utriusque partis accessum; neque, cum finis in poenalibus, verba Bullae extendenda sunt, & amplianda.

5. Si duo existentes in Palatio publico vel in Ecclesia, aliquod controversiae habeant & ob reverentiam loci invitent se ad pugnam extra illum locum, incidunt ne in poenas duellantium?

Resp. Negative, quia hic propriè non intercedit conditum; & talis pugna moraliter non censetur duellum, sed subita rixa, propter modicum tempus, quod intercedit inter controversiam, & pugnam. Neque etiam duelli poenas incurrit, qui videns inimicum venientem armatum contra se, divertit ad se armandum, & postea revertitur ad pugnam.

6. Quanam condiciones requiruntur ad hoc ut pugna particularis sit propriè duellum?

Resp. Ex Alario n. 3. requiruntur copulative istae duae, nempe assignatio loci, & temporis neque una sine altera sufficit. Hinc ab ipso *seu eodem numero* sequentes casus resolvuntur. Non incidunt in poenas duellantium, qui in calore iracundiae se invitant ad pugnam, & statim accedunt ad aliquem locum, ubi pugnent; haec enim videtur potius rixa, quam duellum: Scilicet si animo deliberato statuunt locum, & tempus praeliandi, licet parva mora intercedat inter rixam, & pugnam. Nec milites ad invicem castris pugnantes, vel alii ob privatas inimicitias sed invitantes ad pugnam ubicumque se invenerint; Neque obviam se habentes, qui provocaverunt se ad talem locum, quia in istis casibus impetinis, vel deficit assignatio temporis, vel assignatio

gna-

gnatio loci. Non est tamen audiendus Azorius, qui superaddit alteram conditionem, scilicet ad rationem duelli requiri, quòd intercedat conditum gratia probandæ veritatis, aut criminis purgandi: Hinc per ipsum, duellum non est pugna, quæ fit odii, vel vindictæ, vel diffidii causa: quam sententiam meritò rejiciunt Sanchez, & Alarius.

7. Potest-ne Dux exercitus convenire cum hoste, & quosdam ad singulare certamen mittere cum assignatione loci, & temporis?

Resp. Sanchez vult, si hoc non fiat ad vanam virium ostentationem, sed ad conservandam æstimationem exercitus apud hostes, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minori incommodo, esse licitum. Homo bonus, cujus sententia mihi videtur melior, negat, quia licèt hæc pugna fiat autoritate publica, habet tamen speciem quandam duelli; & ex qualibet parte sequatur victoria, nulla inde sequitur magna utilitas in Republica, sed pura vanagloria. Ad casum Davidis, qui solet adduci ab Adversariis, respondetur ex Divo Augustino, Davidem habuisse specialem revelationum, & mandatum à Deo hujus certaminis; secùs fuisset velle tentare Deum, juvenem imbellem suscipere sic incautè pugnam adeò gravem.

8. Est-ne quandoque licitum acceptare duellum privatum?

Resp. Sequentes casus excusare acceptationem primò, si quis aliàs te occisurus, ita ut ab ejus manibus evadere nullatenus possis, concedat electionem duelli, ut fortunam experiaris: in hac enim circumstantia pugnare in duello est tantum se defendere modo unico sibi possibile; quod est de jure naturæ. Secundò, si Judex duos ad mortem damnatos, vellet duello tenere alterutrum sortem, quia tunc ex Trullo à potestate publica alter alterius esset minister justitiæ constitutus. Addunt Layman, Urtadus, Lessius, & Navarra,

varra, si vir nobilis in Aula Regia, vel militaris in Castris provocatus ad præliandum histeret se meræ defensionis gratia cum animo prævalendi, privandus alioquin ob suspicionem ignaviae dignitate, officio, vel favore Principis; Prædicti auctores vel excusant, vel non audent eum damnare.

9. Potest-ne generaliter ad evitandam ignominiam acceptari duellum?

Resp. Negativè, quia duellum, ex Cajetano, Alario, Sanchez, Azorio, ad evitandam ignominiam est nedum prohibitum, sed malum ex suo genere perniciosum: Adde, quòd apud bonos, & prudentes homines recusans duellum tot legibus prohibitum, tot excommunicationibus damnatum, nullum patitur detrimentum in honore. Imò neque apud alios, si provocanti dicat, se illum non æstimare dignum, cum quo pugnet contra tot leges divinas, & humanas; interim se liberè iturum per quaecumque vias, paratum contra quemvis invasorem armis se defendere, & tueri.

Propositiones damnatae, ad hanc Sectionem reducenda.

Ab ALEXANDRO VII. 2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

S E C T I O IV.

De Scandalo.

I. Quid est Scandalum?

Resp. Est occasio ruinæ spiritualis proximi, scilicet cum quis exemplo, aut verbo, alium inducit ad peccandum. Dividitur in activum, & passivum. Scandalum activum dividitur in per se intentum, cum quis scilicet ad-

ver-

vertens alium trahi ad peccatum ex suo pravo exemplo, hoc idem facit, vel dicit, ut illum ducat ad peccandum: & per se non intentum, cum quis advertens alium trahi ad peccatum, facit hoc idem ex suo beneplacito, non tamen ut illum trahat ad culpam. Utrumque est peccatum mortale, vel veniale, juxta qualitatem culpæ, ad quam proximum inducit. Scandalum passivum est, quo quis sumit occasionem peccandi ex opere alterius licito, vel si illicitum sit non tamen habuit sufficientem connexionem cum ruina spirituali alterius: ut si quis videns ægrotum manducare carnes die Veneris cum aliquo excessu, sumeret occasionem manducandi carnes.

2. Tenetur-ne advertens proximum sumpturum occasionem peccandi ex ejus opere, ab eo abstinere?

Resp. Si opus sibi licitum sit, non tenetur ex justitia abstinere ab illo, maximè si abstinentia sit illi valdè gravis; cum parvo incommodo tenetur ex charitate abstinere, ne offendantur pusilli.

3. Qui commisit peccatum scandalii activi, tenetur restaurare damnum causatum in proximo, vel corrigendo, & monendo, vel bonis exemplis inducendo ad bonum. Cum quis tamen advertit, ex actione sua valdè turpi, proximum excitari ad illam potiùs odio habendam, quàm imitandam, ad nihil tenetur, quia nullum illi damnum intulit.

C A P U T VI.

De sexto præcepto, Non mæchaberis.

Seçtio I. *De Cogitatione, & desiderio turpi.*

Seçtio II. *De actibus impudicis.*

HOc præcepto prohibetur omne peccatum, quod est contra virtutem castitatis, contra quam, quia quis potest peccare cogitationibus, desideriis, aspectu, verbis, lectionibus, vestimentis, osculis, tactibus, & actibus impudicis: de his omnibus breviter dicam, complectens etiam obligationes noni præcepti; *Non concupisces uxorem proximi tui.*

S E C T I O I.

De Cogitatione, & desiderio turpi.

Quid est delectatio morosa?

Resp. Est voluntaria & deliberata complacencia in re turpi, sine ordine ad opus. Ejus malitia consistit in eo, quòd sit principium excitans motus inordinatos contra virtutem temperantiae, & habet pro objecto delectationem repugnantem legi divinæ, & honestati. Dicitur morosa, non quia de essentia petat durare ad longum tempus; sed quia solet ut plurimum diù durare, si sit voluntaria, & deliberata. Hinc longa duratio pro scrupulosis poterit esse signum deliberati consensus, & plenæ voluntarietatis. Secùs etiam instanti, si sit plena deliberatio, poterit ejus malitia compleri. Si enim benè consideretur significatio & essentia nominis, proculdubio constat, quòd delectatio dicitur morosa, quia quiescit, & mutatur in delectatione mentis, tamquam in fine ultimo, non ordinando illam ad ulteriorem actum.

2. Differunt-ne specie inter se delectationes morosæ?

Resp. Sunt omnes ejusdem speciei, quia delectatio non habet malitiam ab opere, à quo præscindit, sed ab illa affectione carnali procedente à vitio luxuriæ; ita Bonacina, qui putat sufficere in confessione dicere: Habui cogitationes turpes, in quibus fui delectatus voluntariè, & deliberatè, sine intentione eas exequendi. Non desunt Auctores, qui putant, delectationes morosas circa objecta diversa esse etiam diversæ speciei: alii verò distinguunt, & dicunt, circa fœminas, esse ejusdem speciei, quia præscindunt ab opere, proinde à qualitate personæ uxoratæ, vel liberæ, vel virginis. Delectationes verò circa masculos, vel bestias, esse diversæ speciei ab illis circa fœminas, adeoque necessariò exprimendas in Confessione: Hæc sententia in praxi videtur tutior, & magis usitata: non dimitterem tamen in absolutum poenitentem, qui ex verecundia renueret explicare objectum, circa quod delectatus est.

3. Quale peccatum est delectatio morosa?

Resp. Est peccatum mortale: potest tamen quandoque esset tantum veniale ratione indeliberationis voluntatis, & sempiternæ advertentiæ, ut evenire solet in motibus subreptitiis, in quibus intellectus instantaneè perturbatus non reflectit, & voluntas non habet tempus plenè deliberandi; & ideo dicuntur motus isti subreptitii, quia sensus prævenit rationem.

4. Potest-ne vidua delectari cogitatione voluptatis, quam vivente viro capiebat in matrimonio?

Resp. Si vidua in abstracto præcisè latetur se percepisse delectationes matrimoniales, non erit peccatum lethale: si verò repetat memoria actiones præteritas, ac si essent præsentis, cum hoc non possit fieri sine excitatione motuum sensualium, talis delectatio, si sit voluntariè deliberata, erit illicita, & peccatum mortale.

5. Quid est desiderium mortale?

Resp. Est actus voluntatis, quo quis deliberatè cupit exequi & facere actum inhonestum. Ejus malitia cùm oriatur ab opere, quod quis paratus est facere, juxta diversitatem operum exequendorum est etiam specie diversa: proindè aperiendum erit integrè & fideliter objectum desiderii.

6. Quale peccatum est aspicere impudicè mulierem?

Resp. Si dicti aspectus sint ex levitate animi, vel curiositate, sunt peccatum veniale, eò quia quis malè sensuum externorum custodiam gerit; si autem sint ob malum finem, vel cum periculo proximo pravi desiderii, aut pollutionis, tunc voluntariè se exponens periculo proximo peccandi, peccat lethaliter. Imò volunt nonnulli apud Homobonum; quòd aspiciens teneatur etiam aperire qualitatè personæ, quam malitiosè aspexit, eò quia est actus externus, qui specificatur ab objecto externo.

7. Quale peccatum est legere, audire, vel loqui verba inhonesta;

Resp. Tripliciter possunt hæc fieri; primò, ex necessitate, ut Medici, Chirurghi, Confessarii, qui ratione officii tenentur hæc scire; proinde audiendo, legendo, & loquendo in istis casibus non peccant, maxime si hoc faciant cum derisu, & nausea. Secundò, ex curiositate, & levitate, sine fine percipiendi delectationem carnalem, sed ex vana licentia, & complacentia jocandi; & tunc est tantum veniale: ex Sanchez, & Bonacina, & aliis, negante Patre Bauni, qui vult esset lethale. Advertendum tamen est, quòd frequentia harum actionum vix potest esse sine peccato lethali ratione periculi consensus ad ulteriora, & ratione scandali audientium, & ratione pravorum affectuum, qui inde solent excitari. Tertiò, ex motivo libidinis ad percipiendam inde delectationem carnalem; & in hoc casu ratione finis adeò turpis & illiciti sunt peccatum lethale.

8. Te-

8. Tenetur-ne quis dicere circumstantiam personæ, de qua delectatus est legendo, audiendo, vel discurrendo de turpibus?

Resp. Ex Sanchez, affirmativè, quia actus iste externus sumit malitiam ab objecto, sicuti tactus, aspectus, & similes aliæ actiones malæ exteriores ab objecto: ergo specie diversam sumunt etiam malitiam specie diversam.

9. Peccat-ne contra castitatem, qui vestit se vestibus valdè ornatis, augenibus decorem vultus?

Resp. Si vestiatur se vestibus pretiosis, & etiam studio & arte dispositis ad augendam pulchritudinem, crispando crines, aspergendo eos pulvere odorifero, & similibus sine fine turpi, sed per solam vanam complacentiam habitus, ex Homobono est peccatum veniale, quia lædit leviter Christianam gravitatem, moderationem, & modestiam: si autem se ornet ex turpi & inhonesto fine, tunc dubium non est, juxta qualitatem finis illum peccare. Hic solum notandum, quòd si vestes adeò pretiosæ sint, ut ratione hujus luxus nequeat satisfacere creditoribus, aut aliud notabile debitum justitiæ adimplere, erit peccatum mortale.

10. Hæstia fœmina potest-ne vestire se vestibus pretiosis juxta ejus conditionem, etiam si sciat aliquos juvenes inde ad luxuriam excitandos esse?

Resp. Affirmativè; utitur enim jure suo, neque sic se vestiendo intendit ruinam spiritualem proximi, sed incedere juxta conditionem, & statum; non debet ergo ex malitia alterius privari hoc commodo. Adverte tamen, quòd si forma vestimentorum sit de se provocativa ad libidinem, eò quia nimis denudet pectus, potest tunc fœmina habens bonam intentionem peccare, quia ad hujusmodi vestitum inhonestum nullum habet jus hæstia fœmina.

11. Osculari aliquam personam diversi sexus est-ne peccatum?

Resp. In locis ubi viget hæc consuetudo tamquam urbanitas usualis regionis, si hæc fiant ex amicitia, nullum est peccatum: si quandoque ex motivo levitatis, jocando, & ridendo, licet Pater Bauni velit esse peccatum mortale, tamen si nulla major ingrediatur malitia, existimo esse tantum veniale: si fiant ex turpi fine, ubicumque fiunt, erit lethale.

12. Potest-ne mulier in locis ubi viget consuetudo, consentire osculo, quod apparenter datur ex urbanitate, ipsa tamen cognoscit procedere ex malo fine?

Resp. In publico tenetur illud permittere ad evitandum scandalum; in privato nequit illud permittere, ne cooperetur turpitudini: in dubio intentio sit recta, nec-ne, potest permittere; in dubio enim debet operationes proximi in meliorem partem interpretari.

13. Tactus impudici sunt-ne peccatum?

Resp. Tactus partium impudicarum inter personas diversi sexus, nisi fiant ex necessitate, sunt peccatum mortale propter delectationem carnalem, quæ inde ex natura sua consurgit, & ex propria intrinseca malitia: dico, partium impudicarum; secus si quis ex levitate superficialiter tangat manum, vel faciem mulieris, ludendo, non est tam citò damnandus culpa lethali, si absit finis libidinis. Cum autem quis tangit inhonestè mulierem, tenetur aperire, ut dixi, qualiter personæ, quia hoc peccatum consistit in actu externo, qui specificatur ab objecto.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO SEPTIMO.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo
eritur

oritur, secluso periculo consensus ulterioris ,
& pollutionis.

S E C T I O II.

De actibus impudicis.

1. **Q**uot sunt species actuum contra castitatem?

Resp. Septem, scilicet fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, sacrilegium, & peccatum contra naturam, quod subdividitur in quatuor alias species, quæ sunt mollities, inordinatus concubitus, sodomia, bestialitas.

2. Quid est fornicatio?

Resp. Est illicitus concubitus liberi cum libera in vase naturali. Dicitur liberi cum libera, hoc est personarum solutarum à Matrimonio tum rato, tum consummato. De fide est, fornicationem esse peccatum mortale, cum Divus Paulus doceat: *Neque fornicarii Regnum Dei possidebunt*. Ratio esse potest, quia fornicatio cum nullum habeat finem, nisi delectationem carnalem, nequit esse licita.

3. Hoc peccatum si sit habituale, retinet-ne idem nomen?

Resp. Si sit habitualis fornicatio cum una tantum, quam quis domi retineat, vel habeat in alio loco determinato ad sui dispositionem, dicitur concubinatus; si sit cum pluribus indeterminatè, dicitur concubinatus vagus. Concubinatus est ergo copula frequens & illicita cum foemina, quam quis retinet in propria potestate, ac si esset uxor. Concubinarius non est absolvendus, nisi prius dimissa concubina, ostendat vera signa poenitentiae: & si sæpe hoc fecerit, & tamen redierit ad idem peccatum, probandus est per suspensionem absolutionis, & injunctionem aliarum poenitentiarum salutarium judicio prudentis Confessarii.

4. Tenetur-ne quis aperire in Confessione oscula & tactus antecedentes & subsequentes fornicationem?

Resp. Negativè, quia sunt dispositiones cum actu fornicario, cointegrantes unum actum totalem: nisi ergo dicti actus fuerint longa mora taliter interrupti, ut nequeant prudenter existimari partes iniciativæ, vel terminativæ, non indigent separatim aperiri in Confessione. Idem est de desiderio fornicandi, quod nisi fuerit interruptum, vel voluntate contraria, vel oblivione, non facit nisi unicum peccatum cum actu fornicario: si verò interruptum est, tot multiplicat peccata, quot fuerunt interruptiones, & reiterationes desideriorum, adeòque id aperiendum erit in Confessione. Adverte etiam, quòd si desiderium voluntate contraria non interruptum duret ad longum tempus, putà per hebdomadam, hæc temporis longitudo aperienda est.

5. Si fornicator peccavit cum muliere non parata ad peccandum, sed ab ipso disposita, tenetur-ne hoc aperire?

Resp. Affirmativè, quia non solùm est peccatum luxuriæ oppositum temperantiæ, & castitati, sed etiam scandalì, & ruinæ spiritualis proximi, oppositæ charitati.

6. Quid est stuprum?

Resp. Est defloratio puellæ virginis, per fractionem claustrì virginalis; habet ergo peccatum hoc, ultra communem malitiam cum fornicatione, quòd sit gravis injuria puellæ, cujus virginitas aufertur.

7. Deflorare virginem consentientem est-ne peccatum stupri, an simplicis fornicationis?

Resp. Utraque sententia est probabilis, & quidem quantum ad stuprum, quia etiam si virgo consentiat, tamen tollere virginitatem habet specialem malitiam, oppositam bono speciali integritatis; quantum ad simplicem fornicationem, habeat etiam suas rationes, quia volenti &

consentienti nulla fit injuria. Hoc certum est, quòd si quis defloravit virginem volentem, & liberè consentientem, consensu scilicet non extorto vi, & fraude, timore, vel deceptione, non tenetur eam dotare; esto enim stuprum differat à fornicatione, non idèò reducitur ad injustitiam tali casu, ratione cujus teneatur restituere, & recompensare damna: ad summum tenebitur hoc facere ad evitanda mala subsequencia, quibus ipse initium dedit, quæ obligatio est puræ charitatis. Si quis verò defloravit fraude, aut vi, aut promittendo se deducturum in uxorem, tenetur eam ducere, nisi sit magna disparitas inter personas, unde timeantur gravia damna ex tali matrimonio: & in tali casu sufficiet compensare damnum, eam congruè dotando, & procurando, ut nubat pari.

8. Amissio virginittis ex parte viri est ne stuprum?

Resp. Negativè, quia non est speciale signaculum virginittis in viris, sicuti in foeminis: sicut ergo primò peccans cum virginibus, & non frangens virginittis signaculum, ejus peccatum non est propriè stuprum; ita in viris prima amissio virginittis reducitur ad unam vel alteram speciem contra castitatem, juxta modum quo contrahit ejus malitiam peccando.

9. Quid est adulterium?

Resp. Est peccatum luxuriæ, per quod persona conjugata violat fidem conjugalem datam alteri parti, contaminando, & participando alteri thorum conjugalem. Hinc hoc peccatum habet duplicem malitiam, alteram luxuriæ oppositam castitati, alteram injustitiæ contra datam fidem. Potest hoc peccatum tripliciter committi; primò, si copula fiat inter conjugatum, & conjugatam; secundò, si sit copula liberi cum conjugata; tertio, si conjugatæ cum libero. In primo casu committitur duplex injustitia, & idèò in adulterio qualitas personæ est aperienda

Confessario quoad utrumque complicem. Sufficit ad hoc peccatum matrimonium ratum, sive adulteri, sive adulteræ, non autem sufficiunt sponsalia. Volunt aliqui, quòd habere rem cum sponsa inducat etiam speciem injustitiæ, eò quia per deflorationem sponsa fit notabiliter vilior; non tamen tale peccatum idèò reducendum erit propriè ad adulterium, quod respicit injuriam factam conjugatis, non verò simpliciter desponsatis & promissis.

10. Quænam pœna debetur adulteris?

Resp. In foro fori debetur pœna mortis, maximè si adultera sit fœmina; in foro conscientiae amittit jus petendi debitum matrimoniale, non autem reddendi. Potest insuper vir ratione adulterii separare thorum, & includere in Monasterio uxorem, nisi tamen consenserit ejus adulterio, quod est gravissimum peccatum. Adulterium fœminæ est gravius adulterio viri, non solum quia in hominum æstimatione ex hoc sequitur infamia, non autem ex illo viri; sed etiam quia reddit nimis incertam prolem.

11. Adultera, quæ ex alieno semine concepit filium, tenetur ne crimen suum revelare, ne noceat legitimis hæredibus?

Resp. Negativè, quia nemo tenetur prodere se ipsum, & aperire tam grave crimen, ex quo resultat infamia, & periculum vitæ, etiam sine spe fructus, quia nec filius spurius, nec maritus tenentur hoc credere; si autem spes sit, quòd credatur, & nullum subsit periculum, neque vitæ, neque honoris, puta quia jam sit malæ famæ, tenetur omninò revelare. Ordinariè ergo loquendo; tenetur adultera alijs viis, si potest, compensare damna legitimorum; ad quod etiam tenetur adulter.

12. Quid est incestus?

Resp. Est peccatum luxuriæ commissum cum copula in vase naturali inter propinquos, seu

conjunctos in gradibus prohibitis consanguinitatis, vel affinitatis. Ejus malicia consistit in irreverentia facta sanguini, ac naturæ, quæ dictat reverentiam præstandam propinquis, inter quos idem matrimonia sunt prohibita. Licet incestus propriè sit solum inter marem, & foeminam in vase naturali; tamen etiam si sit in alio non naturali, vel inter mares probabile est, circumstantiam consanguinitatis, vel affinitatis aperiendam esse in Confessione, quia habet specialem malitiam irreverentiæ præstitæ proprio sanguini.

13. Est-ne necessarium exprimere in Confessione gradum, intra quem commissus fuit incestus?

Resp. Aliqui putant non esse necessarium, dum omnes incestus sint ejusdem speciei, eò quia omnes opponuntur eidem virtuti, scilicet reverentiæ debitæ propinquis; hinc, si quis confiteatur habenti auctoritatem absolvendi à quolibet incestu, sufficiet dicere: Commisi incestum cum libera, vel cum conjugata; quod existimat probabile Bertau in casu, quo quis nequeat incestum in primo gradu, inter fratrem, & sororem, aperire Confessario, nisi detegendo complicem, quam Confessarius cognoscit, reservando confiteri hoc apertius alteri, illam non cognoscenti. Verum probabilius est, incestus in primo gradu consanguinitatis specie differre ab aliis, cum copula in hoc gradu habeat horrorem adeò specialem naturæ adversantem, ut Pontifex in hoc numquam dispensaverit matrimonium. Immo communiter tenetur, incestus cum consanguineis specie differre ab incestibus cum affinibus, & incestus nedum in primo, sed etiam in secundo gradu, specie differre ab incestibus in tertio, & quarto gradu. Hinc incestuosus, ut bene consulat conscientiæ suæ, debet exprimere gradum consanguinitatis, vel affinitatis, in quo commisit incestum. Insuper incestuosus cum consanguineis

nea conjugis potest tantum reddere, non autem petere debitum propter contractam affinitatem cum sua uxore. Debet ergo prius petere dispensationem, vel ab Episcopo, vel à Confessariis privilegiatis, uti sunt habentes privilegia Mendicantium.

14. Quid est raptus?

Resp. Est peccatum, quo quis abducit puellam invitam à domo sua, vel ab illa parentum, aut eorum, in quorum cura est, ad fornicandum, aut ad matrimonium ineundum. Ejus malitia consistit in violentia, quæ infertur: unde ratione gravitatis est impedimentum dirimens matrimonium. Est etiam raptus, si quis rapiat uxorem suam invitam, volentem uti privilegio Canonis, scilicet quadraginta dierum propter electionem status virginalis claustralis.

15. Quid est sacrilegium?

Resp. Est peccatum luxuriæ commissum cum persona Deo consecrata, vel per Ordinem, vel per Religionem, vel per votum simplex castitatis; aut commissum in loco sacro, puta Ecclesia, vel Cæmeterio. Ejus malitia consistit in irreverentia, quæ fit Deo, dum polluitur persona, vel locus Deo dicatus. Hinc si sit inter duas personas Deo dicatas, & in loco sacro, multiplex erit peccatum, ratione multiplicis irreverentiæ; adeoque circumstantia hæc est necessariò exprimenda in Confessione. Oscula, tactus, aut quid simile redolens impuritatem externam, facta cum persona Deo dicata, aut etiam in loco sacro, sunt sacrilegium; opponuntur enim virtuti Religionis.

16. Habens rem cum uxore propria in loco sacro, peccat-ne sacrilegè?

Resp. Si longo tempore cogeretur esse in loco sacro, puta, vel quia habuit refugium ratione delicti, vel alia de causa, potest sine sacrilegio in matrimonio ad evitandam incontinentiam; tales enim actus in hac circumstantia nullam faciunt

ciunt injuriam loco, & Deus est magis invitus de incontinentia, quàm de actu matrimoniali.

17. Quid est prima species peccati contra naturam?

Resp. Cùm peccatum contra naturam sit actus libidinosus extra, aut contra modum à natura institutum ad generandum, ejus prima species est mollities, quæ est voluntaria seminis effusio extra omne vas. Et potest etiam induere speciem aliam libidinis, si quis polluendo se cogitet aliquem alium actum inhonestum, ita de eo se delectando, ac si illum perpetraret, vel desiderando eum committere, si posset. Unde in Confessione tenetur quis aperire, nedum pollutionem, verùm etiam qualitatem personæ, & actus, qui in menteolvebatur inter peccandum. Si etiam quis adhibeat pro hac culpa complicitem, tenetur etiam qualitatem personæ adhibitæ explicare, quia hæc variat speciem delicti, cooperando actui inhonesto, & dando illi impulsus ad desideria similiter inhonesta. Malitia hujus peccati consistit in dispersione seminis, ordinati à natura ad generandum: & peccatum gravissimum.

18. Si quis dormiendo hanc patitur impuritatem, peccat ne?

Resp. Negativè, quia effusio non est voluntaria, nisi fortè quis vigilans eam procurasset, & dedisset illi voluntariam causam, aut expergefactus, consentiret delectationi, qui inde consurgit. Sentire tamen tunc aliquam delectationem, non est peccatum, quia videtur impræscindibile ab actu, & impediri non posse.

19. Confessarius debet ne denegare absolutionem juveni, qui frequenter cadit in hoc peccatum?

Resp. Si videat signa poenitentiae, & propositum emendationis, nequaquam; nam quamvis occasio hæc sit proxima, non tamen est voluntaria, neque quis potest eam amputare; injungat ergo salutare poenitentias, eum severè objurget, & si nulla sit spes emendationis, denegat postea

absolutionem; ita Bonacina, Coninch, & alii.

20. Adverte: quòd si alicui danti operam rei licitæ, puta Confessario suscipienti Confessionem, vel Medicis, & Chirurgis eorum officia exercentibus, aut legenti ex necessitate materias istas lubricas, aut equitanti in itinere accadat pollutio, hæc utpotè involuntaria nullum erit peccatum: & eodem modo de eo discurrendum est, sicuti de nocturna, quæ fieri potest peccaminosa per posteriorem delectationem, & consensum.

21. Quid est inordinatus concubitus?

Resp. Est modus extraordinarius habendi copulam, qui in duobus casibus est peccatum lethale: primò, si feminis effusio accadat extra vas: secundò, si sit impeditivus prolis. Circa hos duos casus, est tantùm veniale, & quandoque nullum est peccatum, si necessitas ita exigat, ut in prægnantibus.

22. Quid est Sodomia?

Resp. Strictè accepta est actus libidinosus consummatus inter masculos in vase non naturali; largè accepta, est actus libidinosus consummatus cum foemina item in vase non naturali, vel etiam inordinatus concubitus, & coitus feminae cum foemina in vase non naturali. Adverte ad verba *consummatus*; nam si effusio feminis fiat extra vas, tunc sodomia est imperfecta, & ut plurimum non cadit sub reservatione; nisi hoc specificetur ab Episcopis.

23. Quid est bestialitas?

Resp. Est coitus hominis cum bestiis; & probabile est specie differre, si bestia sit mas, vel foemina. Ad hanc speciem etiam reducitur coitus hominis cum Dæmone, sive incubo, sive succubo; quia hic revera non habet corpus reale humanum, sed apparens, & assumptum.

*Propositiones damnatae, ad hoc Caput
reducendae.*

Ab ALEXANDRO VII. 25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto dicens, Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

41. Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinari, vulgò, *Regalo*, dum deficiente illo nimis agere vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.

Ab INNOCENTIO XI. 48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdictam, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est, unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in Confessione dicere se esse fornicarium.

CAPUT VII.

*De septimo & decimo Præcepto, Non
furaberis, & Non concupisces
bona proximi tui.*

Sectio I. De Furto.

Sectio II. De Restitutione.

Sectio III. De Usura.

Sectio IV. De aliis Contractibus.

Sectio V. De Venditione.

Sectio VI. De Eleemosyna.

Sectio VII. De correctione fraterna.

Complectitur hoc præceptum omnia, quæ de Furto, de Restitutione resarcitiva furti, de Avaritia, Mutuo usurario, & fraudibus quæ circa contractus occurrunt. Directè igitur hoc præcepto prohibetur ablatio rei alienæ, eam sibi appropriando: indirectè omne damnum, quod fit proximo in bonis fortunæ, diripiendo, de vastando, aliisque modis minorando alterius rem familiarem.

S E C T I O I.

De Furto.

Quid est furtum?

Rspond. Est ablatio rei alienæ invito domino occultè, & sine violentia. Sic enim transit furtum ad rapinam. Furtum etiam est injusta detentio rei alienæ invito domino. Malitia hujus peccati consistit in fractione justitiæ, quæ dicitur dari unicuique quod suum est. Hinc ad rationem furti requiritur, quòd dominus sit invitatus; nam si aliquid acciperetur occultè, ut nummi ad ludendum, ab uxore, vel à

filiis

filii, discretè è peculio Patris surrepti, non sunt furtum, quia dominus est rationabiliter potius invitus de modo quo furripiuntur, quàm de re. In dubio an dominus foret invitus, non debent bona furripi, nec retineri, quia generaliter nemo præsuntur velle spoliari re sua.

2. Quænam quantitas accepta constituit furtum lethale?

Resp. Alii voluerunt julium unum, alii duo, alii verò in divitibus usque ad sex, & in Principibus usque ad duo aurea extendi quantitatem, quæ constituit furtum lethale, illud extrahendo à parvitate materiæ. Mihi verò videtur, si persona non sit ex pauperibus, neque ex divitibus, sed status medi, tres julios esse summam constituentem offensam gravem lethalem; nam tres juli sufficiunt ad comparandum multa pro statu cujuscunque personæ: si ergo furripiantur, sit illis gravis injuria.

3. Furari pauca per plures vices est-ne peccatum lethale?

Resp. Vel quis furatur pauca cum animo furandi plura, si se offerant; & tunc utique est peccatum mortale; nam animus, & desiderium committendi gravem offensam in quacunque materia est semper culpa mortalis. Vel sine animo furandi plura, & tunc, quando quis provenit ad summam notabilem, peccat mortaliter, non quia plura venialia constituent unum lethale, sed ratione injustæ detentionis rei alienæ, quæ constituit peccatum lethale. Hinc illi, qui injusto pondere vendunt merces, quando perveniunt ad quantitatem notabilem damnicativam proximi, peccant lethaliter.

4. Quando quis furatur summam venialem illi, cujus jam detinet summam accedentem ac peccatum mortale, peccat-ne mortaliter?

Resp. Cum Sanchez, & Bonacina, affirmativè, quia furans summam venialem habet animum detinendi summa non venialem, eamque gra-

gravandi parvis furtis subsequentibus. Hic ratione hujus desiderii peccat mortaliter. Potest etiam dici, quòd ex hac continuatione furtorum in se venialium reddit se magis impotentem, & difficilem ad restituendum, adeòque peccat mortaliter contra obligationem, quam habet procurandi restitutionem.

5. Quando plures furati sunt summam notabilem, singuli tamen per parva furti peccaverunt ne mortaliter?

Resp. Vel omnes unitim & collectivè conspirati sunt ad furandum, vel singuli absque ulla unione furati sunt: si omnes unitim, utique peccaverunt terhaliter, quia sic constituunt unam causam totalem gravis damni: si singuli divisim, nequaquam; illa enim unio plurium fuit casualis, & damnum grave à nullo fuit intentum, & desideratum; sed singuli tantum ad suam portionem respexerunt.

6. Si quis furatus est summam notabilem, sufficit-ne dicere in Confessione, Abstuli summam notabilem, an verò tenetur dicere quantitatem valoris rei ablatae?

Resp. Tenetur dicere quantitatem valoris, ad hoc ut Confessarius habeat notitiam sui criminis: diversum enim est in re & hominum existimatione furari centum aureos, à furto decem millium aureorum. Adde cum Bonacina, quantitatem furti constituere peccatum in individuo: cum ergo teneatur quis dicere peccata in specie, & in individuo, tenetur etiam dicere, & specificare quantitatem rei ablatae.

7. Tenetur-ne quis exprimere in Confessione quantitatem temporis, quo retinuit apud se rem alienam?

Resp. Si habuit commoditatem restituendi, tenetur; nam potens restituere, & non restituens, semper damnificat proximum, & etiam dum dormit, peccat, ut vult Lessius; non quòd eo tunc affectivè committat culpam, patet enim in

dormiente rationem cum passionibus suis esse impeditam, sed effectivè, quia effectus suæ injustæ detentionis perseverat adhuc eo dormiente, tamquam executio suæ malæ voluntatis?

8. Extrema necessitas excusat-ne à furto?

Resp. Affirmativè, nam in extrema necessitate omnia sunt communia, quia divisio introducta non potest præjudicare juri naturali, quod quis habet providendi sibi necessaria ad vitæ sustentationem. Adverte, necessitatem debere esse extremam, in qua nullo alio modo possit quis sibi consulere, quàm surripiendo. Neque tunc debet plus surripere, quàm dicta extrema necessitas postulet. Finita extrema necessitate, si quis evadat dives, non tenetur restituere, quia non usurpavit alienum, sed suum.

9. Potest ne quis sibi occultè compensare pro damno passò ab altero?

Resp. Compensationem esse licitam, cum quis aliter non potest esse satisfactus, vel non posset habere suum, nisi cum maxima difficultate, litibus, persecutionibus, & laboribus, tunc enim occulta compensatione providet sibi, & fugit magna incommoda. Si autem cum facilitate, vel etiam cum aliqua difficultate, & incommodo levi potest habere suum creditum, nequit se occultè compensare, quia nemo est iudex in propria causa. Advertendum est, tres esse condiciones justæ & licitæ compensationis, nempe certitudo debiti, æqualitas, & gravis difficultas habendi id, quod est ipsi ex iustitia debitum. Hinc in dubio credi nequit quis se compensare acceptione certè. In secundo, debet æqualitatem servare, non surripiendo plus, quàm postulet ejus creditum certum: Dixi, ex iustitia; nam si aliquid debeatur solùm ex congruitate, & æquitate, non datur locus compensationi.

*Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem
reducendæ.*

AB INNOCENTIO XI. 36. Permissum est saluari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ, domestici possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

S E C T I O II.

De restitutione.

1. Quid est Restitutio?

Resp. Est actus justitiæ commutativæ, quo redditur alteri ad æqualitatem quod fuit ab eo injustè acceptum, vel detentum, vel quo compensatum damnum proximo injustè illatum.

2. Quot sunt radices restitutionis?

Resp. Sunt tres, scilicet res accepta, injusta acceptio, & damnum illatum. Tenetur ergo quis restituere ratione rei acceptæ, etiam sine peccato, quia res aliena semper clamat ad dominum: sic si quis accipiat rhedam, vel vestem amici pro sua, tenetur eam restituere. Tenetur à fortiori ratione injustæ acceptionis, qua accipit rem proximi cum peccato injustitiæ, scilicet, vel usuræ, vel furti, vel rapinæ; tunc enim tenetur restituere quod ablatum est, vel æquale, si res non extat. Immò cooperatores hujus injustæ acceptionis singuli peccant, & tenentur in solidum restituere ratione damni illati. Tenetur etiam quis restituere proximo, licet inde nullum emolumentum habuerit, puta occidendo equum, incedendo domum, devastando, &c. Quia cum ex sua malitia sequatur damnum, & alterius ruina, justum est eam compensare.

3. Quænam differentia est inter rem acceptam, & injustam acceptionem?

Resp.

Resp. Hæc est: ille qui tenetur restituere ex re accepta sine culpa, tenetur tantum eam reddere, si extet: tenetur etiam reddere fructus ejus naturales, aut mixtos, si extent, detractis expensis & laboribus pretio æstimabilibus, consumptis in illorum comparatione; si non extent fructus, & res, tenetur tantum restituere id, in quo factus est ditior. At qui tenetur restituere ex injusta acceptione, tenetur restituere rem, & fructus ejus siue extent, siue non extent, detractis expensis; & item tenetur compensare omnia damna, quæ alius est passus ex tali injusta acceptione: Res declaratur sequenti casu.

4. Pistor bona fide emit triticum à fure, putans esse dominum, confecit panem; & coxit, ad quid tenetur, cum reperit verum dominum tritici?

Resp. Tenetur restituere farinam, & panem, qui de facto extant, detractis expensis, & laboribus in illis conficiendis; & si nihil extet, tenetur tantum restituere id, in quo factus est ditior. E contra verò pistor, qui furatus est triticum, & ex eo confecit panem, siue triticum extet, siue non, siue factus sit ditior, siue non, tenetur in integrum satisfacere domino, & insuper compensare damna, si quæ passus est propter tritici ablationem.

5. Quot sunt fructuum differentię?

Resp. Tres: alii sunt fructus naturales, ut partus pecorum: alii sunt mixti, qui aliquid habent naturæ, aliquid artis, ut fructus vinearum; alii sunt merè industriales, ut fructus ex ludo. Fructus primi & secundi generis cadunt sub restitutione detractis expensis; tertii generis autem nullo modo possunt restitui. Quod dixi de injusta acceptione, applicari etiam potest possessori malæ fidei: & quod de re accepta, applicari potest possessori bonæ fidei.

6. Res declaratur exemplo: Aliquis duo juga bouum emit à latrone, putans eum esse verum dominum; illa detinuit per annum, & iis habuit centum de fructu; postea scit boves esse fur-

to ablatos, & cognoscit verum illorum dominum: hic tenetur tantum restituere boves, & si consumpsit omnes fructus melius se tractando, ad nihil tenetur, nisi fortè ex fructibus factus sit in aliquo ditior; ut puta si emerit vas argenteum, tunc tenetur etiam illud restituere, sicuti & omnes alios fructus, si extent, detractis tamen expensis, & laboribus consumptis in manutentione boum. Adde, ipsum posse bovem restituere furi ad recuperandum pretium, quia possessori bonæ fidei satis est, quod ponat rem in eodem statu, in quo invenit, neque tenetur reddere meliorem: si autem fur non compareat, tenetur rem restituere vero domino etiam cum amissione pretii, quia tenetur ex re accepta, quæ extat, & continuo clamat ad dominum. Si autem sit possessor malæ fidei, & furatus sit juga boum, tenetur ea restituere; vel pretium illorum, si non extent, & perierint (nisi fortè eadem infirmitate periissent etiam apud dominum,) insuper tenetur restituere omnes fructus perceptos, si extent, si non extent, si factus sit ditior, si depauperatus sit, detractis tamen expensis consumptis in manutentione boum: insuper tenetur compensare domino damna, quæ passus est propter boum amissionem, putà, si hinc non potuit agrum colere, merces ducere ad Civitatem, ubi utiliùs vendantur: Cum ergo quis accedit ad Confessarium cum onere restitutionis, priùs videndum est, ex qua radice teneatur, deinde juxta illius qualitatem judicanda est restitutio.

7. Unum moneo: quandoque possessorem bonæ fidei, vel obligatum ad restitutionem ex re accepta, post aliquod tempus transire in possessorem malæ fidei, & esse obligatum ad restituendum ex injusta detentione; puta, quis emit à fure, quem præsumebat dominum; post annum scit esse furem, neque ideò restituit, culpabiliter. Hinc pro tempore subsequenti servan-

dæ

de sunt leges injustæ acceptionis, vel possessoria malæ fidei.

8. Turpe lucrum estne necessario restituendum?

Resp. Turpe lucrum est premium acceptum ex actione turpi & mala, hoc non est restituendum, nisi sit excedens valorem actionis turpis, aut intercedat alia injustitia obligans ad restitutionem; sic meretrix potest retinere pretium meretricium non excedens: item si quis accipiat pecuniam pro occisione, ea adimpleta potest pecuniam sibi retinere, quia vendidit operam suam licet malam, pretio tamen æstimabilem, & eò plus æstimabilem, quò plus industria, vel periculi fuit in illa exequenda; tenetur tamen resarcire damna occisi: & ante occisionem tenetur rescindere contractum, & pretium restituere. Si quis autem tenetur facere opus gratis, & illud vendit, obligatur ad restituendum acceptum; sic Judex, qui accipit Pecuniam pro ferenda sententia justa, ad quam tenetur, debet illam omninò restituere.

9. Si quis inveniat aliquod pretio æstimabile, puta anulum, potest ne sibi illud retinere?

Resp. Præmissa sufficienti diligentia, si dominum non inveniat, debet dare pauperibus: si inventor pauper sit, potest sibi retinere, maxime de consilio Confessarii. Si adhibita diligentia inveniat dominum, tenetur restituere, neque potest exigere ab eo pretium pro inventione rei perditæ, nisi forte laborem, & expensam aliquam fecerit in inquisitione domini. Alii volunt, quòd facta debita diligentia possit sibi retinere tamquam rem derelictam, quæ est primi inventientis. Si adhibita diligentia, non invento domino, dederit pauperibus, etiamsi postea inveniat dominus, ad nihil tenetur; iuste enim dominus fuit re sua privatus: si non adhibuit diligentiam, tenetur dominum compensare. Fera domestica, quæ libertatem acquisivit, est primi occupantis.

10. Ex calumnia alteri illata tenetur ne quis ad compensandum damnum honoris ablata aliqua quantitate pecuniæ?

Resp. Si sit pura læsio in bonis honoris, non tenetur compensare pecuniæ, quia sunt bona in diverso genere: si autem per calumniam quis impeditus est in consecutione bonæ fortunæ, puta dignitatis valdè lucrosæ, tenetur compensare; non autem si impeditur per preces, & consilia, quia tunc casu, quo peccaverit, peccavit solum contra charitatem, non contra iustitiam.

11. Ille, cui datum est rem vendere pretio infimo, v. g. si vendat pretio riguroso, & summo, tenetur-ne restituere illum excessum, aut potest retinere, tamquam propria industria sibi acquisitum?

Resp. Lessius, & de Lugo tenent, famulos mercatorum hunc excessum retinere non posse, quia merces illis dantur vendendæ meliori modo, & tenentur adhibere industriam in utilitatem domini. Quantum ad famulos Civium, vel nobilium, nonnulli putant distinguendum esse juxta modum, quo eis committitur à dominis res vendenda; vel enim committitur, ut vendant quamplurimi, & sive hoc consequantur sine industria, vel cum industria, puta consilio, precibus, laude mercis, & similibus modis, in hoc casu nihil possunt retinere; totum enim pretium est domini, licet ex servi industria fiat pinguius, juxta regulam: Quidquid in solo alieno ædificatur, cedit solo: Si dominus commisit, ut rem vendat tanti, & reliquum pretium, si habeat, suum sit; vel si dixit: tantum volo, de reliquo tu cogita, aut restitue mihi rem meam: tunc lucrum excedens pretium taxatum à domino est famuli. Item addit Molfesius: si dominus commisit servo, ut vendat in aliqua parte Civitatis, puta in tali platea, & ibi servus facta sufficienti diligentia inveniat tantum pretium infimum mercis, & circumeundo Civitatem in alio loco

inveniat pretium summum, potest excessum illum supra infimum inventum in loco designato sibi retinere; nullam enim injuriam ei facit dando tantum, & non plus, quantum invenit in ea platea, in qua dominus commisit mercis venditionem.

12. Si servus, cui commissâ est venditio mercis pro quinque aureis, facta sufficienti diligentia inveniat tantum quatuor cum dimidio; hinc rediens ad dominum dicat, se non invenisse nisi quatuor cum dimidio, & dominus respondeat, ut det pro illo pretio; potest-ne retinere sibi dimidiam aureum, casu quo inveniat emptorem, qui solvat quinque?

Resp. Negativè, quia dominus commissio-nem vendendi pro quinque aureis in tantum minuit, in quantum credit solutionem hanc inveniri non posse; si ergo inveniat, contra ejus voluntatem famulus sibi retinet medium aureum, proinde restituere tenetur.

13. Possunt-ne factores ementes pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, & quibus pannus venditur minoris, quàm aliis, eò quòd sæpè à tali mercatore emanant, retinere partem pretii sibi remissam, imponendo domino solutionem panni ad pretium ordinarium, & justum?

Resp. Filliucius, & Diana tenent affirmativè, dummodò aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria; cum enim plurimum intersit mercatoribus, ut tales ad ipsorum potius, quàm ad aliorum officinas veniant, censentur in eorum gratiam remittere partem pretii, & eam sartoribus donare. Contrariæ sententiæ est Salas, eò quòd mercatores, ut plurimum falsò dicant se remittere partem pretii in gratiam sartorum, ut eos sibi benevolos faciant; de cætero parati sunt eodem pretio dare omnibus, casu, quo accedant.

14. In nonnullis locis sunt aliqui homines, qui vulgò vocantur emptorum *sensali*, eò quòd maxime pro advenis regionibus merces emant; isti ad-

venæ dant pretium congruum pro eorum labore , & insuper mercatores , à quibus merces emunt , dant aliquid pro singulis ulnis panni , quem emunt : hi possunt-ne sibi retinere pretium , quod à mercatoribus trahant ?

Resp. Molfesius distinguit sic : vel illa quantitas pretii , quæ traditur sensali , extrahitur ab eumentibus , quibus ideò venduntur merces ultra pretium summum , vel quibus propterea traditur merces vitiosæ , & in his duobus casibus tenentur restituere emptori ; vel illud pretium traditur gratosè , ut frequentius ad eorum officinas accedant , & tunc possunt sibi ipsis retinere , cum nulli faciant injuriam . Considerent tamen sensali , se in hac negotiatione agere ex iustitia ex parte eumentium , & valdè caveant ; ne supra justum gravent emptores .

15. Si quis pluribus titulis sit diversis creditoribus debitor , tenetur-ne servare aliquem ordinem in restituendo ?

Resp. Si valet omnibus satisfacere æquè , ac primò , non est necesse , ut in restitutione servet ordinem . Si autem non valet , tenetur priùs satisfacere debitis certis præ incertis & dubiis , & rursus in debitis certis tenetur præmittere anteriores creditores posterioribus ; & si omnes sunt ejusdem conditionis , tenetur pro rata cum proportionem geometrica satisfacere omnibus quantum potest : si quis autem non servavit hunc ordinem , adhuc creditor potest retinere , quod illi datum fuit .

16. Quinam tenentur restituere ?

Resp. Omnes illi , qui retinent rem alienam , vel qui fuerunt injusta causa damni in bonis fortunæ proximo suo ; isti autem comprehenduntur in istis duobus carminibus , quorum explicatio allata est in capite de homicidio ; carmina sunt :

Iussio , consilium , consensus , palpo , recursus , Sollicitans , mutus , non obstand , non manifestans .

Inter istos jubens principaliter tenetur restituere :

re: cæteri secundariò, & in defectum jubentis. Inter quos principalem locum tenet executor, post, sequitur consulens, postremò impediens qui potest, & ex justitia tenetur impedire.

17. Quid est obligari in solidum?

Resp. Est; cùm plures concurrunt ad damnum inferendum, non sufficit, quòd aliquis restituat juxta quantitatem damni à se illati: sed si socii non restituant, tenetur dominum reparare in integrum. Igitur si jubens reparet damnum totaliter, executores & consiliarii ad nihil tenentur; si ipse deficiat, tenentur alii: si inter hos unus tantum velit suæ conscientiae consulere, tenetur totum damnum reparare.

18. Dantur-ne causæ excusantes à restitutione?

Resp. Dantur plures: primò, si quis sit impotens, ad impossibile enim nemo tenetur: neque quis tenetur notabiliter cadere à suo statu, ut restituat, nisi fortè talis status fuerit acquisitus ex furtis; tunc enim non dicitur cadere à suo statu, sed restitui in pristinum. Porro qui est impotens ad restituendum, tenetur tollere omnia superflua statui, & totis viribus conari, ut fiat potens restituere. Secundò, propter compensationem, si aliunde ipse sit creditor: debet autem compensatio fieri cum tali cautela, ne alius putans se adhuc esse debitorem, hinc patiatur detrimentum. Tertiò ex usucapione, seu præscriptione, cujus conditiones in Sectione quarta de Contractibus apponam.

Propositiones damnatae, ad hanc Sectionem reducendae.

Ab INNOCENTIO XI. 38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

S E C T I O III.

De Usura.

1. **Q**uid est usura?

Resp. Est lucrum proveniens ex mutuo ratione mutui. Dico ratione mutui, quia si proveniret ex alio titulo, puta donationis liberae, omninò usura non esset. Dividitur in mentalem, realem, & palliatam. Mentalis est, quae quis sine ullo pacto externo mutuatur cum animo determinato recipiendi lucrum ex mutuo: si quantitas, quam vult accipere, sit notabilis, est peccatum lethale; actus enim internus est ejusdem malitiae cum externo: si autem non sit voluntatis determinatio, sed pura spes recipiendi aliquid ex gratitudine, & liberalitate alterius, nullum erit peccatum. Usura realis est, quae cum pacto lucri quis dat mutuum, sive pactum sit expressum, sive implicitum, sufficienter tamen declarativum intentionis usurariae; ut v. g. Tu scis modum, quo ego soleo dare pecuniam meam mutuo; vel, spero meam pecuniam non reverfuram esse solam in crumenam. Usura palliata est, quae sub praetextu aliquo, puta donationis, venditionis, vel alterius ficti, & colorati contractus, aliquid exigitur supra sortem. Usura in quantitate notabili, quae in furto sufficit ad lethale, est peccatum mortale. Usurarius publicus absolvendus non est, nisi satisfaciatur creditoribus, seu illis, adversus quos commisit usuram, & insuper Ecclesiae.

2. In dubio, quòd aliquid ultra sortem datum sit ex vi mutui, an ex gratitudine, & liberalitate donantis, tenetur ne quis restituere?

Resp. Bonacina vult retineri non posse: ne quis se exponat periculo usurae, Cajet. verò Navar. & Filliuc. volunt posse retineri, dummodò innotescat evidenter, quòd dans det ex liberalitate;

tate: duobus autem modis innotescet dantem liberè dare; primò, cum homo solet esse liberalis, & gratus; secundò, cum, alacri animo dedit. Si verò è contra persona tenax est, & dedit ægrè cum murmure, & renisu, tunc censendum est dedisse titulo mutui, non titulo liberalitatis: hinc omninò restitui debet. Secundo modo, cum donum est parvi valoris, & non inferens magnum incommodum donatori, qui solet ex gratitudine etiam in aliis casibus talia donare: secus si sit cum magno incommodo, præsumitur datum ex mutuo.

3. In nullo casu excusaturne aliquis ab accipiendo pretium in mutuo ultra sortem?

Resp. In tribus casibus excusatur, ob lucrum cessans, ob damnum emergens, & ob labores, expensas, & pericula subeunda ratione mutui.

4. Quid requiritur ad lucrum cessans?

Resp. Cum lucrum cessans sit emolumentum, quod quis cessat percipere ratione mutui, requiritur primò, quòd sit practicè probabile, non purè imaginarium, & speculativum: tunc autem censetur probabile, cum quis ex una parte habet animum determinatum, & ex alia promptam occasionem impendendi suam pecuniam in negotiatione sibi utili, & lucrativa: secundò, quòd non accipiat tantum, quantum lucrum speratum valeret: sed detrahatur aliquid respectu impensarum, discriminum, & laborum, quæ quis in negotiatione cogeretur subire.

5. Quid est damnum emergens, & quid ad illud requiritur?

Resp. Damnum emergens est detrimentum, quod quis patitur in bonis suis, præcisè ob rationem mutui. Ad hoc requiritur, quòd damnum non aliundè proveniat, quàm ex ratione mutui, puta quia defectu pecuniæ mutuatae agrum colere non potuit, aut damnum refarcire, quod utramque facere paratus erat: si enim hoc accideret ex negligentia, vel malitia mutuantis, non teneret

tut illud refarcire mutuatarius. Secundò, ut lucrum non excedat damnum; secùs, excessus statim esset ratione mutui. Tertiò, si damnum acciderit etiam ex dilata solutione ultra tempus præfixum à mutuantem: nam retardatio illa fuit causa damni, & tempus præfixum ad solvendum fuit pactum tacitum, quo mutuatarius se obligavit ad reparanda damna ex sua infideli dilatione provenientia; supposito tamen, quòd potuerit restituere; secùs, cùm ad impossibile nemo teneatur, neque tenetur reparare damna provenientia ex tali impossibilitate.

6. Quid est ultimus titulus laborum, expensarum, & periculorum?

Resp. Ille titulus non est communiter ab omnibus admissus; ab illis autem, à quibus admittitur, sic explicatur, videlicet, est cùm ratione mutui mutuans subit labores, pericula, & expensas; hæc enim omnia sunt pretio æstimabilia, nec quis tenetur hæc subire gratis, ut alteri mutuet; ita Bertau cum Sylvestrina, requiritur tamen, ut hæc sint vera, & realia, non purè imaginaria.

7. Ad hos tres titulos insuper requiritur, quòd mutuans faciat pactum expressum de quantitate lucri dandi pro lucro cessante, vel pro damno emergente, vel pro periculo; nam si nulla facta fuit mentio, nescitur, utrùm mutuatarius voluisset hunc contractum celebrare cum conditione adeò onerosa.

8. Si factò pacto lucri ob aliquem ex dictis titulis, is postea fortuito non purificetur, puta, quis prudenter habebat occasionem alienius negotii lucrosi, quod per accidens factum non fuisset: tenetur ne tunc ad restitutionem lucri?

Resp. Negativè ex Bonacina, quia pretium ultra sortem non sumitur pro mutuo, sed pro periculo damni, vel spe probabili lucri, quæ reverà extabant, & erant pretio æstimabilia; secùs si ad casus accidentales, & fortuitos, qui accidere possant, reflectendum esset, nullas umquam daretur

tur locus talibus titulis communiter ab omnibus admissis

9. Potest ne mutuator pactum cum mutuuario inire, ut si statuto tempore non solverit, solvat in posterum interesse pro toto tempore, quo differt solutionem?

Resp. Ex Lessio citato à Berrau, affirmativè, quia mutuarius negans solutionem tempore præfixo, peccat contra justitiam, adeoque ex mutuo consensu potest imponi pœna solutionis interesse pro mora. Ad hoc ut talis pœna sit justa requiruntur quatuor conditiones; primò, ut mutuarius pro tali tempore sit potens solvere, secus si sit impotens, neque potest puniri, cum nulla sit culpa. Secundò, ut sit proportio inter pœnam, & culpam; sicque istud interesse debet esse moderatum ad taxam pœnæ, quam Judex civilis solet imponere debitoribus non solventibus. Tertiò, ut terminus præfixus non sit nimium brevis, sed ad minus trium, vel quatuor mensium. Quartò, ut interesse petatur; cum enim non sit debitum ante condemnationem, petitio tenet locum sententiæ Judicis.

10. Potest ne mutuans obligare mutuatarium ad aliquod pretio æstimabile, putà ad colendam vineam meam tali pretio inferiori, vel ad frequentandam meam officinam, & tabernam vel similia?

Resp. Negativè, quia tunc tollitur libertas, quæ est pretio æstimabilis; excipit tamen Alarius casum, quo mutuarius solebat colere agrum mutuantis, vel alium contractum cum eo celebrare, pro quo necessaria erant centum, quæ idcirco mutuans illi mutat. Adverte tamen in hoc secundo casu, servandas esse alias leges justitiæ, nec minus dandum pro laboribus mutuarii, quàm daretur alteri colono.

11. Est ne usura mutuare triticum, vel alias fegetes cum pacto, ut tempore solutionis mutuarius reddat illud ad pretium, quo tunc valebit?

Resp. Si mutuans erat servaturus usque ad illud tempus, non est usura, sed venditio cum dilatione solutionis.

12. Mutuare cum pacto, ut mutuatarius tempore messis, vel vindemiæ vendat mutuanti triticum, aut vinum pretio tunc currenti, est-ne usura?

Resp. Molina tenet usuram non esse, sed emptionem anticipatam iusto pretio. Alarius vult esse usuram, quia fortè mutuatarius eo tempore venditurus non erat, cum ut plurimum tunc segetes sint vilioris pretii: unde mutuans sumit lucrum, & mutuatarius patitur damnum. Verum isti contractus fortè ex hoc redduntur liciti, quia si mutuans tunc in area, vel vindemia solutionem non accipiat, perquam difficile sortem principalem poterit obtinere.

13. Committitur-ne usura ab eo, qui cum non sit campsor, accipit aliquid pro mutatione unius monetæ in aliam?

Resp. Negativè, si sumat parum prorata laboris, & molestiæ; item si priver se auro, vel alia moneta, quæ valdè utilis, & sibi commoda est pro suis negotiis melius agendis.

14. Si usurarius donet aliquid alteri, vel dotet filiam ex bonis usurariis congregatis, potest-ne quis licitè ea retinere?

Resp. Negativè, quia sumit ab eo, qui nec dare, nec dotare potest. Si tamen quis nesciat rem esse ex usura congregatam, & dum erat in bona fide consumpsit, tenetur solum restituere id, in quo factus est ditior. Quoad dotem, retinere potest quantum ad alendam uxorem est necessarium, quia ex una parte hæc alimenta sunt debita, & ex alia videtur impossibile, quòd inter bona usurarii aliqua non sint, quæ licitè fuerint ab eo possessa; ita Alarius.

*Propositiones damnatæ , ad hanc Sectionem
reducendæ .*

Ab INNOCENTIO XI. 41. Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda , & nullus sit , qui non majoris faciat pecuniam præsentem , quàm futuram , potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere , & eo titulo ab usura excusari .

24. Usura non est , dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia , & gratitudine debitum , sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum .

S E C T I O IV.

De Contractibus .

1. Quid , & quotuplex est contractus ?

Resp. Est conventio inter duos , vel plures , utrò , citròque obligans , vel saltem obligans alterutram partem . Contractus nominati sunt quinque , mutuum , commodatum , locatum , emptio , & venditio . Mutuum est traditio pecuniæ , vel alterius rei , cum translatione dominii , ad tempus restituendæ in æquivalente . Commodatum est traditio usus alicujus rei sine translatione dominii , certo tempore restituendæ , & sine adhibito aliquo pretio . Depositum est traditio alicujus rei custodiendæ cum pretio , vel sine pretio . De emptione , & venditione fusè dicam in sequenti Sectione . Contractus innominati reducuntur ad quatuor species ; scilicet , do , ut des ; dos , ut facias ; facio , ut des ; facio , ut facias .

2. Si quis eadem die recipiat pecuniam naufragio , & equum commodatum , vel locatum , & utroque spoliatur in via per latrones , teneturne omnia restituere ?

Resp. Tenetur ad restitutionem pecuniæ ;

L. 5. non .

non autem equi commodati, vel locati, quia res perit domino: ratione mutui mutuarius factus est dominus pecuniæ: ratione commodati, vel locati non fuit factus dominus equi, sed solum translatus fuit usus, cum retentione domini apud commodantem, vel locantem.

3. Si res commodata, vel locata pereat, aut deterioretur, semper ne perit, & deterioratur domino?

Resp. Si pereat, vel deterioretur sine culpa illius, cui commodata, aut locata est, res perit domino, nec qui commodavit, tenetur restituere: si autem intervenerit culpa, tenetur pro modo culpæ restituere, & damna resarcire. Unde si quis, cui commodatus, aut locatus est equus, divertat ab itinere, pro quo eum expressè locavit, vel eat cursu citato, & violento, vel quid simile agat contra intentionem locantis, unde equus pereat, aut notabiliter deterioretur tenetur pro modo damni illati restituere, & resarcire: si autem equus pereat ratione laboris ex itinere ordinario, ad nihil tenetur.

4. Quænam culpa intervenire debet, ut quis ad restitutionem obligetur?

Resp. Culpa, alia est theologica, hoc est cum peccato; alia civilis, & legalis, & est defectus custodiæ etiam sine peccato: utraque, alia est lata, alia levis. Culpa lata est defectus illius custodiæ, quam homines prudentes solent adhibere in conservandis propriis, vel aliorum rebus; culpa levis est defectus custodiæ, quam solent adhibere homines cautissimi, qui abundare censentur in cautela. Si culpa sit lata, tenetur quis ad restitutionem: si levis, non tenetur. Placet hic per oppositionem ad culpam describere diligentiam, quæ triplex est: maxima, & est illa, quam adhibent homines cautissimi: media est illa quam adhibent homines prudentes: minima est illa, quam adhibent homines quicumque. Hinc si quis in custodiendo omittat diligentiam maximam,

zinam, ad nihil tenetur: si omittat mediam, tenetur restituere. Diligentia ergo media sufficiens est ad hoc, ut quis non teneatur ad restitutionem, si res illi commodata, vel locata pereat. Adverte tamen, quod in nonnullis locis depositarii publici se obligant ad restituendum in omni eventu, & locantes promittunt in quocumque casu restituere. Pro his non militat hæc doctrina; ratione enim promissionis, siue cum culpa, vel sine culpa res pereat, tenentur semper restituere.

5. Si quis pecunia deposita ludat, & lucretur, tenetur ne restituere lucrum domino depositi?

Resp. Negative, quia lucrum ex ludo est fructus mere industrialis; si autem quis utatur re deposita, puta, vestibus, quæ idè deteriorantur, tenetur compensare dominum, quia in deposito non transfertur usus.

6. Contractus societatis sunt ne liciti?

Resp. Affirmative; sunt enim conventiones inter duos, vel plures ponentes sortem in negotio aliquo, cum obligatione dividendi fructus, vel damna, si quæ forte acciderint: sed debet videri, ut cum proportionem dividantur; ita ut sicuti se habet fors ad sortem, se habeant etiam fructus, & lucrum, ad fructum, & lucrum. Hæc si fors sociorum sit æqualis, & æqualia pericula, æqualiter debet dividi lucrum; si inæqualis, inæqualiter est dividendum ad ratam inæqualitatis sortis principalis.

7. Est ne licitum locare animalia, puta oves, & boves ad certè pascua?

Resp. Affirmative: societatis enim contractus licitus est, quo quis locat sua animalia, & alter impendit suum laborem & industriam ad lucrum inde nascendum, qui propter illum & locatorem dividi debet cum proportionem. Ad hoc autem, ut in hoc contractu servetur æqualitas pretii, & vera ratio passivi & contrapassivi, debet

primò servari consuetudo legitimè introducta
 cujuscumque regionis, quæ in hac re iudex est:
 nam diversitate pascuorum, & bonitate ani-
 malium, & fructuum inde capiendorum, res in-
 una, ac in alia regione est toto cœlo diversa.
 Hinc si notabiliter excederetur pretium, iste ex-
 cessus esset restituendus. Primò igitur animalia
 debent verè existere; si enim daretur pecunia al-
 teri ad emenda animalia cum probabili opinio-
 ne, quòd illa non esset empturus, committe-
 tur usura palliata, & reciperetur lucrum ex mu-
 tuo sub prætextu societatis animalium: Secundò,
 ut animalia stent sub periculo apponentis, qui
 est illorum dominus. Unde si pereant sine
 negligentia recipientis, domino utique perire de-
 bent. Nec potest in pactum deduci, quòd anima-
 lia semper debeant extare in quocumque eventu
 etiam fortuito, cui humana prudentia occurrere
 non potest: nisi fortè cum pacto melioretur
 conditio recipientis, recompensando hoc peri-
 culum, quod subit, aliquo alio lucro; ita Græ-
 fhus juxta Constitutionem Sixti V. Hinc benè at-
 tendatur, maximè cum locantur animalia paupe-
 ribus, qui necessitate pressi ea accipiunt eo pre-
 tio, quo desideratur, etiam si sit excedens, &
 injustum; in quo casu non sufficit illos non de-
 clarare se invito, sed omninò domini refarci-
 re debent, ne pauper defraudetur justo lucro
 suis laboribus debito.

8. Contractus trium contractuum est-ne li-
 citus?

Resp. Contractus trium contractuum, pri-
 mò est contractus societatis, putà tritici, & abun-
 dantiæ; secundò cum assécutione capitalis, &
 ecce secundus contractus; tertio, cum assécu-
 ratione fructuum, & ecce tertius contractus. Plu-
 rimè ergo existimant, contractum hunc esse usu-
 ram palliatam sub prætextu societatis, ideòque
 illicitum, sed reverà Bonacina sustinet hunc li-
 citum esse, si debito modo fiat, scilicet, si primò
 quis

quis habeat sinceram intentionem ineundi contractum societatis: secus, si non sit hæc intentio, quis præsumitur sub hujus contractus prætextu sumere lucrum ex mutuo: secundò, si detur pretium proportionatum ad periculum capitalis, quod affecuratur: tertio, si in affecuratione fructuum dematur aliquid de fructibus ad ratam laboris, & expensarum, quæ in fructibus colligendis à socio sunt impendendæ. Defectu primæ conditionis contractus est usurarius, defectu secundæ & tertiæ est injustus. Ex quolibet ergo defectu, quis tenetur ad refarcienda damna.

9. Quid est contractus mohatra?

Resp. Est contractus venditionis ad pretium summum, pecunia credita cum pacto retrovenditionis ad pretium infimum pecunia numerata. Hic contractus est illicitus, & ejus malitia consistit in lucro ex mutuo palliato sub prætextu venditionis & retrovenditionis.

10. Quid est cambium?

Resp. Est negotiatio in commutatione, & transportatione numismatum, & ut plurimum fit per literas. In hoc cambio debet Mercator habere correspondentiam in nundinis, ut litteræ te ipsa mittantur, & remittantur; secus erit cambium ficcum, & verè usura palliata.

11. Potest-ne qui campsarius non est, recipere aliquid pro commutatione numismatum de una in aliam speciem?

Resp. Ex Lessio potest ob laborem, & molestiam, quam subit in numeranda, & supputanda pecunia, & ratione monetæ pretiosioris, & magis commodæ, qua se privat, quæ omnia pretio æstimabilia sunt, aliquid recipere.

12. Quid est census?

Resp. Ex Garzia, est contractus innominatus: do, ut des; do scilicet tantam pecuniam, ut des mihi tantum fructum pecuniæ ex tali fundo tibi utili & fructifero. Ex Alario sic definitur: est contractus venditionis, qua tradita pecunia emi-

tur jus ad percipiendum annum redditum super rem aliquam fructiferam securitati pecuniæ subiectam. Ad validitatem censuum, ne in istis committatur injustitia, plures conditiones appoverunt Nicolaus V. Gregorius XIII. & Pius V. Conditiones ex Pio V. sunt istæ; Primò, oportet rem, cui sensus imponitur, esse ex natura sua fructiferam, immobilem, aut pro immobili habitam, & certis finibus designatam; secundò, quòd totum pretium recipiatur coram Notario, & Testibus in celebratione instrumenti, non autem priùs; tertio, non posse augeri aut minui pretium, aut censum augeri: quartò, perire censum pro rata, re pereunte, aut sterili facta; quintò, posse semper redimi censum eodem pretio denuntiatione facta per bimestre, & post denuntiationem posse etiam ab invito intra annum repeti; sextò, si res censui subiecta vendenda sit, præferendus semper sit dominus census, eique explicandæ omnes conditiones, & per integrum mensem expectandus; septimò, non posse creari novum censum super eadem re, aut super quacunque alia in favorem cujuscunque personæ pro pensionibus non solutis, aut in futurum non solvendis; octavò, non teneri ad aliquod interesse aut onera ante solutionem, aut penam, in casu in quo aliàs non tenebatur; nonò, solutiones anticipatas fieri, in pactum deduci non posse; decimò, conventiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos cum, qui aliàs ex natura contractus non tenebatur, apponi non posse.

13. Qui ex casu fortuito, puta ex sterilitate communi eo anno, vel bello, & peste, annuos fructus non percipit ex fundo censui subiecto, teneturne ad solutionem pecuniæ debitæ ex censu?

Resp. Cum Alario, si res non reddatur perpetuò infructifera, hujusmodi casus fortuiti per unum aut aliquot annos continuati non excusant,

quia

quia per censum non emuntur fructus rei, sed jus ad eos percipiendos, quod jus perseverat in supradictis eventibus; si verò reddatur tantum fructifera pretii censui alligati, tenetur illud reddere; & sic cum proportionem, si minus fructificet, illud saltem minus.

14. In ludo est species contractus incerti lucri. Unde ex violatione justitiæ in ludo tenetur quis ad restitutionem: sic ludens cum maxima peritiâ contra eum, qui imperitus est, sciens certò se victurum, tenetur restituere; si autem eum moneat, & nihilominus alter ludere velit, ad nihil tenetur; volenti enim, & consentienti non fit injuria. Item si quis ludat cum filio familias, vel cum paupere, qui nihil potest perdere, si alteruter vincat, lucrum retineri nequit; non enim sortes sunt æquales: nisi fortè alter sciat socium impotentem ad solvendum, tunc enim militat supradicta ratio. Volenti, & consentienti non fit injuria.

15. Est-ne licitum alium in ludo decipere?

Resp. Sunt aliquæ artes licitæ, quibus ordinariè utuntur lusores honorati, & sunt illæ, quæ si postea innotescant, non sunt causæ verecundiæ, aut ignominia; ut si quis v. g. habens punctum infimum, fingat se habere optimum, vincens cum hac arte ad nihil tenetur. Sunt aliæ illicitæ, ut signare aleas: quæ si innotescant, sunt causa ignominia, & verecundiæ; si quis utatur istis artibus, & vincat, tenetur restituere, vel etiam si minus perdat, quàm perdidisset, tenetur damnum compensare.

16. Si quis à tergo ludentis indicet qualitatem alearum alterius socii, peccat-ne?

Resp. Affirmativè, & obligatur in solidum ad restitutionem cum vincente.

17. In ludo etiam qui dicitur *scommessa*, sortes ludentium debent esse æquales, & æqualia pericula; secus si quis rem futuram, vel præteritam certò sciat, non potest super illius veritatem lude-

ludere; & si vincat, tenetur restituere: nisi forte moneat socium, qui ex obstinatione adhuc ludere velit. Si duo ludunt tantum dandum ei, qui hoc prius faciat, v.g. currendo attingat talem terminum: si post factam, ut dicitur, *la scomeffa*, alter poeniteat, & currere nolit, adhuc tenetur solvere; ille enim est, qui deficit circa id, circa quod alius suum jus acquisivit.

18. Quid est monopolium?

Resp. Est conventio, seu pactum mercatorum, ut nemo illorum talem rem vendat infra tale pretium. Aliam etiam speciem monopolii solent mercatores præcipuè in nundinis comittere, & est cum unus, vel plures conveniunt ad emendum merces omnes alicujus speciei, puta lanæ, ut earum pretium augeatur; vel etiam omnes pecunias canbiis expostas accipiunt, ut accedentes alii non inveniant, & hac fraude valor pecuniæ in eorum utilitatem augeatur. Lato modo sumptum monopolium est etiam conventio duorum vel plurium emptorum, ne talem rem emant supra tale pretium; hoc tamen non subjacet poenis monopolii venditorum, neque est culpabile, nisi conventio sit infra pretium infimum.

19. Est-ne peccatum mortale monopolium?

Resp. Affirmativè, & quidem contra justitiam, propter notabile populorum damnum, etiam si conventio sit, ut nullus vendat nisi pretio justo summo: & non solum obligat mercatores ad damnorum compensationem; verum etiam punitur aliis poenis à legibus civilibus, scilicet pœna exilii, & privationis omnium bonorum. Ber Navarrum etiam, qui impetrat à Principe, ne talis res ab alio quam à se vendatur cum notabili damno Proximi, peccat mortaliter, & compensare tenetur.

20. Cum pretium rerum crescit ex monopolio plurimum, ille, qui non est monopola, potest-ne vendere juxta incrementum crescens ultra valorem naturalem?

Resp.

Contra bona aliarum Ecclesiarum quadraginta anni. Contra Laicos in rebus corporalibus immobilibus cum titulo decem anni inter præsentes, viginti inter absentes; sine titulo cum bona fide triginta anni: in incorporalibus, ut sunt jura & servitutes, requiruntur viginti anni inter absentes, decem inter præsentes. Nomine præsentium veniunt illi, qui habent domicilium in loco, vel Provincia, in qua fit præscriptio; nomine absentium, qui domicilium non habent; sicuti nomine Ecclesiæ veniunt loca pia omnia, etiam hospitalia, & virginum seu fœminarum Conservatoria: non autem bona Patrimonialia Clericorum, contra quæ præscribitur eodem modo, quo de Laicis: ita Alarius verbo Præscriptio num. 17.

23. Quot conditiones requiruntur ad legitimam præscriptionem?

Resp. Quatuor: Prima est possessio continuata, nullo modo interrupta, per totum tempus à lege præfinitum. Hinc qui possidere nequeunt, nec possunt præscribere: sic servus legalis, Monachus, & qui nequeunt habere verum dominium, neque possunt legitimè præscribere: furiosus, qui ante furorem cœpit possidere, potest continuare, & præscribere in furore; non enim per furorem amittit dominium, quod antea habebat: sæcularis, cum nequeat bona Ecclesiastica possidere, nec potest contra ea præscribere. Advertit tamen Alarius num. 3. & 21. Laicum posse præscribere contra quotam solvendi decimas de hoc; vel alio prædio, dummodò Ecclesiæ Ministris supersint ex aliis bonis congrua alimenta; in quo casu sustinet Moneta præscribi posse totam decimam; requiritur tamen possessio continuata per annos quadraginta. Item si Ecclesia succedat Laico, contra ipsum currit dicta præscriptio, sicuti contra privatum, sed alio modo; pro tempore enim præterito utitur Ecclesia jure Laici, pro futuro utitur privilegio, & jure suo:

hic

fic quando contra Laicum privatum præscribitur spatio viginti annorum, si eo vivente elapsi sunt decem anni, & proinde medietas temporis requisiti ad præscribendum, satis est contra Ecclesiam succedentem loco Laici complere aliam medietatem juxta privilegium Ecclesiæ.

24. Secunda conditio est bona fides, qua quis possidet rem tamquam suam, & hæc trahit secum etiam conditionem, quæ est bonus titulus, cui necessaria est justa actio transferens dominium in perpetuum. Hinc usurarii & fures nequeunt præscribere, quia ex injusta acceptione possident. Etiam mutuata, locata, pignorata, deposita præscribi nequeunt, quia istis vel non transfertur dominium, vel non transfertur in perpetuum, neque res empta non soluto pretio, benè tamen in perfecta emptione soluto pretio, donatione, hæreditate, quia istæ actiones de se transferunt perpetuum dominium.

25. Quarta conditio se tenet ex parte rei præscribendæ, quæ debet esse talis, ut non prohibeatur à legibus præscribi. Hinc res furto ablatae violenter possessæ, sacræ, religiosæ, servus fugitivus, & homo liber præscribi nequeunt. Adde cum Alario, bona pupillorum & minorum præscribi non possunt, nam durante pupillari, & minori ætate dicitur dormire præscriptio, quæ postea expergiscitur illis completis. Hinc si contra patrem incepta sit præscriptio, usque dum ejus filius est in pupillari & minori ætate, non computatur tempus requisitum ad præscribendum: elapsa autem pupillari & minori ætate conjungitur tempus præeritum in vita Patris cum futuro in vita filii egressi à pupillari, & minori ætate; & si non reclamet, conintegratur possessio requisita ad præscriptionem.

*Propositiones damnatae ad hanc Sectionem
reducendae.*

Ab INNOCENTIO XI. 40. Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personae, & cum contractu retrovenditionis, praevis inito cum intentione lucri.

S E C T I O V.

De venditione, & emptione.

1. **Q**uid sunt venditio, & emptio?
Resp. Emptio est contractus, quo emens solvit pretium pro merce. Venditio est contractus, quo merces pro pretio à venditore traditur emptori. Hinc est mutua translatio domini, nempe venditor transfert dominium rei in emptorem, & emptor transfert dominium pretii in venditorem. Utergo isti contractus justii sint, debent esse æquales ratione passi, & contrapassi, scilicet, quòd tantum utile ex pretio transferatur in venditorem, quantum damnum patitur in translatione mercis. Proinde omnis fraus abesse debet, ut contractus iste justus sit. Fraus autem ex duplici capite provenire potest. Primò in alteratione valoris, cum pluri venditur res, quàm valeat. Secundò in alteratione mercis, cum res vitiosa & vilis pro bona & pretiosa venditur.

2. Quotuplex est pretium rerum?

Resp. Duplex, aliud legitimum, seu legale, & est valor mercis à Principe, vel Magistratu taxatus; & hoc consistit in indivisibili, cum enim à lege sit definitum, unum & idem invariabile est, ut v.g. dentur triginta nummi argentei pro modio tritici. Pretium naturale est valor mercis juxta communem opinionem hominum mensuratus; & hic non consistit in indivisibili, sed dividitur in medium, supplemum,

& in-

& infimum: v.g. Ulna panni habet pro pretio summo viginti quinque, pro medio viginti tria, pro infimo viginti. Quodlibet ex istis pretiis est justum, ita ut si absque legitimo titulo alteretur, vel à venditore accipiendo supra supremum, vel ab emptore dando infra infimum, & utique absque legitimo titulo, injustitia gravis, vel levis comittitur juxta gravem, vel levem pretii alterationem. Ratione hujus injustitiæ quis tenetur ad restitutionem in foro conscientiae, licet in foro externo non cogatur ad restituendum, nisi læsio sit enormis, & defraudaverit ultra dimidium. Et si rerum alterator à Judice punitus sit, & solverit pœnam, non ideò est liber à restitutione excessus.

3. Possunt-ne Clerici, vel personæ Civitatis conspicuæ alterare in venditione propriarum rerum pretium legitimum, & taxam communem?

Resp. Negativè: quia omnes obedire debent legi in bonum publicum conditæ, imò Navarrus sentit neque Principem, qui taxam imposuit, posse sine injustitia illam excedere in venditione propriarum rerum.

4. Excusat ne alterationem pretii legalis, eò quia quis vendat pecunia credita, non verò numerata?

R. sp. Negativè, nisi fortè interveniat causa lucri cessantis, & damni emergentis. Neque excusat alterationem pretii legalis juxta Molinam, si quis vendendo rem alibi emptam perderet multum in venditione ad pretium taxatum; sibi enim imputare debet, si carius alibi emit, quod hic minoris vendit, liberè enim periculosam negotii sortem elegit. Neque justitia pretii commensuratur à damno, vel lucro Mercatoris, sed vel à valore taxato à Principe, vel à naturali; quos excedere peccatum est contra justitiam, ideòque obligans ad restitutionem.

5. Excusat ne alterationem pretii, quia taxa victualium facta tempore abundantiae, relaxata non est tempore sterilitatis?

Resp. Benè distinguit Molfesius sic. Si taxa sit universalissima, & facta à Principe cum consideratione, & respectu ad annos sterilitatis, & abundantiae, tunc alterari nequit; magna enim utilitas tempore abundantiae compensat damnum, quod quis patitur tempore sterilitatis: si vero taxa fiat de anno in annum; illa, quæ facta est tempore abundantiae, servari non debet in conscientia tempore sterilitatis; & tunc quis non attendit lege, tamquam parùm rationabili, sequi potest pretium commune, naturale, & vulgare.

6. Excusat ne alterationem pretii legalis eò quia Provisor Civitatis, ad quem spectat taxare, ex odio particulari adversus venditorem notabiliter minùs taxavit mercem, quàm valeat?

Resp. Ex Molina, si quis habeat evidentiã injustæ pragmaticæ, & taxæ factæ ex odio, poterit sine peccato vendere ad taxam justam alio tempore factam. Intellige in casu, quo nullus sit recursus pro moderatione taxæ, & pragmaticæ: si enim recurrere potest ad Superiorem, propria autoritate taxam mutare nequit.

7. Quis sciens post paucos dies faciendam esse taxam viliorẽ suæ mercis, potest ne procurare, ut citò illam vendat taxa majori ea tunc currente?

Resp. Affirmativè; hæc enim industria nullam involvit fraudem, sed quis utitur jure proprio vendendi ad taxam legalem currentem, donec moderetur. Adverte tamen, quòd Mercator habens mandatum à Principe moderandi taxam, non potest differre moderationem, donec pretio majori vendat suas merces.

8. Excusat-ne alterationem pretii taxati, eò quòd macellarii vendant carnes electas pretio majori, & deteriores pretio taxato?

Resp. Cum Filiucio, negativè, quia taxa fit permixtim pro carnibus deterioribus, & bonis, itaut unum compenset aliud; ille ergo excessus est contra justitiam, secùs carnes deteriores deberent vendi infrà taxam. Possent tamen recipere plus, si hoc detur ab emptoribus gratis; sed ut notat Rodriguez, communiter nihil datur ex gratitudine, sed quia emens, alioquin carnes electas non haberet. Quod dicitur de macellariis, dicendum est de venditoribus fructuum, piscium, & aliarum rerum taxatarum.

9. Vendens res, quæ non habent pretium legitimum taxatum à Principe, sed solùm naturale, sive eas vendat pecunia credita, sive eas vendat pecunia numerata, potest eas vendere intra latitudinem pretii supremi, medii, & infimi. Hinc non licet venditori plus vendere ultra pretium summum propter dilatam solutionem: neque emptori viliùs emere infra pretium infimum præcisè ob anticipatam solutionem: quia in venditionibus, quæ sunt pecunia credita, vel anticipata, est virtuale mutuum & ideò committitur usura, si aliquid ultra sortem accipiatur. Potest ergo solùm aliquid pretii alterari, cùm intervenit titulus lucri cessantis, & damni emergentis: ut dixi de mutuo.

10. Potest-ne quis vendere supra pretium supremum præcisè, quia res, quæ illis parùm utilis est, è contrà emptori est valdè utilis, & necessaria?

Resp. Negativè, quia utilitas tota emptoris est, non venditoris: nequit ergo sumi pretium pro eo, quod suum non est. Adverte rem, quæ valdè utilis venditori non est, posse tamen esse ei valdè charam, ita ut habeat in ea affectum

singularem, puta in domo, quia ibi natus est, & retinet monumentum avorum: quia recipit à Principe, vel quia in ea sit aliquod singulare, & rarum: si de istis moneatur emptor, & dicatur, venditorem propter hæc motiva nolle vendere pretio currente, licet tunc carius vendere: non enim majus pretium tunc respicit utilitatem ementis, sed commodum vendentis, qui ægrè se privat re pretiosa & rara. Hæc eadem ratione licet carius vendere peregrinos flores, aves, feras, picturas, numismata antiqua, & similia, quæ ad ornatum, & delicias tenentur, & quibus quis non nisi cum molestia se privat.

11. Sunt ne alii tituli, propter quos possit vendens carius vendere?

Resp. Affirmativè, & præcipuè lucrum cessans, damnum emergens, incommodum & molestia obventura ob celerem venditionem: hinc qui res minutim vendunt, possunt carius vendere, quia debent majores labores & expensas subire in conservandis rebus; & hac ratione excusantur caupones, tabernarii, stabularii, qui ova, gallinas, vinum, avenam carius vendunt, quàm alii; dummodò horum pretium non sit taxatum à Principe. E contra, emptores, qui summam notabilem emunt, hac eadem ratione excusantur, si vilius emant, quia nimirum exonerant venditores pluribus expensis & laboribus in rerum conservatione necessariis.

12. Qui vendit merces pecunia credita solvenda post sex menses, potest ne vendere juxta pretium naturale, quod tunc habebunt: an verò tenetur vendere juxta pretium præsens, quod nunc habent, dum venduntur?

Resp. Si probabiliter erat servaturus merces usque ad illud tempus, potest pacisci de pretio futuro tempore solutionis, quo moraliter speratur vendentis utilitas; ut evenit in tritico serva-

to usque ad mensem Januarii; si autem non erat servaturus, debet vendere pretio præsentē curren-
tē; secus omittitur usura palliata, & illud plus recipitur titulo dilatae solutionis. Pro hoc autem generaliùs stabiliendo, nota sequentem doctrinam.

13. Sotus advertit esse res aliquas, quæ credito tantum vendi possunt, ut justè vendantur: Exemplum harum est in serico, quod in tanta quantitate ad nonnullas Civitates transfertur, ut si numerata pecunia vendatur, & ob emptorum inopiam viliùs venderetur, quàm valeat: in istis ergo & similibus rebus statuitur pretium, non eo tempore, quo traduntur merces, sed tempore solutionis. Aliæ merces è contra, nisi anticipata solutione emanant, emi nequeunt: exemplum est de mercibus lanarum, quas mercatores habere nequeunt, nisi pecuniam pastoribus tribuant, qui oves alant hyberno tempore: & harum pretium statuendum est tempore solutionis pecuniæ, non tempore solutionis lanarum. Hinc, qui vendit pecunia credita, quam erat expositurus certè & determinatè in negotiationibus sibi lucrativis, potest plus recipere ratione lucri cessantis, vel propter expensas, quas facturus est probabiliter, ut mercis suæ pretium consequatur: non autem propter periculum, quòd emptor reddatur impotens ad solvendum, quia hoc est palliare usuras, non evitare periculum; si enim reddatur impotens, neque potest repetere illud plus, neque quod est justum; si autem remaneret potens ad justum pretium, quare gravatur illo excessu? Vide ergo, quòd in stabiliendo ly plus nullum est periculis remedium, sed usuræ pallium.

14. Emens tenetur-ne servare justum pretium in emptione?

Resp. Affirmativè: proinde res taxatas tenetur emere pretio legitimo, & alias pretio natu-

M rali:

tali: unde si emat infra pretium infimum, peccat, & tenetur ad restitutionem: maximè si emat à sceminis, pueris, rusticis, vel ab habente maximam necessitatem, ratione cujus rem vendit vilius: ægrè tamen.

15. Dantur-ne excusantes emptorem pretio vili, & infra infimum?

Resp. Dantur plures. Primò, eum excusat Lessius, eò quòd multa simul emat, quia tunc liberat venditorem à multis curis, & eum reddit expeditum ad alia comparanda in negotio. Secundò, eum excusat, si merces emat in gratiam venditoris; puta, quia ipse non indiget, neque sunt illi commodæ, sed potius emit à venditore eximiè rogatus. Neque obstat venditorem vendere propter necessitatem, quia, ut reflectit Bonaccina, nihilominus venditio remanet voluntaria. Tertiò, eum excusat, si emat rem publicè expositam sub hasta, ut solet dici *all' incanto*, quia, ut notat Molfesius, in tali modo vendendi ex consensu publicæ authoritatis pretium justum est illud, quod intra tantum tempus juxta leges cujuscumque loci invenitur. Adverte tamen, quòd si emptor minis & præpotentia impediat alios offerre, vel alio modo minuat, aut auferat libertatem spontè offerentium, peccat contra justitiam, & tenetur venditori damnum resarcire.

16. Aliquis expositis mercibus vendendis sub hasta *all' incanto* plus offerenti, adunat amicos non habentes intentionem emendi, ut offerant primò plus, quàm res vendenda valet: hinc accedentes alii sic decepti augent pretium, & lucratur ultra valorem mercis, peccat-ne?

Resp. Peccat mortaliter ipse, & omnes alii, qui obtulerunt pretium ultra valorem naturalem sine intentione emendi, & ratione talis fraudis, & injustæ acceptionis tenentur omnes in solidum ad compensandum damnum emptoris.

17. Est-ne peccatum alterare substantiam mercis, & vendere vitiosam rem pro bona?

Resp.

Resp. Est peccatum contra iustitiam vendere pro bona rem vitiosam, vel in substantia, ut auriscalcum pro auro; vel in quantitate, ut libram unam pro una & dimidia: vel in qualitate, ut equum cæcum pro non cæco; vinum lymphatum pro mero: si ergo quis vendat rem vitiosam pro sana, & tanti quanti valeret res sana, committit peccatum contra iustitiam, cum onere refarciendi damnum.

18. Res vitiosa potest-ne vendi tanti, quanti valet cum suo vitio, non detegendo emptori vitium illud?

R. Si emptor adhibita solita diligentia vitium illud detegere potest, venditio illa est licita, nec tenetur venditor vitium revelare, si enim emptor diligentia solita non utatur, sibi imputet: si vitium sit occultum, & etiam cum diligentia solita nequeat detegi, tenetur illud venditor revelare in sequentibus casibus: primò, cum scit vitium illud futurum esse damno emptori, vel rem tali vitio affectam fore emptori inutilem, & fortè gravosam; secundò, cum scit emptorem illam emere, ut aliis vendat; tunc enim tenetur revelare vitium, ne fortè tanti ipse vendat aliis, quanti sine vitio valeret; tertio, cum scit emptorem conservaturum ad longum tempus talem mercem, quæ cum vitio diu conservari nequit, sed debet statim quis ea uti. Extra istos casus, remoto mendacio, & juramento, poterit rem vitiosam vendere iusto pretio, vitio non detecto: quod ut faciliùs precipiatur, usitatiores casus mox appono, in quibus vitium detegendum est. Unum moneo, illis casibus, in quibus venditor tenetur vitium occultum revelare, non satisfacere revelando in genere tantum, sed debet illud aperire in sua specie: sic venditor interrogatus de vitio occulto equi, non satisfacit respondendo, Est cæcus, claudus, & omnia vitia habet; dum enim hoc modo affirmat illud, quod emptor videt apertè non

esse, magis decipit, quàm tegendo illud, quod occultum est.

19. Hinc casus usitatiores, in quibus venditor tenetur revelare vitium occultum, sunt: primò quis vendit militi equum, qui nullo modo sustinere potest fragorem tympanorum, & strepitum armorum, sed tunc furiosè se erigit: secundò, quis vendit vinum mixtum aqua, quod propterea conservari nequit, tabernario, qui indiget illud vendere tempore æstivo, vel triticum defectuosum in magna quantitate pistori, qui debet illud detinere in horreo usque ad annum: novum tertio, pharmacopula, qui vendit medicinam vitiosam infirmo: quartò, vendens domum, quæ ex defectu occultò fundamentorum ruinosa est: quintò, vendens pannum, vel corium adustum mercatori, qui in officinam per multum tempus illud debet conservare: isti omnes venditores, etsi vendant rem solum tanti, quanti valet cum proprio vitio & defectu, non sunt in conscientia securi, si vitium occultum non detegant: quia tales merces non serviunt emptori, imò sunt ipsi nocivæ, adeoque fraudulenta venditio rescindenda est, quia emens nullo modo habuit intentionem emendi rem, vel inutilem, vel perniciosam. Neque sufficit contractum rescindere, si emptor jam passus sit aliquod damnum ex re emptæ: sed insuper tenetur venditor illud compensare.

20. Si quis immiscuerit merci aureæ aliquid serici, vel sericæ lanam, quæ non appareat, potest-ne illam vendere pretio justo proportionato defectui, & vitio?

Rèsp. Si emptor sit usurus tali merce in proprium commodum, potest vitium tacere, quia nullum inde detrimentum patitur. Si autem emptor sit mercatori revenditurus mercem, debet hoc vitium revelare, ne revendens merces aliis emptoribus pretio riguroso, & quanti valerent sine tali vitio, damnum notabile illis interat.

21. Potest-ne tabernarius vino generosissimo addere

addere tantum aquæ, quantum sufficit ad illud reddendum æquale vino ordinario, & illud vendere pretio vini ordinarii?

Resp. Rebilius sentit negativè, quia tunc vendit aquam ad taxam vini ordinarii; sic, si in tribus amphoris vini misceatur una aquæ, vendit quatuor amphoras vini; proinde sumit pretium dolosè contra voluntatem eumentium, qui intendunt emere vinum purum, & non mixtum; & ubi imponitur taxa à Principe, facit etiam contra legem, quæ taxat res puras, & naturales, non verò mixtas. Lessius sentit hoc posse fieri; nam tabernarius nullam injuriam facit emptori, dādo ipsi pro pretio ordinario vinum æquale ordinario: cū enim valor, & æstimatio ordinaria sumatur in ordine ad usus humanos, & tale vinum lymphatum, æquè ac vinum ordinarium, utile sit ad usus humanos, potest eodem cum illo vendi pretio; Hanc Lessii sententiam Diana vocat probabiliorē, & eò maximè, cū experientia constet; euntes ad tabernam ut plurimum bibere usque ad ebrietatem vinum generosissimum, unde eis lymphare, & æquare ordinario, nedum damnosum non est, verum etiam utilius. Caveant tamen tabernarii, ut quod dicitur de generosissimo, ab ipsis non usurpetur pro ordinario; quod utique tolerari non poterit.

22. Si quis ex ignorantia vendat rem vitiosam tanti, quanti valeret, si esset integra, & sana, peccat ne?

Resp. Negativè; ignorantia enim eum excusat: tenetur tamen, ut notat Molfesius, ex re accepta restituere ly plus, quod accepit, quodque non accepisset, habita vitii notitia.

23. Venditor nesciens vitium occultum rei, ratione cuius conservari non potest, puta nesciens in vino esse plurimum aquæ, protestatur tamen emptori, se illud vendere tale quale est, nec ullo modo velle stare periculis; casu quo non conservetur: quid de illo?

M 3 Resp.

Resp. Cum Molfesio, protestatio cum ignorantia vitii excusat à restitutione venditorem, qui accepit tantum pretii, quantum in illis circumstantiis verisimiliter res valebat; emens enim sub tali protestatione, assumit supra se periculum cujuscumque eventus futuri, casu quo merces ex defectu occulto pereat; quæ tamen protestatio non excusat venditorem, si vitium sit illi notum, quia tunc intervenit fraus & dolus eum damno tertii.

24. Venditurus triticum collocat prius in loco humido, ut intumescat; vel aliam rem, quæ venditur ad pondus, ponit in cella vinaria, ut ex humiditate ponderet, peccat-ne?

Resp. Tenetur ad restitutionem propter damnum, quod causat in emptore ex tali dolo, & fraude.

25. Quis vendit, nesciens pretium justum alienius insignis picturæ emptori, qui etiam ignorat excellentiam tabulæ; si casu talis res valeat multò plus, vel minus, tenetur ne alteruter ad compensationem damni?

Resp. Negativè cum Molfesio, quia in hac negotiatione uterque se exposuit incerto & æquali periculo.

26. Qui emit gemmam à rustico, qui nescit ejus valorem, emit pretio vilissimo, ad quid tenetur?

Resp. Cum Molfesio, tenetur ad restitutionem juxta quantitatem pretii, saltem infimi; implicitè enim unusquisque habet voluntatem vendendi rem tanti quanti valet, non autem donandi illum excessum infra pretium infimum: unde quod rusticus acquiescat pretio exhibito, non suffragatur emptori, qui mone-re eum debebat de valore rei. Cajetanus in Summa, verbo *Emptio*, putat sufficere, quòd emptor dicat rustico: Ego volo emere sine scrupulo, dabo tibi tantum, ceterum illud plus, quod valet res, concede mihi: & si
rusti-

rusticus acquiescat dicto, emptor ad nihil tenetur.

27. Quomodo vendi, & emi possunt credita, seu chirographa?

Resp. In emptione creditorum non emitur creditum, sed jus, seu actio ad creditum exigendum: hinc ex parte venditoris, ut venditio sit licita, debet creditum esse exigibile; si enim quis sciat creditum nullo modo exigi posse, & hoc abscondat emptori, tacet vitium intrinsicum substantiale rei, proinde committit injustitiam, ratione cujus tenetur contractum rescindere. Posito ergo, quod creditum sit cum magno, vel etiam sine magno labore, & difficultate exigibile, vendi potest. Hinc ex parte emptoris, ut justè emat, hæc observanda sunt, si creditum sit certum, & facile exigibile suo tempore, illud minoris emere solutione anticipata, est usura, quia hæc emptio est implicita mutuatio, & mutuatur implicitè minorem pecuniam pro exigenda majori; poterit ergo solum minoris emere, si interveniat titulus lucris cessantis, & damni emergentis. Si autem solutio crediti sit difficilis, periculosa, & etiam dispendiosa exigenti; tunc juxta quantitatem talis difficultatis possunt credita minoris emi, cum tali enim difficultate minoris valent; ita Bonacina.

28. Hinc quia credita adversus Reges, & Magnates, sunt semper difficilioris exactionis, possunt etiam emi viliori pretio; non tamen à Quæstoribus, & Regum ministris, ad quos pertinet solutio; in ipsorum enim manu est sumere tantum, quanti valet integrum creditum. Adde, Quæstores Regum, & alios ministros, quibus competit solvere debita principalis, peccare graviter contra justitiam, quando ipsi sunt causa difficilis solutionis; ipsi enim causa sunt injusti damni creditorum, & eorum culpa creditum minus valet; tenentur ergo ex proprio

damna creditorum reparare : insuper cùm aliquid sumunt, ut uni potiùs, quàm alteri solvant credita, tenetur pretium acceptum restituere, quia injustè acceptum est; & etiam ipsi tenentur servare ordinem restitutionis, quando ex bonis Regum nequeunt omnibus in solidum satisfacere : hinc debent præferre creditores anteriores posterioribus, & inter æquales solvere omnibus pro rata.

29. Quid est negotiatio?

Resp. Est emptio alicujus rei, ut eadem invariata, & immutata, vel permutetur, vel revendatur carius, & cum lucro. Negotiatio est Clericis constitutis in Sacris, & Religiosis prohibita; & hi si negotientur, peccant mortaliter contra Ecclesiæ preceptum. Si Clericus semel, vel iterum nugotietur in materia non gravi, emendat, & revendendo Cruces, libros, & similia in parva quantitate, cum aliquo parvo lucro, occultè tamen, secundùm Dianam non peccat mortaliter. Neque peccat, si negotietur per alium, quia Clerico, ut sentit Lessius, prohibitum est negotiari per se. Beneficiatus, qui in Sacris non est per Salas, & plures alios, si negotietur, peccat mortaliter; Molina tamen excusat; nihilominus hoc certè parùm laudabile est. Excusatio subjacet pluribus limitationibus, quæ referuntur à Barbosa, Trullo, & aliis.

30. Possunt tamen Clericus, & Procurator Religiosus, pro prædiis propriis emere oves, & animalia, quæ saginata revendantur cum lucro, quia sic non negotiantur, sed vendunt fructus suorum agrorum. Neque etiam illis illicitum est greges alere, ut lanam, lac, & foetus vendantur. Neque etiam, ex Diana, est illicitum Clerico triticum, & ceteras fruges, quas colligit ex propriis agris, aliò asportare, ut carius vendantur : neque illicitum est emergere agrum cum fructibus jam maturis, ut vendatur, n^o

tur, quia tunc non negotiatur, sed vendit fructus agri sui, neque illicitum est, si id, quod emerat ad proprios usus, mutato consilio carius vendat, quia negotiatio propriè est emere cum intentione revendendi: est tamen illicitum Clerico locare agros aliorum, ut fructus vendat, quia hoc, ut testatur Cardinalis de Lugo, prohibitum est à Concilio Carthaginiensi.

31. Est-ne licitum famulo negotiari cum pecunia domini eo inscio?

Resp. si habet pecuniam paratam dandam domino toties, quoties petat, non est illicitum, quia nullam injuriam ei facit; neque detrimentum ille patitur, si servus ex propria industria comparet sibi lucrum cum pecunia domini otiosa, & quiescente, ita Diana, qui insuper adducit Molinam permittentem famulo, qui cum pecunia aurea mittitur ad solvendum debitum domini sui, posse cum argentea commutare, & lucrum ex minuto cambio proveniens, sibi retinere.

S E C T I O VI.

De eleemosyna.

I. Quid est eleemosyna?

Resp. Est opus ex misericordia procedens, quo indigentiae alicujus subvenitur. Certum est certitudine fidei, extare in Ecclesia Dei praeceptum obligans ad faciendam eleemosynam, & aliquando, in casibus infra exponendis, obligat sub lethali. Hoc praeceptum est affirmativum naturale, divinum, Ecclesiasticum, saltem quoad Beneficiatos; hinc obligat tam fideles, quam infideles, sicuti praeceptum honorandi parentes.

2. Quotuplex est necessitas proximi, cui quis succurrere tenetur?

M. 5. Resp.

Resp. Triplex ; alia extrema , alia gravis , alia communis . Necesitas extrema est ea , ex qua imminet proximo periculum vitæ , vel etiam gravis & diuturni morbi . Necesitas gravis est illa , ex qua imminet periculum gravis mali , puta captivitatis , infamiæ , gravis facturæ bonorum , vel status ; ex qua fit , ut cum difficultate se possit sustentare , vel non possit vivere secundum suum statum ; ut si nobilis cogatur artes mechanicas exercere , & alii famulari . Communis est illa , quæ reperitur in pauperibus trivialibus , & ordinariè mendicantibus .

3. Quotuplex est bonum superfluum , de quo quis tenetur eleemosynas facere ?

Resp. Duplex , aliud est superfluum statui ; aliud superfluum naturæ . Superfluum naturæ est id , quod superest demptis iis , quæ sunt necessaria ad vitam propriam , & suæ familiæ sustentandam , Superfluum statui est id , quod superest demptis iis , quæ necessaria sunt , non solum ad vitam sustentandam , sed etiam ad decentem statum servitutis , & ornamentorum , juxta conditionem personæ , & usum , seu morem suæ patriæ .

4. Quinam tenentur facere eleemosynam ?

Resp. In aliquibus casibus mox distinguendis omnes , qui habent superflua , & inter istos , magis personæ publicæ , quam privatæ , magis Clerici , quam sæculares , & inter Clericos , magis beneficiati , quam non beneficiati , & inter beneficiatos , magis qui habent jurisdictionem , & curam animarum , quàm habentes Beneficium simplex .

5. Quonam ordine faciendæ est eleemosyna ?

Resp. Debet proportionari pauperum indigentiae ; unde prius succurrendi sunt extremè indigentes , deinde graviter , & postremò communiter egentes ; & ceteris paribus prius consanguinei ,

neī, deinde affines, & poſtea alii, inter quos Clericus præferendus eſt ſæculari: ſi indigens eſt perſona publica, & valdè utilis Reipublicæ, cunctis eſt præponenda.

6. Tenetur-ne habens ſuperflua ſtatui, inquirere paperes, quibus ſubveniat?

Reſp. Negativè, niſi fortè ſit perſona publica, & multò magis ſi ſit animarum Paſtor, & Episcopuſ, qui ex officio Pater pauperum eſt.

7. Habens ſuperflua ſtatui ſatisfacit-ne, ſi pauperi exiſtenti in extrema neceſſitate ſuccurrat cum onere reſtituendi, quando factuſ ſit ditior?

Reſp. Sententia Navarri affirmativa eſt: hæc tamen videtur Alario improbabilis; ſi enim ſufficeret mutuare cum jure ad reſtitutionem, quando extremè indigens erit ditior, nullum extaret præceptum eleemoſynæ: hæc enim dicit liberam donationem, non verò mutationem. In extrema ergo neceſſitate, non ſolùm habens ſuperflua ſtatui tenetur facere eleemoſynam; ſed etiam habens ſuperflua naturæ, licèt hæc ſint ſtatui neceſſaria. In gravi neceſſitate unusquiſque tenetur ſuccurrere proximo cum modico detrimento ſui ſtatus, quia cum parvo ſuo incommodo tenetur ex charitate maximum & grave incommodum proximi impedire: nemo tamen, ex Divo Thoma, tenetur pro vita pauperum totum ſuum ſtatum exponere. In ordinaria neceſſitate, habens ſuperflua ſtatui, tenetur aliquid eleemoſynæ dare pauperibus, ne ordinaria neceſſitas tranſeat in gravem, & deinde gravis in extremam.

8. Tenetur-ne quiſ ſuccurrere Civitati obſeſſæ, in extrema neceſſitate defectuſ ciborum poſitæ?

Reſp. Si bellum eſt juſtum, & Civitas juſtè ſit obſeſſa, non ſolùm non tenetur quiſ ei ſuccurrere, ſed peccat ſuccurrendo. Neque eſt irroganda eleemoſyna illis pauperibus, qui ex eadem animam peccandi accipiunt; nec dāmnatiſ à Judice, ut fame & ſiti pereant, niſi fortè ſit Miniſter juſti-
tiæ, qui ſicut legem tulit, ita poteſt diſpenſare.

9. Quænam est eleemosyna sufficiens?

Resp. Eleemosyna ex duplici capite potest esse sufficiens : primò , ex parte accipientis , & est illa , quæ aufert à paupere omnem præsentem angustiam , & necessitatem : secundò , ex parte dantis , quando qui dat parum , habet cordis latitudinem , & donat quantum patitur ejus conditio : Eleemosyna est semper sufficienter danda : si qui dat , est valdè dives , tenetur dare extremè , vel graviter indigenti sufficientem ex parte recipientis ; si tamen multi dant , potest unusquisque dare suam partem , quæ simul cum aliis integret sufficientem : si autem & ipse secundùm proprium statum pauper sit , satisfaciet dando sufficientem ex parte dantis.

10. Tenetumne quis pauperibus communibus , qui mendicant , & ostendunt ex nuditate , & morbo signa extremæ necessitatis , tradere pinguem eleemosynam , quæ sufficienter occurrat omnibus istis malis ?

Resp. Negativè ex Diana : quia ut plurimum ad molliendos spectatores ista necessitas vel fingitur , vel exaggeratur , & cum à pluribus probabiliter sint juvandi , sufficiet eleemosyna ordinaria .

11. Si quis dives , & habens superflua statui , diù neget omnes eleemosynas , cum animo congregandi multa bona , ut meliori tempore hæc convertat in pium usum , & celebrem aliquam foundationem , peccat ne ?

Resp. Negativè , quia negat eleemosynam non defectu charitatis , sed ut plenius charitatem exerceat , Intellige tamen , si non sit casus extremæ necessitatis : in hac enim circumstantia tam gravi tenetur consulere pauperibus de præfenti . Layman monet , divites repellentes à se inhumaniter omnes pauperes sine rationabili causa , eos versari in malo statu ; non tamen illis facile est deneganda absolutio propter dissensum

Autho-

Authorum in hac obligatione eleemosynæ: inquirat ergo Confessarius, antequam neget absolutionem, an ab eis assignetur causa rationabilis negandi eleemosynas. Magistratus etiam excludentes ab eorum territoriis pauperes peregrinos, & exteros, non sunt damnandi, si hoc ex rationabili motivo faciant.

12. Uxores possunt-ne facere eleemosynam in scio marito?

Resp. Ex Toletio affirmativè, in his casibus; primò cum sciunt conjuges gaudere de suis eleemosynis; secundò, cum maritus est amens, aut profectus in longinquam regionem, & ejus bona administrat uxor; terriò, cum uxoribus est assignata certa summa pro expensis, & ex hac sibi aliquid subtrahunt, pauperibus erogandum: quartò, cum mariti sunt nimis avari, & nolunt tradere, quam tenentur eleemosynam; tunc enim charitas uxoris supplet duriciem cordis sui viri: quintò, si habeat bona præter dotem: sextò, si habeat lucrum aliquod proprium, quod non cedat in utilitatem mariti juxta styllum regionis, putà, si ex serico, vel alia arte: potest etiam ex turpi lucro adulterii, hoc enim est facere sibi amicos ex mammona iniquitatis: potest etiam cum moderatione facere ex bonis marito communibus, dummodò ex hoc maritus non depauperetur.

13. Quid dicendum de famulis, & tutoribus?

Resp. Famuli in extrema alicujus pauperis necessitate, etiam sine licentia, possunt de bonis domini sufficientem eleemosynam facere: sicut enim tunc pauper licitè surripit, ita famulus licitè dat: in gravi debet omninò petere licentiam, nisi fortè, quod erogatur, sit ad edè tenue, putà frustum panis, ut à domino non curetur. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere tenues eleemosynas, quales teneretur facere principalis.

*Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem
reducendæ.*

AB INNOCENTIO XI.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

S E C T I O VII.

De Correctione fraterna.

1. **Q**uid est correctio fraterna?

Resp. Est admonitio ex virtute charitatis procedens, qua quis conatur proximum revocare à peccato, in quod lapsus est. Extat præceptum correctionis fraternæ, tum naturalie, quo membra unius corporis se mutuò adjuvare tenentur; tum divinum positivum, contentum in his verbis *Matth. 8. Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Transgressio hujus præcepti in materia gravi, & cum certo debito corripienti, est mortalis: in materia levi, est venialis. Hoc præceptum est solum per se obligans; nam per accidens ex pluribus circumstantiis infra assignandis quandoque non obligat.

2. In quibus circumstantiis obligat præceptum correctionis?

Resp. In istis: primò, si tibi certò, non autem probabiliter tantum, aut ex suspitione constet proximi peccatum; secundò, si probabile sit non esse emendatum, & multò magis relapsurum; tertio, si alius æquè, aut fortè magis idoneus non extet, qui correcturus certè judicetur; quartò, si sit spes emendationis: desperato enim fine, cessant media; quintò, si ex correctione non immineat grave damnum correctori, qui non est Pastor, ex officio obligatus dare ani-

man.

nam pro ovibus : quia ergo difficilè omnes istæ circumstantiæ combinatæ inveniuntur, idèd Alarius citans Divum Augustinum *de Civitate Dei* docet omittere correctionem, communiter esse veniale.

3. Ex quam virtute tenetur quis corrigere?

Resp. Privati tenentur corrigere ex charitate : Prælati & Superiores tenentur corrigere ex officio, proinde ex iustitiâ ; hinc etiam cum proprio damno & incommodo ; imò delicta publica, & scandalosa, etiam cum periculo vitæ, quia cum Christo pacti sunt curam Gregis, & ille exquireret sanguinem eorum de manibus Episcoporum. Adhibere ergo debent sollicitudinem, & diligentiam, ut peccata nedum publica, sed etiam privata impendant. Hinc tenentur inquirere mores, & vitam eorum, quorum curam gerunt : & Layman docet eos posse peccare etiam graviter, venialem aliquam culpam non impediendo, si ex hoc vigor Christianæ disciplinæ minuatur.

4. Est servandus ordo correctionis fraternæ ?

Resp. Affirmativè, scilicet, ut prius corrigas privatè, deinde coram testibus, postea ad Superiores deferas : Possunt quandoque, imò debent omitti testes, si magis præstet vitium indicare Superiori, qui faciliùs tale malum avertat. Peccata infectiva, ut hæresis occulta, & doctrina perniciosa, statim Prælato deferenda sunt : ita et ea, ex quibus imminet grave damnum, si statim illis non occurratur ; qualia sunt prodiciones, & machinationes contra Principem, & Rempublicam.

5. Si Prælatus præcipiat denunciari sibi crimen statim, ante correctionem fraternam, obediendum ne illi est ?

Resp. Licet alii doceant Prælatum peccare, hoc præcipiendo contra regulam nobis datam in Evangelio, & subditum non teneri obedire :
alii

alii velint hoc præceptum tenere, cum est de denunciatione privata facienda ipsi tamquam privatae personæ, non verò ipsi ut personæ publicæ: mihi tamen videtur existimandum esse, Prælatum non devenire ad hoc præceptum, nisi ex maxima causa, quam non expediat omnibus explicare: hinc cum subditis non constet evidenter contrarium, tenentur obedire, & denunciare.

6. Est-ne statim post noticiam criminis faciendam correctio?

Resp. Negativè, nisi immineat grave damnum vel tertio, vel peccatori: potest ergo expectari opportuna occasio temporis, & loci, aliarumque circumstantiarum, ex quibus prudenter speretur major fructus correctionis. Nec sufficit semel correxisse, sed durante peccato, quoadusque est spes emendationis, debet iterùm, iterùmque renovari. De correctione patrum erga filios jam dixi in præcepto honorandi parentes.

C A P U T VIII.

De Octavo Præcepto Decalogi: Non dices falsum testimonium.

Sectio I. De Testibus.

Sectio II. De Revelatione secreti.

Sectio III. De Detractione

Sectio V. De Judicio temerario, & suspitione.

Sectio V. De Susurratione.

HOc præcepto prohibetur, primò dicere falsum testimonium, sive in præjudicium, sive in utilitatem proximi; cum enim pro quacumque utilitate mentiri non liceat, neque licet mendacium approbare, & illud testificari: secundariò, hoc

hoc præcepto prohibetur diffamatio proximi, si-
ve per detractionem, siue per murmurationem;
suspiciones, iudicium temerarium, cavillatio-
nes, irrisiones proximi, revelationes secreti, &
quidquid verbale offendit iustitiam, ex cuius
gravi læsione peccatur mortaliter.

S E C T I O I.

De Testibus.

1. **T**enetur-ne testis respondere omnibus
quæ Judex interrogat?

Resp. Affirmativè, si Judex legitimus sit, &
servatis formulis juris legitimè interroget: quòd
si super his Judex adhibeat juramentum, & te-
stis æquivocè respondeat, est perjurus, ut dixi,
ubi de juramento.

2. Testis, qui per suum falsum testimonium
posuit aliquem innocentem in periculo vitæ,
vel honoris, tenetur-ne juridicè retractare suum
testimonium?

Resp. Si sciens, & volens imposuit falsum cri-
men, & speret per retractationem se profuturum
innocenti, cum æquali periculo tenetur se re-
tractare, quia melior est conditio innocentis,
quàm delinquentis; cum majori periculo non te-
netur; si autem bona fide falsum testificatus est,
putans esse verum, non tenetur cum tanto suo
incommodo dictum retractare; ita Toletus.

3. Quid est hoc æquale periculum?

Resp. Æquale periculum est periculum dam-
ni, quòd quis passurus est propter falsum testi-
monium, comparatum ad damnum, quòd passu-
rus est innocens, contra quem quis dixit falsum
testimonium. Hinc si damnum innocentis sit
deputatio ad triremes, verbi gratia, & damnum
falsi testis sit exilium tantum, dicitur pericu-
lum damni minoris; si triremium, dicitur damni
æqualis; si vitæ, dicitur damni majoris. Facta
ergo hac comparatione, cum æqualis, vel mino-
ris

ris damni periculo, tenetur quis se retractare? cum periculo majoris damni, non tenetur; nihilominus ad compensationem damnorum, quæ subit innocens ex injusta actione falsi testis, semper est obligatus. Si quis innocens sine tali testimonio adhuc condemnatus fuisset, non est necessaria retractatio, neque damnorum compensatio.

4. Si testis ex inadvertentia dicat falsum testimonium, peccat-ne?

Resp. Si adhibuit diligentiam moralem, accuratè scilicet respondendo Judici, & considerata re, supra quam interrogabatur, & nihilominus ignoranter dixerit falsum pro vero, non peccavit, & ad nihil tenetur; peccatum enim non est, nisi sit voluntarium: si inadvertenter, & incautè respondit, peccavit, & ex injusta actione tenetur damnum compensare.

5. Si quis sciat aliquem cudere monetam falsam, vel aliud grave malum moliri contra Rempublicam, tenetur-ne etiam non citatus exponere se ad examen, licèt prævideat grave malum sibi ex examine proventurum?

Resp. Si potest probare id, quod deponit, tenetur sub lethali etiam cum gravi incommodo illud denuntiare ex regula charitatis, quæ vult publicum bonum præferri privato.

6. Potest-ne testis se occultare, vel ponere in loco sacro, ne testimonium dicere cogatur?

Resp. Si grave malum illi immineat ex testimonio in causa, quæ non pertinet ad publicam utilitatem, non peccat; & si inde oriantur damna in proximo, non tenetur ad restitutionem, quia easu quod peccet, erit tantum peccatum contra charitatem, & obedientiam Magistratui debitam, non contra justitiam.

7. Si testis sumat pecuniam, ut examinetur, & deponat testimonium verum, peccat-ne, & tenetur ad restitutionem pecuniæ?

Resp. Testis, qui pro testimonio ferendo patitur damnum, putà, vel iter longum arripiendo,

do, vel desistendo à labore quotidiano sibi lucroso, & utili, potest legitimè pro hoc damno pecuniam secundùm ratam damni sumere: extra hunc casum, peccat, quia cùm teneatur veritatem dicere, nequit ex hoc aliquid lucrari; non tenetur tamen ad restitutionem pecuniæ, nisi post sententiam Judicis, quia hæc restitutio est pœnalis; ita Clavis regia.

8. Testis inscius de aliquo facto vero, putà, quòd Petrus mutuo dederit Paulo mille, testatur se fuisse præsentem largitioni pecuniæ, peccat-ne?

Resp. Affirmativè, & est sacrilegus; mentitur enim, & deponit id, quod nescit; non tenetur tamen ad restitutionem damni, quia reverà factum est verum, & justum.

S E C T I O II.

De revelatione secreti.

1. **T**enetur quis secretum servare jure naturali, ex cujus læsione perturbatur civile hominum commercium, tollitur amicis, & afflictis commoditas petendi consilium; hinc si revelatio secreti sit in materia gravi, erit lethale peccatum; si levis, veniale: & licèt nullum sequatur damnum, sed solùm gravis tristitia ex divulgatione secreti, adhuc erit peccatum lethale: injustè enim notabiliter affligitur proximus. Si autem quis non adeò indignè, & agrè ferret revelationem secreti gravis, nullum est peccatum; volenti enim, & consentienti nulla fit injuria. Si quis ex incuria revelaret secretum, pro modo, & mensura negligentia, & inconsiderationis, erit peccatum: si negligentia sit gravis; peccatum erit lethale; si levis, veniale.

2. Si quis revelaret secretum uni, vel alteri amico prudenti, & fideli, committeret-ne peccatum mortale?

Resp. Negativè, nisi fortè amicus esset unus.

ex illis, cui quis nullo modo vellet revelari secretum, & si sciret revelationem illi factam, notabiliter tristaretur.

3. Est-ne aliquando licitum revelare secretum?

Resp. Ad vitandum damnum publicum, est licitum; ad evitandum damnum particulare leve, numquam est permillum: conservatio enim secreti est majoris momenti, quàm damnum leve particulare. Si damnum privatum sit grave, & nullo modo impediri possit, nisi per revelationem secreti, tunc potest secretum revelari: lex enim secreti non est charitatis destructiva. Si autem commodè fieri potest, prius monendus est, qui secretum commisit, ut tale damnum impediatur: quòd si facere nolit, non poterit justè dolere de revelatione secreti. Post damnum illatum non est licitum secretum violare, hæc enim violatio secreti ad nihil infertur, cum nequeat esse impeditiva damni, quod jam supponitur.

4. Est-ne licitum aperire litteras alterius?

R. Principes possunt aperire litteras non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli aliquid grave, & notabile continere judicantur. Hoc etiam præstare possunt ministri publici, quoties bono publico judicant necessarium videre aliqua, quæ in epistolis continentur. Paterfamilias, tutor, curator, & quicumque alterius curam gerit, potest litteras subditorum aperire, cum hoc judicat expedire pro bono regimine, ad impediendum aliquod malum imminens. Extrahæc personas, communiter non peccatur, si sit consensus expressus, ut legantur epistolæ, vel ab eo qui mittit, vel ab eo ad quem mittitur epistola. Neque est peccatum, si sit necesse ad divertendum grave damnum sibi, vel alteri imminens; ait tamen Cardinalis de Lugo, tunc non debet plus legi de epistola, quàm necesse sit ad talem finem obtinendum. Hinc qui ex curiositate, vel alio animo legit epistolas alterius, eo probabiliter

biliter invito, & renuente, peccat mortaliter contra publicum jus, quod habet unusquisque, ut eorum secreta litteris commissa non videantur; insuper si ex litterarum aperitione sequatur alteri damnum, tenetur ad restitutionem ex injusta actione.

3. Est-ne peccatum litteras ab alio dilaceratas, & in publicum projectas, junctis partibus, legere?

Resp. Si fiat ex sola curiositate, est peccatum veniale; Imò volunt nonnulli per se nullum esse peccatum, quia quod pro derelicto habetur, in usum convertere licet. Notat tamen Layman, talem, ex charitate saltem, teneri non manifestare secretum in iis contentum, maxime si inde prævideat oriturum damnum proximi, vel tristitiam.

S E C T I O III.

De Detractione.

1. Quid est detractio?

Resp. Est injusta ablatio famæ alterius absentis, apponendo ei crimen falsum, vel occultum. Dico, absentis; si enim esset præsens, jam non esset detractio, sed contumelia. Ex genere suo est peccatum mortale contra justitiam, & charitatem, obligans ad damnorum compensationem. Hinc si quis dicat gravia crimina alterius, qui de iis gloriatur, putà, quòd sit fornicarius, vel percussor, & vindex suarum offensarum; non tenetur ad restitutionem famæ, quia cum ille hanc famam non reputet, neque est invitus de ejus ablatione; detractor ergo in tali casu non peccat graviter, nisi hæc dicat animo nocendi.

2. Quot sunt modi detrahendi?

Resp. Octo: quatuor versantes circa bonum proximi nomen, quod denigratur; & quatuor circa malum, quod imponitur, vel augetur; & continentur in duobus carminibus. Primum circa malum est.

Impotens, augens, manifestans, in mala vertens.

Ly impotens, significat detractorem apponentem innocenti crimen falsum. *Ly augens* significat eum, qui narrando crimen verum addit circumstantiam falsam, vel cum modo energico illud ita describit, ut majus appareat. *Ly manifestans* significat eum, qui occultum crimen alicujus sine necessitate propalat. *Ly in mala vertens* significat eum, qui bona opera unius coram aliis interpretatur in malam partem.

3. Carmen complectens modum detrahendi circa bonum nomen alicujus est.

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatque remissè.

Ille dicitur *negans*, qui coram aliis negat veritatem operis boni sui proximi, ne acquirat famam, & laudem: *ly minuit*, significat illum, qui opus magna laude dignum ita describit diminutè, ut parvam tantùm laudabilitatem acquirat: *ly tacuit* significat eum, qui aliis laudantibus proximum laude dignum ipse tacet, quasi quòd silentio suo demonstret se nolle alterius justè laudi subscribere: *ly remissè laudat*, coincidit cum *ly minuit*, scilicet, qui verbo, vel gestu, vel signo maximè laudabilem virum, vix vel parùm commendat. Juxta qualitatem damni honoris, vel famæ, quod aliquo ex istis modis proximo inferatur, mensuranda est quantitas peccati.

4. Potest-ne detractio fieri aliquando venialis?

Resp. In duobus casibus: primò, cum Tolerato, ex indeliberatione, cum quis subitanè vel ex levitate recenset crimen occultum alterius absque eo, quòd reflectat talem revelationem futuram esse perniciosam illius famæ: tenetur nihilominus famam integrare: Secundò, cum revelatur crimen veniale, vel vitia naturalia quæ ordinariè non multùm lædunt proximum: sicque ratione parvitatæ materiæ crimen est veniale.

5. Differunt-ne specie detrahere per appositionem falsi criminis, & per appositionem veri, sed occulti?

Resp. Licet Molina censeat specie non differre, eò quia malitia detractionis sumitur à læsione famæ, quæ eadem est, sive crimen verum sit, sed occultum, sive falsum: Nihilominus puto, quòd differant: quia in crimine falso ponitur malitia mendacii, quæ non est in revelatione veri. Unde detractor per appositionem falsi criminis tenetur etiam jurare se falsum dixisse, si hoc necessarium sit ad famæ restorationem; tenetur etiam pro integritate confessionis explicare circumstantiam immurantem, scilicet falsitatem criminis appositi.

6. Differunt-ne species detractionis circa materiam specie diversam, putà, detrahere dicendo aliquem esse furem, vel esse homicidam?

Resp. Negative: unde qui in materia gravi detraxit, satisfacit integritati confessionis dicendo, læsi in materia gravi famam proximi, absque eo, quòd addat, apposui ei crimen furti, vel homicidi.

7. Si quis eodem contextu sermonis plura gravia crimina apponat uni personæ, committit-ne multiplex, an unum peccatum detractionis?

Resp. Unicum, quia unicus est actus ablativus famæ: Si verò quis eodem sermone detrahat multis, tot sunt peccata, quot personæ, quibus detrahit; si tamen illæ personæ non constituent unum totum morale, putà unam familiam, unam Religionem; tunc enim sufficiet in confessione dicere, murmuravi de una familia, absque eo, quòd explicet numerum personarum, quæ in eadem sunt. Detrahere coram pluribus, vel paucioribus, licet aggravet detractionem, quæ longè magis damnificat famam, si sit coram multis; nihilominus cum non transferat ad aliam speciem, non est necessariò exprimendum.

8. Est ne peccatū mortale revelare uni, vel alteri amico prudenti crimen occultū notabile proximi?

Resp.

Resp. Primò, si hoc fiat ob finem bonum, putà ut caveat se ab illius amicitia, quæ nociva est, vel ut eum non recipiat in famulum, qui fur est, tunc nullum est peccatum, cum finis sit consulere bono amici, ad quod quis tenetur; alius ergo propriæ malitiæ incurrer, si revelatio cedit illi in damnum: Secundò, si hoc fiat animo confabulandi, probabiliter non est, nisi veniale; cum enim fama sit quædam opinio bona generalis in mente plurium personarum, leve detrimentum est, eam offuscare in mente unius amici prudentis, quem novimus taciturnum. Item peccatum detractio- nis non est, si quis recenseat injuriam gravem injustè ab alio receptam ad petendum consilium, vel sublevandam tristitiam: non autem si hoc faciat animo vindictæ, ut se compenset de injuria, denigrando famam offensoris.

9. Est-ne detractio, crimen infame, & publicum in uno loco, revelare in alio, ubi quis bonam famam jam acquisivit?

Resp. Aliqui volunt esse peccatum mortale contra charitatem, non contra justitiam, quia per suum publicum crimen amisit jus bonæ famæ. Toletus vult esse peccatum contra justitiam, quia ille dependenter à suis bonis moribus famam sibi denuò acquisivit, quam alius proinde injustè aufert: & hoc videtur probabilius.

10. Est-ne detractio, cum quis in una familia crimen aliquod patravit, propter quod ex Judicis sententia suspenditur, rememorare ejus avum etiam propter simile crimen suspensum fuisse?

Resp. Negativè, factum enim publicum est, & nulli tollitur fama: est tamen contra charitatem. Si autem è contra vir honorabilis benè vivat, cujus pater fuit suspensus, rememorare quod beneficio temporis transierat in oblivionem, est peccatum mortale contra justitiam; aufertur enim fama, ad quam habet jus; ita Clavis regia.

11. Interrogatus senex de moribus alicujus familiæ, cum qua quis matrimonium inire vult:

potest

potest-ne in hoc casu infamiam illius oblivioni jam traditam, revelare?

Resp. Affirmativè, cum hoc sit ad bonum finem: secùs tolleretur de medio utilitas publica consulendi senes: quod foret majus Reipublicæ detrimentum.

12. Interrogatus de virtutibus alicujus puellæ ab eo, qui eam ducere vult, malitiosè eas tacet, & nihil boni, vel mali dicit, peccat-ne cōtra justitiā?

Resp. Si interrogatus sit Superior, putà Parochus, ad quem spectat notitiam dare de vita, & moribus puellæ, peccat contra justitiam, & tenetur refarcire damna: si autem sit alius, ad quem hoc ex justitia non spectat, peccat contra charitatem, & ad nihil tenetur.

13. Aliquis laudat cum excessu alium ad præsentiam suorum inimicorum, ut inde illi sumant occasionem aperiendi ejus crimina occulta: & de facto res ita succedit: peccat-ne contra justitiam?

Resp. Affirmativè, quia studiosè occasionem dedit infamationi; unde tenetur in solidum famam refarcire.

14. Est ne peccatum audire aliquem detrahentem?

Resp. Si audiens det ansam & occasionem detrahendi, aut de detractione sui proximi se complaceat, peccat juxta qualitatem detractionis, quam audit: si autem audiat solùm curiositatis, vel levitatis gratia, si Superior non est, ad quem spectat corrigere proximum malè operantem, solùm peccat venialiter. Quicumque ergo ille sit, ne videatur detractioni consentire, debet ita se gerere, vel recedendo, si commodè potest, vel intermiscendo alium sermonem, vel rogando detrahentem, ut desistat, vel tacendo cum debita modestia, idest nullum signum dando, quò detrahens conjecturare possit illi placere suam detractionem. Si autem Superior sit, & prudenter non timeat pejus malum ex correctione, omninò corrigere tenetur.

15. Quid est murmuratio ut à detractiōe distincta?

Resp. Est confabulatio de factis publicis, quæ possent in bonam partem sumi; vertendo ea in malam partem, exaggerando remultra meritum causæ, ponderando subtiliter circumstantias, ex quibus omnibus persona aliqua denigratur in suo honore. Est peccatum lethale, vel veniale, prout ex hac gravis, vel minùs gravis injuria proximo fit.

16. Quomodo detractor, vel murmurator se gerere debet in restitutione famæ?

Resp. Si alterius famam læsit, apponendo vitium verum, sed occultum, non tenetur, nec debet dicere se mentitum esse; hoc enim est mentiri; sed debet eum laudare in eodem genere, in quo illum diffamavit, & procurare, quantum in se est, ut hoc reddatur credibile, & fama restauretur. Dixi, in eodem genere; si enim quis dixit aliquam foeminam esse inhonestam, non satis compensaret infamiam dicendo esse eleemosynariam, & piam; sed debet dicere compertum illi esse, quòd sit proba, & modesta; intelligendo, ad fugiendum mendacium, ita compertum illi esse, quantum attinet ad communem hominum existimationem. Si autem apposuit crimen falsum, tenetur se retractare, dicendo se mentitum esse, & confirmando id juramento, si necessarium sit ad famæ restorationem.

17. Si quis detraxit defuncto, tenetur ne eodem modo restituere?

Resp. Aliqui volunt debere compensari famam per suffragia, aliaque opera pia directà ad utilitatem defuncti; sed hæc sententia videtur falsa, quia restitutio faciendà est in bonis ejusdem, non diverſi generis ab eo, in quo facta est læsio; sic ergo, si detractio defuncti redundet in infamiam familiæ, & hæredum viventium, isti compensandi sunt in honore læso; si verò solum dehonorus sit defunctus; hic compen-

san-

sandus est eodem modo, ac si fuisset vivens.

18. Tenetur-ne quis ad restitutionem famæ per hoc, quod narret crimina audita sine ulla exaggeratione, aut asseveratione, quod vera sint?

Resp. Si non narret crimina gravissima, ut sunt sortilegia, bestialitas, & similia, quorum mera suspicio valdè denigrat, vel persona, de quo narrantur crimina audita, gravia quidem, sed non enormia, non sit adedò venerabilis, ut sola suspicio gravis criminis eam valdè diffamet, non peccatur contra justitiam, sed solùm contra charitatem; adeoque narrator non tenetur famam compensare. Caveant autem referentes audita, ne testentur se audivisse à teste irreprehensibili, & omni fide digno: sic enim diffamarent proximum; inducunt enim audientes, non solùm ad suspicandum, sed etiam ad credendum vera esse crimina quæ referuntur: hinc tenentur ad restitutionem famæ.

19. Dantur-ne causæ excusantes à restitutione famæ?

Resp. Sunt plures; primò, compensatio: quando aliqui se ad invicem diffamarunt, si apposita crimina sint æqualia, neuter tenetur compensare: si autem in aliquo sit excessus, tenetur compensare secundùm illum excessum. Secundò, cùm detractio fuit inefficax, & nullam fidem invenit apud audientes; proinde cùm nullum secutum sit damnum, neque tenetur illud compensare. Tertiò per condonationem, si diffamatus cedat juri suo. Quartò, per oblivionem, quando infamia transit in oblivionem, unde per restitutionem potius renovaretur suspicio criminis, quàm repararetur infamia præterita. Quintò, cùm fama diffamati recuperata est testimonio hominum prudentum, & proborum, apud quos pro eo tunc quis est in magna existimatione. Sextò, si quis non revelavit nisi crimina necessaria ad arcendum aliquod malum. Septimò, cùm restitutio alienæ famæ obtineri nequit, nisi cum majori

detrimeto famæ propriæ : dico cum majori, nam cum æquali innocens est semper præferendus.

*Propositiones damnatæ ad hanc Sectionem
reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 43. Quid nî non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat; & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in tota Theologia.

S E C T I O IV.

De judicio temerario, & suspitione.

I. **Q**uid est judicium temerarium?
Resp. Est assensus firmus de infamia proximi, fundatus in conjecturis levibus ac frivolis, sine ulla hæsitacione. Hinc ad dignoscendum, utrum quis judicaverit temerariè, an solum dubitaverit, & suspicatus sit; solent directores conscientiæ scrupulosæ petere à poenitente, num cum judicavit, paratus fuisset jurare, quod res ita se habuit: si hunc animum non haberet, signum est suspitionis, non judicii. Malitia judicii temerarii consistit in hoc, quòd cum unusquisque habeat jus bonæ famæ apud alios, usque dum hoc non amittit per publicum delictum, vel per graves & rationabiles conjecturas delicti, temerariè judicans ex fundamento frivolo, illum injustè privat hoc jure respectu sui.

2. Est-ne judicium temerarium judicare ex conjecturis probabilibus, & rationabilibus de delicto, quod reverà non extat?

Resp. Si quis non excedat in judicando id,
quod

quod inferunt conjecturæ, nullum est peccatum: prudenter enim, & non temerè se gessit: regula enim iudicii interni est apparentia rerum, non earum existentia.

3. Quale peccatum est iudicium temerarium?

Resp. Est grave, vel leve, secundum qualitatem materiæ, de qua quis iudicat. Hinc si materia gravis sit, peccatum est lethale: gravem enim injuriam facit proximo, malè iudicando de ipso sine sufficienti fundamento. Unde quis tenetur proximum compensare, retractando iudicium, & bonam illius famam denuò concipiendo.

4. Quid est suspicio?

Resp. Est opinio mali orta ex levibus indiciis, & cum formidine oppositi. Regulariter non est nisi crimen veniale defectu indeliberationis voluntatis, & injuriæ tantum levis, quæ fit proximo: suspicando cum dubio aliquod crimen de ipso. Dico regulariter; nam si persona, de qua quis suspicatur crimen aliquod nefandum ex debili conjectura, esset valdè decora, & venerabilis; tunc quis committeret peccatum lethale: gravis enim injuria est tantum nefas suspicari de viro, in publica æstimatione irreprehensibili.

S E C T I O V.

[*De derisione, cavillationibus, & jactationibus.*]

I. Quid est derisio?

Resp. Est actus dehonorativus proximi per verba, vel gestus, cum intentione illum confundendi, & pudore afficiendi. Differt à contumelia, quia irrisio fit ex joco, contumelia fit seriò, & profertur ex ira, & indignatione. Cavillatio est frequentia parvulorum litium ex frivolo & æquivoco fundamento, super qualibet re quæ audiatur: unde

cavilloſus deſumit argumentum contradicendi. Deriſio, contumelia, & cavillatio ſunt peccatum lethale, quando quis prævidet ex his proximum graviter triftari, & multò magis quando per deriſum objicitur grave crimen, ſi prætextu jocandi habeatur intentio graviter proximum confundendi. Parvæ deriſiones in materia levi, & ordinaria, excuſare nequeunt à veniali; non enim ſunt reducibiles ad virtutem eutrapeliæ moderatricis ludi, & jocorum, cùm virtus nullius ſit offenſiva.

2. Deridere ex joco res ſacras, putà ceremonias Eccleſiæ, facta vel dicta Sanctorum; ſcurriliter adducere Sacram Scripturam: ſunt-ne peccatum lethale?

Reſp. Sunt ſacrilegium profanativum rei venerabilis.

3. Deridere ex joco, & recreationis gratia aliquem, quòd collum contorqueat, vel ſimilem levè defectum naturalem habeat, eſt-ne peccatum?

Reſp. Ex Fillucio, ſi deriſio hæc ſit ſine verbis pungentibus, & ex his proximus non prævideatur offendendus, nullum peccatum eſt.

4. Deriſioni opponitur vanagloriatio, quæ ſi ſit de opere bono, eſt peccatum veniale vanitatis, ſi ſit de opere malo, eſt peccatum ejusdem ſpeciei cum opere, de quo quis gloriatur; unde ſi quis gloriatur de puella ſeduſta, vel de ſocio inebriato, committit peccatum lethale, niſi fortè gloriatur tantùm de circumſtantia ingeniola ſeu de industria adhibita in iſtis actibus; tunc enim affectus non eſt circa peccatum, ſed circa abuſum ingenii, qui regulariter eſt venialis. In artibus tamen mechanicis gloriari de ingenio, quo quis proximum decipit, & damnificavit, lethale; quia huiusmodi ingenii abuſus lethalis eſt.

5. Eſt-ne peccatum lethale recensere cum delectatione peccatum vitæ præteritæ?

Reſp. Ex Sanchez, ſi hoc fiat ex motivo levitæ.

vitariis, & solum animo confabulandi, sine ulla approbatione, aut complacentia de delicto, sed solum delectando se de confabulatione, non est nisi veniale, quia motivum delectationis veniale est. Adversus tamen Berrau, istos narratores non debent loqui de præteritis delictis, nisi cum animi compositione, & cum verbis exprimendis culpæ delectationem, ne sint proximo occasiones scandalii, aut ne excitent eorum approbationem.

S E C T I O VI.

De susurratione.

1. **Q**uid est susurratio?

Resp. Est peccatum lingue recensentis delicta proximi ad excitandas rixas, & querelas inter amicos. Hinc ratio sine diffinita a conrumelia, quæ habet pro fine confusionem proximi; & a detractione, quæ habet pro fine denigrationem honoris, ubi susurratio habet pro fine diffeminare discordias: unde si sine sit discordiæ gravis, erit peccatum lethale; si discordiæ levis, & levium querelarum inter amicos, est peccatum veniale.

2. Levis susurratio, seu delatio alicujus defectus levis alterius ad alterum, ex qua sequitur gravis divisio animorum inter amicos, estne peccatum lethale?

Resp. Si gravis divisio prævisa fuit, est peccatum mortale; si non fuit prævisa, veniale: quia maxima illa tristitia & amicorum divisio impetanda est malitiæ audientium, non verò efficacie susurrationis, quæ ad tantum non valet.

3. Poteestne aliquis curare, ut dirimat duorum amicitiam, cum sine hoc conciliandi alterutrius benevolentiam, & cum hoc reddendi amicum?

Resp. Si hoc fiat modis illicitis, male loquendo de uno, revelando ejus vicia & defectus

ut separet ad invicem amicos, & hinc alium sibi reddat benevolum, est peccatum lethale contra charitatem. Si fiat mediis licitis, scilicet precibus, gratificationibus, obsequiis, quibus quis studeat aucupari alterius gratiam, nullum est peccatum; sic enim quis habet pro fine amicitiam & benevolentiam unius, ex qua solum per accidens, & directè sequitur exclusio tertii.

C A P U T IX.

De Peccatis capitalibus.

1. **Q**uid est peccatum capitale?

Resp. Peccatum capitale sumit denominationem à capite, quod in animalibus directivum est totius corporis. Hinc per metaphoram omne principium directivum plurium dicitur caput. In materia ergo vitiorum, illud secundum Divum Thomam capitale est, ex cuius fine intrinseco oriuntur plura vitia: unde sic definiri potest: Est habitus malus in anima positus, ex quo tamquam à fine intrinseco plura vitia frequenter oriuntur. Hæc septem sunt, nimirum Superbia, Avaritia, Luxuria, Ira, Gula, Invidia, & Accedia. Ne repetam, quæ sparsim dixi in toto opere, solum hinc asseram definitiones vitiorum capitalium in particulari, & alia vitia quæ ex illis originantur, & dicuntur à Summistis vitii capitalis filia.

2. Quid est Superbia?

Resp. Superbia dicitur à super, & volo, & superbire est velle super alios ire. Definitur sic: Appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, ratione cuius quis vult super alios ire, & extolli. Est peccatum mortale ex genere suo, si sit determinata, & perfecta cum contemptu proximi, & æqualium, supra quos velit extolli, vel cum contemptu Superiorum, & Dei, quibus nolit subesse: si sit autem imperfecta, qua tantum quis plus

justo

justo se magnificat sine aliorum spreto, est venialis ex Cajetano: item mortalis est, si quis determinatè appetat, & quærat dignitates, & officia, quæ propter suam imperitiâ exercere non valet sine aliorum notabili detrimento.

3. Quot sunt filiæ superbiæ?

Resp. Tres, vanagloria, præsumptio, & ambitio. Vanagloria est inanis cupiditas æstimationis ex manifestatione propriæ excellentiæ, five veræ, five fictæ. Præsumptio est cupiditas aggrediendi aliquod magnum & arduum supra proprias vires. Ambitio est inordinata cupiditas dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris. Hinc ambitiosi, qui ex inordinato appetitu parati sunt per fas, & nefas, dignitates acquirere, sunt in pessimo statu salutis. Dic de filiis, quod dixi de matre; scilicet, cum spreto, contemptu, vel damno proximi, sunt materia peccati mortalis.

4. Quid est Avaritia?

Resp. Est appetitus inordinatus divitiarum. Hæc inordinatio appetitus potest esse, vel contra justitiâ, quo quis per fas, vel nefas, determinatè velit bona temporalia congregare; vel contra charitatē, quo quis non satisfaciat proximo extremè indigenti: & etiam hoc modo ex genere suo lethalis est; tertio, contra liberalitatem, & ex genere suo est tantum venialis, nec transit in mortalem, nisi opponatur justitiæ, vel charitati in re gravi.

5. Quot sunt filiæ avaritiæ?

Resp. Septem; obduratio cordis, qua quis claudit pietatis viscera in egentes; inquietudo cordis, qua quis inordinatè applicatur in comparandis, vel conservandis divitiis, cum vano timore non acquirendi, aut dimittendi; violentia, qua quis rapit, vel retinet aliena, invito domino; fallacia, five dolus in verbis; fraus, five dolus in facto, quibus quis cum detrimento aliorum congregat; proditio, quæ est deceptio contra fi-

demandatam, vel debitam proximo, cum detrimento facultatum illius. Hæc omnia juxta mensuram mali, quod intendunt proximo inferre, lethalia, vel venialia sunt.

6. Quid est luxuria, & quot ejus filiæ?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum. Ejus filiæ plurimæ sunt; prima, cœcitas mentis, quia venereis serviens non cogitat quæ Dei sunt; secunda, præcipitatio, qua quis à venereis demeratus sine consilio operatur; tertia, inconsideratio, ratione cujus, statui indecentia sine rubore suscipit exequenda; quarta, inconstantia, qua quis statim deficit in bonis propositis, si quæ illuminatus à Deo quandoque stabilivit; quinta, amor sui, ratione cujus figens in se ipso ultimum finem, sibi in omnibus placere studet; sexta, odium Dei, quo abhorret à divinis, imò à Deo tamquam concupiscentiæ illicitæ inhibitore, & vindice; septima, affectus præsentis sæculi, cui tanto amore est addictus, ut paratus esset Beatitudini renunciare, ut fruatur venereis in hoc mundo; octava, horror futuri sæculi, quo venereis immersus mortem inordinatè timet, & de ea neque cogitat, neque aliquid sibi commemorari vult, & vitam, si posset, etiam illicitis mediis sibi prolongaret: isti omnes appetitus inordinati, ut plurimum veniales sunt propter actuum indeliberationem, & defectum determinati consensus.

7. Quid est ira?

Resp. Ira dicitur ab eundo, quasi homo ex ira extra se eat. Ira ergo physicè, prout est passio quædam communis hominibus, & brutis, est alteratio & ebullitio sanguinis circa cor; ex qua nascitur appetitus inferendi malum ei, à quo quis damnum accepit; & hæc residet in potentia sensitiva; moraliter autem, prout est unum ex vitiis capitalibus, definitur appetitus inordinatus vindictæ. Hæc inordinatio potest dupliciter contingere: primò, ex parte modi irascendi, ut
si quis

si quis nimis excandescat, & exaggeret cum ardore culpam proximi, quæ meretur reprehensionem, & castigationem: & hæc ira ex genere suo venialis est, nisi addatur blasphemia, maledictio, vel scandalum. Secundo modo, est inordinata ex parte objecti, quatenus irascens appetit vindictam injustam, scilicet vel non propria auctoritate ferendam, vel ferendam quidem à Judice, sed multò majorem, quàm culpa mereatur; vel eam appetit non ex motivo justitiæ, ut culpa proximi justè puniatur; sed ut faciat malum animum conceptum contra offensorem. Hinc offensus determinatè appetens, ut Judex justè puniat offensorem zelo justitiæ, ne culpa sit impunita, non peccat: sed zelat super iniquos, quod bonum est, juxta ordinem divinæ providentiæ, quæ ideò instituit Judices, ne crimina maneant sine pœna; Quapropter vulneratus, qui ex hoc motivo negat pacem vulneranti, ne evadat impunitus, non peccat. Si autem ex odio appetat castigationem, ut saltem à Judice castigetur inimicus, contra quem ipse nequit vindictam sumere, peccat mortaliter. Quapropter vulneratus, qui ex hoc motivo negat pacem vulneranti, non est absolvendus, nisi illam concedat, aut mutet animum.

8. Quot sunt filiæ iræ?

Resp. Septem, indignatio, tumor mentis, clamor, blasphemia, contumelia, opprobrium, rixa. Tumor mentis consistit in hoc, quòd quis morosè excogitet diversas vias vindictæ, quibus cogitationibus dicitur animus tumefacere; & hic est peccatum mortale, vel veniale, juxta qualitatem deliberationis, & mali, quod cogitat. Hinc qui determinatè cogitat malum grave, peccat mortaliter. Eodem modo cum propositione dic de ceteris filiabus iræ. Maledictiones quæ transmittuntur à patribus in filios, & à mulionibus in mulos, ut plurimum ratione indeliberationis sunt veniales.

9. Quid est gula?

Resp. Est inordinatus appetitus cibi & potus. Ejus duæ sunt species, altera immoderati cibi, & dicitur crapula: altera immoderati potus, & dicitur ebrietas. Ex genere suo gula venialis est, quia neque opponitur charitati Dei, neque opponitur charitati proximi; ut pater ex quinque modis, quibus committitur; nempe primò circa substantiam cibi, & potus, quando sunt immoderatè pretiosa, & lauta; secundò, circa quantitatem, cum quis vescitur, aut bibit plusquam eget; tertio, circa qualitatem, cum quis cibos nimis delicatos, & nimis exquisitè præparatos suscipit, quartò, circa modum edendi, vel bibendi, si quis nimis voraciter, vel cum immoderata delectatione vescatur; quintò, circa tempus, cum tempore indebito sumitur cibus. Edere usque ad vomitum, vomitum provocare, ut quis iterum edat, vel bibat; edere cum conscientia, quòd talis cibus, vel tanta quantitas nimis noceat valetudini, vel ita gravet, ut notabiliter fiat ineptus functionibus, ad quas quis tenetur; continuæ potationes, & comestiones lautæ, ut non nisi ad gulam quis recogitare videatur, & reputetur unus ex illis, quorum Deus venter est, excusari nequeunt à lethali. Nonnulli tamen excusant à mortali edere usque ad vomitum, quando non prævideatur inde grave damnum valetudini. Cetera diximus in Capite de Jejunio, ubi reperitur Sectio peculiaris de gula.

10. Quot sunt filix gulæ?

Resp. Quinque, mentis hebetudo, inepta læritia, multiloquium, scurrilitas, & immunditia, quæ consistit in vomitu, & similibus.

11. Quid est invidia?

Resp. Invidere, dicitur à non videre, quia invidus nollet videre bonum in proximo suo: hinc invidia directè opponitur charitati, quæ desiderat omnibus bonum. Est ergo ex genere suo mortalis, licet per accidens defectu plenè adver-

advertentiæ, & deliberationis sit tantum venialis. Hæc definitur, tristitia de alterius bono, prout est diminutivum propriæ excellentiæ. Pro intelligentia hujus definitionis sunt distinguendæ plures tristitiæ, quas habere potest de alterius bono, quæ cum invidia ut plurimum confunduntur, neque tamen ad eam pertinent.

12. Primò ergo contingit multoties triftari de dignitate alicujus sibi infensi & inimici, eò quòd ab eo timeatur notabile damnum in propria persona, & familia; & hæc tristitia est effectus timoris, non invidiæ: neque est peccatum per se, sed solum si sit inordinata. Si quis autem triftetur, eò quòd elevatus ad dignitatem sit justè suum, vel suorum reatum castigaturus, hæc tristitia deliberata ex Toletò, si sit in materia gravi, est mortalis: si in levi, venialis.

13. Secundò, contingit triftari de bono alterius, eò quòd quis tali bono, & honore careat, quem videt in proximo concive, & familiari. Hæc tristitia est æmulatio, quæ si sit de bono proportionato, est bona, juxta illud, *Æmulamine charismata meliora*; si de bono improporcionado, est mala, & reducitur ad superbiam; adeoque ejus malitia regulanda est juxta dicta de superbia.

14. Tertiò, contingit triftari de bono alterius, quia judicat illum indignum tali bono; putà, magistratu, præfectura, beneficio; & hæc vocatur zelus: vel quia prævidet ex tali bono illum sumere occasionem peccandi, & est effectus charitatis; utroque modo hæc est bona, per accidens & ex nimio excessu mala est; scilicet si quis doceat tunc de divina providentia, & blasphemando in eam, illam vocet injustam. Ut plurimum in istis dictariis, quibus solet quis videns impios exaltatos dicere, Qui malè agit, prosperatur; non reflectit supra Dei providentiam, quam utique non intendit accusare.

15. Quartò, contingit triftari de bono alterius cum actu odii, operando malum habenti bonum; & hoc mortale eft, fi grave malum proximo defideretur; veniale, fi leve.

16. Quintò, contingit triftari de bono alterius, ut eft diminutivum propriæ excellentiæ: quod evenire folet, cum aliquis inferior, vel æqualis, ita feliciter crefcit, ut fiat te fuperior, & proinde ejus incrementum apprehenditur, ut tibi malum, & diminutivum propriæ excellentiæ. Hæc triftitia eft invidia propriè dicta; & hæc fi fit plena, & deliberata de te gravi, mortalis eft; fi vel indeliberata, vel de re levi, venialis, qualiter peccant mulierculæ, invidendo alteri ornatum, formofitatem, & fimilia.

17. Quot funt filiæ invidiæ?

Resp. Quinque, nimirum odium, fufurratio, detractio, gaudium in adverfis proximi, & triftitia in proſperis.

18. Quid eft acedia?

Resp. Acedia eft Græcum nomen, quod translatum ad Latinum idem fonat, ac fine labore, & cura. Definitur à Tolero: Triftitia de bono ſpirituale, ut ad ipſum hominem ſpectat. Dico, ut ad ipſum hominem acedioſum ſpectat. Triftari enim de bonis ſpirituilibus, ut reſpiciunt Deum, non curando amicitiam Dei, Sacramenta, & legem ab eo latam, pertinet ad odium Dei; & triftari de bono ſpirituale, ut in proximo, putà, quia plures convertuntur, & agunt poenitentiam, quam ipſe agere renuit, eft invidia: triftariautem de bono ſpirituale, ut pertinet ad ipſum, acedia propriè eft. Hæc tunc eft mortalis, cum ex hac vel omittitur aliquid ſub mortali præceptum, vel advertenter odio habentur lex, gratia, Sacramenta, & cætera opera ſpiritualia, ut ſpiritualia. Dixi, advertenter, & ut ſpiritualia; nam ſi quis vel ſine pleno conſenſu, vel de ipſis triftetur, ut certo tempore gravofis, putà de jejuniis æſtivo, non eft lethalis.

19. Quot

19. Quot sunt filia acediae?

Resp Sex: desperatio, qua quis desperat consecutionem salutis aeternae, & haec est mortalis: pusillanimitas, qua quis non audet aggredi perfectionis viam, quam Deus inspirat, & haec est venialis: torpor, quo homo negligit adimplere divina praecepta, & hic est mortalis: malitia, qua quis odit bona spiritualia in se, poenitendo bene fecisse, & abstinuisse à mortalibus, optando non esse natum, aut baptizatum, & haec est mortalis: rancor, quo sunt ei fastidio homines spirituales, & eorum media, quibus homines convertunt, puta missiones, conciones, Missae longae, & haec venialis est; evagatio mentis, qua quis distrahitur aliquantisper ab attentione in orando, & haec venialis est.

Finis Secundae Partis.

APPARATUS

PARS TERTIA.

De Præceptis Ecclesiæ, de Sacramentis, & de Censuris.

Præliminaria ad Tertiam Partem.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE *in communi.*

Cum ex Divo Thoma præceptum sit motio Superioris, aut legis, imperativa aliquid faciendi, vel omittendi ex debito, id est ex necessitate salutis, pater præceptum Ecclesiasticum esse motionem Superioris Ecclesiastici, imponentis aliquid fieri, vel omitti ex debito, seu ex necessitate salutis.

1. Quomodo distinguitur præceptum à consilio?

Resp. Quod ut plurimum distinguuntur per verba, quibus res mandatur, vel prohibetur; præceptum enim exprimitur per verba, præcipimus, jubemus, teneantur, sint obligati; item, prohibemus, inhibemus, vetamus, & interdicimus, & verba imperativa istis æquipollentia: consilium autem exprimitur per verba, suademus, faciant, & dicant. Ita Alarius verbo præcepto 10. In dubio autem interpretandum de consilio, Castro de lege penali, lib. 1. capite 6. monumento 4. Quod intelligi debet, si nulla adjuncta sit poena, quæ transgredientibus consilium injungi non potest.

2. Obligat ne semper præceptum Ecclesiasticum sub lethali?

Resp.

Resp. Affirmativè, si materia gravis sit, vel poena appposita sit gravis, puta excommunicatio-
nis, suspensionis, aut interdicti; sic plures apud
Alarium. Cajetanus tamen vult obligare tantum
sub mortali, quando poena est excommunicatio-
nis latæ, non verò ferendæ; Toletus vult com-
minatoriam non obligare sub lethali, quando
transgressio non pervenit ad hoc, quòd ille sit
dignus excommunicari; tunc enim non peccat
mortaliter, nisi post legitimam monitionem.

3. Datur-ne aliquis casus, in quo præceptum
Ecclesiasticum non obliget?

Resp. In casibus metus cadentis in constantem
virum, infamiae, & scandali. Etenim Ecclesia tam-
quam pia mater non censetur obligare cum tanto
incommodo, nisi tamen interveniat Ecclesiae, aut
fidei contemptus. Ita Alar. *pun. 20. verb. præc.*

4. Quæcumque parva legis Ecclesiasticæ trans-
gressio, est-ne peccati lethalis materia?

Resp. Cum Divo Thoma, quòd in præceptis
affirmativis saltem, quæcumque parvitas materiae
excusat à lethali: nisi fortè Ecclesia ob grave pe-
riculum damni majoris etiam parvitatem mate-
riae excludat, ut declaravi in colloquutione cum
Monialibus.

5. Si Episcopus sub poena excommunicationis
prohibeat foeminis, ne se ornent, peccant-ne,
si taliter se ornant?

Resp. Si alioquin ornatus licitus sit, & non in-
honestus, & maritus jubeat uxori, ut ita se or-
net, non peccat. Syl. *verbo ornatus 9. 10.*

6. Tollitur-ne per non usum, aut per usum
contrarium in aliqua regione lex Papæ?

Resp. Ad hoc ut tollatur, requiritur scientia
Papæ, illius tolerantia, & acquiescentia, &
cursus quadraginta annorum. Ita Rota apud
Tannarium *p. 1. decis. 19. & 223.*

7. Si quis putet se habere causam rationa-
bilem ad faciendum contra præceptum Eccle-
siae, peccat-ne si faciat?

Resp.

Respond. Negativè. Ita Navarrus *cap. 21. num. 10.*

8. Violare Episcopi præceptum extra suam Diocesim, est-ne peccatum lethale?

Resp. Ordinariè loquendo negativè; limita-
tamen in his casibus. Primò, cùm præceptum
originat causam in Territorio proprio, ex facto
negativo, cujus contrarium positivum in Terri-
torio proprio faciendum erat; ut si caveatur,
quòd quicumque fecerit, ubicumque illud fece-
rit, nisi infrà mensem à die commissi criminis
coram Judice comparuerit, sit excommunicatus,
talis delinquens ligatur, non quia fecit, sed quia
non comparuit. Secundò, quando præceptum
respicit principaliter rem subjectam præcipienti,
ut cùm excommunicantur Clerici non residen-
tes. Terriò, cùm quis tenetur ad aliquid facien-
dum in Diocesi præcipientis, ut cùm mandatur
Clericis, ut Synodo intersint. Quartò, cùm fa-
ctum inchoatur in Diocesi præcipientis, & ali-
bi consummatur. Ita Alarius *verbo præceptum, num. 50.* qui citat pro se alios.

9. Si Episcopus præcipiat aliquid exequendum
sub pœna excommunicationis, & executor in
actuali executione prævideat imminens scanda-
lum, vel aliquod grave inconveniens, & absur-
dum, tenetur ne illud in conscientia exequi?

Resp. Negativè cum Panormitano *in cap. de
rescript. n. 2.* rationabiliter enim censere debet
rati habitionem suspensionis executionis in tali
circumstantia, quæ si fuisset prævisa, præceptum
emanatum non fuisset.

10. Potest-ne Ecclesia præcipere actus internos?

Resp. Directè eos præcipere non potest, sicuti
nec judicare, nec punire; potest tamen indire-
ctè, cùm actus externus, qui cadit sub præ-
cepto, ita conjunctus est cum interno, ut sine
eo salvari nequeat: ut patet de attentione in
Horis Canonicis recitandis.

11. Quando-nam obligat præceptum Ecclesiæ?

Resp.

Resp. Obligat scientes statim à promulgatione, nisi fortè aliud tempus assignetur in tenore præcepti.

12. Quotnam sunt Ecclesiæ præcepta?

Resp. Ultra illa particularia, quæ Papa in toto Orbe, & Prælati Ecclesiastici in suis Territoriis mandant, sex communiter assignantur Ecclesiæ præcepta, scilicet. Primò, statutos Ecclesiæ festos dies celebrare. Secundò, Sacrificio Missæ diebus festis intervenire reverenter, & devotè. Tertiò, indicta certis diebus jejunia observare, cum abstinētia à cibis his diebus vetitis. Quartò, peccata proprio Sacerdoti, aut alteri cum ejus facultate, singulis annis confiteri. Quintò, Sacrosanctam Eucharistiam semel in anno circa festum Paschæ sumere. Sextò, solvere decimas Ecclesiæ. Hæc præcepta tenetur quilibet scire sub lethali, ut diximus de illis Decalogi. Hic solùm remanet agendum de jejunio, & decimis: de Eucharistia enim sumenda agemus infra suo loco, ubi de Sacramentis, & de aliis actum est in Secunda Parte.

C A P U T I.

De tertia Ecclesiæ præcepto.

Sectio I. De Jejunio.

1. JEjunium duplex est, aliud naturale, & est abstinētia à qualibet re sumpta per modum cibi, & potus. Difficilia, quæ scitu digna occurrunt circa hoc, explicabuntur, cum agemus de Eucharistia. Aliud Ecclesiasticum, quod consistit in unica comestione continua ciborum non prohibitorum circa meridiem, cui addi potest ferotina cœnula, seu collatio more Ecclesiastico. Qui nihil sumeret tota die, sed solùm aliquid circa meridiem perfectiùs jejunaret; collatio enim non præcipitur, sed permittitur.

2. Quotnam requiruntur ad observantiam jejunii Ecclesiastici?

Resp.

Resp. Tria : comestio unica, qualitas ciborum, & tempus refectiois. De his tribus ordine servato dicemus omnia, quæ occurrunt.

3. Quandonam incipit, & quandonam desinit obligatio jejunandi?

Resp. Incipit vigesimo primo anno completo, & desinit ad sexagesimum completum, si hæc jejunia sint communia toti Ecclesiæ, siue alicujus Diocesis particularis, siue sint ex communi voto regionis: si autem ex voto particulari, consideranda est intentio voventis; à multis tamen, quos citat Diana, senes robusti non excusantur: nihilominus, ut notat ipse, robur senum est illudivum, & indiget repetito alimento.

4. Quibus diebus jejunandum non est?

Resp. A Paschate usque ad Pentecostem, omnibus diebus Dominicis, & in die Natalis Domini; his enim temporibus, propter spirituales lætitiæ, Ecclesia Catholica jejunare non consuevit.

5. Si quis voveat jejunare istis diebus, facit-ne contra Ecclesiæ præceptum?

Resp. Si quis voveat hoc jejunium ad carnem fræmandam, vel in pœnitentiam suorum peccatorum, vel ob alium finem prudenter, & sanctè regulatum, benè facit: si autem hoc faciat credens hoc ordine inverso jejuniorum sibi aliquid boni, putà divitias, sanitatem, prolem, vel quid simile perventurum, peccat peccato superstitionis.

6. Frangens jejunium ex duplici præcepto obligans, putà, & quia tempus quadragesimale est, & Vigilia Sancti Mathiæ, committit-ne duplex peccatum?

Resp. Negativè; quia duplex præceptum est ex eodem motivo virtutis, & cadit supra eandem materiam: si verò quis teneatur ex præcepto, & ex voto, peccatum erit duplex, quia obligatio voti respicit virtutem Religionis, quæ est diversa.

7. Si quis non jejUNET toto tempore Quadragessimæ, committit-ne unicum, vel plura peccata mortalia?

Resp. Tot esse peccata mortalia, quot diebus jejunare neglexit, quia jejunium est onus singulis diebus annexum.

8. Qui pluries in die jejunii frangit jejunium, committit-ne plura peccata mortalia?

Resp. Negativè; sic qui summo mane sine necessitate jentaculum faciat, vel post prandium cœnet, facit tunc peccatum mortale per illam comestionem, qua se impotentem reddit ad jejunandum. Si autem manducet carnes, vel alios cibos tali die prohibitos, tot facit peccata mortalia, quot sunt sumptiones ciborum prohibitorum; abstinentia enim à carnibus est præceptum negativum, obligans ad semper, & pro semper. Ita Bonac. Et adde, per comestionem carnis una vice non reddit se impotentem ad abstinentium se à carnibus imposterum in eadem die.

9. Quis ob capitis debilitatem, vel stomachi, potest-ne aliquid sumere manè ad evitandum tam grave incommodum?

Resp. Cum Toletò affirmativè: quia parva illa cibi quantitas sumitur per modum medicinæ.

10. Quis inserviens mensis Principum, vel Cardinalium, vel Religiosorum, potest-ne immediate antea ad vitandam inediam aliquid sumere, & post talem servitutem immediate postea prandium sumere?

Resp. Lessius, Cajetanus, Navarrus, Toletus, Filliucius, & alii apud Reginaldum, citati à Bonacina, putant jejunium non frangi, quia tunc prandium inchoatur, quod postea interruptitur ex justa, & rationabili causa: ipse verò hoc probabile putat, cum inservientes nimium defatigarentur, vel debilitarentur; non enim sine causa licitum esset prandium dimidiare, vel plures refectiones sumere,

11. Coquus, aut alius ex officio debens cibos domini prægustare, frangit-ne jejunium?

Resp. Negativè; quia Ecclesia vetuit refectionem ordinatam ad reficiendum: hæc autem prægustatio est ordinata ad servitutem domini, hinc etiam si essent carnes, vel ova, non peccat. Ita Toletus; & Bonacina.

12. Qui ob negotium aliquod interruptit prandium, potest ne absoluto negotio prandium reassumere, & complere?

Resp. Si modica sit interruptio, putà quadrantis horæ, vel paulò plus: sentiunt Lessius, Filliuc. & Bonacina, quòd etiam si recesserit à mensa animo non amplius comedendi, potest denuò comedere, & prandium perficere. Si verò longa intercessit mora, putà mediæ horæ, si recessit à mensa animo redeundi ad illam, potest redire; est enim tunc prandium ratione intentionis moraliter continuatum, licèt per accidens physicè divisum; si autem recessit sine intentione redeundi, nequit cibum reassumere, nisi post modicum tempus à recessu mutaverit voluntatem; tunc enim per talem voluntatis mutationem viget allata ratio continuationis moralis prandii.

13. Qui immediatè post prandium urbanitatis causa aliquid sumit ab amico, peccat-ne?

Resp. Negativè, parva enim distantia non censetur moraliter multiplicare comestionem & refectionem. Hinc etiam ille, qui recessit à prandio, animo non comedendi, si ejus amici adhuc prandium continuant, potest iterùm ad illos redire, & prandium terminare cum aliis convivis; cum enim prandium terminatum non sit, censetur unica comestio. Ita Lessius, Valentia, & Bonacina.

14. Semel in die manducans, tantam quantitatem ciborum sumit, ut multum excedat in manducando; frangit-ne jejunium?

Resp. Hic potest graviter peccare contra temperantiam, si quantitas excedens valdè eum

gravet; non tamen contra obedientiam Ecclesiæ debitam: Ecclesia enim præscribit qualitatem, non quantitatem ciborum.

15. Qui intra diem jejunii manducat parvum aliquem fructum ad extinguendam sitim, scilicet unam, aut alteram amygdalam, ne potus noceat; frangit ne jejunium?

Resp. Negativè, nisi hoc idem toties in die replicetur, ut ad notabilem cibi quantitatem perveniat, scilicet ad excessum duarum unciarum ad summum.

16. Confectiones rosarum, electuaria, & quid simile ordinatum à medico ad refrigerandum edens, frangit ne jejunium?

Resp. Negativè, quia primariò sumitur ad medicinam, non ad nutritionem: ad distinctionem aliquorum pulmentorum, quæ primariò sumuntur ad nutritionem, licet aliquo modo etiam refrigerent, & hæc utique frangunt jejunium, ut sunt, lac, jusculum, & similia.

17. Qui bona fide matutino tempore aliquem cibum sumpsit, putans diem jejunii non esse, tenetur ne adhuc jejunare?

Resp. Affirmativè: quia cum jejunium essentialiter consistat in comestione unica, adhuc est in potestate sua illud servare; quòd si commodè nequiret reliquum diei spatium sine nova comestione transire, obligatus non foret.

18. Est ne permissum extra refectionem bibere?

Resp. Affirmativè: Ecclesia enim noluit haustus prohibere propter multa incommoda; quæ inde sequerentur; unde bibens sine causa rationali, peccaret contra temperantiam, non contra obedientiam.

19. Est ne permissum facere collationem?

Resp. Ecclesia eam permittit; in qua tamen non adhibeantur, nisi fructus, vel legumina, & similia, quæ in tertiis mensis adhiberi solent; & non excedatur quantitas sex, vel octo unciarum

Ro-

Romanarum. Hæc cœnula potest manè præmitti ex iusta causa, si prandium differatur usque ad noctem; imò Toletus vult cum pluribus, quòd sufficiat ad talem permissionem facilitas commodius jejunandi; quod mihi videtur certum, quia iste ordo sumendi prandium manè, & collationem vesperè, est accidentaliter jejunio, quod essentialiter consistit in commestione unica.

20. Potest-ne quis in collatione sumere aliquid per modum liquidi, putà panem coctum aqua cum parvo oleo, vel aliquibus amygdalis?

Resp. Cum Alario, si non sit in quantitate excedente uncias sex, vel octo, & non sit cum industria conditum ad multum nutriendum, potest hoc facere.

21. Quonam tempore sumenda est refectio in die jejunii?

Resp. Prandium sumendum est sub meridie, non quidem mechanicè sumptum, sed moraliter, collatio autem vesperè.

22. Si quis per notabile tempus, scilicet duarum horarum, sine causa comestionem præveniat, peccat-ne mortaliter?

Resp. Prævenire per mediam horam, & probabilius secundum aliquos etiam per integram horam, non videtur tempus notabile, ita ut frangatur jejunium: excedere autem sine causa dictum tempus, secundum Navarrum, & plures alios, est mortale. Secundum Lessium, Toletum, & Busembaum probabilius est tantum veniale: Dixi, sine causa: nam si sit causa, putà, hospites dimittendi, vel iter, vel grave negotium faciendum, peccatum non erit.

23. Quinam cibi sumi possunt die jejunii?

Resp. Abstinencia à carnibus, ovis, & lacticiis, tempore Quadragesimæ, ubique ferè præcepta est: in reliquis Vigiliis, est attendenda locorum consuetudo; & ubi solitum est eandem abstinenciam servare, qui eam non servat, peccat mortaliter, quia consuetudo habet vim legis.

24. Qui

14. Qui titulo infirmitatis dispensatur ab abstinentia à carnibus, tenetur ne jejunare?

Resp. Cum Bonacina *tom. 3. de præceptis Ecclesiæ disput. ultima, qu. 1. punct. 22.* distinguendum est sic: vel privilegium comedendi carnes concessum est ob debilitatem naturæ, quæ indiget multiplici refectioe, & in hoc casu non tenetur jejunare; vel concessum est ob nauseam piscium, & tunc tenetur adhuc jejunare; & hæc sententia, quam sustinet etiam Navarrus, & alii, mihi videtur rationi conformior. Azorius *l. 7. cap. 10. q. 1.* Toletus *lib. 6. c. 3. n. 4.* Filliucius *tract. 27. capit. 3. q. 4. num. 52.* & alii putant, abstinentiam à carnibus esse de substantia jejunii, consequenter eum, qui ex privilegio potest carnes manducare, nullo modo teneri ad jejunandum. Dispensatus à lacticiniorum abstinentia, quæ utique comparibilis est cum jejunio, tenetur jejunare, nisi propter debilitatem multiplici indigeat refectioe.

25. Qui potest tertiam tantum partem, puta, Quadragesimæ jejunare, est-ne obligatus ad illam jejunandam?

Resp. Affirmativè, quia jejunium est onus dici; unde tot diebus jejunare tenetur, quot potest.

26. Potest-ne mulier prægnans, cui incidit vehemens desiderium manducandi carnes, eas manducare in die jejunii?

Resp. Potest parum carnis manducare ad evitandum grave damnum prolis, si non manducaret.

27. Quinam excusantur à jejunio?

Resp. Primò, infirmi, qui jejunando incurrunt notabilem incommoditatem, ut sunt fluxiones, emicrania, deliquia, impotentia dormiendi, & similia; quòd si aliquis dubitat non sufficientem habere causam, tenetur adire Parochum, qui in dubio habet potestatem dispensandi. Ita Cajetanus, & Fagundez.

28. Secundò, qui pedetentim iter laboriosum

conficiunt: pauperes, qui non habent media sufficientia ad unam bonam refectiorem comparandam, ut jejunii molestias sustinere possint; foeminae gravidæ, & nutrices: item illi, quibus Superiores severè jejunia nolunt permittere, ut sunt uxores, famuli, infantes. Domestica enim pax prævalere videtur Præcepto Ecclesiæ. Ita Bertau.

29. Tertiò, Artifices mechanici, quorum ars laboriosa est incompatibilis cum jejunio. Sà cum Fagundez, qui allegant Privilegium Eugenii IV. in favorem Artificum, eximens ab obligatione jejunii, putant indifferenter omnes Artifices exemptos etiam si labor eorum levis sit, & concludunt esse expeditissimum, omnes Artifices habere excusatos à jejunio; & citant plures Auctores. Nilominus communiter Aromatarii, Tonsores, Sartores, Pharmacopolæ, non excusantur: item famuli sequentes dominum, nec valdè gravati labore domestico.

30. Quid facere debet Confessarius cum eo, qui in conscientia sua credit se rationabiliter exemptum ab obligatione jejunii?

Resp. Non debet esse nimium rigidus erga poenitentem, ne ipsum à bona fide, & probabilis ratione, qua se credit à præcepto jejunii exemptum, avertat, atque ita in multa peccata precipitem agat. Ita Cajetanus, & Layman citati à Bertau.

31. Quid facere debet Confessarius cum eo, qui confitetur se non jejunasse?

Resp. Debet eum interrogare, num fregerit per esum carniū, vel alterius cibi vetiti, vel solum per multiplicem comestionem cibi liciti: primo enim modo duplex peccatum commisit, secundo modo unicum tantum. In diebus tamen, in quibus quis tenetur jejunare tantum ex voto, manducando etiam carnes, unicum tantum peccatum commisit.

32. Qui sibi blanditur de exemptione à jejunio & causam diligenter non examinat, peccat ne?

Resp.

Resp. Affirmativè, quia adhibet negligentiam crassam & supinam in investigando valore rationabilis excusationis à præcepto.

33. Est-ne sufficiens causa exemptionis à jejunio, si quis Artifex hodie non laborans, crastina die laboraturus sit?

Resp. Cum Azorio, standum est ejus judicio; si enim ipse judicat hodiernum jejunium eum impediturum à labore crastino, non tenetur; si autem non impediat, tenetur.

34. Potest-ne quis apponere cibum illis, quos scit fracturos jejunium sine causa justa?

Resp. Si nulla sit causa rationabilis, quæ ego obliker illis dare cibum, non possum; quia hoc foret præbere occasionem peccandi; si autem sit justa causa dandi, non pecco. Hinc coqui famuli, qui parant cibos domino non jejunaturo, non peccant; hoc enim tenentur præstare ratione famulatus, & officii, quæ actio de se licita est, licet dominus ea abutatur. Item caupo, qui apponit hospitibus cœnam, qui alioquin ipsum gravi injuria afficerent, vel apud alios cœnarent; tunc enim non cooperatur fractioni jejunii, sed nutritioni naturali; maximè ut damnum vitet; ita Sanchez. Ex usu tamen communiter recepto non potest in locis Catholicorum apponere carnes, nisi ei saltem probabiliter constet hospites julto titulo exemptos esse.

35. Pater familias, & dominus peccant-ne apponendo filiis, vel famulis cibos ad fractionem jejunii sufficientes?

Resp. Peccant, nisi fortè timeant ex hac ciborum negatione aliquod sibi grave damnum proveniturum. Non tenentur tamen, ut benè notat Azorius, claudere comestibilia, & violenter impedire fractionem jejunii; sed diligentiam moralem adhibere, & cum charitate eos monere, ut Ecclesiæ obediant.

36. Si sit dubium, num aliquis habeat sufficientem excusationem à jejunio, nullus ex ju-

sticia tenetur eum monere, nisi sit Superior.

Propositiones damnatae, ad hanc Sectionem reducendae sunt.

Ab ALEXANDRO VII. 23. Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult subiacere praecepto.

29. In die jejunii, qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolutè à praecepto jejunii omnes illi, qui agunt iter equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, etiamsi iter unius diei conficiant.

S E C T I O II.

De Gula.

1. **V**irtuti jejunii opponitur vitium gulae, quod consistit in inordinato appetitu cibi, vel potus: hinc qui manducat extra necessitatem, & causam, vel aliquid pretiosius, & melius conditum, quam sua ferat conditio, vel aliquid plus cum levi damno suae salutis, peccat tantum venialiter; qui verò praevidet grave damnum salutis, peccat mortaliter. Qui notabilem quantitatem pecuniae insumit in cibo cum gravi damno suae familiae, ita ut reddat se impotentem ad satisfaciendum creditoribus, peccat mortaliter. Qui etiam talem ciborum quantitatem manducat, ex qua ipsi experientia constat cadere in peccatum mortale luxuriae, peccat mortaliter, quia ut satisfaciat appetitui gulae, nihil ducit
pone-

ponere se in periculo proximo peccandi.

2. Aliquis qui plus solito manducat cibos, qui ei neque nocent, neque proficiunt, peccat-ne peccato gulæ?

Resp. Nisi adsit causa rationabilis, peccat venialiter; hæc autem causa rationabilis esse potest lætitia honestæ recreationis cum amico, vel urbanitatis, ne videatur incivilis recusando, quod ei antepositur, cum ei manducare sit res indifferens, transit in bonam ex quocumque motivo bono superaddito.

3. Aliquis cum tanta aviditate manducat, ut devoret potius, quam manducet; item semper conqueritur de cibo malè condito: peccat-ne?

Resp. Peccat venialiter, quia inordinatus est in manducando.

4. Infirmus, qui ob nintiam sitim bibit aquam, quam prævidet ei nocivam, peccat-ne?

Resp. Si videat multum fore nocivam, peccat mortaliter, nisi fortè eum excuset inadvertentia, vel passio vehemens sitis, quæ ei videatur intolerabilis, si autem prævideat parum nocivam, peccat tantum venialiter.

5. Infirmus requirit cibos benè, & pretiosè conditos ad excitandum appetitum, peccat-ne?

Resp. Titulo sanitatis eum excusarem à culpa.

6. Qui manducans, valdè delectatur de cibo, peccat-ne?

Resp. Negativè: quia Deus delectabilitatem posuit in cibo, ut manducaretur. Ita Cajetanus: si tamen nimis avidè, vel plus æquo manducaret, peccaret venialiter, ut dixi.

7. Qui tantum manducat, ut provocetur ad vomitum, peccat-ne?

Resp. Aliqui volunt ipsum peccare mortaliter. Tolerus tamen cum communi, sentit ipsum peccare venialiter; quia vomere non infert grave damnum saluti. Si tamen nimis manducat, ut evomat, ad sanandam aliquam infirmitatem,

nullum est peccatum, quia nimius cibus tunc est salutaris medicina.

8. Quid est ebrietas ?

Resp. Est inordinatus appetitus & usus vini, ratione cujus quis se privat voluntariè usu rationis. Nomine vini intellige quidquid inebriare potest: hinc qui vinum numquam gustavit, nesciens illam quantitatem vini posse eum inebriare, si de facto inebrietur, non peccat peccato ebrietatis: sicuti etiam cui ab amico datur vinum aliqua qualitate inebriativa conditum: quia isti involuntariè, non voluntariè, usu rationis privantur.

9. Si quis plus æquo bibat, nesciens illam vini qualitatem posse eum inebriare, peccat-ne mortaliter ?

Resp. Negativè, quia ignorans facit: peccat tamen venialiter, quia bibit cum excessu; sicut venialiter peccat, qui bibit paulò largiùs solito ad lætitiā, vel quia vinum valdè suave est; malitia enim mortalis ebrietatis consistit in deperditione voluntaria usus rationis, cujus quis dominus non est; nisi tamen quis ita bibendo, & rebibendo, exponeret se periculo proximo ebrietatis, quod quilibet declinare tenetur.

10. Infirmus, qui consulto Medico se inebriat: sanitatis gratia, peccat-ne mortaliter ?

Resp. Licet aliqui teneant hoc genus medicinæ non esse licitum: tamen Toletus cum communis sentit licitum esse, sicut licita sunt alia medicinæ genera causantia lætitiā; tunc enim solum materialiter, non formaliter, dicitur ebrius, cum non ob inordinatam vini delectationem privet se usu rationis, sed ob finem aliquo licitum; licet enim aliquo parvo tempore privare se usu rationis: ut diu cum sanitate eam exerceat.

11. Unus bibit cum aliquo excessu, ita ut sentiat capitis debilitatem cum aliqua objectorum alteratione, ita ut ei evideantur omnia sursum

sum atque deorsum verti, peccat-ne mortaliter?

Resp. Non, quia non est perfecta amissio usus rationis, maxime si securus sit, quod inebriandus non est; vel si ad hoc nihil advertat, ut communiter in his casibus solet contingere. Ita Cajetanus. Quod si advertat, & dubitet bibendo cum excessu posse inebriari, & nihilominus bibere, & rebibere velit, peccat mortaliter, quia se exponit periculo proximo ebrietatis.

12. Qualenam peccatum est alterum provocare ad bibendum?

Resp. Cum advertentia, & intentione ebrietatis subsecuturæ est peccatum mortale, quia hic verè dicitur cooperari peccato mortali: sine intentione, & advertentia, sed ex motivo lætitiæ, quamvis ebrietas sequatur, non est nisi veniale: nam ebrietas censetur per accidens advenire. Ita Layman.

13. Est-ne licitum alios invitare salutationibus vulgò Brindesi, ad bibendum, vel illis correspondere?

Resp. Frequentes istæ salutationes, cum numquam sint sine excessu, sunt venialiter illicitæ: si fiant cum intentione inebriandi, mortaliter illicitæ sunt.

14. Quis non correspondens hujusmodi salutationibus, subiturnus periculum mortis, vel gravis injuriæ, ut apud Germanos, potest-ne illis correspondere cum periculo ebrietatis secururæ?

Resp. Cum periculo mortis, vel gravis injuriæ licet; sicut licitum est ad suam sanitatem recuperandam inebriare se. Ita Lessius.

15. Est-ne licita causa alium inebriandi?

Resp. Ad defensionem vitæ, putà, cum quis aggressus à latronibus, vel militibus, aliter salvare se nequit, nisi hostes inebriando; ex hoc motivo suæ defensionis, quæ primariò intenditur, ratione cujus potest cum moderamine inculpata tutelæ eos occidere, ita & eos usum rationis privare.

VI. Poteſt-ne quis dare ad bibendum illis , quos ſcit velte inebriari ?

Reſp. Sine juſta cauſa hoc fieri non poteſt, quia hoc fortè ſubminiſtraret materiam intēperantiæ ; ſi adſit juſta cauſa , licet : ſic in famulis reſpectu domini , in tabernario reſpectu hoſpitum , ad evitandas eorum minas, vel querelas, vel aliud detrimentum , quia ſubminiſtrare vinum ex officio eſt, res indifferens , quo ſi quis abutatur , tribuendum eſt ejus malitiæ , & conſequenter dator non cooperatur intemperantiæ actui , niſi materialiter : Ita Suarez , & Layman : Excipe tamen caſum Superioris reſpectu ſubditi , domini reſpectu famuli , & Patris reſpectu filii , qui omnes cū teneantur vigilare , & cavere mala familiæ ſibi commiſſæ , cooperantur eorum malitiæ , ſi non arcant quod arcere tenentur . Hoc tamen non debet præſtari nimis rigidè , & cum violentia , niſi cum filiis teneræ ætatis , qui adhuc degunt ſub patria poteſtate ; non autem cum emancipatis , qui ſuaviter corrigendi , & monendi ſunt .

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem
reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. Non eſt evidens , quòd conſuetudo non comedendi ova , & lacticia in Quadrageſima obliget .

Ab INNOCENTIO XI. 8. Comedere , & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum , modò non obſit valetudini : quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui .

C A P U T II.

De præcepto ſolvendi decimas .

1. **D**ecima eſt aliqua quantitas bonorum temporalium debita Eccleſiæ miniſtris in ip-

in ipsorum subsidium, & sustentationem; qui enim spiritualia seminant, juxta Apost. ad *Corinth.* 9. temporalia merunt. Decima triplex est, personalis, prædialis, & mixta. Decima personalis est pars fructuum provenientium ex industria, & opera personæ, ut ex mercatura, venatione, piscatione, bello, & ludo, dum ex his quis percipit fructus, supra quos habet dominium. Decima prædialis, quæ dicitur etiam realis, est pars fructuum, qui ex prædiis proveniunt, ut triticum, vinum, oleum, & similia. Decima mixta est pars fructuum, qui proveniunt partim ex industria, & partim ex prædiis; ut fructus animalium, qui partim oriuntur ex pascuis, partim ex industria hominum: lac, lana, caseus, mel, cera, quæ ex apibus, & pecoribus colliguntur, & lucrum furni, quod fit à Pittore. Ex his omnibus juxta loci cōsuetudinē solvenda sūt Ecclesiasticis decimæ.

2. Sunt-ne aliqui exempti à decimis?

Resp. Primò, exempti sunt à decimis illi omnes, qui sunt in loco, ubi non est mos exsolvendi; item ad decimas non tenentur, qui habent à Papa privilegium non solvendi: Columnus tamen illorum, si privilegium sit personale, tenetur solvere pro parte sua; secus si privilegium sit reale, quia tunc percipit fructus ex terra privilegiata. Secundò, decimas non debet solvere Clericus ex fructibus Ecclesiæ; nec de patrimonio, si servit illi Ecclesiæ, cui decimæ solvendæ sunt. Tertiò, agricola non debet solvere decimas de eo, quod periit sine sua culpa gravi. Regulares etiam de bonis emptis non tenentur ad decimas, juxta sententiam Congregationis Concilii, relata ab Alario. Si tamen prædia, quæ prius solvebant decimas, donentur Ecclesiæ, & ex ea donatione propria Ecclesiæ magnum damnum recipiat, transeunt cum onere, *cap. de Decimis*, Cajetanus, & Aragonius relati ab Alario.

3. In decimis solvendis deducuntur ne impensæ?

O. 1. Resp.

Resp. Quòd in decimis personalibus deducuntur impensæ, juxta *Caput Pastoralis de Decimis*; in prædialibus non deducuntur impensæ, neque sementis, *cap. ex parte, & sequenti c. suo nobis, &c. Pastoralis de decimis*.

4. Qui non solvit decimas, incurrit excommunicationem, non tamen ipso facto, sed post Judicis sententiam, Conc. Trident. sess. 25. c. 11. non sunt ferendi; ubi ait: *Qui eas subtrahunt*, scilicet decimas, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur. Navarrus tamen de decimis putat posse absolvi eum qui justè impeditus decimas non solvit.

5. Cuinam solvendæ sunt decimæ?

Resp. Circa hoc nulla potest assignari regula communis; sed quandoque Parochiæ; quandoque Ecclesiæ, ubi recipiuntur Sacramenta; quandoque personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ, juxta consuetudinem legitimam in unoquoque loco præscriptam. De jure tamen comuni debentur Ecclesiæ Parochiali, *cap. si de Parochia in 6*. Suarez tamen distinguit de decimis, quæ debentur ex fructibus animalium: hæ debentur propriæ Parochiæ, si in ea commorentur, & pascant; si verò alibi pascant, debentur illi Parochiæ pro rata temporis, quo ibi pascunt.

6. Decimas Papales tenetur-ne quis solvere ex fructibus totius Beneficii, cujus pars est extra Diocesim, in qua imposita est decima Papalis?

Resp. Juxta Monetam *de decimis tit. 9*. adhuc tenetur, quia hæc decima non est onus prædiale, sed Ecclesiæ.

7. Si Laicus non solvit decimas, & prædium vendidit, contra quem habet actionem Rector Ecclesiæ?

Resp. Est in potestate Rectoris Ecclesiæ agere contra unum, vel contra alium. Est communis, ut testatur Azorius *in cap. cum sint homines de Decimis, & in cap. si eo in 6*.

8. Sub

8. Sub hoc præcepto solutionis decimarum veniunt etiam primitiæ, & oblationes: Primitia est prima pars fructuum, vel frugum, Deo offerenda juxta consuetudinem loci: Oblatio idem est, quod decima: differt solum, quod oblatio offertur immediatè Deo, & decima Ministris.

9. Ad quemnam spectant oblationes fidelium?

Resp. Spectant ad Parochum intra limites suæ Parochiæ, licet pictura sacra, cui sit oblatio, sit in domo alicujus privati: item si fiat Capellæ, vel Altari extra Ecclesiam Parochialem, fundato tamen intra Parochiam. Sic Panorm. in c. Theodosius n. 4. de statu Monialium. Si hujusmodi oblationes fiant in locis religiosis, istæ non cedunt Episcopo, aut Parocho, sed ipsius loci Religiosis.

10. Quosnam obligant oblationes?

Resp. Ubi decimæ non sunt, & ministri Ecclesiæ aliunde non habent, unde vivant, obligatur major populi pars ad offerendum aliquid, juxta consuetudinem legitimè introductam, quæ habet vim legis: vel etiam ubi consuetudo est offerendi aliquid in solemnitatibus, nisi hoc factum semper sit per modum liberæ donationis, ut vult Sotus.

11. Sunt-ne quandoque alicujus valdè scelesti oblationis rejiciendæ?

Resp. Rejici debent oblationes peccantium notoriè, & opprimentium pauperes, cap. oblationes distinct. 90. Item raptorum Ecclesiarum, qui sani non restituentes, cum possint, in morte impotentes reperiuntur, cap. super eo de raptoribus, nec usurariorum, cap. quia in omnibus de usuris: nec meretricum, ne videatur Ecclesia favere peccato, juxta Divum Thomam; nec violentis immunitatem Ecclesiasticam, qui emendari non vult; nec sacrilegorum, quousque ad Communionem recipiantur, capit. de virtutibus 11. Quoad primitias nihil remanet dicendum, nisi quod juxta Divum

Thomam, quantitas pendet à dantis voluntate.

C A P U T III.

De Sacramentis in genere.

1. **S**acramentum in genere est signum sacrum, quod non solum significat rem sacram, scilicet gratiam, sed infallibiliter eam producit, nisi apponatur impedimentum: Sacramenta novæ legis, in qua sumus, sunt septem, scilicet, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Ea instituit Christus Dominus per potestatem excellentiæ, quam habet ratione unionis hypostaticæ. Finis autem institutionis fuit, ut illa tamquam instrumenta deservirent ad communicandam gratiam, & homines sanctificandos; adeoque ea instituit in rebus sensibilibus, ut se accommodaret humanæ naturæ, quæ per sensibilia acquirit cognitionem rerum spiritualium.

2. Quænam sunt essentialiter requisita ad Sacramenti constitutionem?

Resp. Tria, scilicet materia, forma, & intentio ministri.

3. Quisnam instituit materiam & formam Sacramentorum?

Resp. Christus Dominus, adeoque Ecclesiæ nequit eas immutare.

4. Quidnam habet rationem materiæ in Sacramentis, & quid formæ?

Resp. Res sensibilis habet rationem materiæ, & verba formæ; & Minister habet rationem causæ efficientis.

5. Quisnam est Minister ordinarius Sacramentorum?

Respond. Homines viatores, quibus Deus hanc potestatem contulit; quod si in aliquibus Sanctorum legendis reperiatur Angelos, vel Beatos contulisse Sacramenta, hoc factum

factum est extraordinariè, Deo dispensante.

6. Si quis Minister dubitaret, utrùm validè contulerit Sacramentum, quid tenetur facere?

Resp. Si dubium sit rationabile, grave, & prudens, debet illud reiterare cum conditione, sive mentaliter retenta, sive expressa per verba, putà, Si non es baptizatus, ego te baptizo, &c. Si autem sit scrupulus, & dubium leve, debet illud deponere, & nihil innovare; non enim est causa sufficiens reiterationis cum periculo rationabili reddendi Sacramentum nullum, & invalidum.

7. Est-ne necessaria in Ministro intentio conficiendi Sacramentum, ad hoc ut illud invalidum non sit?

Resp. Affirmativè.

8. Quid & quotuplex est intentio?

Resp. Est actus liber voluntatis, quo illa se determinat ad aliquod faciendum, v. g. Volo baptizare. Intentionis species sunt tres, scilicet actualis, virtualis, & habitualis. Actualis est; cum quis faciendorem aliquam, actu voluntatis vult, & determinat illam facere. Virtualis est, quæ persistit, & perseverat in aliquo opere incepto virtute actualis præcedentis, non retractatæ; & hoc contingit, cum quis in exercitio alicujus rei, putà in baptizando, distractus ad alia, non habet actualem intentionem baptizandi; quia tamen antecedenter habuit, dicitur moraliter, & virtualiter perseverare. Habitualis est illa, cum res sit sine ulla, nec actuali, nec præcedenti intentione, quæ moveat, & determinet ad rem illam faciendam, quam solùm facit ob consuetudinem; sicuti qui dormiens baptizaret.

9. Quænam harum intentionum necessaria est ad valorem Sacramenti?

Resp. Actualis est optima, virtualis sufficiens, habitualis nequaquam. Quia intentio requiritur ad hoc, ut quis reverà humano modo dicatur operans: ad hoc autem ut humano modo operetur, requiritur, vel quòd actu espi-

ciar,

ciat, & velit facere id, quod facit; vel saltem quòd antecederet se determinaverit ad hoc faciendum, neque voluntatem retractaverit. Hoc totum obtinetur, vel per intentionem actualem, vel per virtuale; putà, quis indutus vestibus sacris egreditur è Sacristia, intendens Missam celebrare, incipit Sacram Liturgiam, inde, sicuti solet nostra infirmitas, distrahitur ad alia, & consecrat, Sacramentum hoc est validè confectus. Intentio habitualis non sufficit, quia sic homo non agit humano modo, ut solent dicere Scholastici, elective; sed solum profert verba sicuti psittacus, nihil omninò intendens.

10. Requiritur ne, quòd minister in statu gratiæ sit, ad hoc ut conficiat Sacramentum?

Resp. Non requiritur, ut conficiat validè; sed requiritur, ut conficiat licitè; secùs si existens in lethali conficiat Sacramentum, magnam ei infert irreverentiam; adeòque peccat lethaliter; habens ergo conscientiam lethalis, antequam conficiat Sacramentum, debet se disponere, vel per Poenitentiam Sacramentalem; vel, si non sit commoditas, per contritionem.

11. Potest ne suscipi Sacramentum à Sacerdote, quem petens scit existere in peccato lethali?

Resp. Sine ulla necessitate petere Sacramentum ab ipso, qui non est Minister ex officio, putà, simplex Confessarius, non verò Parochus, est contra charitatem; quia sine urgenti necessitate inducitur alter ad peccandum: quod tamen intelligitur à Doctoribus, nisi Minister spontè sua hoc onus subire velit, quia si liberè, & voluntariè se offert ad Sacramentum conficiendum, nulla afficitur injuria; cedit enim juri suo: Ita Cajetanus. Si autem sit Minister obligatus ex justitia ad Sacramenta ministranda, vel si necessitas urgeat ad Sacramentum recipiendum, potest sine culpa ab eo exigi, & peti; tunc enim petens utitur jure suo; & si Minister est indispositus, sibi imputet, vel sibi consulat contritione.

12. Percipitur-ne plus gratiæ, dum à meliori Ministro sumitur Sacramentum?

Resp. Negativè, quia gratia datur intuitu meritorum Christi, cujus nomine agit Minister, non verò ob Ministri sanctitatem, quæ solum potest conferre ad excitandam devotionem pios motus in suscipiente, qui veneratur, & imitari contendit ministrantem.

13. Quomodo conferunt gratiam Sacramenta?

Resp. Eam conferunt ex opere operato, ac intuitu meritorum Christi Domini; opus ergo operantis, seu melior dispositio recipientis inservit majori intensiori gratiæ suscipiendæ, non verò gratiæ Sacramentali simpliciter.

14. Conferunt-ne Sacramenta aliquid aliud ultra gratiam sanctificantem?

Resp. Ex Divo Thoma, conferunt gratiam sacramentalem consistentem in auxiliis ordinariis ad obtinendum finem cujuscumque Sacramenti; qui finis, cum diversus sit in Sacramento diverso, trahit etiam ad se diversa auxilia conducentia ad illum: putà per Sacramentum Ordinis quis recipit auxilia ad munus sacrum rectè obeundum, pro illo matrimonii auxilia ad prolem piè educandam. Ultragratiam Sacramentalem, & sanctificantem, tria Sacramenta, scilicet Baptismus, Confirmatio, & Ordo, producant characterem in anima recipientis.

15. Quid est character?

Resp. Est signum, impressio, nota, seu indicium discernens Baptizatum à non Baptizato, & inter Baptizatos discernens fidelem positum in uno ordine, ab alio fidei in diverso ordine collocato: & definitur, qualitas spiritualis indelebilis, divinitus infusa animæ, per quam homo redditur idoneus ad recipiendum, sive administrandum Sacramentum, & ad exercendum alia opera ad cultum divinum spectantia. Hoc melius explicatur in singulis Sacramentis, cum in particulari describuntur: pro nunc sufficiat dicere, quòd

quòd per characterem Baptismi homo redditur capax ad reliqua Sacramenta recipienda, quorum non baptizatus est incapax: per Confirmationem proximè disponitur ad actus fidei eliciendos, & eam fortiter protestandam coram infideli, & alia Sacramenta recipienda: per characterem Ordinis qualificatur ad debitum sui Officii ritè præstandum, & munus Ordinis decenter exercendum.

16. Sunt ne diversæ speciei hi tres characteres?

Resp. Affirmativè; dantur enim ad significandam diversam potestatem, & diversa munera exercenda.

17. Deletur-ne character per peccatum mortale, aut mortem?

Resp. Negativè, sed etiam in Beatis remanet ad coronam, & in damnatis ad ignominiam, & poenam. Hinc si Sacerdos mortuus resuscitaretur, iterùm ordinandus non esset: & ex hac ratione hæc tria Sacramenta iterari non possunt.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab INNOCENTIO XI. Prima propositio: Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi; hinc sententia probabiliter tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut Episcopalis.

29. Urgens metus gravis est causa iusta, Sacramentorum administrationem simulandi.

C A P U T IV.

De Sacramento Baptismi.

1. Quid est Sacramentum Baptismi?

Resp. Est Sacramentum consistens in
exte-

exteriori corporis ablutione, facta per aquam naturalem cum certa verborum forma à Christo Domino instituta. Ejus effectus est spiritualiter regenerare hominem, qui, cum ob peccatum originale nascatur filius iræ, per gratiam Baptismalem renascitur filius, & amicus Dei.

2. Quotuplex est Baptismus?

Resp. Est triplex, scilicet sanguinis, flaminis & fluminis. Baptismus sanguinis est martyrium: flaminis est desiderium recipiendi Baptismum, cum est commoditas illud suscipiendi in re: fluminis est Baptismus supra descriptus, qui solus propriè est verum Sacramentum; reliqua autem sunt in supplementum, & defectum Baptismi fluminis. De hoc explicanda sunt, quæ ad materiam, formam, subjectum, ministrum, & affinitatem inde orientem, occurrunt.

3. Quare Sacramentum Baptismi dicitur janua Sacramentorum?

Resp. Quia sine ipso in re suscepto, neque validus, neque licitus est accessus ad reliqua Sacramenta.

4. Est-ne necessarium hoc Sacramentum ad salutem?

Resp. Est necessarium ad salutem necessitate mediæ in re, vel saltem in voto, si non sit commoditas suscipiendi in re. Talis necessitas arguitur ex Evangelio, ubi habetur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in Regnum Cælorum.*

5. Si Turca, dū accedit ad Sacramentū Baptismi, moriatur antequam baptizetur, salvatur-ne?

Resp. Cum Suar. tom. 3. de Sacram. dist. 23. Si hic conscientiam peccati mortalis non habet, vel si habet conscientiam lethalis, de eo tamen perfectè contritus sit, salvatur. Si autem sit in lethali, & attritus tantum, damnatur: quia est privilegium tantum Martyrii, & Sacramenti in re, de attrito facere contritum; non autem Sacramenti in voto.

6. Quæ-

6. Quænam dispositio requiritur ad hoc, ut quis recipiat gratiam per Martyrium, supplens vices Baptismi?

Resp. In pueris nulla requiritur dispositio, sed sufficit, quòd occidantur in odium fidei, & pro Christo moriantur, sicuti Sancti Innocentes; in adulto verò, habente conscientiam lethalis, requiritur & desiderium Baptismi fluminis, & attritio lethaliū: Martyrium enim faciet ipsum de attrito contritum.

7. Potest ne differri Baptisma Infantium?

Resp. Cum Bonacina, si subsit rationabilis causa, remoto omni periculo, potest differri per spatium quinque, vel sex dierum: quia tamen istud periculum est valde frequens, & facillimè incurrendum respectu tenerrimæ illius ætatis; idèò parentes, qui nimium differunt, non possunt excusari à lethali.

8. Quænam est materia Baptismatis?

Resp. Materia remota Baptismi est aqua naturalis, qualis intelligitur aqua fluminis, fontis, pluviae, & maris: non verò aqua artefacta, ut est aqua distillata ex rosas, floribus, herbis, sulphure, aut humana saliva. Aqua naturalis mixta artificiali in tanta quantitate, ut auferat speciem aquæ naturalis, seu eam naturaliter alterans, non est bona ad baptizandum; si autem sit in modica quantitate, erit bona ad validum Baptismum. Jusculum, cervisia, lorum, sunt materia inepta; non enim retinent amplius naturam aquæ usualis. Aquæ resolutæ ex nive, glacie, tempestate, è contra, sunt materia apta, quia resolutione acquirunt naturam aquæ usualis: extrinsecus tamen casum necessitatis urendo aqua impura, & modicè alterata, ubi haberi potest pura, & benedicta, peccatur mortaliter ob magnam irreverentiam, quæ infertur Sacramento. Si quis dubitet de valore aquæ adhibitæ in casu necessitatis, in quo usus est aqua illa, quam primò præ manibus habuit; si puer postea con-

vales-

valeſcat, & dubium ſit rationabile, debet rebaptizari ſub conditione.

9. Reſp. Secundò, materia proxima eſt ablutio; quæ tribus modis fieri poteſt, ſcilicet per immerſionem, per aſperſionem, & per inuſſionem juxta praxim cujuſcumque Eccleſiæ; quo libet tamen modo abluatur puer, adhibita vera forma, & cæteris requiſitis, erit baptizatus.

10. Quanta quantitas aquæ neceſſaria eſt ad Baptiſmum ritè peragendum?

Reſp. Tanta eſt neceſſaria, quanta requiritur ab ablutionem illius partis corporis, ſupra quam cadit. Unde quatuor, vel quinque guttæ tantùm, quæ non decurrunt, ſufficientes non ſunt ad validum Baptiſma.

11. Quanam eſt forma Baptiſmi?

Reſp. Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. Qui tamen relinqueret ly Ego, & ly Amen, validè baptizaret: tamen juxta Toletum peccaret.

12. Si quis voluntariè mutaret aliqua verba hujus formæ, peccaret-ne?

Reſp. Certiſſimum eſt peccare mortaliter, quia facit contra uſum Eccleſiæ in materia notabili, & gravi, etiam ſi baptizaret ritu Græco, ſcilicet, Baptizetur ſervus Chriſti in Nomine Patris, &c. Quo ad validitatem dico, quòd ſi mutatio ſit eſſentialis, ut verba aliquid aliud ſignificent, nec eſt validus Baptiſmus; ſi autem mutatio ſit accidentalis, putà, quia intervenit error grammaticalis, ſignificationem in communi prudentum exiſtimatione non varians, Baptiſmus valet.

13. Si quæ ſœmina baptizans diceret. Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Beatæ Virginis, valeret-ne Baptiſmus?

Reſp. Ex Suarez, G. ly, Et B. Virginis, addatur ſolùm ex ſimplicitate, vel ſœminili devotione, valet; ſi autem addatur, credendo, quòd eodem modo concurrat Beata Virgo ad Baptiſmum,

mum, sicuti Trinitas, Baptismus non valet, quia error est in substantia formæ.

14. Peccat-ne qui baptizat in lingua vernacula, putà Italica, vel Gallica?

Resp. Si sit mulier, quæ meliùs intelligit hanc formam, quàm Latinam, nullo modo peccat; si autem sit Parochus, qui est minister solemnitaris, peccat, quia usum Ecclesiæ non sequitur sine ulla necessitate.

15. Debent-ne esse simul ablutio, & prolatio verborum?

Resp. Affirmativè; nam in hoc Sacramento forma significat materiam ut præsentem. Dicitur enim: Ego te baptizo, hoc est abluo. Debet ergo ablutio in re correspondere verbis: sed hoc non est ita nimis rigidè, & scrupulosè tenendum, ut eodem momento utraque incipiat, & absolva-
tur, quod necessarium non est ad significandam simultaneam præsentiam; sed sufficit, quòd secundùm aliquas sui partes sint simul, scilicet, quòd non finiatur ablutio, quin incœperit forma, vel è contra, priùs non finiatur forma, quin incœperit ablutio. Imò addit Panormitanus, quòd sufficit etiam simultas moralis: putà, si statim finita ablutione incipiat forma, non autem si longiori tempore una ab alia separetur.

16. Quinam est capax Baptismi?

Resp. Est omnis homo nondum baptizatus, si-
ve ante, si-ve post usum rationis: & quantum ad filios Christianorum, baptizandi sunt, etiam eorum parentibus invitis; quoad filios autem Paganorum, vel Hebræorum, si parentes sint inviti, expectandus est usus rationis: si autem puer, cùm ad eum pervenerit, seriò petat baptizari, explorata priùs ejus voluntate, & constantia, baptizandus est, etiam parentibus invitis: quia in negotio Religionis puer est sui juris; in dubio autem perfecti usus rationis baptizandus est, si septem annos habeat. Ita Layman.

17. Si alter ex Parentibus fidelis sit, & al-

ter infidelis; potest-ne puer baptizari, si exponatur ad Baptismum à parente fideli, invito altero infideli?

Resp. Cum Suario; Affirmativè, cùm hoc sit in favorem pueri; & in parentum dissidio eligenda est sententia, quæ est ipsis magis favorabilis, & utilis.

18. Puer mancipii infidelis, positi sub servitute domini fidelis in terra Christianorum, debet-ne invitis parentibus baptizari?

Resp. Affirmativè, quia cùm nascatur in conditione servili, est sub dominio domini, non verò sub illo parentum.

19. Si puer infidelis sit morti proximus, potest-ne invitis, vel insciis parentibus baptizari?

Resp. Affirmativè, quia ratione mortis tollitur periculum irreverentiæ, & injuriæ fidei, susceptæ propter educationem sub parente infideli, ratione cujus periculi maximè non licet eum baptizare; si prævideatur sanitati restituendus.

20. Si puer baptizatus in tali periculo, sanitati restituatur, quid faciendum erit?

Resp. In terris Christianorum vi arripiendus est à Parentibus, & Christiano more educandus; per Baptismum enim factus est Ecclesiæ subditus, & filius: ideò ad hanc spectat ejus saluti consulere. Item si quis bona fide putans hoc sibi licere, puerum infidelem surripiat, & baptizet, tenetur eum christianè educare.

21. Debent-ne baptizari pueri illorum infidelium, qui aliquando Baptismum susceperunt, & postea in infidelitatem lapsi sunt?

Resp. Affirmativè: quia lapsi in infidelitatem, propter characterem indelebilem Baptismi adhuc sunt subditi Ecclesiæ, quæ de eorum infantibus, tamquam de subditorum filiis, disponere potest?

22. Amentes, adulti, surdi, & muti baptizari-ne debent?

Resp. Si quis perpetuò fuerit amentis, computandus est in numero puerorum, & ideò baptizandus;

zandus; si quis autem aliquando habuit rationis usum, & eo tempore Baptismum non petit, baptizandus non est, & si ei conferatur, non valet; quia, ut infra videbimus, non habet dispositiones requisitas ad Baptismum adultorum. Quantum ad surdum, & mutum, si videns alios baptizari, petat suo modo Baptismum, instruendus est in fide, quantum fieri potest, & deinde baptizandus?

23. Quænam dispositiones requiruntur in adulto baptizando?

Resp. Aliæ dispositiones requiruntur ad Baptismum validè recipiendum, seu ad characterem illius: aliæ ad illum recipiendum cum fructu, seu ad gratiam justificantem, & emundantem à peccato originali, & actualibus, si quæ sunt. Pro secundo effectu requiritur fides in Christum, & præcipua mysteria necessaria necessitate mediæ, scilicet fides Dei Unius, & Trini existentis, Remuneratoris, Vindicis, & Incarnati; propterea ante Baptismum de his debet instrui. Item requiritur saltem attritio supernaturalis de peccatis lethalibus antecederet commissis; & pro utroque effectu requiritur intentio recipiendi Baptismum, & ingrediendi in Ecclesiam.

24. Si quis accedat sine attritione peccatorum lethalium antecederet commissorum, vel cum affectu aliquo ad lethale, peccaret-ne?

Resp. Affirmativè, propter gravem irreverentiam, & injuriam quam infert Sacramento, cum ejus effectum præcipuum abluendi animam impediat; neque eum consequitur, nisi cum recedat fictio, scilicet illa indispositio, & elicit actum attritionis supernaturalis; neque in eo casu tenetur subdere clavibus peccata, Baptismum antecedentia, sed solùm ea, quæ in Baptismi susceptione, & post illam commisit.

25. Infans monstruosus est-ne baptizandus?

Resp. Si foret certum illum habere animam rationalem, eò quòd, putà, habet saltem caput h

manum

manum cum stomacho, baptizandus est absolute: in dubio baptizandus est sub conditione; & propterea addit Comitulus, quod si infans haberet caput ferinum, reliquum verò corpus humanum, quod adhuc conditionatè baptizandus est, scilicet, Si es capax ego te baptizo: quia ut advertit Navarrus, si immineat periculum mortis, extra quem casum differendum est Baptisma, usque dum clarè appareat, num sit homo.

26. Quomodo debet baptizari monstrum natum cum duobus, vel tribus capitibus?

Resp. Si cum duobus, vel tribus capitibus sint duo, & tres stomachi invicem coherentes, ac coagulati, tunc oportet illa capita distinctè baptizare, ac si essent distincti homines: quia ex totidem capitibus, & stomachis clarè apparet ibi totidem esse animas rationales. Si autem habeat solum geminata capita, non autem alia membra, cum rationabiliter dubitari possit, num sit unus homo, vel duo, tunc duplex Baptismus conferendus est, unus scilicet absolute, alius verò sub conditione, scilicet, Si non es baptizatus, ego te baptizo, &c.

27. Possunt ne plures simul baptizari sub una forma, dicendo: Ego vos baptizo?

Resp. Affirmativè, extra tamen casum necessitatis hoc faciendum non est propter periculum, quod forma, & materia simul non coexistant & fiat aliquod Sacramentum invalidum.

28. Potest ne reiterari Baptismus?

Resp. Reiterari non potest, & ex genere suo rebaptizare est peccatum mortale sacrilegii: quia confertur Sacramentum subjecto incapaci. Propterea in Jure Canonico, tam rebaptizans, quam rebaptizatus sunt irregulares, & in Jure Civili subjacent poenæ mortis, quas poenas incurrit, qui sine justa causa rebaptizat absolute, non verò qui baptizat conditionatè, putans justam causam esse rebaptizandi, cum reverà non sit: non videtur enim, quod scrupulus, vel ignorantia,

rantia, tanta pœna punienda sit ab Ecclesia.

29. Quænam est justa causa rebaptizandi?

Resp. Grave, vel morale, & rationabile dubium, quòd quis prima vice validè baptizatus non sit. Nec sufficit leve, vel metaphysicum dubium. Unde etsi quis non sit descriptus in libro Baptizatorum, dummodò sit natus, & educatus inter Catholicos apud Parentes, qui non sint pessimæ famæ, habet certitudinem moralem tantam, quæ impedit reiterationem Baptismi. Nec rebaptizandum censet Layman illum, de quo habetur testimonium oculare unius testis, licèt foeminæ, dummodò hæc suspecta non sit, & aliud non obstat.

30. Sub conditione tamen baptizandi sunt, qui cum materia, & forma, aut intentione dubia sunt baptizati. Infantes etiam expositi, qui reperti sunt sine schedula testante de Baptismo. Et etiam pueri baptizati ab obstetricibus, & veneficis, quæ aliquando repertæ, vel falsæ sunt se ex ignorantia, vel malitia non ritè baptizasse. Non licet ergo rebaptizare infantes omnes ob necessitatem baptizatos à foeminis cognatis, vel obstetricibus, quando istæ sunt bonæ famæ, & sufficienter instructæ censentur, quia tunc de valore Baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. Layman tamen non audet damnare consuetudinem quorundam Parochorum, qui cum experientia didicerint, non rarò foeminas deceptas fuisse à diabolo in collatione Baptismi, rebaptizant infantes sub conditione, ob grave periculum animæ, ratione cujus cessat titulus irreverentiæ. Et Diana cum pluribus censet ob hoc periculum rebaptizandos esse sub conditione baptizatos ab Hæreticis, licèt sint adulti.

31. Peccat-ne Parochus non rebaptizando sub conditione eum, de quo est rationabile dubium juris, vel facti, num sit ritè baptizatus?

Resp. Affirmativè; quia tenetur liberare
pro

proximum à periculo gravis mali, dum facillè potest. Imò Layman censet eum peccare mortaliter, cùm rogatus non adhibet diligentiam ad inquirendum de Baptismi valore, nisi hic aliunde habeat moralem certitudinem, & deprehendat, rogantem scrupulosum nimis esse.

32. Quinam est Minister Baptismi?

Resp. In casu necessitatis est quicumque, sive homo, sive foemina, sive Catholicus, sive Hæreticus, sive Paganus, habens usum rationis, & intendens facere id, quod facit Ecclesia: solemniter, & extra necessitatem est Sacerdos habens jurisdictionem Parochialem, vel commissionem: & ex commissione etiam Diaconus.

33. In casu necessitatis, si sit præsens Sacerdos potest-ne Laicus licitè baptizare?

Resp. Negativè, & peccaret mortaliter, quia Laicus est Minister Sacramenti in defectu Sacerdotis: Eo ergo præsente usurpat officium illius, qui neque dare potest hanc licentiam, sine injuria sui Ordinis, & Sacramenti conferendi. Aliqui extendunt rationem peccati mortalis ad Laicum baptizantem in præsentia Diaconi; quod tamen non est adeò certum, cùm Diaconus non sit Minister ex officio hujus Sacramenti.

34. Absente Sacerdote, præsentibus pluribus, debet-ne baptizare dignior, qui ibi reperitur?

Resp. Affirmativè, & sic præferendus est Clericus laico, vir foeminæ, fidelis infideli. Justum autem ordinem non servare est peccatum tantum veniale, quandoque nullum, si inferior, & minùs dignus meliùs sciat modum baptizandi, vel si ob decentiam, quòd infans nondum sit ab utero Matris perfectè egressus, convenientius sit, quòd foemina baptizet.

35. Potest-ne Parochus extra casum necessitatis baptizare extra suam Parochiam?

Resp. Sine alterius Parochi, vel Episcopi licentia, vel Vicarii illius loci, non potest: & si hoc facit, peccat mortaliter, quia ju-

risdictionem alterius ingreditur, & perturbat.

36. Si nullus alius sit præsens, quàm Pater, vel Mater, in casu necessitatis possunt baptizare proprium Infantem?

Resp. Possunt, extra tamen necessitatem peccant mortaliter, si baptizent, & amittunt jus petendi debitum.

37. Quinam excluduntur à collatione Baptismi?

Resp. Omnes Angeli, sive boni, sive mali; Animæ separatae, Infantes nondum habentes usum rationis, Amentes, Ebrii, & omnes qui incapaces sunt scire id, quod agunt, & referre propriam intentionem ad id, in quo consistit substantia hujus Sacramenti.

38. Possunt-ne duo simul baptizare, itaut unus applicet materiam, & abluat; alter verò applicet formam, & proferat verba?

Resp. Negativè: Quia non verificatur forma, scilicet, Ego te baptizo, & abluo, licèt proferatur more Græcorum: Baptizetur servus Christi, vel baptizet te Christus; subintelligitur enim semper, Per me. Hurtadus tamen docet, quòd in casu necessitatis sub conditione potest dari à duobus Baptisma, putà v. gr. ut vel mutus, vel nesciens formam abluat, & cæcus proferat verba; elapso tamen periculo docet iterum rebaptizari debere puerum sub conditione.

39. Quanam requiritur intentio in baptizante?

Resp. Requiritur intentio baptizandi secundum id, quod præscribit, & intendit Ecclesia, vel saltem faciendi id, quod faciunt Catholici; & licèt quis hoc faceret intuitu lucri, peccaret quidem, & esset simoniacus, tamen Baptisma esset validum. In regionibus, in quibus cohabitant Hæretici cum Catholicis, sentit Gama-chius esse validum Baptismum collatum sub intentione faciendi id, quod intendit Religio illa noviter ab Hæreticis excogitata, dummodò

actua-

actualiter habeat intentionem generalem facien-
di id, quod Christus instituit, & vera Ecclesia
fancivit; per hanc enim intentionem generalem
corrigitur ille error particularis, qui est potius
circa effectum Sacramenti, non circa rem, &
substantiam ipsius.

40. Si quis putans baptizare puerum bapti-
zaret puellam, esset ne validum hoc Baptisma?

Resp. Universaliter valet; quia intentio ba-
ptizantis cadit supra objectum præsens, capax
Baptismi; siue autem sit puer, vel puella est sem-
per objectum capax; & error hic accidentalis est,
non tangens substantiam rei. Si autem hic habeat
intentionem adeò restrictam, scilicet baptizandi
masculum, & non foeminam, Baptisma non va-
leret, & baptizans peccaret mortaliter, quia
non fungeretur benè, & rectè munere suo.

41. Si quis non baptizaret aqua benedicta
reperta in Fonte baptismali, sed alia aqua na-
turali, peccaret-ne?

Resp. Qui utitur alia aqua, quàm benedicta, in
baptizando solemniter, peccat mortaliter, quia
violat præceptum Ecclesiæ in materia gravissima:
in baptizando autem privatim, & in casu neces-
sitatis, nullum est peccatum.

42. Si quis est baptizatus privatim propter ne-
cessitatem, debent-ne ulterius in Ecclesia sup-
pleri caeremoniæ?

Resp. Affirmativè; si autem semel fuerint
istæ caeremoniæ adhibitæ, non sunt reiterandæ,
etiamsi esset reiterandum Baptisma, quod re-
pertum fuit nullum, & invalidum.

43. Est ne necessarium ad valorem Baptismi,
quòd interveniat Patrinus, qui teneat baptizan-
dum ad Fontem?

Resp. Necessarium non est, sed sine gravi ne-
cessitate omitti non debet. Ex præcepto Concilii
Tridentini debet Patrinus esse, vel unus tantum,
vel una tantum, vel unus, & una.

44. Si Parentes plures assignent ad infan-

tem tenendum, sunt-ne omnes Patrini?

Resp. In tali casu baptizans ex pluribus assignatis debet determinare duos, ne violetur id, quod est à Concilio præscriptum; contra quod tamen facere, non est nisi peccatum veniale, juxta Sanchez; hæc enim prohibitio non est adeò gravis, ut obliget sub lethali. Si autem Parochus baptizans, ex ignorantia, vel conniventia, nihil aliud determinet, omnes illi, qui tenent Creaturam, sunt Patrini contrahentes affinitatem spiritua-lem modo infrà describendo: licet enim Concilium prohibeat pluralitatem Patrinorum, non tamen declarat nullam cognationem spiritualem, casu quo fiat id: ita Sanchez.

45. Si nullus sit assignatus ad tenendum Creaturam: neque à Parentibus, neque à Parocho, quisnam contrahit cognationem spiritualem?

Resp. Duæ opiniones allegantur à Sanchez, quarum prima mihi probabilior videtur, & est, quòd omnes tangentes Creaturam, cum baptizantur, contrahunt; quia cum Concilium Tridentinum nihil circa hoc determinet, standum erit rigori antiquorum Canonum, qui faciunt omnes contrahere, qui tangunt Creaturam, sicuti apparet ex Capite ultimo de Cognatione spirituali in sexto. Secunda responsio est, quòd nullus contrahat, quia dum Tridentinum mandat determinari eos, qui teneant, dum nullus determinatur, nullus contrahit, quia non est posita conditio statuta à Concilio.

46. Si determinati à Parocho, vel à Parentibus ad Creaturam tenendam ad Fontem, illam non tangant: contrahunt-ne cognationem spiritualem?

Resp. Cum communi negativè, nisi illam in vestium extremitate saltem tangant. Sotus suffinet in Bapustino aduitorum sufficere solam præsentiam, & dedicationem, neque ullum requiri contactum. Verùm non video hujus differentiae rationem.

47. Est-ne necessarium, quòd non solùm tangatur Creatura, sed etiam quòd Patrini determinati respondeant ad Catechismum?

Resp. Hoc necessarium non est, quia, Canones facientes mentionem de hac cognatione spiritali non loquuntur de responsione, sed solùm de contactu: quod utique clariùs elucet in Baptismo adulti, qui per se, non per alium respondet.

48. Si assignati ad tenendam Creaturam illam non tangerent, sed alii, isti secundi non assignati contrahunt-ne cognationem spiritualem?

Resp. Cum Sanchez, secundi contrahunt: quod videtur probabile.

49. Potest-ne contrahi hæc spiritalis cognatio per Procuratorem tenentem nomine alicujus absentis?

Resp. Authores in hoc sunt hinc inde divisi, & satis probabile est, quòd non contrahant: quia ista actio tenendi, & levandi à Fonte, personalis est; quod ministerium non potest per alium suppleri. Verùm consuetudo, maximè in Principibus, est contraria. Procurator autem nullo modo contrahit, quia exercet hoc munus nomine alterius sine onere contrahendi: unde nulla obligatio, & onus potest in eo oriri.

50. Si Parochus nolit ex justa causa acceptare Patrinos determinatos à Parentibus, & alios substituat, quinam contrahunt cognationem spiritualem?

Resp. Si determinati à Parentibus tangerent, verè contrahunt: acceptatio enim Parochi non est conditio appposita à Sacris Canonibus, sed solùm munus Parochi est videre, num sint idonei.

51. Si nullus Patrinus assignetur à Parentibus, & assignetur unus à Parochis, contrahit-ne hic cognationem spiritualem?

Resp. Affirmativè: quia est munus Parochi providere, ut celebretur Baptismus cum omnibus caeremoniis ab Ecclesia statutis, inter quas

una est, ut interveniat Patrinus. Hinc si nullus sit assignatus à Parentibus, substitutus à Parocho, utpotè legitimè introductus, verè contrahit.

52. Quænam est causa legitima, ut Paro-
chus non acceptet destinatos à Parentibus?

Resp. Si habeant aliquem defectum canonici-
cum, scilicet, si sint ambo mares, vel foemi-
næ, si essent Religiosi, vel Hæretici, quibus
interdicitur ab Ecclesia munus, & Officium Pa-
trini. Hinc, etsi tangerent, & levarent à Sacro
Fonte, adhuc non contraherent, quia sunt à
Parocho legitimè exclusi.

53. Si quis teneat Puerum ad Baptismum pri-
vatum domi, qui confertur in casu necessita-
tis, contrahit-ne cognationem spiritualem?

Resp. Sanchez docet, affirmativam & nega-
tivam opinionem esse ex æquo probabiles; af-
firmativa quidem, quia Baptismus privatus est
verus Baptismus, neque Canones ullam faciunt
differentiam inter privatum, & solemnem quo-
ad hoc; negativa verò, quia cùm munus, &
officium Patrini contrahentis, sit juxtà cære-
monias institutas ab Ecclesia pro Baptismo so-
lemni, in privato non habet locum, neque
usus consuevit denominare Patrinum sic priva-
tè tenentem.

54. Puer privatè baptizatus in casu necessi-
tatis deferatur ad Ecclesiam, ubi supplentur cære-
monia: tenentes in tali solemnitate contra-
hant-ne cognationem spiritualem?

Resp. Negativè, quia ille cæremonia: non
sunt Baptismus, neque regeneratio spiritualis
& hoc declaratum esse à Congregatione Car-
dinalium supra Concilium, testatur Laurentius
Guadagno. Hinc si quis teneat Puerum in Ba-
ptismo, qui postea declaretur invalidus ob de-
fectum aliquem essentialem, neque contrahit
in Baptismo autem dubio contrahit, quia in
dubio tutior pars est eligenda.

55. Puer Hebræi, vel Infidelis Idololatræ te-
netur

netur ad Sacrum Fontem à duobus deputatis à Parocho, contrahunt-ne isti cognationem spirituales cum infideli?

Resp. Negativè, quia cognatio spiritualis est relativa ad duas personas; cum ergo infidelis sit incapax cognationis spiritualis ex parte sui, eò quòd cum non pertineat ad gremium Ecclesiæ, neque ligatur obligationibus inductis à Lege canonica; neque fidelis, qui est capax, contrahit, quia relativa sunt simul natura.

56. Quamnam obligationem habet Patrinus erga puerum, quem suscipit ad Fontem?

Resp. Habet obligationem illam erudiendi in spiritualibus, pertinentibus ad salutem. Panormitanus notat nunc apud Catholicos ferè nullam habere obligationem, quia filii, si veint attendere, abundè habent hanc eruditionem à propriis Parochis.

57. Pater in gravi necessitate baptizat, vel tenet puerum proprium ad Baptisma; contrahit-ne impedimentum usus Matrimonii cum propria Uxore reddens illum illicitum?

R. Negativè, quia tunc ob necessitatem benè, & sanctè operatur, sicque nulla pœna canonica est punibilis: Et sic declarasse recenset Laurentius Guadagno Joan. VIII. *in Capite Limina* 30. q. 1. Extra autem necessitatem, si per ignorantiam inculpabilem, qua ignoret hoc esse illicitum, vel per errorem nesciens à se baptizandum non esse suum filium, illum baptizet, nullum jus petendi debitum amittit ex eadem ratione, quia cum nō interveniat culpa, neque iustè potest puniri. Si autem scienter teneat, ex communi Doctorum opinione contra Suarez amittit jus petendi debitum.

58. Quamnam est cognatio spiritualis, quæ contrahitur in Baptismo?

Resp. Est vinculum canonicum, quod oritur ratione regenerationis spiritualis, ex quo inter sic alligatos nequit contrahi Matrimonium, nisi posita dispensatione.

59. Inter quasnam personas contrahitur hæc cognatio spiritualis ?

Resp. Primò inter Baptizantem, & Baptizatum; secundò inter susceptores Baptizati cum Baptizato, & vocatur Paternitas; tertio inter susceptores Baptizati, & Baptizantem, cum Patre, & Matre Baptizati, & vocatur Compaternitas; sic post Concilium Tridentinum. Unde unus susceptor, seu Patrinus cum Matrina, qui levant puerum ad Fontem, nullam inter se cognationem spiritualem contrahunt. Hinc Maritus & Uxor si reneant puerum alterius ad Baptisma, nullum contrahunt impedimentum. Aliqui Doctores docent peccare venialiter, quia faciunt contra Jus Canonicum antiquum; quod tamen sicut ablatum fuit per Concilium Tridentinum, ita neque ulla incurritur culpa.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

AB ALEXANDRO VIII.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: In nomine Patris, &c. prætermis illis verbis, Ego te baptizo.

28. Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit. *Non intendo facere quod facit Ecclesia.*

C A P U T V.

De Sacramento Confirmationis.

1. Quid est Confirmatio ?

Resp. Est Sacramentum novæ legis, quo homo Baptizatus, & viator inungitur per Sacrum Chrisma in fronte manu Episcopi sub præscripta verborum forma, ut confirmetur, & corroboretur in fide.

2. Est

2. Est-ne Sacramentum necessarium ad salutem?

Resp. Cum Bonacina, neque est necessarium necessitate mediæ, cum hæc necessitas ex Evangelio deduci non possit; neque necessitate præcepti; nullibi enim habetur hoc præceptum.

3. Qui scienter omitteret accipere hoc Sacramentum, peccaret-ne?

Resp. Cum Suarez, si omissio fiat vel cum scandalo, vel cum contemptu, utique est peccatum lethale; sine contemptu, & sine scandalo, obpuram, & crassam negligentiam in locis, ubi viget persecutio Fidei, & necessitas illam fortiter protestandi, adhuc esset peccatum grave, quia privaret se remedio valde utili in tali circumstantia ad salutem reportandam; extra istam circumstantiam, Sotus, Victoria, Filliucius, Suarez, docent nullum esse peccatum, quia contra nullum præceptum quis facit; quod mihi videtur difficile, saltem quoad peccatum veniale acediæ ex torpore, & negligentia in re valde utili ad gratiam saltem augendam cum parvo, vel nullo incommodo. Sanctus Bonaventura, & S. Antoninus cum pluribus tenent esse peccatum grave, quia cum vita ista plenatentationibus sit, etiam contra fidem, deliberatè omittens sumere hoc Sacramentum, privat se medio utili, & facili, quo roboratur ad illas vincendas. Hinc peccat saltem contra charitatem erga se ipsum, animam propriam non præmuniens remedio à Christo Domino instituto, cum parvo incommodo contra nociva.

4. Quisnam est Minister ordinarius hujus Sacramenti?

Resp. Est solus Episcopus, qui in propria Diœcesi suos Diœcesanos licitè confirmare potest; extra suam Diœcesim, vel in sua Diœcesi nō Diœcesanos validè, non verò licitè confirmat, nisi de commissione Ordinarii illius, qui confirmare debet. Dixi, ordinarius; nam ut extraordinarius, ex delegatione Summi Pontificis, simplex Sa-

cerdos licitè, & validè confirmare potest; non tamen Diaconus.

5. Episcopus potest-ne delegare Sacerdotem ad confirmandum suos subditos?

Resp. Negativè, quia Episcopus potest delegare solum circa ea, quæ sunt jurisdictionis, non verò Ordinis, & officii.

6. Clericus habens epistolas dimissorias à suo Episcopo, ut possit ab alio ordinari; si non sit confirmatus, potest-ne ab eodem ante ordinationem confirmari?

Resp. Affirmativè, quia qui vult finem, vult etiam media necessaria ad finem, proinde Confirmationem ante Ordinationem. Hinc docet Bertau, quòd potest etiam absolvi ab eodem ab irregularitate occulta, quia hæc absolutio est medium ad licitè recipiendos Ordines.

7. Quænam est materia hujus Sacramenti?

Resp. Materia remota est Chrisma confectum ex oleo olivarum, & balsamo per Episcopum consecrato; quam tamen consecrationem, seu benedictionem, posse fieri à simplici Sacerdote de commissione Summi Pontificis, docet Suárez: proxima verò est unctio Chrismatis in fronte, ubi Chrismate formatur crux, qua miles Christianus roboratur hoc Sacramento; qui debet apertè eam in fronte portare ad confitendum Christum sine erubescencia, & timore.

8. Quænam est forma hujus Sacramenti?

Resp. Sunt verba hæc ab Episcopo prolata. Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

9. Quare post Confirmationem Episcopus dat alapam confirmato?

Resp. Ut confirmatus discat, quòd deinceps debet patienter sustinere injurias, & tormenta sibi ab aliis ob Christi fidem illata.

10. Quodnam est subjectum capax hujus Sacramenti?

Resp.

Resp. Est quilibet baptizatus, quamvis esset anens, vel expers usus rationis, vel proximè moriturus; circumstantiæ enim istæ, cum non impediunt effectus hujus Sacramenti, neque debent impedire ejus collationem.

11. Requiritur ne aliæ circumstantiæ ad validam, & licitam receptionem hujus Sacramenti?

Resp. Si confirmandus habeat usum rationis, debet esse in gratia, & si manè hoc Sacramentum conferatur, Filiucius putat esse valdè decens, & conveniens, quòd sit jejunos.

12. In quanam ætate debet quis confirmari?

Resp. Circa ætatem servandus est usus approbatus cujuscumque Ecclesiæ; in primitiva enim Ecclesia ob graves, & imminentes persecutiones recipiebatur statim post Baptisma. In Hispania etiam nunc, ut refert Fernandez, confertur anno secundo ætatis. Apud nos mos est conferendi hoc Sacramentum habentibus usum rationis; proinde in ætate septem annorum, quo tempore, cum infantes sint capaces tentationis, præmuniri debent, ne cadant. Quod etiam docetur à Catechismo, jussu Concilii Tridentini edito.

13. Quinam sunt effectus Confirmationis?

Resp. Primò, gratia habitualis, & Sacramentalis, scilicet, cum jure ad habenda specialia auxilia ad vincendas tentationes contra fidem; secundò, character indelebilis, quo Christianus insignitur; & idèd ratione characteris iterari non potest Confirmatio.

14. Si quis scienter bis recipiat Confirmationem, peccat-ne, & incurrit aliquam poenam canonicam?

Resp. Peccat peccato sacrilegii: quantum ad poenam, alii apud Sanchez volunt hunc esse irregularem, alii verò non, cum nullibi in Sacris Canonibus talis poena reperiatur.

15. Quantum ad cognitionem spiritualem,

quæ ex Sacri Chrismatis susceptione oritur, idem dicendum, quod de Baptismo. Solùm remanet dubium, an si quis non confirmatus alium teneat ad Confirmationem, adhuc cognationem contrahat. Authores apud Sanchez *de impedimentis Matrimonii* hinc inde sentiunt. Utraque Sententia est ex æquo probabilis; & quidem negativa, cum enim Ecclesia prohibeat, ut non confirmatus teneat ad Confirmationem, ille invalidè tenet; ex actione autem invalida nihil sequitur.

C A P U T VI.

De Eucharistia.

Sectio I. *De præcepto communionis, & Viatici.*

Sectio II. *De materia, forma, effectu, & Ministro hujus Sacramenti.*

Sectio III. *De Eucharistia, ut Sacrificiũ est.*

Sectio IV. *De offerente Sacrificium Missæ.*

Sectio V. *De persona, cui, & pro qua offertur.*

Sectio VI. *De modo celebrandi, & offerendi.*

HOC Sacramentum pluribus appellatur nominibus; & primò propter ejus excellentiam, quia continet in se auctorem omnium Sacramentorum, dicitur Sanctissimum & Venerabile Sacramentum; secundò dicitur Eucharistia, hoc est bona gratia, quia continet Jesum fontem omnium gratiarum; dicitur Communiõ, quia fideles manducantes idem Christi Corpus sunt unum corpus mysticum Christi; dicitur Viaticum, quia præparat viam ad gloriam, & animam roborat, ut iter sanctæ æternitatis perficiat. Est etiam Sacrificium, de cujus nominis si-

gnificatione, & essentia dicemus in propria Sectione.

2. Quid est Eucharistia?

Resp. Est Sacramentum, in quo sub speciebus panis & vini consecrati, Corpus, Sanguis, Anima Christi, & Divinitas continentur ob nutrimentum spiritualis vitæ, in Baptismo receptæ, & ob illius conservationem & propagationem.

3. Quomodo differt Eucharistia ab aliis Sacramentis?

Resp. Differt præcipuè per duo; primò; quòd alia Sacramenta sunt signa sensibilia rei sacræ sanctificantis animam, scilicet gratiæ; Eucharistia autem non solum significat gratiam, sed Christum auctorem gratiarum. Secundò, quia nullum Sacramentum confert gratiam per modum cibi nutrientis, conservantis, & propagantis vitam spiritualem in Baptismo receptam, sicuti facit Eucharistia.

4. Quid docet Fides circa hoc Sacramentum?

Resp. Præcipuè tria; primò, quòd post verba consecrationis à Sacerdote prolata, substantia panis convertitur in Corpus Christi, & substantia vini convertitur in Sanguinem Christi, itaut nihil substantiæ panis & vini remaneat, sed sola accidentia, quæ vocantur species Sacramentales. Hæc actio conversiva panis & vini in Corpus & Sanguinem Christi vocatur Transubstantiatio. Secundò, docet sub speciebus panis esse substantiam Corporis Christi, & sub speciebus vini esse substantiam Sanguinis, & hæc quidem ibi reperiri ex vi verborum consecrationis, seu, ut loquuntur Theologi, formaliter, ceterum per concomitantiam sub speciebus panis est etiam Sanguis, & sub speciebus vini est etiam Corpus, & sub utrisque est Anima, & ejus Divinitas, atque adeò totus Christus Dominus: hinc tantum accipit, qui sub utraque specie communicat, quantum qui in altera solum. Tertiò, docet Christum manere sub spe-

speciebus modo spirituali, hoc est totus in toto, & totus in qualibet parte minima, & sensibili specierum, tam ante, quàm post illarum divisionem, & tamdiu manet sub illis, quamdiu non corrumpitur.

5. Est-ne etiàm tota Trinitas sub speciebus consecratis?

Resp. Est per circuminseſſionem, ut loquuntur Theologi Scholaſtici, quatenus divinæ personæ propter identitatem, quam habent cum Divinitate, sunt ubicumque est Divinitas.

S E C T I O I.

De præcepto Communionis, & Viatici.

1. **E**st-ne hoc Sacramentum ad salutem necessarium?

Resp. Respectu infantium, qui non pervenerunt ad usum rationis, adeoque incapaces sunt subjectionis ad aliquam legem, non est necessarium. Quoad adultos verò, qui jam pervenerunt, est necessarium necessitate præcepti positivi divini, contenti in Joanne cap. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, &c.* Et præcepti Ecclesiastici, iuxta ea quæ mox dicenda sunt.

2. Quo tempore obligatur quis recipere Eucharistiam?

Resp. De Jure Divino quis tenetur in articulo mortis: unde secundum antiquam consuetudinem Ecclesiæ Viaticum traditur infirmis: ex quo colligitur, hoc præceptum receptum esse per Apostolicam traditionem. Siarez tamen putat, quòd qui octo, aut decem diebus communicasset ante periculum mortis, esset ab obligatione hujus præcepti excusatus. Tenemur etiam multis in vita illud sumere ob spiritualem corroborationem animæ: quia tamen tempus sumendi non est à Christo declaratum, ideò standum est Ecclesiæ præcepto, quod obligat singulos fideles ad communicandum semel saltem in

anno

anno, tempore Paschatis, in propria Parochia, vel in Ecclesia Metropolitana: Hoc autem tempus Paschale non est restringendum ad tres dies festos Paschæ, vel ad totum tempus Paschale: sed juxta concessionem Eugenii Tertii potest satisfieri huic Præcepto à Dominica Palmarum usque ad octavam Paschæ inclusivè. Ubi autem consuetudo obtinuit dilationem hujus temporis à prima Dominica Quadragesimæ usque ad Dominicam in Albis, adhuc quis satisfacit præcepto, si intra tale tempus communicet: ita Azorius.

3. A quam ætate incipit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. Licet in hoc certa regula universalis dari nequeat, nihilominus juxta Bonacinam, neque incipit ante decimum annum, neque post decimum quintum communiter. Unde intra hoc tempus, judicio parentum, Confessarii, & Parochi, potest differri Communio, usque dum habeatur prudens & sufficiens judicium ad discernendum hunc panem cœlestem à pane communi, & quotidiano.

4. Si quis culpabiliter, vel inculpabiliter tempore Paschatis Communionem non sumpserit, potest ne illam differre usque ad annum sequentem?

Resp. Licet nonnulli Doctores affirmant non teneri, quia elapsum est tempus obligationis; tamen affirmativa sententia est certior, quia præceptum Ecclesiæ est virtualiter duplex; primò, scilicet, quòd ultra annum non differatur Communio: secundò, assignat tempus Paschatis, tamquam convenientius, & decentius, propter talium dierum solemnitatem: his ergo elapsis manet, & urget obligatio prima communicandi semel in anno. Et talis est usus, & consuetudo Ecclesiæ adstringendi sub censura fideles, non communicatos in Paschate, ad Sacram Communionem sumendam extra illud tempus, absque eo quòd expectetur subsequens Pascha.

5. Si quis tempore Paschatis culpabiliter Communionem non accipit, est-ne excommunicatus?

Resp. A jure est interdictus ab ingressu Ecclesiæ, & privatus Ecclesiastica sepultura: nihilominus solent Episcopi ad aliorum exemplum, & terrorem eos specialiter excommunicare.

6. Potest ne Confessarius differre ob causam, Paschalem Communionem sui poenitentis?

Resp. Affirmativè ex Alario *verbo Eucharistia*, qui citat pro se caput *Omnis utriusque sexus, de poenitentia, & remissione*.

7. Quo in loco tenetur quis sumere Communionem?

Resp. Extra tempus Paschale, in quacunque Ecclesia: ut verò satisfacit præcepto annuæ Communionis in Paschate, debet communicare vel in propria Parochia, vel in alia Ecclesia de sui Parochi licentia, secus non satisfacit præcepto.

8. Quanam dispositiones requiruntur ad hoc, ut quis dignè & cum fructu recipiat hoc Sacramentum?

Resp. Primò, ex parte animæ intentio actualis, vel virtualis communicandi: qui enim manducaret Hostiam ad sedandam famem, utique spiritualiter non manducaret. Secundò, status gratiæ: unde si quis habeat conscientiam peccati lethalis, debet prius confiteri; neque sufficit actus contritionis, nisi desit copia Confessarii, & urgeat necessitas, communicandi. Tertiò, quòd non sit excommunicatus; per hanc enim poenitentiam separantem à fidelium communionem, quis privatur passiva Sacramentorum receptione. Ex parte corporis requiritur, quòd à media nocte antecedenti sit jejunus jejunio naturali, & non labores tali morbo, quo particulam deglutire nequeat, vel sit periculum vomendi.

9. Quid facere debet ille, qui dum flectit genua ad Altare, recordatur alicujus peccati lethalis obliti in Confessione?

Resp.

Resp. Si sine scandalo recedere potest, & confiteri, tenetur hoc facere; si autem immineat scandalum, ut in publicis Communionibus quæ fiunt in diebus solemnioribus, doleat quantum fieri potest, procurando actum contritionis, & proponat confiteri.

9. Est-ne talis obligatus confiteri data proxima occasione, & quamprimum?

Resp. Licet hoc laudabile sit, non tenetur tamen juxta Bertau, quia Tridentinum *sess. 13. c. 7.* hoc præcipit Sacerdotibus, qui celebraverunt, non verò laicis, qui communicarunt.

10. Si quis injustè & nulliter excommunicatus sit, potest-ne accedere ad Communionem?

Resp. Ex Alario, qui citat pro se Navarrum, & Suarez, quod nulliter excommunicatus, cum in foro conscientiae excommunicatus non sit, potest secretò communicare, si absit scandalum, scilicet non videatur censurarum contemptor; imò & publicè in eo loco, in quo ignoratur excommunicatio.

11. Circa dispositiones corporis, jam dixi de jejuniis naturali; sed dubium est, utrum si quis abluendo unam, vel alteram oris partem, guttam aquæ deglutiat, vel etiam parum cibi vespertini, qui remanserit in ore, possit Communionem accipere?

Resp. Affirmativè: quia hæc deglutitur per modum salivæ, non verò per modum potus; ita etiam cibus relictus intra dentes, quia pertinet ad comestionem vespertinam.

12. Si quis detinens in ore ossa aliqua perfici, vel quid simile, inadvertenter illa deglutiat, potest-ne accedere ad Communionem?

Resp. Affirmativè, quia ossa non habent rationem cibi; hoc autem est signum ad dignoscendum id, quod habet rationem cibi; & est illud, quod transit in substantiam aliti, & non emittitur, sicuti recipitur in stomacho; ossa autem emittuntur, sicuti recipiuntur. Hinc aliter
fensu

fenſi Bononiæ de quadam Nobili Matrona, quæ manè ornans ſe, incautè deglutivit unionem, ſeu perlam: hæc enim nutrit, & non emittitur ſicuti recipitur.

13. Pollutio nocturna, & copula conjugali cauſa prolis, vel reddendi debitum, impediunt ne acceſſum ad Communionem?

Reſp. Negativè cum Alario, niſi reddant hominem ineptum ad res divinas, & ſpirituales devotè peragendas, èò quòd, putà, relinquerint phàſmata impura in mente, & diſtractionem magnam.

14. Idem ne dicendum eſt de pollutione cum negligentia veniali, & de copula conjugali voluntatis gratia?

Reſp. Tales prohiberi debent, ne accedant ad Communionem, ut dicit Sanctus Gregorius relat. à Divo Thoma *part. 3. q. 80. art. 7. ad ſecundum*. Multò magis id dicendum de fornicatione aut pollutione voluntaria; ſi tamen adſit ſcandalum. Communicans ſe poſt dicta peccata, peccat confessionem jam expiata, non peccaret lethali ter. Prohibitio enim hæc eſt de conſilio, non de præcepto.

15. Qua hora poteſt quis ſumere Communionem?

Reſp. Quavis hora, dummodo ſit jejunus hora tamen congruentior eſt matutina juxta ſtylum Eccleſiæ.

16. Poteſt ne quis in die Paraſceves communicari Communione laica, quæ communiter omnibus fidelibus exhibetur?

Reſp. Negativè juxta Decretum Congregationis Rituum, relat. ab Alario, quæ ſtatuit ſervandam eſſe conſuetudinem Eccleſiæ univerſalis quæ jam diù obtinuit, ut ea die non niſi infirmi Euchariftia miniſtretur.

17. Si quis probabiliter dubitet, quòd mediox proximè tranſacta fuerit, cum ultimò aliud quod comederit, vel biberit, poteſt ne Communionem ſumere?

Reſp.

Resp. In æquali dubio non potest, quia possessio stat pro Communionem, si tamen magis probabiliter existimet mediam noctem non fuisse elapsam, potest communicare, etiam si habeat aliquam formidinem partis oppositæ: ita Alarius citans Sanchez. Ubi non est nisi unicum horologium, statim sonato primo pulsu horæ dimidiæ noctis, crastino communicaturus nihil potest edere, vel bibere.

18. Circa sumptionem Viatici, hæc occurrunt: Potest ne infirmus pluries in eadem infirmitate sumere Communionem per modum Viatici?

Resp. Si sit eadem infirmitas, non potest: si autem infirmitas mutet statum, puta, si febris acutæ superveniat risipula, vel novus morbus, potest, quia tunc reperitur in novo mortis periculo: quapropter toties Viaticum sumere potest, quoties in novo mortis periculo constituitur. Si autem periculum durer octo, vel decem diebus, potest iterum communicari; post enim tantam dilationem fraudari non debet novo cibo spirituali contra novas tentationes. Ita Alarius, & Navarra.

19. Est necesse, quò infirmus, qui Viaticum sumit, sit jejunos.

Resp. Negativè; ratione enim tantæ necessitatis animam corroborandi contra tentationes, noluit hanc obligationem, quæ infirmis nimis onerosa foret, inducere Ecclesia; & aliunde dispositio jejunii ad Communionem non est de jure Divino, sed tantum Ecclesiastico.

20. Publicis peccatoribus, puta usurariis, adulteris, & similibus, est-ne Viaticum dene-gandum?

Resp. Affirmativè, nisi dent signa pœnitentiæ publicitus, & satisfaciant Ecclesiæ, & sint confessi, & occasiones peccandi ejicient, sicuti Parochis Rituale præscribit.

21. Morte plectendis est-ne neganda Communio?

Resp.

Resp. Danda est, si sint aliunde dispositi, scilicet poenitentes, & confessi; & talis est Urbis consuetudo eam concedendi ante quatuor horas, quàm ducantur ad supplicium. Potest ipsis dari etiam post cibum, quando nec anticipari potest Communio, nec differri supplicium: ita Suarez, qui dum asserit posse in periculo mortis communicari non jejunum, addit, quòd parum refert hoc mortis periculum provenire ab intrinseco, vel ab extrinseco; ubi autem consuetudo est in contrarium, scilicet denegandi Communionem, Judex non peccat, ait Victorinus, si non permittat eos communicari.

22. Est-ne dandum Viaticum perpetuò amentibus, & Dæmoniacis, seu obsessis?

Resp. Si amentes in fine vitæ rationis compo-
te fiant, & desiderium Communionis ostendant,
& putentur in gratia, Communio eis neganda
non est nisi fortè esset periculum vomitus, aut
contemptus; danda etiam est obsessis, nisi con-
stet eos torqueri à Dæmone pro aliquo crimine
tunc enim habendi sunt pro excommunicatis.
Ita Alarius citans D. Thomam.

23. Peccat-ne semper mortaliter, qui Via-
ticum in mortis periculo sumere non vult?

Resp. Si hoc faciat citra contemptum, &
scandalum, & præviè ad infirmitatem, puta
si duobus, vel tribus diebus antea communica-
tus sit, non peccat mortaliter. Imò Cajeta-
nus vult eum neque peccare, si Communio-
nem Paschalem sumpserit. Verùm hæc senten-
tiam mihi videtur nimis ampla, & puto, quòd
saltem peccet contra charitatem sui, si in
tempore tantæ necessitatis negligat uti reme-
dio adeò salubri cum parvo incommodo.

24. Si Sacerdos non habet paratam aliam
Hostiam ad communicandum infirmum, po-
test-ne dare partem suæ?

Resp. Affirmativè ex Alario, qui etiam addit
hoc fieri posse ex alia qualibet rationabili causa,

putà

putà ad communicandum sanum, qui aliunde communicari non potest; Ita Alarius cum pluribus. Nunquam tamen, neque ad communicandum infirmum, neque sanum, potest quis extra Missam consecrare.

25. Si infirmus haberet maximam oris siccitatem, ratione cujus Hostiam deglutire non posset nisi ei ministraretur simul cum vino, posset-ne hoc fieri?

Resp. Cum Alario, qui citat Suarez, quòd potest hoc fieri; nec refert, si prius aliquid vini descendat.

26. Si infirmus sumere non potest Viaticum ratione vomitus, potest-ne ad eum deferri Eucharistia, ut illam veneretur?

Resp. Negativè, ex Decreto Pii V. & Congregationis Concilii, relato ab Alario.

27. Qui curam gerunt infirmi, & nolunt eum monere de Viatico sumendo, ne illum contristent, & sic augeant vim morbi, peccant-ne?

Resp. Peccant mortaliter, & maximè Tutor, Pater, Dominus, & Maritus, cæterique, qui præsunt respectu sui subditi, si non moneant in re tanti momenti; neque solum peccant non monendo in necessitate Viatici, sed etiam Communionis Paschalis; maximè si sciant eos non communicaturos, nisi moneantur.

28. Est-ne alius casus, in quo urgeat præceptum Communionis?

Resp. Affirmativè, si scilicet ad vincendas graves tentationes prudentis iudicio necessaria sit Communio, tunc monitus peccat mortaliter, si non communicet. Ita Alarius, & Valentia.

29. Quot modis recipi potest hoc Sacramentum?

Resp. Tribus modis, scilicet Sacramentaliter, ut cum recipitur Corpus Christi; spiritualiter, cum scilicet quis recipit solum desiderio, non verò actu: tertio Sacramentaliter & spiritualiter, cum quis recipit & desiderio, & actu, & Sacramentum, & fructum Sacramenti,

Propositiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.

Ab INNOCENTIO XI. 55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confessio & communio etiam in iis, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

Ab ALEXANDRO VIII. 24. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

25. Similiter arcendi sunt à Sacra Communionem, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

S E C T I O II.

De materia, forma, effectibus, & Ministro Sacramenti Eucharistiæ.

I. **Q**Uænam est materia Corporis?

Resp. Est panis azymus apud Latinos, apud Græcos fermentatus. Panis debet esse ex tritico; vel ex iis quæ à tritico generantur, scilicet *segala*. Excluduntur omnia legumina, insuper & hordeum & far; & qui in istis consecraret, peccaret mortaliter. Si in triticea farina sit modica quantitas alterius materiæ, adhuc licet quis ea utitur pro hostiis conficiendis. Panis debet esse factus aqua naturali, ut docet D. Thomas, quia aqua in farina ponitur tamquam pars substantialis panis. Panis pulverizatus non est materia hujus Sacramenti propter nimiam alterationem, ratione cuius non conservat amplius rationem panis usualis: Sacerdos Latinus apud Græcos nequit consecrare in fermentato: Græcus tamen apud Latinos indifferenter consecrare potest & in azymo, & in fermentato.

2. Quæ-

2. Quænam est materia Calicis?

Resp. Ex Tridentino est vinum de vite ex uvis expressum, cui admisceri debet modica quantitas aquæ, scilicet una aut altera gutta. Hinc nequit consecrari acetum, vel agresta: quia primum est vinum corruptum, & secundum nondum habet substantiam vini. Vinum accescens, seu quod incipit acescere, est quidem materia sufficiens Calicis, quia nondum amisit substantiam vini, sed tantum est in via ad amittendum; peccat tamen mortaliter Sacerdos, in eo consecrans. In necessitate licet consecrare in musto, recenter expressio ex uvis maturis, est enim verum vinum. Ita Divus Thomas. Vinum congelatum ex Suarez est sufficiens materia, & consecratio in eo facta tenet. Si admisceatur vino consecrando aqua non naturalis, puta rosacea, consecratio tenet, quia aqua non est de necessitate Sacramenti, sed solum ad significandum mysterium. Peccat tamen Sacerdos mortaliter, hoc faciens contra usum communem Ecclesiæ. Si magno dolio vini admisceantur aliquæ guttæ consecratae, licet aliqui existiment posse bibi; Suarius tamen sanius putat hoc reservandum esse ad pios usus propter reverentiam specierum consecrarum, quæ admixtæ sunt, propter quarum contactum & incorporationem totum vinum remanet benedictum.

3. Quæ aqua ponitur in Calice?

Resp. Non ponitur ex necessitate Sacramenti, ita ut, si non ponatur, materia sit inepta ad recipiendum Christi Sanguinem; sed ad significandam aquam, quæ simul cum Sanguine disfluxit à latere Christi Domini.

4. Quænam est forma essentialis hujus Sacramenti?

Resp. Forma essentialis quoad Corpus est, *Hoc est enim corpus meum*: quoad Sanguinem est, *Hic est enim Calix Sanguinis mei*. *Ly* enim est particula accidentaliter adjuncta & appositæ per
Di-

Divum Petrum, ut docet Bellarminus *lib. 4. c. 4*. Reliqua verba expressiva effusionis Sanguinis pro nobis sunt de integritate substantiali hujus Sacramenti.

5. Qui relinqueret hoc verbum *enim*, vel alia verba, quæ sunt de substantia, licet non de essentia consecrationis, peccaret-ne?

Resp. Si voluntariè hoc faceret, peccaret mortaliter; sicuti etiam si mutaret formam hujus Sacramenti, eam proferendo per verba idem exprimentia; forma enim, & materia Sacramentorum, quæ ab Ecclesia præscribuntur, sunt sub præcepto, non sub consilio.

6. Cum totum Corpus reperiat sub speciebus sanguinis, & totus Sanguis sub speciebus corporis, quare Christus Dominus hoc Sacramentum sub utraque specie instituit?

Resp. Primò, ad significandum Sacrificium Crucis cruentum, in quo Corpus separatum est à toto Sanguine. Secundò, cum institutum sit per modum refectionis spiritualis, ad eam perfecte significandam assumi debent species cibi, & potus.

7. Quinam sunt effectus Sacramenti Eucharistiæ?

Resp. Primò, augere gratiam in recipiente Sacramentum; est enim per modum cibi spiritualiter corroborantis, & nutrientis. Secundò, præservare à peccatis, non solum venialibus, sed etiam mortalibus; cum enim roboret animam, debet illam præservare à venialibus, quæ debilitant, & à mortalibus, quæ occidunt vitam spiritualem animæ. Hinc trahi auxilia specialia congrua loco, tempori, occasionì, ad vincendas tentationes, & reprimendum sensum, ad virtutes exercendas, & vitia fuganda; hoc enim est spiritualiter roborare animam, facere totum id respectu vitæ spiritualis, quod facit cibus respectu materialis. Tertiò, delet peccata venialia, & mortalia, oblita si fuerint.

8. Quan-

8. Quandonam hoc Sacramentum auget gratiam?

Resp. Ex Cajetano, quoad usque durat Christus sub speciebus, continuò gratiam auget, & uberiolem confert, si crescat fervor, & devotio recipientis. Alii verò recentiores existimant, quòd in instanti, in quo deglutiuntur species, & transeunt ad stomachum: tunc enim propriè, & in rigore dicitur Christus manducari. Hinc qui tamdiu in ore species retineret, ut ipsæ alterarentur, & corrumperentur, non reciperet gratiam Sacramentalem; non verificaretur enim manducatio Christi, proinde neque promissio gratiæ facta manducanti, juxta illud: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.*

9. Qui reciperet majorem Hostiam, vel plures parvas simul, reciperet ne majorem gratiam?

Resp. Quoad opus operatum non reciperet plus gratiæ, quia omnes particulae ab eodem manducatae habent rationem unius refectionis spiritualis; quoad opus operantis, facile est, quòd plus gratiæ recipiat, quia major quantitas specierum plus durat sine alteratione, adeòque præsentia Christi diuturnior majorem gratiam causabit juxta proportionem devotionis & fervoris, quo communicatus se gerit.

10. Qui communicat sub utraque specie, recipit-ne plus gratiæ, quàm Laicus communicans sub specie Panis tantum?

Resp. Per se loquendo, non plus gratiæ recipitur ab uno, quàm ab alio: totus enim Christus æqualiter sub alterutra, ac sub utraque specie continetur. Alii tamen tenent, quòd plus gratiæ recipiatur à communicante sub utraque specie, quia perfectior resectio est sub specie panis & vini, quàm illa sub specie panis tantum. Prima sententia videtur mihi probabilior, quia causa gratiæ est Christus, & cum species Panis contineant Sanguinem, æquè reficiunt si divisim, ac si unitim sumantur. Hoc certum est ex Tridentino, nul-

gratia necessaria ad salutem, defraudari eos qui unam speciem solum sumunt.

11. Potest ne Laicus tangere hostiam consecratam?

Resp. Ex Divo Thoma relato ab Alario, in casu necessitatis, puta quia in terram decidat, neque sit Sacerdos, aut Diaconus, qui eam elever, potest eam tangere, etiamsi Laicus esset in mortali. Haec eadem sententia utendum putavi, cum vel castus vel ex incuria Sacerdotis particula decidat inter ubera mulieris: ad consulendum enim puritatem decentius putarem, quod mulier sua manu eam tangeret, quam Sacerdos.

12. Quinam est Minister ordinarius hujus Sacramenti?

Resp. Sacerdos jurisdictionem habens Parochialem erga suos subditos, vel alii de permissione illius, vel etiam Diaconus jubente Parocho, qui vel fatigatus, vel occupatus in alio Sacramenti Ministerio, hoc non potest præstare. Hinc si simplex Sacerdos Eucharistiam ministraret sine permissione Parochi, peccat mortaliter: sufficit autem licentia tacita, seu bona fides, qua putetur Parochus rectè habiturum, quod factum est. Sic Alarius citans plures. Valentia ab eodem citatus tenet, quod præsentem, & eo reclamante, potest communicare eum, cui Parochus iniquè negare Eucharistiam petenti, & ea indigenti. Verum malitia Parochi in hoc casu debet esse omnino evidens & certa, ita ut non sit locus dubitandi quod eam neget ex justo motivo.

13. Regulares ex privilegio ministrare possunt Eucharistiam cuicumque accedenti extra diem Paschatis: Diana tamen tenet, quod die Paschatis intelligenda est formaliter pro Communionem Paschali: & sic à die Palmarum ad Dominicam in Albis inclusivè, remittere debent ad Parochos eos, qui communicant ad satisfaciendum præcepto. Optima tamen & laudabilis est consuetudo Regularium, qui in solemnitate

te Paschali tobaleas pro communione laicali non ponunt. Nihilominus si Communio Paschalis impleta sit, vel sit intra debitum tempus implenda, non peccant mortaliter Regulares, qui piam aliquam personam communicant, neque incidunt in excommunicationem. Ita Alarius.

14. Potest-ne aliquando negari Communio peccatori eam petenti?

Resp. Primò, si peccator publicus sit, & petat publicè, denegari ei debet; si autem peccator publicus sit, & occultam pœnitentiam egerit, confessus nempè sit, & dederit signa veri doloris; nihilominus ob scandalum neganda est ei Communio, docec publicè satisfaciat: nisi fortè sit in periculo proximo mortis. Tunc enim sufficiet, ut signa veri doloris det astantibus, & pro temporis opportunitate satisfaciat quantum potest. Sotus tamen relatus ab Alario tenet, quòd quando quis est peccator publicus, & notorius notorietate juris, & sententiæ, & aliò migrat, ubi christianè vivit, huic publicè accedenti conferendum est Sacramentum, si verò peccator publicus secretò emendatus, secretò petat, huic concedenda est Communio. Addit tamen Suarez, quòd in hoc casu Communio adeò debet esse occulta, ut postea divulganda non sit.

15. Si quis solum in Confessione sciat occultum statum malum alicujus existentis in lethali, potest-ne ei ministrare Sacramentum Eucharistiæ?

Resp. Si aliunde non habeat causam sufficientem denegandi Communione, non potest eam denegare ex scientia & cognitione habita tantum in Confessione, in nullo enim casu licet sigillum Confessionis violare, & uti scientia Confessionis pro non facienda actione, & aliter poneretur.

16. Potest-ne Sacerdos sibi ministrare Eucharistiam?

Resp. Cum Alario & Diana, in casu necessi-

tatis sibi ministrare potest. Hoc enim Sacramentum non requirit ministrum personaliter distinctum à suscipiente; & de facto Sacerdotes se communicant in Parasceve. Intelligè ergo, quòd si sit magnum Festum, & sacrificare non possit, vel etià alia die magnæ devotionis causa, & non sit alius ministrans, poterit sibi hanc ministrare, ne fraudetur fructu tanti Sacramenti, dummodò absi scandalum, & non sit alius Sacerdos.

17. Existente Diacono, & eo deferente Viaticum ad parochum, debet ne ille sumere Viaticum propriis manibus, an verò à Diacono?

Resp. Præpositus à Diana citatus docet ipsum debere sumere à Diacono: Durandus verò docet quòd eo asportato ad Sacerdotem moribundum debet ille propriis manibus sibi ministrare; & hoc tanquam probabilius tenet Diana.

18. Ministrans Eucharistiam in lethali peccato ne mortaliter?

Resp. Cum Divo Thoma affirmativè, quia ministrare Sacramentum est actus Ordinis, qui versatur circa Sacramentum omnium Sacramentorum, quapropter operatur graviter contra reverentiam debitam, illud ministrans in lethali. Vasquez, quem sequitur Diana, tenet eum mortaliter non peccare, quia Sacramentum ministrare non est illud conficere, & proinde non est minister Christi ad gratiam causandam, sed solum applicat id, quod causat gratiam; & addit, quòd sicut peccator tangens Christum in terris existentem, non propterea peccavit mortaliter; sic neque minister eum tangens sub speciebus; nihilominus, ad summum, vix hoc probabile puto de ministro necessitatis, cum deest alius idoneus, qui ministret Eucharistiam; non autem de ministro ordinario, & solemnitate.

19. Potest-ne in articulo mortis, deficiente alicui ministro, quis petere & recipere Viaticum à Sacerdote excommunicato, vel hæretico?

Resp. Si adsit scandalum, & Religionis infamia,

mia, vel si ex hoc actu quis videretur, aut censurarum contemptor, aut à Catholica Fide ad sectam hæreticam transiens, hoc fieri non posset; hinc quia semper aliquid horum intervenit, non admitto sententiam asserentium, infirmum non potentem alia Sacramenta sumere, posse ab hæretico deferente Viaticum illud accipere ratione summæ necessitatis, quæ non habet legem.

20. Quomodo deferenda est Eucharistia ad Infirmum?

Resp. Deferenda est in habitu Ecclesiastico, scilicet saltem cum Superpelliceo & Stola, lumine prædente. Non est tamen improbabile, quòd si iter longum faciendum est, cum defertur ad rusticos procul ab omni Ecclesia, tempore hyemali & pluviae, sine irreverentia possit Sacerdos in Pyxide, vel involutam in Corporali in sinu suo clam deferre; ubi tamen hæc consuetudo introducta non est, hic usus nullo modo debet permitti. In locis hæreticorum hoc est certius, & ut referunt, qui apud ipsos degerunt, iste modus deferendi est continuò usitatus. Bonacina purat in casu necessitatis, & præciso scandalo, Eucharistiam porrigi posse etiam sine Superpelliceo, & Stola. In eadem autem necessitate communicandi infirmum non licet sine vestibus sacris consecrare. Debet insuper Sacerdos deferre Viaticum recitando pias preces ab Ecclesia consuetas in huiusmodi delegatione, insuper incedere cum gravitate, & modestia; & licet in necessitate festinare debeat, ne infirmus decedat sine Viatico; non tamen præstare veste sacra indutum currere, sicuti currere debet, ut ait Sanctus Thomas, in casu ministrandi Baptismum, vel Pœnitentiam. Ubi est consuetudo, potest etiam Sacerdos ob nimiam loci distantiam, illam deferre super equum mansuetum, ex quo non sit periculum lapsus; non licet tamen Pixidem dare portandam à laico: sed potius si Parochus sit fatigatus, debet eam portare in bursa à collo decenter pendente.

21. Potest-ne tempore pestis porrigi Eucharistia medio aliquo instrumento, vel deponi in scutella, ut ab agro fumatur?

Resp. Cum Bonacina, hoc non licet, sed manus porrigenda est; nonnulli tamen apud Dianam putant, præciso scandalo, & periculo lapsus in terram, posse per instrumentum ritè confectum ad hunc usum porrigi.

22. Peccat-ne, qui Eucharistiam ministrat sine precibus antecedenter juxta Ecclesiæ ritum consuetis?

R. Citra contemptum, & scandalum, hic peccat saltem venialiter: si autem sine veste sacra, lumine, & præviis orationibus Eucharistiam ministraret, nullo modo excusarem eum à lethali.

23. Consecratione facta possunt-ne particulae consecratae tribui alteri Sacerdoti, ut expeditius populum expectantem communicet?

Resp. Negativè, quia tam hostiæ parvæ, quam magnæ spectant ad unam, & eandem victimam, circa quam omnia perfectè completa non sunt ante sumptionem Sacerdotis; omnes enim oblationes, benedictiones, & orationes subsequentes pertinent tam ad hostiam magnam, quam ad particulas; & sicuti Sacerdos nequit dare partem hostiæ magnæ populo, antequam ipse sumpserit ita neque permittere, quòd parvæ distribuantur. Qui aliter facit, eum censet peccare mortaliter. Card. de Lugo; in necessitate eum excusat à omni peccato Tamburina de sacrif. Miss. c. 6.

24. Pastor, qui tempore pestis ob mortis periculum Communionem non dat in extremo vitæ peccat-ne mortaliter?

Resp. Affirmativè, & quidem contra justitiam & charitatem; Sacerdos verò, qui Pastor non est & absente, vel nolente Parocho, vocatur ad Vicarium ministrandum, si neget ministrare, peccat solum contra charitatem.

25. Ubinam asservanda est Eucharistia?

Resp. Debet asservari in qualibet Ecclesia

Paro-

Parochiali, ut eam commodè Parochus ad Infir-
mos deferre possit. Debet insuper retineri in Pi-
xide, quæ de necessitate non debet esse benedi-
cta; nec potest retineri in Sacellis nobilium, vel
in Choro Monialium, vel intra septa Monaste-
rii, ut præcipit Tridentinum.

26. Si ob gravem culpam Parochi lampas per
diem, vel noctem, non ardeat ante Venerabile
Sacramentum, peccat-ne mortaliter?

Resp. Affirmativè, non autem si per horam
tantum, ratione parvitatæ materiæ.

27. Hæc de ministro distributionis; nunc au-
tem de ministro consecrationis, qui est solus Sa-
cerdos validè ordinatus.

S E C T I O III.

De Eucharistia, ut Sacrificium est.

1. **Q**Uare Sacrificium Eucharisticum dicitur
Missa?

Resp. Ex Divo Thoma, quia hæc Sacrosancta
Hostia fuit nobis à Deo missa pro redemptione
hominum, & nos iterum remittimus illam ad
Deum ministerio Sacerdotum; hinc puto melius
judicare, quantum ad nominis etymologiam,
quod hoc nomen Missa derivatum sit à verbo la-
tino Mitto, ita ut idem sit Missa, quod Missio,
quam quod derivatum sit à verbo Hæbraico Mis-
sach, quod idem significat, ac oblatio, vel mu-
nus voluntarium, Deo oblatum.

2. Quid est Missa?

Resp. Est Sacrificium consistens in consecra-
tione Panis & Vini, & est actus patriæ, qui fit in
recognitionem supremi dominii Dei, & in si-
gnum nostræ servitutis.

3. Quisnam instituit Missam?

Resp. Christus Dominus in ultimæ Coenæ,
cui Ecclesia successivè sanctè & prudenter ad-
junxit aliquas cæremonias & preces, ad hoc
ut majori cum reverentia & fructu Sacer-

dotis & adstantium celebretur.

4. Quot sunt partes essentialis Sacrificii Missæ?

Resp. Sunt tres, scilicet oblatio, consecratio, & consumptio: oblatio duplex est, altera panis, & vini, quæ fit in offertorio; altera post consecrationem, qua offertur Corpus Christi, & ejus Sanguis Patri Æterno, & hæc est essentialis; prima enim ad hanc secundam ordinatur. Consecratio est actio, qua fit res sacra, scilicet qua Sacerdos nomine Christi, dum dicit, Hoc est Corpus meum, convertit panem in Corpus Christi, & vinum in Sanguinem. Consumptio, seu consummatio est actio, qua Corpus & Sanguis Christi positum per consecrationem, & oblationem in honorem Dei, & animarum salutem, manducando destruitur, & cessat esse sub illis speciebus, sub quibus antecederet erat.

5. Quotuplex est Sacrificium Missæ?

Resp. Triplex, propitiatorium, impetratorium, & satisfactorium. Dicitur propitiatorium, quatenus confert offerenti augmentum gratiæ, & auxilii ejusdem, nisi ponatur obex ad contritionem, & amorem Dei super omnia eliciendum, & etiam secundum se, ex Div. Thom. in 4. dist. 12. qu. 1. ad 1. delet venialia ex consequenti. Dicitur impetratorium, quia impetrat nobis à Deo beneficia spiritualia, & temporalia; & licet non semper Deus succurrat nostris necessitatibus, pro quibus oratur in Missa, hoc idè fit, quia non semper expedit animarum saluti sic præstare esse. Dicitur satisfactorium, quia satisfacit pro pœna debita in Purgatorio pro peccatis mortalibus, & venialibus deletis per gratiam quoad culpam non quoad totam rationem Pœnæ. Hinc effectus Sacrificii Missæ sunt etiam tres, primus scilicet augere gratiam, secundus impetrare quæ petimus, tertius satisfacere pro peccatis: ibi autem effectus magis, vel minus communicantur juxta mensuram devotionis, & dispositionis sanctæ, in qua reperitur Sacerdos.

S E C T I O IV.

*De offerente Sacrificium Missæ.*1. **Q**uot sunt offerentes Sacrificium Missæ?

Resp. Tres: nam primus offerens est Christus, qui sempiternum habet Sacerdotium; secundus est Sacerdos; tertius sunt, qui dederunt eleemosynam pro Sacrificio qui offerunt etiam ipsi per Sacerdotem sacrificantem, relatè ad quos in Canone dicitur, *Vel offerunt*; demùm adstantes omnes.

2. Quales sunt dispositiones requisitæ ex parte Sacerdotis offerentis ad Sacrificium fructuosè offerendum?

Resp. Ex parte corporis debet esse jejunus; ex parte animæ debet esse ritè ordinatus, non suspensus, non excommunicatus, non irregularis, non cum conscientia alicujus lethalis, & demùm cum intentione celebrandi, sine quibus dispositionibus peccat mortaliter offerens Sacrificium: & si non sit ritè ordinatus, nec validè, nec licitè offert, ut etiam si non habeat saltem virtualem intentionem celebrandi. Præterea debet præparare se aliquibus precibus ad celebrandum, & ad colligendum animum pro reverentia tanti Sacrificii, & postea gratias agere: insuper antea recitare Matutinum illius diei: quæ tamen, cum sint sub consilio, non sub præcepto, ad peccatum mortale non obligant, nisi fortè ratione scandalii. Celebrare ante Matutinum recitatum, ab aliquibus notatur sub mortali; plerique dicunt, sine causa esse tantùm veniale; quod existimo magis probabile, cum nullibi reperiatur tam grave præceptum sub comminatione mortis æternæ. Causa sufficiens esse potest necessitas studendi, scribendi, aut aliud simile exercitium Clericis, licens & licitum, & multò magis officium pietatis erga proximum exercendum, putà visitare infirmum, illi inservire, cathechizare ignorantem, vel quid si-

miles; quæ opera sunt optimæ dispositiones, & præparationes ad celebrandum.

3. Quando quis est in lethali, peccat-ne semper mortaliter, si celebraret?

Resp. Si urgeat necessitas, & non sit copia Confessarii, tunc tenetur actum contritionis procurare, antequam celebret, & sic excusabitur à culpa. Ne tamen plus, quam par est, extendantur hujusmodi excusationes, placet hîc cû Alario casus necessitatis ex defectu copiae Confessarii explicare.

4. Casum ergo necessitatis intellige, primò, si immineat periculum vitæ Sacerdoti celebraturo, vel alteri per Viaticum communicando, pro quo non adsint particulæ consecratæ: secundò, si non possit omittere Sacrificium Missæ sine grâvi infamia, aut scandalo, quæ aliter nequeant evitari: tertio, necessitas absolvendi Sacrificium Missæ alterius Sacerdotis, qui peracta consecratione Corporis, morte, aut gravi infirmitate corripitur, ita ut Missam complere nequeat: quartò, quando quis jam Altari admotus recordatur peccati lethalis anteedenter obliti, & non confessi: quintò, cû tenetur ex officio celebrare, ut frequenter accidit in parvis plebiculis, ubi si quis die festo non celebraret, plures rustici Missam non audirent, & murmurarent de Sacerdote non celebrante. Addit insuper Alarius sententiam alicujus, quæ tantam probabilitatem non habet, sicut cæteri casus relati, scilicet cû nuper decessit anima probabiliter indigens Sacrificio, aut si tantus sit fervor peccatoris, ut speret ex hujusmodi sumptione se maximè adjuvandum contra peccatum.

5. Copia Confessarii tunc dicitur deesse; primò, cû quis loqui non potest, aut eo saltem idioma te, quo à Confessario intelligatur, neque peccatum suum aliquo signo externo potest exprimere: secundò, cû quis rationabiliter & prudenter timet eum Sacerdotem, qui solus adest, non servaturum secretum, aut audita confessione gravem injuriam, vel damnum illi, aut proximo suo illa-

turum.

rum. Advertendum tamen, quòd si hujusmodi poenitens habeat alia mortalia, ex quorum confessione nullum timeat damnum, tenetur ista sub-
jicere, reticendo illud, unde adest probabile peri-
culum, vel revelationis, vel damni. Tertiò, cum
quis habet peccatum reservatum Superiori, quem
adire non potest, nec facultatem petere, tenetur
tamen reservatum cum non reservatis confiteri,
ut ab illo indirectè absolvatur, cum onere iterùm
confitendi apud habentem auctoritatem: quartò,
quando adest tantùm Sacerdos non approbatus, aut
excommunicatus, aut similibus poenis irretitus.

6. Quod, & quotuplex peccatum committit
celebrans in lethali?

Resp. Peccatum sacrilegii propter gravem in-
juriam, quam infert rei sacratissimæ. Circa ly
quotuplex, re est controversa; alii enim putant
esse unicum, sed gravissimum, & tribus æquiva-
lens; alii esse triplex, quia conficit Sacramentum
in lethali, sibi ministrat in lethali, & sumit
in lethali: primi volunt esse unicum, quia est
unica actio realis habens malitiam oppositam
unicæ virtuti tantùm, scilicet Religioni. Tu
tene pro libito, & cave, ne sive unicum, sive
triplex committas, qui enim manducat, & bibit
indignè, judicium sibi manducat, & bibit.

7. Quamnam obligationem habet Sacerdos,
qui celebravit in lethali in casu necessitatis defi-
ciente copia Confessarii?

Resp. Obligatur à Concilio Tridentino ad con-
fitendum quàm primùm: ly *quàm primùm* in iis,
qui quotidie celebrant, sufficienter salvatur, si
ante aliam Missam crastinam confiteantur; in aliis
verò, cum se offert prima occasio confitendi: &
adverte, quòd eam etiam cum aliquo incommodo
procurare tenetur intra unam, vel alteram diem; si
enim dilatio fiat per tres, aut plures dies. quomo-
do obediunt præcepto confitendi quàm primùm?

8. Quamnam intentio requiritur in Sacerdote
ad consecrandum?

Resp. Ex Homobono, debet habere intentionem faciendi id, quod intendit Ecclesia, scilicet saltem virtuale, ut dixi in capite de Sacramentis in genere: sufficiet ergo, quod manè celebraturus eadem die hanc intentionem actualem eliciat, vel cum Sacristiam ingreditur, & præparat se. Unde si immediatè ante consecrationem non renovet intentionem, quod tamen fieri debet, adhuc tota materia præsens & oblata, quam Ecclesia intendit consecrare, erit consecrata. Quod hæc intentio requiratur, habetur ex Concilio Tridentino sess. 7. de Sacramentis in genere c. 11. *Si quis dixerit, in Ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem faciendi id, quod facit Ecclesia, anathema sit.*

9. Si Sacerdos putans se detulisse ad Altare consecrandam unam hostiam, postea præ manibus habeat duas, erit ne utraque consecrata?

Resp. Si habuit animum consecrandi juxta ritum Ecclesiæ, utraque est consecrata; si intendit unam tantum consecrare, neutra est consecrata: hæc tamen intentio adeò stricta habenda non est. Item si plures hostias ad Altare detulit consecrandas, & in actuali consecratione unius tantum recordetur, omnes sunt consecratæ; si autem ejus intentio tunc renovata, determinata sit, puta, ad decem tantum, quod tamen faciendum non est, & deprehendantur undecim, nulla est consecrata, quia effectus consecrationis sequitur intentionem consecrantis; cum autem in hoc casu nulla sit determinata intentio, nulla etiam est consecratio.

10. Si quis peracta consecratione dubitet aliquid formæ substantialis omisisse, quid facere debet?

Resp. Si certò sciat se omisisse, repetere debet verba consecrationis: si probabiliter dubitet, debet repetere sub conditione, scilicet, si materia non est consecrata, denuò intendo consecrare; si autem dubium probabile non sit, sed scrupulus, debet illud ponere, & Missam proseguire. Ita Ho-

mobonus; sicuti etiam abijcienda est illa dubitatio, qua quis sine expressa & manifesta ratione credit se non esse ordinatum.

11. Valor Sacrificii Missæ est-ne finitus, vel infinitus?

Resp. Ex parte Hostiæ quæ offertur, quæ scilicet est Corpus, & Sanguis Christi, propter unionem ad Verbum, & ex parte principalis offerentis, qui est Christus, infinitus est; atque ita Deus per hoc Sacrificium infinito honore afficitur. Videtur tamen esse voluntas Christi, ut ad certum, finitum, & limitatum effectum producendum sit institutum. Quod patet etiam ex usu Ecclesiæ à Deo illuminatæ, quæ pro eadem re plura offert Sacrificia; hæc autem repetenda non forent, si unum Sacrificium produceret infinitum effectum.

12. Quotuplex est Missæ valor?

Resp. Triplex est: valor generalis, qui toti Ecclesiæ debetur; valor specialis, qui celebranti est debitus; & valor medius, applicabilis illi, pro quo offertur Sacrificium. Sacerdos abdicare non potest neque valorem Ecclesiæ, quia supra Ecclesiæ thesaurum potestatem non habet: nec valorem proprium, quia iste cum sit fructus personalis, vel illi prodest, vel nulli; potest ergo solum disponere de fructu medio pro iis, de quibus dicemus in sequenti Sectione.

13. Quomodo percipitur iste valor?

Resp. Dupliciter, scilicet ex opere operato, & ex opere operantis: primus valor correspondet meritis Christi, & distribuitur ejus quantitas juxta institutionem factam à Christo; valor ex opere operantis correspondet fervori, & precibus peculiaribus, quas dicit Sacerdos nomine proprio, ut puta orationes, *Memento*, & similia.

14. Sacrificium oblatum per Sacerdotem perversum est-ne æqualis valoris cum eo, quod per bonum & probum offertur?

Resp. Quantum ad valorem ex opere operato est æqualis; hic enim dependet à Christo, non à dispo-

à dispositione Sacerdotis ; quantum ad valorem ex opere operantis, est inæqualis ; hic enim dependet à fervore, & dispositione Sacerdotis. Valor ergo ex opere operato est valor ex re oblata : valor ex opere operantis est valor ex actibus Sacerdotis.

15. Quomodo differt in Missa Sacramentum à Sacrificio ?

Resp. Differt per hoc, quòd Sacramentum sit signum rei sacræ, quam vel in se continet, vel usu efficit ; Sacramentum autem Eucharistiæ tria significat, unum de præterito, scilicet Christi passionem, & mortem ; alterum de præsentem, scilicet gratiam, & Corpus Christi ; alterum de futuro, scilicet pignus vitæ æternæ ; ita Omobonus. Sacrificium, cum sit actus patriæ, quo offertur aliquid Deo, & destruitur in protestationem sui supermi domini, de se non importat significare rem sacram. Hinc in Pixide, cum conservatur Eucharistia, ibi remanet ut Sacramentum, non ut Sacrificium, & tantus apparatus indumenti sacri, & tot cæremoniæ in Missa referuntur ad Eucharistiam ut Sacrificium, non ut Sacramentum. Hinc etiam in Eucharistia, ut Sacramentum est, consideratur Sacramentum tantum, & sunt species Panis, & Vini, quæ significant tantum, & non significantur ; res tantum, quæ significatur, & non significat, est gratia, res, & Sacramentum simul, & est Corpus Christi, quod significatur à speciebus, & significat gratiam Sacramentalem, quam causat.

16. Tenetur-ne quis aliquando celebrare ?

Resp. Extra casum necessitatis, puta, dandi Viaticum morituro, in quocunque, ne tanto bono fraudet proximum, tenetur saltem ex charitate celebrare ; tenetur etiam sub lethali celebrare ter, vel quater in anno. Ita Homobonus. Tamburinus eum excusat à lethali, si communicet in Paschate.

17. Præterea, ex Suarez, peccant mortaliter Rectores Ecclesiarum, si in eorum Ecclesiis Ca-

thedralibus, vel Collegiatis aut Conventualibus, ubi est competens Sacerdotum numerus, non current, ut quotidie celebretur una saltem Missa privata, & altera cantata. Tamburinus docet non esse lethale, alterutram omittere semel, vel bis in hebdomada; quod intelligendum est, ubi non extat specialis obligatio. Item monet Abbas, quod in feriis Quadragesimæ, & in vigiliis, quando duplex Missa cantari debet, una de Sancto, & altera de feria, si semel omittatur Missa de feria, mortale non erit.

18. Potest-ne aliquando Missa dimidiari?

Resp. Ex Homobono, Missa in tres partes dividitur; prima usque ad offertorium, & est Sacerdotis, & Populi Præparatio ad tanti celebrationem mysterii: secunda ab offertorio usque ad sumptionem, quæ Sacrificii consummationem continet; tertia à sumptione usque ad finem, & est gratiarum actio. Inter primam & secundam partem posse mediare fidei concionem, usus Ecclesiæ comprobatur; sicque etiam pro Ordinibus conferendis: sed dubium est, utrum liceat Sacerdoti, qui consecravit, ante sumptionem Sacrum interrompere, ut audiat confessionem Infirmi morituri, de quo dubitatur, quod post Missam tempus confessionis non supersit. Dico ergo cum Homobono, ar. 4. c. 11. q. 97. posse interrompere, etiam si non sit Parochus, & illi opem ferre in puncto, à quo dependet æternitas. Item pro ministranda Extrema Unctione, quando aliud Sacramentum subdito sensibus destituto conferri nequit. Citat etiam pro se Henriquez, volentem posse interrompi probaptizando puero morti proximo; hoc tamen intellige, si non subsit alias qui ministrare sciat. Probat hoc à fortiori: sicuti pro urgenti corporis necessitate quis nequit non interrompere, multò magis pro necessitate animæ. Adverte tamen, quod in similibus casibus debet quis reliquere virum probum, qui custodiat Eucharistiam, ne aliqua afficiatur injuria.

Propositiones damnatae , ad hanc Sectionem reducenda .

Ab ALEXANDRO VIII.

39. Illa particula, *Quàm primum*, intelligitur, eum Sacerdos suo tempore confitebitur .

S E C T I O V.

De Persona , cui , & pro qua offertur Sacrificium Missæ .

R. **C**Uinam offerendum est Sacrificium? Resp. Soli Deo ; est enim actus laetitiae debitus uni & soli Deo Creatori, & Governatori rerum omnium . Hinc licet in memoriam & honorem Sanctorum Ecclesia consueverit Missam celebrare, non tamen illis offert Sacrificium sed soli Deo, qui illos coronavit; & ideò nunquam dicitur: Offero tibi Sancte Petre: sed solum imploratur Patrocinium Sanctorum, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in Coelis, quorum memoriam agimus in terris . Sicuti soli Deo eriguntur templa, quæ tamen dicuntur Ecclesia Sancti Petri, vel Pauli, non quia ipsis erigatur, sed quia ibi patrocinium eorum imploratur pro nobis ad Deum .

22. Pro quonam applicare potest Sacerdos Sacrificium?

Resp. Pro se ipso, & aliis, qui capaces sunt fructus Sacrificii Missæ, sive vivis, sive mortuis . Apostolus enim monet hoc esse Sacerdotis ministerium, ut quemadmodum pro Populo, ita pro semetipso offerre debeat pro peccatis .

3. Hinc primò, Sacerdos applicare nequit Missæ Sacrificium pro excommunicato excommunicatione majori, si publicè denunciatus sit: sed potest solum pro eo privatim orare in Memento, ut resipiscat . Si autem publicè, & no-

minatim denunciatus non sit, potest pro eo applicare Sacrificium, & eleemosynam accipere, ut sentit Homobonus, citans plures hinc de Sacrificio Missæ. Neque improbabile puto, quod Sayrus docet *de censuris lib. 2. c. 4.* quod si Sacerdos videat excommunicatum contritum, & paratum Ecclesiæ satisfacere, cum in hoc statu debeat eum probabiliter censere justum, & capacem recipiendi fructum Sacrificii, potest etiam ab ipso eleemosynam accipere, & pro eo directè celebrare.

4. Hinc secundò, neque potest Sacerdos directè & validè offerre Sacrificium pro non baptizatis, quamvis Catechumenis; quia cum Baptismus sit janua omnium Sacramentorum, antecederet ad ipsum quis est incapax fructus Sacramentalis ex opere operato, sicque etiam fructus Sacrificii; indirectè tamen potest pro Catechumenis Sacrificium offerre, scilicet, directè offerendo pro dilatazione Ecclesiæ Catholicæ, ex qua directa oblatione indirectè redundat fructus in nondum baptizatos.

5. Hinc tertio, non potest offerri Sacrificium pro damnatis, vel pro pueris existentibus in Limbo, quia capaces non sunt fructus Sacrificii ratione status, in quo degunt. Nec juvat adducere verba Ecclesiæ, quæ in Missa Defunctorum habentur; *Ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum, & insuper in Officio Defunctorum: A porta inferi erue Domine animas eorum;* nam ut docet Homobonus, nomine Tartari, & Inferi intelligitur purgatorium; vel ut docent alii, Ecclesia in dicta oratione refert intentionem suam ad animam existentem ante Tribunal Dei, & orat Deum, ne absorbeat eam Tartarus; & hoc est juxta stylum Ecclesiæ, quæ retrahit intentionem suam ad præterita, veluti si essent præsentia: ut cum in die Nativitatis sibi repræsentat Jesum adhuc Puerum, in Passione morientem, & in Ascensione ascendentem ad Cælum.

6. Hinc quartò, Sacrificium offerri nequit pro

pro Beatis; scilicet, ut augeatur eorum gloria, quæ mutari non potest, bene tamen potest offerri Deo tum gratias agendo pro beatitudine ipsis collata, tum in honorem & gloriam Beatorum, quod quotidie fit in Offertorio Missæ.

7. Quando-nam quis debet applicare Sacrificium Missæ?

Resp. Ante consecrationem, quæ est pars essentialis Sacrificii; quæ applicatio fieri potest etiam vespere à manè sacrificaturo, & durat, si non fuerit retractata; si autem quis obliviscatur applicare, valor Sacrificii remanet in Thesauris Ecclesiæ, vel ut volunt alii, cedit Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quia ita censetur intendisse nulli applicans, ut volunt de Lugo & Layman, qui idem dicendum putant de eo, qui applicat pro incapace, quem nescit esse talem.

8. Valet-ne applicatio facta sub conditione?

Resp. Sub conditione de futuro non valet; quia fructus Sacrificii nequit remanere suspensus, & pendulus: sub conditione de præterito valet, puta, Offerro juxta intentionem, quam habuit Superior. Non valet ergo applicatio pro eo, qui primò eleemosynam dabit, vel qui primò morietur; nec valet applicatio per anticipationem, v. g. qui habuit eleemosynam pro dicenda Missa pro Titio, cùm mortuus fuerit, anticipat Missas, dum adhuc est vivus: valet tamen, si post ejus mortem, licet ante mortis promulgationem.

9. Quando-nam quis tenetur Missam applicare pro aliis?

Resp. Ex Decreto Congregationis Concilii emanato Romæ die decima Maji 1681. Parochii tenentur pro Parochianis Sacrificium applicare; atque ea cum distinctione, si redditus pingues sint, singulis diebus: si verò tenues, saltem diebus festivis. Missa Cantata in Collegiatis, & Missa Conventualis in Monasteriis de se non est

necef-

neceſſe, ut applicetur pro Populo, niſi adſit legatum, vel conſuetudo eam applicandi: hæc tamen conſuetudo, advertit Diana, ubi non eſt, neque eſt introducenda, ne facile defraudetur juſ ſacrificantis. Sacerdotes, qui ordinantur cum Epifcopo celebrantes, ſecundum Meratium à Diana citatum, ſinguli Miſſam applicare poſſunt, cui voluerunt, quia ſinguli ſecundum ſe ſunt vera cauſa totius Sacrificii independenter ab alia, ac ſe habent veluti ſi unus ſolus offerret. Gavantus tenet omnes Sacerdotes obligatos eſſe in ſolemnitate omnium Defunctorum applicare Miſſam pro omnibus Defunctis. Contrarium docet Tambourinus citatus à Buſembau; qui tamen monet hoc eſſe contra praxim.

10. In Regularibus, ſi Sacerdos particularis applicat contra intentionem Superioris, cujuſnam tenet applicatio?

Reſp. Sacrificii valor cadit juxta intentionem particularis Sacerdotis applicantis; quia applicatio eſt actus poteſtatis Sacerdotis, quæ unicuique addiſta eſt: peccat tamen mortaliter Religioſus; ita Lyman, Diana, de Lugo, &c.

11. Eſt-ne licitum aliquid dare, vel accipere pro Miſſæ celebratione, & ejuſdem oblatione?

Reſp. Cum Homobono, non eſt licitum accipere aliquid tamquam Sacrificii pretium, hoc enim eſſet ſimonia; ſed ſolum pro ſuſtentatione, & eleemoſyna celebrantis, juxta Eccleſiæ ordinationem, & approbatam locorum conſuetudinem. Poſteſt etiã Sacerdos dives pro Miſſa eleemoſynam accipere; hæc enim datur pro labore, & opera, quam quis, ſive dives, ſive pauper, exercere non tenetur. Hinc Concilium Tridentinum ſeſſ. 2. jubet, ut Epifcopi ad tollendam avaritiæ, vel turpis quæſtus ſuſpicionem, cujuſvis generis mercedum conditiones, pacta; & quidquid pro Miſſis percipiendis datur, nec non illiberales eleemoſynarum exactiones, & alia, quæ à ſimoniaca labe vel turpi quæſtu non longè abſunt, prohibeant.

12. Quomodo se gerere debet Sacerdos, qui eleemosynas pro Missarum celebratione suscipit?

Resp. Stantibus continuis Sacrae Congregationis Decretis, nec non Summorum Pontificum Bullis contra quæstus & avaritiæ notam in hac reclamantibus sub comminatione divini judicii non potest Sacerdos sub aliquo prætextu uti quorundam sententiis, quibus, cum ignota fuerint eorum Decreta, aliquid contra ipsorum tenorem docuere.

13. Hinc debet Sacerdos ex justitia celebrare pro iis, pro quibus accepit eleemosynam; & absolute tot Missas celebrare, quot ad rationem stipendii traditi præscriptæ fuerint. Non potest ergo Sacerdos unica Missa satisfacere pro pluribus stipendiis parvis, ad rationem justæ & integri stipendii computatis, etiam si paupertates coactus modica illa stipendia acceptaverit; sed debet tot Missas dicere, quot promisit, quia Decretum absolute loquitur, & ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus: & id multò minùs pro pluribus stipendiis integris, ut sustentet se frugaliter, vel ut libros necessarios ad munus Sacerdotale obeundum emat. Neque potest accipere duo stipendia pro Missa diei festi. Non potest Sacerdos accipiens stipendium pingue liberaliter traditum, dare alteri tenue, vel justum, ut eandem Missam applicet; hoc enim est vilem ut mercaturam facere de celebratione Missarum, & est prohibitum à Sacra Congregatione. Non tamen eodem modo judicarem de eo, qui pinguiorem eleemosynam exigeret pro Missa dicenda in Capella sylvestri à Civitate distante: justè enim pro majori incommodo, & labore majori, majorem exigit mercedem.

14. Capellanus potest-ne Missas, quas cum pingui stipendio Capellanix debet celebrare, committere alteri, qui minori pretio illis satisfaciatur?

Resp.

Resp. ex Diana, qui dicit hoc declaratum à Sacra Congregatione; potest, quia stipendium affixum Capellaniæ non est pro sola Missa celebranda.

15. Si amicus det stipendium Missæ pinguius intuitu personæ, & ex ejusdem benevolentia, potest ne satisfacere per alium minori eleemosyna?

Resp. Cum Diana *par. 2. to. 24.* cum distinctione: si pinguius stipendium detur tantum in eleemosynam Sacrificii, non potest; si detur tantum ex benevolentia personæ, potest: Signum discernendi, utrum detur intuitu Sacrificii, est, cum quis est solitus indifferenter Sacerdoti etiam incognito pinguius stipendium dare.

16. Potest ne Sacerdos retinere partem pinguioris eleemosynæ respectu illius personæ, quæ scit se pinguiorem eleemosynam habuisse, & retinere partem illius?

Resp. Cum Homobono, si amicus libenti animo hanc partem stipendii relinquat, potest retinere; sicuti enim gratis potest pro obligatione alterius celebrare, quare non pro modico stipendio? si autem amicus sit pauper, & hoc quod videtur facere ex amicitia, considerato intimius animo, faciat ex paupertate, quia mavult celebrare cum modico quam cum nullo stipendio, hoc facere non potest.

17. Capellanus ex Capellania obligatus ad quotidie celebrandū, potest ne quandoque omittere?

Resp. Si institutio Missæ dirigatur ad Sacerdotem, ut verbi gratia eligatur Capellanus, qui quotidie celebret in tali Ecclesia, tunc quandoque honestatis & decentiæ gratia potest sine læsione iustitiæ celebrationem omittere: si verò institutio dirigatur ad locum, v. gr. celebretur quotidie Missa in tali Ecclesia, tunc cum hoc præstare possit per alium, tenetur hoc facere, ut voluntatem Testatoris adimpleat; ita Homobonus, *tr. 2. cap.*

3. q. 122,

18. Quid si Capellanus ægrotaret per octo, vel decem dies, teneretur ne eodem modo satisfacere per alium?

Resp. Ex Homo bono, negativè, quia etiam famulo ægrotanti per octo, vel decem dies currit stipendium, & dominus de jure alimenta subministrare tenetur; si autem ægrotaret ad longius tempus, teneretur per alium satisfacere.

19. Potest ne semper Capellanus celebrare per alium?

Resp. Ex Homo bono ibidem, si aliter in Capellania institutione cautum non sit ab instituyente, scilicet, quòd Capellanus per se celebret, poterit, quantum spectat ad jus commune, celebrare per alium; Capellania enim per se non est Beneficium Sacerdotale, sed potest provideri de simplici Clerico annorum quatuordecim.

20. Obligatus à dante eleemosynam ad celebrandum in tali Altari, ad dicendam talem Missam votivam, vel de Requie, satisfacit ne celebrando in alio Altari, vel aliam Missam dicendo?

Resp. Quoad Capellanium talis Sacelli, peccat mortaliter, si sæpiùs extra illud celebret; fraudat enim in re gravi mentem Testatoris; dixi, sæpè, si enim ter, vel quater in anno hoc faceret, ratione parvitatæ materiæ, non faceret gravem injuriam Testatori. Pariter peccat mortaliter, qui eleemosynam accipit, ut celebret in Altari privilegiato, & ibi non celebrat. Quantum ad alia Altaria non privilegiata, res non videtur adeò gravis, & peccaret tantum venialiter, & non teneretur ad restitutionem, nisi aliquod suffragium subtraheret Defunctis, ratione majoris frequentiæ assistantium Missæ, quod posset privatis precibus compensare: ita Diana. Quoad talem Missam votivam, vel de Requie, dico, quòd satisfacit quis per aliam Missam, quia omnes sunt ejusdem valoris: hinc nihil tenetur restituere: nihilominus peccat venialiter, quia mentitur, & promissis non stat.

21. Qui eleemosynam accepit, ut triginta Mis-

Missas Divi Gregorii celebret pro Defuncto, satisfacit ne, si eas celebret, non continuò, sed per saltum?

Resp. Ex Gavanto, non satisfacit, quia Missæ sic discontinuatæ non integrant institutionem Divi Gregorii, plures alii apud Dianam contrarium tenent.

22. Missa in Altari Privilegiato, quæ non sit de Requie, reportat-ne Indulgentiarum indultum?

Resp. Negativè; ita enim declaravit Sacra Congregatio in una Toletana, ut refert Diana.

23. Qui sine eleemosyna alteri promisit, Missam secundum ejus intentionem celebrare, est ne obligatus eam dicere?

Resp. Si promisit animo se obligandi, tenetur; & si deficit, cum res gravis sit, peccat mortaliter; neque una Missa potest satisfacere pluribus, quibus gratis promisit. Hoc mihi videtur conformius ad dicta, cum promissio voluntaria obliget ex justitia, sicuti stipendium. Contrarium tamen sustinet Sanchez citatus à Bussembaum.

24. An peccet mortaliter Sacerdos, qui differt ad longum tempus Missarum satisfactionem, eò quia lucri gratia se plurimorum Sacrificiorum oneribus grayat, nullatenus in dubium verti potest, cum hoc certissimum sit apud omnes: sed difficultas est in explicando ly, ad longum tempus; alii enim assignant pro longo tempore menses sex, alii menses tres, alii verò ex Decreto Congregationis bimestre, ultra quod tempus Sacerdos onerans se obligatione Missarum ex eleemosyna peccet mortaliter; & hoc ultimum tamquam certum sustineri debet; nisi tamen qui eleemosynam dat, aliter intendat; ut v. g. qui dat uni Sacerdoti Missas centum celebrandas, certè ulterius spatium assignet; & tunc cum volenti & consentienti nulla fiat injuria, potest hic è tanto pondere onerare. Quæ hinc desunt,

ex sententiis damnatis inferius positis facile colliguntur.

Propositiones damnatae ad hanc Sectionem reducendae.

Ab ALEXANDRO VII. 8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimi fructus, ipsimet celebranti correspondentem: hocque post Decretum Urbani Octavi.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra iustitiam, pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre; neque etiam contra fidelitatem, etiam si promittam promissione, etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos.

S E C T I O VI.

De modo celebrandi, & offerendi.

A Quonam tempore incipit facultas licite celebrandi?

Resp. Ordinariè loquendo, ab aurora, id est una hora cum dimidio ante ortum Solis, usque ad medium diem circumcirciter: exceptis locis & personis privilegiatis, quibus licitum est celebrare juxta tenorem privilegii. Dixi, ordinariè loquendo, quia Missa Nativitatis mediae noctis potest eo tempore celebrari, ut saltem consecratio non fiat ante mediam noctem: duae autem aliae Missae nequeunt successivè post Missam cantari celebrari, neque in iis Communio administrari fidelibus, juxta Decretum Congregationis anno 1653. die nona Augusti.

2. In necessitate autem, ex causa justa, & rationabili, purà, ob profectionem publicam, vel concionem ultrà meridiem protractam, vel ut morituro detur Viaticum, vel ubi est mos rationalis, ut itinerantes, vel opifices, & famuli summo manè possint audire Sacrum, potest ad horam anticipari: in his casibus ergo poterit attendi consuetudo, nec necesse erit ita ad amissum reflectere ad tempus. Graviter igitur peccat, qui sine altera ex istis, vel similibus causis, vel citius manè, vel ferius post meridiem Missam celebrat: Auctores verò, alii quadrantis, alii mediæ horæ, alii ut Bonacina trium quadrantium, alii horæ integræ spatium, ut Silvius, exigunt in excessu, ut Sacerdos mortaliter peccet. Diana putat Religiosos ex suis privilegiis posse celebrare usque ad tres horas post meridiem, quod tamen ego non approbo, neque ulli est in usu tantum protrahere.

3. Quibusnam diebus licitum est celebrare?

Resp. Si quis sit benè dispositus, singulis diebus, præterquam feria sexta in Parasceve: quoad feriam quintam in Coena Domini Sacra Congregatio in una *Neapolitana* sub die 24. Junii 1659.

Respondit, *Non licere celebrare in Ecclesiis, in quibus non servatur sanctissimum sacramentum.* Communiter sentiunt Doctores, privatim posse fieri; sed consultius est, imò mihi videtur necessarium abstinere, non obstante quacumque consuetudine in contrarium; & multò magis in Sabbato Sancto, propter Decretum emanatum à Sacra Congregatione sub die undecima Martii de anno 1690. Ubi post Decretum translationis festi Annunciationis habentur hæc verba: *Firma in reliquis remanente prædicto Decreto edito die 11. Februarii, nempe quod in Sabbato Sancto celebrationes Missarum privatarum omninò prohibeantur in quibuscumque Ecclesiis, & Oratoriis privatis, non obstante quacumque contraria consuetudine, & unica tantum Missa Conventualis una cum Officio ejusdem Sabbati Sancti celebretur.*

14. Quonam in loco licet celebrare?

Resp. Ordinariè loquendo non potest celebrari, nisi in Ecclesia consecrata, vel ad minùs benedicta, nisi sit interdicta, vel violata per injustam sanguinis effusionem, vel per illicitam, & publicam seminis humani effusionem, sive in qua excommunicatus non toleratus, aut infidelis maneat sepultus. Si violatio contingat, dum Sacerdos celebrat; si hic jam sit post inceptum Canonem, absolvat Sacrum usque ad consummationem inclusivè, & reliqua perficiat in Sacristia; si verò antea, recedat ab Altari. Qui in Ecclesia non benedicta, vel interdicta, vel violata scienter celebrat, peccat mortaliter.

5. Dixi, ordinariè loquendo, quia de licentia Papæ ex privilegio licet etiam in Oratoriis, vel Altaribus, & Sacellis privatis, & in casu necessitatis in quovis loco decente Terræ ex licentia Episcopi; ut docet Diana contra Gavantum, qui tenet hanc potestatem fuisse sublatam à Concilio Trid. sess. 12. In mari autem in quocumque casu requiritur licentia Papæ.

6. Quomodo, & qualiter debet esse Altare super quod quis celebrat?

Resp. Nisi Altare totum consecratum sit, sicuti ordinariè non est, debet super illud poni aliud Altare lapideum consecratum, vulgò dictum Petra Sacrata, & super ipsum fit Sacrificium: qui sine hoc sacrificat, peccat mortaliter. Debet insuper Altare esse coopertum triplici, vel saltem duplici mappa, cum Cruce, & duplici candela accensa, & missali, in quo saltem sit integer Canon, si alia perfectè memoria retineat: quod tamen facile admittendum non est. Non est necesse, ut mappæ sint benedictæ. In gravissima necessitate, quæ apud nos vix poterit inveniri in tanta Ecclesiæ tranquillitate, posset celebrari cum una mappa tantum, & lumine uno. Porro Altare, seu Petra Sacra debet esse capax simul Calicis, & Hostiæ, quia se habent ad modum

unius victimæ: & si particulæ consecrandæ sint, debent esse in eadem.

7. Quænam Vestes, & Vasa requiruntur ad licitè celebrandum?

Resp. Requiritur sub lethali Calix, & Patena ex auro, vel argento, vel stamno, consecrata ab Episcopo. Requiritur etiam Corporale, & Palla consecrata. Si autem Corporale valdè immundum sit, & indecens, consecrantem peccare mortaliter censet Gavantus. Insuper sacræ Vestes benedictæ, scilicet Amictus, Alba, quæ debent esse lineæ; Cingulum, Manipulus, Stola, Planeta, quæ debent esse laneæ, vel serica: Cingulum potest esse, vel lineum, vel sericum, vel laneum. Hæc omnia sine lethali omitti non possunt. Si autem omittatur aliquid ex minoribus, putà, vel Cingulum, vel Manipulus, non esset tam grave peccatum in casu gravis necessitatis. Iste autem casus facilè hisce temporibus admitti non debet.

8. Requiritur-ne sub lethali minister, qui inserviat?

Resp. Ex Homobono, affirmativè; & iste debet esse masculus: in necessitate tamen gravi, putà die festi, vel dandi Viaticum, posse Sacerdotem sibi respondere in defectu ministri, docet Bussem-baus ex Bonacina, Diana, & aliis: in quo casu docent alii foeminam posse respondere, non tamen ad Altare accedere, ut ministret ampullas, & alia, quæ opus sunt. De Lugo cum Tamburino monet non esse prohibitum Monialibus de Choro respondere, & etiam permittunt Celebrantem prosequi Missam sine ministro qui abierit, & aliquantulum expectatus non redeat.

9. Sunt-ne sub lethali servandæ Rubricæ?

Resp. Si in universum, vel ex ignorantia culpabili, vel ex malitia quis non se conformet Rubricis Missalis, peccat mortaliter. Parvitas autem materiæ eum excusat à lethali, ut v. g. si mitteret nomen alicujus Sancti ex aliquali ne-

gligentia, vel inadvertentia in Canone, vel temporibus solemnibus ea, quæ habentur propria in Communicantes, aut extra Canonem, si omittat commemorationem alicujus Sancti, vel Gloria, aut Credo, aut quid simile: ut advertit ex Filiuccio Panormitanus. Si quis proprio Marte adderet novas preces, aut cæremonias notabiles, nisi excusaretur ab ignorantia, peccaret lethali-ter. Nec admitto piam illam orationem, quæ inter unam consecrationem, & aliam à nonnullis dicitur, *Adoramus te Christe, &c.* Non est tamen censendum peccatum, legere voce submissa, quæ alta voce dicenda sunt; cùm ut notat Tamburinus, passim à timoratis viris hoc fiat.

10. Est-ne peccatum lethale unam Missam pro alia dicere, cùm hoc prohibeatur à Rubrica, putà dicere votivam die Dominica, vel in festo duplici, vel infra Octavam privilegiatam?

Resp. Scierit hoc facere est lethale, sicuti & omittere *Passio* in die Palmarum; valdè enim temerariè se gerit in re tam gravi, qui se non accommodat præscriptis Ecclesiæ, quæ de consilio cùm non sint, censenda sunt de præcepto.

11. Primò celebrans sine notitia Rubricarum, vel cæremoniarum, vel nesciens quomodo suppleri debeant defectus obvii in Missa, peccat-ne?

Resp. Peccat lethaliter, quia exponit se periculo errandi in materia adeò gravi, qualis est Missæ Sacrificium.

C A P U T VII.

De Extrema Unctione.

1. Quid est Extrema Unctio?

Resp. Est Sacramentum à Christo Domino institutum ad conferendam salutem animæ, vel etiam corpori ægroto periclitanti, per Unctiones olei benedicti, & orationem Sacerdotis: ita D. Thomas.

2. Quæ-

2. Quænam est materia Extremæ Unctionis ?

Resp. Materia remota hujus Sacramenti est Oleum benedictum ab Episcopo, eodem anno renovatum, vetri combusto. Si tamen novum ad longinquas Dioecesis partes adhuc non pervenit, utendum Oleo anni antecedentis, juxta Layman. Materia proxima est inunctio quinque sensuum, vel si isti mutilati sint, vicinarum partium. Aliæ autem duæ unctiones in renibus, & in pedibus, quæ ex decencia omitti debent in fœminis, non sunt de necessitate Sacramenti; sicuti neque unctio ad modum Crucis, neque invocatio Trinitatis. Quidam Doctores censent unam unctionem tantum esse de essentia Sacramenti: extra tamen casum necessitatis omnes partes inungendæ sunt juxta Rituale Romanum; neque est de essentia, quod unctio immediatè fiat per manus Sacerdotis; sed grassante peste potest uti virga oblonga tincta oleo, ut docet Diana, quæ postea comburenda est.

3. Quænam est forma hujus Sacramenti?

Resp. Sunt verba illa prolata à Sacerdote: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid per visum deliquisti, Amen*: & sic in aliis partibus mutato ly *visum* in verbum exprimens sensum inunctum, scilicet, quidquid per auditum in auribus, &c. sic ad reliqua. In lumbis tamen alii dicunt, per delectationem in renibus; alii, per ardorem libidinis. Vitanda est additio, detractio, & mutatio verborum formæ: & si aliqua mutatio substantialis fiat in illa, Sacramentum erit irritum. Formam hanc deprecativam esse debere docent communiter Doctores, fundati super auctoritate Sancti Jacobi, qui dicit, *Orent super eum*. Hinc si quis mutet formam deprecativam in absolutam, dicendo, *absolvat Deus*, irritum erit Sacramentum; si autem loco indulgeat, quis dicat, *parcat*, *condonet*, *remittat*, vel quid simile deprecatorium, erit validum; ita Victorellus.

4. Quid agere debet Parochus, dum timeret agrotum moriturum ante peractas omnes unctiones?

Resp. In casu tam urgentis necessitatis potest Sacerdos validè, & licitè, semel tantùm prolatiss verbis, & unica unctione adhibita in singulis quinque partibus sensuum, ita dicere: Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per visum (& ungat oculos, vel saltem oculum unum) quidquid per auditum (& ungat aures) per odoratum (& ungat nares) per gustum (& ungat os) per tactum (& ungat manus). deliquisti. Amen. Advertendo tamen, quòd simul sint unctio, & prolatio formæ. Plures Authores cum Dianæ existimant, in casu necessitatis probabile esse posse inungi sensum unicum magis obvium, vel meliùs caput, eò quòd in eo sensus maximè vigeant, dicendo: Per istam, &c. quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Amen. Ly Amen non est de essentia Sacramenti.

5. Quotnam, & quæ unctiones ex prædicti sunt de essentia Sacramenti?

Resp. Hoc non est adeò certum, cùm ab Ecclesia nihil definitum sit. Hinc cum Divo Thoma multi existimant, unctiones quinque sensuum esse de essentia, & gratiam conferri in ultimæ unctione. Alii putant, in singulis conferri suam gratiam partialem. Et ideò tutius est, quòd in casu necessitatis expedire sub unica forma singulis sensus inungantur, juxta dicta.

6. Quodnam est subjectum capax hujus Sacramenti?

Resp. Est homo baptizatus in proximo periculo moriendi, qui saltem aliquo tempore peccare potuerit: hoc enim necessarium est ad verificandam formam Sacramenti. Concilium Florentinum monet, hoc Sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timeatur, dari non debere. Si autem

scire velis, quibusnam, licet in vitæ periculo constitutis, ministranda non sit, entibi regulam generalem ex Concilio Mediolanensi IV. Parochus istis ne ministret, nempe pueris rationis usu carentibus, mulieribus in partu laborantibus, ad bellum proficiscentibus, navigantibus, peregrinantibus, & iis, qui ultimo supplicio mulandi sunt. Quantum ad parientes, explicant Doctores, si ordinaria partus molestia laborent; secus si habeant majus mortis periculum, cum etiam in hoc statu tentationibus Dæmonum tunc mulieres sint expositæ; unde Rubens habet, se non videre, cur vulnerato concedatur unctio extrema, & foeminis in partu deficientibus negetur. Ita Victorellus. Idem dic de peregrinis, si in peregrinatione aliquo lethali morbo corripiantur. Perpetuò amentibus omninò neganda est; sunt enim computandi inter pueros; si autem aliquando usum rationis habuerint, & inde in amentiam lapsi, concedenda est.

7. Quisnam est hujus Sacramenti Minister?

Resp. Parochus, & de ejus licentia quilibet Sacerdos. Religiosi Prælati tantum suis subditis licitè ministrare possunt; si aliis sine licentia Parochorum ministrent, non solum peccant lethaliter, sed incidunt in excommunicationem; non autem si servis in eorum Conventu decedentibus, aut morientibus in Monasterio. Quando Parochus non potest adesse, quilibet Sacerdos poterit ministrare: in casu enim talis necessitatis Parochus non existimatur rationabiliter invitus.

8. Potest-ne Parochus delegare ad hoc Sacramentum ministrandum suum Capellanum, quem scit impiè vivere, & in mortali existere?

Resp. Ex Homobono: Si Sacerdos probus haberi nequeat, potest Parochus conducere etiam improbum ad hoc faciendum; neque cooperatur ejus peccato, quia actio illa, ad quam eum conducit, de se bona est, & potest sine lethali admi-

ministrari, si velit resipiscere: quòd si malè exercet, sibi imputet. Hoc dicendum non est de suspensio, aut excommunicato, quia hoc Sacramentum non est tantæ necessitatis, ut ab istis debeat exerceri.

9. Peccat-ne mortaliter, qui in extremo constitutus hoc Sacramentum non suscipit?

Resp. Cum communi; si non adsit spretus, aut scandalum, mortaliter non peccat, quia hoc Sacramentum non est tantæ necessitatis, nisi in casu, quo nullum aliud Sacramentum infirmus possit recipere. Placet tamen cum Diana sentire, qui existimat scandalum vix, aut numquam posse vitari; & nescio etiam, quomodo non peccet graviter contra charitatem sui, aut acedia, qui tam facilè potest remedium contra diabolicas tentationes sumere, & non sumit.

10. Domestici, & illi ad quos spectat, negligentes facere ministrari hoc Sacramentum infirmo, peccant-ne?

Resp. Peccant mortaliter, quia malè se gerunt erga subditum, & eum cujus curam gerunt, si in re tanti momenti, ubi agitur de muniendo homine contra fortiores Dæmonum incursum in momento, à quo pendet æternitas, omni modo, quo possunt, non adjuvent.

11. Parochus cum discrimine vitæ, tenetur-ne hoc Sacramentum ministrare?

Resp. Cum Diana, regulariter non tenetur; si autem agrotus nullum aliquid Sacramentum recipere possit, tunc tenebitur, quia hoc est remedium unicum salutis in tali casu.

12. Potest-ne conferri hoc Sacramentum illis, qui antequam usum rationis amiserint, non perierunt?

Resp. Affirmativè, posito quòd christianè vixerint, vel aliqua signa contritionis ante amissionem usus rationis dederint; quilibet enim censeri debet dispositus ad illud suscipiendum, nisi constet manifestè contrarium, ita Suarez. Si

autem publicus peccator sit, & subito morbo correptus nullum signum poenitentiae dederit, non est illi ministrandum.

13. Debet-ne Parochus ministrare hoc Sacramentum illi, qui post Viaticum doloribus vexatus blasphemavit, & inde rationis usum amisit?

Resp. Cum Homobono, si Parochus prudenter judicare possit, quod blasphemiae illae ex frenesi, & vi morbi prolatae sint, adhuc potest illum inungere; qui enim non probatur sufficienti ratione malus, pro bono habendus est: cum ergo sufficiens ratio morbi indicare possit eum ex frenesi talia dixisse, negandum non est illi hoc Sacramentum; fieri enim potest, ut cum Sacramento consequatur salutem, quam sine illo amitteret. Debet etiam inungere illum, qui usu rationis expers ob vim morbi dicit se nolle sumere Sacramentum; qui tamen, si liberum rationis usum haberet, illud peteret.

14. Quanam dispositiones requiruntur ad hoc Sacramentum?

Resp. Ex parte animae, quod sit baptizatus, non excommunicatus, ut expresse, vel tacite id petat, & peccati obicem per poenitentiam abstulerit, & Viaticum, si potuit, sumpserit, ut habet Catechismus jussu S. Pii Quinti editus; in antiqua enim Ecclesia ante Viaticum ministrabatur: Ex parte corporis, ut in probabili mortis periculo sit constitutus: In eadem infirmitate reiterari non debet: si autem infirmitas longa sit, & muret statum, propter novum periculum potest adhiberi, & novum remedium.

15. Si Sacerdos vocatus ad ministrationem Olei Sancti dubitet infirmum jam esse expiratum, quid facere debet?

Resp. Si probabiliter etiam existimet posse esse vivum, poterit sub conditione ministrare; & in dubio monet Homobonus pro Sacramenti administratione esse inclinandum. Si moriatur

in administratione , debet statim cessare .

16. Parochus , qui ex negligentia differt in-
ungere infirmum petentem Oleum Sanctum ,
peccat-ne mortaliter ?

Resp. Ex Homobono , affirmativè , quia no-
tabiliter deficit in cura animarum sibi demanda-
ta ; non est tamen necesse , quòd currat , cum Sa-
cramentum hoc non sit tantæ necessitatis , sicuti
dixi de Baptismo , & Pœnitentia ; neque Eccle-
sia ad hoc obligat , ut quis currens per plateas
fatuus , aut risu dignus videatur .

17. Parochus , quivolvendo infirmum , ut
eum inungat , reperit fortè ex tali motu su-
bitò decessisse , est-ne irregularis ?

Resp. Cum Homobono *tract. 13. cap. 6. res. 2.*
negativè , etiamsi in movendo aliqua levis sit
culpa , cum hic nullum delictum , vel saltem
adeò leve intercedat , ut tanta poena mulctan-
dus sit .

18. Debet-ne Sacramentum hoc ministrari
infantibus , qui ad usum rationis pervenerunt ?

Resp. Affirmativè ex Homobono , scilicet si
in nono , vel decimo anno decedunt , cum cen-
seri debeant capaces verificandi formam , & co-
gnoscenti essentiam , decentiam , & fructus hu-
jus Sacramenti , de quibus facilè instrui possunt .
Nonnulli tamen tenent iis tantùm dandum esse ,
qui Viatici capaces sunt ; quod meo videri ne-
cessarium non est , cum major cognitio requira-
tur pro Eucharistia decenter suscipienda , quàm
pro Extrema Unctione , & Pœnitentia .

19. Quinam ritus servari debet in admini-
stratione hujus Sacramenti ?

Resp. Ad licitam administrationem , Paro-
chus conformare se debet Rituali Romano , ita
ut numquam ministret sine Superpelliceo , & Sto-
la , numquam sine necessitate orationes ante-
cedentes relinquat ; illæ enim sunt de præcepto ,
quoad Psalmos Pœnitentiales , sunt solum de
consilio .

C A P U T VIII.

De Ordine.

Sectio I. De Ordinibus in genere, & in particulari.

Sectio II. De obligatione recitandi Horas Canonicas.

S E C T I O I.

De Ordinibus in genere, & in particulari.

1. **Q**uid est Sacramentum Ordinis?

Resp. Est Sacramentum novæ legis, in quo traditur spiritualis potestas ad Sacrosanctum Missæ Sacrificium perficiendum, vel immediatè, vel mediatè, plus, minusve, juxta cujusque Ordinis gradum, & officium.

2. Quot sunt Ordines?

Resp. Septem, scilicet, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, qui vocantur Ordines minores, eò quòd immediatè non assistunt Altari Clerici illis ordinati, nec inserviunt immediatè Sacerdoti solemniter celebranti: Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus vocantur Ordines majores, & sacri, quia his ordinati immediatè juxta proprium officium inserviunt Missæ Sacrificio, & Clerici istis initiati habent corpus Deo sacratum per votum castitatis.

3. Prima Tonsura est-ne Ordo?

Resp. Negativè: sed est dispositio, & præparatio ad Ordines suscipiendos, sicuti, ut dicit Div. Thomas, Catechismus est præparatio ad Baptismum. Tonsurati tamen, utpotè deputati ad Ecclesiam, gaudent duplici privilegio fori, & Canonis. Privilegium fori est, quòd conveniri non possit Clericus pro delicto ad forum sæculare,

sed ad Ecclesiasticum . Privilegium Canonis est, quòd si quis eum percutiat suadente Diabolo , sit excommunicatus , & insuper redditur incapax Ecclesiastici Beneficii , utpotè ad Ecclesiam deputatum , licèt non habeat officium annexum circa ministerium Altaris .

4. Quænam est materia Sacramenti Ordinis?

Resp. Materia remota est instrumentum , quod ordinando tangendum traditur : materia proxima est traditio talis instrumenti ; quod quidem physicè tangi debet, neque sufficit contactus moralis, quo quis scilicet manum porrigat, & appropinquet instrumento , non autem illud tangat . Forma hujus Sacramenti sunt verba ab Episcopo prolata : *Accipe potestatem , &c.*

5. Quinam est Minister hujus Sacramenti?

Resp. Minister ordinarius est solus Episcopus , quamvis excommunicatus, suspensus, hæreticus, & degradatus : hic potest validè, non tamen licitè ordinare ; hæc enim potestas est annexa characteri Episcopati , qui indelebilis est .

6. Possunt etiam Abbates, & Presbyteri privilegiati habentes jus mitræ, & baculi benedicti ab Episcopis, conferre primam Tonsuram, & Ordines minores suis subditis Regularibus ; imò & secularibus, dummodò adsit consensus sui Episcopi , & ab eo habeant litteras dimissoriales . Quoad Novitios proprii Ordinis, ante professionem non posse eos ordinare, clarum est ex Concilio Tridentino, quod requirit in ordinando ab Abbate, ut sit Regularis, & subditus Ordinantis ; Novitius autem adhuc Regularis non est .

7. Quænam dispositio requiritur in suscipiente Ordines?

Resp. Ex parte corporis requiritur ætas à Sacris Canonibus requisita, quòd sit masculus, legitimus, & non bigamus : ex parte animæ, ut sit baptizatus, non excommunicatus, non irregularis, non suspensus ; quòd sit in gratia, quòd habeat intencionem, saltem virtualeni, susci-

piendi

piendi Ordines; quòd habeat litterarum sufficientiam ad suum officium & ministerium exequendum, juxta Decreta Concilii Tridentini; quæ omnia fusè habentur in directorio ad Ordines suscipiendos.

8. Quinam sunt effectus hujus Sacramenti?

Resp. Duo, scilicet gratia habitualis cum auxiliis, quibus Ordinatus præmunitur, ut dignè & convenienter exequatur munus sui Ordinis. Secundus est character indelebilis, quo unusquisque in suo Ordine accipit potestatem ad eum finem & effectum, cui destinatur ab Ordine suo.

9. Si quis suscipiat Ordines minores solum, ut gaudeat privilegiis Clericorum, non verò cum intentione recipiendi Sacerdotium, peccat-ne?

Resp. Ledesma vult eum peccare mortaliter, quia fecit contra Concilium Tridentinum, quod *sess. 23. cap. 4.* eos solum tonsurari permittit, de quibus probabilis conjectura sit, non sæcularis judicii fugiendifraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse. Diana cum Sanchez censent, hæc verba non esse præceptiva, sed hortatoria, maximè cum Sacra Congregatio, ut refert Sollius, non permiserit, ut Episcopi publicarent Edictum contra Clericos degentes in minoribus, ut debeant Ordines Sacros assumere, sub pœna privationis habitus.

10. Tenetur ne Ordinatus recitare sub lethali Psalmos in Ordinatione ab Episcopo injunctos?

Resp. Cum Palatio, probabile est, quòd Episcopus nolit eos obligare sub lethali, sed solum ex decencia & honestate.

11. Si quis Clericus Ordinatus non incedat in habitu decenti, & tonsura, peccat ne?

Resp. Utrique, cum faciat contra Sacros Canones hoc graviter injungentes, & præcipientes, imò in aliquibus Diocessibus sunt edicta hoc præcipientia sub pœna excommunicationis?

S E C T I O II.

De Obligatione recitandi Horas Canonicas.

1. **Q**uid est Divinum Officium?

Resp. Est laus Dei per Ecclesiæ institutionem determinata, & voce expressa.

2. Quot sunt Horæ Canonicae?

Resp. Septem, quæ significant septem principaliora mysteria Passionis Christi, contenta in his quatuor carminibus.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.

Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis.

Sexta Cruci necis, latus ejus nona bipartis.

Vespera deponit, tumulto Completa reponit.

Matutinum & Laudes componunt unam horam. Quatuor sunt Horæ minores, Vespera & Completorium septenarum horarum numerum complent.

3. Plures voluntates omittendi Officium Divinum in eo, qui obligatus est sub lethali ad Horas Canonicas, sunt ne plura peccata?

Resp. Si quis proponat non dicere Officium bis, vel ter, peccat ratione novi propositi; intellige, si inter unum, & alterum propositum mediet retractatio voluntatis non dicendi Officium, secus est unicum peccatum, est enim una intentio continuata in omissione actus: nam ut notat Bonattius apud Dianam, cum quis recordatur sui propositi peccandi antecedenter habiti, non peccat de novo.

4. Si quis omittat omnes Horas unius diei, committit ne tot peccata, quot sunt Horæ recitandæ?

Resp. Negative; quia præceptum recitandi septem Horas unum est, habens pro objecto aggregatum septem Horarum, sicut Matutinum est aggregatum trium Nocturnorum, neque tamen quis omittens tria Nocturna, tria comit-

rit lethalia: non est ergo necesse numerum Horarum omiffarum exprimere in Confessione juxta Dianam: fed fufficit dicere fe omiffiffe partem notabilem Officii, & fi omiffit totum, dicere fe non fatisfeciffe obligationi recitandi Officium.

5. Quænam in Divino Officio eft quantitas notabilis, ex cujus omiffione voluntaria quis mortaliter peccet?

Resp. Sententia docens unam integram Horam effe quantitatem tantum notabilem, mihi videtur nimis laxa: alia, quæ unum Pfalmum etiam minimum parvæ Horæ, mihi videtur nimis dura; Pfalmus ergo integer unius parvæ Horæ, fi fit longus, quantitas notabilis eft; in Matutino duo Pfalmi non tamen ex longioribus, vel tres Lectiones cum fuis Refponforiis: defectu enim hujus quantitatis mortaliter cenfetur non falvari effentia totius; illa autem minus notabilis, cujus defectu adhuc falvatur effentia totius, licet non ejus materialis integritas. Quia tamen hæc effentia menfuratur à prudentum judicio, ideò quot capita, tot fententiæ, quarum varietatem refert Gavantus.

6. Si quis in fingulis Horis modicum quid relinquere, quod fimul fumptum integraret quantitatem notabilem, peccaret-ne mortaliter?

Resp. Affirmativè, quia obligatio refpicit totum Officium; refpectu autem totius pars notabilis deficit, licet comparativè ad fingulas Horas: defectu notabilis non fit.

7. Omittens ter, vel quater in anno Officium, peccat-ne mortaliter?

Resp. Affirmativè, quia Breviarium eft onus diei.

8. Qui tenetur recitare Officium, tenetur ne recitare fub eadem obligatione Pfalmos Graduales, & Pœnitentiales, quando notantur in Quadragefima?

Resp. Negativè; illæ enim funt obligationes Chori, non perfonæ; unde Choro addictus, fi

tunc non adfit, non tenetur privatim recitare sub lethali. Nontamen idem sentiendum est de Litaniis respectu eorum, qui non intersunt Processioni Divi Marci, & Rogationum, vel in Commemoratione omnium Defunctorum respectu eorundem Officii novem lectionum; quæ omnia ex Gavanto, cujus sententiam sequitur Diana, qui vocat eam cõmuniozem: quilibet enim tenetur, vel publicè vel privatim recitare, non eò quòd sint pars Officii illius diei, ut æquivocat Vasquez, qui est contrariæ sententiæ: sed quia sunt pars obligationis illius diei, eò quòd in Rubrica talium dierum obligatio est expressa verbis præceptivis, non hortativis, & ut notant aliqui, Ecclesia dispensans cum Prædicatoribus ad unum tantum Officium, designavit recitandum ea die Officium Defunctorum, omisso Officio de Octava.

9. Debet-ne de necessitate præcepti servari ordo, ab Ecclesia constitutus in recitando Officio?
 Resp. Per se servandus est, recitando prius Matutinum, subsequenter Horas juxta Rubricas; & Vasquez vult quòd pervertens talem ordinem peccat mortaliter, quia facit contra ritum Ecclesiæ in re valde gravi. Gavantus mitius sentit, & dum integrè persolvat Officium, putat eum non peccaturum mortaliter. Sententia media mihi videtur magis rationabilis, scilicet, quòd si pervertat ex necessitate, quia debet Horis Canonicis vespertinis intervenire, & hoc ei accidit ante recitationem Matutini, non credo quòd lethalter peccet; si autem ex nulla causa rationabili ordinem ab Ecclesia statutum invertat, quare non peccabit, juxta Vasquesii sententiam? Diana sentit, quòd recitans Matutinum pro die crastina, non satisfacto Officio hodierno, adhuc validè recitet: contra Vasquez, qui vult prius solvendum pensum hodiernum, antequam quis cogitet de crastino: puto autem, quòd si ex necessitate hoc faciat, quod utique rarissimè con-

tinger, non sit statim gravandus peccato lethali.
10. Servanda est-ne qualitas Officii?

Resp. Affirmativè, & unusquisque uti debet suo Breviario: sic Monastico Monachus, &, Romano Clericus. Si quis in fraudem Officii longioris utatur alieno, non satisfacit. Crux tamen citatus à Diana putat, quòd si Clericus utatur semel in anno Breviario Divi Dominici, non peccaret. Portellus etiam apud ipsum censet, Religiosum privata recitatione utentem Breviario Romano non peccaturum, quia S. Pius V. non revocat consuetudines circa recitationes privatas, sed circa publicas: & Innocentius Quartus concessit, ut Religiosus extra Conventum uti possit Breviario alterius Religionis. Si quis verò putans hodie currere Officium Sancti, cum sit de Feria, vel è contra, Officium mutet, non puto eum debere recitare iterum Officium; non enim hoc fecit in fraudem recitans Officium pro Officio, neque ex accidia, sed ex ignorantia, & bona fide, sicque casus hic non videtur inclusus in propositione damnata infra adducenda.

11. Ut quis recitet Officium sine omni culpa, debet-ne servare temporum distributionem?

Resp. Affirmativè, sic Matutinum diei debet dici ab occasu solis usque ad auroram, Laudes verò, vel una cum Matutino, vel illuscente jam die; sed si Laudes à Matutino dividantur, notat Gavantus, post Matutinum dicendam esse orationem dici, ut sit in Nativitate Domini. Prima, oriente Sole. Tertia, aliquantulum post. Sexta, multa jam die. Nona, propè prandium. Vesperæ, post prandium, & Completorium propè noctem. Potest tamen per horam unam sine culpa anteponi, vel postponi Horarum distributio; secus res nimis onerosa foret, si tam exacta temporis observantia singulis diebus esset præscripta. Cum causa, v. g. ex studio, & ex operibus charitatis, & justitiæ adimplendis, & ex pluribus quæ quoridie occurrunt, tantus legis rigor non adest.

12. Tem-

12. Tempus pro Matutino crastino anticipari potest à declinatione solis; unde Gavantus sentit hoc privilegium incipere à tertia hora post meridiem. Diana putat, recitari posse ab hora secunda post meridiem, putat etiam non peccaturum mortaliter in Quadragesima, quando dicuntur Vesperæ ante prandium, si quis post prandium recitet Matutinum.

13. Tenetur-ne quis recitare Officium in Choro, vel in Ecclesia, aut Sacello?

Resp. Per se negativè; qui tamen sunt Choro additi si vacent à Choro ultra tempus à Concilio permissum, peccant mortaliter. Suarez excusat absentiam unius diei, Bonacina trium, vel quatuor dierum, quod intelligendum est, etiam distributiones restituant: hæc enim est pœna, qua non excusat à culpa. Diana cum Reginaldo putat; si domi recitent, & aliunde Chorus ab alio persolvatur, eos peccaturos tantum venialiter si fiat absque contemptu, & scandalo.

14. Debet-ne quis recitare Officium cum attentione?

Resp. Actualis attentio, qua mens actu semper ad objecta sancta reflectat, necessaria non est: plurimi sentiunt sufficere attentionem virtualem, qua quis, licet quandoque distractus involuntariè, virtualiter dicitur attentus, qui coepit attendere, nec voluntariè se distraxit ad alia. Recentiores non ita rigidè sentiunt, sed putant Canones præcipientes recitationem devotam obligare tantum ad actum externum devotum sine risu, sine confabulatione, non faciendâ alia opera exteriora cum oratione impossibile; quæ exterior compositio facit devotionem externam, licet mens ad divina non vigilet, eodem modo, quo Idololatria externa etiam sine attentione interna est verus cultus Idoli.

15. Possunt-ne Horæ interrumpi?

Resp. Inter Matutinum & Laudes, & Horas potest fieri quælibet interruptio; sed inter partes Horæ

Horæ fieri non potest, & si fiat sine causa, est veniale secundum Panormitanum, cum causa nullum est peccatum. Diana putat posse aliquem incipere Vesperas, & eas interrompere per horas duas sine lethali, quia quilibet Psalmus, imò versiculus, est integra oratio, non habens necessariam connexionem cum alio; & hoc etiam ait valere, si quis interrupisset animo reassumendi de novo integram Horam, qui potest mutare opinionem, & uti jure suo; Inter Nocturna Matutini posse fieri interruptionem duarum, vel trium horarum, tenet Panormitanus. Unum moneo, quòd in hoc onere divino jugum aggravandum non est, & recedendum esse à sententiis laxis, quæ jugum tollunt; & à nimium rigidis, quæ reddunt onus intolerabile.

16. Quis privatim recitans, debet-ne dicere alta voce?

Resp. Negativè, sed sufficit dicere, ita ut dicens seipsum audiat. Bonacina putat sufficere motum labiorum, quamvis nec ipse recitans se ipsum audiat; nam hic vocaliter orat, & præceptum est ad dicendum; non ad audiendum; hæc autem opinio, ut ait Filiucius, solum pro scrupulosis tenenda est.

17. Quinam tenentur ad recitationem Officii Divini?

Resp. Omnes Subdiaconi, & omnes Beneficiarii, omnes Religiosi, & Religiosæ Professæ juxta præscriptas & laudabiles consuetudines suarum Religionum.

18. Quando-nam in istis incipit obligatio recitandi?

Resp. In Beneficiatis incipit à die possessionis sui Beneficii, & quidem pacificæ; nam sicuti ante pacificam possessionem non possunt exercere munera Beneficii, ita neque tenentur ad illius onera. Subdiaconi & professi in die, qua promoveantur, non tenentur ad recitandum totum Officium, sed solum ad Horas, quæ juxta stylum

Ecclesiæ post promotionem recitandæ sunt. Hinc Bonacina existimat, quòd teneantur ad Vesperas & Completorium; alii quòd etiam ad parvas Horas recitandas. Si quis ante promotionem recitavit, putò, quòd satisfaciât, nec teneatur de novo recitare, cùm Ecclesia non exigat nisi unicuique Officium illius diei.

19. Conversi Religionum tenentur-ne ad recitationem illarum precum, quas loco Officii præscribunt earum Constitutiones?

Resp. Ex Alario verbo *Horæ Canonicae* n. 1. non tenentur sub lethali, nisi aliter in eorum Constitutionibus habeatur.

20. Habens tenue Beneficium tenetur-ne ad integram recitationem Officii Divini?

Resp. Sotus vult non teneri ad integram recitationem quotidianam Divini Officii; nam qui Altari inservit, de Altari vivere debet; qui autem parvum habet Beneficium, cùm de Altari non vivat, quare tenebitur Altari totaliter inservire? Et confirmat, quia in jure Beneficium tenue reputatur pro non Beneficio, ut habetur ex capite, *Is qui, de præbendis in 6.* Hinc Molfes. cum Less. volunt teneri tantùm ad Horas Canonicas in diebus Festis. Malder. apud Dianam putat compensare posse suam obligationem aliis precibus, puta Officio B. Virginis. Communis opinio est, promotum ad quaecumque Beneficium teneri ad Officium; maximè cùm Pontifices impetrent restitutionem fructuum Beneficiatis non recitantibus Horas, non distinguant Beneficium tenue à pingui: si ergo onus est majus proventus sibi imputent; volenti enim & consentienti nulla fit injuria.

21. Tenetur-ne ad Officium, qui Beneficium habet ad munus, & exercitium non Ecclesiasticum, puta pulsandi Organa, docendi in Seminario?

Resp. Cum Alario, negativè, neque etiam Religiosus à Papa dispensatus in castitate, & vivens in habitu sæculari extra claustra, neque Religiosus si mi-

si milites habentes Commendam, etiam si non militent actu : isti tamen tenentur ad preces juxta præscriptum suarum Constitutionum.

22. Qui tenetur ad Officium titulo Beneficii, & titulo Ordinis, committit-ne duplex peccatum omittendo Officium?

Resp. Negativè, quia facit contra unicam virtutem Religionis.

23. Ad quid tenetur Beneficiarius, qui omisit Officii recitationem?

Resp. Juxta dispositionem Bullæ S. Pii V. qui totum Officium omisit, omnes fructus Beneficii correspondentes uni diei restituat : qui totum Matutinum, vel solum reliquas Horas, dimidium fructuum correspondentem uni diei : qui unam parvam Horam, sextam partem. Hinc cum proportionem, qui reliquit Officium unius mensis, debet restituere duodecimam partem fructus unius anni : qui per annum, nihil potest recipere de fructibus Beneficii illius anni. Qui verò non Horam, sed partem Horæ reliquit, non tenetur ad restitutionem, quia leges loquuntur de Hora. Ex eadem ratione non est facienda restitutio pro pluribus versiculis in singulis Horis relictis, licet simul sumpti constituent quantitatē notabilem sufficientem ad lethale. Adverte etiam, quod si rata fructuum correspondens parti omissæ non sit notabilis, puta dimidium Julii, non tenetur illam restituere sub lethali. Ultimò adverte, quod si habens beneficium cum multis oneribus, puta Missæ, Concionis, assistentiæ Infirmorum, & similium, nemere potest aliquid de fructibus illius diei juxta qualitatem onerum, quæ in eadem die, in qua reliquit Officium, ille subivit. Nimis laxa mihi detur taxa, quam in hac reponit Henriquez citatus à Diana ; unde in praxi prudentum consilio statatur Beneficiarius, ne gravet animam suam.

24. Quinam excusantur à recitatione Divini Officii?

Resp. Primò, qui saltem moraliter sunt impoten-

potentes ad illud recitandum; est enim onus Ecclesiasticum, ad quod quis non tenetur cum gravissimo incommodo, reddente executionem moraliter impossibilem. Hinc qui non habet Breviarium sine culpa, nec scit memoriter, nec potest ab alio habere: qui opere charitatis, aut justitiæ est impeditus, ut illud recitare nequeat, non tenetur; ægroti nec etiam, judicio Medicorum; imò compertum est post tres dies à recessu febris ob debilitatem capitis, vix sine periculo recitari posse. Item si quis ex rationabili causa non posset recitare præcipuas partes Officii Divini, aliqui volunt, quòd neque teneatur ad unam, quam potest: hæc tamen sententia post Decretum Innocentii XI. n. 54. amplius nequit sustineri: unde si potest notabilem partem recitare, ad illam tenebitur.

25. Non tenetur quis impotens ad Officium Divinum recitandum, hoc compensare aliis precibus, puta Rosario, licet hoc laudabile sit: v.g. assistens Infirmo, ubi lumen afferri non potest, & proinde Corona recitari possit, non Officium. Ex privilegio potest Superior Regularis rationabili de causa commutare Officium Divinum in nonnullorum Psalmorum recitationem. Suspensi, & interdicti tenentur recitare; sed, ut notat Alarius, omisso *Dominus vobiscum*. Cæcus non tenetur nisi ad majorem partem, si hanc sciat memoriter; neque tenetur socium quærere, & conducere, ut cum eo recitet, nisi fortè, ut notat Garzias, hoc fecerit etiam in salute. Damnati ad triremes, quæ die laborant valdè, puto, quòd ratione laboris magni non teneantur; aliis autem diebus credo quòd teneantur: nec placet ratio Dianæ, scilicet eos non teneri, quia detegerent loco tam turpi se esse Ecclesiasticos, quod cederet in Ecclesiæ ignominiam: communiter enim scitur etiam perfidos Sacerdotes esse in triremibus; nec poena cedit in ignominiam, sed culpa. Sicuti ergo excommunicatus, & publici peccatores

tores Ecclesiastici, si qui sunt, tenentur Officium recitare, quare non illi Infirmetas quarranæ non excusat à recitatione Officii; ea die autem qua quis febris laborat, non tenetur anticipare Matutinum vespere, quia anticipatio est privilegium, quo utimur, quando volumus: non autem onus & obligatio; ut notat Canus.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VII. 20. Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declarationem Judicis, eò quòd sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, ante quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiatus de fructibus sui Beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.

35. Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsentis, & crastino.

Ab INNOCENTIO XI. 54. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem aliqua Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

C A P U T IX.

*De Matrimonio.*Sectio I. *De sponsalibus.*Sectio II. *De essentia Matrimonii.*Sectio III. *De Divortio.*Sectio IV. *De impedimentis impedientibus.*Sectio V. *De impedimentis dirimentibus.*Sectio VI. *De debito Conjugum, & usu Conjugii.*

Pures in Sectiones dividitur Caput hoc, tantam materiæ molem habens, ut quamplures libros impleverit.

S E C T I O I.

*De Sponsalibus.*1. **Q**uid sunt sponsalia?

Resp. Sunt futuri Matrimonii mutua promissio signo externo expressa. Hinc cum sponsalia sint species promissionis, id reddet ea invalida, quod irritat promissionem, & præcipue duo, scilicet defectus libertatis in alterutro ex sponsis, ut si quis coactè, vel ob metum promittatur, vel defectus deliberationis, qui oriri potest, vel quia quis non habeat sufficientem cognitionem obligationis, quam subit titulo promissionis, ut evenire solet inter puberes; vel ex parte voluntatis, quia consensus non adsit.

2. *Quanam ætas requiritur ad sponsalia?*

Resp. Ex Alario, ætas debet esse saltem septem annorum, & quidem completorum, nisi priùs tamen malitia suppleat ætatem: & si in septennio non habet usum rationis talem, qui sufficiat ad peccatum lethale, ut notat Sanchez, neque validè contrahit obligationem sponsalium, quæ cum sit actus humanus inducens mutua obli-

obligationem, talis esse non potest, si quis ad usum rationis nondum pervenit.

3. Obligant sponsalia vera sub lethali?

Resp. Affirmativè, quia omnis promissio rei gravis obligat sub lethali, non tantum ex fidelitate, sed etiam ex iustitia.

4. Si unus contrahentium promittat, & alius acceptet quidem promissionem, se non re-promittat, potest-ne primus recedere absque lethali?

Resp. Ex Alario *verbo sponsalia num. 9.* licet hi contractus nequeant dici sponsalia defectu mutui consensus, tamen primus, qui se obligavit, non potest recedere sub lethali, cum hæc promissio sit in re gravi.

5. Si parentes, Tutores, & alii infantium curam habentes promiserint, tenentur-ne pueri sub lethali stare eorum promissis?

Resp. Cum Parentes spondent pro pueris, possunt isti, quando sunt sui juris, recedere. Ita Alarius, qui limitat, nisi adolescentes certiores facti de promissione, saltem tacitè eam ratificent: si autem habeant usum rationis, & præsentes sint promissioni Parentum, & taceant, censentur acceptare, sic c. 1. de *Sponsalibus impuberum in 6.*

6. Quænam sunt signa ratificationis tacitæ in adolescentibus, qui sciunt Parentum promissionem?

Resp. Ex Alario, sunt oscula, munera; datio annuli, mutua conversatio in aliena domo tamquam cum sponsa. Bertau de *sponsalibus* existimat sufficere, quod sciant, & non reclamant.

7. Sunt ne valida sponsalia cum consanguineis sub hac conditione: Contraham tecum, si Papa dispenset?

Resp. Ex Alario, promissio hæc conditionata valida est, inducens obligationem standi promissis posita dispensatione; neque enim est conditio arpis, ut invalider actum humanum: Contraria sententia sustinetur à pluribus apud Sotum. Li-

cet omnes teneant cum D. Thoma, quòd sponsalia contracta cum infideli sub hac conditione, si ad fidem convertatur, teneant.

8. Promissio solis labiis exterius facta sine animo promittendi est valida?

Resp. Nequaquam, quia cum tali fictione promissio non est, sed simulatio: si quis autem promitteret sponsæ cum animo se obligandi, non autem cum animo exequendi, adhuc teneretur stare promissis, quia contrarius animus subsequens non potest impedire naturam veræ promissionis, cujus effectus est ligare promittentem.

9. Juramentum factum de ducenda una ex filiabus Petri habet-ne vim sponsalium?

Resp. Cum Alatio, negativè, quia sponsalia incerta non sunt sponsalia. Ita Glossa *in cap. ex literis secundo de sponsalib.* Si autem factis legitimis & licitis sponsalibus, cum una dormierit, placeat sentire cum Hostiensis citato ab Alario, qui docet tunc compellendum esse ad illam ducendam, non tam virtute sponsalium, quàm ex præsumpto consensu; cum enim ex una parte juraverit ducere unam ex filiabus Petri, & ex alia unam cognoverit, ex illo actu satis dignoscitur eam elegisse, & in eum determinatè consensisse; non deest tamen contraria sententia apud Sanchez.

10. Si quis sit certus, se promississe ducere unam, & dubius num promiserit cum animo se obligandi, tenetur-ne ducere?

Resp. Affirmativè, quia præsumptio, & possessio stat pro obligatione, quæ sequitur naturaliter ad promissionem, nisi expressè vitietur à conditione contraria: cum ergo de hac non constet, præsumendum est, actum promissionis fuisse elicium juxta ejus naturam.

11. Qui virginem defloravit spe fictæ promissionis matrimonii, tenetur-ne eam ducere?

Resp. Affirmativè; non quidem vi sponsalium, quæ utique non fuerunt valida defectu intentionis ducendi; sed vi contractus, dicitur des. Cum

ergo

ergo puella ex parte sui contractum impleverit tradendo corpus virgineum violanum, ille tenebitur implere alteram partem contractus; nec sufficit compensare exhibendo dotem, ut nubat alteri viro; sed debet omninò eam ducere, quia natura talis contractus pertinet ad justitiam commutativam, quæ petit, ut non tantum reddatur æquale, sed omninò idem: ita Bertau, qui citat pro se Sanchez, Vasquez, Navarrum, & alios.

12. Limita tamen primò, si deflorata ob disparitatem status potuerit conjicere, deflorentem non habere voluntatem docendi, & multò magis si ex verbis ejus æquivocis, & potius amatoriiis, quàm obligatoriis, & ex animo sciò provenienti-
bus, idem dignoverit: secundò, si ante tempus stabilitum pro matrimonio hæc cum alio fornicetur; tertio, si virgo putata, fuerit deprehensa non virgo, vel quæ faciebat se divitem, & nobilem, alia postea sit; in his enim casibus fictis promissor eximitur ab obligatione ducendi, licet cognoverit illam: in primò quidem, quia volenti & consentienti non fit injuria; in aliis verò, quia contractus non est legitimus ratione deceptionis.

13. Limita etiam secundò, fictum promissorem non ceneri ducere scēminam, quæ solita sit prostitui, sed tantum consuetum pretium ei tradere, contractus enim non est obligatorius, cum non sit justus propter inæqualitatem rei datæ, & acceptæ, neque ex fornicatione sequitur ei damnum notabile; cum jam sit malæ famæ. Lessius, & Sanchez docent, quòd si ex copula occulta nullum damnum timeatur viduæ, vel virgini bonæ famæ, fictus promissor non tenetur eam ducere: quod tamen non placet, cum obligatio ducendi non sit titulo damni illati, sed titulo contractus adimplendi; ut dixi responsione.

14 Si quis post sponsalia contracta cum Berta, contrahat secundò cum Flaminia, & istam cognoscat, tenetur-ne prima, vel secunda sponsalia adimplere?

R. Licet certum sit in casu omnimodæ æqualitatis secunda sponsalia nulla esse, nihilominus in casu, quo secunda habeant annexam copulam judicandum est in favorem istorum: quia naturalis æquitas postulat, ut quæ passa est tantum damnum, quale est à viro cognosci, præponatur alteri, quæ ex violatione contractus, aliud damnum non patitur, quàm quòd promissum non consequatur, cæterum ejus corpus integrum est: ita Homobonus tr. 15. c. 9. resol. 8.

15. Si quis primæ promiserit sine juramēto, & secundæ cum juramento, quamnam tenetur ducere?

Resp. Ex Homobono ibid. tenetur ducere primam; juramentum enim non ligat in hoc casu, cū cadat supra rem malam, quæ sine peccato, & sine damno primæ, cui promisit, nequit adimpleri.

16. Si quis post validam promissionem matrimonii de futuro cum una, contrahat in re matrimonium cum altera, tenetur-ne in casu mortis suæ uxoris primam ducere?

R. Cum Homobono, negativè, quia subsequens matrimonium dirimit totaliter sponsalia, neque datur obligationis reviviscencia: quod ait valere, etiam si prima sponsalia fuerint juramento firmata. In casu tamen, quòd illam cognoverit sub spe futuri matrimonii, tenebitur adimplere, cum damnum illatum tunc sit adhuc reparabile; quapropter urget obligatio reparandi.

17. Si quis castitatis, vel Religionis voto prius emisso, postea promiserit puellæ eam ducere, & hanc sub tali spe defloraverit, tenetur-ne ad servandam fidem Deo datam in voto, vel foeminæ in sponsalibus cum defloratione?

Resp. Cum Sanchez & Layman, promissarium deflorantem teneri ducere defloratam, si hæc non fuit voti conscia; quia votum non obligat cum notabili damno proximi, & violatione justitiæ; neque enim tunc potest hostia esse Deo acceptabilis. Tenetur tamen sponsus servare votum, quantum in se est: sic solum potest redde-

re, non petere debitum, quia dispensatio est solum in favorem defloratæ. Hinc si hæc moriatur, adstringitur denuò voto totaliter. Mihi videtur tamen consultius in hoc casu petere à Sacra Pœnitentiaria voti dispensationem, ut sanctè, & securè nubat.

18. Quandonam obligant sponsalia, quæ non determinant tempus futuri matrimonii?

Resp. Probabile non videtur, quod docet *Cönninch*, obligare eadem die; tum quia praxis communis Ecclesiæ est contraria; tum quia inutilis sic foret promissio de futuro. Puto ergo obligare, quando alteruter ex sponsis juxta prudentum æstimationem justè petit adimpletionem promissi. Hæc enim est natura debiti, ut obliget ad solutionem, tunc quando creditor rationabiliter petit satisfieri. Advertit *Homobonus*, si etiam neuter petat, & non sit justa causa dilationis, quàm primùm sponso celebrare debere matrimonium de præsentis; sic monuit apud ipsum *Congregatio Cardinalium*, Ordinarios id curare debere, ut quamprimùm celebrentur matrimonia de præsentis, quo stupri periculum, aliaque peccata vitentur.

19. Hinc parentes impediētes filios, qui sponsalia ipsis insciis contraxerunt, ne celebrent matrimonium, peccant mortaliter, quia impediunt actum justitiæ, ad quem filii tenentur sub lethali. Si tamen propter maximam disparitatem sponsoꝝ timenda forent scandala, dissensiones, & rixæ, ob familiæ dedecus, possunt licitè impedire, etiam implorata Judicis, & Principis auctoritate; quia cum tale matrimonium adverferur charitati, & pietati, sine peccato contrahi nequit: ita *Bertau*, qui citat *Sanchez*, *Navar.* & *Gutier.*

20. Quinam tactus possunt permitti inter sponsoꝝ?

Resp. Illiciti tenendi sunt tactus conducentes ad copulam, cùm enim illa sit illicita, ita

etiam quidquid ad eam conducit. Hinc omnes contractus turpes etiam pro levi morula sunt peccatum mortale. Actus verò ordinati ad fovendum mutuum amorem, ut manuum contractus, non animo luxuriandi, permitti possunt; ita Boss. sicuti enim copula redditur honesta à matrimonio, ita actus isti cohonestantur à sponsalibus, Limita tamen cum Homobono, etiam istos diuturniores, & frequentiores admitti non posse, ne alterutri sponso sit pollutionis periculum. Hinc peccant mortaliter parentes, vel tutores, & custodes sponsæ, qui eam solam relinquunt cum sponso, propter dictum periculum, quod ferè semper non sine peccato evenit.

21. Sponsalia clandestina sunt-ne valida?

Resp. Affirmativè, quia Concilium Tridentinum hanc conditionem apposuit matrimonio, non verò sponsalibus; & ut notat Alarius, sic declaravit Congregatio Cardinalium; nec quantum ad hoc peccant clandestinè contrahentes, quia utuntur jure suo à nulla lege prohibito.

22. Si Sponsus post sponsalia fornicetur, teneatur-ne hanc circumstantiam aperire in confessione, quòd sponsus sit?

Resp. Ex Homobono, non est conditio necessariò exprimenda in confessione, quia injuria facta sponsæ prudentum judicio, & vulgi opinione, levis in sponso est, proinde non excedit limites venialis: Res autem è contra in sponsa se habet, cujus fornicatio est valdè turpis, & gravis sponsi injuria, & exponitur periculo concipiendi, atque adeò injustitiæ erga futurum virum, qui prolem alterius nutriet tamquam suam.

23. Possunt-ne dissolvi sponsalia?

Resp. Affirmativè; cum enim in sponsalibus non sit aliud vinculum, nisi mutux promissionis, sicuti hæc in genere dissolubilis est, ita & in sua specie. Neque enim sponsalia post Concilium Tridentinum secuta copula transeunt in matrimonium indissolubile, sicuti ante

Con-

Concilium ferè communis erat Doctorum opinio.

24. Per quas causas dissolvuntur sponsalia?

Resp. Ex Homobono, primò per mutuum spon-
 forum consensum, etiam si fuerint jurata, etiam
 ad modum voti; ut accidit, cum quis, ob piete-
 tem, pauperi foeminae cum juramento promisit.
 Debet autem adverti, quòd ipsa liberè consen-
 tiat in dissolutionem, non vi, non metu indu-
 cta. Secundò, per ingressum alterius in Reli-
 gionem, per votum simplex castitatis, & Reli-
 gionis, per susceptionem Ordinis Sacri, per
 matrimonium cum alia contractum; hæc enim
 sunt vincula fortiora, quæ destruant vinculum
 minùs forte. Quòd autem in ingrediente Reli-
 gionem non sit expectanda professio, sicuti in
 matrimonio rato, puto certum, quia si egre-
 diatur, fit notabiliter vilior, neque quis tene-
 tur amplius cum illo ducere. Tertiò, superve-
 niente affinitate, vel cognatione spiritali. Quar-
 tò, si quis proficiscatur in longinquam regio-
 nem, & tempore statuto pro matrimonio non
 redeat. Quintò, si morbus contagiosus, vel no-
 tabilis superveniat deformitas. Sextò, si quis
 fornicetur cum alia: Item si fornicatio præcessit
 sponsalia, sed tunc fuit ignota: & postea dubitet,
 an tempore sponsalium ita fuisset erga sponsam
 captus amore, ut eam despondisset etiam deflo-
 ratam ab alio. Septimò, propter morum asperi-
 tatem alterius conjugis, qui dignoscatur crude-
 lis, durus, & asper. Tandem ob omissionem
 alicujus rei promissæ, & conditionis non imple-
 tæ: & quæcumque evenire potest causa rationa-
 bilis, quæ si nota fuisset ante sponsalia, hæc
 contracta non fuissent.

25. Si sponsus, & sponsa fornicentur cum ex-
 teris, compensatur-ne debitum debito, ita ut
 neuter resilire possit?

Resp. Ex Homobono, negativè, sed adhuc spon-

sus recedere potest, quia fornicatio sponsæ est notabiliter vilior.

26. Qui post celebrata sponsalia contraxit impedimentum dirimens, tenetur ne petere dispensationem?

Resp. Si studiosè & culpabiliter contraxit impedimentum, tenetur petere dispensationem, quia cum culpabiliter factus sit impotens in præjudicium alterius, tenetur à se remove impedimentum, ut alteri injustè læso satisfaciat: nisi fortè hoc fieri nequeat, nisi magnis sumptibus; quia quis non tenetur cum tam gravi incommodo satisfacere, cum priùs teneatur erga se, quàm erga aliam. Si autem inculpabiliter hoc evenit, ad nihil tenetur. Hinc studiosè quærere incursum impedimenti ad dissolvenda sponsalia est peccatum, quia est se velle reddere impotentem ad satisfaciendum obligationi contractæ.

27. Quinam est Judex ordinarius in causa dissolutionis sponsalium?

Resp. Est Episcopus, aut ejus Vicarius, aut delegatus ab Episcopo, qui re cognita, & stabilita sponsalium dissolutione, cogere debet ad restitutionem eorum, quæ causa sponsalium sponsæ fortè tradita sunt. Ita Homobonus, negans Parochum esse Judicem competentem, cum in foro exteriori jurisdictionem non habeat. Si autem causa rescindendi sit manifesta, & absit scandalum, non est, cur Judicis attendatur sententia.

S E C T I O II.

De essentia Matrimonii, ut contractus, & ut Sacramentum est.

I. Quid est Matrimonium?

Resp. Ut contractus, est conjunctio legitima maritalis viri & feminae inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem fervans; ut Sacramentum verò, est Sacramen-
tum

tum consistens in legitima conjunctione maritali viri, & foeminæ &c. Sic Summistæ. Melior tamen mihi videtur definitio Bonacinæ, nimirum: Est contractus legitimus indissolubilis inter marem & foeminam, per quem mutua corporum potestas traditur, & acceptatur reciprocè, ac gratia sanctificans confertur.

2. Quænam est materia, & forma hujus Sacramenti?

Resp. Ex Diana, materia est mutua corporis traditio, forma mutua eorundem acceptatio aliquo signo exteriori manifestata coram Parocho, & Testibus, qui solum requiruntur ut conditiones à Concilio Tridentino legitime impositæ. Non est necesse signa extrinseca manifestantia internum consensum esse verba, sed possunt etiam esse nutus, & alia signa humano modo; sed clarè consensum exprimentia; nullum enim est præceptum de consensu verbaliter explicito. Hinc Diana rejicit sententiam Pontii, & Rodriq. qui volunt peccare mortaliter exprimentem consensum per nutum, cum possit per verba.

3. Quinam est Minister hujus Sacramenti?

Resp. Ministri sunt contrahentes, qui ideo debent esse in gratia, ut conficiant, & recipiant dignè hoc Sacramentum. Non est necesse, ut contrahentes recipiant prius Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; sed solum hoc est de consilio Concilii Tridentini; quod hortatur conjuges, antequam contrahant, vel saltem tri-duo ante matrimonii consummationem, ut prius suscipiant Eucharistiam, & Pœnitentiam. Hinc causa efficiens hujus Sacramenti est contrahentium consensus extrinsecè manifestatus. Parochus vel Sacerdos ab eo deputatus est minister benedictionis nuptiarum.

4. Quinam sunt hujus Sacramenti effectus?

Resp. Augmentum gratiæ sanctificantis, & etiam alia dona gratiæ ad perficiendum amorem conjugalem, & indissolubilem unitatem

inter conjuges, ad frænandam indecentem concupiscentiam, & ad rectam prolis educationem.

5. Quid est Matrimonium ratum, quid consummatum?

Resp. Ratum est illud, quod legitimè celebratum est coram Parocho, & Testibus; consummatum est illud, quod completum est per copulam perfectam in vase legitimo, interveniente saltem viri seminatione; & ab hoc propriè significatur indissolubilitas.

6. Est-ne necesse, Matrimonium inter fideles esse semper Sacramentum?

Resp. Cum Diana, non constat ex Patribus, & Conciliis, & communi Doctorum autoritate hæc necessitas, ita ut Christus Dominus ita matrimonium instituerit, ut in eo ratio contractus, & Sacramenti sint inseparabilia; sed elevavit solum contractum ad rationem superiorem Sacramenti, non tamen destruxit, quod erat inferius. Hinc primò rudes, nescientes Matrimonium esse Sacramentum, proinde non habentes intentionem faciendi rem sacram, validum Matrimonium in ratione contractus perficiunt, non in illa Sacramenti; hinc secundò, matrimonium contractum inter fidelem & infidelem cum dispensatione, Sacramentum non est, & secundum plures, nec Matrimonium contractum inter fideles per Procuratorem. Neque existimo veram sententiam eorum, qui putant Matrimonia infidelium ad fidem conversorum in Baptismi susceptione evadere Sacramentum. Hæc tamen acuta & aliàs purè speculativa non sunt mei instituti.

7. Consensus tacitus sufficit-ne pro vero Matrimonio, puta si præsentibus, & tacentibus filiis parentes contrahant?

Resp. Cum Pontia, negativè, quia fieri potest, ut filii taceant ex metu reverentiali, & isti consensus taciti pluribus inconvenientiis aditum præ-

præbeant, & reclamantibus contrahentibus mortuo parente, qui pro se ipsis respondit, facile Matrimonium declararetur nullum. Meo ergo videri Parochus instare debet, ut filii ipsi respondeant; sunt enim illi, qui se ligant, neque quo ad hoc parentum subduntur voluntati. Alarius tamen verbo *Matrimonium* n. 8. putat cum pluribus, sufficere consensum tacitum, & adducit auctoritatem Bonifac. cap. unico de sponsalib. impuberum in 6. Verum caput illud est de sponsalibus, quæ cum dissolubilia sint, non requirunt tantum consensum; sicuti patet etiam de ætate; quod enim sufficit ad minus, non ideò sufficit ad maius. In hac sententia est Bonacina, qui vult sufficere ad Matrimonium, ut pro verecunda puella respondeat alter, etiam extraneus; quod tamen mihi videtur intolerabile.

8. Qui fictè contraxit matrimonium sine animo contrahendi, tenetur ne postea contrahere ex animo?

Resp. Sanchez tenet negativè, si nullum sequatur damnum foeminae ductæ: quod verò non sequatur damnum, puta puram speculationem; si enim cum ea habiter, & multò magis sequatur copula, quis non videt damna esse inseparabilia, & de natura sua sequi? Puto ergo, quod sicut qui laborant impotentia perpetua, tenentur separari, ut habetur ex motu proprio Sixti Quinti de Matrimonio Eunuchorum, adducto ab Homobono tr. 13. c. 11. resol. 1. & quidem, ut fugiant periculum incontinentiæ, si maneant in eadem domo, dormiant in eodem lecto, sequantur oscula & tactus, vel etiam semel morosa delectatione cadant: ita mihi videtur, quod cum hoc periculum inevitabile sit ab eo qui fictè contraxit, teneatur postea ex animo contrahere, ne in tot Dæmonum laqueos cadat: nihilominus sententiam contrariam videi apud Dianam, Sanchez, & Laym. Adverte tamen cum Alario citante Navar. hic verbo *Matr.* n. 341.

quòd quando quis fictè consentit in Matrimonium, si semel accedat animo maritali ad uxorem, & cum ea copulam habeat, statim purificatur fictus consensus, & evadit verum & indissolubile matrimonium.

9. Quomodo quis renovare debet fictum consensum, ut validè contrahat cum ea, cum qua antea fictè contraxerat?

Resp. Si defectus hujus consensus factus sit publicus, & sufficientibus argumentis & indiciis probatus, renovandus est coram Parocho, & duobus testibus, ita Homobonus *tr.* 13. c. 10. *assert.* 2. qui assert. pro hac sententia responsum Clementis Octavi. Si autem publicus non sit, imò alter conjux hunc defectum ignoret, debet novus utriusque consensus interesse; nec sufficit, ut putavit Sanchez, quòd ille tantum, qui fictè contraxit, verè consentiat; ita enim declarasse Clementem Octavum Rectori Pœnitentiariæ Societatis, testatur Diana.

10. Sufficit-ne ad Matrimonium consensus conditionatus, v. g. contraho tecum, si pater tuus consentiet?

Resp. Theologi ferè omnes volunt hanc formam contrahendi nullam esse, quia hoc modo videtur coincidere consensus matrimonialem cum illo sponsalium, qui est de futuro non de præsentì: & etiam quia Matrimonium, sicut omnia Sacramenta, non potest pendere à conditione purificanda. Verùm Canonistæ contrarium sentiunt, & putant Matrimonium, sicut alios contractus conditionales, purificari conditione, sine novo consensu tenere, & ligare; & hoc probabile etiam puto, dummodò tamen conditio purificetur coram Parocho, & Testibus, vel Parochus, & Testes cognoscant conditionem impletâ esse; hoc enim post Trident. indispensabiliter requiritur.

11. Debent ne arceri è Matrimonio ignorantes Pater, Ave Maria, & Credo?

Resp. Cum Diana, arceri non sunt; igno-
rant

rantia enim à nullo jure reddita est Matrimonii impedimentum; neque Episcopi in Synodis possunt addere nova impedimenta. Possunt tamen sic ignorantes ad aliquod breve tempus impediri, ne contrahant, ut attentius & celerius addiscant Rudimenta Christiana.

12. Quæ nam ætas requiritur ad Matrimonium?

Resp. Ex Sacris Canonibus, requiritur in muliere ætas duodecim annorum, in viro quatuordecim, & quidem completorum; hæc autem ætas meretur jurè ex pubertate, scilicet ex vigore naturali ad copulam requisito: & proinde si hic vigor quandoque ætatem statutam præcedat, tunc dicitur malitia ætatem supplere. Hoc ergo dictum intelligi debet de vigore corporis, non de vigore mentis, qualis est discretio, & cognitio sufficiens ad distinguendam conjugum obligationem; hoc enim evenire potest maximè in foemina in septennio, cum qua tamen sentit Alarius Matrimonium non valere, nisi esset multum doctilicapax, & discreta. Hinc si impuberes nondum ad talem ætatem pervenerint, & in quibus malitia non suppleat ætatem, contrahant, invalidum erit Matrimonium; & ne quidem adveniente pubertate Matrimonium convalesceret, nisi per copulam subsequutam, vel per aliquem alium modum constet contrahentes ante pubertatem perseverasse cum eadem voluntate in pubertate.

13. Quale peccatum est ante legitimam ætatem contrahere?

Resp. Est mortale, quia verba Canonum continent præceptum, non consilium; notat enim Pontius: quòd ibi habetur, *Distinctus inhibemus*; & quia se exponunt contrahentes periculo faciendi Sacramentum nullum, in materia scilicet inepta. Guttierrez tamen cum pluribus sentit, in aliqua urgentissima causa, v.g. pro bono pacis, convenire, ut dispensentur ab Episcopo, & talis conjunctio toleretur. Adverte cum Rosignolio de matrimonio, secundo prænot. 17. quòd à parte ante

ante stabilitur ætas, à parte post nulla stabilitur: quia, quantumvis quis senescat, semper superest igniculus, qui potest aliquo modo excitari, puta medicamentis; & sic de inepto ad generandum fiet aptus. Vires enim, ut ipse ait, sunt extenuatæ, non extinctæ; unde remanent arte medicinae consolidabiles, & ad copulam coaptabiles.

14. Est-ne Matrimonium indissolubile?

Resp. Matrimonium, sive ratum sit, sive consummatum, est indissolubile, non tamen eodem modo, quia Matrimonium consummatum, si validum est, in nullo casu potest dissolvi, etiam ab autoritate Pontificia; imò plures Authores volunt etiam in casu copulae factæ per vim, Matrimonium dissolvi non posse, & quod uno conjugē Religionem ingrediente, altera non maneat libera, ut possit vivente viro alteri nubere. Alteri existimant violentam copulam non nocere. Utraque sententia ab Alario existimatur æquè probabilis.

15. Matrimonium ratum urgente gravi necessitate à Summo Pontifice dissolvi potest: & ut affirmant plures Doctores, Martinus Quintus, Eugenius Quartus, Paulus Tertius, & Pius Quartus dispensarunt de facto. Dissolvitur etiam per solemnem Professionem Religiosam, qua peracta, non antea, potest alter conjux ad secundas nuptias convolare. Non dissolvitur neque per Ordinem Sacrum, neque per dignitatem Episcopalem, aut ea majorem, quia jura de sola Professione Religiosa loquuntur: & quidem Professio debet esse in Religione, in qua tria substantialia vota emittuntur, licet sit equestris, ut Melitensis; de Religione enim, ut sic est Privilegium Canonis. Quare autem Matrimonium ratum sit indissolubile, est, quia significat unionem Christi per gratiam cum anima iusti, quæ indissolubilis est: consummatum significat unionem Christi cum Ecclesia, quæ indissolubilis est.

16. Qui ante Matrimonium cognovit spon-
sam suam, celebrato Matrimonio habet-ne bime-
stre ad cogitandum de electione status Religiosi?

Resp. Certum est, post Matrimonium ratum,
posse alterum ex conjugibus negare debitum,
hoc enim beneficium concessum est pro dignita-
te, & excellentia status Religiosi adhuc eligibi-
lis ab eo, qui intra bimestre nondum Matri-
monium consummavit; quo elapso, vel debet
Religionem ingredi, vel sub lethali reddere de-
bitum alteri petenti: ad casum ergo dic, copu-
lam, quæ antecessit Matrimonium ratum, non
tollere privilegium electionis status; non enim
est copula Matrimonialis, antequam existat Ma-
trimonium, & ideo quantum ad hoc quis rema-
net plenè liber.

17. Poteft-ne contrahi Matrimonium inter
absentes per Procuratorem?

Resp. Affirmativè; est enim contractus per-
fectibilis eodem modo, quo cæteri: requiruntur
tamen istæ conditiones; primò, ut Procurator
habeat speciale mandatum ad hoc numero Matri-
monium, nec sufficit generale ad negotia, vel ad
uxorem in genere: secundò, ut Procurator con-
tractum hunc per se efficiat, nec potest alterum
subdelegare, nisi hoc sit ei specialiter injunctum:
tertiò, ut tempore illo, quo contrahit Procura-
tor, non sit revocata potestas à principali; & hoc
intelligitur, etiamsi revocatio mandati non in-
notescat Procuratori, vel etiamsi præstitum sit
juramentum de non revocando mandato; hoc
enim, ajunt Doctores, est speciale contractui
Matrimoniali. In Procuratore contrahente no-
mine alterius, non est necesse, ut sit in gratia;
neque enim conficit, aut ministrat Sacramen-
tum: qui autem facit mandatum, debet esse
in gratia eo tempore, quo probabiliter alius suo
nomine contrahit: & quidem sub lethali.

1. Quid est Divortium?

Resp. Viri ab Uxore, aut Uxoris à Viro legitima separatio; & multipliciter fit: aut enim dividitur in totum, ita ut uterque possit ad alia sponsalia transire, ut evenit in laborantibus impedimento perpetuo ad copulam, puta maleficiatis; aut dividitur in partem, id est quoad mutuam cohabitationem, & petitionem, ac redditionem debiti, sine licentia contrahendi. Separatio à copula ex mutuo consensu ad tempus, ut liberius quis vacet orationi, insinuata à Divo Paulo, divortium non est; hæc enim separatio oritur ex devotione, non ex mentium divisione; divortium autem ex Homobono dicitur ex divisione mentis, & corporis, quæ ex aliqua causa divertuntur ad alia, & amplius unita non remanent.

2. Divortium quo ad mutuam cohabitationem, & torum, quibus ex causis licitum est?

Resp. Ex Homobono; primò, ob sævitiam Mariti, qui nimis rigidè, & injuriosè se gerit erga Uxorem, eam etiam levibus de causis graviter verberando. Secundò, ob adulterium alterutrius conjugis, propter quod innocens potest se separare; frangenti enim fidem fides servandà non est. Tertiò, ob nefandum crimen mariti, sive activum, sive passivum. Quartò, ob bestialitatem, vel quodcumque aliud vitium luxuriæ, propter quod fiat carnis divisio, & ea alteri communicetur. Quintò, si vel in Hæresim incidat, vel Paganismum, vel Judaismum. Sextò, si furore laboret. Septimò, si Maritus inducat Uxorem ad peccandum cum alio: non enim cum gravissimo animæ, vel corporis discrimine tenetur Mulier habitare cum Marito scelesto. Adverte tamen, pias Uxores perditos Viros patientia, tolerantia, atque

virtutum exemplo ad meliorem frugem traduxisse, sicuti legitur de S. Monica respectu Viri sui.

3. Per alia peccata carnis traditur-ne sufficiens causa legitimæ separationis inter Conjuges?

Resp. Negative, quia tunc perfectè fides Matrimonii non violatur, neque fit perfecta carnis divisio; Adde, leges pro adulterio extendendas non esse ad alia peccata adulterio minora. Hinc nec per oscula, & tactus, etiam facta ad finem adulterandi, neque per molitiem completam, sive adminiculo proprio, sive alieno, extra omne vas; neque per copulam imperfectam absque seminatione intra vas; neque per concubitum cum foemina, vel bestia mortuis, aut cum statua; neque per copulam sodomiticam cum propria Uxore; si tamen Vir admonitus ab hac desistere noller, posset, ut dixi, Mulier separari, ne ad tam enorme peccatum pertrahatur.

4. Quid requiritur ad hoc, ut separatio ob adulterium commissum fiat propria auctoritate?

Resp. In foro externo requiritur adulterium publicum, & notorium, ut habetur *cap. significasti de divortis*, vel ut habet Alarius verbo *divortium n. 4.* ut suspicio sit talis de adulterio, ut apud prudentum existimationem habeatur pro certitudine, verb. gr. quia soli in secretis se osculantur, tangunt, & ibi manent ad multum tempus. In foro autem conscientiae non sufficit adulterium secretum, quia delictum occultum publica poena puniri nequit. Deinde si hoc sufficeret, nimis lata panderetur via ad hujusmodi divortia frequenter facienda cum scandalo totius Civitatis.

4. Tenetur ne Maritus conscius adulterii suæ Uxoris eam dimittere, & viceversa Uxor virum?

Resp. Cum Alario, mulier non tenetur virum adulterum dimittere, quia non suum est virum corri-

corrigere, & punire. Neque maritus uxorem, ut habet D. Thomas, quia verberibus, & reclusione potest corrigere. In duplici tamen casu videtur teneri: primò, cum vir per hujusmodi dimissionem speraret certam correctionem foeminae, unicuique enim præcipitur cura de proximo suo. Secundò, cum vir censetur fautor, & protector adulterii. Verùm scandalo occurri potest eam corrigendo, & monendo publicè: item moderatè puniendo. Et spes salutis per dimissionem est omninò vana; tunc enim liberius adulterabit. Primæ ergo responsioni ex Alario standum erit.

6. Si uterque adulterium commiserit, unus tamen publicè, & alius secretò, potest-ne in foro conscientiae secretus adulter dimittere publicè adulteratam?

Resp. Negativè ex Alario, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur; imò adulter occultus peccat ex D. Thoma, accusando publicè adulterantem, & tenetur concedere veniam, si illa petat: nisi tamen adulterium secutum sit, & quidem occultum, tantum post divortium. Item si quis ab adultera petat debitum, videtur ei reconciliatus, & amittit jus eam dimittendi, nisi denuò adulteret.

7. Tenetur-ne innocens foeminam dimissa, & correctam iterum reassumere?

Resp. Licet valdè conveniens sit, ut poenitens reassumatur ad pristinam cohabitationem; tamen adhuc in foro conscientiae non tenetur; quia separatio facta fuit ex legitima causa, non tantum ad hunc finem, ut mulier corrigatur, & emendetur, sed quia facta est carnis divisio, & propter fidei fractionem fides amplius ei servanda non est. Ex opposita ratione, adultera dimissa tenetur ad virum accedere, si eam revocet: lex enim divortii est in favorem innocentis, non autem rei. Nota tamen cum Navarro, quòd si innocens divisus non potest continere, absolvendus

non est, nisi reconcilietur; ita Alarius n. 13.

8. Si vir sit causa adulterii uxoris, potest-ne eam dimittere ob adulterium?

Resp. Si vir sit causa directa adulterii, & eam prostituat, amittit jus dimissionis, volenti enim, & consentienti nulla fit injuria: Item si vir adulterii conscius non prohibeat adulterantem, cum facile, & absque gravi damno possit, tunc enim per tacitum consensum ratum habet factum. Non est tamen eodem modo dicendum de uxore, quæ si tantum non corrigat virum adulterantem, non ideo censetur consentire ejus adulterio, quia ordinariè uxores non audent viros reprehendere. Si indirectè solum vir det causam adulterio, putà, quia non subministrat vestes pretiosas juxta suum statum, quia à domo ejicit propter aliquam inobedientiam, non ideo amittit jus dimittendi, si adulteret; istæ enim causæ sufficientes non sunt ad dandam ansam adulterio, cum foemina mortem potius subire debeat, quam adulterare.

9. Potest-ne facto divortio ob adulterium, vel aliud crimen, & quidem ex Judicis sententia, innocens transire ad Religionem, vel Sacros Ordines sumere reclamante dimissa?

Resp. Affirmativè, quia illa nullum habet jus ad corpus innocentis dimissi, qui ideo post se votis, & Ordinibus ligaret: placet tamen sequentes limitationes apponere, nisi innocens post divortium adulterium non commiserit, aut si adulteratus sit, etiam fuerit correctus, altera parte remanente incorrecta, licèt admonita. Conjux ex crimine dimissa non potest sine licentia dimittentis innocentis vovere castitatem in Religione. Adverte, quòd ordinariè loquendo dimittere uxorem ob adulterium est pœna, quæ jure infligi nequit, nisi per Judicis sententiam.

10. Potest-ne ex mutuo consensu divortium fieri, etiam nullo præcedente crimine?

Resp. Si quis quærens consensum ad divortium,

tium, impetret, potest ingredi Religionem, & ibi emittere tria vota solemnia: ex Sacris Canonibus tamen, ut licitè hæc dissolutio fiat, primò requiritur, ut remanens in sæculo sit maturæ ætatis, ratione cujus periculum incontinentiæ non timeatur: hæc autem matura ætas non suspecta periculi per Doctores est annorum sexaginta, vel etiam minor, si infirma valetudo eum annorum numerum suppleat. Secundò, ut manens in sæculo faciat votum simplex continentiæ. Si autem sit juvenis, & suspectus de periculo incontinentiæ, debet etiam ipse Religionem ingredi, & ibi vovere. Addunt insuper Doctores requiri consensum Episcopi ex Canone, *ſ. Vir, & Uxor*; hic tamen consensus, licet requiratur sub lethali, si desit, non invalidat Professionem ab utroque emissam.

11. Si quis, qui maturæ ætatis non est, permittat uxorem suam profiteri in Religione, potest manere in sæculo?

Resp. Negativè; sed debere cogi ad ingrediendam Religionem: ita enim habetur ex Concilio Rhemenſi, *Si quis uxorem suam velari permiserit, aliam non accipiat, sed convertatur*. Si autem quis dedit hujusmodi licentiam, ignorans obligationem Canonis ad Religionis ingressum, Professio talis Religioſæ erit invalida, adeòque erit restituenda, & remanebit cum voto simplici castitatis, potens reddere, & non petere; sic habetur ex Canone primo *de Convers. Conjugum*. Si etiam qui dedit licentiam ad Religionis ingressum, ante Professionem eam revocet, illa non poterit profiteri, & casu, quòd profiteatur, Professio erit invalida, adeòque erit restituenda suo viro. Aliqui graves Doctores volunt, quòd revocans sine causa peccet mortaliter, quod mihi videtur durum; utitur enim jure suo erga corpus, quod nondum transit sub dominio Religionis, neque Deo sacratum est; sicuti enim qui ingreditur in Religionem, ante Professionem per solam

voluntatis inconstantiam potest licitè egredi, ita & permittens ingredi, mutans voluntatem poterit revocare permissionem.

12. Si aliquis infidelis convertatur ad fidem remanente conjuge in sua infidelitate, potest-ne divortium in totum facere, & ad alia vota transire?

Resp. Juxta regulam Divi Pauli, si infidelis consentiat habitare cum illo, scilicet, sine blasphemia Christi, & sine periculo subversionis, infidelis non debet dimitti, sanctificatur enim mulier infidelis per virum fidelem: si autem in continua rixa, & discordia maneat cum periculo lapsus, remanet solutus, & poterit ad alia vota transire.

S E C T I O IV.

De impedimentis Matrimonii non dirimentibus, sed impredientibus.

1. Quot sunt genera impedimentorum?

Resp. Sunt duo, scilicet non dirimentia, & sunt illa, quæ impediunt Matrimonium licitè contrahendum, & si cum illis contrahat Matrimonium quis, peccat mortaliter, Matrimonium tamen est validum: dirimentia sunt illa, quæ impediunt Matrimonium, & si contrahatur, erit invalidum: Impedimentum ergo est quædam indispositio contrahentium, reddens Matrimonium, vel illicitum, vel invalidum.

2. Quot sunt impedimenta non dirimentia?

Resp. Sunt quinque, nempe, votum, interdictum, sponsalia, catechismus, & crimen; hoc autem ultimum subdividitur in sex species, scilicet uxoricidium, presbytericidium, incestus cum consanguinea suæ conjugis, aut etiam suæ, et volunt nonnulli, raptus alienæ sponsæ; coëctio spiritualis malo animo suscepta, ducere scienter Monialem, cui adde etiam septimanam suoad tempus, scilicet solemnis poenitentia. potest Episcopus circa hæc criminum impedimenta

menta dispensare ; imò aliqui putant non obligare sub mortali , & esse per consuetudinem abrogata.

3. Quid est impedimentum voti ?

Resp. Est votum simplex castitatis , vel non nubendi , vel suscipiendi Ordines Sacros ; si tamen tale votum est validum , non verò si est cum circumstantiis illud irritantibus . Qui ergo contrahit Matrimonium cum uno ex his votis , illicitè contrahit , & peccat mortaliter ; est tamen in istis diversitas obligationum . Si quis habuit votum non nubendi , positis nuptiis peccavit mortaliter , & ad nihil aliud tenetur : Si quis vovit castitatem , vel ingressum Religionis , peccat iterum mortaliter consummando Matrimonium , quia post Matrimonium ratum , ante consummationem potest Religionem ingredi , & reddere Deo vota sua : Consummato tamen Matrimonio , qui vovit Religionis ingressum , ad nihil aliud tenetur vivente Uxore : si autem illa præmoriatur , tenetur iterum ad Religionis ingressum . Si quis vovit castitatem , potest tantum reddere , & non petere , quia tenetur votum observare , quantum potest ; item præmortua conjugē tenetur ad votum . Doctores Societatis putant , vota simplicia castitatis , quæ in eadem Societate emittuntur esse dirimentia , si non dispensentur.

4. Quid est impedimentum interdicti ?

Resp. Sub hoc nomine venit prohibitio ab Ecclesia , ne nubat . Qui sic prohibitus est ad nubendum , peccat mortaliter , si nubat ; sed Matrimonium tenet : peccat etiam mortaliter , si Episcopus justis de causis prohibeat , ne talem ducat , facit enim contra præceptum Superioris mandantis , ne ducat , ad fugiendas rixas , & scandala inde secutura , proinde in re gravissima . Cum in quibusdam anni temporibus prohibentur nuptiæ , intelligitur de solemnitate nuptiarum , non verò de nuptiis simpliciter : qui autem sine gra-

vissima causa eas adhuc celebraret non petita facultate, peccaret mortaliter contra consuetudinem legitimè in Ecclesia introductam.

5. Quid est impedimentum sponsalium?

Resp. Est promissio facta alteri mulieri contrahendi cum ipsa; quibus sponsalibus non dissolutis si quis aliam ducat peccat mortaliter, quia non adimplet promissionem validam alteri factam, cum gravi ipsius injuria.

6. Quid est impedimentum catechismi?

Resp. Est quædam spiritualis affinitas, quæ contrahitur imperfectè, eò quòd quis respondeat illius cæremoniis, quæ antecedunt Baptismum: quapropter respondens dicitur susceptor in catechismo. Sanchez putat hoc impedimentum esse sublatum à Concilio Tridentino; & ideò Parochi qui describunt Patriam & Matrinam in Baptismo, nullam notam tenent de suscipiente in catechismo; & secundùm hanc sententiam contrahens cum tali impedimento nullum peccatum committit.

7. Quid est impedimentum criminis?

Resp. Sunt plura crimina, quæ cùm injuriosa sint, vel Ministro benedictionis Matrimonii, vel Ministro Sacramenti, ideò Reo prohibetur, ne contrahat. Primum est incestus cum consanguinea suæ uxoris, aut etiam sua usque ad quartum gradum: aliqui tamen volunt, post Tridentinum esse tantùm usque ad gradum secundum. Secundum est injustum uxoricidium, cùm quis ex impetu iræ propriam uxorem occidit: si uxor occidat injustè Virum, potest sine ullo peccato alterum ducere, quia Canones loquuntur solùm de uxoricidio, non de viricidio. Tertium est raptus alienæ sponsæ, seu uxoris: Quartum, cùm quis suscipit proprium filium in Baptismo, seu Confirmatione, malo animo, scilicet, ut contrahat cognationem cum uxore sua. Quintum est Sacerdotis occisio declarata per Judicem. Sextum est, si quis Monialem acceperit in uxorem. Septimum est

est tempus sollemnis Pœnitentiæ, quæ amplius non est in usu, vel saltem adeò frequens. Contrahere cum impedimento criminis esse tantum veniale tenet Bertau, qui citat pro se Cajetanum, Toletum, & alios, quia per consuetudinem inveteratam nulla pro ipsis petitur dispensatio.

8. Contrahitur-ne Matrimonium illicitè, si fiat sine denunciationibus?

Resp. Affirmativè, nisi Episcopus, aut ejus Vicarius dispense: & peccatur mortaliter, quia fit in re gravi contra Ecclesiæ præceptum. Sanchez cum pluribus censet mortale non esse unam omittere, quando quis certus est moraliter nullum esse impedimentum. Denunciationes ex Concilio Tridentino sic faciendæ sunt: Primò; ut fiant in Ecclesia inter Missarum Solemnia; possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Ecclesiam & alio loco, ubi tamen confluit magnus Populus. Secundò, ut fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus commissione, & licentia. Tertiò, ut fiant in propria Parochia, & quidem utriusque contrahentis, ut declaravit Congregatio Cardinalium. Quartò, ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, idest qui feriatis quidem diebus, non autem alio festo interpollentur.

9. Tenetur-ne quis sciens aliquid impedimentum occultum illud revelare?

Resp. Ex Alar' o verbo *Matrim. n. 35.* si quis aliter non possit Matrimonium impedire, tenetur sub lethali revelare impedimentum secretum & occultum, etiamsi sit testis unicus, quia unicus sufficit ad Matrimonium impediendum, non ad dissolvendum jam contractum: etiamsi illud habeat sub sigillo secreti naturalis: non autem confessionis Sacramentalis: quia hîc agitur de peccato vitando, non de delicto puniendo. Tenetur quoque, qui audivit à persona digna fide; quæ non revelante, tu teneris revelare. Excusantur à revelatione impedimenti, qui noverunt contra-

hen-

hentes impetrasse dispensationem in foro conscientiae; item qui audivit à non fide digno: qui non recordatur, à quo audiverit, vel etiam si moraliter certus sit se nihil profuturum; item etiam si timeatur magnum scandalum, vel damnum revelanti, tacere debet, licet possit probare, & præcipiatur revelatio sub comminatione excommunicationis. Hæc omnia Alarius citans præcipuè pro se Navarrum, & Sanchez.

10. Si contrahens interrogetur de impedimento occulto, tenetur-ne illud revelare?

Resp. Vel revelare debet, vel à Matrimonio abstinere; si autem dispensationem pro foro conscientiae impetraverit, poterit non fateri, nisi aliunde habeat sufficientem probationem. Ita Bonacina.

11. Quid debet facere Parochus, qui scit impedimentum dirimens Matrimonium ex confessione alterius conjugis?

Resp. Extra confessionem admonere non debet, cum ratione sigilli inviolabilis non possit uti scientia confessionis. In confessione autem conari debet, quantum potest, ut suspendat Matrimonium, donec obtineatur dispensatio. Si ob imminens scandalum neque hoc valeat impetrare, debet conari suadere contrahentes, ut contrahant sub hac conditione, si Papa dispenset, & habeant animum solum cohabitandi ut fratres, donec accedente dispensatione iterum contrahant coram Parocho & Testibus.

S E C T I O V.

De impedimentis dirimentibus.

1. Q Uot sunt impedimenta dirimentia?

Resp. Sunt quatuordecim, duodecim scilicet de jure antiquo, contenta in his capitulis.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Tul-

Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibis.

De jure novo sunt raptus, & absentia Parochi, & duorum Testium.

2. Quid est impedimentum erroris?

Resp. Error duplex est, alius quoad substantiam, seu identitatem personæ; alius verò quoad personam qualitatem. Primus error invalidat Matrimonium, quia tollit consensum, qui est causa efficiens necessaria Matrimonii; secundus error non irritat, quia non tollit consensum, sed solum minuit affectum, & vehemens desiderium ducendi talem, quam putat virginem, pulchram, divitem, nobilem, cum tamen talis non sit: non tollit consensum simpliciter, quia quis consentit in talem personam, Parocho, & Testibus præsentibus.

3. Si quis putet ducere Petrum, & Paulus sit: ducere Primogenitum Principis, & sit Secundò genitus; talis error dirimit-ne Matrimonium?

Resp. Ad primum ex Toletò, & Sanchez, talis error dirimit Matrimonium, quia cadit supra substantiam, & identitatem personæ, circa quam decepta non consentit; habet enim intentionem ducendi Petrum, non Paulum, qui Petrum se finxit. Ad secundum respondeo cum distinctione; si ducens moyetur ad ducendum Primogenitum, quia primogenitus est, talis error licet sit qualitatis, quia tamen reincidit in errorem personæ, quam intendit ducere, Matrimonium est nullum; si autem intendat ducere eum, quem præsentem habet, & ex errore credat primogenitum, talis error non dirimit, quia consensus fertur in personam, non in qualitatem personæ, quæ solum concomitanter se habet ad illam. In tali ergo casu examinandum est motivum; & effectus consentientis.

4. Quid est impedimentum conditionis?

Resp. Est ignorantia disparitatis conditionis quoad

quoad hoc, quòd liber putans se ducere liberam, reverà ducit servam legalem, seu mancipium. Si autem sciat illam esse servam, & adhuc velit ducere, Matrimonium erit validum: cùm enim in hoc casu inæqualitas conditionis sit cognita, & volita, nulla sit ei injuria, ratione cujus Ecclesia hoc impedimentum apposuit, ut contractus sit justus, habens æqualitatem corporum se mutuo obligantium. Hinc si quis contrahat cum libero, qui antecederet fuit in servitute, à qua se liberavit, matrimonium tenet, quia corpora tunc, quando obligantur, sunt æqualis conditionis, licet antecederet non fuerint; quod ad nihil inservit.

5. Si servus contrahat cum libera, quam servam putat, est-ne validum Matrimonium?

Resp. Affirmativè, quia conditio errantis ex errore non fit deterior, sed melior. Hoc autem impedimentum est ad evitandam injustitiam, quæ nulla est, cùm putatus deterior invenitur melior.

6. Possunt-ne servi ad invicem contrahere, vel etiam cum liberis non ignorantibus eorum conditionem, si dominus contradicat?

Resp. Affirmativè, quia hoc impedimentum non est in favorem dominorum, sed contrahentium: debet tamen advertere, si dominus sit invitatus, quòd non eximuntur titulo matrimoniali à servitiis, quæ ipsi præstare debent. Hinc cùm simul concurrant obligatio debiti conjugalitatis, & obligatio servitii domino præstandi, præferri debet dominus, qui cùm non consenserit in Matrimonium, nihil de emolumento servitutis deperdere potest. Addunt Doctores, si jactura domini sit tenuis, & ex parte conjugum sit periculum incontinentiæ, tunc potiùs conjugum, quàm domino serviendum est, & in dubio est inclinandum in favorem Matrimonii.

7. Si dominus consentiat, ut ejus servus contrahat cum libera, servitutem ignorante, eman-

cipat ne eo ipso servum?

Resp. Affirmativè, ut colligitur ex authentica de Nuptiis c. 1. §. si verò ab initio, quod etiam ex eadem authentica extenditur, cum dominus sciens servum velle contrahere cum libera, servitutem ignorante, dolosè tacet, nec revelat, sed studiosè occultat servitutem; tunc enim cum cooperetur injuriæ, quæ fit conjugii liberæ, in poenam talis injustitiæ, punitur à lege servi emancipatione.

8. Si dominus contrahat cum serva, hæc vi talis contractus acquirit-ne libertatem?

Resp. Affirmativè, quia qui vult fieri una caro cum serva, eo ipso amittit rationem domini, & fit socius illius, cum repugnet juri naturæ socium esse servum.

9. Potest-ne quis vendere servum conjugatum in loco distante, ubi nequit cum sua conjugate existere, & uti matrimonio?

Resp. Si servus contraxit cum permissione domini, cum sic vendere amplius non potest; concessio enim Matrimonio, quod est principale, conceditur commoditas utendi, quod est accessorium. In tali ergo venditione, cum faceret contra suam concessionem, injustè ageret tractans, quod jam liberè concessum est. Si autem servus contraxit domino invito, adhuc ex Divo Thoma injustè ageret, quia nimirum cum peccet impediendo, ne contrahant, à fortiori peccat impediendo ne utantur Matrimonio contracto. Contraria sententia non sine probabilitate plures habet fautores.

10. Quid est impedimentum voti?

Resp. Est votum solemne castitatis emissum in Religione approbata, aut in susceptione Ordinis Sacri, aut etiam emissum à Patribus in Societate Jesu.

11. Quid est cognatio?

Resp. Cognatio dirimens matrimonium triplex est, nempe carnalis, legalis, & spiritalis.

lis. Cognatio carnalis, quæ dicitur consanguinitas, est conjunctio multorum ex eodem stipite & sanguine descendendum: in primo gradu dirimit Matrimonium de jure naturæ, & usque ad quartum gradum de jure positivo. Legalis est proximitas quædam proveniens ex adoptione alicujus in filium. Spiritualis est proximitas, quæ contrahitur ratione Baptismi, vel Confirmationis; de qua supra, ubi de Baptismo, sufficienter diximus.

12. Quid est stipex?

Resp. Est persona illa, ex qua omnes, de quarum cognatione quæritur, per sanguinem descendunt, & originem ducunt.

13. Quid est linea?

Resp. Est ordinata series personarum consanguinearum deducta à stipite, secundum quam magis propinquus capiti & stipiti præponitur, & successivè alii eo ordine, quo distant, postponuntur. Et hæc linea duplex est, alia recta, alia transversa, seu collateralis.

14. Quid est linea recta?

Resp. Est illa, secundum quam multæ personæ descendunt à stipite immediatè, vel mediatè, itaut sit una ab alia genita, ut filius à patre, nepos à filio &c. & hæc recta linea, quædam est ascendendum, in qua continentur personæ, à quibus originem trahit stipex, & caput, à quo per sanguinem descendunt alii, ut Pater, Avus, Proavus, Atavus; alia descendendum, quæ complectitur personas originem ab eo stipite trahentes, ut Filios, Nepotes, & Pronepotes, Abnepotes.

15. Quid est linea collateralis?

Resp. Est illa secundum quam multæ personæ à communi stipite, sive mediatè, sive immediatè, procedunt: ipsæ autem personæ à se invicem non descendunt, ut sunt fratres, eorum filii, Patruus, & Amita.

16. Quid venit nomine gradus?

Resp. Est talis distantia personarum sangui-

ne junctarum, quo cognoscitur, quanta sit proximitas, vel distantia inter illas personas, quæ in linea includuntur. Pro hac autem commodius dignoscenda, dantur tres regulæ, una scilicet pro linea recta, & duæ pro transversali.

17. In linea ergo recta, quot sunt personæ in linea, tot gradibus distant inter se, una dempta; sic Pater, & Filius dicunt consanguinitatem in primo gradu; Nepos, & Pater in secundo gradu: in hoc non est difficultas, & conveniunt jus Civile, & Canonicum. Ratio enim est evidens, tot enim sunt gradus, quot sunt generationes; cum autem una generatio non possit esse minùs quàm inter duos, tot erunt gradus, quot sunt personæ una dempta, scilicet stipite, & capite, quod toti generationum ordini supponitur.

18. In linea transversali æquè distantium à stipite, quot gradibus personæ distant à communi stipite, tot distant inter se; sic duo fratres sunt in primo gradu, & filii fratrum in secundo gradu. In linea transversali inæqualiter distantium: eo gradu distat inter se, quot gradibus personæ remotior distat à communi stipite: hinc si duo consanguinei ita ex. g. distent, alter scilicet quatuor gradibus, & alter quinque, poterunt in Matrimonio jungi, quia tunc attenditur gradus consanguinitatis juxta distantiam remotiorem à stipite, cum tunc censendi sint ambo consanguinei in quinto gradu.

19. Utrum de jure naturæ sit irritum Matrimonium in primo gradu lineæ transversæ, scilicet fratris cum sorore, hoc speculativum est, neque ad nos pertinet; certum est tamen in hoc gradu Summos Pontifices numquam dispensasse; sicuti, utrum in linea recta in infinitum extendatur impedimentum Matrimonii: & secundum hanc sententiam, si Adam resurgeret, cum nulla posset contrahere.

20. Quotuplex est adoptio?

Resp. Duplex, alia imperfecta, quæ adoptatus

Prin. 2

Principis autoritate, non verò alicujus adoptantis electione, fit hæres illius, non secus ac si filius naturalis foret, & hæc nullum affert Matrimonio impedimentum; quia cum Matrimonium sit res favorabilis, jura afferentia impedimenta, potius restringenda sunt, quàm extendenda. Alia est perfecta, & est voluntaria & libera assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem, ac si esset filius naturalis; est enim in supplementum successionis naturalis, & solet exprimi his verbis *Vtinam esses meus filius*. Et hæc propriè est, quæ constituit impedimentum dirimens.

21. Inter quas personas ponit impedimentum dirimens cognatio legalis?

Resp. Primò inter adoptantem, & adoptatum, & inter adoptantem, & filios adoptati usque ad quartum gradum; & hæc est quasi linea recta cognationis legalis, ut ita adoptans gerat vices stipitis, & capitis. Præterea inter filios adoptantis, & adoptatum; & hæc est quasi linea transversalis cognationis legalis. Ultimò inter uxorem adoptantis, & adoptatum, & inter uxorem adoptati, & adoptantem, & hæc est ad modum affinitatis. Hoc impedimentum est solum de Jure Ecclesiastico, nullo modo verò de Jure naturali.

22. Quenam sunt conditiones legitimæ adoptionis?

Resp. Plures; & primò, ut adoptans sit sui juris, nec minor viginti quinque annorum; secundò, ut sit senior adoptato, itaut, quantum est ex parte adoptati, possit esse Pater naturalis adoptans; tertio, ut adoptans sit masculus; femina enim non potest adoptare, nisi ex privilegio; quarto, ut adoptans habeat potentiam generandi; quare, qui nascitur sine virilibus, adoptare non potest: bene tamen, qui gladio secti & eunuchi facti sunt: impotentia enim hæc ad generationem consequitur per accidens, non autem per se ad personam adoptantis. Hinc infer

Basseus, quod etiam Sacerdos adoptare potest?

23. Quot modis solvitur adoptio?

Resp. Pluribus; & primò morte naturali, vel civili adoptantis, ut si damnetur ad metalla, vel relegetur; secundò, si adoptans contrahat nuptias incestuosas: tertio, si adoptatus fiat Patrius, vel Episcopus, aut emancipetur.

24. Quale est impedimentum criminis?

Resp. Est homicidii, & adulterii, altero ex his quatuor modis facti; primò, si aliquis durante Matrimonio habuit commercium cum uxorata, promittens eam ducere mortuo ejus viro, si talis promissio acceptetur, sive facta sit ante adulterium, ut dans causa adulterio, sive post: secundò, cum vir & foemina conveniunt ad occidendum conjugem, ut inter se contrahant, & de facto occidunt, etiam nullo præmisso adulterio: tertio, cum unus conjugum occidit alterum animo contrahendi cum uxore occisi, hæc nesciente, dummodò tamen intercedat adulterium cognitum ab ipsis adulteris. Hinc si occisor, quando commisit adulterium cum uxorata, nesciebat esse uxorata, hoc impedimentum non oritur, quia, licet materialiter sit adulterium, formaliter verò, quantum ad cognitionem adulterantis, adulterium non est, Canones autem loquuntur de adulterio riguroso, cognito ut tali. Ultimus casus, si quis post Matrimonium ratum cum una, contrahit matrimonium cum alia, & consumat illud, sciente hac secunda uxore primum Matrimonium; non potest cum hac secunda contrahere, etiam si prima præmoriatur. Quæ omnia vera sunt, si prima Matrimonia fuerint valida; non autem si fuerint solum putativè talia, & jure nulla.

25. Quale est impedimentum disparitas cultus?

Resp. Est inter fidelem baptizatum, & infidelem non baptizatum, etiam si sit Catechumena: Non autem inter fidelem, & hæreticum, qui baptizatus est. Si uxor & vir infidelis

delis convertantur ad fidem, remanet eorum Matrimonium; si tamen fuit contractum sine impedimento contra jus naturæ: impedimenta enim juris Ecclesiastici non afficiunt infidelem. Si conversus ad fidem habeat plures uxores, debet primam retinere: si hæc converti nolit, potest eligere quamcumque ex aliis, quæ conversæ sint. Si nulla converti velit, & prima consentiat habitare cum eo sine injuria Creatoris, debet eam retinere; aliter remanet liber.

26. Quid est impedimentum vis, seu metus?

Resp. Est, cum alter conjugum per violentiam, aut metum cadentem in virum constantem contraxit Matrimonium: quia violentia hæc & gravis metus tollunt libertatem consensus. Quapropter nonnulli docent impedimentum hoc non esse Ecclesiasticum tantum, sed naturale. Hinc metus levis, vel levitate mali, quod timeatur, vel levitate timoris, quo malum grave leviter apprehenditur, non impediunt Matrimonium, quia quamvis minuant rationem liberæ consensus; non tamen illum auferunt.

27. Quotuplex est metus gravis?

Resp. Duplex, alius scilicet est metus gravis ab intrinseco, & est ille, qui oritur à consideratione gravis mali imminentis, puta mortis, severitatis, & similia. Alius est metus gravis ab extrinseco, & est ille, qui oritur à viro constante, minante flagella, mortem, exheredationem, pauperiem, & similia. Et hic metus utique etiam dupliciter incuti potest; primò directè, & in hunc finem, ut extorqueatur consensus in Matrimonium; secundò indirectè, in alium finem, scilicet cui per accidens adjungitur consensus in Matrimonium; & hic utique metus non invalidat Matrimonium, cum non sit causa consensus, sed præcisè occasio.

28. Qualis ergo metus est impedimentum dirimens Matrimonium?

Re sp. Est metus gravis ab extrinseco, cadens in

virum constantem, injustè incussus, directè ad hunc finem extorquendi consensum in Matrimonium. Nota bene omnes tres. particulas assignatas scilicet *ly* ab extrinseco: injustè, & directè, ex attentione enim ad istas solvuntur omnes casus; adverte insuper, ut notat Alarius; licet quis ex tali violento metu consentiat in Matrimonium, non tamen contrahit; quia talis consensus liber non est. Adverte etiam ex eodem, si viri metus sit occultus, sufficit ad validitatem Matrimonii, ut etiam si coactus, liberè postea consentiat, alterius consensu nondum revocato. Hinc Sanchez, & Coninch, & alii putant sufficienter sanari per copulam spontaneè habitam, dummodò affectu maritali habeatur, & etiam per spontaneam cohabitationem cum sponsa; qui enim recedere potest ab eo, qui vim intulit, & non recedit, satis indicat metum cessasse, & amoto metu voluntariè consentire Matrimonio; proinde eum ratificat, cum solum liber consensus, qui tunc ponitur, antea deficeret valori contractus.

29. Si stuprator in delicto deprehensus ob metum contrahat cum stuprata, valet-ne Matrimonium?

Resp. Si stuprator, quia timet se occidendum, nisi ducat, spontè se offerat maritum, talis metus non invalidat Matrimonium, quia est ab intrinseco, neque ab alio determinatur ad contrahendum, sed à se ipso. Secundò respondeo, si Pater stupratae minetur se accusaturum apud Judicem, nisi ducat, etiam Matrimonium valet, quia est metus justè incussus; sicuti ex eodem capite valet, si Magistratus, & Judex inducant delinquentem ad ducendum; aliter minentur exilium, carceres; qui pariter metus est justè incussus. Tertiò respondeo, si Pater stupratae minetur mortem, tale Matrimonium illicò est nullum, quia metus habet omnes conditiones ad impedimentum matrimonii requisitas, scilicet, est ab extrinseco, injustè incussus, directè
ad

ad hunc finem, ut quis ducat stupratam.

30. Quid significat ly cadens in virum constantem?

Resp. Significat virum timorem incutientem debere esse talem, ut quis probabiliter sit certus malum ab eo comminatum executioni fore mandandum. Hinc duæ requiruntur conditiones, potentia scilicet ad nocendum in comminante, & impotentia ad se liberandum in eo, contra quem directæ sunt comminationes: & idèd ex Glosa in c. cum locum de Sponsal. in muliere minor metus sufficit ad annullandum Matrimonium.

31. Si puella ob nimiam reverentiam Patris, aut tutoris contrahat ex metu Matrimonium, alioquin non contractura, valet-ne?

Resp. Cum Alario n. 6. non valet, sicuti nec Religiosa Professio. Iste autem metus reverentialis nisi comprobetur verberibus, minis, aliisque angustiis, & corporis afflictionibus datis ad hoc, ut contrahat Matrimonium, in foro externo hoc non dissolvitur; secùs nimis lata via panderetur dissolutioni Matrimoniorum. Hoc prudens Confessarius hortetur puellam, ut faciat de necessitate virtutem, & ratificet novo consensu Matrimonium cum illo, à quo ante mortem separari nunquam licebit.

32. Si quis contrahat Matrimonium cum filia Medici, alioquin nolentis curare, valet-ne Matrimonium?

Resp. Cum Alario, Affirmativè; quia quod determinat ad ducendum, est morbus inducens timorem, non Medicus; proinde metus est ab intrinseco. Item etiam, si quis metu naufragii, periculi infirmitatis, aut ut se ab obsidione, vel carcere liberet, contrahat Matrimonium, hoc est validum, quia metus est semper ab intrinseco; proinde non est causa, sed occasio contractus, qui liberè fit. Intellige tamen, nisi carceres, obsessio, & similia dentur uicè ad hoc, ut quis contrahat.

33. Si quis contrahens ex metu irritante Matrimonium, ex eodem copulam habeat cum uxore, & juret se non reclamaturum, tenet-ne Matrimonium?

Resp. Negativè, quia neque copula, neque juramentum sanat defectum consensus in Matrimonium. Docet tamen Alarius, ob reverentiam juramenti, vel petendam esse dispensationem, vel ratificandum Matrimonium.

34. Quid est impedimentum Ordinis?

Resp. Est Ordo Sacer Subdiaconatus, quo qui ordinatus est, nequit validè Matrimonium contrahere, & si contrahat, illicò est excommunicatus. Uxoratus, qui uxore non consentiente sumit Ordinem Sacrum, ex S. Thoma, nequit in illo ministrare, neque ad superiores ascendere, licet Matrimonium nondum fuerit consummatum.

35. Quid est impedimentum ligaminis?

Resp. Est, quo quis alligatus alteri per Matrimonium etiam ratum, & nondum consummatum, & à fortiori si consummatum sit, impotens redditur ad aliud Matrimonium contrahendum.

36. Si mulier probabiliter & prudenter existimet virum suum mortuum esse in bello, qui reverà vivit, & contrahat Matrimonium cum alio, erit-ne validum?

Resp. Negativè; propter bonam fidem tamen non peccat petendo, & reddendo debitum. Si autem postea sciat eum vivere, debet abstinere à petitione, & redditione debiti. Si prudenter dubitet, potest solum reddere, & non petere. Si habeat tantum levem suspicionem, debet hanc deponere, petere, & reddere.

37. Si quæ falsò putet, virum suum vivere, & tamen contrahat cum alio, est-ne validum Matrimonium?

Resp. Negativè, quia consensus in Matrimonium non est maritalis, sed fornicarius; cum ergo primò sciet virum suum reverà fuisse mortuum, & tempore contractus non fuisse alligatam, sed

sed liberam, potest affectu maritali accedere ad secundum virum, & perficere Matrimonium.

38. Quid est impedimentum honestatis?

Resp. Oritur ex duplici capite; primò, ex sponsalibus validè celebratis cum uno, ratione quorum sponsus nequit validè contrahere cum consanguineis sponsæ in primo gradu; secundò, ex matrimonio rato, & non consummato, ratione cujus quis non potest contrahere cum consanguineis sponsæ usque ad quartum gradum inclusivè; & idem dicendum de sponsæ ratione sponsi.

39. Si sponsalia sint invalida, oritur-ne ex his impedimentum honestatis?

Resp. Ex jure antiquo, ex sponsalibus invalidis alio titulo præterquam ex defectu consensus oriebatur hoc impedimentum: ex jure novo Concilii Tridentini non oritur, nisi ex validis. Imò Diana, Pontius, & alii notant, ex sponsalibus conditionatis, hoc impedimentum non oriri, donec conditio fuerit impleta. Neque ex sponsalibus contractis ante septennium, nisi post septennium fuerint confirmata.

40. Oritur-ne ex sponsalibus invalidis defectus consensus interni?

Resp. Cum Alario hic verbo *honestas* num. 81. affirmativè, scilicet si fuerit externus consensus, quia in his hominibus reperitur scandalum, & inhonestas, ad quæ evitanda Concilium hoc impedimentum posuit.

41. Ex Matrimonio nullo, & invalido oritur-ne hoc impedimentum?

Resp. Cum Alario, si Matrimonium sit nullum ex manifesto defectu consensus, non oritur; in aliis autem nullitatibus semper oritur, ut habetur ex Declaratione S. Pii V. atque adeò etiam ex clandestino, quod ex declaratione Congregationis Concilii resolvitur in sponsalia.

42. Quid est affinitas?

Resp. Est conjunctio plurium inter se, orta ex
copu-

copula carnali, five licita, five illicita, dummodò sit perfecta, & naturalis inter marem, & foeminam in vase naturali. Non requiri seminationem etiam mulieris, dummodò vir in vase naturali seminaverit, est probabilior sententia ex Divo Thoma, qui citatur etiam pro parte contraria in *Supplemento*.

43. Cum quibusnam contrahitur affinitas?

Resp. Ex copula licita vir contrahit affinitatem cum omnibus consanguineis suæ uxoris usque ad quartum gradum inclusivè, similiter uxor cum omnibus consanguineis sui viri; & sine dispensatione, vir cum nulla ex iis potest validè Matrimonium contrahere. Non autem contrahitur affinitas cum affinibus conjugum, juxta regulam generalem: Affinitas non parit affinitatem. Ex copula autem illicita non extenditur, nisi usque ad secundum gradum inclusivè. Cum verò hoc impedimentum sequitur post matrimonium consummatum, impedit tantùm petitionem debiti respectu illius, qui peccavit.

44. Quanam regula dignoscuntur gradus affinitatis?

Resp. Hæc est, quòd in quanto gradu consanguinitatis est unus conjux cum suis consanguineis, in tanto gradu affinitatis est alter conjux ex vi copulæ: si vir est in primo gradu consanguinitatis cum Patre, & fratribus, & mulier erit in primo gradu affinitatis cum eisdem.

45. Si infidelis convertatur ad fidem, potestne ducere sororem illius foeminæ, quam ante conversionem fornicariè cognovit?

Resp. Affirmativè ex Alario verbo *Affinitas* n. 98. quia hoc impedimentum contrahitur Jure Ecclesiastico, cui infidelis ante conversionem non subest.

46. Quid est impotentia?

Resp. Est vitium animi, vel corporis, ratione cujus quis impeditur, ut alteri commisceri non possit. Sive hoc vitium sit merè à natura, si-

ve ab arte, five à morbo: si sit perpetuum, dirimit Matrimonium. Si hoc vitium sit relatè ad omnes mulieres, cum nulla potest contrahere; si sit relatè ad unam, vel alteram tantum, ut contingit in maleficiis, dirimit solum Matrimonium cum illa, relatè ad quam est impotens.

47. Hinc illa impotentia, quæ sine miraculo tolli non potest, est verum impedimentum; non autem illa, cui per artem, aut æratem occurri potest. Senes valdè, aut steriles, si coire possunt, licet probabiliter generare non valeant, non dicuntur hoc impedimento laborare. Carens utroque testiculo, non potest contrahere: & si contraxit, separandus est. Si per morbum tale impedimentum contraxit post Matrimonium, Toletus & Sanchez putant adhuc posse eo uti, quia per accidens est, quod verum semen non emittat. Hæc omnia Alarius: quoad hoc ultimum autem sequendus non est; & in praxi, tota separatio est facta. Si adveniret impotentia post Matrimonium ratum, & non consummatum, adhuc Matrimonium teneret, quia reverà quando fuit contractum, nullum erat impedimentum.

48. Si dubium sit, utrum impedimentum impotentiae sit perpetuum, quid est faciendum?

Resp. Expectandum est triennium ad explorandum; utrum tale impedimentum superari possit; post quod, standum est testimonio peritorum, vel Matronarum visitantium conjugem; & si dicant se virginem reperisse, separandi sunt conjuges; si illa inveniatur corrupta, standum est testimonio viri jurantis se consummasse: In dubio enim semper judicandum est in favorem Matrimonii.

49. Quando dubitatur, num maleficium factum sit ante, vel post Matrimonium, quid est faciendum?

Resp. Cum Bonacina, Rebellio, Sà, & alijs à B. rtau citatis, censendum est, maleficium.

fuisse factum ante Matrimonium: hoc enim modo malefici, ut plurimum solent agere, ita ut maleficium nuptias præcedat.

50. Mulier, quæ propter arctitudinem viro apta non est, tenetur-ne subire incisionem?

Resp. Cum Alatio, si hæc incisio parvo dolore, & incommodo fieri potest, tenetur illam subire; si cum multo incommodo, & dolore, maximè si inde diuturna infirmitas timeretur, non tenetur, & Matrimonium illicò erit nullum.

51. Uxor arcta si ab alio cognoscatur, & primo viro post fornicationem reddatur apta, quid faciendum est?

Resp. Primo viro est restituenda; licet enim iudicio Ecclesiæ ab hoc separata sit, in hoc casu tamen, quemadmodum cognosci potuit à secundo viro, sic & præsumitur cognosci potuisse à primo viro per continuatum usum, aut per aliqualem aliam industriam, si adhibita fuisset; sic ex post facto Ecclesia iudicat se fuisse deceptam: ita *cap. laudabilem, & cap. fratres*. Si autem constaret talem esse vasorum impropotionem, siue mulieris, siue viri, ut copula cum eo, qui primo matrimonium contraxit, haberi non possit, illicò primum matrimonium censendum est invalidum.

52. Est-ne hoc impedimentum impotentie infirmo, qui morti proximus ducere vult concubinam, ut à peccato concubinitus absolvatur, vel legitimentur filii ex copula illicita geniti?

Resp. Negative; quia corpus de se potens est, licet per accidens ratione morbi hæc potentia non sit expedita; ita ut ea uti possit.

53. Hermaphroditus potest-ne validè matrimonium contrahere?

R. Vel sexus aliquis est prævalens, vel æqualis, vel inferior. Juxta sexum prævalentem, certum est posse contrahere: ratione enim illius præminentie, putà virilis, vir potius, quàm femina.

mina, est censendus. Quando sexus sunt æquales, debet eligere sexum unum, & jurare se altero sexu numquam usurum: neque Parochus debet matrimonio assistere, nisi hoc juramento antecederet præstito. Juxta sexum minùs prævalentem, adhuc juxta Pontium validè contrahit, quia licèt alter præemineat, tamen minùs prævalens adhuc habet organa simpliciter apta ad generandum.

54. Qui elegit sexum virilem, mortua conjuge, potest-ne contrahere juxta sexum fœmineum?

Resp. Per alterius sexus electionem adhuc Matrimonium non redditur invalidum, cum nulli Juris naturali, aut Ecclesiastico adversetur. Peccaret tamen graviter, ut docet Bertau, quia variaret electionem in re gravissima.

55. Quid est impedimentum raptus?

Resp. Est violenta extractio alicujus puellæ e domo Patris, ipsa invita. Quamdiù ergo raptus manet sub potestate raptoris, nequit eam validè ducere, etiamsi ipsa postea consentiat. Debet igitur priùs separari, & constitui in loco tuto, & libero, ut sic constituta ei nubat, si velit. Raptor incurrit statim excommunicationem ipso facto, sicuti & eidem præstantes consilium, auxilium, & favorem, & insuper si eam ducat, si ve non, semper tenetur illam dotare.

56. Quid si puella consentiat raptui, non autem Pater, Tutor, aut is, sub cujus cura manet?

Resp. Tunc raptus non dirimit Matrimonium, quia per hoc decretum Concilii consulitur non libertari Parentum, sed contrahentium, qui liberè debent consentire. Neque erit raptus, si puella blanditiis, precibus, & promissis e domo paterna abducatur. In istis duobus ergo casibus non habet locum, neque impedimentum raptus, neque poena contra raptorem.

57. Quid est Matrimonium clandestinum?

Resp. Est illud, quod fit sine præsentia Parochi, & duorum Testium. Loco Parochi potest.

rest assistere alius Sacerdos ab eo delegatus. Sufficit, quòd habeat delegationem generalem ad omnia munera Parochialia, neque requiritur specialis facultas ad Matrimonia. Tam Parochus, quàm Testes debent esse præsentes, non solum physicè, sed etiam moraliter, & modo humano sufficienti ad testificandum in foro externo de Matrimonio in eorum præsencia celebrato. Hinc non sufficit Parochus ebrius, vel dormiens, vel in loco, in quo non potest videre, & de facto non videt externum consensum ab utroque conjugè præstitum. Parochus nondum remotus à sua Parochia, licèt sit excommunicatus, suspensus, & irregularis, validè assistit Matrimonio. Si aliquis ex errore communi putetur Parochus, aut habeat titulum coloratum, quia videlicet est beneficiatus illius Ecclesiæ; contrahentes coram illo bonæ fide validè contrahunt, quia in tali casu Ecclesiæ tamquam pia mater supplet defectum, & quantum ad hoc censetur dispensare: Ita Bertau citans Bonacinam.

58. Si incolæ illius loci, in quo Concilium Tridentinum quoad hoc receptum non est, diverrat animo nubendi ad alium locum, in quo viget Concilium, valeret ne Matrimonium clandestinè contractum?

Resp. Negative, quia licèt extraneus non teneatur legibus loci, ad quem divertit absque intentione manendi ibi per majorem partem anni, hoc tamen speciale est in contractibus, ut celebrentur juxta solemnitates requisitas à legibus loci, in quo fiunt; secùs nulli sunt.

59. Quid facere debent Catholici degentes in terris Hæreticorum, ut validè contrahant?

Resp. Circa ipsorum Matrimonia, Congregatio Cardinalium hæc resolvit: primò, ubi hoc decretum Concilii publicatum numquam fuit, ut in Anglia, Saxonia, valeant Matrimonia absque Parochi, & Testium præsencia: secundò, ubi hoc decretum semel fuit publicatum, ut in

Olandia, observari debet forma à Concilio præscripta, *secus nulla sunt*. Tertiò, si Parochia, in qua decretum aliquando fuit observatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque sit qui vices Episcopi, vel Parochi habeat, Matrimonium valet absque forma à Tridentino præscripta, servata tamen quantum potest forma Concilii, hoc est adhibitis saltem duobus testibus. Idem dicendum, si Parochus, & Episcopus metu Hæreticorum lateant, & verè ignoretur, ubi sint, vel ad neutrum sit tutus accessus.

S E C T I O VI.

De debito Conjugum, & usu Conjugii.

1. **E**X Conjugio plura oriuntur debita, & prius, mò debitum mutuae cohabitationis, amoris, alimentorum, & reverentiæ. Unde si contra hæc graviter quis faciat, utique cum proportionem graviter peccabit. Sic maritus ob leves causas uxorem verberans, vel ex gravibus immoderatè per excessum castigans, peccat mortaliter. Secundò, nomine debiti conjugalis venit copula reddenda, cum alter ex conjugibus petit: cum enim ob Matrimonium corpora fuerint voluntariè ligata, unusquisque potest justè petere corpus alterius. Hinc cum adulter ob fractam fidem amiserit jus petendi, reddere tantum poterit, donec ei remissa sit injuria. Notat tamen Alarius hic, verbo *debitum conjugale num. v.* quòd si innocens ignoret adulterium alterius, hic poterit petere, quia requiritur, quòd innocens per modum poenæ ipsum privet jure petendi debitum; inscius autem culpæ poenam nequit infligere.

2. Est ne peccatum, conjugem petere debitum, ut incontinentiam in se ipso vitet; vel tuendæ, aut restituendæ sanitatis gratia?

Resp. Cum Alario, sicuti reddere debitum ad virandam, in altero conjugè periculum inconti-

nentia, nullum peccatum est, à fortiori ad evitandum proprium; plus enim quis tenetur erga se, quam erga alium. Copula causa sanitatis tantum veniale est ex D. Thoma.

7. Si quis emiserit votum simplex castitatis, potest-ne unquam petere debitum?

Resp. Ex Alario, quando quis petit gratia alterius, non peccat, quia hoc modo petere, ex Divo Thoma, est reddere. Si autem petat, ut sibi satisfaciatur, peccat mortaliter, toties quoties.

4. Si alter ex conjugibus votum castitatis fecerit post Matrimonium, potest-ne ab alio irritari?

Resp. Ex Alario, affirmative, quia votum hoc præjudicat sibi, & nocet domesticæ gubernationi.

5. Si uxor sciat virum mortaliter peccare petendo debitum, tenetur-ne illud reddere?

Resp. Cum Alario, affirmative, quia non cooperatur peccato exigentis, sed tantum actui ex natura sua licito, quem pravus finis petentis non vitiat; & sine peccato redditur, quod cum peccato exigitur. Si tamen uxor sciat virum alligatum esse voto simplicis castitatis, & ex alia parte difficillimè posse abstinere à copula, lege charitatis tenebitur quandoque petere, ut docent plures apud Sanchez.

6. Si maritus solitus sit ex malitia sua seminem extra vas effundere, peccat-ne mulier reddendo ei debitum?

Resp. Cum Alario num. 31. si non cooperetur huiusmodi effusioni, non peccat, quia malitia viti est omnino extrinseca, & per se ab actu non importata.

7. Si maritus ob virium imbecillitatem, vel ob morbum, puta paralytiæ, quandoque semen extra vas effundat; poterit-ne mulier reddere?

Resp. Si per experientiam compertum sit impossibilem esse foeminae penetrationem, omnino à copula cessandum est, quia deest finis generationis, & benè pensatis omnibus, actus iste reducitur ad tactum cum pollutione, qui de se mortaliter

calis est. Si tamen sit aliqua spes penetrandi, & probabilitas feminandi intra vas, erit licitum conjugibus hoc tentare per copulam, quamvis per accidens, & præter intentionem feminetur extra vas. Idem dicendum de uxore, quæ semen intra vas retinere nequit, dummodo non desperetur aliquando detentura, quia, ut docent plures auctores, matrix foeminea sæpè necessarium semen attrahit ad generationem, superfluo expulso.

8. Modus extraordinarius in copula est ne licitus?

Resp. Primò, supponendum nullum esse adeò stultum, qui putare possit actum sodomiticum cum uxore licitum esse: insuper velle consummare in vase naturali, & actum inchoare in vase præpostero, illud penetrando ad Venerem excitandam, puto cum Pontio nullo modo excusari posse à lethali; neque enim hic modus reducitur ad simplicem tactum: nam qui hoc tentaret cum puero, aut cum foemina soluta, non satisfaceret integritati confessionis dicendo se habuisse tactus impudicos cum illis, dum penetravit vas præposterum animo etiam non feminandi. Quantum ergo ad alios modos sine periculo feminandi extra vas, sentio cum Alario n. 21. si fiant ex causa, puta ad vitandam suffocationem prolis, vel ex alio fine honesto, & bono, nullum esse peccatum; si sine causa, erit veniale.

9. Si fiat copula cum periculo abortus, eritne peccatum?

Resp. Cum Alario n. 25. ante animationem foetus, si non intendatur abortus, non est mortale; si autem foetus sit animatus, erit mortale.

10. Potestne aliquando sine peccato negari debitum habenti jus illud petendi?

Resp. Ex Alario n. 26. affirmativè in his casibus; primò, si aliquis sit impotens ad illud reddendum, puta, vir debilis, non tenetur, quia nemo obligatur ad impossibile; aut quia sæpissimè, & immoderatè petit cum gravi incommodo
red.

reddentis, cui notabiliter vires extenuantur copularum frequentia; ut enim habet D. Thomas, ordo naturæ postulat, ut prius individuum in se ipso perficiatur, & deinde superfluum ministret generationi: cum ergo Matrimonium institutum sit in beneficium naturæ, conjux non habet potestatem corporis alterius, nisi quantum ad beneficium naturæ; non poterit ergo ab alio justè, & rationabiliter petere debitum, nisi salva illius incolumitate. Non propterea mulier poterit negare debitum, præcisè ut eximat se à doloribus partus, quia ad hoc liberè se subjecit. Non est peccatum differre redditionem debiti ad breve tempus, dummodò in alio non sit periculum incontinentiæ. Neque erit peccatum negare ad præsentiam puerorum, vel in alia causa notabilis verecundiæ, quia in istis casibus imprudenter quis petit. Neque erit peccatum negare remissè petenti, quia tunc non censetur petere cum intentione obligandi, sed potius alliciendi, & movendi. Negare quia plures sunt filii, qui nutririque nequeunt, non est justum; nam vel vult perpetuò continere, & hoc non est licitum, si in altero sit incontinentiæ periculum; vel vult tantum ad tempus, & hoc non juvat; quia si per mensem, imò per annum contineat, & postea copuletur, concipiet nihilominus, & quidem facilius. Menstruatam posse negare, nisi timeatur incontinentiæ periculum in viro, videtur certum propter turpitudinem actus: imò alii existimant virum sine lethali petere non posse in hac circumstantia, sola causa libidinis explendæ; quod cum Alario mihi videtur inverisimile. Non reddere debitum intra bimestre datum ad cogitandum de meliori statu, non est peccatum, quia est privilegium juris; & hoc facere poterit, etiam si de Religione pro eo tunc non cogitet. Imò, ut addit Alarius n. 11. si mulier sit tantum duodennis, expectare cogitur sponsus per quatuor annos. Sponsa ante benedictionem

nem Matrimonii negare potest debitum: si tamen diù differatur, consultius erit reddere, ut docet Alarius, ad vitanda plura peccata, modò non immineat scandalum, putà quia Matrimonium adhuc publicatum non est. Potest etiam marito infecto morbo gallico, vel simili, aut amenti negare.

11. Debent-ne conjuges conari, ut simul seminent?

Resp. Affirmativè: quia licèt semen mulieris solùm passivè ad generationem concurrat, tamen valdè conducit ad partum formosorem. Hinc conjugum in seminando tardiori conceditur se per tactum disponere, ut simul cum viro seminet. Et si jam seminaverit, poterit mulier se tactibus excitare, ut seminet, quia illi tactus ordinantur ad complementum actus conjugalis, ad quod mulier habet jus. Si autem mulier jam seminavit, vel ad id sit excitata, ut probabilis futura sit seminatio, maritus se retrahens peccat peccato mortali contra naturam, quia defraudat suo fine semen foemineum; & contra justitiam, ut habet Bonacina, quia tunc cùm copula jam sit incepta, uxor habet jus ad actum completum.

12. Est-ne aliquando licitum viro in copula non seminare?

Resp. Si nullum sit pollutionis periculum in neutro conjuge, & mulier de hoc actu invita non sit, poterit quis excusare se à seminando. Si autem foemina jam seminavit, tenetur quis omninò seminare, nisi aliquod vitæ periculum immineat ante copulam non prævisum, vel superveniat aliquis, quia sic in ejus præsentia seminare adedò adversatur honestati, ut etiam si periculum pollutionis adsit, nullum esse peccatum censeat Sanchez. Licèt enim quis alium usum seminis licitum non habeat, nisi ad generationem; censendum tamen est in his gravissimis causis jus naturæ non obligare, cùm alteri juri naturali contrarium sit.

13. Oscu-

13. Oscula, tactus, & amplexus extra copulam sunt-ne uxoris permiffa?

Resp. Si absit periculum pollutionis, sunt permiffa ex honesto fine ad fovendum mutuum amorem, & ad sedandam tentationem. Si fiant ex pura complacentia sine fine bono, erunt venialia.

14. Conjux dubitans de valore Matrimonii potest-ne petere debitum?

Resp. Certum est, si unus dubitet, alter non dubitans reddere potest, quoties alter exigit. Quantum autem ad petendum, si dubium de non valore excedat in probabilitate alteram partem de valore, debet conjux sufficientem diligentiam adhibere ad cognoscendum, num Matrimonium subsistat; interim non petat. Quod si facta diligentia adhuc dubitat, potest ex Alario citante pro se Sanchez, & alios, etiam petere; cum enim sit in possessione, Matrimonium in dubio judicandum est in favorem illius; neque enim quis tenetur propter scrupulum, quem deponere nequit, manere ligatus, ut non possit conjuge sua uti.

15. Si alter conjux juret se non consensisse in Matrimonium, poterit-ne quis adhuc debitum petere, & reddere?

Resp. Ex Alario, alter conjux non tenetur credere juranti, nisi tales assignet circumstantias, quæ eum totaliter certificent de consensu negato: si ergo non credit, licite petit, & reddit; si credit, illicite petit, & reddit.

16. Obligantur-ne conjuges ad conservandas vires, quibus indigent ad moderatè utendum conjugio?

Resp. Affirmativè, quia lex justitiæ, quæ obligat ad reddendum, obligat etiam ad media necessaria, quibus debitum reddatur. Hinc vir mediis illicitis reddens se impotentem, putà pollutionibus voluntariis, peccat etiam contra justitiam. Peccat etiam, qui per voluntarias abstinentias, & jejunia reddit se impotentem ad moderatè reddendum. Et si etiam per Ecclesia-

stica

Alia jejunia reddatur impotens uxori moderatè satisfacere, non tenetur ad illa servanda, quia fortius est hoc justitiæ vinculum, quàm Ecclesiæ præceptum. Excusatur etiam à jejunio uxor, quæ esset probabiliter certa ab eo se reddendam esse notabiliter deformem, & exinde viro odiosam. Caveat autem, ne quod conceditur necessitati, usurpetur ad vitæ licentiam. Hinc in praxi casum existimo metaphysicum, & non admittendum.

17. Quisnam est finis usus Matrimonii?

Resp. Præcipuè sunt duo, primus scilicet procreatio prolis ad cultum Dei amplificandum; secundus fuga, seu remedium incontinentiæ.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab INNOCENTIO XI. 9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

C A P U T X.

De censuris in genere.

1. Quid est Censura?

Resp. Ex Alario, est pœna spiritualis, & medicinalis, privans hominem usu aliquorum bonorum spiritualium, per Ecclesiasticam potestatem imposita.

2. Quotuplex est censura.

Resp. Triplex, excommunicatio, suspensio, & interdictum. Hinc carcer, exilium, privatio Beneficii, nisi habeant annexam suspensionem, censuræ non sunt, quia sunt pœnæ merè temporales. Neque etiam degradatio, depositio ab officio, vel Beneficio, censuræ sunt, quia licet sint pœnæ spirituales, non sunt medicinales, & possunt infligi etiam post emendationem peccati: neque etiam irregularitas ex defectu, quia hæc est

impedimentum canonicum , non verò pœna ; nec irregularitas ex delicto , quia non datur per modum pœnæ medicinalis , sed punitivæ , & perpetuæ , neque aufertur per absolutionem , sicuti censuræ , sed per dispensationem .

3. Quinam possunt ferre censuram ?

Resp. Solus Superior Ecclesiasticus habens jurisdictionem in foro externo , & contentioso , sive ordinariam , sive delegatam . Qui habet potestatem delegatam , non potest alium subdelegare ad ferendam censuram , nisi habeat ad hoc speciale mandatum . Hinc ferre possunt censuras Papa , & Concilium generale in toto Orbe , ita ut eorum censuræ numquam impediri possint ; Concilium Provinciale in tota Provincia ; Archiepiscopi , Episcopi , Capitula Sede vacante ; Generales , Provinciales , Superiores locales Religiosorum respectu suorum subditorum . Alii etiam ex privilegio , & multi Archidiaconi Archiepresbyteri , & Decani in eorum jurisdictionibus .

4. Potest-ne delegari Laicus ad censuram ferendam ?

Resp. Negativè , quia non est Superior Ecclesiasticus , imò nec Religiosus Professus , nisi habeat primam Tonsuram .

5. Potest-ne Abbatisa ferre censuram in suas subditas ?

Resp. Negativè , quia foeminæ non sunt capaces potestatis clavium ; possunt tamen suspendere Clericos subditos ab Officio , vel Beneficio , suspensione latè accepta per modum præcepti , quo violato non incurritur irregularitas .

6. In quasnam personas potest ferri censura ?

Resp. Ex Alario , in personam baptizatam , vivam , inferiorem , & subditam . Hinc Catechumeni nequeunt affici censura , quia adhuc non sunt de gremio Ecclesiæ ; benè tamen Hæretici , Apostatæ , & Schismatici , quia per Baptismum facti sunt Ecclesiæ subditi . Hinc secundo mortui ligari non possunt censuris , sed so-

lùm

lùm declarantur censuræ, quas vivi incurrerunt, & prohibetur Fidelibus, ne cum iis agant orando, & præstando ea officia, quæ cum solutis à censura præstari solent. Et dicuntur absolvi mortui à censuris, quatenus permittitur fidelibus, ut pro iis publicè orent, illis sepulturam Ecclesiasticam tribuant, & præstent ea publica Christianæ charitatis officia, quæ cæteris fidelibus solutis solent exhiberi. Hinc tertio nemo potest in se ipsum ferre censuram, quia sibi inferior non est. Qui dignitate, & gradu superior est, si delinquit in territorio inferioris, potest ab eo censura ligari. Addit Alarius, quòd ex privilegio Imperatores, & Reges, sicuti eorum uxores, & filii ab Episcopis excommunicari nequeunt: ut etiam illi, qui in speciales filios Ecclesiæ Romanæ sunt recepti. Integra Civitas potest quidem ligari censura interdicti, non verò excommunicationis. Infantes, & amentes ex Divo Thoma non possunt ligari censuris, quia in eorum actibus defectu cognitionis non peccant.

7. Propter quod peccatum ferri possunt censuræ?

Resp. Ex Alario, ob peccatum grave externum cum contumacia, & proportionatum censuræ; & si censura cadat super personam determinatam, debet esse peccatum proprium personale; si verò censura, putà interdictum locale, cadat supra Civitatem, vel locum, requiritur peccatum, vel totius Communitatis, vel Superioris loci, nec sufficit culpa gravis alicujus personæ privatæ. Averte etiam, non pro quocumque lethali facilè ferendas esse censuras, sed pro quibusdam tantum, ut monet Tridentinum, ne censuræ contemnantur.

8. Ad hoc ut incurratur censura lata supra aliquam culpam gravem externam, debet ne actus peccaminosus esse in illo genere consummatus, & perfectus?

Resp. Affirmativè ex Alario, nisi aliud expri-

matur in comminatione censuræ, quia poenæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem latam supra homicidium non incurrunt mandantes, consulentes, iuvantes, imò nec lethali-ter vulnerantes, usque dum ex vulneribus secuta non sit mors. Cum verò excommunicatur mandans, consulens, iuvans, furans, dans suffragium pro indigno, nisi aliter exprimant verba legis, semper intelligi debet de faciendo ista efficaciter, & effectu secuto. Alarius censet in excommunicationibus latis contra mandantes attendendum esse finem excommunicationis: Si, inquit, censura principaliter lata est contra occi- dentes, & accessorie contra mandantes, non se- cuto effectu homicidii mandantes non incurrunt censuram, secuto incurrunt; Si autem princi- paliter feratur in mandantes, & consulentes - mandans efficaciter, similiter efficaciter iuvans, & consulens, etiam non secuto homicidio cen- sura ligati sunt.

9. Ob peccatum veniale potest-ne ferri censura?

Resp. Ad summum ferri potest levis suspensio, vel leve interdictum; numquam excommunica- tio major, quia poenæ debent proportionari cul- pæ; culpæ autem levi gravis poena censuræ im- proportionata, & injusta est, proinde nulla. Hinc quod excusat à peccato mortali, excusat etiam à censura gravi lata propter ipsum: sic par- vitas materiæ, indeliberatio, impotentia imple- di legem, ignorantia invincibilis facti, v. gr. si ignoras quem percutis esse Clericum, vel igno- rantia invincibilis juris, ut si scias esse Clericum, nescias tamen propter hoc excommunicationem incurrere; in his enim omnibus deest contem- ptus Ecclesiæ, & contumacia, vel quia lex gra- viter non læditur, vel quia ignoratur?

10. Resp. Secundò cum Alario, verbo cen- sura num. 50. Censura saltèm gravis ferri non potest, cum tota materiâ, supra quam cadit cen- sura,

fura, levis est; cum autem tota materia simul sumpta continet gravitatem, licet dividendo illam in singulos delinquentes levis sit, censura gravis tenet. Sic valida est excommunicatio major lata in eos, qui fructus vinearum surripiunt, nisi restituant. Hinc etiam qui parum surripuit, nisi restituat, est excommunicatus: modica enim hæc furta inferunt notabile damnum domino, in cuius favorem fertur excommunicatio.

11. Si quis ex gravi metu committat peccatum, cui annexa est censura, incurrit-ne illam?

Resp. Cum Bonacina, non incurrit; licet enim gravis metus quandoque non excuset à peccato, excusat tamen à censura, quia faciens ex metu, non censetur contra max.

12. Ex quot capitibus redduntur invalidæ censuræ?

Resp. Ex triplici capite, scilicet ex defectu jurisdictionis in ferente; secundo, ex defectu ordinis judicialis substantialiter non servati; tertio, ex defectu iustitiæ. Ex primo capite invalida erit censura, si illam ferens, puta Episcopus, habeat jurisdictionem impeditam, eò quia inciderit ipse in censuras, vel suspensam per legitimam appellationem. Vel cum Alario verbo Censura num. 18. si Episcopus excommunicet aliquem existentem extra Diocesim, qui in sua Diocesi non deliquerit; si autem deliquerit in propria Diocesi, & fuerit citatus, antequam exierit; aut si excommunicet aliquem propter absentiam à sua residentia, aut si eum conveniat, aut restituat creditoribus existentibus in Diocesi, censuræ istos ligant, etsi latæ sint in absentes. Item Episcopus existens extra suam Diocesim non potest excommunicare suos subditos in Diocesi delinquentes, nisi fortè absit à Diocesi, quia injustè fuit expulsus; in quo casu petita, & non obtenta licentia ab Episcopo illius Diocesis, in qua existit, potest suos subditos excommunicare. Ita Alarius num. 4.

13. Ex secundo capite invalida est censura, si prætereatur, vel invertatur substantialis ordo Judicii. Hic autem ordo servari debet; primò, ut reus moneatur, & citetur citatione canonica, idest trina: quandoque autem ex justa causa sufficit una pro tribus, v.g. moneo te semel pro tribus vicibus; secundò, ut scripto recitetur, & fiat; tertio, ut causa censuræ exprimat: quartò, ut reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur; secùs Judex suspenditur à Divinis Officiis. Hæc omnia requiruntur ad probandam contumaciam delinquentis, & Ecclesiæ contemptum. Requiritur etiam ista tantum ad validam censuram latam ab homine per sententiam particularem, cadentem in particularem personam propter delictum præteritum. Quæ enim fertur à Jure, vel per sententiam Judicis, non indiget monitione, sed lex, & sententia ex se ipsis sufficienter monent. Neque etiam alia monitio requiritur ad sententiam declarativam censuræ incurse, quando crimen constat evidenter fuisse patratum.

14. Ex tertio capite invalida est censura, si deficit justa causa eam ferendi. Hæc autem tripliciter deficere potest. Primò; si neque in re fuerit patratum delictum, neque fuerit sufficienter in foro externo judiciali probatum; secundò, si delictum fuit quidem in re patratum, sed in foro judiciali probatum sufficienter non est, quia reus nec confitetur, nec legitimè convincitur; tertio, si crimen reverà patratum non sit, juridicè tamen probatum est, & judex habet titulum, & causam præsumptam deveniendi ad censuras secundum allegata, & probata; in quo casu licet in foro conscientiae reus præsumptus nulla sit censura ligatus, in foro tamen externo debet se gerere ut ligatus, ne videatur contemnere censuras, & sit fidelibus occasio scandali.

15. Sunt

15. Sunt-ne aliqua determinata verba ad censuras ferendas?

Resp. Ex Alario, negativè, sed quæcumque sufficiunt, dummodò explicent qualitatem censuræ, qua quis alligare intendit reum patrantem delictum, ut v. g. sit anathema, sit suspensus, sit ab Ecclesia interdictus. Si autem excommunicans, aut petens excommunicationem alicujus delinquentis, ligare non intendat, hic nulla censura ligabitur. Ita Alarius n. 3. Hoc autem numquam reus præsumere debet, cum verba ferentia censuram demonstrent sufficienter intentionem ligandi, quam habet ferens.

C A P U T XI.

De Censuris in particulari.

Sectio I. *De excommunicatione.*

Sectio II. *De suspensione.*

Sectio III. *De degradatione, & depositione.*

Sectio IV. *De interdicto.*

S E C T I O I.

De excommunicatione.

1. Quid est excommunicatio?

Resp. Ex Divo Thoma in Supplemento, est censura Ecclesiastica, qua Christianus à communione Ecclesiæ quoad fructum, & ejus suffragia generalia, & à qualibet licita fidelium communione excluditur.

2. Quotuplex est excommunicatio?

Resp. Multiplex; & primò, alia major, alia minor: major privat omnibus bonis Ecclesiæ, & fidelium communione; minor aliqui-

bus tantum. Utraque, alia est à jure, alia ab homine. Excommunicatio à jure est, quæ per Canonem, vel Statutum, vel Constitutionem fulminatur: Excommunicatio ab homine est, quæ à Judice profertur. Utraque, alia est comminatoria, alia ipso facto, vel jure incurrenda; comminatoria non ligat, nisi post Judicis sententiam: alia verò ligat ipso facto, nulla expectata sententia. Hinc prima explicatur per verbum temporis futuri, excommunicetur, anathematizetur, &c. secunda per verbum temporis præsentis, sit excommunicatus, habeatur pro excommunicato, ipso jure, ipso facto, latæ sententiæ; quæ & similia verba explicant ligamen censuræ nullum expectare Judicis actum. Prima etiam dicitur sententiæ ferendæ, secunda verò latæ sententiæ.

3. Cùm in jure habetur, sit excommunicatus, vel excommunicamus, intelligitur-ne de excommunicatione minori, vel majori?

Resp. Ex Alario num. 10. intelligitur de majori.

4 Quomodo differunt excommunicatio à jure, & ab homine?

Resp. Ex Alario n. 3. differunt primò, quia excommunicatio à jure est semper generalis; ab homine, aliquando generalis, aliquando specialis; à jure semper durat, ab homine cessat per obitum ferentis, aut per cessationem ejus jurisdictionis, modò delictum patretur post cessationem vitæ, aut jurisdictionis; tertio, à jure, si nemini reservata sit, absolvit Confessarius ordinarius; ab homine autem non absolvit, nisi qui eam tulit, licet in alienum Episcopatum domicilium transtulerit, aut alius ab eo delegatus, aut ejus Superior; quartò, à jure ligat quoscunque contrafacientes in territorio legislatoris, etiam si tempore legis conditæ non essent subditi; ab homine verò non nisi subditos tempore sententiæ.

5. Quæ-

5. Quanam est materia excommunicationis?

Resp. Materia remota est peccatum lethale Baptizati contra Ecclesie præceptum, intellige prohibitum ab Ecclesia sub pœna excommunicationis; materia proxima est contumacia consistens in hoc, quod quis sciens tale peccatum esse ab Ecclesia sub pœna excommunicationis prohibitum, illud nihilominus faciat; quapropter tamquam contumax, & rebellis Ecclesie, cuius est subditus, privatur ab ea bonis Ecclesiasticis, & fidelium consortio.

6. Sufficit-ne peccatum gravissimum, sine contumacia?

Resp. Negativè.

7. Quot sunt effectus excommunicationis minoris?

Resp. Sunt duo, scilicet privare passiva Sacramentorum participatione, & passiva electione ad Beneficium. Hinc si excommunicatus minori excommunicatione, ante absolutionem, aliquod Sacramentum recipiat, peccat mortaliter, non tamen incurrit irregularitatem: si vero administret Sacramenta, secundum multos peccat tantum venialiter, secundum aliquos Doctores nullo modo peccat.

8. Sunt-ne validè Sacramenta collata excommunicato excommunicatione minori?

Resp. Ex Alario, quoad reliqua Sacramenta putà Matrimonii, Confirmationis, Ordinis, &c. communis opinio est, valida esse. De sola Pœnitentia dubitatur, aliis affirmantibus cum Cajetano, & Soto, aliis negantibus cum Sylvestrina, & Navarro.

9. Quanam ob causam incurritur excommunicatio minor?

Resp. Ob unicam causam tantum, scilicet si quis advertenter communicet cum excommunicato excommunicatione majori, notorio, & publicè denunciato, in iis casibus, in quibus nō licet:

V. s. cum

cum eo communicare; item si quis communicet cum publico Clerici percussore, qui nulla tergiversatione negare potest percussorem, etiam si talis communicatio cum excommunicatis sit solum levis, & venialis. Catholici in Germania sine incurfu excommunicationis minoris communicant cum hæreticis, & consequenter cum excommunicatis, quia non sunt nominatim excommunicati, & publicè denunciati; & etiam sine pœna minoris excommunicationis quis communicat cum eo, quem scit crimen aliquod patrasse, cui annexa est excommunicatio, si nondum publicè, & nominatim per Judicis sententiam sit excommunicatus, vel saltem ita exprimaturs persona ratione officii, quod habet, putà, Excommunicamus Judicem ordinarium talis loci, ut de ea quis dubitare non possit. Cùm in sententia habetur, Excommunicamus, putà, Petrum incendiarium, & omnes complices incendii, tenetur quis vitare Petrum, non autem alium, quem scit esse consimilem, quia circa hunc sententia est tantum generalis, non specialis.

10. Quid est excommunicatio major?

Resp. Est censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus exterius separatur à communione fidelium, & passiva, & activa Sacramentorum participatione, & Ecclesiastica sepultura.

11. In quo consistit fidelium communicatio?

Resp. Præcipuè in duobus; in participatione Sacramentorum, & publicarum precum: secundò, in consortio fidelium, seu civili conversatione.

12. Quinam sunt effectus excommunicationis majoris?

Resp. Est privatio omnium bonorum communium Ecclesiæ, videlicet participationis activæ, & passivæ Sacramentorum; participationis communium suffragiorum; communicationis in divinis officiis, & Ecclesiastica sepultura; electionis passivæ, & activæ ad Beneficia Ecclesiastica,

ffica, jurisdictionis Ecclesiasticæ in foro exteriori, communicationis forensis, & similis convictus, ut continetur in hoc carmine:

Os, orare, vale, communico, mensa negatur.

Quæ omnia sic breviter ex Alario expono.

13. Quid significat os?

Resp. Significat negationem osculi, & cuiuscumque signi familiaris amicitiae, etiam per nuncium, & interpositam personam, etiam per litteras; hinc etiam amplexus: munera mittere, & recipere; quod si quis scienter recipiat munus ab excommunicato excommunicatione majori, peccat, & debet illud ex consilio pauperibus distribuere.

14. Quid significat orare?

Resp. Significat participationem in divinis cum excommunicato; hinc sub lethali nequit quis oratione publica orare pro excommunicato; potest tamen quis orare pro eo oratione privata, ut Sacerdos in *Memento*, precando, ut resipiscat, vel alia bona temporalia, & spiritualia recipiat; nequit quis administrare, vel ab eo recipere Sacramenta, nisi illa Mortuorum in casu extremæ necessitatis, cum non est alius: nequit quis simul cum eo audire Missam, interesse processioni, cantui Horarum, benedictionibus, & cæteris, quæ ab ordine Clericali solemniter sunt excepta Concione. Parvitas materiæ poterit excusare à lethali, aut si quis usque ad Evangelium audiat cum eo Missam, ut docent Avila & Diana. Qui in Ecclesia audiret Sacrum ad unum Altare separatim ab excommunicato audiente Sacrum ad aliud Altare, non videretur cum eo in divinis participare. Neque videretur communicare in divinis, si excommunicatus transiens per Ecclesiam, ut aliud agat, breviter, & separatim ab aliis oraret.

15. Quid facere debet Sacerdos, qui incepta

Missâ advertit ibi esse excommunicatum denunciatum, & non toleratum?

Resp. Ex Alario n. 43. prius expellendus est excommunicatus, & si nolit exire, vi asportandus est. Si timeatur magnum scandalum, & incommodum ex tali violenta asportatione, Sacerdos desistere debet à Missâ, casu quo Canonem nondum inceperit, vel jam Sacram Eucharistiam suscepit. Si verò inceptus est Canon, finienda est Missâ usque ad consumptionem inclusivè cum uno Ministro tantum, & reliqua perficienda sunt in Sacristia, vel in alio loco decenti; & hoc etiam si sit dies festus. Si excommunicatus stet extra ostium, ut audiat Missam, est expellendus, vel claudenda janua. Quod dico de Missâ, idem dicendum est de aliis Officiis Divinis, Concione excepta. Hæc omnia procedunt de excommunicato denunciato non tolerato, adeoque vitando.

26. Quid significat vale?

Resp. Significat negationem salutationis verbo, factò, vel signo, ut aperire caput, dare locum decentiorem, & similia urbanitatis indicia. Quantum ad salutationem, & dare locum decentiorem, plures concedunt licitum esse, ut apud Alarium; scriptioni epistolam licet respondere: Deus te convertat, & similia.

17. Quid significat communio?

Resp. Significat negationem cohabitationis in eodem domicilio cum excommunicato; item commercium in eodem exercitio, & per contractus, & conversando sive in domo, sive in itinere. Privatur etiam communicatione forensi; sic non potest esse Judex, Actor, Testis, Tabellio, Procurator, Advocatus, Tutor, aut Curator. Potest tamen pro se ipso Advocatum facere, & respondere. Reus potest semper excipere contra Judicem excommunicatum etiam toleratum; quòd si non excipiat, ejus acta erunt valida: si non sit toleratus, acta erunt invalida, ut po-

utpotè ab homine carente jurisdictione.

18. Potest-ne Advocatus patrocinari causam alicujus excommunicati?

Resp. Ex Alario si cognoscat causam esse justam, potest illam patrocinari; cum enim non prohibitum sit excommunicato se defendere, neque ei prohibita sunt media ad se defendendum; si verò Advocatus advertat causam esse injustam, & nihilominus suscipiat illam defendendam super idem crimen, pro quo fuit excommunicatus, incidit etiam ipse in excommunicationem majorem, quia participat in crimine criminoso.

19. Sunt-ne liciti & validi contractus cum excommunicato excommunicatione majori?

Resp. Sunt illiciti, & ratione illorum non datur actio in foro externo, durante excommunicatione. Acta etiam, quæ fiunt à Judice ministro, vel publica persona excommunicata vitanda, & non tolerata, invalida sunt, quia ejus authoritas durante excommunicatione suspensa est ab exercitio jurisdictionis. Acta tamen excommunicati tolerati probabile est esse valida ob bonum commune; peccat tamen mortaliter toleratus jurisdictionem exercens.

20. Est-ne validum testamentum excommunicati?

Resp. Ex Alario, testamentum hæretici, intellige nominatim excommunicati, vel percussoris, Cardinalis, vel usurarii, qui antecederet non satisfecit, nullum & invalidum est; testamentum verò excommunicati ex alio crimine validum erit. Peccat-ne tamen mortaliter testans, notarius, testes; præmittenda enim est absolutio, nisi fortè præmitti non possit; vel sine magno periculo nequeat expectari. Item qui inducit excommunicatum ad testandum, quia sperat se hæredem futurum, non peccat; neque enim quis pati debet detrimentum ob alterius crimen.

21. Quid venit nomine mensæ?

Resp.

Resp. Venit non posse simul comedere cum excommunicato, neque interesse convivio, ubi ipse sedet, etsi sedeat ad diversam mensam, si tamen illa spectat ad idem convivium. Et si excommunicatus cœpta mensa superveniat; teneris recedere. Si autem mensæ sint separatae, & non spectent ad idem convivium, potes etiam in eodem cubiculo manducare, ut evenit in publicis hospitiiis occasione itineris. Item non potest quis concedere amico cubiculum: ut ibi recipiat excommunicatum, & manducet; dico titulo amicitiae, si enim facias titulo pietatis, concedendo excommunicato hospitium, & mensam, ne fame deficiat, nullam poenam incurris, maxime si facias cum protestatione te præcisè huic succurrere, non pereat; non autem habeas cum eo commercium, quod est omninè illicitum.

22. Quale peccatum est communicare cum excommunicato?

Resp. Communicare in divinis cum excommunicato, mortale est; in civilibus autem, si absit contemptus, veniale est; incurritur tamen excommunicatio minor. Si quis communicet cum excommunicato in eodem crimine, pro quo excommunicatus est, facit peccatum mortale, etiam contra obedientiam Ecclesiæ debitam, puta si quis cognoscat concubinam excommunicatam ratione concubinatus.

23. Ob quod crimen inferuntur excommunicationes majores?

Resp. Ob plura crimina mortalia cum contumacia; & istæ excommunicationes solent dividi in quatuor classes: aliæ scilicet nulli reservatae, à quibus potest simplex Confessarius absolvere: aliæ Episcopo reservatae, à quibus potest absolvere solus Episcopus, aut ab eo delegatus: aliæ reservatae Papæ extra Bullam Cœnæ, aliæ in Bulla Cœnæ, à quibus absolvit Papa, aut ab eo delegatus.

24. Quænam sunt excommunicationes non reservatae?

Resp.

Resp. Usitatiores sunt istæ; prima in vexantes Ecclesiasticos, eò quòd non elegerint eum, pro quo fuerunt rogati: secunda in directores Monialium, si foveant discordias in electione: tertia in extorquentes absolutionem à censura per vim, aut metum: quarta in compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant Jura Ecclesiæ: quinta in docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis: sexta in sepelientes mortuos tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios: septima in impediendes Visitatores Monialium: octava in contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus: nona in edentes glossas in Tridentinum: decima in imprimendes Libros sine Superiorum licentia: undecima in præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipublicæ exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne iis vendant, ne coquant panes: duodecima in Doctores, & Professores non facientes Professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. decimatertia in negligentes administrare justitiam Ecclesiasticis: decimaquarta in Potestate foventes usuras.

25. Contra Clericos istæ usitaticres sunt; prima in Clericos in Dignitate constitutos audientes publicè jus, aut medicinam: secunda in Sacerdotes recipientes Præfecturas sæculares: tertia in Clericos minores, Episcopi locantes domos usurariis: quarta in alienantes Bona Ecclesiæ, vel locantes ultrà triennium: quinta in impugnantes in Concionibus Montes Pietatis, sexta in contrahentes Matrimonium, si sint in Sacris: septima in fictè resignantes, vel permutantes Beneficia Ecclesiastica: octava in præsumentes absolvere à casibus Bullæ Cœnæ.

26. Contra Religiosos, usitatiores sunt; prima in audientes leges, vel medicinam extra claustra: secunda in habitum temerè dimittentes, vel

matrimonium contrahentes: tertia in instituentes novum Ordinem: quarta in adeuntes Curias Principum ad nocendum suis Monasteriis, vel Prælatiis: quinta in tenentes arma sine licentia intra Clausura: sexta in non servantes interdictum, quando servatur à Cathedrali.

27. Supradictis censuris adjectæ sunt à Tridentino sequentes, quæ ligantibus illud est receptum. Prima in imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes Libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. Secunda in docentes non esse necessariam Confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. Tertia in raptores mulierum, juvantes, faventes. Quarta in cogentes contrahere Matrimonia cum præscriptis. Quinta in Magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos ad restituendam, vel conservandam Clausuram Monialium. Sexta in ingredientes, cujuscunque conditionis fuerint, vel sexus, Monasteria Monialium sine licentia in scripto obtenta. Septima in cogentes mulierem ingredi Monasterium, & profiteri: Octava in impediennes sanctam voluntatem mulieris emittendi vota. Nona in dominos temporales concedentes in suis terris locum pro duello.

28. Quænam sunt excommunicationes Episcopis reservatæ?

Resp. Usitatiores sunt istæ. Prima, quæ contrahitur ex percussione levi Clerici, vel gravi, si sit mulier. Secunda, qui absoluti in articulo mortis à censura, vel peccato habente annexam censuram, scilicet à Sacerdote, qui alias non poterat, non præsentant se Superiori, postquam convaluerint. Tertia in Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis ad Officia Divina Fratres tertii Ordinis. Quarta in procurantes abortum foetus animati effectu secuto. Quinta in eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. Demùm omnes alias

alias censuras, quas Episcopi ferunt per propria statuta, & sibi reservant.

29. Quænam sunt excommunicationes reservatæ Papæ extra Bullam Cœnæ?

Resp. Usitatiores sunt istæ. Prima contra incendiarios. Secunda contra habentes Litteras Apostolicas falsas, & non eas destruentes. Item in falsarios litterarum Apostolicarum. Tertia in effringentes, & spoliantes Ecclesias. Quarta in communicantes in eodem crimine cum excommunicatis à Papa. Quinta in vexantes eos, qui censuram tulerunt in alios. Sexta in absolventes eos sub conditione, & non implentes. Septima in violantes interdictum Papale. Octava in dantes & recipientes aliquid ex pacto ob admissionem in Religionem. Nona in simoniacos reales circa Ordinem, vel Beneficium. Decima in committentes simoniam confidentialem. Undecima in impediens executionem litterarum Sacræ Poenitentiarie. Duodecima in dantes & recipientes aliquid pro gratia & iustitia apud Sedem Apostolicam. Decimatertia in committentes duellum, & ad id cooperantes suadendo. Decimaquarta in mulieres ingredientiæ Monasteria Regularium. Decimaquinta in impugnantes Institutum Societatis Jesu. Decimasexta in facientes jurare illicita, & contraria Ecclesiasticæ libertati. Decimasextima in capientes Bona Ecclesiastica, item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. Decimaoctava in violantes libertatem Ecclesiasticam quoad confugientes ad Ecclesiam. Decimanona in docentes posse fieri Confessionem in absentia. Vigesima in eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæresis; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, ut Lectionibus, & Conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. Vigesima prima in percussores Clericorum.

30. Contra Clericos & Religiosos præcipuè
sunt.

sunt istæ. Prima in participantes in Sacris cum excommunicatis à Papa. Secunda in procurantes alienationem Ecclesiarum. Tertia in Concionatores, qui sensum Scripturæ à Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichristi, extremi Judicii, aliaque signa revelata, prædicant. Quarta in Parochos non adimplentes juramentum de residentia factum. Quinta in Mendicantes transeuntes ad alium Ordinem præter Carthusianum. Sexta in Moniales exeuntes claustra sine licentia. Septima in Religiosos, qui sine privilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel Unctionis ministrare, vel Matrimonia solemnizare præsumunt.

31. Quænam sunt excommunicationes reservatæ Papæ in Bulla Cœnæ?

Resp. Præcipuè in Hæreticos, in Fautores, Receptores, Defensores Hæreticorum, in scienter retinentes, legentes, imprimentes, defendentes, Libros Hæreticorum de Religione tractantes, vel Hæresim continentis. Ad quam excommunicationem incurrendam quatuor requiruntur conditiones. Prima, ut Auctor Libri sit Hæreticus. Secunda, ut liber expressè hæresim contineat, vel de Religione tractet. Tertia, ut legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. Quarta, ut scienter legatur, imprimatur, vel detineatur. Aliæ censuræ in eadem Bulla contentæ habentur in prima parte in capite *de casibus reservatis*.

32. Quicumque liber Hæreticorum lectus, vel detentus, est-ne causa sufficiens hujus excommunicationis incurrendæ?

Resp. Si sit purè tractans de Philosophicis, vel Historicis, nequaquam. Layman putat neque illum, qui incidenter aliquid dicit de Religione, vel Hæresim aliquam continet, quam ex professio ibi non extendit. Suarez etiam putat non incurri hanc excommunicationem à legente Libros Catholici Auctoris, qui haberet annotationes, &
Scho-

Scholia Auctoris Hæretici, nisi tamen hæc essent adeò copiosa, ut ex illis potius, quàm ex textu, liber constare videretur. Adverte tamen quoad libros Hæreticorum, quòd licèt quandoque in capitulis supradictis non incurratur excommunicatio Papæ reservata, incurritur tamen non reservata contenta in Indice Librorum prohibitorum.

33. Incurritur ne hæc excommunicatio à legente in quantitate notabili prooemium, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla continetur Hæresis, vel qui alterum iussu suo legentem audit?

Resp. Affirmativè, & etiam qui per alium legit; nam qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Imò non excusatur ab hac censura, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel nullo non legendi tenet. Item neque is, qui affirmat non esse pravam, non esse comburendum; qui impedit, ne comburatur: qui disputationis causa defendit. Bonacina excusat eum qui laudat solum auctoris, ingenium, doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est, ut v. g. si quis dicat, hic liber bonus esset, si hæresim non contineret: quia sic conditionatè laudans, non defendit auctorem.

34. Parvitas materiæ excusat ne à censura?

Resp. Affirmativè ex Grassio, Sairo, & Sanchez: sic legens unam, vel alteram lineam; retinens apud se una, vel altera die. Non admittit id, quod habet Layman, parvam esse materiam integram paginam magni voluminis: qui tamen fatetur, se hoc asserere, ne Confessarius statim damnet peccati mortalis, & censuræ reservatæ eum, qui bono fine, vel curiositate unam paginam legerit.

35. A quibusnam incurritur excommunicatio contra percussores Clericorum?

Respond. Incurritur ab omnibus, qui effeciter mandant, consulunt, consentiunt, ratum habent suo nomine factam: qui non
im-

impediunt, cum ex officio impedire tenentur; ut sunt Judices, Principes, Superiores respectu suorum subditorum, Patres, Tutores, Heredes, & alii, quibus Clericorum cura quomodolibet demandata est. Incurritur autem, si percutiatur quicumque Clericus, etiam si sola tonsura initiatus, etiam conjugatus, dummodo cum virginitate, & habitum deferat, & serviat Ecclesiae; etiam si sit excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus, verbaliter tantum. Circa Monachos, & Religiosos, incurritur etiam a percutiente Novitii, Conversi, imò & Tertiariarum Sanctorum Dominici & Francisci, si deferant habitum, & vivant in communitate; etiam Eremitarum subditorum alicui Regulæ, & Superiori. Nomine percussione intelligitur quaecumque actio contumeliosa & violenta exterior, & mortalis contra personam Clerici, vel res adhaerentes, siue hæc manu, siue baculo, siue gladio fiat.

36. Hinc est excommunicatus, qui conspuat in Clericum, eum conspurcat contumeliosè aqua, pulvere, & luto, qui evellit crines, lacerat vestem, vel alia actione injuriam facit, quæ secundum se est materia peccati mortalis: sic qui est causa, ut in fossam incidat, vel cadat ab equo, qui frænum ejus equi, cum infidet, tenet, & injuriosè eum sistit; quæ actio licet levis sit respectu corporis, non tamen respectu honoris.

37. Quenam causæ excusant à tali censura?

Resp. Plures: prima, si actio Clerico damnosa sit, non tamen violenta, & contumeliosa, ut puta fur, qui clam scindit vestem Clerico, ut crimenam surripiat; tale enim actio ex Bonacina est fraudulenta, non violenta, neque respicit læsionem honoris, aut corporis, sed pecuniæ. Secundò, si actio sit jocosa, vel casualis, is enim non percutit suadente Diabolo; item si Clerici pueri habentes primam tonsuram pugnis se percutiant, ut tenet Bonacina; item si percussio sit

ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxorem, vel parentes, vel res suas cum moderamine inculpatæ tutelæ, & cum actio est adeò levis, aut imperfecta, ut illata in Laicum non damnaretur peccati lethalis. Item si fiat in eum, quem Clericum non cognoscit, eò quòd non gesserit habitum, quia ignorantia excusat. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel si exerceat officium cauponis, vel Macellarii, & ter canonicè montius non esset: isti enim pro Clericis non computantur; vel inventus sit turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia, vel mulierem turpiter sollicitans: isti enim perdunt privilegium in talibus actibus. Prælati, Præceptor, Pater, subditum Clericum in minoribus constitutum correctionis causa si percutiant, non sunt excommunicati, etiamsi in tali actione aliqua ira accedat, dummodò tamen moderate hoc faciant. Si autem filius sit in sacris, controvertitur de Patre, affirmatur de Præceptore, & Prælato.

38. Potest-ne Episcopus absolvere percussorem Clerici?

Resp. Si percussio facta sit à muliere, etiamsi gravis, potest absolvere: & quoscumque viros, si percussio levis sit facta v.g. pugno, manu, etiamsi aliquæ guttæ sanguinis effluant. Si gravis, vel enormis sit, aut respectu personæ perflæ, ut si leviter percutiatur Episcopus, aut Abbas, aut alius nobilis Clericus simplici alapa, currendum est ad Papam. Item si gravis, vel enormis sit in se, puta, quia facta est cum magna sanguinis effusione, cum fractione, diminutione, contusione alicujus membri, aut magno vulnere, recurrendum est ad Papam: Si media sit inter gravem, & levem, ad Papam quoque recurrendum est.

9. Si quis solus sciat aliquem esse alibi publicè communicatum, tenetur-ne illum vitare?

Resp. Ex Alario, affirmativè: qui tamen limit-

mittat in casu, in quo quis probare possit hunc esse notoriè & publicè alibi excommunicatum, tenetur etià vitare, si fama publica sciat hunc esse alibi publicè excommunicatum.

40. Qui habet scripturas secretò, & privatè, pro quibus revelandis ad instantiam partis fertur excommunicatio, tenetur ne eas revelare? [

Resp. Ex Alario n. 55. affirmativè, & hoc etiam si pertineant ad se, & faveant proprio juri. Idem etiam, cum scripturæ sunt verè & probabilitè ejus, qui indiget; qui enim illa habet, tenetur revelare, licèt sibi damnosus; Aliàs peccaret contra justitiam.

41. Placet hic cum Alario nonnullas regulas generales pro extensione, vel restrictione censurarum, quæ ordinariè feruntur, superaddere. Et primùm excommunicatio lata in faventes includit etiam consulentes; isti enim consilium auxiliantur, & favent. Secundò, lata in doctores, extenditur etiam ad receptores, & fautores. Tertiò, lata in aliquem sub nomine officii, & publici muneris, extenditur etiam ad successorem, si post monitionem per mensuram in eadem contumacia sui prædecessoris perseveret; mensis autem computandus est à die assumptionis officii. Quartò, lata in non restituentem ligat impotentem solvere totum, & potentem solvere secundùm partem, si secundùm eam non restituat; lata etiam contra debitorem, nisi intra certum tempus restituat, creditore prorogante terminum, non ligat, quia Juxta sententiam fulminat ad instantiam partis hinc per consensum illius cessat contumacia, si qua excommunicatio non incurritur: hoc autem est intelligendum, cum prorogatio facta sit ante contractam pœnam, non autem post. Quintò, excommunicatio lata in non revelantes, non ligat Advocatos, Procuratores, Consultores, & Medicos, si non revelent de secretis clientulorum, & ægrotorum; nisi tamen isti ali-

dè quàm ex occasione proprii officii noverint, vel nisi in aliorum damnum redundant; & tunc non ultra necessitatem est revelandum. Ex Navarra, neque necessariò revelandum est, cùm ex tali revelatione majus damnum famæ propriæ, aut ejus qui detegitur, quàm damnificati, resultat. Neque obligat ad revelandum filios, uxores, & alios domesticos, si in genere tantùm proponatur; secùs si in censura expressè habeatur, ut omnes quantumvis conjuncti teneantur revelare,

42. Dantur ne causæ excusantes à peccato, & minori censura, quæ incurritur à communicantibus cum excommunicato non tolerato?

Resp. Affirmativè, & continentur in hoc carmine.

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Cujus singula verba peculiarem continent causam excusationis, ideò hîc explicanda.

43. Quid significat ly utile?

Resp. Significat, propter utilitatem participantis posse hunc in civilibus, & in humanis sine culpa participare cum excommunicato: non enim excommunicatio vertitur in damnum fidelis innocentis: sic potest quis petere solutionem sui crediti à debitore excommunicato, pauper eleemosynam à divite excommunicato: potest quis emere necessaria ad victum, petere medicinam à Medico, & consilium à Doctoribus excommunicatis, quando tamen hæc omnia æquè benè obtineri non possunt à non ligato excommunicatione.

44. Utilitas excommunicati excusat ne participantem à culpa.

Resp. Ordinariè loquendo, negativè; potest tamen ex Thesaurò c. 20. quis tradere eleemosynam excommunicato indigenti, eum in periculo amittendi vitam, vel honorem, adjuvare, ei vendere necessaria ad victum, & vestitum, eum adjuvare sancto consilio, & hortatione; ut res-
piscat,

piscat. Hæc omnia erga excommunicatos denunci-
ciatos fieri possunt sine culpa, non quia ipsis uti-
lia sunt, sed quia per excommunicationem præ-
ceptum naturale & divinum adjuvandi proxi-
mum non aufertur.

45. Potest-ne quis propter utilitatem propriam
participare in Divinis cum excommunicato, pu-
ta, si sibi magnum damnum imminere prævideat
non admittendo excommunicatum ad divinas
Officia?

Resp. Alarius sustinet verbo *cenfura num. 29.*
metum gravem gravis damni certè venturi eum
excusare, nisi tamen cogatur in contemptum fi-
dei, aut Ecclesiæ, participare cum excommunica-
to. Contraria sententia tenenda est, & etiam ab
Alario vocatur probabilior, utpote conformis ca-
piti *Sacris, de iis, quæ vi*: ibi enim, *cùm pro nullo*
metu &c. solum excipitur coactus ad agendum di-
vina, qui magis pati, quàm agere videtur; non
autem spontè operans ex metu.

46. Quid significat lex?

Resp. Significat legem Matrimonii obligantem
ad individuum vitæ societatem; cum hac tamen
differentia potest alter conjugatus conversare
cum excommunicato, scilicet excommunicato
viro, potest uxor participare cum ipso quoad de-
bitum Matrimonii, curam domus, & mensam: è
contra autem vir cum uxore excommunicata po-
test solum participare quoad debitum conjugale,
non verò quoad alia. Contraria sententia docens
æqualem excommunicationem, suos habet Pa-
tronos citatos ab Alario; isti tamen docent virum
peccare, & in excommunicationem incidere, si
uxorem non inducat ad petendam absolutionem,
quia potest cogere, & non cogit. Peccat etiam
communicando cum ipsa in casu, quo videat mu-
lierem per communicationem fieri pejorem, &
obstinatiorem.

47. Quid significat humile?

Resp. Significat hominem subiectum posse
par-

participare cum domino suo excommunicato, si servus cum hero, Religiosus subditus cum suo Prælato, cum Episcopo Clericus, qui tamen sit de ejus familia, miles cum Duce, filius, sive naturalis, sive legitimus, & emancipatus, qui recipit à Patre necessaria ad victum, & est ejus commensalis, possunt cum Patre communicare. Adde ex Alario, quòd si ex causa Judex sententiam aggravando hujusmodi personis communionem interdicit, uxor tamen tenetur reddere debitum viro, & filius Patrem honorare, servire, & subvenire; tamen non possunt secum dormire, & comedere, aut vana & inutilia loqui.

47. Quid significat res ignorata?

Resp. Significat ignorantiam, quòd quis sit excommunicatus; unde dubitans an talis sit excommunicatus, excusatur, si participet; tenetur tamen veritatem inquirere, maximè si fama sit illum esse publicè excommunicatum, aut à fide dignis audivit, aut factum est notorium, & interim abstinere à participatione; Excusat etiam inadvertentia. Si quis sciat aliquem esse publicè denuntiatus in alio loco, puta Venetiis, & nihil hìc sciatur de tali excommunicatione, non tenetur eum vitare in publico, si censuram probare non possit: sed tenetur vitare privatim.

Resp. Significat magnam & urgentem necessitatem, vel innocentis, qui participat, vel excommunicati, cum quo participat, ut dixi supra *verbo uti*. Adverte tamen cum Alario, qui citat pro se Ugolinum, non licere filio subvenire Patri bannito, si hoc prohibitum sit à Papa sub pœna excommunicationis; censetur enim condemnatus ad hoc genus mortis, quod licet ob publicam utilitatem; & si subveniat, peccat, & est excommunicatus.

Propositiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.

Ab ALEXANDRO VII. 44. Reo correcto,

cto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

S E C T I O II.

De suspensione.

1. **Q**uid est suspensio?

Resp. Est censura Ecclesiastica, quæ alicui personæ Ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui Officii, vel Beneficii Ecclesiastici, in totum, vel in partem, ad tempus, vel in perpetuum, à lege, vel ab homine. Ex præfata definitione quæ est Alarii, colliguntur omnes species suspensionum. Sic alia suspensio est à jure, & est poena imposita à jure in vindictam delicti, & ad emendationem Rei; alia dicitur ab homine, & est poena apposta à Judice Ecclesiastico potestate censuris ligare: Alia est ad tempus, puta ad mensem; alia perpetua, quæ tempus limitatum non habet, & durat usque dum absolvatur; Alia est ab Officio tantum, alia à Beneficio tantum; prima privat suspensum exercitio sui Ordinis, secunda privat & exercitio Ordinis, & emolumento Beneficii; Alia est ab Officio, & Beneficio simul & est illa, quæ privat tam exercitio Ordinis quam fructibus Beneficii.

2. Cum Episcopus aliquem absolutè suspendit, qua specie suspensionis intelligitur suspensus?

Resp. Ex Ugolino c. 14. intelligitur & ab Officio, & à Beneficio; nam sub genere absolutè prolato intelliguntur species omnes: ita etiam cum non determinatur tempus, intelligitur perpetua.

3. Quid est prohibitum suspensio à Divinis Officiis?

Resp. Prohibitum est, ne celebret, ne Missæ, ut aliis Officiis Divinis intersit in choro ut Clericus; si verò more Laicorum audiendo tantum assistat, non peccat. Insuper ne absolvat, ne benedicat, ne communice, ne conferat Beneficia. Uno verbo, Suspensus à Divinis in totum, nul-

nullum actum exercere potest, qui proprius sit Ordinis, aut Jurisdictionis. Qui verò suspenditur à Divinis non in totum, sed in parte, non potest exercere illius Ordinis functiones. Sic qui suspensus est à celebratione Missæ tantum, potest adhuc juxta Filiucium Confessiones audire, & jurisdictionem in Foro pœnitentiali exercere, quia suspensio Ordinis non importat suspensionem jurisdictionis, neque è contra; quæ propter benè attendenda sunt verba suspensionis.

4. Quam pœnam incurrit exercens Ordines, à quibus fuit suspensus?

Resp. Incurrit irregularitatem, quæ si occulta sit, est ab Episcopo dispensabilis; si autem publica, aut ad forum contentiosum deducta, statim est Papæ reservata. Adverte tamen, quòd Prælati solo verbo, & ore tenus dicat, *Suspendo te à celebratione Missæ*, est simplex tantum prohibitio, non censura, quæ licitè non fertur nisi scripto: Prælati non autem præsumitur velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione.

5. Quid est prohibitum suspensio à Beneficio?

Resp. Privatur fructibus Beneficii, quos durante suspensione nullatenus percipere potest; non tamen privatur Officio, quod ei competit ratione Beneficii. Hinc potest canere in choro, & cætera exercitia Ecclesiastica annexa Beneficia exercere absque ullo emolumento distributionum quotidianarum. Non tamen quis privatur eleemosyna data propter Anniversarium, aut onera personalia Clericorum, quia hæc emolumenta non sunt propriè fructus Beneficii. Alarius docet posse suspensum administrare fructus Beneficii, & etiam ex his percipere quantum sufficit ad honestam sustentationem, si aliunde non habeat. Docet etiam Navar. & alii suspensum à Beneficio, quantumvis peccet assistendo Choro, lucrari tamen distributiones: quod mihi videtur improbabile, quia sic sumeret commodum ex iniqua actione.

6. Si suspensum sit Capitulum, vel Conventus, vel Communitas Religiosa, sunt ne singuli suspensi?

Resp. Ex Sà *verbo Suspendio*, Layman, & Bursambau, non sunt suspensi innocentes, sed solum illi, qui sunt in culpa, pro qua lata est suspensio.

7. Quid requiritur ad validam suspensionem, quæ est ab homine?

Resp. Ex Alario, requiritur, ut prius constet de crimine & contumacia, propter quam lata est suspensio, citata parte; & ut propter contumaciam prius moneatur, & sententia ferri debet in scriptis in certa causa. In delicto tamen notorio, vel in crimine probato, non est opus admonitione, sicuti neque in suspensione, quæ est à jure; ipsum enim jus stat loco admonitionis.

8. Suspendus peccat ne mortaliter non observando suspensionem?

Resp. Affirmativè, & si sit suspendus à Divinis, & celebret, vel aliud Ordinis officium exerceat, sit irregularis. Suspendus à concionibus, concionando peccat, non tamen sit irregularis, ex Alario *verbo Suspendio*, n. 16. qui non admittit sententiam Navarri, qui vult esse irregularem, eò quod concionari est officium proprium Diaconi. Suspendio, posita legitima appellatione, nulla est, adeòque sine ullo peccato potest quis ad eam non attendere, tamen absque contemptu.

9. Est-ne peccatum mortale audire Missam à Sacerdote suspenso, vel communicare in Divinis cum suspenso ab Officio?

Resp. Cum Alario n. 14. si suspendus sit denunciatus, mortale est.

10. Quænā est forma absolutionis à suspensione?

Resp. Nulla sunt necessaria determinata verba, sed sicuti ponitur per quæcumque verba significantia injunctionem hujus pœnæ, ita & tollitur per quæcumque indicantia absolutionem ab ipsa; ad conformandum tamen se Ecclesiæ, oportet dicere; *Ego te absolvo ab omni vinculo suspensionis.*

II. Quis-

11. Quisnam potest absolvere à suspensione?

Resp. Ex Alario num. 39. habens authoritatem Episcopalem potest absolvere à suspensione à jure, quæ reservata non est, nisi esset pro peccato, à quo absolvere nequit; si autem suspensio sit ab homine, solus suspendens, vel successor, aut illius Superior absolvere possunt. Episcopus potest absolvere ab omnibus suspensionibus, quæ sunt ex delicto occulto, nisi tamen illud delictum deductum sit ad forum contentiosum, in quo si reus se defendat etiam per falsos testes, ita ut per sententiam liberetur, & innocens declaretur, potest Episcopus hunc absolvere; censetur enim tunc delictum occultum: ita cum Alario Sayrus.

12. Quænam sunt suspensiones in particulari?

Resp. Suspensiones ab homine sunt omnes illæ, quæ feruntur ab habentibus authoritatem Episcopalem contra Clericos aliquod delictum perpetrantes. A jure frequentiores & magis obviæ sunt: Prima contra recipientes Ordines Sacros ab alieno Episcopo, vel à proprio in aliena Diœcesi, vel sine ætate legitima, vel sine dimissoriis, vel sine titulo, vel extra tempora, vel non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post Matrimonium ratum: isti omnes suspensi sunt ab Officio, nisi fortè hæc fecerint absque dolo. Secunda, excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, aut causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus Regularis. Tertia, Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, biennio suspenduntur à Beneficio. Quarta, ordinans, & ordinatus simoniacè, sunt suspensi ab Ordinibus. Quinta, Parochi jungentes sponso alterius Parochiæ sine licentia: Sexta, gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. Septima, occupantes bona, vel census Ecclesiæ, Beneficii, vel alterius loci pii. Octava, so-

domiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, fautores, vel præbentes auxilium. Nona, disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione Beatæ Virginis. Decima, Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera, qui, si sunt Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ; inferiores Episcopo, suspensi sunt ab Officio & Beneficio, usque dum restituant duplum. Undecima, Judex Ecclesiasticus, non Episcopus, qui facit injuriam contra justitiam & conscientiam parti litiganti.

13. Contra Religiosos. Prima, Religiosi Apostatæ recipientes Ordines in Apostasia. Secunda, admittentes ad Professionem ante annum probationis peractum. Tertia, non utentes habitibus, modo sibi præscripto. Quarta introducetes mulieres in Monasteria.

14. Contra Episcopos. Prima, ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum: ordinans verò invitum, suspensus est per annum à celebratione. Secunda, admittens resignationes contra formam præscriptam. Tertia, ntrans in Monialium clausuram sine necessitate.

S E C T I O III.

De Depositione, & degradatione.

1. **Q**uid est depositio?

Resp. Est perpetua privatio Clericalis muneris per Canonicam sententiam cum debita solemnitate prolatam.

2. Quisnam potest Clericum deponere?

Resp. Vel immediatè Episcopus, vel Vicarius ab Episcopo ad hoc specialiter deputatus.

3. In quibusnam casibus fieri potest depositio?

Resp. Cùm sit poena gravissima, fieri nequit, nisi in delictis gravioribus, & enormibus, à Jure expressis, vel etiam aliis consimilibus arbitrio Judicis, quæ tamen tanta poena sint digna. Deposi-

positus nihilominus retinet Privilegium fori , & Canonis.

4. Quid est degradatio?

Resp. Est perpetua privatio executionis legitimæ Officiorum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum simpliciter; & ex toto, absque spe restitutionis, & cum privatione Privilegiorum fori, & Canonis.

5. Quotuplex est degradatio?

Resp. Est duplex, verbalis, & actualis; prima fit verbo tantum per formam traditam in c. *degradatio, de pœna in 6.* & hæc exerceri potest etiam contra absentem. Degradatio actualis est, cum re ipsa exercentur verba degradationis verbalis in personam præsentem.

6. Propter homicidium potest-ne Clericus degradari?

Resp. Cum Alario hic verbo *Degradatio* n. 7. negativè, nisi adeò sit qualificatum, ut transeat in aliam speciem criminis, ut est homicidium Sacerdotis.

7. Propter alia crimina à jure non expressa potest-ne quis degradari?

Resp. Cum Alario n. 5. omnis criminofus incorrigibilis degradari potest; seclusa verò incorrigibilitate nemo degradandus, aut deponendus est, nisi propter crimen à jure expressum. Addit tamen, quòd cum à similibus ad similia procedi possit, in casibus enormibus Judex potest judicare ex iis, quæ in Jure exprimuntur; non enim pro singulis certa regula potest assignari.

8. Quisnam degradari potest?

Resp. Quilibet Ecclesiasticus habens privilegium fori, & Canonis; proinde etiam Clericus sola prima Tonsura initiatus.

9. Quisnam potest dispensare cum depositis, & degradatis?

Resp. Episcopus potest dispensare cum deposito à se verbaliter ob crimina minora adulte-

rio ; nonnulli etiam affirmant apud Alarium verbo *Degradatio* n. 2. adulterum , vel incestuosum verbaliter depositum posse ab Episcopo dispensari. Quoad degradatum , docet Alarius *sub eodem* , n. 8. restitui posse ab Episcopo in pristinum , cum restitutio est jure debita , ut cum post degradationem apparet falsitas testium . In aliis autem casibus solemniter degradatum solus Papa potest restituere .

10. Quomodo differunt degradatio , depositio , & suspensio ?

Resp. Degradatio & depositio differunt à suspensione , primò , quia suspensio est **Censura** , degradatio verò , & depositio non . Secundò , quia suspensio impedit solum actum Ordinis , depositio verò , & degradatio auferunt jus hominis radicale in perpetuum ad actum Ordinis exercendum ; nihilominus Sacerdos degradatus , aut depositus , validè consecrat , quia ejus character signans potestatem consecrandi indelebilis est . Inter degradationem , & depositionem hæc principalis est differentia , quòd depositio non privat depositum privilegiis fori , & Canonis , benè tamen degradatio .

S E C T I O IV.

De interdicto.

1. Quid est interdictum ?

Resp. Est **Censura Ecclesiastica** prohibens usum divinorum , quatenus quidam usus est ; per quod differt interdictum ab excommunicatione , quæ privat usu divinorum , ut est quædam communicatio cum aliis fidelibus ; & à suspensione , quæ privat usu divinorum , ut illi competente ex Officio , vel Beneficio ; interdictum verò privat usu , ut usu .

2. Quænam sunt illa , quibus privat interdictum ?

R. Sunt tria , usus Sacramentorum , usus publi-

ci. Divini Officii, & usus Ecclesiasticæ sepulturæ!

3. Hinc quoad primam privationem, & effectum interdicti, est privatio activa, & passiva Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, exceptis qui causam dedere, etiam consilio, auxilio, & favore. In casu necessitatis, Eucharistia potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Extrema Unctio cum tantæ necessitatis non sit, in loco interdicto ministrari nequit. Sanchez, Coninch, & Layman docent, licere interdictis contrahere Matrimonium, quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed à contrahentibus ministratur. Debere tamen fieri sine benedictione, monet Alarius num. I. §.

4. Hinc quoad secundum effectum, scilicet privationem divinorum Officiorum, qui sunt interdicti, etiam ex culpa aliena, non possunt interesse Missæ, aut Divinis Officiis, aut Processionibus, Clerici tamen, & Religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, & debent sicuti antea Missas, & Divina Officia celebrare, sed januis clausis, non pulsatis campanis, nisi ad Concionem, salutationem Angelicam, vel obitum aliquis: Quæ omnia seclusa concione fieri debent: exclusis interdictis, submissa voce, & sine solemnitate; est nimis tale tempus viduitatis Ecclesiæ, & publici luctus. Nihilominus permittum est, ut in festo Natalis Domini, Paschatis, Pentecostes, Assumptionis B. V. & per Octavam Corporis Christi Divina Officia solemniter celebrentur, admissis etiam interdictis, modò qui causam interdicti dederunt, non appropinquent Altari, nec veniant ad Communionem, vel ad Offertorium. Possunt insuper ex Alario dici Litaniæ cum cantu, modò sine Cruce, superpelliceo, & ordine procedendi: hoc enim secundo modo Divina Officia non sunt, alio sunt.

5. Hinc tertius effectus interdicti est privatio

Ecclesiasticæ sepulturæ; Clerici tamen servantes interdictum possunt sepeliri in loco sacro, sed sine solemnitate, ut habet Alarius nu. 18. Item privilegiati ad audienda Divina Officia; si enim gaudeant privilegio dum degunt inter vivos, non est cur eodem priventur mortui. Item ex Bertau citante pro se Suar. cum pluribus aliis, qui non sunt personaliter interdicti, nec dederunt causam culpabilem interdicto, possunt eodem modo sepeliri in loco sacro non interdicto. Alarius n. 14. docet personam interdictam, si moriatur cum signis contritionis, posse in loco sacro non interdicto sepeliri.

6. Privat-ne semper interdictum istis tribus Ecclesiasticis?

Resp. Negative; sed quandoque uno, quandoque altero, prout fuerit in Jure expressum; vel in sententia Judicis; est enim interdictum quid minus, excommunicatione, quæ non solum privat hisce omnibus, sed etiam pluribus aliis.

7. Quotuplex est interdictum?

Resp. Quadruplex; primò Locale, quo prohibetur, ne in certo loco Sacramenta ministrentur, ac Divina Officia audiantur; Personale, quo certæ personæ prohibetur audire Divina Officia, ubicumque illæ reperiantur; Generale, quo magnum Regnum, vel Provincia, vel Urbs, vel tota Communitas subjicitur interdicto: & Speciale, quo particularia aliqua loca, puta Monasterium, Parochia, vel Capitulum interdicitur.

8. Quisnam potest interdicere?

Resp. Illi iidem, qui habent potestatem excommunicandi, & suspendendi.

9. Quænam est materia proxima interdicti?

Resp. Pro interdicto personali requiritur peccatum mortale externum, de quo Ecclesia potest judicare. Ad interdictum locale, vel generale, vel speciale, requiritur peccatum valdè grave cum contumacia, commissum à tota Communitate, vel præcipuis membris illam repræsen-

tantibus, licet reliquæ personæ particulares vacent culpa.

10. Placet hîc cum Alario plures regulas generales pro interdicto apponere. Primò ergo interdictum locale non includit populum, includit tamen eos qui fuerunt causa interdicti. Secundò, interdicto Clero non intelligitur interdictus populus, nec è contrà. Tertiò, interdicta Diœcesi non intelligitur interdicta Civitas, quia aliud venit nomine Diœcesis, aliud nomine Civitatis, præsertim in materia odiosa, quæ stricta esse debet, nisi per verba interdicens constaret satis mentem illius esse utrumque amplecti. Quartò, interdicto uno cœmeterio non intelligitur interdictum aliud illi contiguum, nisi unum sit pars alterius. Quintò, interdicta Ecclesia sunt interdictæ Capellæ, & Cœmeterium contiguum; non verò interdicta Capella, est interdicta Ecclesia. Sextò, interdicta civitate sunt interdicta suburbia. Septimò; interdicto populo ob delictum domini, mortuo domino non dissolvitur interdictum, sed necessaria est absolutio, quia per se primò fuit interdictus populus, qui remanet idem & domino defuncto. Octavò, interdictum positum donec aliquid fiat, illo facto cessat, sicuti, & suspensio. Nonò, interdicto loco, qui culpabiles non sunt, possunt alibi Divinis Officiis interesse, Sacramenta recipere, & ministrare, & Clerici cum dimissoriis sui Ordinarii Ordines recipere. Decimò, si in loco interdicto fiant Divina Officia, possunt illis interesse qui non sunt interdicti. Undecimò, qui interdictus est ab ingressu Ecclesiæ, potest in ea orare, quando non celebrantur Divina Officia, & quando celebrantur potest per eam transire. Item potest audire Sacrum in Oratorio fundato auctoritate Episcopi, modò ita strictè sit Oratorium, ut Ecclesia nequeat appellari. Potest etiam audire Sacrum in Cœmeterio contiguo Ecclesiæ, & ibi ministrare, & recipere Sacramenta, quia poena

extendenda non est ultra legem à Judice taxatam. Si tamen celebraret in Cœmeterio, vel ibi reciperet, & ministraret Sacramenta in fraudem interdicti, peccaret, & violaret, saltem intentionaliter, interdictum. Non licet hujusmodi interdicto audire Sacrum stando extra Ecclesiam antè januam illius: nec Clerici debent ita altè pronuntiare, ut ille audiat; hæc enim omnia sunt in fraudem interdicti: potest tamen interesse concioni, quæ fit in Ecclesia, cum non sit deterioris conditionis ab excommunicato. Decimotertiò, si interdictus violet interdictum, & assistat Divinis Officiis, alii adstantes non tenentur exire. Decimoquartò, si non servet interdictum ille, cujus gratia locus interdictus est, neque alii servare tenentur. Decimoquintò, celebrans scienter, aut celebrare faciens Divina in loco interdicto, aut publicè excommunicato, aut interdicto ad Divina Officia, vel Sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam admittens, est ipso facto interdictus, donec de ipsa transgressione ad arbitrium illius, cujus sententiam contempsit, satisfecerit. Decimosexto, Religiosi non servantes interdictum imposedum à Papa, vel ab Episcopo, quando servatur à Matrice, & Cathedrali, sunt excommunicati. Si verò Cathedralis, aut Matrix non observet, & interdictum sit validum, Regulares illud non servantes incidunt in alias poenas, non tamen in excommunicationem. Decimo-septimò, communiter interdictum est nulum in casibus, in quibus nulla est excommunicatione.

II. Quale peccatum est violare interdictum?

Resp. Est peccatum mortale contra obedientiam debitam Ecclesiæ præcipienti in re gravi: insuper Clerici violantes interdictum, exercendo aliquem Ordinem Sacrum in loco interdicto, vel si ipsi sint personaliter interdicti, incurant Irregularitatem.

III. Quid

12. Quisnam potest absolvere ab interdicto ?

Resp. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec Papæ reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem quasi Episcopalem in locum, & personas interdictas; non tamen à Religiosis privilegiatis. Ab interdicto à jure in personam particularem, si reservatum non est, potest absolvere quilibet approbatus ad Confessiones; ab interdicto ab homine potest absolvere qui illud tulit. Per privilegium absolvendi à censuris non intelligitur potestas absolvendi ab interdicto locali, aut alicujus communitalis.

C A P U T XII.

De Irregularitate.

Sectio I. *De Irregularitate ex delicto.*

Sectio II. *De Irregularitate ex defectu.*

Sectio III. *De effectibus Irregularitatis.*

Sectio IV. *Quomodo tollatur Irregularitas.*

1. Quid est irregularitas ?

Resp. Est impedimentum inductum à Jure Canonico, quo quis directè impeditur etiam post pœnitentiam ab exercitio, & receptione Ordinum. Hinc propriè censura non est; & licet quandoque imponatur per modum pœnæ, non est tamen pœna, sed potius inhabilitas inducta à Jure.

2. Quotuplex est Irregularitas ?

Resp. Dividitur primò in eam, quæ est ex delicto, & eam quæ est ex defectu. Secundò, in totalem seu propriè dictam, quæ inhabilitat ad omnem Ordinem suscipiendum, & privat omnè exercitio Ordinis suscepti, ut v. g. homicidium injustum; & partialem, seu impropriè dictam, quæ inhabilitat tantum ad ascensum Ordinis superior-

ris, & privat in ministerio alicujus Ordinis suscepti; v. g. cæcitas Sacerdoti superveniens privat tantum exercitio celebrationis Missæ, non tamen ministerio suscipiendi Confessiones; & Diaconus oculo sinistro orbatus inhabilitatur ad ascensum Ordinis Sacerdotalis, potest tamen exercere Ordinem Diaconatus.

S E C T I O . I.

De Irregularitate ex delicto.

1. **Q**Uot sunt species Irregularitatum ex delicto?

Resp. Sunt sex: prima provenit ex infamia induc[t]a per Jus Canonicum, vel civile, aut communem hominum existimationem, qui involutos certis criminibus habent tamquam infames: tales sunt Apostatæ, Sodomitæ, Hæretici, & qui poenam in triremibus consummarunt: unde est illud axioma, A triremi ad Altare non datur regressus. Intellige tamen, ut notat Alarius *hic de Irregularitate ex defectu bonæ famæ*, n. 3. scilicet valere dictum axioma de eo, qui fuit in triremibus, non verò de condemnato tantum, cujus pœna immutata est in carcerem, vel exilium, aut quid simile. Similiter contrahens Matrimonium cum serva, vel meretrice, vel jocularice, uxore propria mortua, est irregularis ex defectu bonæ famæ. Ita Alarius num. 1.

2. Secunda Irregularitatis species est poenitentia publica, quæ nunc in usu non est.

3. Tertia Irregularitatis species oritur ex reiteratione Sacramenti Baptismi, serió, & scienter facta, cum quis scilicet non dubitans de valore primi Baptismatis, tamen rebaptizati, in hoc casu est irregularis, tam rebaptizans, quam rebaptizatus. In rebaptizante verò Irregularitas est tantum partialis, impediens Clericum, ne ascendat ad Ordinem superiorem, & non incurritur, si

fit occulta : ut enim notat Alarius, hæc poena datur propter notorietatem tam grandis sceleris. Adultus, si ab Hæreticis baptizetur, fit irregularis. Addit tamen Alarius num. 3. si constitutus in articulo mortis alium non haberet, à quo baptizaretur, Irregularitatem non contraheret. Porro hæc Irregularitas non incurritur nisi ex solius Baptismi reiteratione, non autem extendenda est ad alia Sacramenta imprimèntia caracterem, quia hoc in Jure non habetur. Ita Alarius hic num. 4.

4. Quarta Irregularitatis species oritur ex delicto Ordinis, quia quis malè suscepit Ordines, verbi gratia, in excommunicatione, suspensione, vel in loco interdicto, vel tempore interdicti, cui ipse causam dedit; vel suscepit ab Episcopo excommunicato, aut suspenso, aut non habente jurisdictionem, vel quia suscepit ordinem per saltum; Ordinatam tamen per saltum, tantum esse suspensum, non verò irregularem, si in tali Ordine non ministret, docet cum pluribus Bonacina: vel si suscipit ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, aut furtivè Episcopo nesciente, nec approbante: vel si exercet solemniter Ordines Sacros, suspensionis, aut excommunicationis vinculo irretitus. Parochus excommunicatus assistens Matrimonio non fit irregularis, quia nullum Ordinem exercet, sed tantum assistit tanquam testis qualificatus; bene tamen irregularis fiet, si benedicat nuptias, quia tunc exercet Ordinem Sacrum. Suspensus à jurisdictione: eam exercendo non fit irregularis, si nullum Ordinem exerceat: Suspensus ab Ordine inferiori fit irregularis, exerceat Ordinem superiorem, non verò è contra. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ fit irregularis, si in ea celebret, vel in cœmeterio, non autem si extra. Suspensus à divinis, baptizans in casus necessitatis sine ulla solemnitate, sed more laicorum; item canens Epistolam, vel exercens actus Ordinum

minorum inserviando Sacrificio Missæ iure solemnitate, sed ut Laicus, non fit irregularis; hæc omnia Alarius *hic verbo abusus ordinis, n. 4. 6. & 7.*

5. Quinta Irregularitatis species oritur ex crimine enormi, quod in Jure est depositione dignum; hæc autem ab Alario enumerantur *hic de irregularitate*: Adulterium scilicet; & alia carnis peccata illo graviora, homicidium, blasphemia, perjurium in Judicio, Sacrilegium, Maleficium, Hæresis, Simonia, Concubinatus diu continuatus, fornicatio longa, stuprum, incestus, etiam cum filia spiritali. Irregularitas tamen ex crimine enormi, excepto homicidio, non incurritur, nisi crimen sit notorium, & publicum. Est etiam irregularis ex crimine enormi schismaticus non purus, ut habet Alarius *hic n. 7.* Schismaticus non purus dicitur ille, qui licet aliam Ecclesiam sibi non constituat præter Romanam, quam credit esse veram, ejus caput esse Romanum Pontificem, tamen per actum solum voluntatis indicatum per actum externum subtrahit ab ejus obedientia ex aliqua animi passione: & item quando duo, vel plures de Papatu contendunt, & se pro Summo Pontifice gerunt.

6. Sexta Irregularitas oritur ex defectu perfectæ lenitatis, quam debet habere Ecclesiasticus, ut imitetur mansuetudinem Christi. Et hæc præcipuè habet locum, ubi intervenit mutilatio, aut illicita deformatio, & multò magis ubi homicidium, etiam indirectè voluntarium; & extenditur ad omnes, qui mandant, consulunt, aut aliquo alio modo causa sunt homicidii, vel mutilationis, scilicet separationis alicujus partis a corpore. Hinc qui non abscindit, sed tantum membrum debilitat, non fit irregularis, etiam si illud membrum proprium exercitium exercere non valeat; manet enim anima in illo membro, & sic debilitatum pertinet ad ornatum corporis, & inter membra computatur.

7. Quid venit nomine membri?

Resp. Intelligitur illa pars hominis, quæ habet officium per se distinctum ab alia parte, ut manus, pes; non autem digitus, qui membrum non est, sed pars membri. Hinc ad Irregularitatem ex mutilatione requiritur separatio alicujus membri propriè dicti, non autem præcisè partis membri. Sic in rixa præsciudens ab aliquo digitum pollicem, unguem, dentes, barbam, capillos, cartilaginem aurium, & qui excæcat privando aliquem visu, non autem extrahendo oculum, irregularis non est, quia verè non mutilat.

8. Qui graviter vulnerat cum magna sanguinis effusione, fit ne irregularis?

Resp. Negativè, quia verè nullo membro privatur: nec fit irregularis, qui potum dat mulieri adhuc in utero foetum non gerenti, ut eam reddat sterilem; nec qui dat potionem ad disperdendum foetum nondum animatum; & idem dic de mutilante mortuum.

9. Qui jubet aliquem percuti, & vulnerari sine deformatione, si vulneratus, vel percussus mutiletur, vel deformetur, est ne irregularis?

Resp. Affirmativè; imò etiam si quis non contradicat volentibus sua causa aliquem deformare, si contingat deformatio, irregularis erit.

10. Qui dat operam alicui rei, unde sequitur deformatio, vel mors, est ne irregularis?

Resp. Distinguendum est inter dantem operam rei licitæ, unde sequitur deformatio, & danti operam rei illicitæ. Qui dat operam rei licitæ, & adhibet omnem diligentiam, quam potest, ne sequatur deformatio, mutilatio, aut mors, istis nihilominus secutis quis non efficitur irregularis, nisi fortè opus sit de se periculosum & mortis aut deformitatis inductivum. Hinc Clericus utens chirurgia circa vulneratum, etiam si hoc ex sola charitate faciat, est irregularis,

laris, quia ministerium chirurgiæ de se periculosum est, & ob tale periculum Clericis prohibetur. Qui verò dat operam rei illicitæ, etiam si adhibeat omnem diligentiam possibilem, ne sequatur mors, aut mutilatio, hac secuta, fit irregularis. Si quis rixetur illicitè cum alio, si supervenientes Amici eum deforment sui gratia, etiam sine suo consensu, fit irregularis. Idem dicitur de Clericis, qui intersunt rixæ, auxiliando, & animando pro parte injusta, si quis deformetur, fit irregularis; si verò intersit solùm ad pacificandum, licet ex eorum præsentia, amici, affines, servi animentur, contraria pars terreatur, & inde sequantur mutilationes, & deformationes, non fit irregularis, quia dat operam rei licitæ, quæ de se non est incitativa ad sanguinis effusionem, sed retractiva, licet per accidens hæc sequatur.

11. Ex homicidio casuali sequitur-ne Irregularitas in eo, qui causa aliquam dat homicidio?

Resp. Homicidium casuale dicitur illud, quod fit præter intentionem agentis; & hoc dupliciter sequi potest, uno modo immediatè, quando scilicet aliquis est causa proxima & immediata, ex qua sequitur mors; alio modo, quando quis est causa tantùm mediata & remota, unde illa sequatur. Doctores utuntur etiam hinc distinctione superius insinuata, scilicet cum quis vacat rei licitæ adhibita sufficienti diligentia, & cum quis vacat rei illicitæ: sic ergo in genere respondendo communiter sentiunt, homicidium casuale ortum cum sufficienti diligentia ad illud evitandum irregularitatem non causare, nisi fortè actio de se sit valdè periculosa; ortum verò ex actione illicita & periculosa eam causare: res tamen indiget per casus particulares dilucidari.

12. Quinam sunt casus usitatiores, in quibus ex homicidio casuali non oritur Irregularitas?

Resp. Sunt isti; deserviens infirmo, & vertens in eodem lecto, vel transferens diligentem
de

de lecto ad lectum, vel porrigens cibum; qui à Medico vetitus non fuit, si ex his infirmus moriatur, irregularis non est. Docet enim Bonacina, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos eadem opera servilia licere, quæ licent Laicis; secus in claustris ex hoc periculo quandoque, imò sæpius cum multo infirmorum detrimento minueretur servitus necessaria. Amicus amicum comitans, ne periclitetur in via, si postea ille inveniens inimicum suum eum occidat, Clericus comitans non est irregularis, nisi amicum animet ad occidendum; Adulter cautè & prudenter se gerens juxta existimationem hominum in tali materia, si adultera à viro occidatur, non ideò est irregularis. Mittens servum ad villam, si à furibus, & prædonibus occidatur: Qui aliquem condemnatum ad patibulum comitatur, & casu impellit jumentum, quo ille vehitur, unde per aliquod tempus acceleretur mors: Qui de mandato Episcopi conducit armatos ad custodiam Castri, si exurgente pugna multi moriantur, isti omnes ex Alario, & Diana irregulares non sunt, quia nullum Jus talibus actibus prudenter gestis irregularitatem imponit.

13. Quinam sunt casus, in quibus ex homicidio casuali oritur irregularitas?

Resp. Si quis domi suæ nutriat ferocem bestiam, quæ culpa sua, quia eam solutam tenet, aliquem occidit, vel deformat; Qui rixatur injustè cum aliquo, si supervenientes Amici illum deformat, etiam sine suo consensu: Qui non est Medicus, vel Chirurgus, & evellit telum infixum corpori alicujus, vel vulnerati, ut citius moriatur: Qui assistit infirmo valdè laboranti, & aliquid præbet, vel consilium dat, ut ei porrigatur ad citius moriendum, si moritur, est irregularis: Magister castigans discipulos indiscretè, & sine circumspectione, ita ut eos deformat: Clericus in venatione illicita, vel aliis exer-

exercitiis illicitis se detinens, in quibus accidentaliter aliquem deformat: Introducens meretricem in domum suam per tecta, vel fenestras, si decidens deformatur, vel abortiri cogatur: Adulter inventus à marito, si in sui defensionem eum occidat: Jocans, vel saltans illicitè cum muliere grvida, quæ propter hoc foetum animarum abortitur: Qui dormiens suffocat infantem à se illicitè positum in eodem lecto: Mittens per lulum puerum in flumen, qui per accidens in eo suffocetur: In his casibus apud Doctores incurritur Irregularitas. Ubi advertis appositum verbum *illicitè*, scias, quòd ex eadem actione licitè facta cum cautela, puta venatione, lusu, & joco, licèt sequatur deformitas, occisio vel mutilatio, cum tamen sit casualis ex opere licito, & cum debita diligentia facto, Irregularitas non incurritur.

14. Numquid semper ex actione illicita, si sequatur homicidium casuale, quis evadit irregularis?

Resp. Negative, sed solum cum actio illicita est periculosa, & fortè propter periculum deformationis Clericis est prohibita. Hæc regula generalis non est; nihilominus valdè inservit ad solvendos sequentes casus communiter ab Autoribus positos, ex quibus ad consimiles quis facile poterit erudiri. Si Clericus illicitè secans alienam arborem, casu sine culpa deformat aliquem præsentem: Pulsans Campanam tempore prohibito, & adhibens eam diligentiam, quam adhiberet tempore licito, nihilominus cadens tintinnabulum aliquem occidit: Monachus, cui ex Regula prohibita est equitatio, equitando mulam, quæ calcibus puerum occidit: in istis casibus censet Navarrus irregularitatem non incurri, licèt homicidium sequatur ex actione illicita, quæ tamen nullatenus ordinatur ad deformandum,

15. Ex homicidio, vel in deformitate tempore

re belli secuta oritur-ne irregularitas?

Resp. Si bellum injustum sit, ex homicidio, deformitate, & mutilatione unius tantum militis totus exercitus fit irregularis. Item qui vendit arma, custodit sarcinas præliantium, aliquo modo adjuvat, animat, & hortatur, irregularis est. In bello justo Clericus adhortando generaliter ad victoriam, & efficiendo ope, & hortatu ut milites plures occidant, præbendo, vel vendendo arma, vel percutiendo manibus, dummodo per se non deformat, neque occidat, neque occisionem directè præcipiat, non fit irregularis, quia hoc modo se gerens, non mortem, sed quod justum est, & appetibile tamquam bonum, principaliter intendit, scilicet Principis, Patriæ, suorumque liberationem. Si autem per se occidat vel deformat aliquem ex hostibus, irregularis est, quia necessitas defendendi excusat quidem à peccato, non verò ab irregularitate, quia se immiscet rei Clericali statui indecenti, & prohibitiæ; Christi enim militia cruenta non est: ita Navarrus. Addit Alarius, quòd Papa dando Clerico potestatem præliandi tollit irregularitatem. Sententiarum diversitatem in hac materia vide in parte secunda *c. de homicidio*, Sectione *de Bello*,

16. Ex homicidio factò in sui defensionem oritur-ne irregularitas?

Resp. Invasus, qui aliter vitam suam tueri non potest, quàm occidendo aggressorem, nullatenus incurrit irregularitatem, quia homicidium hoc est necessarium ad servandum jus naturæ dictans defensionem suæ vitæ. Hoc intellige, si occidat cum moderamine inculpatæ tutelæ; si enim potest vulnerando & fugiendo incolumitati suæ sufficienter providere, & occidit, irregularis est; occisio enim est cum excessu moderaminis inculpatæ tutelæ. Neque enim meo videri, cum Alario, qui citat plures, ex fuga redditur Clericus infamis, cum honor Clericalis mensurandus sit ex mansuetudine, & imitatione
Christi

Christi Domini, non verò ex fortitudine, & strenuitate militari sæculari. Hinc etiam irregularitatem incurrit Clericus vulneratus, qui invasorem post illatum vulnus fugientem occidit; tunc enim non est ampliùs in necessitate se defendendi, sed occidit animo vindictæ. Item ex Alario *n.3. De deformatione lícita*, irregularis non est occidens, vel mutilans parantem insidias, cùm aliter se defendere nequit. Neque etiam vocans socium, ut se ab invasore defendat, qui propterea illum cum moderamine inculpatae tutelæ occidit; in quo casu est homicidium necessitatis, defensio iusta. In nullo casu quàm in illo propriæ vitæ defendendæ excusatur quis ab irregularitate. Unde ad defendendam vitam consanguinei, amici, vel innocentis injustè invasi, vel ad defendenda propria bona à jure, licèt quandoque quis non peccet, sit tamen semper irregularis irregularitate modò ex delicto, modò ex defectu lenitatis.

17. Itaque personæ Ecclesiasticæ, ut sibi in bonorum direptione & vitæ consulant, vel etiam damno alterius sibi ita conjuncti, ut injuria illius habeatur tamquam propria: tales sunt parentes, fratres, filii, consanguinei, eorumque bona, immò & bona Ecclesiastica, non autem amici, aut eorum bona; possunt absque peccato & irregularitate apud Judices Sæculares querelas deponere, de malefactoribus conqueri, indica tradere, immo & capere, & Judici consignare, facta tamen priùs protestatione se nec mortem, nec mutilationis poenam intendere, sed solùm defensionem sui, suarumque rerum vel Consanguineorum, vel Servorum, aut Ancillarum, ut diximus; quæ protestatio turriùs scripto facienda est, licèt ad evitandam irregularitatem sufficiat tantùm verbalis. Hæc protestatio juvat solos accusantes, aut denuntiantes, non autem Notarios, Advocatos, vel Testes. Ut Clericus accusans sit verè ab irregu-
la-

laritate immunis, debet de facto sic protestari, & ore & animo ab omni vindictæ desiderio spoliari: aliter vult Molina eum esse irregularem in foro conscientiæ, si contra Reum procedatur ad pœnam capitalem, aut ad mutilationem. Verùm Diana putat ex hoc actu interno irregularitatem non incurri, quia Ecclesia non judicat de interno. Protestatio Ecclesiastici tunc solum necessaria est, cùm accusatur, vel denunciatur Reus de delicto, pro quo pœna sanguinis debeat imponi, vel agatur criminaliter, non civiliter contra ipsum. Quòd si ex Judicis imperitiâ non servetur ordo Juris, Reus mutiletur, Judici, non accusatori imputabitur mutilatio: hinc non erit irregularis.

18. Ex homicidio publico oritur ne irregularitas?

Resp. Homicidium publicum dicitur occisio delinquentis ob sua delicta, publicè ab executore Justitiæ facta. Occasione hujus plures irregularitates incurri possunt à Clericis se ingerentibus in hoc sine cautela & moderatione Ecclesiastica, quam suprâ notavimus, & qualis decet Christi imitorem, qui pro Crucifixoribus exoravit, non autem vindictam petit. Hinc irregularitatem incurrunt personæ publicæ, aliquo modo concurrentes ad sententiam vel executionem mortis tamquam Ministri Justitiæ; tales sunt Judex, Fiscalis, Accusator, Advocatus contra Regum, Carnifex, deferentes ligna ad Hæreticum comburendum; dummodò ligna lata inserviant morti, non autem præcisè post mortem cadaver comburatur. Ex Francisco Molina, etiam pulsans Campanam, quando malefactor est occidendus, tum quia id facit tamquam Minister Justitiæ, tum etiam quia signum hoc occisionem intendit, Indicans Latronem latentem, quem scit à Judice pœna capitis esse plectendum, si autem signa & indicia sint insufficientia, & hoc faciat animo recuperandi res furatas absque illius

illius mortis intentione, & cum protestatione, ut dixi, irregularis non est. Qui inimicis venientibus, vel voce, vel aliquo alio instrumento turbam convocat ut eos occidant, vel Latronem vocent, irregularis est; nec juvat, antequam occidant, protestationem facere, quia protestatio est privilegium tantum accusatoris, & Judici facienda est.

18. Circa Sacerdotes comitantes Reum ad supplicium, placet hæc, quæ benigniora sunt apud Dianam, tradere, qui posito hoc principio, irregularitatem nempe ex homicidio publico impositam esse tantum concurrentibus ad illud tamquam Ministris Justitiæ, hæc resolvit. Primò, Sacerdos comitans Reum ad furcam, si hortetur Reum, ut scalas ascendat, vel caput admoveat stipiti, non fit irregularis, contra Alarium, qui vult hortantem condemnatum, ut admoveat caput ad stipitem, ascendat scalas, aut aliud faciat, quo acceleretur mors, esse irregularem. Placuit apponere utramque sententiam, ut Sacerdos ex una parte caveat se istis immiscere: si verò incautè aliquid ex his egerit, non statim fit de irregularitate dubius. Secundò, Confessarius obligans Pœnitentem ad confitendum delictum capitale, ne sit perjurus, vel consulens acquiescere sententiæ mortis, quam nequit differre, nisi per appellationem injustam, non fit irregularis. Tertiò, Confessarius à Judicibus quæsitus, an Reus homicidii sit decapitandus, potest sine scrupulo irregularitatis incurrendæ respondere homicidam poena mortis secundum leges puniendum esse, & negare potest absolutionem Judici nolenti condemnare, vel sequi sententiam justam; in istis casibus enim, inquit Suarez, sic in genere respondendo non movet determinatè Judicem ad condemnandum hunc Reum in particulari, sed omnes Reos in generali. Adde, quòd sic se gerendo benè gerit munus proprium Directoris

conscientiarum, proinde ex hoc munere bene præstito nequit ulla pœna puniri. Quartò ex Diana, Episcopus permittens Judici Laico exhumationem corporis occisi ad capiendas informationes de delicto in genere, non fit irregularis, quia hic actus est valdè remotus à morte occisoris, neque ex hoc habetur positivè concursus, sed mera permissio: & sic actum esse in Curia Archiepiscopali Neapolitana testatur Genuensis, qui addit in eadem Curia decisum esse, quòd possit Curia Sæculari concedi copia sententiæ depositionis, seu degradationis verbalis alicujus Clerici, qui inquisitus de homicidio allegat se esse Clericum, Curia Sæculari id negante. Clericus assistens ex mera curiositate, quando Reus suspenditur, secundum Sayrum peccat mortaliter propter prohibitionem, quæ super hoc habetur in Sacris Canonibus; secundum Suarez venialiter tantum ex levitate materiæ; secundum Dianam nullo modo peccat, quia putat Canonem prædictum abrogatum jam esse contraria consuetudine. Tu verò scias propter hoc irregularitatem non incurri: interim abstinere; non enim hæc spectacula oculis Clericorum sunt digna.

20. Ex consilio oritur-ne irregularitas?

Resp. Consilium homicidii tripliciter dari potest, vel per modum exhortationis, vel per modum approbationis, vel per modum simplicis opinionis. Cum ergo homicidium sequitur ex vi consilii quomodocumque dati, tunc quis irregularis efficitur ex consilio. Excipe tamen hos casus: primò, Principum Consiliarii, sive sint Sæculares, sive Clerici, in condendis legibus pœnam capitis statuentibus malefactoribus, non fiunt irregulares; non enim intendunt homines trahere ad mortem, sed retrahere à criminibus; hoc autem ministerium implere bonum est. Secundò, qui alicui consulit, ut pro fide Christi, vel Ecclesiæ, pro parentibus, amicis, Pa-

Y. aria,

tria, & etiam pro bonis illorum se mortis periculo exponat, etiamsi indubitanter sciat aliquem moriturum, non est irregularis; hic enim consulit, & intendit, quod bonum, & iustum est ex quo per accidens sequitur mors. Tertiò, qui consulit homicidium, & ante ipsius consummationem consilium revocavit, & omni studio conatus est persuadere contrariam sententiam, si alter non acquiescat, & nihilominus occidat, consulens non fit irregularis; homicidium enim alterius malitiæ, non consulentis persuasioni tribuendum est: item transacto tempore, quo homicidium consultum, & non patratum fuit, si postea fiat ex aliquo extrinseco adveniente, non est irregularis consulens: secus si virtute prioris consilii fiat; tunc enim esset irregularis ex homicidio casuali. Hæc omnia Molina ex Toletò, cui addit Diana, dubium an homicidium ex suo consilio patratum sit, debere se gerere ut irregularem: neque sufficienter evacuat dubium, homicidium contigisse post multos dies, nisi novum, & grave motivum homicidii irrepsit postquam consilium fuit datum. Qui alteri consulit homicidium, quod absque tali consilio paratus erat executioni mandare, non est irregularis, nisi fortè ex consilio quis magis animetur, & confirmetur ad illud patrandum. Quod dico de consulente, à fortiori dici debet de mandante: sed fortè facilius excusatur ab irregularitate homicidii casualis revocans mandatum, quàm revocans consilium, qui strictius tenetur conari totis viribus contrariam sententiam retractativam homicidio persuadere, ne suum consilium aliquo modo influat in mortem: mandans autem, qui operatur per imperium; hoc revocat, & quidem graviter, & sincerè nihil influit in mortem, quæ tota tribuitur malitiæ mandatarii.

21. Ex rati habitione homicidii quis fit-ne irregularis?

Resp. Rati habitio est quædam complacencia,

tia, quam hic habet de homicidio facto ipso infcio, non machinante, non consentiente. Ex Alario, & aliis, simplex ratihabitio homicidii facti, licet peccatum sit, irregularitatem tamen non causat, quia hæc injure non exprimitur; & etiam quia ratihabitio, cum sit posterior ad homicidium jam factum, non potest illud causare, cum implicet actum agere.

22. Ex ommissione auxilii, ratione cujus extremè indigens moritur, oritur-ne irregularitas?

Resp. Si quis tenetur ex justitia succurrere personæ extremè indigenti, & quia non succurrit, illa moritur, tunc fit irregularis; aufert enim quod est debitum extremè indigenti, proinde occidit. Sic inserviens infirmo, & negligens ea, quæ necessaria sunt ejus saluti, quapropter infirmus moritur, fit irregularis: si autem sola tenetur charitate indigenti succurrere, non fit irregularis.

23. Collige ergo, irregularitatem ex homicidio oriri ex homicidio voluntario, & casuali, cum quis dat operam rei illicitæ, vel licitæ sine debita diligentia, ex defensione sui cum excessu moderaminis inculpatae tutelæ, ex defensione bonorum, & amicorum etiam iusta, & cum modamine, ex bello injusto, & iusto: ex homicidio publico, ex consilio, & ex mandato; istæ autem irregularitates, cum intervenit culpa, sunt ex delicto; cum culpa non intervenit, sunt ex defectu lenitatis, quæ decet Clericum imitorem mansuetudinis Christi.

24. Carens usu rationis, si eo tempore occidat, vel mutilet, aut deformet, efficitur-ne irregularis ex delicto?

Resp. Cum Alario *verbo deformitas licet n. 30.* negativè, si sit furiosus, infans, dormiens, puer ante usum rationis, qui adhuc doli capax non sit, & nesciat, quid faciat, dum occidit, vel mutilat. Ita etiam ebrius, nisi fortè culpa sua fiat ebrius, & ante ebrietatem advertat se soli-

tum esse arma capere, & alios lædere; tunc nisi diligentia adhibeatur, ne sequatur homicidium, erit irregularis ex delicto, & homicidio voluntario; hoc enim est illi voluntarium in causa: si autem nullo modo prævideat ante ebrietatem, erit irregularis ex homicidio casuali secuto occasione operis illiciti.

S E C T I O II.

De Irregularitate ex defectu.

1. **Q**UOT sũt species irregularitatis ex defectu? Resp. Quinque, nempe ex defectu animæ, ex defectu corporis, ex defectu natalium, ex defectu ætatis, ex defectu Sacramenti.

2. Quinam sunt irregulares ex defectu animæ?

Resp. Primò, energumeni, qui etiam dæmoniaci, & abreptitii vocantur: Tales ergo à Dæmone vexati, etiam si semel arrepti fuerint, si nondum ad Ordines sunt promoti, neque promovendi sunt. Si fuerint promoti ad Ordines minores, nequeunt ascendere ad majores: quantum autem ad ministerium Ordinum, quibus jam sunt insigniti, si post annum probationis fuerint ab Episcopo reperti omninò liberi à Dæmone, poterunt in Altaris ministerio inservire, celebrare, & reliqua munera Ordinis Sacerdotalis exercere.

3. Secundò furiosi, lunatici, epileptici, qui morbo caduco laborant, ad Ordines nequeunt promoveri: quantum ad ministerium in susceptis Ordinibus post annum probationis, si fuerint omninò liberati, poterunt in Altari ministrare, sicuti de dæmoniacis jam dictum est. Epileptici tamen, qui sæpiùs cadunt, vel etiam rarò, sed cum deformatione, spuma, & clamoribus, numquam in Altari ministrare permittuntur: si verò rarò cadant, & absque prædictis accidentibus,

bus, permittuntur celebrare, sed cum coadjutore, qui in casu necessitatis suppleat Sacrificium.

4. Tertiò, neophyti, seu recenter conversi à Judaismo, arcentur ab Ordinibus, usque dum iudicio Episcopi fuerint sufficienter instructi: ad Ordines autem majores promoveri non debent, nisi à multo tempore ad Fidem fuerint conversi, & hoc tempus à Toletò censetur spatium decem annorum. Non sunt computandi inter neophytos neophytorum filii ab infantia baptizati.

5. Quarrò, illiterati ab Ordinibus susceptis ministrandis, & ab aliis suscipiendis omninò detruduntur, usque dum sufficienter erudiantur de necessariò requisitis ad decens sui Ordinis ministerium.

6. Quinam sunt irregulares ex defectu corporis?

Resp. Quicumque notabiliter, & deformiter deficiunt, vel abundant in corporis membris, & quidem patentibus, non autem occultis, isti irregulares sunt, non tantum ad Ordines suscipiendos, verum etiam ad ministrandum in jam susceptis. Omnis etiam defectus corporis, siue in membro sit, siue in membri parte, qui hominem, vel reddit totaliter ineptum ad Ordinis exercitium, vel relinquit aptum ad exercendum cum deformitate tali, ut ingeneret horrorem præsentibus, facit irregularem; si autem absque horrore aliquod exercitium Ordinis ministrare valeat, quoad hoc irregularis non est. Prima irregularitate irregulares sunt carentes auribus, naso, notabiliter gibbosi, leprosi, paralytici: in dubio autem, utrum deformitas sufficiens sit ad irregularitatem, in Clericis sæcularibus interest Episcopi judicare; in Regularibus hoc spectet ad eorum Prælatos. Secunda irregularitate irregulares sunt cæci, furdi, claudi, qui sine baculo ad Altare ire non possunt, carentes manu, pollice, indice, oculo sinistro, seu Canonico, aut ejus virtute visiva.

7. Irregulares etiam sunt defectu corporis eunuchi, sive per vim, sive per infirmitatem tales sunt: item Hermaphroditus, quia est monstruosus, Gigas, Pigmæus, Æthiops: non tamen inter suos, sed inter alienos, inter quos tanta disparitas ludibrio est.

8. Quinam sunt irregulares, defectu natalium?

Resp. Omnes illegitimi, qui ex illicito concubitu, tam occultò, quàm publico, orti sunt; isti enim reputantur viles, & ad vitia paterna valdè proclives. Nati matrimonio non valido propter occultum impedimentum reputandi sunt tanquam legitimi, & habent capacitatem ad quascumque dignitates; filii etiam fornicationis per subsequens Matrimonium legitimati, irregulares non sunt; non autem illi qui legitimantur à Principibus Sæcularibus, isti enim ad sola sæcularia officia, non autem ad Ecclesiastica munere habilitantur. Expositi præsumuntur illegitimi & irregulares. E contra quilibet natus ex matre conjugata, & cum viro suo cohabitante, censeretur legitimus, donec aliud probetur; neque tenetur credere matri, etiam in extremo vivendi, defendenti ipsum esse illegitimum, nisi convincatur rationibus, vel etiam vir, aut pater idem confirmet. Per ingressum Religionis, & solemnem Professionem in ea, tollitur hæc irregularitas quoad Ordines suscipiendo, non autem quoad Religionis Generalatum, seu primam dignitatem. Sæculares possunt ab hac irregularitate dispensari ab Episcopo quoad Ordines minores tantum, & quoad simplex Beneficium obtinendum; quo ad majores Ordines, Beneficium curatum, & cæteras dignitates; solus Papa dispensat.

9. Hanc irregularitatem sequitur alia, quæ est ex defectu originis, & istam contrahunt, qui nati sunt servi legales, nisi dominus concedat libertatem: natus tamen ex Matre libera, &
Patre

Patre servo; potest ordinari, quia fructus sequitur ventrem, adeoque verè liber est.

10. Si servus ante libertatem adeptam domino sciente ordinetur, acquirit-ne libertatem?

Resp. Affirmativè: Episcopus tamen, qui eum ordinavit, & ipse ordinatus peccant, quia faciunt contra Sacros Canones.

11. Idem ne dicendum est de servo legali Sacerdotio initiato domino ignorante, vel contradicente?

Resp. Negativè: imò Episcopus, præsentator, testes, si scienter ad talem Ordinationem concurrunt, tenentur duplum domino reddere; vel ad minus, ex Toledo, ordinatus tenetur peculium reddere domino juxta valorem servi, & sic redimitur à servitute; & quòd si neque hoc reddere valeat, serviet ipsi in spiritualibus, & temporalibus, quæ non dedecent Sacerdotem: & si inobediens, & notabiliter contumax evadat, degradabitur, & domino serviet sicut antea. Idem dici debet de ordinatis in minoribus, quod obligationem Episcopi, præsentatoris, & testium. Si ergo domino sciente & non contradicente, servus ordinetur in minoribus, fit liber: si domino ignorante vel contradicente, deponi debet, & iterum ad pristinam servitutem reduci. Diacono, & Subdiacono permittitur, ut vicarium, vel alium servum substituunt, & si hoc nequeunt præstare, deponi debent, & iterum ad pristinam servitutem reduci.

12. Ordinatus restitutus suo domino incedere ne debet in habitu, & tonsura?

Resp. Negativè, quia hoc est valdè indecens Ordini Ecclesiastico; donec ergo totaliter non liberetur, incedere debet more laicorum; nec amplius gaudet privilegio fori, sed tantum Canonis.

13. Quantum tempus conceditur dominis ad reclamandum, & repetendum servum, ipsis incisiis, vel invitis ordinatum?

Y 4 Resp.

Resp. Potest reclamare infra annum, quo elapso, servus liber omninò efficitur; si non reclamaverit; si tamen servus Monasterium aliquod sit ingressus, & nullo Ordine sit initiatus, potest repetere intra spatium triennii, & non ultra.

14. Irregularitatem servitutis comitatur irregularitas ex defectu liberationis perfectæ; & hanc contrahunt Curiales, obligati ad ratiocinia.

15. Quisnam venit nomine Curialis?

Resp. Nomine Curialium veniunt Judices, Advocati Forenses, Notarii, Milites, & alii quicumque Curia obligati, & quamdam servitutis speciem cum ipsa habentes. Isti si sunt in perpetuum ad Curiam obligati, perpetuò arcentur ab Ordinibus: si autem solum ad tempus, eo elapso, & abdicato officio, ordinari possunt, nisi se immiscuerint causæ mortis, & mutilationis, unde perpetua irregularitas orta sit, vel etiam si aliquod officium infame in Curia exercuerint?

16. Quisnam dicuntur obligati ad ratiocinia?

Resp. Tutores, Procuratores, Curatores, & aliæ personæ, quæ ministrationem facultatum alicujus exercent, isti omnes administratione etiam deposita ordinari nequeunt ante redditam rationem administrationis; si publicum officium administraverint, si autem administraverint bona personæ privatæ, illa deposita, etiam ante redditam rationem promoveri possunt, nisi manifestum sit illos de dolo teneri, vel iis in ipsa promotione ad Ordines contestata fuerit de ratione reddenda; in quo casu tempus litis decidendæ, & quidem congruum, taxari debet, quæ finita, deposita administratione, persolutis debitis promoveri possunt. Debitor creditore reclamante ad Clericatum promotus, non est deponendus, sed ejus bona cedent creditori: quæ si ad debita solvenda sufficientia non sint, qui inconsideratè, & negli-

gligenter illum ordinavit, supplere tenetur.

17. Obligatus personæ miserabili, cujus curam ex charitate suscepit, potest-ne ordinari onere non deposito?

Resp. Affirmativè; miserabilium enim personarum curam suscipere non est alienum à pietate Ecclesiastica; idem dic de serviente Ecclesiæ, quia in hoc casu nec infamatur, nec molestat Ecclesia.

18. Quænam est irregularitas defectu ætatis?

Resp. Est tempus determinatum à jure ad Ordines suscipiendos, ante quod quis irregularis dicitur, eò quòd est Ordinum incapax. Ætas legitima primæ Tonsuræ suscipiendæ est à septennio usque ad duodecimum annum. Ostiarius, Lectoratus, Exorcistatus, & Acolytatus suscipi possunt solum duodecimo anno completo. Ætas pro Subdiaconatu est annus vigesimus secundus inceptus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Presbyteratu vigesimus quintus.

19. Quænam est irregularitas defectu Sacramenti?

Resp. Est illa, quæ reperitur in bigamo, qui ratione bigamiæ contraxit Matrimonium non repræsentans perfectam unionem Christi cum Ecclesia, quia bigamia jam divisit carnem in plures. Tres alias rationes adducit Glossa, propter quas bigamus ab Ordinibus arceatur, scilicet propter Ordinis excellentiam, ratione cujus quis aliqua imperfectione notatus ad præstantissimæ Ordinum munera promoveri non debet: secundo, propter signum incontinentiæ, quæ in bigamo præsumitur: tertio, quia bigamus frontem non habet adhortandi alios ad viduitatem, & ad continentiam.

20. Quid, & quotuplex est bigamia?

Resp. Bigamia est multiplicitas nuptiarum, & triplex est, vera, interpretativa, & similiudinaria. Bigamus verus est, qui realiter duas uxores successivè habuit, sive ante Baptismum,

X sive

sive post, sive unam ante Baptismum, alteram post: Bigamus interpretativus est, qui Viduam duxit, vel ab alio corruptam accepit in uxorem: Bigamus similitudinarius est, qui habens solemne votum castitatis perpetuæ, quo Deo purissimo vinculo Matrimonii ligatus est, audet cum muliere contrahere; vel Laicus legitimam uxorem habens, & cum alia invalidè contrahens: nec refert, quòd hæc Matrimonia invalida sint, quia quantum est ex parte contrahentis, effectus à parte rei ponitur.

21. Qui successivè contrahit duplex Matrimonium, quorum unum invalidum est, incurrit ne irregularitatem bigamiæ?

Resp. Si utramque uxorem cognovit, sive validè, sive invalidè Matrimonium cum illis contraxit, semper est irregularis, quia ad hanc irregularitatem incurrendam non requiritur necessariò veritas Matrimonii; sed satis est, ut sit forma tantum, licet ficta, & non vera. Hinc etiam est irregularis, qui contraxit Matrimonium nullum, & invalidum cum Vidua.

22. Qui contraxit Matrimonium cum Vidua, quæ à primo viro cognita non fuit, sed adhuc virgo remansit, est ne irregularis?

Resp. Negativè, quia in hac carnis divisio facta non est. Hinc secundum Matrimonium habet perfectam significationem Sacramenti.

23. Qui contraxit cum deflorata, quam putabat virginem, est ne irregularis?

Resp. Affirmativè, quia hæc irregularitas cum non sit ex culpa, sed ex defectu, ab ignorantia non excusatur. Qui autem contraxit cum ea, quam ipse defloraverat ante Matrimonium, irregularis non est, quia ille non dividit carnem, sed eandem repetit Matrimonio secuto.

24. Qui de patrato adulterio ab uxore adhuc ignarus eam cognoscit, contrahit ne irregularitatem bigamiæ?

Resp. Affirmativè, quia hoc actu carnem
divi-

dividit, & Ecclesiā judicat factum, non errorem. Hinc etiam irregularis erit, si post adulterium uxorem cognoscat. Ecclesiæ præcepto coactus.

25. Ultrà irregularitatem, Clericus, qui existens in Clericatu bigamiam contraxit, amittit privilegium fori, & Canonis; Sacerdos autem, qui post susceptum Ordinem contraxit, non amittit privilegia fori, & Canonis, quia perpetuò in statu Clericali manere debet: non sic minoribus tantum initiatus, quia ad sæcularem vitam potest se transferre. Hæc eadem ratione Alarius docet, bigamum bigamia similitudinaria privilegium fori, & Canonis non amittere.

S E C T I O III.

De effectibus irregularitatis.

1. **Q**uinam sunt effectus Irregularitatis? Resp. Sunt sequentes: primò inhabilitate ad Ordines suscipiendos, etiam primam Tonsuram, & ad Ministrandum in jam susceptis. Hinc ex Bonacina, Sacerdos irregularis, etsi validè absolvat, illicitè tamen absolvit. Secundò collatio Beneficii facta irregulari inhabili ad exercendas functiones Beneficii invalida est secundum communem sententiam. Docent tamen Layman, Sylvestrina, & Bonacina, collationem non esse ipso facto irritam; sed cognita per Judicem irregularitate, illam meritò irritandam esse. Irregularitas non impedit actum jurisdictionis, sed Ordinis.

2. Sunt-ne validi Ordines collati irregulari?

Resp. Validi sunt: irregularis autem cum hac inhabilitate sibi cognita eos suscipiens, aut exercens, peccat mortaliter contra præceptum Ecclesiæ.

3. Excusatur ne quandoque à peccato mortali irregularis ministrans, & exercens Ordines?

Resp. Ex Alario hìc verbo *Irregularitas n. 4.* qui citat pro sua sententia Navarrum & Casttrum *de lege pœnali*; Irregularis etiam ex homicidio occulto, aut etiam in foro conscientie excommunicatus, vel suspensus, potest celebrare, ne alioquin infametur; item in articulo mortis, si nullus sit Sacerdos, potest infirmum absolvere sine ullo peccato; hoc enim est indultum ratione necessitatis; ne infirmus sine poenitentia decedat.

4. Celebrare in irregularitate inducit ne novam irregularitatem?

Resp. Ex Alario *num. 9.* negativè, qui addit ex Grassio, nec etiam inducere novam irregularitatem retinere id, ob quod quis est irregularis.

5. Irregularitas privat ne ipso facto irregularem Beneficio acquisito?

Resp. Ex Alario, verbo *Irregularitas n. 3.* nulla irregularitas privat Beneficio acquisito, sed tantum acquirendo. Hinc ante Judicis sententiam potest irregularis licitè uti fructibus Beneficii obtenti, etiam si irregularitas sit ex homicidio voluntario, & ut inquiunt Doctores, ex homicidio qualificato. Excipe tamen sequentes casus, in quibus irregularis ex homicidio est ipso facto Beneficio privatus. Primò, quando occidit Christianum per assassinium. Secundò, quando occidit, vel percutit Cardinales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Tertiò, si occidat Episcopum consecratum. Quartò, si Beneficiarius occidat, vel mutilat, vel per se, vel per alium, Rectorem, alicujus Ecclesiæ, aut Clericum confocium ejusdem Ecclesiæ, in hisce casibus, quia amissio Beneficii est ipso facto, tenetur quis restituere fructus perceptos post patrationem criminis, & ante Judicis sententiam.

6. Irre-

6. Irregularis secundum quid, & inhabilis ad exercitium unius Ordinis, non verò alterius, potest-ne obtinere Beneficium?

Resp. Ex Alario, affirmativè, si Beneficium habeat annexum tantum exercitium illius Ordinis, quod ex irregularitate secundum quid impeditum non est; non autem si habeat annexum exercitium Ordinis impeditum.

7. Si quis dubitet, an sit irregularis, debet-ne se gerere tamquam irregularem?

Resp. Ex Alario n. 8. in foro interiori, & conscientiae, debet se gerere tamquam irregularem, quia in foro poenitentiae & conscientiae, tutior pars est eligenda: oportet autem dubium esse probabile, & practicum, nec sufficit conscientiae scrupulus: in foro autem exteriori, si quis sit tantum dubius, non verò certus de irregularitate, non tenetur se gerere tamquam irregularem: ita communiter Doctores apud ipsum.

Resp. Secundò cum pluribus, qui sic distinguunt: aut dubium irregularitatis est dubium Juris, quia non constat certè esse Jus, & Canonem inducentem talem poenam; & tunc in neutro foro quis tenetur se gerere tamquam irregularem, quia nulla irregularitas incurritur, nisi sit in Jure expressa: aut dubium est facti, quia scilicet constat irregularitatem esse in Jure Canonico expressam, & dubitatur solùm, an reus in eum casum incidit, cui affixa est poena irregularitatis; & tunc in utroque foro censendus est irregularis, quia possessio stat pro irregularitate, & pertinet ad eum probare contrarium.

8. Si quis sit dubius, an ex consilio suo secutum sit homicidium, tenetur-ne se gerere ut irregularem?

Resp. Cum Alario, sic dubitans est irregularitate ligatus: stat enim praesumptio contra consentem, dum ipse non probat oppositum; Suarez tamen S. 6. num. 8. negat.

S E C T I O IV.

Quomodo tollatur Irregularitas.

1. **C**UM Irregularitas sit inhabilitas induc̃ta à Jure non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel consimili forma: Dispensatio tecum in irregularitate, quam ob hanc, vel illam causam incurristi; & si plures sint irregularitates, omnes in dispensatione explicandæ sunt. Si autem dispensans possit tollere unam, non verò omnes, illa tantum, quam potest, & vult dispensare, erit ablata, remanentibus aliis reservatis habenti majorem auctoritatem.

2. Quisnam potest dispensare ab irregularitate?

Resp. Cùm irregularitas ex delicto etiam homicidii qualificati non sit à Jure divino, hinc à quacumque irregularitate ex eo proveniente potest Summus Pontifex dispensare. Ex jure novo; & ex Concilio Tridentino, ubi est receptum, possunt Episcopi in suis Dioccesibus dispensare ab irregularitatibus provenientibus ex delicto non deducto ad forum contentiosum, præterquam ab illa homicidii directè & in re voliti. Neque etiam dispensare potest Episcopus ab irregularitate proveniente à simonia in Ordine, vel Beneficio; in hac enim quamvis occulta non dispensat Episcopus, ut habetur in Bulla Clementis VIII. incipiente, *Romanum Pontificem*. Nominè Episcopi venit Prælatus consecratus habens jurisdictionem Episcopalem, non autem nondum consecratus, & habens jurisdictionem quasi Episcopalem, juxta declarationem Congregationis Concilii, quam refert Alarius n. 12.

3. Potest-ne quandoque Episcopus dispensare in irregularitate proveniente ab homicidio voluntario?

Resp. In istis casibus, juxta Alarium, qui citat
pro

pro se Navarrum; scilicet primò, cum quis ad sui defensionem alterum occidit excedendo moderamen inculpatæ tutelæ; nisi tamen in illa defensione formaliter, & directè intendisset mortem invadentis. Secundò, in homicidio voluntario dispensant Episcopus, & Privilegiati cum clausula *Ab omnibus Censuris, &c.* quando quis nequit facillè obtinere dispensationem à Summo Pontifice, & ex altera parte non celebrando sequeretur grave scandalum.

4. Potest-ne Episcopus dispensare ab irregularitate occulta subditum proprium existentem extra Diocesim?

Resp. Cum Alario n. 12. negativè. Potest tamen Episcopus existens extra Diocesim subditum proprium existentem in Diocesi dispensare ab irregularitate.

5. Prælati Regulares possunt-ne dispensare proprios subditos, sicuti faciunt Episcopi, ab irregularitatibus occultis?

Resp. Quamvis Franciscus Toletus contrarium sentiat, tamen Alarius n. 13. admittit, Prælatos Regulares virtute privilegiorum posse absolvere proprios subditos ab omni irregularitate quomodolibet contracta, præterquam in homicidio voluntario, aut præstatione favoris aut auxilii in eodem, & etiam præterquam in bigamis, quibus adde ex dictis simoniam in susceptione Ordinum, vel alicujus dignitatis in Religione. Nomine Prælatorum intendit Alarius etiam Conventuales Præpositos, imò Vice-præpositos, & Vice provinciales; quod tamen non auderem affirmare, nec extendere talem potestatem infra Generales, vel ad summum ultra Commissarios Generales, & Provinciales. Imò Diana & Barb. sentiunt hujusmodi dispensationes spectare ad Capitulum Generale, vel Provinciale; quod tamen generaliter non est in usu. Hoc privilegium Sixtus IV. ampliavit etiam ad Novitios, pro excommunicationibus, & irregularitatibus.

in seculo contractis, ex causis in dicto privilegio narratis; dato tamen quòd à Jure, vel à Judice generaliter lata fuerit Censura; secùs si dicti Novitii fuissent particulariter excommunicari, vel suspensi, vel interdicti à Judice, & deinde Divina celebrassent.

6. Si quis obtinuit Beneficium, dum actu est irretitus aliqua irregularitate, posita dispensatione super irregularitate potest-ne Beneficium retinere?

Resp. Cum Alarion. 10. negativè; sed petendo dispensationem ab irregularitate debet mentionem facere de possessione illicita Beneficii, cujus irregularis est incapax: non tamen idem sentiendum est de pensione, quia ex Congregatione Concilii pensio non est Beneficium.

7. Quantum ad irregularitates, quæ tolluntur ex Baptismo, vel Religionis approbatæ ingressu, dictum est sufficienter in Sectione *de Irregularitate ex defectu.*

C A P U T XIII.

De Confessariis sollicitantibus.

R. Quid venit nomine Confessarii sollicitantis? Resp. Ex Bulla Gregor. XV. venit primò ille, qui in actu Sacramentalis Confessionis, provocat, allicit, & excitat ad actus inhonestos, & à Pœnitente tale aliquid petit, vel procurat, sive ab ipso exequendum tunc, sive absoluta Confessione, sive cum ipso Confessario, sive cum aliis. Secundò, si Confessarius ante, vel post Confessionem, immediatè, inhonestos ipsos tractatus habuerit. Tertiò, si prætectu Confessionis, etiam Confessione non secuta, hoc idem præstiterit. Quartò, si extra occasionem Confessionis in Confessionario, aut in loco quocumque, ubi Confessiones Sacramentales audiuntur, simulans ibi audire Confessionem Sacramentalem, tentet ad

inhonesta Pœnitentes, aut cum iisdem inhonestos tractatus, sive sermones habuerit.

2. Quale peccatum committit Confessarius sollicitans?

Resp. Peccatum gravissimum sacrilegii, à quo tamen potest absolvi à simplici etiam Confessario, quia in jure nemini est reservatum.

3. Quænam obligatio est in Pœnitente ad turpia sollicitato?

Resp. Pœnitentes, sive masculus, sive fœmina, ad turpia sollicitati, vel cum quibus Confessarius inhonestè se gesserit verbo, vel actibus, altero ex quatuor modis supradictis, sive ipsi talibus confenserint, sive non, tenentur denunciare Inquisitori, vel Ordinario loci; alioquin tales Pœnitentes absolvi nequeunt, nisi vel per se, vel per alium revelent; imo etiam incidunt in excommunicationem propter Edicta Inquisitorum.

4. Tenetur-ne alius, qui sub sigillo secreti naturalis scivit à Pœnitente fide digno illum sollicitatum fuisse in Confessione, Confessarium revelare, & denunciare?

Resp. Affirmativè, quia hæc revelatio est in favorem fidei, & propter bonum publicum.

5. Est-ne revelandus Sacerdos, qui non est Confessarius, & fingens se esse Confessarium, aliquo ex prædictis modis sollicitat?

Resp. Affirmativè, quia omnis Sacerdos pro aliquo casu Confessarius est.

6. Est-ne revelandus Confessarius, qui in Confessione, vel immediatè ante, vel post ipsam, præbet Pœnitenti scriptum, in quo continetur sollicitatio?

Resp. Affirmativè, etiamsi tale scriptum tunc non legatur à Pœnitente, sed postea domi suæ, aut alibi; nam etiam in hoc casu Confessarius abutitur Confessione in ordine ad inhonesta procuranda; quod est immediatè contra finem Bullæ.

7. Si pœnitens primus fuerit in miscendis sermoni-

monibus inhonestis, vel Confessarium sollicitaverit, & deinde Confessarius consentiat, & eisdem prosequatur, tenetur-ne tunc Confessarium revelare?

Resp. Affirmativè, nam obligatio revelationis Confessarii habentis inhonestos sermones & tractatus inducta à Bulla Gregorii XV. est sine exceptione casus, in quo ipsi non fuerint primi. Nec dici potest, quòd pœnitens provocans aut consentiens non teneatur revelare, quia est socius, vel causa criminis; non enim est socius criminis prout hoc pertinet ad Sanctæ Inquisitionis Tribunal; & ideò in dicto Tribunali consensus Pœnitentis, aut quidquid secutum inde sit non recipitur, tamquam non pertinens ad Sanctum Officium, sed solum attenditur delictum, & crimen, prout se tenet ex parte Confessarii.

*Propositiones damnatæ, ad hoc Caput
reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 6. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti cartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus.

7. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

F I N I S.

I N D E X⁵²³

DEFINITIONUM.

Ut nihil omittatur eorum, quæ inservire possunt utilitati Examinandorum, appono Indicem ad excollendam memoriam, in quo reperiuntur omnes Definitiones morales, non quidem rigare Scholastico exactè probatæ, sed ut solent afferrî à Summistis; insuper divisiones & Carmina ubi sunt omnia ad facilem memoriæ usum. Placuit hunc non ordine alphabetico disponere, sed per Capita hujus Operis, ut quæ habent connexionem materiæ, simul etiam conjuncta in Indice facilius addisci possint. Vbi non invenies indicem, signum est in eo Capite non esse Definitiones.

INDEX PRÆLIMINARIUM

PARTIS PRIMÆ.

Divisio: **P**OEnitentia est Virtus, & Sacramentum.

Definitio Pœnitentiæ, ut est Virtus: Est Virtus Moralis supernaturalis, qua dolemus de peccatis commissis, quatenus sunt offensa Dei, ex supernaturali motivo, cum proposito amplius non peccandi.

Definitio Pœnitentiæ, ut est Sacramentum: Est Sacramentum novæ legis reconcilians hominem cum Deo virtute Clavium, seu absolutionis Sacramentalis, à peccatis commissis.

Divisio: Materia hujus Sacramenti dividitur in remotam, & proximam: rursus materia remota dividitur in necessariam, & sufficientem.

Definitio materiæ remotæ: Sunt peccata confitenda, & per Confessionem destruenda.

Definitio materiæ proximæ: Sunt actus Pœnitentis qui proximè subjici debent absolutioni.

Definitio materiæ necessariæ. Sunt peccata lethalia post ultimam Confessionem commissâ,
quo

quorum quis habet conscientiam, & quæ tenetur subdere confessioni.

Definitio materiae sufficientis. Sunt peccata venialia, vel peccata mortalia aliàs confessa, & absoluta, quæ quis non tenetur confiteri.

INDEX CAP. I.

De Ministro.

Definitio Ministri Sacramenti Pœnitentiae. **E**st Sacerdos habens potestatem Ordinis, & Jurisdictionis.

Definitio potestatis: Est spiritalis facultas ligandi atque solvendi.

Divisio potestatis: Alia est potestas Ordinis, alia est potestas Jurisdictionis.

Definitio potestatis Ordinis relatè ad Clavium administrationem: Est facultas ligandi, atque solvendi, tradita ab Episcopo in collatione Ordinis Sacerdotalis, cum dicitur: Accipe potestatem, &c. quorum remiseris peccata, remittuntur eis; quorum retinueris, retenta sunt.

Definitio potestatis Jurisdictionis: Est spiritalis facultas ad certas personas in foro conscientiae judicandas concessa.

Divisio potestatis Jurisdictionis: Alia est ordinaria, alia delegata.

Definitio potestatis Jurisdictionis ordinariae: Est facultas ligandi, atque solvendi, quæ sequitur officium habentis curam Animarum.

Definitio potestatis delegatae: Est facultas ligandi, atque solvendi, quæ habetur per concessionem Episcopi.

Definitio articuli mortis: Est status ille infirmitatis, in quo plurimi ordinariè decedunt.

Definitio periculi mortis: Est status ille, in quo probabiliter & prudenter timetur, quòd quis sit proximè moriturus.

INDEX CAP. II.

De casibus Reservatis.

Definitio reservationis: **E**st restrictio jurisdictionis in Confessario, ne certa peccata absolvat.

De-

Definitio Jubilæi: Est bulla Summi Pontificis concedens Indulgentiam plenariam, & alia privilegia adimplentibus certa opera, quæ in Bulla continentur, & imponuntur.

INDEX CAP. III.

De materia remota.

Definitio peccati: **E**st dictum, vel factum, vel concupitum contra Legem æternam Dei.

Definitio vitii: Est inclinatio ad agendum contra Legem.

Divisio peccati: Primò, in actuale, & habituale.

Definitio actualis: Est actus internus, vel externus contra Legem æternam Dei.

Definitio habitualis: Est macula relicta in anima à peccato actuale.

Divisio peccati actualis: Primò in veniale, & mortale.

Definitio mortalis: Est dictum, vel factum, vel concupitum præter legem æternam, privans hominem gratia, & amicitia Dei.

Definitio venialis: Est dictum, vel factum, vel concupitum præter legem æternam, privans hominem fervore amicitiae erga Deum.

Divisio peccati, sive mortalis sive venialis: In peccatum oris, cordis, & operis; vel in se ipsum, in Deum, & in proximum; vel in carnale, & spirituales; vel in peccatum per excessum, & per defectum, quæ omnia patent ex terminis. Ulterius dicitur in peccatum commissionis & omissionis.

Definitio peccati commissionis: Est actio contra, vel præter legem, quæ opere, sive interno, sive externo completur.

Definitio peccati omissionis: Est voluntaria omissio operis; præcepti, sine ulla causa legitimè excusante.

Divisio præceptorum, contra quæ sunt peccata: In affirmativa, & negativa.

Definitio præcepti affirmativi: Est, quo præcipitur aliquid fieri. *Definitio negativi*: Est, quo

quo percipitur aliquid non fieri.

Definitio circumstantia peccatorum: Circumstantia est accidens, seu modus; cum quo peccatum committitur.

Divisio circumstantiæ: Alia est aggravans in infinitum, & est accidens, seu modus circumstans peccato, & transferens materiam venialem in mortalem, ut v. g. furari paucos nummos pauperi extremè indigenti. Alia est aggravans finito modo, & est accidens, seu modus circumstans peccato, existens intra latitudinem materiæ venialis, ut furari à divite paucos nummos.

Divisio circumstantiæ. Alia est immutans speciem, alia præcisè aggravans. Prima est modus circumstans peccato, & transferens materiã unius peccati ad materiã cōtra aliam virtutem specie diversam, seu addens malitiã specie diversam, ut adulterium Sacerdotis, additur enim malitiæ adulteri malitiã sacrilegii. Præcisè aggravans est modus circumstans peccato, existens in eadem specie malitiæ peccati.

Carmen complectens circumstantias peccatorum: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

INDEX CAP. IV.

De Contritione.

Divisio contritionis. **A**lia est perfecta, alia est imperfecta, seu attritio.

Definitio contritionis perfectæ: Est dolor supernaturalis, & detestatio peccatorum, ut sunt offensa Dei summè & super omnia dilecti.

Definitio attritionis: Est dolor supernaturalis, & detestatio peccatorum, ut sunt offensa Dei, propter timorẽ gehennæ, aut turpitudinem peccati, aut aliud motivum honestũ supernaturale, involvẽs saltẽ propositũ implicitũ non peccandi.

INDEX CAP. V.

De Confessione.

Definitio Confessionis. **E**st legitima & Sacramentalis accusatio peccatorum coram

Sacerdote Christi Vicario, ad veniam illorum virtute clavium, & absolutionis Sacramentalis, obtinendam.

Divisio Confessionis integræ: In integram materialiter, & integram tantum formaliter.

Definitio Confessionis materialiter integræ: Est legitima & Sacramentalis accusatio de omnibus peccatis commissis in materia necessaria ab ultima Confessione.

Definitio Confessionis tantum formaliter integræ.

Est accusatio aliquorum peccatorum tantum cum præparatione animi ad exponendum reliqua, quæ reticentur, vel propter oblivionem, vel propter urgens & gravissimum motivum.

Carmina complectentia conditiones veræ Confessionis:

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis: Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda.

Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata: Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Divisio conditionum essentialium: Sunt quatuor, scilicet integritas quo ad lethalia; fidelitas dicens dubia pro dubiis, & certa pro certis, & cum circumstantiis aggravantibus in infinitum, valde aggravantibus, & immutantibus; dolor, & propositum satisfaciendi. Reliquæ conditiones positæ in illis carminibus spectant ad perfectionem accidentalem, seu admeliùs confitendum, non verò simpliciter ad integritatem Confessionis.

INDEX CAP. VI.

De Satisfactione.

Definitio satisfactionis, ut est pars Sacramenti Pœnitentiæ. **E**st compensatio pœnæ temporalis debitæ ob injuriam Deo illatam, consistens in operibus & pœnalibus & sanctis, à Confessarios injunctis.

INDEX CAP. VII.

De Absolutione.

Definitio Absolutionis: **E**st forma Sacramenti Pœnitentiæ, virtute Christi delens maculas

culas peccatorum, quæ quis confessus est cum debitis dispositionibus Sacerdoti habenti potestatem jurisdictionis.

Divisio absolutionis. Alia est directa, alia indirecta.

Definitio directa: Est forma Sacramenti Pœnitentiæ delens peccata confessa, sine onere de novo confitendi.

Definitio indirectæ: Est forma Sacramenti Pœnitentiæ delens peccata confessa, cum onere ea denuò confitendi.

INDEX CAP. VII.

De Sigillo.

Definitio Sigilli: **E**st obligatio tacendi, ea quæ audita sunt in Confessione Sacramentali, orta à jure Divino, Naturali, & Ecclesiastico.

INDEX CAP. IX.

De Conscientiâ.

Definitio Conscientiæ: **E**st judicium practicum particulare ordinatum ad operandum, quo quis judicat aliquod esse bonum, & licitum, vel malum, & illicitum.

Divisio Conscientiæ: Est recta, erronea, dubia, probabilis, & scrupulosa.

Definitio Conscientiæ rectæ: Est judicium prudens quo quis judicat bonum esse bonum & licitum, & malum esse malum & illicitum.

Definitio erroneæ: Est judicium practicum, & imprudens, quo quis judicat bonum esse malum & malum esse bonum.

Definitio dubiæ: Est judicium confusum, quo qui nescit determinare, an aliquod sit bonum, vel malum, & hoc fit, vel suspendendo judicium determinatum ad utrumque, vel positivè de utraque parte formidando.

Definitio probabilis: Est judicium practicum quo quis rationibus non levibus, vel ex Do-

eorum auctoritate assentitur uni parti cum formidine partis oppositæ .

Definitio dubii : Est suspensio assensus circa objectum apprehensum , per quam fit , ut neque iudicet rem esse bonam , neque malam ; sed circa utrumque est perplexio nescientis quò se vertat .

Divisio dubii : Aliud est speculativum , aliud practicum .

Definitio dubii speculativi : Est suspensio assensus circa objectum in universali , & in genere : sit-ne bonum , vel malum .

Definitio dubii practici : Est suspensio assensus circa objectum particulare , ut tale , an sit bonum , vel licitum , cum urget hæc , & nunc occasio operandi .

Definitio scrupuli : Est motio iudicii ex levibus indiciis , & conjecturis , ad dubitandum quasi de qualibet re , quòd sit peccatum .

INDEX SECUNDÆ PARTIS .

Definitio Præceptorum Decalogi : Sunt decem Leges naturalles traditæ Moyfi à Deo .

INDEX CAP. I.

De Adoratione .

Definitio adorationis : Est exhibitio reverentiæ , & servitutis alicui rei , propter ejus excellentiam , & dignitatem .

Divisio adorationis : Latria , Dulia , & Hyperdulia .

Definitio Latriæ : Est exhibitio summæ servitutis , & reverentiæ , quæ soli Deo debetur , tamquam ultimo fini , propter ejus dignitatem , superioritatem , & excellentiam .

Definitio Dulia : Est exhibitio servitutis , & reverentiæ , quæ Sanctis præstari solet , propter excellentiam , & dignitatem , quam habent in gratia , & amicitia Dei perpetua inamissibili .

Definitio Hyperdulia : Est exhibitio servitutis ,

& reverentiæ aliquibus creaturis, propter excellentiam, & dignitatem, quam habent ex speciali affinitate, & connexione cum Deo.

Divisio actuum contrariorum adorationi Dei: Superstitio, magia, divinatio, vana observantia, maleficium, blasphemia, sacrilegium, tentatio Dei.

Definitio superstitionis: Est vana, seu falsa Religio, indebitum cultum Deo exhibens, vel cultum Deo, & Sanctis debitum transferens ad alia, quæ neque Deus sunt, neque connexionem habent cum ipso in gratia, & sanctitate.

Definitio Magia: Est ars falsa, à Dæmone inventa ad effectum faciendi effectus mirabiles, & extraordinarios opere Dæmonis.

Definitio divinationis: Est superstitiosa prædictio eventus futuri, quæ fieri nequit via ordinaria, & arte humana.

Definitio vanae observantiae: Est augurium boni, vel mali, ex consideratione certarum rerum casu occurrentium, & naturaliter incapacium prælagire.

Definitio Pyromantie: Est expressa Dæmonis invocatio per ignes, ut ea sciantur, quæ natura duce sciri non possunt.

Definitio Maleficii: Est ars falsa à Dæmone tradita ad finem nocendi aliis opere Dæmonis accurrentis ad nutum alicujus dicti, signi, vel facti.

Definitio Blasphemiae: Est dictum contumeliosum contra Dei, vel Sanctorum honorem, & cultum ipsis debitum.

Divisio Blasphemiae: Hæreticalis, & simplex.

Definitio Hæreticalis: Est dictum contumeliosum contra Dei, vel Sanctorum honorem, quoad verba continens errorem in fide.

Definitio simplicis: Est dictum contumeliosum contra Dei, vel Sanctorum honorem, non continens errorem in fide.

Divisio modorum, quibus blasphematur: Per modum enunciationis, ut Deus est impotens; per modum imprecationis, ut Pereat Deus, per modum detestationis, ut Ad despectum Dei.

Definitio Sacrilegii: Est violatio rei sacræ.

Divisio modorum, quibus committitur Sacrilegium in furto: Primò, cùm furatur sacrum de sacro; secundò, cùm furatur sacrum de non sacro; tertio, cùm furatur non sacrum de sacro.

Definitio tentationis Dei: Est actus contra Religionem, quo quis absque iusta causa aliquid facit, vel dicit ad capiendum experimentum de divina perfectione, putà, iustitia, sapientia, omnipotentia.

Definitio simoniæ: Est venditio rei spiritualis, aut spirituali annexæ, pro temporali.

Divisio simoniæ: Est mentalis, conventionalis, realis, ficta, & confidentialis.

Definitio mentalis: Est traditio temporalis pro spirituali sine pacto explicito, sed tantum mente retento.

Definitio conventionalis: Est conventio partium, quæ paciscuntur de temporali dando pro spirituali.

Definitio realis: Est traditio temporalis pro spirituali, juxta promissionem, & conventionem factam.

Definitio fictæ: Est ficta conventio dandi temporale pro spirituali cum intentione non adimplendi.

Definitio confidentialis: Est renunciatio, permutatio, aut resignatio Beneficii sine licentia legitimi Superioris, sub confidentia rei temporalis acquirendæ.

Divisio materiæ, in qua committi potest simonia: In ordine, in Beneficio, & in Professione Religiosa.

Divisio pretii Simoniaci: Munus à manu, munus

à lingua, munus ab obsequio.

Definitio Virtutis Theologicæ : Est virtus supernaturalis, quæ habet pro objecto motivo, & terminativo Deum.

Divisio Virtutis Theologicæ : Fides, Spes, & Charitas.

Definitio Fidei : Est virtus Theologica inclinans ad firmissimè credendum aliquem articulum, quia Deus illum revelavit, & Ecclesia proponit.

Divisio eorum, quæ necessario credenda sunt : Alia sunt necessaria necessitate medii, alia necessaria necessitate præcepti.

Definitio necessitatis medii : Est necessitas absoluta, & simplex, ita obligans sub pœna mortis æternæ, ut nullam admittat excusationem.

Definitio necessitatis præcepti : Est necessitas secundum quid, quæ obligat quidem sub pœna mortis æternæ, sed admittit excusationem ignorantiae invincibilis.

Divisio eorum, quæ credenda sunt necessario necessitate medii : Deus unus, & trinus, remunerator bonorum, & vindex malorum : Incarnatio, Passio, & Resurrectio Christi Domini.

Divisio eorum, quæ credi debent ex necessitate præcepti : Omnes Articuli, qui continentur in Symbolo Apostolorum, omnia Sacramenta, & quidquid Sancta Ecclesia proponit, ut credendum.

Definitio Spei : Est virtus Theologica inclinans ad Beatitudinem consequendam auxiliante nos Gratia Dei per merita Christi, non verò nostræ naturæ viribus.

Definitio Charitatis : Est virtus Theologica inclinans ad amandum Deum super omnia propter suam infinitam bonitatem, & proximum propter Deum.

Definitio hæresis : Est error intellectus cum pertinacia voluntatis circa aliquem articulum fidei

fidei à Deo revelatum , & ab Ecclesia propositum .

INDEX CAP. II.

De Iuramento.

Definitio Iuramenti : **E**st invocatio divini testimonii in confirmationem alicujus

dicti , vel facti , vel promissionis .

Divisio Iuramenti : In assertorium , promissorium , comminatorium , & execratorium .

Definitio assertorii : Est invocatio divini testimonii in confirmationem alicujus dicti , vel facti , præsentis , vel præteriti .

Definitio promissorii : Est invocatio divini testimonii in confirmationem alicujus reifaciendæ , ad quam quis se spontè obligat .

Definitio comminatorii : Est invocatio divini testimonii in confirmationem voluntatis , qua quis se obligat ad dandum alicui poenam .

Definitio execratorii : Est invocatio Dei , vel Creaturarum , in quibus elucet justitia Dei , ut ab illis puniatur in casu falsitatis illius , quod asserit de præsentis , vel præterito , aut promittit de futuro .

Divisio conditionum , quæ dicuntur Iuramenti comites : Veritas , Judicium , & Justitia . Veritas est , qua quis prudenter putat esse veram rem , quam asserit , aut habet animum adimplendi id , quod jurat . Judicium est , quo quis jurat reverenter , cum advertentia , cum necessitate , in materia honesta . Justitia est , cum non offenditur irrationabiliter proximus juramento . Defectu primæ , vel tertiæ conditionis , juramentum regulariter est lethale : defectu secundæ , est veniale .

Divisio voti : In simplex , & solemne ; in reale , & personale ; in absolutum , conditionale , & poenale .

Definitio voti : Est promissio facta Deo de meliori bono .

Definitio simplicis : Est promissio facta Deo de

meliori bono sine publicis solemnitatibus.

Definitio sollemnis : Est promissio facta Deo cum publicis solemnitatibus, quæ sunt in Professione Religiosa, vel in receptione Subdiaconatus.

Definitio voti realis : Est promissio facta Deo de aliqua re, quæ alia est à vovente.

Definitio personalis : Est promissio facta Deo de aliqua re, quæ afficit personam voventis, ut servare castitatem, jejunare, & similia, quæ nequeunt per tertiam personam fieri.

Definitio voti absoluti : Est promissio facta Deo ob amorem virtutis simpliciter.

Definitio conditionalis : Est promissio facta Deo sub conditione, quòd concedatur aliquod bonum, putà dignitas; aut avertatur aliquod malum, putà infirmitas.

Definitio pœnalis : Est promissio facta Deo de re aliqua adimplenda in pœnam alicujus mali patrati.

Divisio circumstantiarum, in quibus votum non obligat : Interpretatio, seu Epicheja : causa rationabilis, irritatio, dispensatio, & commutatio.

Definitio mendacii : Est verbum prolatum cum intentione fallendi, & decipiendi audientem, qui existimat verum, id quod dicitur.

Divisio mendacii : In jocosum, officiosum, & perniciosum.

Definitio jocosi : Est verbum dictum cum intentione fallendi audientem ob motivum delectationis, & lusus.

Definitio perniciosi : Est verbum dictum cum intentione fallendi audientem, & cum fine proximum damnificandi.

Definitio officiosi : Est locutio contra mentem causa utilitatis propriæ, vel alienæ.

INDEX CAP. III.

Sabbata sanctifices.

Definitio sanctificationis Sabbati: **E**st præbere certis diebus ab Ecclesia designatis exteriorem cultum Deo, abstinendo ab operibus servilibus, & audiendo Missam.

INDEX CAP. IV.

Ne occidas.

Divisio homicidii: **A**liud est voluntarium, aliud casuale:

Definitio voluntarii: Est actio deliberata, & violenta, qua quis vel per se, vel per alium, homini vitam aufert.

Definitio casualis: Est actio, quæ præter intentionem agentis homini vitam aufert.

Definitio vulneris: Est læsio partis ex disruptione proveniens.

Definitio occisionis cum moderamine inculpatae tutelæ: Est actio occisiva aggressoris ex necessitate justæ defensionis, cum aliter quis non potest se defendere, quam occidendo.

Definitio occisionis sine moderamine inculpatae tutelæ: Est actio occisiva aggressoris occasione justæ defensionis, quam aliter quis poterat obtinere, etiam non occidendo invasorem.

Divisio modorum, quibus homicidium dicitur voluntarium. Sunt sex, factum, præceptum, consilium, negatio auxilii debiti, patrocinium occisoris, & cooperatio ad occisionem, scilicet si quis opere suo exequatur homicidium. Si imperet, & mander; si consulat amicum, vel Principem, ut occidat; si debens, & potens impedire, non impedit; si patrocinetur, & foveat homicidas; si auxilio, & opere suo adjuvet alios ad occidendum.

Divisio belli: Offensivum, & defensivum.

Definitio belli offensivi: Est actio, qua publica auctoritate armis, & aliis instrumentis martialibus vis alterius Provinciæ infertur.

Definitio belli defensivi: Est actio, qua publica

Z 4 autho-

authoritate vis illata Regno, seu Provinciæ ab exteris, repellitur per possidentes.

Definitio duelli : Est pugna duorum, vel plurium cum periculo mortis, aut vulnerationis gravis, ex illicito fine, & ex condicto assumpta.

Definitio scandali : Est occasio ruinæ spiritualis proximi.

Divisio scandali : In scandalum activum, & passivum.

Definitio scandali passivi : Est occasio ruinæ spiritualis, accepta ex opere alicujus licito, vel etiam illicito, sed non habente sufficientem connexionem cum dicta spirituali ruina.

Definitio scandali activi : Est actio dans proximo occasionem ruinæ spiritualis.

Divisio scandali activi : In scandalum per se intentum, & est actio directè intendens trahere homines ad peccandum : & per se non intentum, & est actio præter intentionem agentis trahens proximum ad peccandum.

INDEX CAP. VI.

Non mæchaberis.

Definitio delectationis morosæ : **E**st voluntaria, & deliberata complacentia mentalis in re turpiline ordine ad actum.

Definitio desiderii inhonesti : Est actus voluntatis, quo quis determinatè cupit exequi actum turpem, & illicitum.

Divisio actuum contra castitatem : Sunt septem species, scilicet fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, sacrilegium, & peccatum contra naturam.

Definitio fornicationis : Est copula illicita liberi cum libera in vase naturali.

Definitio concubinatus : Est copula frequens, & illicita cum foemina, quam quis retinet in sua potestate, veluti si esset propria uxor.

Definitio stupri : Est defloratio puellæ virginis per fractionem claustræ virginis.

Definitio adulterii : Est copula illicita personæ

con-

conjugatæ cum libera , vel conjugatæ cum conjugata , vel liberæ cum conjugata in vase naturali.

Definitio incestus : Est copula illicita inter personas consanguineas , vel affines , in gradibus propinquitatis Matrimonium dirimentibus .

Definitio raptus : Est actio violenta , qua adducitur puella invita à domo parentum ad finem fornicandi , vel ducendi eam in uxorem .

Definitio sacrilegii : Est peccatum luxuriæ consummatum cum persona Deo sacrata , vel cum persona libera , sed in loco sacro .

Definitio peccati contra naturam : Est actus libidinosus extra vas , vel præter modum à natura institutum ad generandum .

Divisio peccati contra naturam : In mollitiem , inordinatum concubitum , sodomiam , & bestialitatem .

Definitio mollitiei : Est inordinata , & voluntaria seminis effusio extra omne vas .

Definitio inordinati concubitus : Est modus extraordinarius habendi copulam impeditivus generationis , vel effusionis seminis extra vas .

Definitio sodomie : Est actus libidinosus consummatus inter masculos in vase non naturali : minùs propriè etiam cum foemina in vase non naturali .

Definitio bestialitatis : Est coitus personæ humanæ cum bestiis .

INDEX CAP. VII.

De furto.

Definitio furti . **E**st ablatio injusta rei alienæ invito domino , occulta tamen , & sine violentia .

Definitio rapinae : Est injusta ablatio rei alienæ invito domino , palam , & cum violentia .

Definitio compensationis : Est occulta ablatio pecuniæ , vel rei pretio æstimabilis , à suo debitore , ad effectum reparandi damnum injustum , quod quis ab eo passus est .

Divisio conditionum, quæ requiruntur ad licitam compensationem: Sunt tres: certitudo iusti crediti: æqualitas rei ablatae cum damno, quod quis passus est: & gravissima difficultas obtinendi satisfactionem à suo debitore.

Definitio restitutionis: Est actus iustitiæ commutativæ, quo alicui redditur, quod ab eo injustè ablatum, vel surreptum est, vel quo compensatur damnum injustè illatum.

Divisio radices restitutionis: Radices restitutionis sunt tres: Res accepta: Injusta actio, seu acceptio: Damnum illatum.

Divisio fructuum: Alii sunt naturales, ut partus pecorum: Alii industriales, ut fructus ex ludo, & mercatura: Alii mixti ex industria, & natura, ut fructus vinearum.

Divisio possessoris rei alienæ: Alius est possessor bonæ fidei, qui retinet rem alienam credens esse suam: Alius malæ fidei, qui retinet rem alienam sciens non esse suam.

Definitio usuræ: Est lucrum proveniens ex mutuo ratione mutui.

Divisio causarum, quæ excusant dantem mutuo ab usura, si accipiat aliquid ultra sortem: Sunt duo, lucrum cessans, & damnum emergens.

Definitio lucri cessantis: Est emolumentum, quod quis cessat percipere præcisè ratione mutui.

Definitio damni emergentis: Est detrimentum, quod quis patitur in bonis suis præcisè ratione mutui.

Divisio titularum, seu conditionum, quæ requiruntur, ut licitum sit mutuanti aliquid sumere ultra sortem: Conditiones sunt quatuor: Primò, ut lucrum cesset, vel damnum emergat præcisè ex mutuo, non aliunde, ex negligentia domini, vel alia causa. Secundò, quòd lucrum sit verum, & reale, non imaginarium, & speculativum. Tertiò, ut non sumatur tantum, quantum lucrum speratum valeret, sed detrahatur aliquod ratione expensarum, discric

discriminum, & laborum, quæ quis subire deberet in comparatione lucri. Quartò, ut mutuans faciat pactum expressum de quantitate pretii recipiendi pro lucro cessante, & damno emergente.

Definitio contractus : Est conventio inter duos, vel plures, ultrò citròque obligans, vel saltem obligans alterutram partem.

Divisio specierum contractus: Alii sunt nominati, & sunt quinque: mutuum, commodatum, locatum, emptio, venditio. Alii innominati, & sunt quatuor: do, ut des; do, ut facias; facio, ut des; facio, ut facias.

Definitio mutui: Est traditio pecuniæ, vel alterius rei ad tempus restituendæ, vel in se, vel in æquivalenti cum translatione dominii.

Definitio commodati : Est traditio alicujus rei certo tempore restituendæ, cum translatione usus, non autem dominii.

Definitio locationis : Est traditio alicujus rei certo tempore restituendæ, cum translatione usus, non autem dominii, adhibito pretio convenienti.

Definitio depositi : Est contractus, quo aliquid custodiendum traditur, adhibito, vel non adhibito pretio pro custodia, sine translatione usus, atque dominii.

Divisio culpæ, ratione cuius habens res alterius, vel commodatam, vel locatam, vel depositam, quæ perit, tenetur dominum compensare: Alia est legalis, seu civilis, & est defectus custodiæ etiam sine peccato; alia est Theologica, & est defectus custodiæ cum peccato. Utraque dividitur in latam, & levem. Lata est defectus custodiæ, quam solent adhibere homines prudentes in custodiendis rebus propriis, vel alienis, illorum curæ commissis. Levis est defectus custodiæ, quam solent adhibere homines cautissimi in custodiendis rebus propriis, vel alienis, ipsorum curæ commissis; qui idem

dicuntur abundare in cautela.

Divisio diligentiae in custodiendis rebus : Triplex est, maxima, media, & infima.

Definitio diligentiarum : Maxima, est cura, quam solent adhibere homines cautissimi in custodiendis rebus: media, quam solent adhibere homines prudentes: minima, quam solent adhibere homines vulgares, ac ignavi.

Definitio contractus Societatis : Est conventio inter duos, vel plures ponentes certam quantitatem nummorum, quæ habet nomen sortis principalis, in negotio aliquo, cum obligatione dividendi fructus, & damna cum proportionem ad sortes.

Definitio contractus trium contractuum : Est contractus Societatis cum assécutione capitalis, & cum assécuratione fructuum.

Definitio contractus mohatra : Est contractus venditionis ad pretium summum pecuniæ credita, cum pacto retrovenditionis ad pretium infimum pecuniæ numerata.

Definitio Cambii : Est negotiatio consistens in commutatione, & transportatione numismatum de uno in alium locum.

Definitio Census : Est contractus venditionis, quo traditur pecuniæ, & emitur jus ad percipiendum annuum fructuum super rem aliquam fructiferam securitati pecuniæ subiectam, servatis conditionibus à Summis Pontificibus appositis.

Definitio Monopolii : Est mercatorum conventio, ut nemo illorum vendat rem infra tale pretium. Impropriè etiam est conventio emptorum, ne rem supra tale pretium emant.

Definitio præscriptionis, seu usucapionis : Est adeptio domini per continuationem possessionis toto tempore à lege definito.

Divisio conditionum præscriptionis legitimæ : Est possessio continuata per totum tempus à lege præscriptum; Bona fides possidentis, Bonus titulus.

titulus cum iusta actione transferente dominium; Et res possessa non prohibita à legibus præscribi.

Definitio emptionis: Est contractus, quo emens rem pretium solvit pro merce.

Definitio venditionis: Est contractus, quo vendens tradit merces pro pretio.

Divisio fraudum, quæ reddunt illicitam venditionem: Alteratio mercis, & alteratio pretii.

Definitio pretii: Est iustus valor mercis in eo loco, in quo venditur.

Divisio pretii: Aliud est legitimum, seu legale, aliud naturale.

Definitio pretii legalis: Est valor mercis taxatus ab habente publicam auctoritatem taxandi.

Definitio pretii naturalis. Est valor mercis taxatus juxta communem hominum opinionem & hoc dividitur in supremum, medium, & infimum.

Definitio negotiationis: Est emptio alicujus rei, ut eadem invariata, & immutata, vel revendatur, vel permutetur cum lucro negotiantis.

Definitio eleemosynæ: Est opus ex misericordiae proveniens, quo indigentiae alicujus subvenitur.

Divisio necessitatis: Alia est extrema, alia gravis, alia communis. Extrema est illa, ex qua imminet periculum vitæ, vel gravis, & diuturni morbi. Gravis est illa, ex qua imminet periculum gravis mali. Communis est illa, quæ ordinariè reperitur in pauperibus trivialibus quæstuantibus.

Divisio boni superflui: Aliud est superfluum statui, aliud est superfluum naturæ. Superfluum naturæ est id, quod superest demptis expensis necessariis ad vitam propriam & propriæ familiæ sustentandam. Superfluum statui est id, quod superest demptis nec statuiis expensis pro decencia servitutis, & ornamentorum, juxta conditionem cujuscumque.

Divisio elemosynæ sufficientis. Alia est sufficiens ex parte recipientis, & est illa quæ aufert à recipiente omnem præsentem necessitatem, & angustiam: alia est sufficiens ex parte dantis, & est qua dans parum habens, tantum donat, quantum patitur ejus præsens conditio.

Definitio correctionis fraternæ. Est admonitio ex virtute charitatis procedens, qua quis conatur proximum revocare à peccato, in quod lapsus est.

INDEX CAP. VIII.

De non dicendo falsum testimonium.

Definitio detractio- nis, & contumeliæ. **D**etractio est injusta ablatio famæ alterius absentis, apponendo ei crimen falsum, vel occultum: Contumelia est injuncta ablatio famæ alterius præsentis.

Definitio mormurationis: Est confabulatio de factis publicis, quæ possent in bonam partem fieri, vertendo ea in malam partem, & exaggerando rem ultra meritum causæ.

Carmina explicantia octo modos detrahendi, quatuor circa bonum, & quatuor circa malum.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens:

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatque remissè.

Definitio judicii temerarii: Est assensus firmus sine ulla hæsitazione de culpa proximi, fundatus in conjecturis levibus, & frivolis.

Definitio suspicionis: Est opinio mali, orta ex levibus indiciis, sine assensu firmo, sed cum formidine oppositi.

Definitio derisionis: Est dehonoriatio proximi per verba, vel gestus, cum intentione confundendi.

INDEX CAP. IX.

De peccatis capitalibus.

Definitio peccati capitalis. **E**st habitus malus in anima positus, ex quo tamquam à fine

sine intrinseco plura vitia frequenter oriuntur.

Divisio vitiorum Capitalium: Sunt septem, Superbia, Avaritia, Luxuria, Ira, Gula, Invidia, & Accedia.

Definitio superbiæ: Est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, ratione cuius quis vult super alios ire, & extolli.

Divisio filiarum superbiæ: Vanagloria, præsumptio, ambitio. Vanagloria est inanis cupiditas existimationis, ex manifestatione propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Præsumptio est cupiditas aggrediendi aliquid magnum & arduum supra proprias vires. Ambitio est inordinata cupiditas dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris.

Definitio avaritiæ: Est appetitus inordinatus divitiarum. Filiæ avaritiæ sunt sex. Obduratio cordis in egentes: Inquietudo cordis cum timore non acquirendi, vel dimittendi divitias; Violentia in rapiendo, vel retinendo aliena: Fallacia, sive dolus in verbis: Fraus, sive dolus in facto: Proditio contra fidem datam proximo, cum detrimento facultatum illius.

Definitio luxuriæ: Est inordinatus appetitus venereorum.

Divisio filiarum luxuriæ: Cæcitas mentis in rebus salutis. Præcipitatio, quæ sine consilio operatur: Inconsideratio, sine rubore exequens. indecentia: Inconstantia in bonis propositis: Amor sui: Odium Dei prohibentis & vindicantis illicita venerea: Affectus præsentis sæculi, & horror futuri.

Definitio iræ: Est appetitus inordinatus vindictæ.

Divisio filiarum iræ: Sunt septem, indignatio, tumor mentis, clamor, blasphemia, contumelia, opprobrium, rixæ. Tumor mentis consistit in hoc, quod quis morosè excogitat diversas vias vindictæ, quibus cogitationibus animus tumescit.

Definitio gula: Est inordinatus appetitus cibi, vel potus.

Divisio filiarum gula: Mentis hebetudo, ineptalætitia, multiloquium, scurrilitas, & immunditia.

Definitio invidia: Est tristitia de alterius bono, prout est diminutivum propriæ excellentiæ.

Divisio filiarum invidia: Sunt quinque, odium, susurratio, detractio, gaudium in adversis proximi, & tristitia in prosperis.

Definitio acedia: Est tristitia de bono spirituali, ut ad ipsum hominem spectat.

Divisio filiarum acedia: Desperatio salutis; pusillanimitas, qua quis non audet aggredi perfectionis viam; torpor in non adimplendis præceptis; malitia, qua quis odit spiritualia; rancor, quo sunt ei fastidio spiritualia, & homines spirituales; evagatio mentis in orando.

INDEX PRÆLIMINARIUM TERTIÆ PARTIS.

De præceptis.

Definitio præcepti Ecclesiastici. **E**st motus Superioris Ecclesiastici imponentis aliquid fieri, vel omitti, ex debito, seu necessitate salutis.

INDEX CAP. I.

De Jejunio.

D*ivisio jejunii:* Aliud est naturale, aliud Ecclesiasticum.

Definitio jejunii naturalis: Est abstinentia totalis à qualibet re sumpta per modum cibi, vel potus.

Definitio jejunii Ecclesiastici: Est unica comestio ciborum non prohibitorum circa meridiem, cui addi potest serotina coenula, seu collatio more Ecclesiastico.

Definitio ebrietatis: Est inordinatus usus vini; ratione cujus quis voluntariè se privat usu rationis.

De decimis.

Definitio decimæ: **E**st aliqua quantitas bonorum temporalium debita Ecclesiæ ministris in ipsorum subsidium, & sustentationem.

INDEX CAP. III.

De Sacramentis.

Definitio Sacramenti: **E**st signum sacrum gratiam causans; seu melius, est signum sensibile spiritualis sanctificationis animæ ad cultum veri Dei à Christo Domino institutum.

Definitio intentionis: Est motio voluntatis in finem, seu est actus liberæ voluntatis, quo illa se determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum.

Divisio intentionis: Triplex est, actualis, virtualis, & habitualis.

Definitio actualis: Est actus liber voluntatis, quo se determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum, actualiter perseverans, & concomitans actionem, vel omissionem.

Definitio virtualis: Est actus liber voluntatis, quo se determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum, durans, & perseverans in opere incepto virtute actualis præcedentis non retractatæ.

Definitio habitualis: Est consuetudo operandi.

Definitio characteris: Est qualitas spiritualis indelebilis, divinitus animæ infusa, per quam homo redditur idoneus ad recipiendum, sive administrandum Sacramentum, & ad exercendum alia ad cultum Dei spectantia.

INDEX CAP. IV.

De Baptismo.

Definitio Baptismi: **E**st Sacramentum consistens in exteriori ablutione corporis per aquam naturalem cum certa verborum forma à Christo Domino institutum.

Divi-

Divisio Baptismi: In Baptismum fluminis, fluminis, & sanguinis.

Definitio Baptismi fluminis: Est desiderium vehemens recipiendi Baptismum cum contritione de peccatis in casu, in quo deest commoditas illud recipiendi in re.

Definitio Baptismi sanguis: Est martyrium, seu mors in odium fidei Domini Nostri Jesu Christi tolerata.

Carmina complectentia, ea quæ observare debet Baptizans:

Nil formæ demas, nil ponas, nil variabis.

Transmutare cave, corrumpere verba, morari.

Ly morari significat, quod sine mora debent simul poni ablutio, & pronuntiatio verborum formæ.

Divisio Ministri: In ministrum solemnitatis, & est Sacerdos habens animarum curam: & ministrum necessitatis, & est quilibet homo cujuscunque sexus, & conditionis, habens intentionem faciendi id, quod intendit Ecclesia.

Definitio cognationis spiritualis: Est vinculum canonicum, quod oritur ratione Baptismi, seu regenerationis spiritualis, ex quo inter sic alligatos nequit contrahi matrimonium, nisi posita dispensatione.

INDEX CAP. V.

De Confirmatione.

Definitio Confirmationis. **E**st Sacramentum novæ Legis, quo homo baptizatus & viator inungitur per sacrum Chrisma in fronte manu Episcopi sub præscripta verborum forma, ut confirmetur in fide, & sine quo licet Sacramentum Ordinis suscipi nequit.

INDEX CAP. VI.

De Eucharistia.

Definitio Eucharistiae. **E**st Sacramentum, in quo sub speciebus panis & vini consecratis, Corpus, Sanguis, Anima Christi, & ejus
Divi-

Divinitas continentur ob nutrimentum, conservationem, & propagationem vitæ spiritualis in Baptismo receptæ.

Definitio Missæ: Est Sacrificium consistens in consecratione panis & vini; & est actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ servitutis.

Definitio Sacrificii: Est actus latriæ, quo aliquid offertur & consumitur in protestationem supremi dominii Dei, & signum nostræ servitutis.

Divisio valoris Sacrificii Missæ: Est impetratorius, propitiatorius, & satisfactorius.

Definitio valoris propitiatorii: Est dignitas supernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua confert Deus offerenti saltem de consequenti gratiam sanctificantem, & auxilia ad se conterendum, & amandum ipsum amicabiliter; nisi ponatur obex.

Definitio impetratorii: Est dignitas supernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua Deus succurrit necessitatibus temporalibus, pro quibus à Sacrificante oratur.

Definitio satisfactorii: Est dignitas supernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua deletur poena debita peccatis antecederet commisis, & deletis quoad reatum culpæ, non quoad reatum poenæ.

INDEX CAP. VII.

De Extrema Vnctione.

Definitio Extreme Vnctionis: **E**st Sacramentum à Christo Domino institutum ad conferendam salutem animæ, vel etiam corporis ægroto periclitanti, per unctionem Olei benedicti, & orationem Sacerdotis.

INDEX CAP. VIII.

De Ordine.

Definitio Ordinis: **E**st Sacramentum à Christo Domino institutum, in quo traditur spiritualis potestas ad Sacrosanctum Missæ Sacrificium.

cium perficiendum, vel immediatè, vel medi-
diatè, plùs, minùsve, juxta cujusvis Ordī-
nis gradum, & Officium.

Definitio Officii Divini: Est laus Dei per Ec-
clesiæ institutionum determinata, & divisa
in septem Horas Canonicas, & humana vo-
ce expressa.

*Carmina explicantia significationem septem prin-
cipalium mysteriorum Passionis Christi, à se-
ptem Horis Canonicis representatorum.*

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.
Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis.
Sexta Cruci nectit, latus ejus Nona bipertit.
Vespera deponit, tumulto Completa reponit.

INDEX CAP. IX.

De Matrimonio.

Definitio sponsalium. **E**st futuri matrimonii mutua
promissio, signo externo ex-
pressa.

Definitio matrimonii: Est contractus legitimus
& indissolubilis inter marem, & foeminam,
per quem mutua corporum potestas tradi-
tur & acceptatur reciprocè, ac gratia san-
ctificans confertur.

Definitio divortii: Est viri ab uxore, & uxoris
à viro legitima separatio.

Definitio impedimenti matrimonii: Est indisposi-
tio contrahentium, reddens matrimonium vel
illicitum, vel invalidum.

Divisio impedimenti: Aliud est impediens, aliud
dirimens.

Definitio impedimenti: Est indispositio contra-
hentium, reddens matrimonium illicitum,
non tamen invalidum.

Definitio dirimentis: Est indispositio contra-
hentium, reddens matrimonium & illicitum, &
invalidum.

Divisio impedimentorum impediens: Votum simplex castitatis, vel non nubendi, vel Religionis; interdictum, sponsalia, catechismus, & crimen.

Divisio criminis impediens: Uxoricideum injustum, presbytericideum, incestus, raptus alienæ sponsæ, cognatio spiritualis cum sua uxore malo animo suscepta, ducere scienter Monialem.

Divisio impedimentorum dirimentium. Continetur in his tribus carminibus, quibus addi debent duo alia impedimenta de jure novo inducta à Tridentino, scilicet absentia Parochi & testium, & raptus. De jure antiquo sunt hæc duodecim.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas:

Si sis affinis, si fortè coire nequibis.

Definitio stipitis in arbore generatiæ, seu genealogica: Est persona illa, à qua omnes, de quarum conjunctione quæritur, per sanguinem descendunt, & originem ducunt.

Definitio lineæ: Est ordinata series personarum consanguinearum deducta à stipite, secundum quam magis propinqua capiti & stipiti præponitur, & successivè alii eo ordine, quo distant, postponuntur.

Divisio lineæ: Alia est recta, alia collateralis.

Definitio lineæ rectæ: Est ordinata series personarum descendendum à stipite, vel immediate, vel mediate, itaut tamen una sit ab alia genita.

Definitio collateralis: Est ordinata series personarum descendendum à stipite, sive immediate, sive mediate; ipsæ autem personæ à se invicem per generationem non descendunt.

Definitio gradus: Est talis distantia personarum sanguine junctarum, qua cognoscitur, quanta sit proximitas, vel distantia inter personas,

sonas, quæ in linea includuntur.

Definitio affinitatis: Est conjunctio plurium inter se, orta ex copula carnali, sive licita, sive illicita, perfecta tamen, seu cum seminatione viri in vase naturali foeminae.

Definitio adoptionis. Est voluntaria & gratuita assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem ac si esset filius naturalis.

INDEX CAP. X.

De Censuris.

Definitio Censurarum. **E**st poena spiritualis, & medicinalis, per Ecclesiasticam potestatem imposita, privans hominem baptizatum usu aliquorum bonorum spiritualium.

Divisio censuræ: Est triplex, scilicet excommunicatio, suspensio, interdictum.

INDEX CAP. XI.

De Censuris in particulari.

Definitio excommunicationis. **E**st censura Ecclesiastica qua baptizatus à communione Ecclesiæ quoad fructum & ejus suffragium & à qualibet licita fidelium communione excluditur.

Divisio excommunicationis. In majorem, & minorem; à jure, & ab homine; comminatoriam & ipso facto incurrendam.

Definitio excommunicationis minoris: Est censura Ecclesiastica, qua baptizatus privatur passiva Sacramentorum participatione, & passiva electione ad Beneficia.

Definitio excommunicationis majoris: Est censura Ecclesiastica, qua baptizatus separatur à communione fidelium, & à passiva & activa Sacramentorum participatione, & Ecclesiastica sepultura.

Carmen complectens ea, in quibus nequit fidelis communicare cum excommunicato vitando, non tolerato:

Os, orare, vale, communio, mensa
gatur.

Carmen complectens casus, in quibus potest quis communicare cum excommunicato vitando, & non tolerato.

Utile, lex, humile, resignorata, necesse.
Definitio excommunicati vitandi: Publicus Clerici percussor, & reus per publicam Judicis Ecclesiastici sententiam denunciatus excommunicatus.

Definitio excommunicati tolerati: Reus criminis, cui annexa est excommunicatio, à nullo Judice declaratus talis.

Definitio suspensionis: Est censura Ecclesiastica, qua personæ Ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui Officii, vel Beneficii Ecclesiastici, in totum, vel in partem; ad tempus, vel in perpetuum; à lege, vel ab homine.

Divisio suspensionis: Est à jure, & ab homine; ab Officio, vel à Beneficio; ad tempus, vel in perpetuum.

Definitio suspensionis à jure: Est censura Ecclesiastica, qua personæ Ecclesiasticæ prohibetur à Jure exercitium sui Officii, vel Beneficii, in totum vel in partem, ad tempus, vel in perpetuum. Muta ly à jure in ab homine, & erit definitio suspensionis ab homine.

Definitio suspensionis ab officio: Est censura, qua personæ Ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui Officii, seu Ordinis, in quo est constitutus; à Beneficio est, qua prohibetur, ne percipiat fructus.

Definitio depositionis: Est perpetua privatio clericalis muneris per canonicam sententiam, cum debita solemnitate prolatam.

Definitio degradationis: Est perpetua privatio executionis legitimæ Officiorum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum simpliciter, & ex toto, absque spe restitutionis, & cum privatione fori & Canonis.

Definitio interdicti: Est censura Ecclesiastica prohibens usum divinorum, ut quidam usus est.

Divisio interdicti: In locale, & personale; generale, & speciale.

Definitio localis: Est censura, qua prohibetur usus divinorum in aliquo loco: Personale, qua usus divinorum prohibetur certæ personæ: Generale, qua toti Regno, vel Provinciæ: Speciale, qua determinato territorio, prohibetur usus divinorum, ut usus est.

INDEX CAP. XIII.

De Irregularitate.

Definitio irregularitatis: **E**st impedimentum inductum à Jure Canonico, quo quis directè impeditur etiã post pœnitentiã ab exercitio Ordinis, in quo est. & à receptione superioris.

Divisio Irregularitatis: Alia est ex delicto, alia ex defectu animæ, vel corporis, vel natalium. Alia est totalis, quæ inhabilitas ad omnem Ordinem, alia partialis, quæ ad superiores tantum, non verò ad inferiores inhabilitat.

Divisio Irregularitatis ex delicto: Prima ex infamia, per Jus civile, aut canonicum, aut cômune hominum existimationem inducta. Secunda ex publica pœnitentia. Tertia ex reiteratione Sacramenti Baptismi. Quarta ex Ordine malè suscepto, vel ministrato. Quinta ex crimine enormi, quod in Jure punitur depositione. Sexta ex defectu lenitatis, ratione cujus quis occidit, vel mutilat, vel deformat hominem.

Divisio Irregularitatis ex defectu: Prima, ex defectu animæ, quæ usum rationis expeditum non habet; secunda, ex defectu corporis notabiliter deformis propter abundantiam, vel carentiam, vel deformationem alicujus partis patentis, tertia, ex defectu natalium, quia quis ex legitimo matrimonio natus non est, vel est natus servus legalis; quarta, ex defectu Sacramenti Matrimonii non repræsentantis perfectam unionem Christi cum Ecclesia; quinta, ex defectu ætatis, quia quis non pervenit ad ætatem requisitam à Jure pro Ordinibus validè suscipiendis.

I N D E X ⁵⁵³

P R O P O S I T I O N U M

D A M N A T A R U M.

Centum quadraginta tres propositiones usque
ad annum præsentem damnatæ sunt
à S. Sede Apostolica:

*Quarum quadraginta quinque damnatæ
fuerunt ab Alexandro VII.*

Alie sexaginta quinque ab Innocentio XI.

*Relique Triginta tres ab Alexandro VIII.
fel. record.*

Propositiones damnatæ AB ALEXANDRO VII.

fel. record.

- 1 **H**OMO nullo umquam vitæ suæ tempo-
re tenetur elicere actum Fidei, Spei,
& Charitatis, ex vi præceptorum divinatorum
ad eas virtutes pertinentium.
- 2 Vir equestris ad duellum provocatus potest
illud acceptare, ne timiditatis notam apud
alios incurrat.
- 3 Sententia asserens Bullam Cœnæ solum pro-
hibere absolutionem hæresis, & aliorum cri-
minum, quando publica sunt, & id non dero-
gare facultati Tridentini, in qua de occultis
criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in
Concistorio Sacræ Congregationis Eminentis-
simorum Cardinalium visa, & tolerata est.
- 4 Prælati Regulares possunt in foro conscien-
tiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæ-
resi occulta, & ab excommunicatione pro-
pter eam incurra.
- 5 Quamvis evidenter tibi constet esse Petrum
A 2 hære.

hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

- 6 Confessarius qui in Sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam post legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus.
- 7 Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est; Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.
- 8 Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem; idque post Decretum Urbani VIII.
- 9 Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.
- 10 Non est contra iustitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre, neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quòd pro nullo alio offeram.
- 11 Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Cōfessione exprimere.
- 12 Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.
- 13 Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.
- 14 Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.
- 15 Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

- 16 Qui Beneficium Curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.
- 17 Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.
- 18 Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.
- 19 Non peccat Maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.
- 20 Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit poena.
- 21 Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.
- 22 Non est contra justitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.
- 23 Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, & inobedientia hoc faciat, putà, quia non vult se subicere.
- 24 Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infamæ; adeòque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.
- 25 Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens: Commisi cum

- soluta grave peccatum contra castitatem ; non explicando copulam .
- 26 Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles , potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ aliò .
- 27 Si liber sit alicujus junioris , & moderni , debet opinio censerì probabilis , dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem .
- 28 Populus non peccat , etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam .
- 29 In die jejunii , qui sæpiùs modicum quid comedit , etsi notabilem quantitatem in fine comederit , non frangit jejunium .
- 30 Omnes Officiales , qui in Republica corporaliter laborant , sunt excusati ab obligatione jejunii , nec debent se certificare , an labor sit compatibilis cum jejunio .
- 31 Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi , qui iter agunt equitando , utcumque ter agant , etiamsi iter necessarium non sit , etiamsi iter unius diei conficiant .
- 32 Non est evidens , quòd consuetudo non comedendi ova , & lacticia in Quadragesima obliget .
- Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quuscumque eleemosynas , quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit .
- 34 In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto .
- 35 Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsentì , & crastino .
- 36 Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis , quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum .
- 37 Indulgentiæ concessæ Regularibus , & revocata à Paulo V. hodie sunt revalidatæ .

- 38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali contendendi quamprimum, est consilium, non præceptum.
- 39 *Ita valet* quam primum intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.
- 40 Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.
- 41 Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinari, vulgò *regalo*; dum deficiente illo, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.
- 42 Licetum est mutuanti, aliquid ultrà sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.
- 43 Annuum legatum pro Anima relictum non detur plus quam per decem annos.
- 44 Quoad forum conscientiae, reo correcto, & omni contumacia cessante, cessant censuræ.
- 45 Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Sequuntur alie sexaginta quinque Propositiones Damnatae

AB INNOCENTIO XI.

- 1 **N**ON est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili

- tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.
- 2 Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.
 - 3 Generatim, dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.
 - 4 Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.
 - 5 An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.
 - 6 Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.
 - 7 Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.
 - 8 Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.
 - 9 Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.
 - 10 Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.
 - 11 Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.
 - 12 Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.
 - 13 Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristiari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu perere, & desiderare: non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

- 14 Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.
- 15 Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.
- 16 Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.
- 17 Satis est actum fidei semel in vita elicere.
- 18 Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & Fidei gloriosum, cõsulo tacere, ut peccaminosum per se, nõ damno.
- 19 Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm meretur pondus rationum ad assensum impellentium.
- 20 Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.
- 21 Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet ne non sit locutus Deus.
- 22 Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.
- 23 Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum, similivè motivo, ad justificationem sufficit.
- 24 Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit dominare hominem.
- 25 Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.
- 26 Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria spontè, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid; quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus.
- 27 Causa justa utendi his amphibologiis, est quo-

- ties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.
- 28 Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.
- 29 Urgens metus gravis est causa iuxta Sacramentorum administrationem simulandi.
- 30 Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.
- 31 Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.
- 32 Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possesuros speramus.
- 33 Licitum est tam hæredi, quàm legatario, contra injustè impredientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel præbendam, contra eorum possessionem injustè impredientem.
- 34 Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.
- 35 Videtur probabile, omnem foetum, quamdiù in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.
- 36 Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

- 37 Famuli, & famulae domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.
- 38 Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.
- 39 Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.
- 40 Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis præviè inito cum intentione lucri.
- 41 Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.
- 42 Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debetur, sed solum si exigitur tamquam ex justitia debitum.
- 43 Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?
- 44 Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.
- 45 Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.
- 46 Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis sic, ut illud pluris existimetur, quàm res spiritualis.
- 47 Cum dixit Concilium Tridentinum eos alie-

- nis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi iudicaverint, ad Ecclesias promoveant, Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpro comparativo pro positivo; vel secundò locutione minùs propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos: vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.
- 48 Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, & contrarium omninò rationi dissonum videatur.
- 49 Mollities jure naturæ prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.
- 50 Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in Confessione dicere se esse fornicatum.
- 51 Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.
- 52 Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.
- 53 Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis Celebrantibus audit.
- 54 Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.
- 55 Præcepto Communionis annuæ satisficit per sacrilegam Domini manducationem.
- 56 Frequens Confessio, & Cômunió, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

- 57 Probabile est sufficere attritionem naturalem, modò honestam.
- 58 Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.
- 59 Licet Sacramentaliter absolvere dimidiatè tantùm confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.
- 60 Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodò ore proferat se dolere, & proponere emendationem.
- 61 Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmodò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.
- 62 Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.
- 63 Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali, nostro, vel proximi.
- 64 Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.
- 65 Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Sequuntur aliæ triginta tres Propositiones Damnatae

AB ALEXANDRO VIII.

- 1 **B**onitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis verò in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè. Hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.

- 2 Peccatum philosophicum, seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; Theologicum verò, & morale est transgressio libera Divinæ Legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens civitatem Dei, neque æterna pœna dignum.
- 3 In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua peccato originali, & libertate Adami peccantis.
- 4 Tamen si detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.
- 5 Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.
- 6 Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis Electis, sed pro omnibus, & solis Fidelibus.
- 7 Pagani, Judæi, Hæretici, alique hujus generis nullum omnino accipiunt à Jesu Christo influxum; adeoque hinc rectè inferes illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.
- 8 Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde meritò possimus petere; A gratia sufficienti libera nos Domine.
- 9 Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi, si Dei, Charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.
- 10 Necessè est infidelem in omni opere peccare.
- 11 Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo ad Deum offensum respectu.

- 12 Intentio quæ quis deestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam: non est recta, nec Deo placens.
- 13 Omne quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.
- 14 Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiam si videantur credere, non est fides divina, sed humana.
- 15 Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.
- 16 Timor gehennæ non est supernaturalis.
- 17 Attritio, quæ gehennæ & Poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.
- 18 Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex & præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.
- 19 Per illam praxim mox absolvendi ordo poenitentiae est inversus.
- 20 Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Poenitentiae, etiam si eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.
- 21 Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato originali.
- 22 Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.
- 23 Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levis, & incongrua poenitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

566 *Index Propositionum Damnatarum.*

- 24 Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.
- 25 Similiter arcendi sunt à Sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis experts.
- 26 Oblatio in Templo, quæ fiebat à Beata Virgine Maria in die Purificationis suæ per duos pullos Columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quòd indiguerit Purificatione, & quòd Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus esset, secundùm verba legis.
- 27 Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in Templo collocare.
- 28 Laus, quæ offertur Mariæ, ut Mariæ, vana est.
- 29 Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In Nomine Patris, &c.* prætermisiss illis verbis: *Ego te baptizo.*
- 30 Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observet, intus verò in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere, quod facit Ecclesia.
- 31 Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.
- 32 Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.
- 33 Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, est subreptitia.

I N D E X

RERUM NOTABILIVM.

P. Paginam significat, N. Numerum.

- A** Bortus, pag. 194. n. 24. usque ad n. 29.
 Absolutio Sacramentalis, p. 52. per tot.
 Absolutus indirectè à reservatis, quando
 præsentare se debeat pro absolutione directa,
 p. 23. n. 67.
 Absolutio moribundi, qui nulla dedit signa delo-
 ris, p. 53. n. 7.
 Accessus ad Monasterium Monialium, p. 115. n. 116.
 Acedia, p. 302. n. 18. 19.
 Adjuratio Dei, p. 115. per tot.
 Adoratio Dei, & ejus contraria, p. 122. n. 2.
 Adoratio quid sit, p. 530.
 Adulter an possit occidere invasorem, p. 189. n. 14.
 Adulterium, p. 225. n. 9. 10. 11.
 Affinitas ex Baptismo, p. 347. n. 58. 59.
 Amicitiam duorum dirimere, p. 295. n. 3.
 Aperire litteras alterius, p. 360. n. 4. 5.
 Articulus, & periculum mortis, p. 17. n. 7.
 Aspicere impudicè, p. 220. n. 6.
 Attritio, p. 38. n. 1.
 Attritionis à Contritione differentia, p. 41. n. 7.
 Avaritia, p. 297. n. 45.
 Audire inhonesta, p. 220. n. 7.

B.

- B** Anniti, p. 186. n. 4.
 Baptismus, p. 326. per tot.
 Baptizare sub conditione, p. 326. n. 30.
 Bellum, p. 199. usque ad 202.
 Bestialitas, p. 230. n. 23.
 Blasphemia, p. 130. n. 19. 20. 21. 22.

- C** Ambium, p. 25. n. 10. 11.
 Capellanus obligatus ad celebrationem Missarum, p. 381. usque ad 382.
 Casus reservati Papæ, p. 25.
 Casus in Bulla Coenæ, p. 26.
 Casus in quibus reus non gaudet immunitate Ecclesiæ, p. 26.
 Castitas Religiosa, p. 103. n. 13.
 Censura quid & quoduplex sit, p. 457. n. 1. 2.
 Census, p. 143. n. 12. 13.
 Circumstantiæ peccatorum, quot, & quales, p. 35. n. 10. 11.
 Collocutio Regularium cum Monialibus, p. 116. n. 14. 15. 16.
 Commodatum, p. 242. n. 3.
 Communio Paschalis, p. 351. usque ad 354.
 Compensationis condiciones, p. 235. n. 19.
 Concubinitus, p. 223. n. 3.
 Concubitus inordinatus, p. 331. n. 21.
 Condiciones boni Confessarii, p. 15. n. 2.
 Confessarius in casu difficili quid facere debeat, p. 19. n. 12. 13. 14.
 Confessarius existens in lethali, quid facere debeat, p. 20. n. 17.
 Confessarius inadvertenter absolvens à reservatis, p. 21. n. 1.
 Confessarius temerè absolvens à reservatis, p. 22. n. 2.
 Confessarius quando possit absolvere à reservatis, p. 23. n. 6.
 Confessarius dubius de reservatione, p. 24. n. 10.
 Confessarius petens auctoritatem absolvendi à reservatis, p. 79. n. 13.
 Confirmatio, p. 347. usque ad 348.
 Confessarius reprensus poenitentem in occasione proxima, p. 84. n. 5. 6. 7. 8.
 Confessionis condiciones, p. 43. per tot.

Con-

- Conscientia, p. 62. per tot.
Contractus, p. 232. per tot.
Contractus trium contractuum, p. 252. n. 8.
Contractus societatis, p. 256. n. 6.
Correctio fraterna, p. 278. usque ad 279.
Clausura Monialium, p. 110. usque ad 116.
Clericis an liceat militare, p. 209. n. 29.
Clerici militantes an fiant irregulares, pag. 211.
n. 34.
Clerici militantes an possint accipere hostium
spolia, ibid. n. 35.
Clericus negotians, p. 172. n. 29. 30.
Credita, & chirographa emens, p. 271. n. 2. 28.
Crimina denuntiare, p. 182. n. 7. 8. 9.
Cultus Patriæ, Dulciæ, Hyperdulciæ, p. 433.

D

- D**ebitum conjugale, p. 151. per tot.
Decimæ, p. 321. per tot.
Delectatio morosa, p. 218. n. 2. 3.
Denunciare crimina, vel scripturas, p. 183. n. 7.
Depositio, & degradatio, p. 486. & 487.
Derisio, p. 293. n. 1. 2. 3.
Desiderium inhonestum, p. 220. n. 5.
Detractio, p. 285. usque ad 291.
Diligentia maxima, media, & minima, p. 250.
n. 6.
Dispensare solemnitates, p. 172. n. 13. n. 19.
Divinatio, p. 125. n. 7.
Divortium, p. 424. usque ad 428.
Dolor de peccatis an debeat esse sensibilis,
p. 39. n. 2.
Domini obligatio erga servos, p. 181. n. 3. 4. 5.
Dubius in Fide, p. 142. n. 9.
Dubium practicum, & speculativum, p. 85. n. 1.
Dubitans an opus sit mortale, vel veniale, quale
peccatum committat, p. 65. n. 3.
Ducum peccata, p. 203. n. 13. 14. 15.
Duellum, p. 212. usque ad 216.

E

- E** Brietas, p. 318. n. 7. usque ad 15.
E Eleemosyna, p. 273. usque ad 277.
E Emptio, p. 260. usque ad 272.
E mens gemmam à rustico, p. 270. n. 26.
Eucharistia, p. 349. usque ad 351.
Exorcista petens aliquid curiosum à Dæmone,
 p. 156. n. 4.
Excommunicatio, p. 464. per tot.
Excommunicatio major, p. 146. usque ad 470.
Excommunicatio minor, p. 465. n. 7. 8. 9.
Excommunicationes non reservatæ, p. 471. n. 23.
 24. 25. 26.
Excommunicationes Episcopis reservatæ, p. 472.
 n. 27.
Excommunicationes Papæ reservatæ, p. 473. n. 28.
Excommunicationis, Restrictionum, & Amplia-
 tionum regulæ, p. 478. n. 40.
Exrema Unctio, p. 388. usque ad 394.

F

- F** Estum sanctificare, p. 167. per tot.
Fides Theologica, p. 140 usque ad 142.
Filia sciens Matrem esse strigem, p. 128. n. 14. 15.
Filii & Filia obligationes, p. 175. per tot.
Fornicatio, p. 23. n. 1. 2. 3. 4. 5.
Frequentia Communionis, p. 91. n. 15.
Frequentia Confessionis generalis, p. 90. n. 14.
Furtum, p. 232. usque ad 235.

G

- G** Abellas fraudans, p. 183. n. 10.
Gala, p. 300. n. 9. 10. & 316. per tot.

H

- H**eresis, p. 142. n. 8. usque ad 143.
Homicidium, p. 184. & seqq.

Homi-

Homicidium quomodo dicatur voluntarium, p. 190. n. 17.

Horæ Canonicae, p. 398. usque ad n. 406.

Hostia non consecrata an possit tradi pro consecrata, p. 92. n. 16.

I

Iejunium Ecclesiasticum, p. 308. usque ad 31.

Iejunium naturale, p. 353. n. 11. 12.

Ignorantia poenitentis quando auferenda, p. 85. n. 9.

Impedimenta matrimonii impedientia, p. 429. usque ad 433.

Impedimenta dirimentia, p. 434. usque ad 491.

Incestus, p. 227. n. 12. 13.

Inebriare alium, p. 319. n. 11. 12. 14.

Infirmus recusans medicinam, p. 192. n. 23.

Integritas materialis, & formalis in Confessione, p. 43. n. 2.

Intentio quid, quotuplex, p. 325. n. 8. 9.

Interdictum, p. 488. usque ad 463.

Interpretationes faciendæ Moniali in fine vitæ, p. 87. n. 13.

Inveniens rem pretiosam, p. 239. n. 9.

Invidia, p. 300. n. 11. usque ad 17.

Ira, p. 298. n. 7. 8.

Irregularitas quid sit, p. 593. n. 1. 2.

Irregularitas ex delicto, p. 494. usque ad 507.

Irregularitas ex defectu, p. 509. per tot.

Irregularitatis effectus, p. 515. per tot.

Irregularitas quomodo tollatur, p. 518. per tot.

Irregularitas ex homicidio, p. 507. n. 23.

L

Laborare in die festo, p. 170. n. 4. usque ad 11.

Legere, & loqui inhonesta, p. 220. n. 7.

Libri prohibiti, p. 130. n. 17. 18.

Libri Hæreticorum, p. 284. n. 31. 32. 33.

Litterarum aperitio, p. 185. n. 4. 5.

Locare animalia, p. 250. n. 7.

Ludus, p. 252. n. 5. & 255. n. 13. 14. 15. 16. 17.

Luxuria, & ejus filia, p. 298. n. 6.

M

Magia, p. 125. n. 6.

Maleficium, p. 127. n. 13.

Maritus deprehendens uxorem in adulterio, p. 188. n. 9.

Materia Poenitentiae, p. 15. n. 1.

Mendacium, p. 167. per tot.

Mendacium dictum in Confessione, p. 43. n. 3.

Missa, p. 369.

Missa celebrari quomodo debeat, p. 385. usque ad 388.

Missam dimidiare, p. 375. n. 18.

Missam offerre, p. 376. usque ad 383.

Militum peccata, p. 205. n. 16.

Monopolium, p. 256. n. 18. 19. 20.

Monstrum quomodo baptizandum, p. 335. n. 26.

Murmuratio, p. 290. n. 15. 16.

Mutuum, p. 244. usque ad 247.

N

Negotiatio, p. 272. n. 29. 30. 31.

Numerus peccatorum quomodo exprimendus à peccatore habituali, p. 45. 46.

O

Obedientia religiosa, p. 98. usque ad 103.

Oblationes, p. 323. n. 10. 11.

Obligationes Monialium variae, p. 117. usque ad 120.

Obsides an liceat occidere, p. 208. n. 25.

Obsidi an liceat occidere, p. 208. n. 26.

Occasio proxima, p. 84. n. 5. 6. 7. 8.

Occisio, p. 184. per tot.

Occi-

Occisoris obligationes, p. 171. n. 18.
 Officium Divinum, p. 368. per tot.
 Opus servile, p. 168. n. 2.
 Ordines minores, & majores, p. 395. per tot.
 Osculum, p. 222. n. 11. 12.

P

Particulae consecratae nequeunt distribui ante
 Communionem Sacerdotis, p. 366. n. 13.
 Pater imprecans grave malum filiis, p. 179. n. 13.
 Pater compellens filios ad Religionem, p. 118. n. 10.
 Pater baptizans filium, p. 343. n. 57.
 Patris obligationes, p. 174. per tot.
 Patrinus in Baptismo, p. 34c. n. 37. usque ad 344.
 Peccata quomodo multiplicentur, p. 36. n. 12. 13.
 Peccata dubia quomodo confitenda, p. 15. n. 6.
 Peccatum omissionis tria requirit, pagina 33.
 n. 2.
 Peccator habitualis quomodo debet confiteri,
 p. 45. n. 7.
 Peccatorum essentia, divisio, & numerus, p. 32.
 per tot.
 Poenitens accedens ad Confessarium imperitum,
 p. 19. n. 12.
 Poenitens accedens ad Confessarium excommuni-
 catum toleratum, p. 10. n. 16.
 Poenitentia quid sit p. 15. n. 1.
 Poenitentia injecta à Confessario, p. 47. usque
 ad 51.
 Percussor Clericorum, p. 376. n. 34. 35. 36. 37.
 Pollutio, p. 229. n. 18. 19. 20.
 Possessio pro quo stet, & unde dignoscatur, p. 67.
 n. 7.
 Possessor bonae & malae fidei, pag. 273. num. 3.
 usque ad 7.
 Potestas Confessarii, p. 15. n. 3.
 Potestas in articulo mortis, p. 16. n. 5. 6. 7.
 Potestas Regularium, p. 17. n. 8.
 Præcepta Decalogi, p. 121. per tot.

- Præceptum, Mandatum, & Consilium, quomodo differant, p. 304. n. 1.
 Præceptum Ecclesiæ, p. 304. per tot.
 Pretium legale, & naturale mercis, p. 260. n. 1. 2. & 3.
 Primitiæ, p. 323. n. 8.
 Privilegia scrupulosorum, p. 70. n. 14.
 Propositum non peccandi qualiter requiratur in Confessione, p. 40. n. 6.
 Puella accedens cum reservatis ad Confessionem, p. 25. n. 12.

Q

- Quandonam possessio stet pro libertate, n. 8.
 Quando stet pro lege, p. 68. n. 9.
 Quæstores Regum, p. 273. n. 28.

R

- Ratihabitio, p. 506. n. 21.
 Raptus, p. 228. n. 14.
 Rebaptizare, p. 333. n. 23. 29.
 Repræsentatio in bello, p. 203. n. 23.
 Reservatio casuum, p. 21. per tot.
 Restituere in solidum quid sit, p. 243. n. 17.
 Restitutio, p. 236. usque ad 244.
 Revelatio secreti, p. 283. n. 2. 3.
 Revelare complicem delicti in Confessione, p. 46. num. 11.

S

- Sacerdos non approbatus ad præsentiam approbati utrum possit in articulo mortis absolvere, p. 16. n. 5.
 Sacramentum in genere, p. 42. n. 4. per tot.
 Sacrificium Eucharisticum, p. 368. per tot.
 Sacrilegium, p. 132. n. 23. usque ad 28.
 Sacrilegium in materia castitatis, p. 228. n. 15. 16.
 Sartores, p. 153. n. 13.

Satis-

